ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהורין או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם:
ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

סוף זמן קידוש לבנה, יום שני בערב, י"ג אדר

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת ימי הפורים, ה'תשכ"ט

ימי הפורים שמחים והתוועדויות פעילות. לחיים לחיים ולברכה.

מנחם שניאורסאהן

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לעולים החדשים ולחברי הכולל המתיישבים בנחלת הר חב"ד שליט"א, י"ב אדר, ה'תשכ"ט

ימי הפורים שמחים, ועלי' בקודש בארץ הקודש, בתורתינו הקדושה ומצוותי' אשר הקב"ה קדשנו בהם,

והסתדרות טובה בכל מתוך הרחבה.

לחיים, לחיים ולברכה

מנחם שניאורסאהן

בנחלת הר חב"ד: ראה גם בשיחת פורים סע"ז (תורת מנחם חנ"ה ריש ע' 372). וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה ליהודים היתה אורה ושמחה,
פורים ה'תשי"ב 5

התוועדויות

שיחת חג הפורים, ה'תשי"ב 27

לקוטי שיחות

פורים, כרך טז, ג 55
כי תשא, כרך כא, א 61

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת תשא 69
לוח לתהלים היומי 112
תניא יומי 113
לוח 'היום יום' 122

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 127
שלושה פרקים ליום 131
פרק אחד ליום 189
ספר המצוות 204

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת עירובין 208
גמרא עם ביאור - מסכת נזיר 220
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 250

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 248
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 250
תורה אור 253

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 258

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 259

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 261

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 262

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 263
לקוטי דיבורים - בלה"ק 264
אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא .. 267
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 270

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 67
ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 68
נביאים וכתובים 206
עין יעקב - מסכת ברכות 217
נקודה משיחת קודש מעובדת 273
חומש לקריאה בציבור 274
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 285
לוח זמנים 286
סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש 287

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. פורים, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר[1].

וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[2], אוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, וְשִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב, וְשָׂשׂוֹן זוֹ מִילָה, וִיקָר אֵלּוּ תְּפִילִין. וְהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה[3], לְפִי שֶׁעַל כָּל אֵלֶּה גָּזַר הָמָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יוּכְלוּ לְקַיְּמָם, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרְשֵׁי חֲז"ל[4], שֶׁהָמָן בָּחַר בְּמִיּוּחָד מִצְוֹות אֵלּוּ, לְהִיוֹתָם אוֹתוֹת בֵּין הַקָּבָּ"ה וְיִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן כְּשֶׁבָּטְלָה גְּזֵירַת הָמָן, אֲזַי לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לַחֲזוֹר וּלְקַיֵּם מִצְוֹות אֵלּוּ, וְעוֹד בְּיֶתֶר תּוֹקֶף, כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לְקַיּוּם מִצְוֹות אֵלּוּ עַל יְדֵי זֶה שֶׁעָמְדוּ בַּנִּסָּיוֹן כִּמְעַט מֶשֶׁךְ שָׁנָה[5]. וּמִכָּל מָקוֹם רוֹאִים אָנוּ שֶׁבְּפוֹעַל נִקְבְּעוּ בִּימֵי הַפּוּרִים בִּפְרָט שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּאוֹרָה (תּוֹרָה) וְשִׂמְחָה (יוֹם טוֹב), עִנְיַן הַשִּׂמְחָה, שֶׁהֲרֵי יְמֵי הַפּוּרִים עִנְיָנָם הוּא יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה[6], וְכֵן עִנְיַן הָאוֹרָה (תּוֹרָה), שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי גַּם פּוּרִים נִיתּוֹסֵף עִנְיָן שָׁלֵם בַּתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁלָּמְדוּ רַז"ל[7] מִמַּה שֶׁכָּתוּב[8] כְּתוֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר, מַה שֶׁכָּתוּב בַּמְּגִילָה. וְגַם חִיּוּב קְרִיאַת הַמְּגִילָה בִּימֵי הַפּוּרִים הוּא עִנְיָן דְּאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה. וּמוּבָן גַּם מִצַּד פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, שֶׁהֲרֵי אִיתָא בַּגְּמָרָא[9] עַל הַפָּסוּק[10] קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים,

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר במגילת אסתר שאחרי נס הצלת בני ישראל מגזירת המן:
2 **לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר**[1]. **וְאִיתָא** כתוב על
3 פסוק זה **בַּגְּמָרָא**[2], **אוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, וְשִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב,**
4 **וְשָׂשׂוֹן זוֹ מִילָה, וִיקָר אֵלּוּ תְּפִילִין. וְהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה**[3],
5 **לְפִי שֶׁעַל כָּל** דברים **אֵלֶּה גָּזַר**
6 **הָמָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יוּכְלוּ**
7 **לְקַיְּמָם,** היינו שלא ילמדו תורה, לא
8 יחגגו את החגים, לא יעשו ברית מילה
9 ולא יניחו תפילין, חס ושלום
10 **כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בְּמִדְרְשֵׁי**
11 **חֲז"ל**[4], **שֶׁהָמָן בָּחַר** לאסור על
12 בני ישראל לקיים **בְּמִיּוּחָד מִצְוֹות**
13 **אֵלּוּ, לִהְיוֹתָם אוֹתוֹת בֵּין**
14 **הַקָּבָּ"ה וְיִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן**
15 **כְּשֶׁבָּטְלָה גְּזֵירַת הָמָן, אֲזַי**
16 **לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה**
17 **וְשָׂשׂוֹן וִיקָר, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים**
18 **לַחֲזוֹר וּלְקַיֵּם מִצְוֹות אֵלּוּ**
19 שהמן גזר שלא לקיימן, **וְעוֹד בְּיֶתֶר**
20 **תּוֹקֶף** מאשר היו מקיימים מצוות אלו
21 לפני הגזירה, **כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לְקַיּוּם**
22 **מִצְוֹות אֵלּוּ עַל יְדֵי זֶה**
23 **שֶׁעָמְדוּ בַּנִּסָּיוֹן כִּמְעַט מֶשֶׁךְ**
24 **שָׁנָה**[5] מאז שנגזרה הגזירה ועד
25 שבטלה, וכמבואר ב'תורה אור'
26 לאדמו"ר הזקן: "... וזכו אז ישראל
27 למדרגת הבטול הגדול על ידי מסירת
28 הנפש על קידוש השם שהרי אם רצו
29 להמיר דתם לא היה המן עושה להם
30 כלום, שלא גזר אלא על היהודים אלא
31 שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה
32 ולא עלה להם מחשבת חרון חס־ושלום
33 ועל ידי בחינת מסירת נפש זכו לבחינת
34 קבלה גמורה שנכנס ונמשך להם בחי'

ביאור בדרך אפשר

35 אור אין סוף ברוך הוא ממש...". **וּמִכָּל מָקוֹם** למרות שעם ביטול הגזירה
36 היה חידוש בקיום כל המצוות האמורות בכתוב זה, היינו תורה, יום טוב,
37 מילה ותפילין, **רוֹאִים אָנוּ שֶׁבְּפוֹעַל** למעשה **נִקְבְּעוּ בִּימֵי הַפּוּרִים**
38 **בִּפְרָט, שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּאוֹרָה (תּוֹרָה) וְשִׂמְחָה (יוֹם טוֹב),**
39 **עִנְיַן הַשִּׂמְחָה, שֶׁהֲרֵי יְמֵי**
40 **הַפּוּרִים עִנְיָנָם הוּא** ככתוב
41 במגילה **יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה**[6],
42 **וְכֵן עִנְיַן הָאוֹרָה (תּוֹרָה),**
43 **שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי גַּם פּוּרִים**
44 **נִיתּוֹסֵף עִנְיָן שָׁלֵם בַּתּוֹרָה,**
45 היינו מגילת אסתר, **כְּפִי שֶׁלָּמְדוּ**
46 **רַז"ל**[7] בגמרא **מִמַּה שֶׁכָּתוּב**[8]
47 בתורה לגבי מלחמת עמלק **כְּתוֹב**
48 **זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר, מַה שֶׁכָּתוּב**
49 **בַּמְּגִילָה** כלומר שמלבד מה שכבר
50 כתוב בתורה אודות המלחמה בעמלק,
51 תהיה כתיבה נוספת והיא מגילת אסתר
52 המדברת על הנצחון על המן שהוא
53 מזרע עמלק, ונמצא שבפורים יש
54 הוספה בענין 'אורה זו תורה'. **וְגַם**
55 **חִיּוּב קְרִיאַת הַמְּגִילָה בִּימֵי**
56 **הַפּוּרִים הוּא עִנְיָן דְּאוֹרָה זוֹ**
57 **תּוֹרָה. וּמוּבָן** ענין חגיגת ימי
58 הפורים בהוספה וחידוש בתורה
59 (בכתיבת המגילה בימי מרדכי ואסתר
60 ובקריאתה בכל שנה ושנה) **גַּם מִצַּד**
61 **פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים,** גם התוכן
62 הפנימי של ימי הפורים מחייב שחגיגת
63 ימי הפורים תהיה ב'אורה זו תורה'
64 **שֶׁהֲרֵי אִיתָא** מובא **בַּגְּמָרָא**[9] **עַל**
65 **הַפָּסוּק**[10] במגילה **קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ**
66 **הַיְּהוּדִים, קִיְּמוּ** בימי אחשורוש
67 **מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר** במתן תורה,
68 היינו שבימי הפורים היתה

---

1) אסתר ח, טז. 2) מגילה טז, ב. 3) פירש"י שם. 4) תרגום שני לאסתר ג, ח. וראה תרגום לאסתר ח, טז. חדא"ג מהרש"א למגילה שם. וראה גם ענף יוסף למגילה שם. רד"ה ליהודים היתה אורה תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' כט). לקו"ש ח"ג ע' 916 ואילך. 5) כ"ה בתו"א הוספות למג"א קכ, ד. ובתו"א שם צז, א: "כל השנה כולה". ועד"ז בשערי אורה שער הפורים צ, ב. סה"מ עטר"ת ע' שו. תרפ"א ע' קצא. תש"ח ע' 118. ועוד. 6) אסתר ט, טז ואילך. 7) מגילה ז, א. 8) בשלח יז, יד. 9) שבת פח, א. 10) אסתר ט, כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

קבלת התורה מחדש **כִּי, בְּנוֹגֵעַ לְמַתַּן תּוֹרָה בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, אָמְרוּ מִכָּאן מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא (שֶׁקִּבְּלוּהָ בְּאוֹנֶס[11], כֵּיוָן שֶׁכָּפָה הַקָּבָּ"ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית כוּ'), וַהֲדַר** חזרו שוב **קִיְּבְּלוּהָ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, מֵרְצוֹנָם הַטּוֹב.**

ביאור בדרך אפשר

לִיבָּטֵל לֶעָתִיד לָבוֹא בימות המשיח **וִימֵי הַפּוּרִים אֵינָם בְּטֵלִים לְעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[13] במגילה **וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם** אלא יהיו קיימים לעולם, **וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיַן יְמֵי הַפּוּרִים (שֶׁנַּעֲשָׂה** נפעל **עַל יְדֵי הָעֲמִידָה בְּנִסָּיוֹן כוּ'** שבני ישראל עמדו במסירות נפש ולא עלתה על דעתם מחשבה להמיר דתם, כנזכר לעיל) **פָּעַל עִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה,** וכמו שכתוב בתורה **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ**[14], היינו שהשמחה שייכת במיוחד ליום טוב **עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר כָּל שְׁאָר הַיָּמִים טוֹבִים יִהְיוּ בְּטֵלִים, תִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה דִּימֵי הַפּוּרִים** קיימת. **וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁאֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר הַיָּמִים טוֹבִים הֵם בְּקִיּוּמָם** ולא התבטלו, **הִנֵּה הַשִּׂמְחָה שֶׁבְּכָל הַיָּמִים טוֹבִים הִיא בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה,** ונפסקה ההלכה שיש להיזהר ששמחת יום טוב תהיה באופן כזה **שֶׁלֹּא יִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן כוּ'**[15], **וְחַיָּבִים בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים כוּ'**[16] כדי להשגיח שהשמחה לא תביא להנהגה של היפך הצניעות, **כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה** בחגים **לְמַעְלָה מִן הַמִּדָּה** אלא רק במידה הראויה, הרי שיש הגבלות על שמחת יום טוב. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשִׂמְחָה דְּפוּרִים, הֲרֵי לֹא רַק שֶׁמּוּתָּר לִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן** בשתיית יין בכמות גדולה, **אֶלָּא** כדברי הגמרא, וכך נפסק להלכה, **חַיָּב אִינָשׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרַיָּא עַד דְּלֹא יָדַע**[17], חייב אדם להתבסם בפורים עד שלא יידע להבדיל ולהבחין בין 'ארור המן' ל'ברוך מרדכי' **הַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבָּטְלָה הַמִּדִּידָה וְהַהַגְּבָלָה** על השמחה

1 קִיְּמוּ מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר, כִּי, בְּנוֹגֵעַ לְמַתַּן תּוֹרָה
2 בְּמַעֲמַד הַר סִינַי אָמְרוּ מִכָּאן מוֹדָעָא רַבָּה
3 לְאוֹרַיְיתָא (שֶׁקִּבְּלוּהָ בְּאוֹנֶס[11], כֵּיוָן שֶׁכָּפָה
4 הַקָּבָּ"ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית כוּ'), וַהֲדַר
5 קִיְּבְּלוּהָ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, מֵרְצוֹנָם הַטּוֹב. וּמִזֶּה
6 מוּבָן שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּטְלָה גְּזֵירַת הָמָן, עַל יְדֵי הַמַּעֲמָד
7 וּמַצָּב שֶׁבּוֹ עָמְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, אֲזַי
8 נִיתּוֹסֵף בְּעִנְיַן אוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁקִּיְּמוּ מַה
9 שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, שֶׁאָז הָיְתָה קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּיֶתֶר
10 שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז. וּכְמוֹ כֵן בְּעִנְיַן שִׂמְחָה זֶה יוֹם
11 טוֹב, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל[12] שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים עֲתִידִים
12 לִיבָּטֵל לֶעָתִיד לָבוֹא וִימֵי הַפּוּרִים אֵינָם בְּטֵלִים
13 לְעוֹלָם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[13] וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא
14 יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם,
15 וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיַן יְמֵי הַפּוּרִים (שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי
16 הָעֲמִידָה בְּנִסָּיוֹן כוּ') פָּעַל עִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה,
17 וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ[14], עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר כָּל
18 שְׁאָר הַיָּמִים טוֹבִים יִהְיוּ בְּטֵלִים, תִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה
19 דִּימֵי הַפּוּרִים. וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁאֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר
20 הַיָּמִים טוֹבִים הֵם בְּקִיּוּמָם, הִנֵּה הַשִּׂמְחָה שֶׁבְּכָל
21 הַיָּמִים טוֹבִים הִיא בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, שֶׁלֹּא
22 יִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן כוּ'[15], וְחַיָּבִים בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד
23 שׁוֹטְרִים בָּרְגָלִים כוּ'[16], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה
24 לְמַעְלָה מִן הַמִּדָּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשִׂמְחָה
25 דְּפוּרִים, הֲרֵי לֹא רַק שֶׁמּוּתָּר לִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן, אֶלָּא
26 חַיָּב אִינָשׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרַיָּא עַד דְּלֹא יָדַע[17],
27 הַיְינוּ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבָּטְלָה הַמִּדִּידָה
28 וְהַהַגְּבָלָה, אֶלָּא שֶׁבִּיטּוּל הַמִּדִּידָה וְהַהַגְּבָלָה הוּא

וכדברי הגמרא על הכתוב האמור במתן תורה 'ויתיצבו בתחתית ההר' (ופירש רש"י: 'תחתית ההר - תחת ההר ממש'), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא (ופירש רש"י: 'מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס'), אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש (ופירש רש"י: 'בימי אחשורוש - מאהבת הנס שנעשה להם') דכתיב קיימו וקיבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.

וּמִזֶּה האמור שבימי אחשורוש בני ישראל קיבלו את התורה מחדש **מוּבָן שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּטְלָה גְּזֵירַת הָמָן, עַל יְדֵי הַמַּעֲמָד וּמַצָּב** של מסירות נפש **שֶׁבּוֹ עָמְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה,** כמבואר לעיל, **אֲזַי נִיתּוֹסֵף** חידוש מיוחד **בְּעִנְיַן אוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁקִּיְּמוּ** בימי אחשורוש **מַה שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר** בעת מתן תורה, **שֶׁאָז** בימי הפורים **הָיְתָה קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז** לא רק בכפייה ובאונס אלא ברצון, כנזכר לעיל.

וּכְמוֹ כֵן בְּעִנְיַן שִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב גם מובן החידוש בענין זה בימי הפורים, **שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל**[12] במדרש **שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדִים עֲתִידִים**

---

11) פרש"י שבת שם. 12) מדרש משלי פ"ט. ילקוט שמעוני משלי רמז תתקמד. 13) אסתר ט, כח. וראה רמב"ם סוף הל' מגילה. 14) ראה טז, יד. 15) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"כ. טושו"ע או"ח סתקכ"ט ס"ג. שו"ע אדה"ז שם סי"ב. 16) רמב"ם שם הכ"א. טושו"ע שם ס"ד. שו"ע אדה"ז שם סי"ג. 17) מגילה ז, ב. רמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ו. טושו"ע או"ח סתרצ"ה ס"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שקיימת בשאר החגים, **אֶלָּא שֶׁבִּיטּוּל הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה** על השמחה **הוּא הַחִיּוּב דִּימֵי הַפּוּרִים, שֶׁחַיָּיב לִבְסוּמֵי, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הוּא לְהִשְׁתַּכֵּר**[18], **וּבְאוֹפֶן דְּעַד דְּלֹא יָדַע, שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ הַהַנְהָגָה דְּוִשְׁמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** שבשאר החגים, **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת** שמחה **בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה שֶׁלֹּא יִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן** וכפי שיתבאר להלן טעם הדבר על פי פנימיות הענינים.

ב) וּבִיאוּר הַטַּעַם שֶׁיְּמֵי הַפּוּרִים יְהִיוּ קַיָּמִים גם לעתיד לבוא **אֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר כָּל הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים, וְכֵן הַטַּעַם שֶׁשִּׂמְחַת פּוּרִים צְרִיכָה לִהְיוֹת שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ יוֹתֵר מִשִּׂמְחַת כָּל הַיָּמִים טוֹבִים,** כנזכר לעיל, **דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת**[19], **שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַיָּמִים טוֹבִים הֵם בִּבְחִינַת סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** קשורים בהמשכת וגילוי אלוקות מהדרגות של 'סדר השתלשלות' ויורידת האור האלוקי מלמעלה למטה בסדר והדרגה ועל ידי הגבלות וצמצומים כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, **וְלָכֵן, לָעָתִיד לָבוֹא** בימות המשיח **שֶׁאָז יִהְיוּ גִּילּוּיִים** של אור אלוקי מדרגות גבוהות **שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲזַי הַגִּילּוּיִים שֶׁבַּמּוֹעֲדִים יִהְיוּ כִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא**[20] כמו נר בצהריים שאורו לא נחשב. **וְזֶהוּ הַפֵּירוּשׁ** הפנימי של דברי חכמינו ז"ל **דְּכָל הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים, שֶׁאֵין הַכַּוָּונָה שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ כִּפְשׁוּטוֹ** ויפסיקו לחגוג את החגים **חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי** כדברי הרמב"ם **דָּבָר בָּרוּר וּמְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהֵא מוּחְלֶפֶת וְלֹא יִבָּטֵל דָּבָר מִמֶּנָּה**[21] ובודאי שהתורה נצחית

1 הַחִיּוּב דִּימֵי הַפּוּרִים, שֶׁחַיָּיב לִבְסוּמֵי, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ
2 הוּא לְהִשְׁתַּכֵּר[18], וּבְאוֹפֶן דְּעַד דְּלֹא יָדַע, שֶׁזֶּהוּ
3 הֵיפֶךְ הַהַנְהָגָה דְּוִשְׁמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת
4 בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה שֶׁלֹּא יִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן.
5 ב) **וּבִיאוּר** הַטַּעַם שֶׁיְּמֵי הַפּוּרִים יְהִיוּ קַיָּמִים
6 אֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר כָּל הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים,
7 וְכֵן הַטַּעַם שֶׁשִּׂמְחַת פּוּרִים צְרִיכָה לִהְיוֹת שֶׁלֹּא
8 בְּעֵרֶךְ יוֹתֵר מִשִּׂמְחַת כָּל הַיָּמִים טוֹבִים, דְּהִנֵּה
9 יָדוּעַ הַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[19], שֶׁכָּל עִנְיְנֵי
10 הַיָּמִים טוֹבִים הֵם בִּבְחִינַת סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,
11 וְלָכֵן, לָעָתִיד לָבוֹא שֶׁאָז יִהְיוּ גִּילּוּיִים שֶׁלְּמַעְלָה
12 מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲזַי הַגִּילּוּיִים שֶׁבַּמּוֹעֲדִים
13 יִהְיוּ כִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא[20]. וְזֶהוּ הַפֵּירוּשׁ דְּכָל
14 הַמּוֹעֲדִים בְּטֵלִים, שֶׁאֵין הַכַּוָּונָה שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ
15 כִּפְשׁוּטוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי דָּבָר בָּרוּר וּמְפוֹרָשׁ
16 בַּתּוֹרָה שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהֵא מוּחְלֶפֶת וְלֹא
17 יִבָּטֵל דָּבָר מִמֶּנָּה[21], אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַגִּילּוּיִים
18 שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁיִּהְיוּ לָעָתִיד
19 לָבוֹא, הִנֵּה כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,
20 שֶׁבִּכְלָל זֶה הֵם גַּם כָּל הַמּוֹעֲדִים, יִהְיוּ בְּדֶרֶךְ
21 בִּיטּוּל, כִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא. [וְיֵשׁ לְבָאֵר עִנְיָן זֶה גַּם
22 בְּפַשְׁטוּת, דְּהִנֵּה, הַטַּעַם הַפָּשׁוּט לְהַחִילּוּק בֵּין
23 שִׂמְחַת יוֹם טוֹב לְהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּימוֹת הַחוֹל,
24 הוּא, לְפִי שֶׁבִּימֵי הַחוֹל עֲסוּקִים בְּעוֹבְדִין דְּחוֹל,
25 וְלָכֵן, בְּבוֹא הַזְּמַן דְּיוֹם טוֹב שֶׁבּוֹ יֵשׁ חִיּוּב
26 שְׁבִיתָה, כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם (לְבַד מִמְּלֶאכֶת אוֹכֶל נֶפֶשׁ)[22], אֲזַי יֶשְׁנוֹ
27 עִנְיָן הַשִּׂמְחָה, כֵּיוָן שֶׁבִּטְּלִים מֵעוֹבְדִין דְּחוֹל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לָעָתִיד לָבוֹא, שֶׁגַּם
28 בִּימוֹת הַחוֹל לֹא יִהְיוּ כָּל הָעִנְיָנִים דְּעוֹבְדִין דְּחוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[23]
29 שֶׁאֲפִילּוּ בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ לֹא יִהְיוּ עִנְיְנֵי דְּאָגוֹת כו', כֵּיוָן שֶׁכָּל צָרְכֵי הָאָדָם יִהְיוּ

ביאור בדרך אפשר

לכל פרטיה וקיום כל המצוות יהיה לעולם, **אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַגִּילּוּיִים** של האור האלוקי **שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁיִּהְיוּ לָעָתִיד לָבוֹא, הִנֵּה כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁבִּכְלָל זֶה הֵם גַּם כָּל הַמּוֹעֲדִים, יִהְיוּ בְּדֶרֶךְ בִּיטּוּל,** ולא תהיה להם חשיבות, **כִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא** כנר בצהריים שאורו חסר חשיבות. **[וְיֵשׁ לְבָאֵר עִנְיָן זֶה** של 'ביטול' המועדים לעתיד לבוא, בנוסף לביאור האמור, על פי פנימיות הענין, **גַּם בְּפַשְׁטוּת, דְּהִנֵּה, הַטַּעַם הַפָּשׁוּט לְהַחִילּוּק** ההבדל **בֵּין שִׂמְחַת יוֹם טוֹב לְהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּימוֹת הַחוֹל, הוּא, לְפִי שֶׁבִּימֵי הַחוֹל עֲסוּקִים בְּעוֹבְדִין דְּחוֹל, וְלָכֵן, בְּבוֹא הַזְּמַן דְּיוֹם טוֹב שֶׁבּוֹ יֵשׁ חִיּוּב שְׁבִיתָה, כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם (לְבַד מִמְּלֶאכֶת אוֹכֶל נֶפֶשׁ)[22], אֲזַי יֶשְׁנוֹ עִנְיָן הַשִּׂמְחָה, כֵּיוָן שֶׁבִּטְּלִים מֵעוֹבְדִין דְּחוֹל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לָעָתִיד לָבוֹא, שֶׁגַּם בִּימוֹת הַחוֹל** אפילו **שמצד הדין מותר לעשות בהם מלאכה **לֹא יִהְיוּ כָּל הָעִנְיָנִים דְּעוֹבְדִין דְּחוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[23] שֶׁאֲפִילּוּ בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ לֹא יִהְיוּ עִנְיְנֵי דְּאָגוֹת כו', כֵּיוָן שֶׁכָּל צָרְכֵי הָאָדָם** של שמחה. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן לָעָתִיד לָבוֹא, שֶׁגַּם** אפילו **בִּימוֹת הַחוֹל** שמצד הדין מותר לעשות בהם מלאכה **לֹא יִהְיוּ כָּל הָעִנְיָנִים דְּעוֹבְדִין דְּחוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[23] שֶׁאֲפִילּוּ בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ לֹא יִהְיוּ עִנְיְנֵי דְּאָגוֹת כו', כֵּיוָן שֶׁכָּל צָרְכֵי הָאָדָם**

---

18) פרש"י מגילה שם. 19) תו"א הוספות למג"א קיט, סע"ב. ד"ה ליהודים היתה אורה שבהערה 4. ד"ה להבין מארז"ל כל המועדים תשט"ז (סה"מ תשט"ז ע' קכו ואילך). ובכ"מ. 20) לשון חז"ל – חולין ס, ב. 21) פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק חלק יסוד התשיעי. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פי"א סוף ה"ג. 22) בא יב, טז. 23) הל' תשובה פ"ט ה"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יִהְיוּ בְּהַרְחָבָה, וְיוּכְלוּ לַעֲסוֹק בְּתוֹרַת ה׳, ובלשון הרמב״ם: ״ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה״, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] בנבואת ישעיה על ימות המשיח **וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם גו׳,** ובני ישראל עצמם לא יצטרכו לרעות את צאנם, וכיון שזה יהיה המצב גם בימות החול, **הֲרֵי עִנְיַן הַמְּנוּחָה בְּיוֹם טוֹב לֹא יִהְיֶה נִבְדָּל** ושונה **מֵהַמְּנוּחָה בִּימוֹת הַחוֹל, וְלָכֵן לֹא תִהְיֶה תְּפִיסַת מָקוֹם** וחשיבות **לְהַשְׁמְחָה דְּיוֹם טוֹב שֶׁמִּצַּד עִנְיַן הַמְּנוּחָה** שהרי גם בימות החול יהיו בני ישראל במנוחה ובמרגוע]. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְמֵי הַפּוּרִים, כֵּיוָן שֶׁשִּׂמְחַת פּוּרִים הִיא עַד דְּלֹא יָדַע,** וקשורה בגילוי אור אלוקי ממדרגות עליונות **לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הִנֵּה אֲפִילוּ לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁאָז יִהְיוּ כָּל הָעִנְיָנִים לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לֹא יִתְבַּטֵּל הָעִנְיָן דְּפוּרִים אֲפִילוּ לֹא בְּאוֹפֶן הַבִּיטּוּל דִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא** אלא גם לעתיד לבוא תהיה לפורים חשיבות גדולה, כי אין ריחוק הערך בין מעלת אותו הזמן למעלת ימי הפורים, כמו ריחוק הערך בין המועדים (סדר השתלשלות) לאותו הזמן (למעלה מסדר השתלשלות) אלא ימי הפורים עצמם הם גם במעלת אותו הזמן ולכן לא ״יתבטלו״ אלא תהיה להם חשיבות, וכפי שמוסיף ומבאר עוד להלן.

ג) וּלְהָבִין הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה[25] **יָדוּעַ** בתורת הסוד **שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל** באופן כללי **נֶחְלָק סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְאַרְבָּעָה חֲלָקִים,** שהם ארבעת העולמות הכלליים הנקראים **אֲצִילוּת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק**[26] בישעיה **כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי** רמז לעולם האצילות **בְּרָאתִיו** רמז לעולם הבריאה **יְצַרְתִּיו** רמז לעולם היצירה **אַף עֲשִׂיתִיו** רמז לעולם העשיה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו קָאֵי מכוון **עַל הַחֲלוּקָה שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הָעוֹלָמוֹת, עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִי אוֹ הָרוּחָנִי,** כמבואר בחסידות שעולם העשיה כולל עולם רוחני וגם את העולם הזה הגשמי שאף הוא חלק מעולם העשיה, למעלה ממנו הוא **עוֹלָם הַגַּלְגַּלִּים** כמבואר בתורת הסוד **אוֹ כְּפִי שֶׁנִּקְרָא עוֹלָם הַמַּלְאָכִים** (שזהו **יְצִירָה**), **וְעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת** הנעלות מהמלאכים (שזהו **בְּרִיאָה**)[27]. **וְזֶהוּ** ההבדל בין שלושה עולמות אלו בתוכנם ומעלתם הוא **גַּם** הטעם הפנימי על **חִילּוּק הַלְּשׁוֹנוֹת בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, שֶׁהַלָּשׁוֹן בְּרָאתִיו מוֹרֶה עַל הַהִתְהַוּוּת מֵאַיִן** העדר המציאות **לְיֵשׁ** למציאות ממשית, **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ן**[28] **שֶׁאֵין אֶצְלֵנוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּהוֹצָאַת יֵשׁ מֵאַיִן אֶלָּא לְשׁוֹן בָּרָא,** ולכן העולם הראשון והנעלה משלושת העולמות הללו שבהם מתחילה להיות מציאות של ״יש״ נקרא עולם הבריאה **מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְצַרְתִּיו הוּא מִלְּשׁוֹן נְתִינַת צוּרָה, שֶׁמַּשְׁמָעוּת הַדָּבָר שֶׁיֵּשְׁנוֹ כְּבָר הַחוֹמֶר** וכבר ישנה מציאות של ״יש״, **וְחוֹמֶר זֶה מְקַבֵּל אֶת הַצּוּרָה** המסוימת, **וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל הִתְהַוּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ,** כמו ענין הבריאה, **כִּי אִם, שֶׁהַיֵּשׁ** שכבר קיים **מִשְׁתַּנֶּה וּמְקַבֵּל צוּרָה.**

---

24) ישעי׳ סא, ה. 25) בכל הבא לקמן – ראה אוה״ת מג״א (קה״ת, תש״נ) ע׳ קלא ואילך. וראה בהשיחות שלאחרי המאמר סכ״ה (תו״מ ח״ה ס״ע 43), שמאמר זה מיוסד על מאמרו של הצ״צ. 26) ישעי׳ מג, ז. 27) ראה אוה״ת יתרו ע׳ תתכד ואילך. סה״מ תרנ״ג ע׳ רי ואילך. 28) בראשית א, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַלָּשׁוֹן עֲשִׂיתִיו מוֹרֶה עַל גְּמַר וְהַשְׁלָמַת המציאות והצורה של **הַדָּבָר** ונמצא ששלושת העולמות בריאה, יצירה עשיה הם שלושה שלבים בבריאת ויצירת ועשיית המציאות של הנבראים. **אָמְנָם, בְּעִנְיַן עֲשִׂיתִיו** המכוון לעולם העשיה **יֵשׁ מַעֲלָה יְתֵירָה** שלא קיימת ב׳בראתיו׳ ו׳יצרתיו׳, **שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר בַּכָּתוּב אַף עֲשִׂיתִיו, שֶׁמּוֹרֶה** הלשון ׳אף׳, כמו אפילו **עַל תּוֹסֶפֶת דָּבָר חָדָשׁ, כִּי, גַּם** אפילו **כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ** כבר **הַחוֹמֶר לְבַד (בְּרָאתִיו) וְהַצּוּרָה לְבַד (יְצַרְתִּיו),** וכל אחד מהשניים נמצא בפני עצמו, עדיין **יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא יִהְיֶה** התהוות של **דָּבָר גַּשְׁמִי בְּפוֹעַל מַמָּשׁ,** אלא החומר והצורה יישארו כמציאות רוחנית, **וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ דְּאַף עֲשִׂיתִיו, שֶׁנִּתְהַוָּה דָּבָר גַּשְׁמִי בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** בדרך ממילא, כתוצאה מתבקשת ומתחייבת, **שֶׁהֲרֵי עַד כַּמָּה שֶׁתִּהְיֶה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵיגוֹת בְּרוּחָנִיּוּת** וגם אם ברוחניות יש ירידה וצמצום של האור ממדריגה למדריגה לאורך כל סדר השתלשלות, **לֹא תִּהְיֶה מִזֶּה הִתְהַוּוּת דָּבָר גַּשְׁמִי**[29], כי בריאת והתהוות מציאות גשמית היא חידוש שמחייב פעולה מיוחדת ואינו בא כתוצאה מההשתלשלות בדרך ממילא, **וְלָכֵן, מַה שֶּׁנִּכְלָל** בפשטות, בדרך ממילא **בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דִּבְרָאתִיו יְצַרְתִּיו עֲשִׂיתִיו, הֲרֵי זֶה רַק מִצַּד עֲשִׂיָּה הָרוּחָנִית** שהתהוות העולם העשיה הרוחני באה בדרך ממילא מהשתלשלות האור מעולמות בריאה ויצירה, **אֲבָל מִצַּד עֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִית, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר אַף עֲשִׂיתִיו, אַף הִפְסִיק**[30], להורות על כך שבין בריאה ויצירה הרוחניים לעשיה הגשמית יש ריחוק והפסק **כֵּיָן שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי לְמַטָּה אֵינָהּ בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של מעבר רגיל מדרגה לדרגה **מִבְּחִינַת בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו, אֶלָּא הִתְהַוּוּתוֹ** של היש הגשמי **הִיא גַּם כֵּן** בדומה לחידוש של התהוות עולם הבריאה **בְּדֶרֶךְ מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁהִתְהַוּוּת זוֹ** של היש הגשמי שבעולם העשיה **הִיא** חידוש ובאה **מִבְּחִינָה** באלוקות **שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר לֹא רַק מִיְּצִירָתִיו אֶלָּא אֲפִילוּ מִבְּרָאתִיו, שֶׁעַל זֶה מוֹרֶה הָרִיבּוּי דְּתֵיבַת אַף** שבאה לרבות ולחדש – **שֶׁזֶּהוּ** התהוות היש הגשמי נובעת מדרגת **כֹּחַ הָאֵין סוֹף, שֶׁאֵינוֹ עָלוּל** תוצאה בדרך ממילא **מֵאֵיזוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם,** אלא מציאותו היא מעצמותו ולא משום גורם אחר חלילה, **וְלָכֵן הוּא** האין סוף **לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ** מציאות ממשית **מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט**[31].

וְהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּרִיאָה מֵאַיִן מכוח האין סוף האלוקי הרוחני **לְיֵשׁ** ומציאות גשמית **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲמִיתִּית הַמְּצִיאוּת הִיא לְמַעְלָה דַּוְקָא**[32], למרות שהמציאות האמיתית היא דווקא המציאות האלוקית ולא המציאות הגשמית (שאין לה מציאות עצמאית וכל קיומה נובע מהאין האלוקי המהווה ומחיה אותה) **מִכָּל מָקוֹם, נִקְרָא** האין סוף המהווה **בְּשֵׁם אַיִן,** והוא נקרא ׳אין׳ **הֵן מִצַּד הַמַּעֲלָה** של ה׳אין׳ עצמו, **וְהֵן מִצַּד הַנִּבְרָא** מצד ענינו יחסית לנברא, כפי שממשיך ומפרט. **מִצַּד הַמַּעֲלָה נִקְרָא** כוח האין סוף המהווה **אַיִן**[33], **לְפִי שֶׁהַהִתְהַוּוּת** של העולמות והנבראים, היינו ה׳יש׳, **אֵינָהּ אֶלָּא מֵהֶאָרָה בְּעָלְמָא,** כל התהוות ובריאת ה׳יש׳ היא מהארה מועטת ומצומצמת של האין סוף האלוקי **שֶׁהֲרֵי** כמבואר בחסידות **לֹא זֶהוּ עִיקַּר הָאֱלִקוּת מַה שֶּׁהָעוֹלָמוֹת מִתְהַוִּים מִמֶּנּוּ**[34], אלא ׳עיקר

1 **וְהַלָּשׁוֹן עֲשִׂיתִיו מוֹרֶה עַל גְּמַר וְהַשְׁלָמַת הַדָּבָר.**
2 **אָמְנָם, בְּעִנְיַן עֲשִׂיתִיו יֵשׁ מַעֲלָה יְתֵירָה, שֶׁלָּכֵן**
3 **נֶאֱמַר בַּכָּתוּב אַף עֲשִׂיתִיו, שֶׁמּוֹרֶה עַל תּוֹסֶפֶת**
4 **דָּבָר חָדָשׁ, כִּי, גַּם כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ הַחוֹמֶר לְבַד**
5 **(בְּרָאתִיו) וְהַצּוּרָה לְבַד (יְצַרְתִּיו), יָכוֹל לִהְיוֹת**
6 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר גַּשְׁמִי בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, וְזֶהוּ**
7 **הַחִידּוּשׁ דְּאַף עֲשִׂיתִיו, שֶׁנִּתְהַוָּה דָּבָר גַּשְׁמִי**
8 **בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁעִנְיָן זֶה אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,**
9 **שֶׁהֲרֵי עַד כַּמָּה שֶׁתִּהְיֶה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵיגוֹת**
10 **בְּרוּחָנִיּוּת, לֹא תִּהְיֶה מִזֶּה הִתְהַוּוּת דָּבָר גַּשְׁמִי**[29],
11 **וְלָכֵן, מַה שֶּׁנִּכְלָל בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דִּבְרָאתִיו**
12 **יְצַרְתִּיו עֲשִׂיתִיו, הֲרֵי זֶה רַק מִצַּד עֲשִׂיָּה**
13 **הָרוּחָנִית, אֲבָל מִצַּד עֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִית, הִנֵּה עַל זֶה**
14 **נֶאֱמַר אַף עֲשִׂיתִיו, אַף הִפְסִיק**[30], **כֵּיָן שֶׁהִתְהַוּוּת**
15 **הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי לְמַטָּה אֵינָהּ בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**
16 **מִבְּחִינַת בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו, אֶלָּא הִתְהַוּוּתוֹ הִיא גַּם**
17 **כֵּן בְּדֶרֶךְ מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁהִתְהַוּוּת זוֹ הִיא מִבְּחִינָה**
18 **שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר לֹא רַק מִיְּצִירָתִיו אֶלָּא אֲפִילוּ**
19 **מִבְּרָאתִיו, שֶׁעַל זֶה מוֹרֶה הָרִיבּוּי דְּתֵיבַת אַף —**
20 **שֶׁזֶּהוּ כֹּחַ הָאֵין סוֹף, שֶׁאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזוֹ עִילָּה**
21 **וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ**
22 **בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט**[31].
23 **וְהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיַן הַבְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ הוּא**
24 **בְּאוֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲמִיתִּית הַמְּצִיאוּת**
25 **הִיא לְמַעְלָה דַּוְקָא**[32], **מִכָּל מָקוֹם, נִקְרָא בְּשֵׁם**
26 **אַיִן, הֵן מִצַּד הַמַּעֲלָה, וְהֵן מִצַּד הַנִּבְרָא. מִצַּד**
27 **הַמַּעֲלָה נִקְרָא אַיִן**[33], **לְפִי שֶׁהַהִתְהַוּוּת אֵינָהּ אֶלָּא**
28 **מֵהֶאָרָה בְּעָלְמָא, שֶׁהֲרֵי לֹא זֶהוּ עִיקַּר הָאֱלִקוּת**
29 **מַה שֶּׁהָעוֹלָמוֹת מִתְהַוִּים מִמֶּנּוּ**[34], **וּלְגַבֵּי עִיקַּר**

29) ראה תניא רפמ״ח. תו״א מג״א צ, ב. צב, ב. אוה״ת מג״א שם (ע׳ קלא). 30) לקו״ת ר״פ בלק. 31) תניא אגה״ק ס״כ (קל, ריש ע״ב). 32) ראה גם לקו״ת פ׳ ראה יט, ג. כו, ד. ובכ״מ. 33) מקומות שצויינו בהערה הקודמת. תו״א מג״א צט, ב. ובכ״מ. 34) תו״א מג״א שם. לקו״ת שה״ש ח, א. ובכ״מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

האלוקות' נעלית לאין שיעור מכל העולמות והנבראים, ורק הארה מועטת ומצומצמת מהאלוקות יורדת לברוא עולמות ונבראים מוגבלים **וּלְגַבֵּי** מועטת זו שממנה נבראים העולמות **עִיקַּר הָאֱלֹקוּת נִקְרֵאת הֶאָרָה בְּשֵׁם אַיִן בִּלְבַד** להורות שמדובר על דבר מועט ולא על העיקר. **וְנִקְרָא** האין סוף **אַיִן גַּם לְגַבֵּי** יחסית אל **הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא**[35], **כִּי, הָאֲפָשָׁרוּת שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת מְצִיאוּת יֵשׁ** והנברא המוגבל לא יתבטל ממציאותו לגבי הכוח האלוקי הבורא אותו **הִיא דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ** בצורה גלויה ומוחשית **אֶת כֹּחַ הַבּוֹרֵא שֶׁעַל יָדוֹ נִבְרָא** אלא הכוח הבורא נעלם מהיש הנברא, **וְלָכֵן נִקְרָא** הכוח הבורא **גַּם לְגַבָּיו** ביחס ליש הנברא **בְּשֵׁם אַיִן, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ כְּלָל,** כי היש הנברא כלל לא מודע לכוח האלוקי הבורא **וְאִם רַק יֵדַע מִמֶּנּוּ,** ואם היש הנברא יידע ויכיר את כוח הבורא ויחוש אותו **אֲזַי יִתְבַּטֵּל** היש הנברא **מִמְּצִיאוּתוֹ** ולא יוכל להמשיך להתקיים (**עֵר וְוועט וְוערְן אוֹיס נִבְרָא** הוא יחדל מלהיות נברא, כלומר, יפסיק להתקיים), **וְיִכְלֶה** מציאותו של היש הנברא תתבטל ותהיה נכללת **בְּהַכֹּחַ הַפּוֹעֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל**[36] בגמרא לגבי המלאכים שבאו לפני הקדוש ברוך הוא בטענה אודות בריאת האדם **הוֹשִׁיט הַקָּבָּ"ה אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם וּשְׁרָפָם** והיינו שמציאותם התבטלה ונכללה בכוח הבורא, וכמבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן: "...להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, פירוש הדר מלכותו הוא ההידור בנבראים המתהווים ממדת מלכותו יתברך כמו שכתוב אלף אלפים ישמשוני' לגדוד א' ולגדודיו אין מספר שזהו בחי' הידור עצום מאד, ומכל־מקום הוא על ידי שמתחלה להודיע לבני האדם גבורותיו שהתהוותם הוא על ידי בחינת גבורות וצמצומים, כי אילו היה מדת מלכותו יתברך מתגלה עליהם כמו שהיא, לא היו יכולים לקבל כלל והיו מתבטלים במציאותם ממש וכמאמר רז"ל הושיט

ביאור בדרך אפשר

אצבעו הקטנה ביניהם שהיא בחי' מלכות מדריגה העשירית שבי' ספירות ושרפן שנתבטלו לגמרי כי אין בעל גבול יכול לקבל בחינת אין סוף, אלא שהן הן גבורותיו שמצמצם עצמו שלא יהיה מדת מלכותו בגילוי כל כך ואז יהיה הפחד והיראה בגבול כפי שיוכלו הנבראים שאת".

1 הָאֱלֹקוּת נִקְרֵאת הֶאָרָה זוֹ בְּשֵׁם אַיִן בִּלְבַד.
2 וְנִקְרָא אַיִן גַּם לְגַבֵּי הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא[35], כִּי,
3 הָאֲפָשָׁרוּת שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת מְצִיאוּת יֵשׁ הִיא דַּוְקָא
4 בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ אֶת כֹּחַ הַבּוֹרֵא שֶׁעַל יָדוֹ
5 נִבְרָא, וְלָכֵן נִקְרָא גַּם לְגַבָּיו בְּשֵׁם אַיִן, לְפִי
6 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ כְּלָל, וְאִם רַק יֵדַע מִמֶּנּוּ, אֲזַי
7 יִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ (עֵר וְוועט וְוערְן אוֹיס נִבְרָא),
8 וְיִכְלֶה בְּהַכֹּחַ הַפּוֹעֵל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר
9 רַז"ל[36] הוֹשִׁיט הַקָּבָּ"ה אֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה בֵּינֵיהֶם
10 וּשְׁרָפָם.

11 **וְהִנֵּה** הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו, שֶׁהוּא עִנְיָן דִּבְרִיאָה
12 מֵאַיִן לְיֵשׁ, כְּפִי שֶׁהוּא בְּסֵדֶר
13 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עִנְיָנוֹ הוּא עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת, כִּי, עַל
14 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ רַז"ל[37] יִשְׂרָאֵל עָלוּ
15 בְּמַחֲשָׁבָה, וַהֲרֵי עִנְיָן הַמַּחֲשָׁבָה הוּא כְּפִי
16 שֶׁרוֹאִים בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁרֵאשִׁית מְצִיאוּת
17 הָאוֹתִיּוֹת בְּאוֹפֶן מוּרְגָּשׁ הִיא בְּכֹחַ הַמַּחֲשָׁבָה.
18 דְּעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם לִפְנֵי הַמַּחֲשָׁבָה יֵשׁ בְּהֶעְלֵם
19 מָקוֹר לָאוֹתִיּוֹת, מִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה עֲדַיִין בְּגֶדֶר
20 מְצִיאוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁבָּהּ נִרְגָּשִׁים
21 אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה. וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הִיא
22 הִתְהַוּוּת הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁנַּעֲשִׂים מְצִיאוּת נִבְרָא (כְּמוֹ
23 אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה). אַךְ מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הַנְּשָׁמָה
24 מִצַּד עַצְמָהּ עוֹמֶדֶת בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה לֶאֱלֹקוּת, כְּמוֹ
25 שֶׁכָּתוּב[38] חַי הָוָי' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי

וְהִנֵּה הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו, שֶׁהוּא עִנְיָן דִּבְרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ, כְּפִי שֶׁהוּא בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עִנְיָנוֹ הוּא עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת, כִּי, עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ רַז"ל[37] יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה, וַהֲרֵי עִנְיָן הַמַּחֲשָׁבָה הוּא כְּפִי שֶׁרוֹאִים בָּאָדָם לְמַטָּה, שֶׁרֵאשִׁית מְצִיאוּת הָאוֹתִיּוֹת בְּאוֹפֶן מוּרְגָּשׁ הִיא בְּכֹחַ הַמַּחֲשָׁבָה. דְּעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם לִפְנֵי הַמַּחֲשָׁבָה יֵשׁ בְּהֶעְלֵם מָקוֹר לָאוֹתִיּוֹת, מִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה עֲדַיִין בְּגֶדֶר מְצִיאוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁבָּהּ נִרְגָּשִׁים אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הִיא הִתְהַוּוּת הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁנַּעֲשִׂים מְצִיאוּת נִבְרָא (כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שהן מציאות ניכרת נורגשת). **אַךְ מִכָּל מָקוֹם,** למרות שלאחר שבאו לעולם הבריאה, הנשמות הן 'מציאות נברא' **הֲרֵי** גם במצבה זה **הַנְּשָׁמָה מִצַּד עַצְמָהּ** אם לא מצד הגוף שבו היא מתלבשת בירידה לעולם הזה **עוֹמֶדֶת בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה לֶאֱלֹקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[38] בדברי אליהו הנביא בספר מלכים **חַי הָוָי' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו,** כלומר, שגם בהיותה בעולם הבריאה כ'מציאות נברא', הנשמה עומדת לפני ה' באהבת ה' וביראת

35) המשך תרס"ו ע' רכא [רצב] ואילך. ובכ"מ. 36) סנהדרין לח, ב. וראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, ב. ובכ"מ. 37) ב"ר פ"א, ד. 38) מלכים־א יז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְפָנָיו, וְהַיְינוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה אֵינָהּ דָּבָר נִפְרָד, דְּעִם הֱיוֹתָהּ לְבוּשׁ בִּלְבַד, הָרֵי זֶה לְבוּשׁ שֶׁהוּא בְּהִתְחַבְּרוּת עִם הָעִנְיָן הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ וְאֵינָהּ לְזוּלָתוֹ, כְּמוֹ כֵן גַּם הַנְּשָׁמָה מִצַּד בְּרִיאָתָהּ עוֹמֶדֶת בִּדְבֵיקוּת בָּאֱלֹקוּת. וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא הָעִנְיָן דִּיצִרָתִיו, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַדִּיבּוּר, שֶׁאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר הֵם נִפְרָדִים מֵהָאָדָם, וְגַם הַזּוֹלֶת יוֹדֵעַ אוֹתָם, וְדוּגְמָתוֹ לְמַעְלָה הֵם הַמַּלְאָכִים, שֶׁהִתְהַוּוּתָם הִיא מִן הַדִּיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[39] בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, וְלָכֵן הַמַּלְאָכִים הֵם מְציאוּת נִפְרָד, וְעַד שֶׁשַּׁיָּיךְ אֶצְלָם אֲפִילוּ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא[40]. וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא עִנְיָן אַף עֲשִׂיתִיו, דְּקָאֵי עַל עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה[41], עַד לָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי וְהַחָמְרִי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר הָרִיבּוּי דְּאַף (עֲשִׂיתִיו), כֵּיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי הִיא מִבְּחִינָה שֶׁנִּתְרַבָּה בְּתִיבַת אַף, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִיְּצִרָתִיו וּלְמַעְלָה אֲפִילוּ מִבְּרָאתִיו, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ד) **וְהִנֵּה** כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר לְעֵיל מִינֵּיהּ כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי, דְּקָאֵי עַל הָעֲשָׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה הִתְהַוּוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה. דְּהִנֵּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא אֶחָד הָאֱמֶת, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ[42], אִם כֵּן, אֵיךְ וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא עִנְיָן אַף עֲשִׂיתִיו, דְּקָאֵי שמכוון עַל עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה[41], והתחלה היא בעולם העשיה הרוחני עַד לָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי וְהַחָמְרִי שאף הוא חלק מעולם העשיה. וְעַל זֶה על עולם העשיה, ובמיוחד על העולם הזה הגשמי והחומרי, נֶאֱמַר הָרִיבּוּי דְּאַף (עֲשִׂיתִיו), כֵּיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי הִיא מִבְּחִינָה שֶׁנִּתְרַבָּה בְּתִיבַת אַף, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִיְּצִרָתִיו וּלְמַעְלָה אֲפִילוּ מִבְּרָאתִיו, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ד) וְהִנֵּה כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר לְעֵיל מִינֵּיהּ כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי, דְּקָאֵי עַל הָעֲשָׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה הִתְהַוּוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה. דְּהִנֵּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא אֶחָד הָאֱמֶת, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ[42], אִם כֵּן, אֵיךְ

ביאור בדרך אפשר

ה' וְהַיְינוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה אֵינָהּ דָּבָר נִפְרָד מהאדם עצמו, דְּעִם הֱיוֹתָהּ לְבוּשׁ בִּלְבַד, למרות שהמחשבה איננה עצם המהות של הנפש אלא רק 'לבוש' ואמצעי ביטוי, מכל מקום הָרֵי זֶה המחשבה לְבוּשׁ שֶׁהוּא בְּהִתְחַבְּרוּת עִם הָעִנְיָן הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ שהיא הנפש עצמה, וְלָכֵן הַמַּחֲשָׁבָה הִיא רַק לְעַצְמוֹ 'לבוש' שמהווה אמצעי ביטוי של האדם רק בינו לבין עצמו וְאֵינָהּ אמצעי שמגלה את האדם לְזוּלָתוֹ, כְּמוֹ כֵן כמו לבוש המחשבה כך גַּם הַנְּשָׁמָה מִצַּד בְּרִיאָתָהּ לפני שירדה להתלבש בגוף גשמי עוֹמֶדֶת בִּדְבֵיקוּת בָּאֱלֹקוּת וכל זה הוא בעולם הבריאה.

וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא הָעִנְיָן דִּיצִרָתִיו הרומז לעולם היצירה, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת כֹּחַ הַדִּיבּוּר, שֶׁאוֹתִיּוֹת המילים של הַדִּיבּוּר הֵם נִפְרָדִים מֵהָאָדָם עצמו, וְגַם הַזּוֹלֶת יוֹדֵעַ אוֹתָם שהרי הדיבור הוא ה'לבוש' שדרכו האדם מתגלה אל הזולת, וְדוּגְמָתוֹ לְמַעְלָה בעולם היצירה הרוחני הֵם הַמַּלְאָכִים, שֶׁהִתְהַוּוּתָם הִיא מִן הַדִּיבּוּר האלוקי העליון, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[39] בתהילים בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, הרי שצבא השמים, נבראו בדבר ה' וברוח פיו, הוא ענין הדיבור, וכמבואר בחסידות שלכן המלאכים נבראו בששת ימי בראשית, כמו שאר הנבראים, ולא כמו הנשמות שקדמו לעולם, וְלָכֵן הַמַּלְאָכִים הֵם מְציאוּת נִפְרָד לא רק 'מציאות נברא' כמו הנשמות שבעולם הבריאה, אלא 'מציאות נפרד', וְעַד שֶׁשַּׁיָּיךְ אֶצְלָם אצל המלאכים אֲפִילוּ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא[40], כמבוא במדרשים לגבי המלאכים שמחזאי ועזאל, וכל זה הוא בעולם היצירה הרוחני.

ביאור בדרך אפשר

וּלְמַטָּה מִזֶּה הוּא עִנְיָן אַף עֲשִׂיתִיו, דְּקָאֵי שמכוון עַל עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה[41], והתחלה היא בעולם העשיה הרוחני עַד לָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי וְהַחָמְרִי שאף הוא חלק מעולם העשיה. וְעַל זֶה על עולם העשיה, ובמיוחד על העולם הזה הגשמי והחומרי, נֶאֱמַר הָרִיבּוּי דְּאַף (עֲשִׂיתִיו), כֵּיוָן שֶׁהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי הִיא מִבְּחִינָה שֶׁנִּתְרַבָּה בְּתִיבַת אַף, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִיְּצִרָתִיו וּלְמַעְלָה אֲפִילוּ מִבְּרָאתִיו, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.

ד) וְהִנֵּה כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר לְעֵיל מִינֵּיהּ כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי, דְּקָאֵי עַל הָעֲשָׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה הִתְהַוּוּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה. דְּהִנֵּה, כֵּיוָן שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא אֶחָד הָאֱמֶת, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ[42], אִם כֵּן, אֵיךְ המציאות האמיתית היחידה שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ[42], ולפי האמת אין שום מציאות אחרת שיש לה מציאות אמיתית וקיום אמיתי מלבד

39) תהלים לג, ו. וראה סה"מ עטר"ת ע' תריב. תרח"ץ ע' סח. תש"ג ע' 73. ובכ"מ. 40) ראה פרקי דר"א פכ"ב. ילקוט שמעוני בראשית רמז מד. וראה גם ד"ה כבוד מלכותך דיום ב' דראש השנה (ספר המאמרים תשי"ב ע' קמג). 41) ולפעמים נכלל בזה גם עולם הגלגלים (ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ח ע' 158). 42) ראה תניא פל"ה בהגהה (מד, סע"ב ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מציאותו היחידה **אם כֵּן, אֵיךְ אֶפְשָׁר** איך יתכן **שֶׁמַּאַחְדוּת הָאֲמִיתִּית תִּהְיֶה הִתְהַוּוּת רִיבּוּי פְּרָטִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּרִאתִיו יְצִרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו** והרי כיון שהוא אחד ויחיד, כל הבא ונברא ממנו צריך להיות אחד ויחיד כמוהו, וכיצד בכלל נוצרו הפרטים הרבים של הדרגות הרבות והשונות של ׳סדר השתלשלות׳.?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא עַל יְדֵי מְמוּצָּע שיוצר את החיבור בין אחדות הבורא בעצמו לריבוי הפרטים ומאפשר את התהוות הפרטים מהאחדות האמיתית, **שֶׁכְּלָלוּתוֹ** וענינו הכללי של ׳ממוצע׳ זה **הוּא עִנְיַן עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** עשר הספירות העליונות כפי שהן בעולם האצילות **שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן דְּאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד**[43], היינו שגם האורות של הספירות (׳חיוהי׳) וגם הכלים של הספירות (׳גרמוהי׳) הם בטלים לאלוקות עצמה (׳איהו׳ – הוא) ומאוחדים עם האלוקות עצמה (׳חד׳) **וְלָכֵן** כיון שהספירות דאצילות הן אחד עם הבורא **הֲרֵי הֵם מְמוּצָּע** שפועל את החיבור **בֵּין אִיהוּ** הקדוש ברוך הוא בעצמו **לְבֵין הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה שֶׁמִּתְהַוּוּים בְּאֶמְצָעוּת** הארה אלוקית שבאה על ידי ובכוח **הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּמַה שֶּׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת** דעולם האצילות **נִקְרָאִים בְּשֵׁם מְמוּצָּע** בין הבורא עצמו ועולמות בריאה־יצירה־עשיה, **אֵין הַכַּוָּנָה לְמְמוּצָּע שֶׁהוּא בְּעֵרֶךְ** שיש לו ערך ויחס והשוואה לגבי הבורא עצמו **חַס־וְשָׁלוֹם**, כדרכו של ׳ממוצע׳ בין שני דברים שיש לו ערך ויחס ודמיון לשני הדברים שאותם הוא מחבר, **הַיְינוּ, שֶׁכְּעֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת הַנִּבְרָאִים לְגַבֵּי הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת** שכמידת היחס והפער בין העשר ספירות ובין העולמות בריאה־יצירה־עשיה והנבראים שבהם, שלמטה מהספירות, **כֵּן הוּא עֵרֶךְ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת לְגַבֵּי הָעַצְמוּת,**

ביאור בדרך אפשר

כך היא מידת היחס והפער בין העשר ספירות ובין עצמות האלוקות שלמעלה מהספירות, חס ושלום לומר כך, **שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ**[44] בתורת החסידות **שֶׁלְּגַבֵּי הָעַצְמוּת** של האלוקות **הֲרֵי אֲצִילוּת** התחלת ארבע העולמות **וַעֲשִׂיָּה** סיום ארבע העולמות **הֵם בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ** ועולם האצילות רחוק מעצמות האלוקות באותה מידה שעולם העשיה רחוק מעצמות האלוקות, בריחוק שלא בערך, ולכן עשר הספירות דאצילות הם ׳ממוצע׳ בין הבורא עצמו ועולמות בריאה־יצירה־עשיה לא משום קרבת הספירות לאלקות עצמה יותר מעולמות בריאה־יצירה־עשיה **אֶלָּא מַה שֶּׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת נִקְרָאִים בְּשֵׁם מְמוּצָּע הֲרֵי זֶה רַק לִהְיוֹתָם הָאֶמְצָעִי** מעין ׳צינור׳ מעבר **שֶׁעַל יָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ** אור וחיות אלוקית **מֵהַאַחְדוּת הָאֲמִיתִּית בְּרִיבּוּי הָעוֹלָמוֹת דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.**

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בפסוק **כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי גוֹ׳, כִּי הַאֲצָלַת** כל בריאת והתהוות **עוֹלָם הָאֲצִילוּת אֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְמוּצָּע שֶׁתִּהְיֶה** באמצעות עשר הספירות של עולם האצילות **הִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה**[45], הרמוזים בהמשך הפסוק **בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו** וכמבואר בחסידות שעולם האצילות לא נבראה כמטרה ותכלית לעצמו, כי בריאתו היא ירידה של האור האלוקי שלמעלה ממנו אלא מטרתו היא כדי שעל ידו יהיה גילוי אלוקות למטה יותר. **וְתַכְלִית** המטרה והכוונה של **בְּרִיאָתָם** של עולמות בריאה־יצירה־עשיה והנבראים שבהם **הִיא כְּשֶׁכִּיל הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[46] בישעיה **אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי, כְּדֵי שֶׁהָאָדָם** כנשמה בגוף בעולם הזה הגשמי **יְקַיֵּים תַּרְיַ״ג מִצְוֹות, שֶׁזֶּהוּ בָּרָאתִי, כְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ״ג**[47]. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכָּל הַמַּדְרֵיגוֹת** בסדר ההשתלשלות **דַּעֲשִׂיתִיו**

1 אֶפְשָׁר שֶׁמֵּאַחְדוּת הָאֲמִיתִּית תִּהְיֶה הִתְהַוּוּת רִיבּוּי
2 פְּרָטִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף
3 עֲשִׂיתִיו. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַהִתְהַוּוּת הִיא עַל יְדֵי
4 מְמוּצָּע, שֶׁכְּלָלוּתוֹ הוּא עִנְיַן עֶשֶׂר סְפִירוֹת
5 דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן דְּאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ
6 וְגַרְמוֹהִי חַד[43], וְלָכֵן הֲרֵי הֵם מְמוּצָּע בֵּין אִיהוּ
7 לְבֵין הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה שֶׁמִּתְהַוּוּים
8 בְּאֶמְצָעוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת. וּמַה שֶּׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת
9 נִקְרָאִים בְּשֵׁם מְמוּצָּע, אֵין הַכַּוָּנָה לְמְמוּצָּע
10 שֶׁהוּא בְּעֵרֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם, הַיְינוּ, שֶׁכְּעֵרֶךְ
11 הָעוֹלָמוֹת הַנִּבְרָאִים לְגַבֵּי הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת כֵּן הוּא
12 עֵרֶךְ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת לְגַבֵּי הָעַצְמוּת, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ[44]
13 שֶׁלְּגַבֵּי הָעַצְמוּת הֲרֵי אֲצִילוּת וַעֲשִׂיָּה הֵם בְּשָׁוֶה
14 מַמָּשׁ, אֶלָּא מַה שֶּׁהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת נִקְרָאִים בְּשֵׁם
15 מְמוּצָּע הֲרֵי זֶה רַק לִהְיוֹתָם הָאֶמְצָעִי שֶׁעַל יָדָם
16 יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ מֵהַאַחְדוּת הָאֲמִיתִּית בְּרִיבּוּי
17 הָעוֹלָמוֹת דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְזֶהוּ כֹּל הַנִּקְרָא
18 בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי גוֹ׳, כִּי הַאֲצָלַת עוֹלָם הָאֲצִילוּת
19 אֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְמוּצָּע שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַוּוּת
20 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה[45], בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו
21 אַף עֲשִׂיתִיו. וְתַכְלִית בְּרִיאָתָם הִיא כְּשֶׁכִּיל
22 הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[46] אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם
23 עָלֶיהָ בָּרָאתִי, כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יְקַיֵּים תַּרְיַ״ג מִצְוֹות,
24 שֶׁזֶּהוּ בָּרָאתִי, כְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ״ג[47]. וּמִזֶּה מוּבָן,
25 שֶׁכָּל הַמַּדְרֵיגוֹת דַּעֲשִׂיתִיו יְצַרְתִּיו וּבְרָאתִיו,

43) תקו״ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה״ק ס״כ. 44) ראה סהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה ספי״ב (דרמ״צ קכא, ב). ובכ״מ. 45) ראה גם ד״ה מצותה משתשקע תרע״ח (סה״מ תרע״ח ע׳ קיב). ובכ״מ. 46) ישעי׳ מה, יב. 47) מקדש מלך לזח״א רה, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יְצִרָתִיו וּבְרָאתִיו, עולמות עשיה ויצירה ובריאה **וַאֲפִילוּ כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי,** עולם האצילות, **כֵּיוָן שֶׁאֵינָם אֶלָּא מְמוּצָּעִים וְאֶמְצָעִים** בשביל המטרה הסופית **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי, בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ"ג,** היינו בני אדם שיקיימו תורה ומצוות **לָכֵן, הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין,** תָּלוּי בקיומו ובמידת האור שיושפע בו **בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם לְמַטָּה, בְּאוֹפֶן מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ** של האדם היהודי הנמצא בעולם הזה **בְּעִנְיַן בָּרָאתִי (בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ"ג), בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות.**

ה) וְהִנֵּה בְּהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת גּוּפָא עצמן **(שֶׁהֵם** עשר הספירות דאצילות **מְמוּצָּעִים** כדי **שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת** דרכן ועל ידן **הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו** כמבואר לעיל) **הִנֵּה רֵאשִׁיתָם** הראש וההתחלה של עשר הספירות **הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה,** כנרמז בלשון הכתוב בתהילים **רֵאשִׁית חָכְמָה**[48]**, שֶׁעִנְיָנָהּ** של ספירת החכמה **הוּא בִּיטּוּל** לאלוקות בתכלית ללא כל תחושת "ישות" (ועל־דרך שהחכמה שבשכל היא נקודה ראשונית של הרעיון, ללא פרטים, בשלב שבו עדיין אין הבנה והשגה, וכפי שנרמז בכך שחכמה היא אותיות "כח מה" ו"מה מורה על ביטול, כמו בלשון הכתוב "ונחנו מה"), **וְלָכֵן יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהּ** בספירת החכמה **אוֹר אֵין סוֹף, אֶחָד הָאֱמֶת, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ**[42]**,** שהוא המציאות האמיתית היחידה ואין שום מציאות מלבדו **שֶׁהִתְלַבְּשׁוּתוֹ** של אור האין סוף **הִיא בְּמָקוֹם כָּזֶה** בדרגה כזו **שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ לְמִצִּיאוּת** בפני עצמה, **וְכָל עִנְיָנוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הֶיּוֹתוֹ כְּלִי הַמָּסוֹר וְנָתוּן (צוּגֶעטְרַאגְן נתון לחלוטין) וּבָטֵל לְאוֹר אֵין סוֹף הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ,** וכדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא: "וכאשר שמעתי ממורי עליו־השלום [המגיד ממעזריטש] פירוש וטעם למה שכתוב ב'עץ חיים' שאור אין סוף ברוך הוא אינו מתייחד אפילו בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו תחלה בספירת חכמה, והיינו משום שאין סוף ברוך הוא, הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'".

וְזֶהוּ האמור לעיל אודות מעלתה המיוחדת של ספירת החכמה לענין הביטול לאלוקות **גַּם** ההסבר לכך **שֶׁאַחַד הַפֵּירוּשִׁים**[49] **בַּמַּאֲמָר** הזוהר הנזכר לעיל **אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד, שֶׁחַיּוֹהִי קָאֵי** מכוון **עַל הַמּוֹחִין, וּבִפְרָט עַל סְפִירַת הַחָכְמָה,** הדרגה הראשונה והנעלית ביותר במוחין **שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת כְּמוֹ אוֹר בְּלִי כְלִי**[50] ואף שגם הספירות דאצילות, כולל ספירת החכמה, מאירות בדרך של התלבשות אורות בכלים, הביטול לאלוקות שבספירת החכמה הוא באופן נעלה יותר משאר הספירות, ועד כדי כך שספירת החכמה נחשבת כאור שאינו מלובש בכלי (וכפי שמבאר אדמו"ר הרש"ב: "דעיקר גילוי מהות אלקות הוא בבחינת חכמה דוקא. וזהו שהחכמה נקראת אצילות שבאצילות, דענין אצילות בכלל הוא בחינת האור שעל זה נאמר ואצלתי מן הרוח שעליך היינו בחינת האור כו', והכלים דאצילות עם היותם גם כן אצילות, אין זה אצילות ממש ונקרא בריאה שבאצילות... וידוע דהתחלת הכלים הוא מבחינת בינה, ולכן השם דבינה הוא הוי' בניקוד אלקים דהיינו התחברות אור וכלי כו', אבל חכמה הוא עדיין אור בלא כלי, ולכן נקרא אצילות שבאצילות... ואור בלא כלי היינו האור שלמעלה מהכלים והוא בחינת עצם מהות האור כו', דמה שהכלים תופסים אור הוא בחינת הארה לבד, אבל עצם האור הוא למעלה מהכלים כו', וזהו בחינת חכמה שהוא בחינת עצם מהות האור"). **וְהַיְינוּ, שֶׁכָּל עִנְיָנָהּ** של ספירת החכמה **אֵינוֹ אֶלָּא גִּילוּי שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו, וּמִלְּבַד זֹאת אֵינוֹ מַרְגִּישׁ מְאוּמָה,** אין בספירת החכמה שום הרגש של יש ומציאות, **כִּי אִם הַהֶרְגֵּשׁ** וההכרה והתודעה **שֶׁהוּא** הקדוש ברוך הוא בעצמו **לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ.**

1 וַאֲפִילוּ כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי, כֵּיוָן שֶׁאֵינָם
2 אֶלָּא מְמוּצָּעִים וְאֶמְצָעִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אָדָם עָלֶיהָ
3 בָּרָאתִי, בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ"ג, לָכֵן, הַמַּעֲמָד וּמַצָּב
4 דְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף
5 כָּל דַּרְגִּין, תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הָאָדָם לְמַטָּה, בְּאוֹפֶן
6 מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ בְּעִנְיַן בָּרָאתִי (בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְיַ"ג),
7 בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות.
8 ה) וְהִנֵּה בְּהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת גּוּפָא (שֶׁהֵם
9 מְמוּצָּעִים שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן
10 דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו) הִנֵּה רֵאשִׁיתָם הִיא
11 סְפִירַת הַחָכְמָה, רֵאשִׁית חָכְמָה[48], שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא
12 בִּיטּוּל, וְלָכֵן יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהּ אוֹר אֵין סוֹף,
13 אֶחָד הָאֱמֶת, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ[42],
14 שֶׁהִתְלַבְּשׁוּתוֹ הִיא בְּמָקוֹם כָּזֶה שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ
15 לְמִצִּיאוּת, וְכָל עִנְיָנוֹ אֵינוֹ אֶלָּא הֶיּוֹתוֹ כְּלִי
16 הַמָּסוֹר וְנָתוּן (צוּגֶעטְרַאגְן) וּבָטֵל לְאוֹר אֵין סוֹף
17 הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ. וְזֶהוּ גַּם שֶׁאַחַד הַפֵּירוּשִׁים[49]
18 בַּמַּאֲמָר אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד,
19 שֶׁחַיּוֹהִי קָאֵי עַל הַמּוֹחִין, וּבִפְרָט עַל סְפִירַת
20 הַחָכְמָה, שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת כְּמוֹ אוֹר בְּלִי כְלִי[50]. וְהַיְינוּ,
21 שֶׁכָּל עִנְיָנָהּ אֵינוֹ אֶלָּא גִּילוּי שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל
22 לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּבְרָאתִיו יְצִרָתִיו אַף עֲשִׂיתִיו,
23 וּמִלְּבַד זֹאת אֵינוֹ מַרְגִּישׁ מְאוּמָה, כִּי אִם הַהֶרְגֵּשׁ
24 שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ.

48) תהלים קיא, יו"ד. 49) סה"מ תרל"ג ח"ב ע' שמח. תרנ"ג ע' רכח. תרצ"ב ע' קכט. תש"ח ע' 161. ובכ"מ. 50) ראה גם סה"מ תרע"ח ע' שסו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם כְּדֵי שֶׁמֵּרֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת, רֵאשִׁית חָכְמָה, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, יוּכַל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דִּבְרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, וְיִתְהוּו עוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה עִם נִבְרָאִים שֶׁהֵם ״יש״ ו״נִפְרָד״ שֶׁהוּא עִנְיָן אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה עוֹלָם הַבְּרִיאָה וְאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר עוֹלָם הַיְצִירָה וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה עוֹלָם הָעֲשִׂיָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הֲרֵי זֶה עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ של עִנְיָן הַחָכְמָה תְּחִילָּה קוֹדֶם שֶׁיּוּמְשָׁךְ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת חֶסֶד, גְּבוּרָה וכו׳ של עוֹלָם הָאֲצִילוּת עַצְמוֹ. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בָּאָדָם לְמַטָּה, לְהַבְדִּיל הַבְדָּלוֹת אֵין קֵץ, שֶׁעִנְיָן הַמַּעֲשֶׂה בְּפוֹעֵל שֶׁהוּא פְּעוּלָה גַּשְׁמִית לְגַמְרֵי בָּא לִידֵי מַעֲשֶׂה וּנוֹבֵעַ מֵהַנֶּפֶשׁ עַל יְדֵי מַעֲבַר סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֵׁישׁ בּוֹ שַׁלְבִּים רַבִּים, שֶׁבִּתְחִילָּה בְּשֶׁלֶב רִאשׁוֹן יֶשְׁנוֹ הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן שֶׁבַּלֵּב, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַדִּבּוּר מֵהַרְצוֹן לְדַבֵּר הַמְסוּיָם נִמְשָׁךְ וְיוֹרֵד בְּאוֹתִיּוֹת מִלִּים של הָאָדָם הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁיְּהַרְהֵר הָאָדָם בְּמַחְשַׁבְתּוֹ כֵּיצַד לְהַגִּיעַ אֶל הָעִנְיָן הַנִּרְצֶה וְלְהַשִּׂיג אוֹתוֹ, וּמִאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ בְּשֶׁלֶב הַבָּא בְּאוֹתִיּוֹת מִלִּים של הַדִּיבּוּר, כְּגוֹן שֶׁמְּצַוֶּה לְזוּלָתוֹ שֶׁיָּבִיא אֶלָּיו אֶת הַדָּבָר, אוֹ בְּעִנְיָן שֶׁל מַעֲשֶׂה, שֶׁעוֹשֶׂה עִנְיָנִים שֶׁעַל יָדָם יוּכַל לָבוֹא אֶל הַדָּבָר הַנִּרְצֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ אֵלָיו מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הַלֵּב. וְכַמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[51] שֶׁקּוֹדֶם שֶׁנִּפְלָה הַתַּאֲוָה וְהַחֶמְדָּה בְּלִבּוֹ הָאָדָם לְאוֹתוֹ דָּבָר שהוא מתאוה להשיג, יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן הדבר קיים בְּכֹחַ חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ וִידִיעָתוֹ, שֶׁהָיָה נוֹדֵעַ אֶצְלוֹ הַדָּבָר, וְאַחַר כָּךְ לאחר שהידיעה כבר קיימת מִתְעוֹרֶרֶת הַמְשָׁכָה משיכה ונטיה בַּלֵּב לְאוֹתוֹ דָּבָר, וְאַחַר כָּךְ חוֹזֶרֶת וְעוֹלָה התאוה מֵהַלֵּב לַמּוֹחַ לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ, וְאָז בשלב המחשבה והרהור ביוקר הדבר ובדרכים להשיג אותו נוֹלְדָה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת בְּמוֹחוֹ, הרצון שקודם לכן היה כללי ומופשט מקבל בשלב זה ביטוי במילים דְּהַיְינוּ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, וְאַחַר כָּךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ מהמחשבה והדיבור בְּעִנְיָנִים שֶׁל פּוֹעַל.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה לאמור לעיל אודות סדר השתלשלות הדברים באדם מהרצון ועד למעשה בפועל לְהַבְדִּיל הַבְדָּלוֹת אֵין קֵץ גַּם לְמַעְלָה, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, והדברים יבואו לידי מחשבה ודיבור, כפי שהם למעלה, ועד לעשיה בפועל, וכאמור דבר זה נפעל על ידי הספירות, צָרִיךְ לִהְיוֹת סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת גּוּפָא עצמם, ולא יכול להיות מעבר והמשכה מספירת החכמה דאצילות ישירות לבריאה־יצירה־עשיה אלא שֶׁמִּבְּחִינַת הַחָכְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ תחילה בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת, וּמִן הַמִּדּוֹת נִמְשָׁךְ בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת ורק מספירת המלכות דאצילות, הספירה האחרונה, יש המשכה לעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וכפי שממשיך ומבאר עוד להלן.

וּבִיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר אֵינָם מִתְהַוִּים מֵהַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וּרְאָיָה לַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי גַּם תִּינוֹק קָטָן יֵשׁ לוֹ הַמְשָׁכָה משיכה ונטיה של

1 אָמְנָם כְּדֵי שֶׁמֵּרֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת, רֵאשִׁית
2 חָכְמָה, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה,
3 יוּכַל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דִּבְרָאתִיו
4 יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, שֶׁהוּא עִנְיָן אוֹתִיּוֹת
5 הַמַּחֲשָׁבָה וְאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה (כַּנִּזְכָּר
6 לְעֵיל), הֲרֵי זֶה עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ תְּחִילָּה
7 בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בָּאָדָם לְמַטָּה,
8 לְהַבְדִּיל הַבְדָּלוֹת אֵין קֵץ, שֶׁעִנְיָן הַמַּעֲשֶׂה בָּא עַל
9 יְדֵי מַעֲבַר סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁבִּתְחִילָּה יֶשְׁנוֹ
10 הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן שֶׁבַּלֵּב, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ בְּאוֹתִיּוֹת
11 הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁיְּהַרְהֵר כֵּיצַד לְהַגִּיעַ אֶל הָעִנְיָן
12 הַנִּרְצֶה, וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ
13 בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, כְּגוֹן שֶׁמְּצַוֶּה לְזוּלָתוֹ שֶׁיָּבִיא
14 אֵלָיו אֶת הַדָּבָר הַנִּרְצֶה, אוֹ בְּעִנְיָן שֶׁל מַעֲשֶׂה,
15 שֶׁעוֹשֶׂה עִנְיָנִים שֶׁעַל יָדָם יוּכַל לָבוֹא אֶל הַדָּבָר
16 הַנִּרְצֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ אֵלָיו מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הַלֵּב. וְכַמְבוֹאָר
17 בַּתַּנְיָא[51] שֶׁקּוֹדֶם שֶׁנִּפְלָה הַתַּאֲוָה וְהַחֶמְדָּה בְּלִבּוֹ
18 לְאוֹתוֹ דָּבָר, יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן בְּכֹחַ חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ
19 וִידִיעָתוֹ, שֶׁהָיָה נוֹדֵעַ אֶצְלוֹ הַדָּבָר, וְאַחַר כָּךְ
20 מִתְעוֹרֶרֶת הַמְשָׁכָה בַּלֵּב לְאוֹתוֹ דָּבָר, וְאַחַר כָּךְ
21 חוֹזֶרֶת וְעוֹלָה מֵהַלֵּב לַמּוֹחַ לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ,
22 וְאָז נוֹלְדָה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת בְּמוֹחוֹ, דְּהַיְינוּ
23 אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, וְאַחַר כָּךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר,
24 וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּעִנְיָנִים שֶׁל פּוֹעַל. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
25 לְהַבְדִּיל הַבְדָּלוֹת אֵין קֵץ גַּם לְמַעְלָה, שֶׁכְּדֵי
26 שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, צָרִיךְ
27 לִהְיוֹת סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת גּוּפָא,
28 שֶׁמִּבְּחִינַת הַחָכְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת
29 הַמִּדּוֹת, וּמִן הַמִּדּוֹת נִמְשָׁךְ בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת.
30 **וּבִיאוּר** הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה, אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה
31 וְהַדִּיבּוּר אֵינָם מִתְהַוִּים מֵהַמִּדּוֹת
32 שֶׁבַּלֵּב, וּרְאָיָה לַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי גַּם תִּינוֹק קָטָן יֵשׁ
43 בְּכֹחַ חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ וִידִיעָתוֹ,
44 וְאַחַר כָּךְ
45 וְאַחַר כָּךְ
46 מֵהַלֵּב לַמּוֹחַ לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהּ, וְאָז
47
48 נוֹלְדָה
49
50
51 דְּהַיְינוּ
52 וְאַחַר כָּךְ
53 וְעַד שֶׁנִּמְשָׁךְ
54
55
56
57
58 לְהַבְדִּיל
59 גַּם לְמַעְלָה,
60 שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּרָאתִיו
61 יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו,
62
63
64 צָרִיךְ
65 לִהְיוֹת סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת
66 בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת גּוּפָא עצמם,
67
68
69 אלא
70 צָרִיךְ
71 בִּבְחִינַת
72 וּמִן הַמִּדּוֹת נִמְשָׁךְ
73
74
75
76
77
78 אוֹתִיּוֹת
79 וְהַדִּיבּוּר
80
81 שֶׁבַּלֵּב,
82 גַּם אפילו
83 תִּינוֹק קָטָן שעדיין אינו מדבר כלל
84

51) פ״כ (כו, א־ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

רגשות ורצונות **בְּמִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וְאַדְרַבָּה,** לא רק שהדבר קיים גם אצל תינוק קטן אלא יתירה מזו **הַמְשָׁכַת הַמִּדּוֹת אֶצְלוֹ** אצל התינוק הקטן **הִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל בְּיוֹתֵר,** ביתר שאת מאשר אצל אדם מבוגר **וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים** בפועל **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקָּטָן רוֹצֶה אֵיזֶה דָּבָר, אֵין בָּזֶה מְדִידָה וְהַגְבָּלָה,** אין גבול לתוקף ועוצם הרצון שלו **שֶׁבּוֹכֶה וְצוֹעֵק וְתוֹבֵעַ,** מהסובבים אותו שימלאו את רצונו, **וְאִי אֶפְשָׁר לְהַרְגִּיעוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות שיש לו רגשות ורצונות חזקים ביותר **אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר. וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ** לתינוק הקטן **מִדּוֹת בְּתֹקֶף** גדול **וּמִכָּל־מָקוֹם אֵין אֶצְלוֹ אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, הֲרֵי מוּכָח שֶׁהִתְהַוּוּת אֵינָהּ מִן הַמִּדּוֹת וְכֵן אֵין לוֹמַר שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא מֵהַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי, שֶׁהֲרֵי רוֹאִים שֶׁאֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לַתִּינוֹק קְצָת שֵׂכֶל וְהַבָּנָה, מִכָּל מָקוֹם עֲדַיִן אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וּמִזֶּה מוּכָח שֶׁגַּם אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלּוֹ אֵינָן כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי. וְרַק כַּאֲשֶׁר מִתְגַּדֵּל עוֹד יוֹתֵר, וְנִיתּוֹסֵף אֶצְלוֹ עוֹד עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב וּלְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַגָּלוּי, הִנֵּה רַק אָז יָכוֹל לְדַבֵּר. וּמְבוֹאָר בָּזֶה[52], שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא מֵעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ וּמִבְּחִינַת הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהֵם קוֹדֶם עִנְיָן הַגִּילוּי, שֶׁזֶּהוּ הַמָּקוֹר לְעִנְיָן הַשֵּׂכֶל וַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה (וְדוּגְמָתוֹ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת הוּא עִנְיָן סְפִירַת הַחָכְמָה), וְכַאֲשֶׁר מַתְחִילָה אֵצֶל הַתִּינוֹק הִתְגַּלּוּת בְּחִינָה זוֹ, אַזַי מִתְגַּלֶּה אֶצְלוֹ עִנְיָן הָאוֹתִיּוֹת. אַךְ מִכָּל מָקוֹם, הִנֵּה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁחוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר בָּהֶם הֵם בְּהָעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַמְשָׁכָה אֵלָיו בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים, וְהַיְינוּ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת אֶלָּא עַל יְדֵי בְּחִינַת הַחָכְמָה (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אַבָּא יָסַד בְּרִתָּא[53]) וְעַד לְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ כְּדֵי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי הִתְגַּלּוּת, צָרִיךְ לְחַבֵּר וְהַדִּיבּוּר הוּא בְּנוּשָׂא שֶׁבּוֹ יֵשׁ רֶגֶשׁ מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים, כְּפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ וּמְפָרֵט, וְהַיְינוּ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהֵם קוֹדֶם עִנְיָן הַגִּילוּי, הַיְינוּ כְּפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל הַתְּגַלּוּת מַעֲלָה לְמַעְלָה מִגִּילוּי מְגֻדָּר בְּרִעְיוֹן שֶׁכְּלֵי מוּגְדָּר שֶׁזֶּהוּ הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִגִּילוּי הַמָּקוֹר לְעִנְיָן הַשֵּׂכֶל וַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה (וְדוּגְמָתוֹ הַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה מֵעִנְיָן הַמּוֹחִין שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי כְּפִי שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת, הוּא עִנְיָן סְפִירַת הַחָכְמָה), וְכַאֲשֶׁר מַתְחִילָה אֵצֶל הַתִּינוֹק הִתְגַּלּוּת בְּחִינָה זוֹ שֶׁל הַמּוֹחִין שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילוּי, אַזַי מִתְגַּלֶּה אֶצְלוֹ עִנְיָן הָאוֹתִיּוֹת בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וּדִיבּוּרוֹ. אַךְ מִכָּל מָקוֹם, לְמַרְוֵיחַ שֶׁהַרְגֵּשׁ הוּא לֹא הֵיוֹצֵר אֶת הַמִּלִּים שֶׁל הַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר, לְמַעֲשֶׂה הִנֵּה הָאוֹתִיּוֹת הַמִּלִּים שֶׁחוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר בָּהֶם הֵם בְּהָעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַמְשָׁכָה אֵלָיו בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וּמִזֶּה מֵכָּן שֶׁמִּצַּד אֶחָד הַרְגֵּשׁ לֹא יוֹצֵר מִלִּים, וּמִצַּד שֵׁנִי הַדִּיבּוּר הוּא בְּנוּשָׂא שֶׁבּוֹ יֵשׁ רֶגֶשׁ מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים, כְּפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ וּמְפָרֵט, וְהַיְינוּ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת בְּחִינַת הַחָכְמָה (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אַבָּא יָסַד בְּרִתָּא[53] מאמר הזוהר, ופירושו: האב יסד את הבת. כלומר, "אב" הוא כינוי לספירת החכמה ו"בת", בחינת מקבל, הוא כינוי לספירת המלכות, הספירה הכי תחתונה המקבלת מכל הספירות אך היסוד שלה נעוץ בספירת החכמה, הראשונה והעליונה מבין הספירות, וענין הדיבור שייך לספירת המלכות שענינה גילוי וביטוי אל הזולת של עניני הספירות שלמעלה ממנה, וכן ענין המלכות מתבטא בדיבורו של המלך, כלשון הכתוב בקהלת "באשר דבר מלך שלטון") וְעַד לְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ שלמעלה אפילו מהחכמה, כי השכל הגלוי והרגש לא יוצרים מילים, אַךְ עם זאת כְּדֵי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי הִתְגַּלּוּת במחשבה ודיבור, צָרִיךְ לְחַבֵּר וּמְבוֹאָר בָּזֶה[52] בתורת החסידות, שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת של המחשבה והדיבור הִיא אכן לא מהרגש שבלב וגם לא מהשכל הגלוי אלא מֵעַצְמוּת

ביאור בדרך אפשר

1 לוֹ הַמְשָׁכָה בְּמִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, וְאַדְרַבָּה, הַמְשָׁכַת
2 הַמִּדּוֹת אֶצְלוֹ הִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וּכְמוֹ
3 שֶׁרוֹאִים שֶׁכַּאֲשֶׁר הַקָּטָן רוֹצֶה אֵיזֶה דָּבָר, אֵין
4 בָּזֶה מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁבּוֹכֶה וְצוֹעֵק וְתוֹבֵעַ, וְאִי
5 אֶפְשָׁר לְהַרְגִּיעוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר.
6 וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִדּוֹת בְּתֹקֶף וּמִכָּל מָקוֹם
7 אֵין אֶצְלוֹ אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, הֲרֵי מוּכָח שֶׁהִתְהַוּוּת
8 הָאוֹתִיּוֹת אֵינָהּ מִן הַמִּדּוֹת. וּכְמוֹ כֵן אֵין לוֹמַר
9 שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא מֵהַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי, שֶׁהֲרֵי
10 רוֹאִים שֶׁאֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לַתִּינוֹק קְצָת שֵׂכֶל
11 וַהֲבָנָה, מִכָּל מָקוֹם עֲדַיִן אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר
12 בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וּמִזֶּה מוּכָח שֶׁגַּם אוֹתִיּוֹת
13 הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלּוֹ אֵינָן כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי. וְרַק כַּאֲשֶׁר
14 מִתְגַּדֵּל עוֹד יוֹתֵר, וְנִיתּוֹסֵף אֶצְלוֹ עוֹד עִנְיָן
15 שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב וּלְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַגָּלוּי,
16 הִנֵּה רַק אָז יָכוֹל לְדַבֵּר. וּמְבוֹאָר בָּזֶה[52],
17 שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא מֵעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ
18 וּמִבְּחִינַת הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהֵם קוֹדֶם עִנְיָן הַגִּילוּי,
19 שֶׁזֶּהוּ הַמָּקוֹר לְעִנְיָן הַשֵּׂכֶל וַהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה
20 (וְדוּגְמָתוֹ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת הוּא עִנְיָן
21 סְפִירַת הַחָכְמָה), וְכַאֲשֶׁר מַתְחִילָה אֵצֶל הַתִּינוֹק
22 הִתְגַּלּוּת בְּחִינָה זוֹ, אַזַי מִתְגַּלֶּה אֶצְלוֹ עִנְיָן
23 הָאוֹתִיּוֹת. אַךְ מִכָּל מָקוֹם, הִנֵּה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁחוֹשֵׁב
24 וּמְדַבֵּר בָּהֶם הֵם בְּהָעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַמְשָׁכָה אֵלָיו
25 בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּשְׁנֵי
26 הָעִנְיָנִים, וְהַיְינוּ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת
27 הָאוֹתִיּוֹת אֶלָּא עַל יְדֵי בְּחִינַת הַחָכְמָה (שֶׁזֶּהוּ
28 עִנְיָן אַבָּא יָסַד בְּרִתָּא[53]) וְעַד לְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ
29 כְּדֵי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי הִתְגַּלּוּת, צָרִיךְ לְחַבֵּר

ביאור בדרך אפשר

30 שאיננו מסוגל להתבטא במילים
31 ברורות **מוּכָח שֶׁגַּם אוֹתִיּוֹת**
32 המילים של **הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלּוֹ אֵינָן**
33 מילים **כִּדְבָעֵי לְמֶהֱוֵי** כפי שצריך
34 להיות, היינו באופן ברור ומסודר. **וְרַק**
35 **כַּאֲשֶׁר** הילד **מִתְגַּדֵּל עוֹד יוֹתֵר,**
36 **וְנִיתּוֹסֵף אֶצְלוֹ** בכוחות הנפש
37 **עוֹד עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדּוֹת**
38 **שֶׁבַּלֵּב וּלְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַגָּלוּי,**
39 **הִנֵּה רַק אָז יָכוֹל לְדַבֵּר**
40 ולהתבטא במילים ברורות.
41 **וּמְבוֹאָר בָּזֶה**[52] בתורת החסידות, **שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת** של המחשבה
42 והדיבור **הִיא** אכן לא מהרגש שבלב וגם לא מהשכל הגלוי אלא **מֵעַצְמוּת**
43 **הַנֶּפֶשׁ וּמִבְּחִינַת הַמּוֹחִין כְּפִי שֶׁהֵם קוֹדֶם עִנְיָן הַגִּילוּי** בשכל
44 הגלוי, היינו כפי שהשכל התגלה מהנפש להתלבש ברעיון שכלי מוגדר
45 **שֶׁזֶּהוּ** המוחין כפי שהם למעלה מגילוי **הַמָּקוֹר לְעִנְיָן הַשֵּׂכֶל וַהֲבָנָה**
46 **וְהַשָּׂגָה** באופן גלוי ומודע **(וְדוּגְמָתוֹ** הנמשל למעלה מענין המוחין
47 שלמעלה מגילוי כפי שהוא בנפש
48 **בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת, הוּא**
49 **עִנְיָן סְפִירַת הַחָכְמָה), וְכַאֲשֶׁר**
50 **מַתְחִילָה אֵצֶל הַתִּינוֹק**
51 **הִתְגַּלּוּת בְּחִינָה זוֹ** של המוחין
52 שלמעלה מגילוי, **אַזַי מִתְגַּלֶּה**
53 **אֶצְלוֹ עִנְיָן הָאוֹתִיּוֹת** במחשבתו
54 ודיבורו. **אַךְ מִכָּל מָקוֹם,** למרות
55 שהרגש הוא לא היוצר את המילים של
56 המחשבה והדיבור, למעשה **הִנֵּה**
57 **הָאוֹתִיּוֹת** המילים **שֶׁחוֹשֵׁב**
58 **וּמְדַבֵּר בָּהֶם הֵם בְּהָעִנְיָן שֶׁיֵּשׁ**
59 **לוֹ הַמְשָׁכָה אֵלָיו בַּמִּדּוֹת**
60 **שֶׁבַּלֵּב. וּמִזֶּה** מכך שמצד אחד
61 הרגש לא יוצר מילים, ומצד שני
62 הדיבור הוא בנושא שבו יש רגש
63 **מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּשְׁנֵי**
64 **הָעִנְיָנִים,** כפי שממשיך ומפרט,
65 **וְהַיְינוּ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת**
66 **הִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת** של המחשבה
67 והדיבור **אֶלָּא עַל יְדֵי בְּחִינַת**
68 **הַחָכְמָה (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אַבָּא יָסַד**
69 **בְּרִתָּא**[53] מאמר הזוהר, ופירושו:
70 האב יסד את הבת. כלומר, "אב" הוא
71 כינוי לספירת החכמה ו"בת", בחינת
72 מקבל, הוא כינוי לספירת המלכות,
73 הספירה הכי תחתונה המקבלת מכל
74 הספירות אך היסוד שלה נעוץ בספירת
75 החכמה, הראשונה והעליונה מבין
76 הספירות, וענין הדיבור שייך לספירת
77 המלכות שענינה גילוי וביטוי אל
78 הזולת של עניני הספירות שלמעלה
79 ממנה, וכן ענין המלכות מתבטא
80 בדיבורו של המלך, כלשון הכתוב
81 בקהלת "באשר דבר מלך שלטון")
82 **וְעַד לְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ** שלמעלה
83 אפילו מהחכמה, כי השכל הגלוי והרגש לא יוצרים מילים, **אַךְ** עם זאת **כְּדֵי**
84 **שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יָבוֹאוּ לִידֵי הִתְגַּלּוּת** במחשבה ודיבור, **צָרִיךְ לְחַבֵּר**

52) ראה תניא אגה"ק ס"ה. ובכ"מ. 53) זח"ג רמח, ב. רנו, ב. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֶת עַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ שמצד עצמה היא למעלה מגילוי **עִם כֹּחַ הַמַּחֲשָׁבָה וְכֹחַ הַדִּיבּוּר, וְזֶה** החיבור בין עצם הנפש למחשבה ולדיבור **נַעֲשֶׂה** נפעל **בְּאֶמְצָעוּת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁהֵם** הרגשות שבלב **פּוֹעֲלִים הִתְחַלְּקוּת וְצִמְצוּם בַּגִּילוּיִים הַנִּמְשָׁכִים מִן הַחָכְמָה** ומגדירים ומגבילים אותם, **עַד שֶׁיּוּכְלוּ לִהְיוֹת נִמְשָׁכִים בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וּבְאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר.** במילים מסודרות ומוגדרות. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** מתוך המשל האמור על כך שאותיות המחשבה והדיבור לא מתהוות ישירות מהחכמה אלא באמצעות המידות שבלב **יוּבַן גַּם לְמַעְלָה** באלוקות, לגבי המשכה מהחכמה דאצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה, **שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָן בְּרָאתִיו יְצָרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו,** והאור האין סוף יומשך לעולמות בריאה־יצירה־עשיה **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה עִנְיָן כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי,** שענינו הוא עשר הספירות של עולם האצילות **הַיְינוּ, לֹא רַק עִנְיָן חָכְמָה עִילָּאָה,** חכמה העליונה הנקראת **רֵאשִׁית חָכְמָה, אֶלָּא לְאַחַר זֶה** לאחר ההמשכה הראשונית מספירת החכמה **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ** האור המאיר באצילות **גַּם בְּעִנְיָן הַמִּדּוֹת** של הספירות דאצילות, **כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁאַבָּא יָסַד בְּרַתָּא,** האב (בחינת החכמה) יסד את הבת (מידת המלכות, אותיות הדיבור, כנזכר לעיל) והיינו **שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא מֵהַחָכְמָה, הֲרֵי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ** שמתהווים מהחכמה **הֵם בְּהֶעְלֵם עֲדַיִין** ואין זה בא לידי גילוי (כמו מחשבה ודיבור שעדיין לא התגלו לגמרי ולא באו לידי ביטוי במילים ברורות ומסודרות), **וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַחָכְמָה הִיא תַּכְלִית הַבִּיטּוּל** ואיננה מציאות ניכרת ונרגשת, **וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְגַּלּוּ** על ידי החכמה **פְּרָטִים, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שלא יתכן שעל ידי החכמה יתגלו **רִיבּוּי פְּרָטִים, וְעַד לִפְרָטִים שֶׁסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה** שבכך מודגשת עוד יותר

1 אֶת עַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ עִם כֹּחַ הַמַּחֲשָׁבָה וְכֹחַ
2 הַדִּיבּוּר, וְזֶה נַעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב,
3 שֶׁהֵם פּוֹעֲלִים הִתְחַלְּקוּת וְצִמְצוּם בַּגִּילוּיִים
4 הַנִּמְשָׁכִים מִן הַחָכְמָה, עַד שֶׁיּוּכְלוּ לִהְיוֹת
5 נִמְשָׁכִים בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וּבְאוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר.
6 **וְעַל** דֶּרֶךְ זֶה יוּבַן גַּם לְמַעְלָה, שֶׁכְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
7 עִנְיָן בְּרָאתִיו יְצָרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, צָרִיךְ
8 לִהְיוֹת תְּחִילָּה עִנְיָן כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי,
9 הַיְינוּ, לֹא רַק עִנְיָן חָכְמָה עִילָּאָה, רֵאשִׁית חָכְמָה,
10 אֶלָּא לְאַחַר זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם בְּעִנְיָן
11 הַמִּדּוֹת, כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁאַבָּא יָסַד בְּרַתָּא,
12 שֶׁהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא מֵהַחָכְמָה, הֲרֵי אוֹתִיּוֹת
13 אֵלּוּ הֵם בְּהֶעְלֵם עֲדַיִין, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַחָכְמָה
14 הִיא תַּכְלִית הַבִּיטּוּל, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְגַּלּוּ
15 פְּרָטִים, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה רִיבּוּי פְּרָטִים, וְעַד
16 לִפְרָטִים שֶׁסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי בַּחָכְמָה הִיא
17 הָאַחְדּוּת הָאֲמִיתִית. וּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת
18 הָאוֹתִיּוֹת, רִיבּוּי אוֹתִיּוֹת, וַאֲפִילּוּ אוֹתִיּוֹת שֶׁהֵם
19 מְנַגְּדִים וְסוֹתְרִים זֶה לָזֶה, הִנֵּה בִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ
20 לִהְיוֹת עִנְיָן הַמִּדּוֹת, שֶׁכְּלָלוּתָם הֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה,
21 שֶׁזּוֹהִי הַנְּתִינַת מָקוֹם לְעִנְיָנִים הַסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה,
22 עִנְיָנִים נִפְרָדִים, שֶׁאֵינָם בְּאוֹפֶן שֶׁל אַחְדּוּת.
23 וְהַיְינוּ, שֶׁהִתְהַוּוּת עֶצֶם מְציאוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא
24 בְּאוֹפֶן שֶׁאַבָּא יָסַד בְּרַתָּא, כִּי, מִצַּד זֶה
25 שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵם לְמַטָּה מַטָּה, נִמְשָׁכִים הֵם
26 מֵעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ, אוֹ מֵרֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת שֶׁהִיא
27 סְפִירַת הַחָכְמָה, אֲבָל כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת
28 הָאוֹתִיּוֹת, אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וַאֲפִילּוּ אוֹתִיּוֹת
29 הַמַּחֲשָׁבָה, הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי מַעֲבָר
30 הַמִּדּוֹת, שֶׁרַק עַל יָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ
31 מִתַּכְלִית הָאַחְדּוּת לְרִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת בְּמַחֲשָׁבָה
32 דִּיבּוּר עַד לְמַעֲשֶׂה לְמַטָּה.

ביאור בדרך אפשר

החלוקה להגדרות שונות וחלוקות ונפרדות זו מזו, **שֶׁהֲרֵי בַּחָכְמָה הִיא הָאַחְדּוּת הָאֲמִיתִית** כנזכר ומבואר לעיל. **וּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת,** ותהיה המשכה וגילוי של **רִיבּוּי אוֹתִיּוֹת, וַאֲפִילּוּ** התגלות של **אוֹתִיּוֹת שֶׁהֵם מְנַגְּדִים וְסוֹתְרִים זֶה לָזֶה, הִנֵּה בִּשְׁבִיל זֶה** לצורך התגלות מפורטת כל כך **צָרִיךְ לִהְיוֹת** שאור החכמה העליונה יגיע תחילה אל **עִנְיָן הַמִּדּוֹת, שֶׁכְּלָלוּתָם הֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה,** ושאר המידות הן הסתעפויות של מידת החסד ומידת הגבורה **שֶׁזּוֹהִי** החלוקה לחסד ולגבורה שהן שתי מידות שונות ואפילו הפכיות זו מזו **הַנְּתִינַת מָקוֹם** אפשרות **לְעִנְיָנִים הַסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה, עִנְיָנִים נִפְרָדִים, שֶׁאֵינָם בְּאוֹפֶן שֶׁל אַחְדּוּת** וזה מתאפשר על ידי ההתלבשות במידות. **וְהַיְינוּ, שֶׁהִתְהַוּוּת עֶצֶם מְציאוּת הָאוֹתִיּוֹת הִיא** אכן **בְּאוֹפֶן שֶׁאַבָּא יָסַד בְּרַתָּא,** היינו מהחכמה **כִּי, מִצַּד זֶה שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵם** ירידה והמשכה של האור **לְמַטָּה מַטָּה** עד ספירת המלכות שהיא הספירה האחרונה וממנה לעולמות בריאה־יצירה־עשיה, **נִמְשָׁכִים הֵם** האותיות **מֵעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ, אוֹ מֵרֵאשִׁית הַסְּפִירוֹת שֶׁהִיא סְפִירַת הַחָכְמָה,** על פי הכלל שהגבוה ביותר יורד למטה ביותר **אֲבָל כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת,** וההמשכה של 'עצם מציאות האותיות' תתגלה ותומשך להיות **אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וַאֲפִילּוּ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** שאיננה למטה כמו הדיבור אבל גם במחשבה כבר יש התגלות האותיות ואין זה רק עצם מציאות האותיות, **הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי מַעֲבָר** של האור הנמשך מהחכמה באמצעות **הַמִּדּוֹת, שֶׁרַק עַל יָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת** על ידי המידות **נִמְשָׁךְ מִתַּכְלִית הָאַחְדּוּת** כפי שהוא בחכמה דאצילות ולמעלה מזה עד **לְרִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת בְּמַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר** ואפילו **עַד לְמַעֲשֶׂה לְמַטָּה.**

46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ו) וְהִנֵּה עַל פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּכֹל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי שמכוון לעולם האצילות, והמשכו בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו המכוון לעולמות בריאה יצירה עשיה, ומידת ואופן ירידת והמשכת האור האלוקי ב'סדר השתלשלות' תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות (בָּרָאתִי בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְי"ג), הֲרֵי מוּבָן, שֶׁכַּאֲשֶׁר עֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה הִיא לְלֹא פְּגָם וְחִסָּרוֹן, אֲזַי גַּם לְמַעְלָה יֶשְׁנוֹ בִּשְׁלֵימוּת כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, החל מִבְּחִינַת כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי, המכוון על עולם האצילות ובמיוחד על חכמה דאצילות כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ ויורד למטה עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, ובנמשל היינו המידות העליונות חסד וגבורה וכו' וְעַד לְהִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת, תְּחִילָּה אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה המופשטות יותר, וְאַחַר כָּךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וְאַחַר כָּךְ עִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה שהוא הסוף והסיום של סדר השתלשלות.

וּבִכְלָלוּת באופן כללי, עבודת האדם בשלימות שפועלת את ההמשכות בסדר השתלשלות לפי הסדר האמור הָיָה זֶה הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּים, שֶׁאָז הָיוּ כָּל הָעִנְיָנִים של האלוקות בְּגָלוּי למטה בעולם הזה, וְלָכֵן באותו הזמן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים וְנַעֲנִין[54], כדברי המדרש וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר בִּקְשׁוּ בני ישראל מהקדוש ברוך הוא עַל רוּחָנִיּוּת וְגַם כַּאֲשֶׁר בִּקְשׁוּ עַל גַּשְׁמִיּוּת, הָיוּ רוֹאִים מִיַּד אֶת הַמַּעֲנֶה מִלְּמַעְלָה. אָמְנָם, עַל זְמַן הַגָּלוּת נֶאֱמַר[55] בלשון הכתוב בתהילים אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ ופירש במצודת דוד: "עדיין לא ראינו אותות הגאולה", והסיבה

ביאור בדרך אפשר

למצב זה היא כִּי, מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ[56], דְּחֵטְא הוּא מִלְּשׁוֹן חִסָּרוֹן[57], הַיְינוּ, שֶׁחָסֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה שאיננה בשלימות, וְעִנְיָן זֶה פָּעַל גַּם לְמַעְלָה ש'סדר השתלשלות' איננו בשלימות. וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַנְהָגָה של בני ישראל לְמַטָּה הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּפָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָּנִים[58], כלשון הכתוב בירמיה נַעֲשָׂה כֵּן גַּם לְמַעְלָה, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת (וכאמור, ההשפעה מהחכמה דאצילות למדרגות שלמטה מזה בסדר השתלשלות, ועד לעולמות בריאה־יצירה־עשיה היא על ידי המידות). וְיוּבַן ענין חיסרון ההשפעה מפנימיות המידות שבזמן הגלות הנובע מחסרון ענין הפנימיות בעבודת בני ישראל מֵהַחִילּוּק ההבדל שֶׁבֵּין הַפְּנִימִיּוּת (פָּנִים) לַאֲחוֹרַיִם (עֹרֶף) באדם לְמַטָּה, שֶׁבַּפָּנִים יֶשְׁנָם כָּל הַגִּילּוּיִים החשובים שֶׁבְּגוּף הָאָדָם, שֶׁשָּׁם בפנים הוּא מְקוֹם הָעֵינַיִם וְהָאָזְנַיִם וְהַחֹטֶם וְהַפֶּה (שֶׁבָּהֶם באברים אלה שכולם נמצאים בפנים מִתְגַּלִּים חוּשֵׁי אָדָם, רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה רֵיחַ טַעַם וְדִיבּוּר). מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֹרֶף, בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, הֲרֵי עִם הֱיוֹתוֹ אוֹתוֹ הָרֹאשׁ, על אף שגם אחורי הראש הוא חלק מאותו ראש שבו נמצאים, בפנים, האברים החשובים האמורים, מִכָּל מָקוֹם אֵין שָׁם בעורף שמאחורי הראש גִּילּוּיִים כְּלָל, וְעַד שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בין הפנים לעורף נִיכָּר אֲפִילּוּ בְּחוּשׁ הַמִּישּׁוּשׁ, שֶׁהוּא הַחוּשׁ הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן מבין חושי האדם, שֶׁבְּעוֹר הַפָּנִים מַרְגִּישׁ

1 ו) **וְהִנֵּה** עַל פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁכָּל סֵדֶר
2 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּכֹל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי
3 וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו תָּלוּי
4 בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
5 הַמִּצְוֹות (בָּרָאתִי בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְי"ג), הֲרֵי מוּבָן,
6 שֶׁכַּאֲשֶׁר עֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה הִיא לְלֹא פְּגָם
7 וְחִסָּרוֹן, אֲזַי גַּם לְמַעְלָה יֶשְׁנוֹ בִּשְׁלֵימוּת כָּל סֵדֶר
8 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִבְּחִינַת כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי
9 וְלִכְבוֹדִי, כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב,
10 וְעַד לְהִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת, תְּחִילָּה אוֹתִיּוֹת
11 הַמַּחֲשָׁבָה, וְאַחַר כָּךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר, וְאַחַר כָּךְ
12 עִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה. וּבִכְלָלוּת הָיָה זֶה הַמַּעֲמָד וּמַצָּב
13 דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּים,
14 שֶׁאָז הָיוּ כָּל הָעִנְיָנִים בְּגָלוּי, וְלָכֵן הָיוּ יִשְׂרָאֵל
15 מִתְפַּלְּלִים וְנַעֲנִין[54], וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר בִּקְשׁוּ
16 עַל רוּחָנִיּוּת וְגַם כַּאֲשֶׁר בִּקְשׁוּ עַל גַּשְׁמִיּוּת, הָיוּ
17 רוֹאִים מִיַּד אֶת הַמַּעֲנֶה מִלְּמַעְלָה. אָמְנָם, עַל זְמַן
18 הַגָּלוּת נֶאֱמַר[55] אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, כִּי, מִפְּנֵי
19 חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ[56], דְּחֵטְא הוּא מִלְּשׁוֹן
20 חִסָּרוֹן[57], הַיְינוּ, שֶׁחָסֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה,
21 וְעִנְיָן זֶה פָּעַל גַּם לְמַעְלָה. וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר
22 הַהַנְהָגָה לְמַטָּה הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּפָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא
23 פָּנִים[58], נַעֲשָׂה כֵּן גַּם לְמַעְלָה, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה
24 הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת. וְיוּבַן
25 מֵהַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַפְּנִימִיּוּת (פָּנִים) לַאֲחוֹרַיִם
26 (עֹרֶף) לְמַטָּה, שֶׁבַּפָּנִים יֶשְׁנָם כָּל הַגִּילּוּיִים
27 שֶׁבְּגוּף הָאָדָם, שֶׁשָּׁם הוּא מְקוֹם הָעֵינַיִם וְהָאָזְנַיִם
28 וְהַחֹטֶם וְהַפֶּה (שֶׁבָּהֶם מִתְגַּלִּים חוּשֵׁי אָדָם, רְאִיָּה
29 וּשְׁמִיעָה רֵיחַ טַעַם וְדִיבּוּר). מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֹרֶף, בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, הֲרֵי עִם
30 הֱיוֹתוֹ אוֹתוֹ הָרֹאשׁ, מִכָּל מָקוֹם אֵין שָׁם גִּילּוּיִים כְּלָל, וְעַד שֶׁהַהֶפְרֵשׁ נִיכָּר
31 אֲפִילּוּ בְּחוּשׁ הַמִּישּׁוּשׁ, שֶׁהוּא הַחוּשׁ הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן, שֶׁבְּעוֹר הַפָּנִים מַרְגִּישׁ

54) ראה מדרש תהלים מזמור צא. 55) תהלים עד, ט. ראה תו"א מג"א שם צג, א. שם, סע"ג. ובכ"מ. 56) נוסח תפלת מוסף דיו"ט. 57) ראה מלכים־א א, כא ובפרש"י. לקו"ת מטות פב, א. ועוד. 58) ירמי' ב, כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הָאָדָם שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ יוֹתֵר פְּרָטִים וּבְדַקּוּת יוֹתֵר והתחושות הרבה יותר עדינות ורגישות **מִכְּמוֹ הַהֶרְגֵּשׁ** התחושות של חוש המישוש **בְּעוֹר הָעֹרֶף. וְעִנְיָנוֹ** בנמשל, בהבדל 'פנים' ו'עורף' **בַּעֲבוֹדַת** ה' של **הָאָדָם, שֶׁהַהַנְהָגָה** בזמן הגלות, כשיש העלם והסתר על האלוקות, **הִיא בְּאוֹפֶן דְּפָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים, הַיְינוּ, שֶׁנַּעֲשָׂה חִסָּרוֹן חַס־וְשָׁלוֹם** שאמור להיות לאדם העובד את ה' **בַּהֶרְגֵּשׁ הַפְּנִימִי בְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה וְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת, וַעַד** כדי כך הוא החסרון בעבודת ה' **שֶׁתְּמוּרַת זֶה** במקום 'הרגש פנימי' בעבודה ה' **נַעֲשָׂה** בלב האדם **הַהֶרְגֵּשׁ וְהַהִתְלַהֲבוּת (דִּי צוּקָאָכְטְקַיְיט** התלהטות) **בְּעִנְיָנִים חִיצוֹנִיִּים, עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר בְּעִנְיָן** וצורך ותאוה למשהו האדם **גַּשְׁמִי וְחָמְרִי אֲזַי מַרְגִּישׁ מַה שֶּׁחָסֵר לוֹ, וְחִסָּרוֹן זֶה נוֹגֵעַ לוֹ,** ואכפת **לוֹ, וְהוּא מָסוּר לָזֶה לְגַמְרֵי,** את מבוקשו, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה** חסרים **רוּחָנִי וְעִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה** הרגש וההתלהבות ולכן **עֲשִׂיָּתוֹ** של האדם בעניני קדושה **אֵינָהּ אֶלָּא מִצַּד הַהֶכְרֵחַ, אוֹ כְּמִצְוַת אֲנָשִׁים מְלוּמָּדָה**[59], כלשון הכתוב בישעיה, היינו מפני ההרגל **כֵּיוָן שֶׁלִּימְּדוּ אָבִיו וְהִרְגִּילוּ בָּזֶה, וִיתֵירָה מִזֶּה,** ולפעמים המצב חמור עוד יותר **שֶׁגַּם הַהֶרְגֵּל לֹא הוֹעִיל** שיעשה את הנדרש בעניני קדושה, **וְנַעֲשָׂה חִסָּרוֹן גַּם בְּעִנְיָן זֶה** וחסר אפילו בעשיה מתוך הרגל. **וְהַנְהָגָה זוֹ** של האדם למטה, הנהגה לא מושלמת אלא חסרה, חסרה **פּוֹעֶלֶת גַּם לְמַעְלָה,** כאמור לעיל שעניני סדר השתלשלות למעלה תלויים בעבודת האדם למטה, **שֶׁיִּהְיֶה הֵיפֶךְ הָעִנְיָן דְּפָנִים בְּפָנִים**[60], **כִּי אִם בְּאוֹפֶן דְּהַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי**[61] היינו שלא תהיה **הַחֶסֶד,** המידות נחלקות לשלושה קוין, ימין ושמאל ואמצע, וההתחלה היא המשכה פנימית מדרגה לדרגה אלא רק המשכה מועטת ומצומצמת שהיא המשכה חיצונית בלבד. **וְכֵיוָן שֶׁנִּתְעַלֵּם הַמְּמוּצָּע דְּעִנְיָן הַמִּדּוֹת** ההמשכה מפנימיות החכמה לפנימיות המידות ('פנים בפנים') חסרה ונתעלמה, **אֲזַי לֹא נִמְשָׁךְ הַגִּילּוּי** מהחכמה דאצילות ואינו יורד להתגלות **בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, וּבִפְרָט** ובמיוחד חסר הגילוי של **אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר וְעַד לְעִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה, וְלָכֵן** בזמן הגלות **אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וּמִכָּל־מָקוֹם אֵין רוֹאִים שֶׁנַּעֲנִים,** וזה המצב **הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת** בתפילות ובקשות לענינים וצרכים גשמיים **וְהֵן בְּרוּחָנִיּוּת.**

ז) **אַךְ** אף **עַל פִּי כֵן** למרות שבזמן הגלות יש חסרונות בעבודת ה' של האדם, ועל ידי זה נהיה חסרון שלימות ב'סדר השתלשלות' למעלה, **אֵין לָאָדָם לִיפּוֹל בְּרוּחוֹ מִזֶּה, וְעַד שֶׁזֶּהוּ** נפילת הרוח היא **שְׁטוּת גָּדוֹל (כְּהַלָּשׁוֹן בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי **חֲסִידוּת**[62]), **כֵּיוָן שֶׁעַל זֶה** על החסרונות שיש בזמן הגלות **אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ, מִכָּל מָקוֹם, אַתָּה הֲוָי' אָבִינוּ**[63], כלשון הכתוב בישעיה (וזה לשונו: "כי אתה אבינו, כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו, אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך". ופירש רש"י: "כי אתה אבינו - ועליך להביט ולראות בצרתינו. כי אברהם לא ידענו - בצרת מצרים, וישראל לא יכירנו - במדבר, כי כבר נסתלקו מן העולם. ואתה ה' אבינו - בכולם נעשית לנו אב"), וכפי שממשיך ומבאר את משמעות הדברים בפנימיות הענינים.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עִנְיָן התוכן הכללי של **הַמִּדּוֹת מַתְחִיל מֵאַבְרָהָם, שֶׁעִנְיָנוֹ** של אברהם אבינו **הוּא קַו הַיָּמִין וְקַו הַחֶסֶד,**

1 הָאָדָם שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ יוֹתֵר פְּרָטִים וּבְדַקּוּת יוֹתֵר
2 מִכְּמוֹ הַהֶרְגֵּשׁ בְּעוֹר הָעֹרֶף. וְעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת
3 הָאָדָם, שֶׁהַהַנְהָגָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּפָנוּ אֵלַי עֹרֶף
4 וְלֹא פָנִים, הַיְינוּ, שֶׁנַּעֲשָׂה חִסָּרוֹן חַס־וְשָׁלוֹם
5 בַּהֶרְגֵּשׁ הַפְּנִימִי בְּעִנְיְנֵי קְדוּשָׁה וְעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת,
6 וַעַד שֶׁתְּמוּרַת זֶה נַעֲשָׂה הַהֶרְגֵּשׁ וְהַהִתְלַהֲבוּת (דִּי
7 צוּקָאָכְטְקַיְיט) בְּעִנְיָנִים חִיצוֹנִיִּים, עִנְיְנֵי עוֹלָם
8 הַזֶּה, וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר בְּעִנְיָן גַּשְׁמִי וְחָמְרִי
9 אֲזַי מַרְגִּישׁ מַה שֶּׁחָסֵר לוֹ, וְחִסָּרוֹן זֶה נוֹגֵעַ לוֹ,
10 וְהוּא מָסוּר לָזֶה לְגַמְרֵי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעִנְיָן
11 רוּחָנִי וְעִנְיָן שֶׁל קְדוּשָׁה עֲשִׂיָּתוֹ אֵינָהּ אֶלָּא מִצַּד
12 הַהֶכְרֵחַ, אוֹ כְּמִצְוַת אֲנָשִׁים מְלוּמָּדָה[59], כֵּיוָן
13 שֶׁלִּימְּדוּ אָבִיו וְהִרְגִּילוּ בָּזֶה, וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁגַּם
14 הַהֶרְגֵּל לֹא הוֹעִיל, וְנַעֲשָׂה חִסָּרוֹן גַּם בְּעִנְיָן זֶה.
15 וְהַנְהָגָה זוֹ פּוֹעֶלֶת גַּם לְמַעְלָה, שֶׁיִּהְיֶה הֵיפֶךְ
16 הָעִנְיָן דְּפָנִים בְּפָנִים[60], כִּי אִם בְּאוֹפֶן דְּהַסְתֵּר
17 אַסְתִּיר פָּנַי[61]. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְעַלֵּם הַמְּמוּצָּע דְּעִנְיָן
18 הַמִּדּוֹת, אֲזַי לֹא נִמְשָׁךְ הַגִּילּוּי בְּאוֹתִיּוֹת
19 הַמַּחֲשָׁבָה, וּבִפְרָט אוֹתִיּוֹת הַדִּיבּוּר וְעַד לְעִנְיָן
20 הַמַּעֲשֶׂה, וְלָכֵן אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, שֶׁמִּתְפַּלְּלִים
21 וּמִכָּל מָקוֹם אֵין רוֹאִים שֶׁנַּעֲנִים, הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת
22 וְהֵן בְּרוּחָנִיּוּת.
23 ז) אַךְ אַף עַל פִּי כֵן אֵין לָאָדָם לִיפּוֹל בְּרוּחוֹ
24 מִזֶּה, וְעַד שֶׁזֶּהוּ שְׁטוּת גָּדוֹל (כְּהַלָּשׁוֹן
25 בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת[62]), כֵּיוָן שֶׁעַל זֶה אָנוּ אוֹמְרִים
26 שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא
27 יַכִּירָנוּ, מִכָּל מָקוֹם, אַתָּה הֲוָי' אָבִינוּ[63]. וְהָעִנְיָן
28 בָּזֶה, דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּדּוֹת מַתְחִיל
29 מֵאַבְרָהָם, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא קַו הַיָּמִין וְקַו הַחֶסֶד,
41 בְּפָנִים[60], כִּי אִם בְּאוֹפֶן דְּהַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי[61]

---

59) ע"פ ישעי' כט, יג. 60) ואתחנן ה, ד. 61) וילך לא, יח. 62) תו"א מג"א צג, א. הובא באוה"ת שם ע' קמ. 63) ישעי' סג, טז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ממידת החסד שבקו הימין (כפי שנאמר ב'פתח אליהו', 'חסד דרועא ימינא', זרוע ימין) **שֶׁהוּא רֵאשִׁית** וההתחלה של **הַמִּדּוֹת** חסד וגבורה וכו'. **וְכֵיוָן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הַהַנְהָגָה** של בני ישראל **הִיא בְּאוֹפֶן דְּפָנוּ אֵלַי עֹרֶף, לָכֵן הִנֵּה אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ** וחסר בגילוי ובהמשכה של מידת החסד, **וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת**[64] **שֶׁאַבְרָהָם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָגֵן כו'** (ובלשון הגמרא: "לעתיד לבוא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם בניך חטאו לי, אמר לפניו רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך". ופירש רש"י: "ימחו - הואיל שחטאו ויתקדש שמך בעולם כשתעשה דין בעוברין על דבריך"). **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנוּ**, כדברי הגמרא שם שגם יעקב אבינו לא היה יכול להגן על בני ישראל, והמשמעות הפנימית של הדברים היא **דְּיִשְׂרָאֵל קָאֵי** מכוון **עַל 'זְעֵיר אַנְפִּין' שֶׁהוּא** לא רק מידת החסד שהיא ראשית המידות אלא **כְּלָלוּת הַמִּדּוֹת** שנקראות בתורת הסוד 'פנים קטנות' כי ביחס לאור האלוקי המאיר במוחין (ולמעלה מזה ב'אריך אנפין' שבבחינת כתר עליון), האור המאיר במידות הוא מועט ו'קטן'. **וּמִכָּל מָקוֹם** למרות החסרון הן במידת החסד והן בכללות המידות **אֵין לִיפּוֹל מִזֶּה** וגם בזמן הגלות עבודת ה' היא ללא נפילת רוח, **כִּי אַתָּה אָבִינוּ, וְהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ** גם בזמן הגלות **הֶאָרַת חָכְמָה עִילָּאָה,** החכמה העליונה, והחכמה נקראת 'אבא', כנזכר לעיל **אַף שֶׁחֶסֶר הַמְמוּצָּע דִּבְחִינַת אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל** הם המידות שעל ידי המידות החכמה נמשכת ומתגלית למטה. וממשיך ומבאר את טעם הדבר שחסרון התלבשות החכמה במידות, הגורם את המשכת והתגלות החכמה למטה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁפְּעוּלַּת הַמְמוּצָּע דְּמִדּוֹת הִיא לִפְעוֹל שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יִהְיוּ בְּגִילּוּי,** ואכן בזמן הגלות חסר בענין הגילוי **אֲבָל הִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהוּא רֵאשִׁית הַמִּדּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הַהַנְהָגָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּפָנוּ אֵלַי עֹרֶף, לָכֵן הִנֵּה אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ, וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת[64] **שֶׁאַבְרָהָם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָגֵן כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנוּ, דְּיִשְׂרָאֵל קָאֵי עַל זְעֵיר אַנְפִּין שֶׁהוּא כְּלָלוּת הַמִּדּוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לִיפּוֹל מִזֶּה, כִּי אַתָּה אָבִינוּ, וְהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ הֶאָרַת חָכְמָה עִילָּאָה, אַף שֶׁחֶסֶר הַמְמוּצָּע דִּבְחִינַת אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁפְּעוּלַּת הַמְמוּצָּע דְּמִדּוֹת הִיא לִפְעוֹל שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יִהְיוּ בְּגִילּוּי, אֲבָל הִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן הִיא דַּוְקָא מִצַּד בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, דְּאַבָּא יָסַד בְּרַתָּא. וְלָכֵן, אַף שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת חָסֵר הַמְמוּצָּע דְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל, וּמִשּׁוּם זֶה אֵין הָאוֹתִיּוֹת בְּהִתְגַּלּוּת, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי אַתָּה אָבִינוּ, שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, שֶׁבָּהּ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַגָּלוּת, וְגַם בִּזְמַן הַגָּלוּת יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לִבְחִינָה זוֹ, שֶׁהִיא הַשּׁוֹרֶשׁ וּמָקוֹר לְהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה בְּגִילּוּי.**

וְזֶהוּ האמור לעיל שלמרות החיסרון בזמן הגלות לא צריכה להיות נפילת רוח, כי אמנם חסר בענין הגילוי אבל עדיין ישנה היכולת להגיע לבחינת החכמה ולקבל ממנה, הוא גם ההסבר לכך **שֶׁעַל זְמַן הַגָּלוּת נֶאֱמַר רַק אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין הַכַּוָּונָה שֶׁאֵין נִסִּים** הנקראים 'אותות', **אֶלָּא כְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַז"ל**[65] בגמרא **שֶׁאֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִסּוֹ** (ובלשון הגמרא: "מאי דכתיב עושה נפלאות גדולות לבדו וברוך שם כבודו לעולם, אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו"). **דְּמַשְׁמָעוּת הָעִנְיָן הִיא, שֶׁיֵּשׁ נִסִּים, אֶלָּא שֶׁחֲסֵרָה הַכָּרַת הַנִּסִּים, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַנִּסִּים** והאותות שמתרחשים בזמן הגלות **אֵינָם נִסִּים גְּלוּיִים, אֶלָּא הֵם נִסִּים שֶׁיְּכוֹלִים לוֹמַר עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם מְלוּבָּשִׁים בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע** ואפשר לטעות ולחשוב שהם דברים טבעיים, אבל האמת היא שהם ניסים. **דְּהִנֵּה, בַּטֶּבַע גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ שְׁתֵּי הַנְהָגוֹת. הָאַחַת הוּא הַטֶּבַע עַצְמוֹ, שֶׁזֶּהוּ שֶׁעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג,** באופן קבוע ומסודר, ובלשון הכתוב **זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ**

עַצְמָן הִיא דַּוְקָא מִצַּד בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, דְּאַבָּא יָסַד בְּרַתָּא ולא המידות יוצרות את האותיות (כמבואר לעיל באריכות). **וְלָכֵן, אַף שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת חָסֵר הַמְמוּצָּע דְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל** כללות המידות, **וּמִשּׁוּם זֶה אֵין הָאוֹתִיּוֹת** של המחשבה והדיבור **בְּהִתְגַּלּוּת** אלא בהעלם, **אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי אַתָּה אָבִינוּ, שֶׁזּוֹהִי** בחינת 'אבינו' היא **בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, שֶׁבָּהּ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַגָּלוּת, וְגַם בִּזְמַן הַגָּלוּת יְכוֹלִים** בני ישראל **לְהַגִּיעַ לִבְחִינָה זוֹ, שֶׁהִיא הַשּׁוֹרֶשׁ וּמָקוֹר לְהִתְהַוּוּת הָאוֹתִיּוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה בְּגִילּוּי.**

64) פט, ב. 65) נדה לא, א. וראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' קנד. ד"ה כימי צאתך תשל"ח ס"ג ואילך (תו"מ סה"מ ניסן ע' קצח ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ[66], **שֶׁגַּם זֶה** סדר הנהגת הטבע **הוּא מִצַּד רְצוֹן הַבּוֹרֵא, שֶׁזֶּהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁאֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע**[67], כי גם הטבע איננו מתנהל מעצמו, חס ושלום, אלא אופן שבו הקדוש ברוך הוא מנהיג ומנהל את העולם **אֶלָּא, שֶׁמִּצַּד הַהֶרְגֵּל שֶׁבָּזֶה, שֶׁרְגִילִים לִרְאוֹת דָּבָר זֶה** שהעולם מתנהל בדרכי הטבע **בְּכָל יוֹם, בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן,** באופן קבוע ותמידי **אֶפְשָׁר** עלולים **לִשְׁכּוֹחַ לְפִי שָׁעָה שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל אֱלֹקוּת, וְלַחֲשׁוֹב** בטעות **שֶׁהָעוֹלָם הוּא בִּירָה בְּלֹא מַנְהִיג חַס־וְשָׁלוֹם**[68]. **וְהַשִּׁנְיָה** וההנהגה השניה של דרך הטבע **הוּא עִנְיָן הַנִּסִּים הַמְלוּבָּשִׁים בַּטֶּבַע, וְהַיְינוּ שֶׁהַנִּסִּים אֵינָם נִרְאִים לְעֵינֵי בָשָׂר, אֶלָּא רַק בְּעֵין הַשֵּׂכֶל** ורק בהתבוננות לעומקם של דברים מבינים שזהו נס. **וּכְמוֹ הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁסִּיבֵּב** הקדוש ברוך הוא **כַּמָּה סִיבּוֹת וְהִקְצִיף** הכעיס **עֲבָדִים עַל אֲדוֹנֵיהֶם**[69] **לַעֲשׂוֹת הַנֵּס בְּמַעֲשֵׂה בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ כו׳,** (כדברי הגמרא: "הקציף הקדוש ברוך הוא אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק, ומנו [ומי הוא] יוסף שנאמר ושם אתנו נער עברי וגו', עבדים [בגתן ותרש] על אדוניהן [אחשורוש] לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי דכתיב ויודע הדבר למרדכי וגו'") **וַהֲרִיגַת וַשְׁתִּי וּלְקִיחַת אֶסְתֵּר כו׳, שֶׁזֶּהוּ** לאמתו של דבר **נֵס שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, רַק שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּהַטֶּבַע, וְאֵין הַלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע נִרְאֶה** בגלוי **בְּעֵינֵי בָשָׂר, אלא רַק** מובן ומתגלה **בְּעֵין הַשֵּׂכֶל**[70], **וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ הַנֵּס דִּקְרִיעַת יַם־סוּף עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁגַּם לְלֹא הִתְבּוֹנְנוּת הָיָה נִרְאֶה הַנֵּס לְעֵינֵי בָשָׂר, אֶלָּא**

ביאור בדרך אפשר

נס פורים היה **בְּאוֹפֶן שֶׁהַנֵּס מְלוּבָּשׁ בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע. וּכְמוֹ כֵן** לאמתו של דבר **יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַנִּסִּים בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, אֶלָּא שֶׁאֵינָם בְּגָלוּי, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל** אודות המצב בזמן הגלות **שֶׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, הַיְינוּ, שֶׁהָאוֹתוֹת** והמופתים והניסים **יֶשְׁנָם, אֶלָּא שֶׁאֵין רוֹאִים אוֹתָם. וְטַעַם הַדָּבָר** שכך הוא המצב בזמן הגלות, שאין רואים את הניסים **הוּא, לְפִי שֶׁחָסֵר הָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל (עִנְיַן הַמִּדּוֹת** מידת החסד שהיא ענינו של אברהם, וכללות המידות שהם ענינו של ישראל, כמבואר לעיל), **שֶׁהֵם הַמְמוּצָּעִים לְהַמְשִׁיךְ אֶת הִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת** מהחכמה דאצילות, כמבואר לעיל באריכות.

ח) **וּבִיאוּר** הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הִנֵּה אַבְרָהָם לֹא יָדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ, שֶׁאֵין אֶצְלוֹ עֲדַיִן אַהֲבָה וְיִרְאָה וּשְׁאָר עִנְיָנֵי הַמִּדּוֹת, מִכָּל מָקוֹם, יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה דְּאַתָּה אָבִינוּ, כֵּיוָן שֶׁבְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, וּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ, יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה כו׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת כָּל סֵדֶר

1 וְחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ[66], שֶׁגַּם זֶה הוּא מִצַּד רְצוֹן הַבּוֹרֵא, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע[67], אֶלָּא, שֶׁמִּצַּד הַהֶרְגֵּל שֶׁבָּזֶה, שֶׁרְגִילִים לִרְאוֹת דָּבָר זֶה בְּכָל יוֹם, בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן, אֶפְשָׁר לִשְׁכּוֹחַ לְפִי שָׁעָה שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל אֱלֹקוּת, וְלַחֲשׁוֹב שֶׁהָעוֹלָם הוּא בִּירָה בְּלֹא מַנְהִיג חַס־וְשָׁלוֹם[68]. וְהַשִּׁנְיָה הוּא עִנְיָן הַנִּסִּים הַמְלוּבָּשִׁים בַּטֶּבַע, וְהַיְינוּ שֶׁהַנִּסִּים אֵינָם נִרְאִים לְעֵינֵי בָשָׂר, אֶלָּא רַק בְּעֵין הַשֵּׂכֶל. וּכְמוֹ הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁסִּיבֵּב כַּמָּה סִיבּוֹת וְהִקְצִיף עֲבָדִים עַל אֲדוֹנֵיהֶם[69] לַעֲשׂוֹת הַנֵּס בְּמַעֲשֵׂה בִּגְתָן וָתֶרֶשׁ כו׳, וַהֲרִיגַת וַשְׁתִּי וּלְקִיחַת אֶסְתֵּר כו׳, שֶׁזֶּהוּ נֵס שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, רַק שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּהַטֶּבַע, וְאֵין הַלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע נִרְאֶה בְּעֵינֵי בָשָׂר, רַק בְּעֵין הַשֵּׂכֶל[70], וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ הַנֵּס דִּקְרִיעַת יַם־סוּף עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁגַּם לְלֹא הִתְבּוֹנְנוּת הָיָה נִרְאֶה הַנֵּס לְעֵינֵי בָשָׂר, אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַנֵּס מְלוּבָּשׁ בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע. וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַנִּסִּים בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, אֶלָּא שֶׁאֵינָם בְּגָלוּי, וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁאוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ, הַיְינוּ, שֶׁהָאוֹתוֹת יֶשְׁנָם, אֶלָּא שֶׁאֵין רוֹאִים אוֹתָם. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁחָסֵר הָעִנְיָן דְּאַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל (עִנְיַן הַמִּדּוֹת), שֶׁהֵם הַמְמוּצָּעִים לְהַמְשִׁיךְ אֶת הִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת.

ח) **וּבִיאוּר** הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הִנֵּה אַבְרָהָם לֹא יָדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ, שֶׁאֵין אֶצְלוֹ עֲדַיִן אַהֲבָה וְיִרְאָה וּשְׁאָר עִנְיָנֵי הַמִּדּוֹת, מִכָּל מָקוֹם, יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה דְּאַתָּה אָבִינוּ, כֵּיוָן שֶׁבְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, וּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ, יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה כו׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשְׁנוֹ אוֹפֶן שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת כָּל סֵדֶר

66) נח ח, כב. 67) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. תניא שעהיוה"א רפ"ו. ובכ"מ. 68) ראה ב"ר פל"ט, א. רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג. 69) מגילה יג, ב. 70) בענין זה נזכר, שאותו המלך שגזר הגזירה, הוא עצמו ביטל אותה. אך אין זוכרים בבירור אם נאמר שלכן אין הנס נראה בעיני בשר, או להיפך, שמצד זה רואים בעיני השכל שהוא למעלה מהטבע (המו"ל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת החל מחכמה שהיא הראשית וההתחלה **עַד לְהִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת כוּ'** של המחשבה והדיבור שזו הדרגה האחרונה, **הַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת,** עם רגשות גלויים של אהבת ה' ויראת ה' **שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים אֶת הַמְּמוּצָּע** בין החכמה דאצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה **דְּעִנְיַן הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה,** כמבואר לעיל באריכות **שֶׁיּוּמְשַׁךְ** מלמעלה בדרגות התחתונות של סדר השתלשלות **הַגִּילּוּי דְּפָנִים בְּפָנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[71] במשלי **כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם.** וכך עבודת ה' עם רגש גלוי במידות פועלת המשכה פנימית במידות של סדר השתלשלות. **אָמְנָם, בִּשְׁבִיל זֶה** כדי שתהיה עבודת ה' עם רגשות גלויים של אהבה ויראה **יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּאֲרִיכוּת הָעֲבוֹדָה** בעבודה ארוכה וממושכת **הַדּוֹרֶשֶׁת אֲרִיכוּת הַזְּמַן, שֶׁהֲרֵי** כדי לעורר מידות ברגש גלוי **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּכַמָּה מִינֵי הִתְבּוֹנְנוּת,** למשל **הִתְבּוֹנְנוּת שֶׁעַל יָדָהּ יָבוֹא לְאַהֲבָה, הִתְבּוֹנְנוּת שֶׁעַל יָדָהּ יָבוֹא לְיִרְאָה, וְהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁעַל יָדָהּ תִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת שְׁאָר הַמִּדּוֹת. וְכַמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[72] **שֶׁעִנְיָן זֶה** של התעוררות המידות על ידי ההתבוננות השכלית **תָּלוּי בְּאוֹפֶן מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ** הרוחני של המתבונן, **עַד כַּמָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלוֹ יְגִיעַת נֶפֶשׁ וְיִגִיעַת בָּשָׂר, כְּשָׁעָה וּשְׁתַּיִם כוּ'**[73] עד שההתבוננות אכן 'תוליד' התעוררות של אהבה ויראה.

וזה לשון רבנו הזקן בתניא בענין זה: "... העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחוזק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק... וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל... רק מאחר שנתלבשה הנפש בגוף צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת. האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש... והיינו על ידי

ביאור בדרך אפשר

הרהורי תשובה מעומק הלב... והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש, יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה'... ויש נפש שפלה בטבעה... ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כי־אם בקושי ובחזקה...".

אָמְנָם, בִּזְמַן הַגָּלּוּת יֵשׁ גַּם דֶּרֶךְ הָעֲבוֹדָה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנוּ, ואין רגשות של אהבת ה' ויראת ה' בגלוי, **מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי** תמיד, גם בזמני העלם והסתר **יֶשְׁנוֹ** ענין האמונה **פְּשׁוּטָה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִילּוּ בְּקַל שֶׁבַּקַּלִּים** לגבי לימוד התורה וקיום המצוות בכלל, גם אצלו קיימת האמונה הפשוטה. **וּרְאָיָה לַדָּבָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא לִידֵי נִסָּיוֹן** על עצם האמונה, **הֲרֵי אֲפִילּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ**[74] על קידוש השם ובשום אופן אינו כופר חס ושלום, **מִשּׁוּם שֶׁאָז** בעת הניסיון **אֵין אֶצְלוֹ סְפֵיקוֹת שֶׁדָּבָר זֶה** עצם האמונה **נוֹגֵעַ** (**עֶס רִירְט אָן** יש לו נגיעה ועלול לפגוע) **בְּהִתְקַשְּׁרוּתוֹ עִם אֱלֹקוּת, וְלָכֵן, מִבְּלִי הַבֵּט עַל מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת,** ויתכן שבכל הדברים הללו הוא 'קל שבקלים', בכל זאת, כשמגיע לניסיון על עצם האמונה **הֲרֵי הוּא מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ מִיָּד, וְאֵין אֶצְלוֹ שׁוּם מוֹנֵעַ וּמַסְתִּיר וּמַלְעִיג כוּ'** ואף אחד מאלה לא מונע ממנו למסור את נפשו. **וּמִצַּד** ענין האמונה **פְּשׁוּטָה שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּאֵיזֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, אֵין צוֹרֶךְ לַעֲבוֹר אֶת כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ'** ואת כל אריכות העבודה הנדרשת כדי שיהיה גילוי והמשכה ממדריגת החכמה ועד אותיות הדיבור והמחשבה, **אֶלָּא בְּרִגְעָא חָדָא** ברגע אחד בלבד, ללא אריכות זמן כלל **יָכוֹל לְהִתְהַפֵּךְ**

1 **סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְהִתְגַּלּוּת הָאוֹתִיּוֹת כוּ', הַיְינוּ,**
2 **שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם לְמַטָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְגַּלּוּת**
3 **הַמִּדּוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים אֶת הַמְּמוּצָּע דְּעִנְיַן**
4 **הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁיּוּמְשַׁךְ הַגִּילּוּי דְּפָנִים**
5 **בְּפָנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[71] **כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב**
6 **הָאָדָם לָאָדָם. אָמְנָם, בִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ**
7 **בַּאֲרִיכוּת הָעֲבוֹדָה הַדּוֹרֶשֶׁת אֲרִיכוּת הַזְּמַן, שֶׁהֲרֵי**
8 **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּכַמָּה מִינֵי הִתְבּוֹנְנוּת, הִתְבּוֹנְנוּת שֶׁעַל**
9 **יָדָהּ יָבוֹא לְאַהֲבָה, הִתְבּוֹנְנוּת שֶׁעַל יָדָהּ יָבוֹא**
10 **לְיִרְאָה, וְהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁעַל יָדָהּ תִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת**
11 **שְׁאָר הַמִּדּוֹת. וְכַמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[72] **שֶׁעִנְיָן זֶה תָּלוּי**
12 **בְּאוֹפֶן מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ, עַד כַּמָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת**
13 **אֶצְלוֹ יְגִיעַת נֶפֶשׁ וְיִגִיעַת בָּשָׂר, כְּשָׁעָה וּשְׁתַּיִם**
14 **כוּ'**[73]**. אָמְנָם, בִּזְמַן הַגָּלּוּת יֵשׁ גַּם דֶּרֶךְ הָעֲבוֹדָה**
15 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא**
16 **יַכִּירֻנוּ, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הָאֱמוּנָה**
17 **פְּשׁוּטָה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִילּוּ בְּקַל**
18 **שֶׁבַּקַּלִּים. וּרְאָיָה לַדָּבָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא לִידֵי נִסָּיוֹן,**
19 **הֲרֵי אֲפִילּוּ קַל שֶׁבַּקַּלִּים מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ**[74]**,**
20 **מִשּׁוּם שֶׁאָז אֵין אֶצְלוֹ סְפֵיקוֹת שֶׁדָּבָר זֶה נוֹגֵעַ**
21 **(עֶס רִירְט אָן) בְּהִתְקַשְּׁרוּתוֹ עִם אֱלֹקוּת, וְלָכֵן,**
22 **מִבְּלִי הַבֵּט עַל מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה,**
23 **בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הֲרֵי הוּא מוֹסֵר**
24 **אֶת נַפְשׁוֹ מִיָּד, וְאֵין אֶצְלוֹ שׁוּם מוֹנֵעַ וּמַסְתִּיר**
25 **וּמַלְעִיג כוּ'. וּמִצַּד עִנְיַן הָאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה שֶׁיֶּשְׁנוֹ**
26 **בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּאֵיזֶה מַעֲמָד וּמַצָּב**
27 **שֶׁיִּהְיֶה, אֵין צוֹרֶךְ לַעֲבוֹר אֶת כָּל סֵדֶר**
28 **הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ', אֶלָּא בְּרִגְעָא חָדָא יָכוֹל**

אפילו אם מצבו הרוחני הוא של 'קל שבקלים' **אֵין צוֹרֶךְ לַעֲבוֹר אֶת כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ'** ואת כל אריכות העבודה הנדרשת כדי שיהיה גילוי והמשכה ממדריגת החכמה ועד אותיות הדיבור והמחשבה, **אֶלָּא בְּרִגְעָא חָדָא** ברגע אחד בלבד, ללא אריכות זמן כלל **יָכוֹל לְהִתְהַפֵּךְ**

71) משלי כז, יט. תניא רפמ"ו. 72) פמ"ב (נט, ב). 73) תניא רפל"א. 74) תניא פי"ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה ממצב של 'קל שבקלים' למצב של קירבה לאלוקות, כִּי, כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה שֶׁהוּא חַד דבר אחד ממש עִם הַקָּבָּ"ה (אַתָּה אָבִינוּ), וְכַאֲשֶׁר עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת דָּבָר, הִנֵּה אִם הדבר שהוא עומד לעשות אֵינוֹ עַל פִּי תּוֹרָה וְאֵינוֹ מַתְאִים לְהוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, הֲרֵי זֶה מַפְרִיד אוֹתוֹ מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזַי על ידי המחשבה על כך בִּרְגִעָא חָדָא יָכוֹל לַהֲפוֹךְ אֶת עַצְמוֹ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, וְלִהְיוֹת חַד ולהתאחד עִם הַקָּבָּ"ה לא רק באמונה פשוטה בלבד אלא גַּם בְּגִילּוּי. וּמִזֶּה מתוך עבודת ה' מצד אמונה פשוטה שגורמת בו שינוי מן הקצה אל הקצה עד כדי כך שמתאחד עם האלוקות, יָכוֹל לָבוֹא אַחַר כָּךְ לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁתִּהְיֶה אֶצְלוֹ גַּם אַהֲבָה וְיִרְאָה בְּהִתְגַּלּוּת ולא יצטרך להסתפק באמונה פשוטה בלבד, אֶלָּא, הדרך שבה יבוא לידי כך שתהיה אצלו גם אהבה ויראה ברגש גלוי היא שֶׁעִנְיָן זֶה לֹא יָבוֹא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, באופן שהתחלה היא מהמעשה בפועל ומזה מתעלה עד שמגיע לאמונה פשוטה, אֶלָּא הדרך לבוא לידי רגש גלוי של אהבה ויראה היא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ, שֶׁהַהַתְחָלָה הִיא מֵהָעִנְיָן דְּכִי אַתָּה אָבִינוּ, שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה ומביא אותה לידי גילוי וביטוי בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי כלי הביטוי והגילוי של הַנֶּפֶשׁ, שהם מחשבה ודיבור ומעשה וּמִזֶּה יָבוֹא מהמחשבה והדיבור והמעשה (שהם 'למטה') אַחַר כָּךְ לְהִתְגַּלּוּת הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה (שהם 'למעלה'), וְעַל יְדֵי זֶה יוּמְשְׁכוּ גַּם הָאוֹתִיּוֹת בְּגָלוּי, וְאָז יִהְיֶה הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּמִתְפַּלְּלִין וְנַעֲנִין, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת כמבואר לעיל.

ביאור בדרך אפשר

ט) וְעַל פִּי זֶה המבואר לעיל שבדרך כלל ההשפעה לסדר השתלשלות היא על ידי ה'ממוצע' של המידות, אבל יכולה להיות גם השפעה והמשכה שלא על ידי המידות (וכן בעבודת ה' יש אופן עבודה על ידי אמונה פשוטה, גם ללא רגשות גלויים של אהבת ה' ויראת ה') יוּבַן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל כָּל הַמּוֹעֲדִים עֲתִידִים לִיבָּטֵל לעתיד לבוא, בימות המשיח חוּץ מִימֵי הַפּוּרִים, כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַמּוֹעֲדִים קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ המועדים וכנגדם המידות עִנְיָנָם שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת, כִּדְאִיתָא כפי שמובא בַּמִּדְרָשׁ[75] שֶׁחַג הַמַּצּוֹת הוּא כְּנֶגֶד אַבְרָהָם שֶׁאָמַר[76] לשרה בעת שבאו שלושת המלאכים מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת, ועוגות הן מצות עגולות כֵּיוָן שֶׁפֶּסַח הָיָה[77], וְשָׁבוּעוֹת הוּא כְּנֶגֶד יִצְחָק, וְסוּכּוֹת הוּא כְּנֶגֶד יַעֲקֹב דִּכְתִיב בֵּיהּ[78] שכתוב בו וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה גוֹ'. אָמְנָם, לֶעָתִיד לָבוֹא שֶׁיִּהְיוּ וישאירו בעולם גִּילּוּיִים של אור אלוקי לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲזַי לֹא יִהְיֶה צוֹרֶךְ בְּהַמְמוּצָע דִּמְדּוֹת, כדי לפעול את המשכת האורות מחכמה דאצילות לעולמות בריאה־יצירה־עשיה, שֶׁעִנְיָנָם של המידות הוא לְצַמְצֵם את שפע האור וּלְהַמְשִׁיךְ אֶת כָּל הָעִנְיָנִים בְּמִדָּה וְהַגְבָּלָה דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, ולעתיד לבוא לא יהיה צורך בצמצום ובהגבלה הזו שֶׁהֲרֵי לֶעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב[79] בנבואת ישעי' וְלֹא יִכָּנֵף ולא יסתתר עוֹד בכנף ולבוש מוֹרֶיךָ זה הקדוש ברוך הוא וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ בגלוי, שֶׁאָז בימות המשיח תִּהְיֶה כְּלָלוּת

1 לְהִתְהַפֵּךְ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, כִּי, כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן
2 בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה שֶׁהוּא חַד עִם הַקָּבָּ"ה (אַתָּה
3 אָבִינוּ), וְכַאֲשֶׁר עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת דָּבָר, הִנֵּה אִם אֵינוֹ
4 עַל פִּי תּוֹרָה וְאֵינוֹ מַתְאִים לְהוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, הֲרֵי
5 זֶה מַפְרִיד אוֹתוֹ מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲזַי בִּרְגִעָא
6 חָדָא יָכוֹל לַהֲפוֹךְ אֶת עַצְמוֹ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה,
7 וְלִהְיוֹת חַד עִם הַקָּבָּ"ה גַּם בְּגִילּוּי. וּמִזֶּה יָכוֹל
8 לָבוֹא אַחַר כָּךְ לְמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁתִּהְיֶה אֶצְלוֹ גַּם
9 אַהֲבָה וְיִרְאָה בְּהִתְגַּלּוּת, אֶלָּא, שֶׁעִנְיָן זֶה לֹא
10 יָבוֹא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֶלָּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
11 הַיְינוּ, שֶׁהַהַתְחָלָה הִיא מֵהָעִנְיָן דְּכִי אַתָּה אָבִינוּ,
12 שֶׁמַּמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי
13 הַנֶּפֶשׁ, וּמִזֶּה יָבוֹא אַחַר כָּךְ לְהִתְגַּלּוּת הָאַהֲבָה
14 וְהַיִּרְאָה, וְעַל יְדֵי זֶה יוּמְשְׁכוּ גַּם הָאוֹתִיּוֹת בְּגָלוּי,
15 וְאָז יִהְיֶה הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּמִתְפַּלְּלִין וְנַעֲנִין, כְּשֵׁם
16 שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת.
17 ט) **וְעַל** פִּי זֶה יוּבַן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל כָּל
18 הַמּוֹעֲדִים עֲתִידִים לִיבָּטֵל חוּץ מִימֵי
19 הַפּוּרִים. דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַמּוֹעֲדִים קָשׁוּר עִם עִנְיַן
20 הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָם שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת,
21 כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[75] שֶׁחַג הַמַּצּוֹת הוּא כְּנֶגֶד
22 אַבְרָהָם שֶׁאָמַר[76] מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת
23 לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת, כֵּיוָן שֶׁפֶּסַח הָיָה[77], וְשָׁבוּעוֹת
24 הוּא כְּנֶגֶד יִצְחָק, וְסוּכּוֹת הוּא כְּנֶגֶד יַעֲקֹב דִּכְתִיב
25 בֵּיהּ[78] וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה גוֹ'. אָמְנָם, לֶעָתִיד לָבוֹא
26 שֶׁיִּהְיוּ גִּילּוּיִים לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲזַי
27 לֹא יִהְיֶה צוֹרֶךְ בְּהַמְמוּצָע דִּמְדּוֹת, שֶׁעִנְיָנָם
28 לְצַמְצֵם וּלְהַמְשִׁיךְ אֶת כָּל הָעִנְיָנִים בְּמִדָּה
29 וְהַגְבָּלָה דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהֲרֵי לֶעָתִיד לָבוֹא
30 כְּתִיב[79] וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת
31 אֶת מוֹרֶיךָ, שֶׁאָז תִּהְיֶה כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן

75) זח"ג רנז, ב. טור או"ח סתי"ז. מנורת המאור (לר"י אלנקאווה) חלק ב הל' ר"ח (ע' 202). אבודרהם הל' ר"ח. 76) וירא יח, ו. 77) ב"ר פמ"ח, יב. פרש"י וירא שם, יו"ד. 78) וישלח לג, יז. 79) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה[80], **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, וְעַד שֶׁתִּהְיֶה רְאִיַּית אֱלִקוּת אֲפִילּוּ בְּעֵינֵי בָשָׂר**, בעיניים גשמיות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[81] בנבואת ישעיה על לעתיד לבוא **כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ** בני ישראל את האלוקות עצמה, **וְלָכֵן יִתְבַּטְּלוּ אָז** לעתיד לבוא **כָּל עִנְיְנֵי הַמְּמוּצָּעִים הַקְּשׁוּרִים עִם בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, שֶׁבִּפְרָטִיּוּת הֵם עִנְיְנֵי הַמּוֹעֲדִים דְּפֶסַח שָׁבוּעוֹת וְסוּכּוֹת, שֶׁיִּהְיוּ כִּשְׁרָגָא בְּטֵיהֲרָא לְגַבֵּי הַגִּילּוּי דְּלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַיּוֹם טוֹב** החג **דִּימֵי הַפּוּרִים שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּאֲשֶׁר אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנוּ, הֲרֵי אָז הָיָה הַנֵּס** בפורים **הָיָה הַנֵּס** לא מצד מעלתם של ישראל באהבה ויראה אלא **מִצַּד הָעִנְיָן דְּכִי אַתָּה אָבִינוּ, הַיְינוּ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ וּבֶאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בְּמֶשֶׁךְ כִּמְעַט כָּל הַשָּׁנָה, וְלֹא עָלָה** אפילו **עַל לֵב אֶחָד מֵהֶם שׁוּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁהָיוּ בֵּינֵיהֶם מִכָּל הַסּוּגִים, וּבְכָל מִינֵי מַעֲמָדִים וּמַצָּבִים, כּוֹלֵל גַּם אֵלֶּה שֶׁנֶּהֱנוּ מִסְּעוּדָתוֹ שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, אוֹ אֵלֶּה שֶׁהִשְׁתַּחֲווּ לַצֶּלֶם (כְּהַדֵּעוֹת בָּזֶה בַּגְּמָרָא**[82] מדוע נגזרה גזירת המן), **מִכָּל מָקוֹם עָמְדוּ כּוּלָּם** בלי יוצא מן הכלל **בִּתְנוּעָה שֶׁל אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ.**

וכדברי אדמו"ר האמצעי ב'שערי אורה':

"... בימי מרדכי באו כנסת ישראל לבחינת מסירות נפש בפועל ממש, שהרי ידוע שהמן לא רצה להרוג את היהודים רק שימירו דתם... ולכך נקרא מרדכי איש יהודי הגם שהיה משבט בנימין ואפילו כהנים ולוים שבאותו הדור היו נקראים יהודים על שם בחינת מסירות נפש על קידוש השם שלא המירו דתם להחיות נפשם, ועל כן דוקא מחמת מסירות נפש זו שבאה לידי פועל ממש הוא שזכו אותו הדור להיות בנפשם ממש מבחינת גילוי כל הבחינות ומדריגות היותר עליונים הנמשכות מעצמות אור אין סוף ברוך הוא...".

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל רְאִיָּה[80], שֶׁהִיא בִּבְחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה, וְעַד שֶׁתִּהְיֶה רְאִיַּית אֱלִקוּת אֲפִילּוּ בְּעֵינֵי בָשָׂר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[81] כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ, וְלָכֵן יִתְבַּטְּלוּ אָז כָּל עִנְיְנֵי הַמְּמוּצָּעִים הַקְּשׁוּרִים עִם בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, שֶׁבִּפְרָטִיּוּת הֵם עִנְיְנֵי הַמּוֹעֲדִים דְּפֶסַח שָׁבוּעוֹת וְסוּכּוֹת, שֶׁיִּהְיוּ כִּשְׁרָגָא בְּטֵיהֲרָא לְגַבֵּי הַגִּילּוּי דְּלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַיּוֹם טוֹב דִּימֵי הַפּוּרִים שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּאֲשֶׁר אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֻנוּ, הֲרֵי אָז הָיָה הַנֵּס מִצַּד הָעִנְיָן דְּכִי אַתָּה אָבִינוּ, הַיְינוּ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ וּבֶאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בְּמֶשֶׁךְ כִּמְעַט כָּל הַשָּׁנָה, וְלֹא עָלָה עַל לֵב אֶחָד מֵהֶם שׁוּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁהָיוּ בֵּינֵיהֶם מִכָּל הַסּוּגִים, וּבְכָל מִינֵי מַעֲמָדִים וּמַצָּבִים, כּוֹלֵל גַּם אֵלֶּה שֶׁנֶּהֱנוּ מִסְּעוּדָתוֹ שֶׁל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, אוֹ אֵלֶּה שֶׁהִשְׁתַּחֲווּ לַצֶּלֶם (כְּהַדֵּעוֹת בָּזֶה בַּגְּמָרָא[82] מדוע נגזרה גזירת המן), מִכָּל מָקוֹם עָמְדוּ כּוּלָּם בִּתְנוּעָה שֶׁל אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ. וְלָכֵן נִקְרְאוּ בַּמְּגִילָּה בְּשֵׁם יְהוּדִים דַּוְקָא, הֵן אֵלֶּה שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה וְהֵן אֵלֶּה שֶׁהָיוּ מִשְּׁאָר הַשְּׁבָטִים, כִּי יְהוּדִי הוּא עַל שֵׁם שֶׁכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה[83], שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ[84], וְכֵיוָן שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ אָז בִּתְנוּעָה זוֹ, לָכֵן נִקְרְאוּ כּוּלָּם בְּשֵׁם יְהוּדִים. וְעִנְיָן זֶה נִמְשָׁךְ בָּהֶם עַל יְדֵי מָרְדְּכַי שֶׁנִּקְרָא אִישׁ יְהוּדִי[85], שֶׁפֵּירוּשׁוֹ, שַׂר שֶׁל בְּחִינַת יְהוּדִי, כְּמוֹ אִישׁ הַר הַבַּיִת[86], שֶׁפֵּירוּשׁוֹ[87] שַׂר הַר הַבַּיִת, וּכְמוֹ אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל[88], שֶׁהוּא לְשׁוֹן גַּדְלוּת וּשְׂרָרָה[89]. וְהַיְינוּ, שֶׁמָּרְדְּכַי שֶׁהָיָה הַנְּשָׁמָה הַכְּלָלִית שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כִּדְאִיתָא

ביאור בדרך אפשר

כדברי הגמרא שמרדכי היה משבט בנימין ולא משבט יהודה, ומכל מקום נקרא יהודי "על שום שכפר בעבודה זרה, שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, כדכתיב (בספר דניאל) איתי גוברין יהודאין וגו' ומפרש רש"י: "וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין" [וסוף הפסוק, לאלהיך לא עובדים].

וְעִנְיָן זֶה להיות מודה בתורה ולהיקרא "יהודי" **נִמְשָׁךְ בָּהֶם עַל יְדֵי מָרְדְּכַי שֶׁנִּקְרָא** במגילת אסתר **אִישׁ יְהוּדִי**[85], **שֶׁפֵּירוּשׁוֹ, שַׂר שֶׁל בְּחִינַת יְהוּדִי, כְּמוֹ** לשון המשנה והגמרא **אִישׁ הַר הַבַּיִת**[86], **שֶׁפֵּירוּשׁוֹ**[87] **שַׂר הַר הַבַּיִת, וּכְמוֹ אִישִׁי** ופירש רש"י: "אדוני" **כֹּהֵן גָּדוֹל**[88], **שֶׁהוּא לְשׁוֹן גַּדְלוּת וּשְׂרָרָה**[89]. **וְהַיְינוּ, שֶׁמָּרְדְּכַי שֶׁהָיָה הַנְּשָׁמָה הַכְּלָלִית** של כל בני ישראל **שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כִּדְאִיתָא**

---

80) ראה לקו"ת צו יז, ב. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ט ואילך. סה"מ תרח"ץ ע' רא. ובכ"מ. 81) ישעי' נב, ח. 82) מגילה יב, א. 83) שם יג, ריש ע"א. 84) קידושין מ, א. 85) אסתר ב, ה. 86) מדות פ"א מ"ב. תמיד כז, סע"ב. 87) פרש"י תמיד שם. 88) יומא יח, ב. 89) ראה פרש"י שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[90] **שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, קִיבֵּץ אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** הרבים יחד **לָאַחְדוּת הָאֲמִיתִּית, וּפָעַל אֶצְלָם** מרדכי היהודי פעל אצל כל בני ישראל **בְּגָלוּי שֶׁעָמְדוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה אֶצְלָם הַכְּפִירָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְהַהוֹדָאָה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ.**

וְכַאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בִּתְנוּעָה זוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, הַיְינוּ, שֶׁבְּכָל סוּגֵי הַשִּׁינּוּיִים שֶׁבְּעִנְיַן הַזְּמַן[91]**, הִמְשִׁיכוּ וְהֶחְדִּירוּ אֶת עִנְיַן הָאַחְדוּת** האלוקית (וכפי שביאר הרבי במאמר שנאמר בהתוועדות פורים תשמ"ו: "עבודת המסירות נפש היתה במשך כל השנה, היינו שהיתה במשך כל סוגי השינויים (דשנה הוא לשון שינוי, משום שכוללת בעצמה כל שינויי האקלימים וכו') שלא היה שום שינוי בהמסירות נפש שזה מורה שהיא מסירות נפש אמיתית"), **הִנֵּה מִבְּלִי הַבֵּט עַל הַמַּעֲמָד וּמַצָּב בְּכָל שֶׁאָר הָעִנְיָנִים** ומה היתה הדרגה שלהם בלימוד התורה וקיום המצוות בכלל, **הָיְתָה אֶצְלָם הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם בְּחִינַת אַתָּה אָבִינוּ** עם הקדוש ברוך הוא בעצמו. **וְלָכֵן,** כיון שבימי הפורים זכו בני ישראל להתקשרות והתאחדות עם עצמות האלוקות, **גַּם לָעָתִיד לָבוֹא, שֶׁאָז לֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ,** והאלוקות תאיר בתכלית הגילוי **הִנֵּה מַה שֶּׁיִּהְיֶה כִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא** ולא תהיה לו חשיבות, **הֲרֵי זֶה רַק עִנְיַן הַמּוֹעֲדִים, שֶׁהֵם בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְמֵי הַפּוּרִים שֶׁבָּהֶם עָמְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה** בעולם הזה **בִּתְנוּעָה** עבודת ה' **שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה,** מתוך יציאה מגדרי המציאות האישית **וְעַל יְדֵי זֶה הִמְשִׁיכוּ מִלְּמַעְלָה בְּחִינַת כִּי אַתָּה אָבִינוּ,** שֶׁלְּמַעְלָה מִדת החסד **וְהֵן מִיִּשְׂרָאֵל** כללות המידות, **הִנֵּה עִנְיָן זֶה** שהתחדש והתגלה בימי הפורים **לֹא יִתְבַּטֵּל אֲפִילּוּ לֶעָתִיד לָבוֹא, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן עִנְיַן הַגִּילּוּיִים דְּלֶעָתִיד לָבוֹא,** גילויים שלמעלה ממדידה והגבלה.

וּמִטַּעַם זֶה בגלל החידוש והעילוי המיוחד של ימי הפורים, של יציאה והתעלות ממדידות והגבלות **הִנֵּה גַּם** אפילו **בַּזְּמַן הַזֶּה, בִּזְמַן הַגָּלוּת, יֵשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּין שִׂמְחַת הַיָּמִים טוֹבִים** שאר החגים **לְהַשִּׂמְחָה דִּימֵי הַפּוּרִים, שֶׁשִּׂמְחַת הַיָּמִים טוֹבִים, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַגִּלּוּי של אור אלוקי **בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן יֵשׁ כַּמָּה מִדִּידוֹת וְהַגְבָּלוֹת בְּאוֹפֶן הַשִּׂמְחָה,** ויש אזהרה שהשמחה לא תהיה גדולה מידי **שֶׁלֹּא יִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן וְכוּ'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְמֵי הַפּוּרִים, עִם הֱיוֹתָם מוּתָּרִים בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, וְהֵם יְמֵי חוֹל,** לא כמו המועדים שבהם חובה לשבות ממלאכה, בכל זאת **הֲרֵי דַּוְקָא בָּהֶם** בימי הפורים **חַיָּיב אִינָשׁ לִבְסוּמֵי עַד דְּלֹא יָדַע,** חייב אדם להתבסם עד שלא ידע (בין ארור המן לברוך מרדכי, כדברי הגמרא, וכן נפסק להלכה) **שֶׁהַשִּׂמְחָה צְרִיכָה לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל וְדַעַת שֶׁבְּגָלוּי. וְהַיְינוּ,** והסיבה לכך שדוקא שמחת פורים צריכה להיות על־שכלית ובלתי מוגבלת היא **לְפִי שֶׁבִּשְׁעַת הַגְּזֵירָה עָמְדוּ** בני ישראל **בִּתְנוּעָה כָּזוֹ** של מסירות נפש על־שכלית, **וְלָכֵן הָיְתָה גַּם הַגְּאוּלָּה** בימי הפורים **בְּאוֹפֶן כָּזֶה, שֶׁקְּשׁוּרִים עִם בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** בחינת 'אתה אבינו', כמבואר לעיל באריכות.

ביאור בדרך אפשר

בַּמִּדְרָשׁ[90] שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, קִיבֵּץ אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאַחְדוּת הָאֲמִיתִּית, וּפָעַל אֶצְלָם בְּגָלוּי שֶׁעָמְדוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה אֶצְלָם הַכְּפִירָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְהַהוֹדָאָה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. וְכַאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בִּתְנוּעָה זוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, הַיְינוּ, שֶׁבְּכָל סוּגֵי הַשִּׁינּוּיִים שֶׁבְּעִנְיַן הַזְּמַן[91], הִמְשִׁיכוּ וְהֶחְדִּירוּ אֶת עִנְיַן הָאַחְדוּת, הִנֵּה מִבְּלִי הַבֵּט עַל הַמַּעֲמָד וּמַצָּב בְּכָל שְׁאָר הָעִנְיָנִים, הָיְתָה אֶצְלָם הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם בְּחִינַת אַתָּה אָבִינוּ. וְלָכֵן, גַּם לָעָתִיד לָבוֹא, שֶׁאָז לֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ, הִנֵּה מַה שֶּׁיִּהְיֶה כִּשְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא, הֲרֵי זֶה רַק עִנְיַן הַמּוֹעֲדִים, שֶׁהֵם בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְמֵי הַפּוּרִים שֶׁבָּהֶם עָמְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בִּתְנוּעָה שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה, וְעַל יְדֵי זֶה הִמְשִׁיכוּ מִלְּמַעְלָה בְּחִינַת כִּי אַתָּה אָבִינוּ, שֶׁלְּמַעְלָה הֵן מֵאַבְרָהָם וְהֵן מִיִּשְׂרָאֵל, הִנֵּה עִנְיָן זֶה לֹא יִתְבַּטֵּל אֲפִילּוּ לֶעָתִיד לָבוֹא, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן עִנְיַן הַגִּילּוּיִים דְּלֶעָתִיד לָבוֹא.

וּמִטַּעַם זֶה הִנֵּה גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה, בִּזְמַן הַגָּלוּת, יֵשׁ חִילּוּק בֵּין שִׂמְחַת הַיָּמִים טוֹבִים לְהַשִּׂמְחָה דִּימֵי הַפּוּרִים, שֶׁשִּׂמְחַת הַיָּמִים טוֹבִים, כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לָכֵן יֵשׁ כַּמָּה מִדִּידוֹת וְהַגְבָּלוֹת בְּאוֹפֶן הַשִּׂמְחָה, שֶׁלֹּא יִמְשׁוֹךְ בְּיַיִן וְכוּ'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְמֵי הַפּוּרִים, עִם הֱיוֹתָם מוּתָּרִים בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, וְהֵם יְמֵי חוֹל, הֲרֵי דַּוְקָא בָּהֶם חַיָּיב אִינָשׁ לִבְסוּמֵי עַד דְּלֹא יָדַע, שֶׁהַשִּׂמְחָה צְרִיכָה לִהְיוֹת לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל וְדַעַת שֶׁבְּגָלוּי. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁבִּשְׁעַת הַגְּזֵירָה עָמְדוּ בִּתְנוּעָה כָּזוֹ, וְלָכֵן הָיְתָה גַּם הַגְּאוּלָּה בְּאוֹפֶן כָּזֶה, שֶׁקְּשׁוּרִים עִם בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

90) אסת"ר פ"ו, ב. 91) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1323. וראה גם ד"ה וקבל היהודים תשל"ח ס"ג (תו"מ סה"מ אדר ע' מו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

י) וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בפסוק **לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה, שֶׁפְּעוּלַּת יְמֵי הַפּוּרִים הָיְתָה בִּמְיוּחָד בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה, אוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, וּבְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב, שֶׁעַד אָז** עד ימי הפורים **הָיוּ** שני ענינים אלה של שמחת יום טוב ושל התורה **בִּמְדִידוֹת וְהַגְּבָלוֹת. דְּהִנְּה, בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה הָיְתָה הַהַגְּבָלָה דְּמִכָּאן** מכך שבעת מתן תורה, נאמר 'ויתיצבו בתחתית ההר' ואמרו חכמינו ז"ל בגמרא שכתוב זה מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא על בני ישראל הר כגיגית וכפה עליהם לקבל את התורה **מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא, שֶׁאִם יַזְמִינֵם** הקדוש ברוך את בני ישראל **לְדִין** בעתיד בטענה **לָמָּה לֹא קַיַּמְתֶּם מַה שֶּׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם, יֵשׁ לָהֶם תְּשׁוּבָה שֶׁקִּבְּלוּהָ בְּאוֹנֶס**[11], **שֶׁהֲרֵי כָּפָה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית כו', וּבְמֵילָא יְכוֹלִים לִטְעוֹן שֶׁעִנְיָן פְּלוֹנִי** בתורה אכן **שַׁיָּיךְ אֵלָיו וְעִנְיָן פְּלוֹנִי** בתורה **אֵינוֹ שַׁיָּיךְ אֵלָיו כו', וְכַאֲשֶׁר אֵינוֹ אָנוּס אֲזַי יֵשׁ לוֹ בְּרֵירָה** מה לעשות ולקיים **וְכו'. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יְמֵי הַפּוּרִים פָּעֲלוּ שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם אֶת כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה** מחדש בקבלה ברצון ובקבלה של כל התורה כולה, **אֲזַי נִיתּוֹסֵף עִנְיָן חָדָשׁ בְּאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה.**

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיַן שִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב, שֶׁלָּמְדוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ, גם בזה נוסף בימי הפורים חידוש מיוחד **כִּי, הַחִיּוּב וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ הוּא בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, כֵּיוָן שֶׁהָיָה זֶה קוֹדֶם הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁבִּימֵי הַפּוּרִים.** בית דין שולחים שלוחים להשגיח ששמחת היום־טוב לא תביא לדברים של היפך הצניעות. **וּבְעִנְיַן זֶה** של שמחת החג **נִיתּוֹסֵף** עילוי וחידוש **לְאַחֲרֵי שֶׁעָמְדוּ בַּנִּסָּיוֹן** ולא עלתה בלב אף אחד מהיהודים 'מחשבת חוץ' של כפירה חס ושלום, **וּלְאַחֲרֵי שֶׁהָיְתָה** בימי הפורים **הִתְעוֹרְרוּת תְּשׁוּבָה שֶׁפָּעֲלָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** בלי יוצא מן הכלל, **הֵן אֵלֶּה שֶׁשַּׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה, וְהֵן אֵלֶּה שֶׁאֵינָם שַׁיָּיכִים** כלל **לַעֲבוֹדָה, הֵן אֵלֶּה הַשַּׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת,** שהיא עבודה מוגבלת **וְהֵן אֵלֶּה הַשַּׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת** עבודה על־שכלית שהיא למעלה ממדידה והגבלה **- שֶׁהֲרֵי בַּעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת גּוּפָא** עצמה **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה שֶׁמִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי טַעַם וָדַעַת,** כי העבודה שלמעלה מטעם ודעת כוללת גם עבודה שהגילוי וההשפעה שלה הוא על ידי טעם ודעת, **אֲבָל בְּאוֹתָהּ שָׁנָה** מאז שנגזרה גזירת המן ועד ביטול הגזירה **עָמְדוּ כּוּלָּם** כל בני ישראל מכל הדרגות **בְּשָׁוֶה בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁהָיוּ מוּכָנִים לִמְסוֹר נַפְשָׁם בְּפוֹעַל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת לְגַמְרֵי, בְּלִי חֵפֶץ וְרָצוֹן** אישיים **כְּלָל, וְכַמְבוֹאָר בַּחֲסִידוּת**[92] **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאַהֲבָה** של האדם לאלוקות בדרגה **דְּמִי לִי בַּשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ**[93], שכל הרצון הוא לאלוקות עצמה ללא שום רצונות אחרים, הן בענינים רוחניים ('שמים') והן בענינים גשמיים ('ארץ') **וּמוּבָא עַל זֶה מַאֲמַר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בִּשְׁעַת דְּבֵיקוּתוֹ: אִיךְ וויל זֶע גאָר ניסְט, אִיךְ וויל ניט דאַיין גַּן עֵדֶן, אִיךְ וויל ניט דאַיין עוֹלָם הַבָּא כו', אִיךְ וויל מֶער ניט אַז**

ביאור בדרך אפשר

י) וְזֶהוּ לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה, שֶׁפְּעוּלַּת יְמֵי הַפּוּרִים הָיְתָה בִּמְיוּחָד בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה, אוֹרָה זוֹ תּוֹרָה, וּבְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב, שֶׁעַד אָז הָיוּ בִּמְדִידוֹת וְהַגְּבָלוֹת. דְּהִנְּה, בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה הָיְתָה הַהַגְּבָלָה דְּמִכָּאן מוֹדָעָא רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא, שֶׁאִם יַזְמִינֵם לְדִין לָמָּה לֹא קַיַּמְתֶּם מַה שֶּׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם, יֵשׁ לָהֶם תְּשׁוּבָה שֶׁקִּבְּלוּהָ בְּאוֹנֶס[11], שֶׁהֲרֵי כָּפָה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית כו', וּבְמֵילָא יְכוֹלִים לִטְעוֹן שֶׁעִנְיָן פְּלוֹנִי שַׁיָּיךְ אֵלָיו וְעִנְיָן פְּלוֹנִי אֵינוֹ שַׁיָּיךְ אֵלָיו כו', וְכַאֲשֶׁר אֵינוֹ אָנוּס אֲזַי יֵשׁ לוֹ בְּרֵירָה וְכו'. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יְמֵי הַפּוּרִים פָּעֲלוּ שֶׁקִּבְּלוּ עַל עַצְמָם אֶת כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲזַי נִיתּוֹסֵף עִנְיָן חָדָשׁ בְּאוֹרָה זוֹ תּוֹרָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיַן שִׂמְחָה זֶה יוֹם טוֹב, שֶׁלָּמְדוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ, כִּי, הַחִיּוּב וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ הוּא בִּמְדִידָה וְהַגְּבָלָה, כֵּיוָן שֶׁהָיָה זֶה קוֹדֶם הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁבִּימֵי הַפּוּרִים. וּבְעִנְיַן זֶה נִיתּוֹסֵף לְאַחֲרֵי שֶׁעָמְדוּ בַּנִּסָּיוֹן, וּלְאַחֲרֵי שֶׁהָיְתָה הִתְעוֹרְרוּת תְּשׁוּבָה שֶׁפָּעֲלָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֵן אֵלֶּה שֶׁשַּׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה, וְהֵן אֵלֶּה שֶׁאֵינָם שַׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה, הֵן אֵלֶּה הַשַּׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת, וְהֵן אֵלֶּה הַשַּׁיָּיכִים לַעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת — שֶׁהֲרֵי בַּעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת גּוּפָא יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל עֲבוֹדָה שֶׁמִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי טַעַם וָדַעַת, אֲבָל בְּאוֹתָהּ שָׁנָה עָמְדוּ כּוּלָּם בְּשָׁוֶה בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁהָיוּ מוּכָנִים לִמְסוֹר נַפְשָׁם בְּפוֹעַל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת לְגַמְרֵי, בְּלִי חֵפֶץ וְרָצוֹן כְּלָל, וְכַמְבוֹאָר בַּחֲסִידוּת[92] שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאַהֲבָה דְּמִי לִי בַּשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ[93], וּמוּבָא עַל זֶה מַאֲמַר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בִּשְׁעַת דְּבֵיקוּתוֹ: אִיךְ וויל זֶע גאָר ניסְט, אִיךְ וויל ניט דאַיין גַּן עֵדֶן, אִיךְ וויל ניט

ד"ה קיימו וקבלו היהודים תשמ"ה. ועוד. 92) הובא בשרש מצות התפלה פרק מ (סהמ"צ להצ"צ קלח, סע"א — נעתק ב"היום יום" יח כסלו). 93) תהלים עג, כה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דִּיךְ אַלַּיִן אינני רוצה ואין לי שום חפץ בשום דבר, אינני רוצה את הגן־עדן שלך, אינני רוצה את העולם הבא שלך כו׳, אינני רוצה אלא אותך בעצמך. **וּבְמַעֲמָד וּמַצָּב זֶה** של רצון לדבקות בעצמות האלקות בלבד ללא שום רצונות אחרים, אפילו רצונות רוחניים נעלים ביותר **עָמְדוּ אָז כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן הֵבִיא זֶה** מעמדם של ישראל במצב נעלה זה **אֶת הַגְּאוּלָּה בְּאוֹפֶן דִּוְנַהֲפוּךְ הוּא**[94], **אִתְהַפְּכָא** שינוי והתהפכות **מִן הַקָּצָה אֶל הַקָּצָה, שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּה עַצְמוֹ שֶׁגָּזַר אֶת הַגְּזֵירָה הוּא עַצְמוֹ בִּיטֵּל אוֹתָהּ**[95], כמבואר ב׳תורה אור׳: ״שנתהפך לב אחשורוש לטוב. אותו הפה עצמו שאמר והעם לעשות בו כטוב בעיניך, הוא עצמו אמר ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם, שהוא ענין אתהפכא חשוכא לנהורא ונגלה כבוד ה׳ למטה במקום החושך דוקא״, **וְעוֹד זֹאת, שֶׁצִּוָּה** אחשורוש **שֶׁיִּשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הֵמָּה בְּשׂוֹנְאֵיהֶם**[94] שהרי גם זה ענין של ׳אתהפכא׳. **וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר קָבְעוּ חִיּוּב הַשִּׂמְחָה בִּימֵי הַפּוּרִים,** הרי בשונה משמחת שאר המועדים שיש בה הגבלות, כאמור לעיל, בפורים **נִקְבַּע חִיּוּב שֶׁל שִׂמְחָה שֶׁאֵינָהּ שַׁיֶּיכֶת לִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה אֶלָּא הִיא** שמחה **לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חַיָּיב אֵינָשׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרַיָּא עַד דְּלֹא יָדַע** היינו לשמוח בשמחה שהיא בלי גבול.

1 דאַיין עוֹלָם הַבָּא כו׳, אִיךְ וויל מֶער ניט אַז דִּיךְ
2 אַלַּיִין. וּבְמַעֲמָד וּמַצָּב זֶה עָמְדוּ אָז כָּל בְּנֵי
3 יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן הֵבִיא זֶה אֶת הַגְּאוּלָּה בְּאוֹפֶן
4 דִּוְנַהֲפוּךְ הוּא[94], אִתְהַפְּכָא מִן הַקָּצָה אֶל הַקָּצָה,
5 שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּה עַצְמוֹ שֶׁגָּזַר אֶת הַגְּזֵירָה הוּא עַצְמוֹ
6 בִּיטֵּל אוֹתָהּ[95], וְעוֹד זֹאת, שֶׁצִּוָּה שֶׁיִּשְׁלְטוּ
7 הַיְּהוּדִים הֵמָּה בְּשׂוֹנְאֵיהֶם[94]. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר קָבְעוּ חִיּוּב הַשִּׂמְחָה בִּימֵי הַפּוּרִים,
8 נִקְבַּע חִיּוּב שֶׁל שִׂמְחָה שֶׁאֵינָהּ שַׁיֶּיכֶת לִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה אֶלָּא הִיא לְמַעְלָה
9 מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חַיָּיב אֵינָשׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרַיָּא עַד דְּלֹא יָדַע.

94) אסתר ט, א. 95) ראה תו״א מג״א צד, ב.

המשך ביאור למס׳ נזיר ליום חמישי עמ׳ א

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שהיו אומרים את דברי רבי יצחק באופן אחר, **רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר,** נאמר בפסוק שיש לגלח בפתח אוהל מועד, **וּבִשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** שהוא מגלח עליהם. ומנין **אַתָּה אוֹמֵר** שבִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, **אוֹ** – שמא אֵינוֹ כן **אֶלָּא** בא הפסוק לומר שמגלח בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד מַמָּשׁ, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (במדבר ו יח) ׳וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳, שהסמיך הכתוב את מצות הגילוח למצות שריפת השער ללמדנו שבאותו מָקוֹם שֶׁהָיָה הנזיר מְבַשֵּׁל את השלמים, שָׁם הָיָה מְגַלֵּחַ, ולא בפתח אהל מועד. וכיון שאין כוונת הכתוב כפשוטו שיגלח בפתח אהל מועד, על כרחך שבא הכתוב לומר שיגלח על השלמים שנאמר בהם ׳פתח אהל מועד׳.

הברייתא מביאה תנאים החולקים על כל אלו ולומדים מ׳פתח אהל מועד׳ דין אחר: **אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** נאמר ׳וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳, ללמדנו שכָּל זְמַן שֶׁאֵין פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד פָּתוּחַ אֵינוֹ מְגַלֵּחַ, ואם בא לבית המקדש בבוקר קודם פתיחת דלתות ההיכל ימתין עד שיפתחו ויגלח, אבל אין הגילוח נעשה אצל הפתח.

רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר, אכן צריך הנזיר לגלח בפתח אהל מועד כפשטות משמעות הכתוב, שכן נאמר ׳וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׳, ויש לדרוש ׳נזיר׳ **וְלֹא נְזִירָה,** שאינה מגלחת בפתח אהל מועד אלא במקום אחר,

המשך ביאור למס׳ נזיר ליום שישי עמ׳ ב

את שאר קָרְבְּנוֹתָיו והקריבם לִשְׁמָן, **תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה,** מכיון שלא עלה לו הקרבן הראשון לחובת קרבן הנזירות, ונמצא שגילח על קרבן נדבה, וממילא גם שאר זְבָחָיו **לֹא עָלוּ לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** תגלחתו כשרה מכיון שגילח על קרבן כשר [אף על פי שלא עלה לו לחובתו], ולכן רק **אוֹתוֹ הַזֶּבַח** שנשחט שלא לשמו **לֹא עָלָה לוֹ** לחובת נזרו וצריך להביא אחר במקומו, **אֲבָל שְׁאָר הַזְּבָחִים** שהביא אחר כך, **עָלוּ** לו לחובתו, מכיון שנתגלח היום כדין. **וְאִם** גִּילַּח הנזיר **עַל שְׁלָשְׁתָּן** – אחר שהקריב את כל שלשת הקרבנות, **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן כָּשֵׁר** והאחרים פסולים, **תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה** לדברי הכל, מכיון שגילח על קרבן אחד כשר, **וְיָבִיא** את **שְׁאָר הַזְּבָחִים** שוב, במקום הפסולים:

גמרא

הגמרא מבארת את דעת רבי שמעון: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, זֹאת אוֹמֶרֶת** – דברי המשנה מוכיחים שקָסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, נָזִיר שֶׁגִּילַּח עַל שַׁלְמֵי נְדָבָה – על שלמים שהביא בתורת נדבה ולא לחובת נזירותו, **יָצָא** ידי חובת תגלחת, שהרי הכשיר תגלחת שנעשתה לאחר הקרבת שלמים שלא לשמן הכשירים רק בתורת נדבה ואינם עולים לחובתו. **מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא** (במדבר ו יח) ׳וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וגו׳ וְלָקַח אֶת שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׳, **וְלֹא כָּתַב** ׳עַל שְׁלָמָיו׳ – שהיה משמע השלמים שלו, של נזירותו, אבל הלשון ׳שלמים׳ סתם משמע כל קרבן שלמים ואף של נדבה, שגם הם מתירים גילוחו בדיעבד:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת חג הפורים, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה[1], ציוה לנגן ניגון, והורה לומר לחיים, ואח"כ צוה לנגן עוד ניגון ואמר מאמר ד"ה ליהודים היתה אורה וגו'.

* * *

ב. דובר לעיל (בהמאמר[2]) אודות מעלתו של מרדכי, "שהי' מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו"[3] — שפעל על כל אנשי דורו שבמשך כל השנה עמדו בתנועה של מסירת נפש, שהרי "אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום, שלא גזר אלא על היהודים, אלא שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה ולא עלה להם מחשבת חוץ ח"ו"[4].

וענין זה נעשה ע"י מרדכי, שנקרא "איש יהודי"[5] — אף ש"מבנימין קאתי", כקושיית הגמרא[6] "קרי לי' יהודי, אלמא מיהודה קאתי, וקרי לי' ימיני[5], אלמא מבנימין קאתי", ומהתירוצים על זה[7], "לעולם מבנימין קאתי, ואמאי קרי לי' יהודי" — "על שום שכפר בע"ז, שכל הכופר בע"ז (שהוא "כמודה בכל התורה כולה"[8]) נקרא יהודי", ו"איש (יהודי)" — שפירושו "שר (יהודי)"[9], ע"ש שהמשיך ופעל ענין זה ("יהודי", כופר בע"ז ומודה בכל התורה כולה) בכל אנשי דורו.

ולהעיר מהמבואר בתניא[10] שכדי שגם אצל קל שבקלים תתעורר נקודת היהדות, צריך לבוא לידי נסיון בדבר אמונה, באופן שירגיש במוחש שדבר זה יפריד אותו ח"ו מהיחוד באלקותו ית'; וענין זה פעל מרדכי על כל אנשי דורו, מהגדול שבגדולים עד לקל שבקלים — שכולם עמדו בתנועה של מסירת נפש, ועד למסירת נפש בפועל.

ג. ויש להוסיף בפרטיות יותר בנוגע לפעולתו של מרדכי ("איש יהודי") על כל אנשי דורו — ובהקדים:

אודות ה"איש יהודי" — נאמר[5] ש"הי' בשושן הבירה", אשר, להיותה עיר הבירה של אחשורוש שהי' "מולך בכיפה"[11], היתה בירת כל העולם כולו, ובה הי' נס פורים באופן ש"היהודיים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר בו ובארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה"[12], משא"כ "שאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו גו' ביום שלשה עשר לחודש אדר ונוח בארבעה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה"[13].

---

1) כן צוה לאנ"ש שהגיעו מערי השדה שיטלו ידיהם לסעודה.
2) פ"ט (תורת מנחם — התוועדויות ח"ה ע' 20).
3) אסת"ר פ"ו, ב.
4) תו"א מג"א צז, א. וראה גם בהנסמן בד"ה וקבל היהודים דפורים אשתקד הערה 12 (תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 286).
5) אסתר ב, ה.
6) מגילה יב, סע"ב.
7) שם יג, רע"א.
8) קידושין מ, א.
9) ע"ד "אישי כה"ג" (יומא פ"א מ"ז), "איש הר הבית" (מדות פ"א מ"ב). שפירושו — "שר כמו אליכם אישים אקרא" (פרש"י תמיד כז, סע"ב). וראה תו"א שם צט, א.
10) פרק יט.
11) ראה מגילה יא, סע"א.
12) אסתר ט, יח.
13) שם, טז־יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והנה, אף שבמגילה נתפרש רק החילוק בין שושן (בט"ו) לשאר ערים (בי"ד), נתבאר במשנה[14] שגם "כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון [בין בארץ בין בחוצה לארץ[15], אלא שבארץ ישראל ה"ז מצוי יותר] קורין בט"ו" (כמו שושן), "דאמר קרא[16] על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות וגו', מדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר"[17], ו"יליף (גזרה שוה) פרזי פרזי, כתיב הכא על כן היהודים הפרזים, וכתיב התם[18] לבד מערי הפרזי, מה להלן מימות יהושע בן נון, אף כאן מימות יהושע בן נון"[17].

ובביאור הטעם "למה תלו הדבר בימי יהושע" [אף ששושן הבירה לא היתה מוקפת חומה מימות יהושע אלא מימות אחשורוש] — איתא בירושלמי[19] (והביאו הרמב"ם[20]) ש"חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים [שהרי "במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה" (שלא לבנות בית המקדש)[21], ו"אז היתה בטלה מלאכת בנין בית אלקים" משך זמן[22], וכיון שהגאולה (מגלות בבל) היתה רק לאח"ז, נמצא, שבאותו הזמן היתה ארץ ישראל חריבה], ו(לכן)תלו אותה מימות יהושע בן נון", "כדי[23] שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפין חומה, אע"פ שהן עתה חרבין, הואיל והיו מוקפין בימי יהושע קורין בט"ו, ויהי' זכרון לארץ ישראל בנס זה".

ונוסף על הכרכים המוקפים חומה עצמם — "כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו", "סמוך אע"פ שאינו נראה, נראה אע"פ שאינו סמוך", "נדון ככרך"[24], שקורין בט"ו.

ד. וביאור הענין ע"ד החסידות[25]:

מוקפים חומה — קאי על תורה, כמארז"ל[26] "חומה זו תורה", ש"מגנא ומצלא"[27]. ובמעמד ומצב כזה לא זו בלבד שאין לחשוש מפני צר ואויב, אלא עוד זאת, שיכולים להלחם בשונאיהם "בשלשה עשר בו ובארבעה עשר בו", ובמילא, חוגגים ימי הפורים בחמשה עשר, שבו "קיימא סיהרא באשלמותא"[28].

וזהו שנאמר במרדכי "איש יהודי הי' בשושן הבירה" — כי, להיותו "כמשה בדורו", שעל ידו ניתנה התורה, מובן ופשוט שמקומו הי' בשושן הבירה, עיר מוקפת חומה, שמורה על מעמד ומצב שה"חומה זו תורה" היא בשלימות.

ופעולתו של מרדכי — "איש יהודי הי' בשושן הבירה" — היתה (לכל לראש) בנוגע ל"היהודיים אשר בשושן":

ובהקדם הדיוק בתיבת "יהודיים" בב' יודי"ן (כמ"ש בפסוק זה ובכמה מקומות במגילה) — כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיחה[29] בשם הצמח־צדק, ש"יהודיים" בב' יודי"ן קאי הן על אלה שהיו"ד שלהם הוא מנפש האלקית, יצר טוב, והן על אלה שהיו"ד שלהם הוא מנפש הבהמית, יצר הרע, כדרשת חז"ל[30] על הפסוק[31] "וייצר ה' אלקים את האדם", "בשני יודי"ן, שני יצרים ברא הקב"ה אחד יצר טוב ואחד יצר רע".

14) ריש מגילה.
15) רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ד.
16) שם, יט.
17) מגילה ב, ב.
18) דברים ג, ה.
19) מגילה פ"א ה"א (א, סע"ב).
20) שם ה"ה.
21) עזרא ד, ו ובפרש"י. מגילה יא, א ובפרש"י. פרש"י אסתר ה, ג. ט, יו"ד.
22) עזרא שם, כד ובפרש"י.
23) רמב"ם שם.
24) מגילה ב, ב. ג, ב.
25) ראה אוה"ת מג"א (בהוצאת תש"נ) ע' רעו ואילך. סה"מ תרכ"ט (בהוצאת תשנ"ב) ע' פד ואילך. ועוד. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 16. וש"נ.
26) פסחים פז, א.
27) סוטה כא, א.
28) ראה זח"ב רטו, א. ועוד.
29) דפורים תש"ב ס"ו — י"ל בקונטרס פורים שנה זו (נדפס לאח"ז בסה"ש תש"ב ע' 82). וראה גם שיחת פורים תש"ג ס"ה (סה"ש תש"ג ע' 45). תש"ה ס"א (סה"ש תש"ה ע' 71).
30) ברכות סא, א.
31) בראשית ב, ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכשם שבנוגע להגזירה כתיב[32] "אשר אמר המן .. ביהודיים (בב' יודי"ן) לאבדם", כיון שהמן רצה לאבד (לא רק יהודים יראי אלקים, יהודים של יצ"ט, "פרומע אידן", אלא) את כל היהודים, כל אשר בשם יהודי יכונה – כמו כן גם כש"נקהלו ועמוד על נפשם"[33], כתיב[34] "ויקהלו היהודיים (בב' יודי"ן) אשר בשושן", היינו, שפעולתו של מרדכי היתה לא רק על היהודים המתנהגים ע"פ היצ"ט, ועד שהיצ"ט מושל בהם, אלא גם על היהודים המתנהגים ע"פ היצה"ר, ועד שהיצה"ר מושל בהם[35]!

וטעם הדבר – כיון שב"שושן הבירה" ראו במוחש, בעיני בשר, את נס הגאולה באופן ד"ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם"[36], "הרוג בשונאיהם"[33], החל מ"אויבי איש אנשי ביתו"[37], שקאי על היצה"ר[38], הגוף ונה"ב, שיתהפכו לטוב, כך שגם אצלם נעשית השלימות ד"מוקף חומה", "קיימא סיהרא באשלמותא".

ה. ונוסף על הפעולה בנוגע ל"היהודים אשר בשושן", שהיא מוקפת חומה – פעל מרדכי גם על כל היהודים הנמצאים בעיירות שעכשיו אינם מוקפים חומה, כיון שהיו מוקפות חומה בימות יהושע בן נון:

מוקפות חומה מימות יהושע בן נון – מורה על השלימות דבנ"י בכניסתם לארץ ישראל: "ארץ" – כמארז"ל[39] "למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה", ו"ישראל" – ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"[40], כנגד ששים ריבוא בנ"י, שיש לכאו"א מישראל אות בתורה, שלכן, כאו"א מישראל הוא במעמד ומצב ד"מוקף חומה" – "חומה זו תורה" – האות שלו בתורה, שרשו ומקורו.

אמנם, יתכן שיהודי נמצא במעמד ומצב ש"ארץ ישראל" שבו חרבה לפי שעה, ובודאי שאינו במעמד ומצב ד"מוקף חומה".

וגם במצב כזה ישנה פעולתו של "מרדכי" ("איש יהודי הי' בשושן הבירה") – שגם אלה שארץ ישראל שלהם חרבה לפי שעה, יוכלו להתעלות לדרגא כזו שיהיו רואים בעיני בשר (לא רק את הגזירה, אלא גם) את נס הגאולה, כמו אלה שנמצאים בשושן הבירה, כיון שמצד שרשם ומקורם יש בהם הענין ד"ארץ ישראל", שרצתה לעשות רצון קונה, והענין דמוקף חומה זו תורה – כמו הערים שהיו מוקפות חומה בימות יהושע בן נון, בתחילת הכניסה לארץ ישראל (גם אם לאח"ז במשך הדורות נשתנה המצב).

ולא עוד אלא שגם כאלה שאינם נמצאים בעיירות אלו עצמם, כי אם, במקום הסמוך אליהם או נראה עמהם – נידונין גם הם כמוקפים חומה, ובכחם וביכלתם לראות במוחש נס הגאולה, ולחגוג ימי הפורים כמו בשושן הבירה יחד עם מרדכי ואסתר.

ו. והנה, ענין זה (אינו רק דבר שהי' בזמן ההוא, אלא) מהוה גם (ואדרבה בעיקר) לימוד והוראה בנוגע לכל זמן הגלות – ששייך לימי הפורים, ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן"[41]:

נזכר לעיל ש"הי' מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו". וכיון ש"אתפשטותי' דמשה בכל דרא ודרא"[42], ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא, שבו מתגלה משה רבינו בעצמו (כדאיתא בתקו"ז[43]), מובן, שה"אתפשטותא דמשה שבכל דרא", רבותינו נשיאינו שבכל דור ודור, הם כמרדכי בדורו ("איש יהודי הי' בשושן הבירה"), שפועלים על כאו"א מישראל [מבלי הבט אם מקומו בשושן הבירה או בשאר ערים בחוץ לארץ או בארץ ישראל גם כשהיא בחורבנה ואינה מוקפת חומה] – לעורר ולגלות אצלו את נקודת היהדות, התקשרותו העצמית עם הקב"ה.

32) אסתר ד, ז.
33) שם ט, טז.
34) שם, טו.
35) ראה גם במכתב (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 5 ואילך).
36) שם, א.
37) מיכה ז, ו.
38) ראה ב"ר רפנ"ד. אוה"ת תצא ע' תתעה.
39) ב"ר פ"ה, ח.
40) מגלה עמוקות אופן קפו. וראה סה"מ תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41. ועוד.
41) מגילה יד, א.
42) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
43) תכ"א (נ, סע"ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונקודת הענין (כמבואר לעיל בהמאמר[44]) — שגם בזמן הגלות, לאחרי שפסקה נבואה ופסקה אפילו רוח הקודש[45], ונמצאים במעמד ומצב ירוד עד ש"אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו", מ"מ, מצד הענין ד"כי אתה אבינו"[46], יכול כאו"א מישראל להתהפך ("ונהפוך הוא") מן הקצה אל הקצה ברגעא חדא ולהתקשר ישירות עם עצמות ומהות א"ס ב"ה, ולאח"ז נמשכים בגילוי גם הענינים ד"אברהם ידענו" ו"ישראל יכירנו", אלא שהסדר הוא מלמעלה למטה, שההתחלה היא מצד "כי אתה אבינו", ולאח"ז באים גם הענינים ד"אברהם ידענו" ו"ישראל יכירנו"[47].

ז. ויש להוסיף, שענין זה שייך גם לכללות התגלות תורת החסידות בזמן הגלות דוקא:

ובהקדם פתגם הצמח־צדק[48] שאילו הי' רבינו הזקן בזמן האמוראים הי' הוא מגדולי האמוראים, אילו הי' בזמן התנאים הי' מגדולי התנאים, ואילו הי' בזמן הנביאים הי' מגדולי הנביאים, אלא, שהדור לא הי' ראוי לכך.

ולאידך, רואים במוחש שדוקא בדורות האחרונים נתגלתה פנימיות התורה (כמבואר באגה"ק[49] מכתבי האריז"ל[50]), ונתבארה בתורת החסידות, החל מתורת החסידות הכללית ובפרט תורת חסידות חב"ד, שבה ועל ידה גילו לנו רבותינו נשיאינו ענינים נעלים ביותר שלא ידעו אודותם בדורות שלפנ"ז, כשהי' בישראל גילוי רוח הקודש ואפילו גילוי הנבואה[51]!

וטעם הדבר[52] — שדוקא מצד התגברות חושך הגלות, יש צורך באור גדול ביותר שלא הי' קודם.

ח. ויש לומר בדרך אפשר — בעומק יותר — שבזה מתבטא הענין ד"כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו":

בזמן הבית, כשהיו כל הענינים כפי סדר השתלשלות ובמדידה והגבלה — לא היו יכולים לבוא אורות וגילויים שמצד עצמם הם למעלה מהתלבשות בכלים, כיון שבסדר השתלשלות "לא יכיל הכלי לסבול" (כלשון רבינו הזקן בהוספות לתורה אור[53]);

משא"כ בזמן הגלות — אף שישנו אמנם הגרעון ש"אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו", מ"מ, הרי מצד זה ניתנת האפשרות שתהי' ההתקשרות עם "אתה אבינו", התקשרות העצם עם העצם, עצם הנפש עם עצמות ומהות א"ס ב"ה — שרק עליו יכולים לומר אמיתית התואר "אתה"[54] — ואליו יכול להתקשר ישירות כאו"א מישראל מבלי הבט על מעמדו ומצבו, שכן, אפילו קל שבקלים, אם רק ירגיש שענין זה נוגע ליחודו ואחדותו עם עצמות ומהות א"ס ב"ה, יוכל לעמוד בכל הנסיונות מתוך מס"נ[55], כיון שגם אצלו נמצאת בשלימות עצם הנפש, ועי"ז מעורר ומגיע בהעצם שלמעלה, שלכן, אע"פ שבדרגא שלמטה מזה כתיב[56] "הלא אח עשו ליעקב", אעפ"כ, "ואוהב את יעקב" דוקא, כיון שבדרגא נעלית יותר, במהותו ועצמותו ית' ממש, מושרש יעקב דוקא[57].

ולכן, בזמן הגלות דוקא יכולים לקבל גילויים נעלים כאלה שאפילו בזמן האמוראים היו שייכים ליחידי סגולה, בזמן התנאים היו שייכים ליחידי סגולה, ואפילו בזמן הנביאים היו שייכים ליחידי סגולה — כי, בזמן הנביאים נמשכים אורות וגילויים שמתלבשים ב"כלים" [שלכן "אין שני נביאים מתנבאים

44) פ"ז (תורת מנחם שם ע' 16 ואילך).
45) ראה יומא ט, סע"ב. וש"נ.
46) ישעי' סג, טז. וראה שבת פט, ב.
47) ראה גם לקמן סכ"ה.
48) רשימת המאסר — לקו"ד ח"ד תרסב, רע"א (סה"ש תרפ"ז ע' 230). וראה סה"ש תורת שלום ע' 169 (נוסחא אחרת).
49) רסכ"ו (קמב, ב).
50) ראה הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (נדפסה ג"כ בהוספה לקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע). ועוד.
51) להעיר מתניא אגה"ק סי"ט.
52) ראה לקו"ש ח"ל ע' 172. וש"נ.
53) מג"א קכא, א.
54) ראה סה"מ תרפ"ט ס"ע 227. וש"נ. וראה גם לקו"ש חכ"א 178. תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ס"ע 77 ואילך. ועוד.
55) ראה תניא פי"ח.
56) מלאכי א, ב.
57) ראה אוה"ת מג"א ס"ע קס ואילך. תורת מנחם שם ע' 99. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בסגנון אחד"[58], כיון שאצל כל א' מהם נמשך ונתלבש הגילוי באותיות וכלים שלו], ואילו בזמן הגלות נעשית התקשרות עם העצם שלמעלה מאורות וגילויים המתלבשים בכלים.

וכיון שבזמן הגלות דוקא מתגלה הענין ד"כי אתה אבינו", לכן נעשה אז גילוי תורת החסידות הכללית, ובפרט תורת חסידות חב"ד, שעל ידה נמשך הגילוי באותיות של חכמה בינה ודעת, באופן המובן בשכל, ואפילו בשכל אנושי, ועד להשכל דהיו"ד דיצר השני[59].

ובכח זה פועלים רבותינו נשיאינו (כמרדכי בדורו וכמשה בדורו) הענין ד"להקהל ולעמוד על נפשם"[60] אצל כל היהודים, "היהודיים אשר בשושן", וגם היהודים שבעיירות שהיו מוקפות חומה בימות יהושע בן נון (אע"פ שהן עתה חרבין), ואפילו אלה שהם מחוץ להערים עצמם, אלא באופן ד"סמוך" או "נראה" בלבד.

ט. ויש להוסיף ולבאר הענין ד"סמוך" או "נראה" ביחס לרבותינו נשיאינו, שהם כמרדכי ("איש יהודי הי' בשושן הבירה") בדורו:

"סמוך" — הוא ע"ד האחיזה בה"קליאַמקע" [כידוע[61] מאמר רבינו הזקן "דער וואָס וועט זיך אָנהאַלטן אין מיין קליאַמקע כו'"], שכן, האחיזה בה"קליאַמקע" אינה ענין של לימוד, כי אם, ענין של סמיכות בלבד, וכיון שה"קליאַמקע" היא על הדלת (ידית הדלת), יכול הוא לעמוד גם מבחוץ, כך שלכאורה אין לו שייכות להענין, אבל אעפ"כ, ה"ה "סמוך לו".

ולכל הפחות "נראה (אע"פ שאינו סמוך)" — שכאשר מסתכלים על העיר המוקפת חומה רואים גם אותו, בגלל שהוא עזר וסייע בפעולותיו של ה"איש יהודי" שבעיר המוקפת חומה, ובמילא, כשמסתכלים על העיר המוקפת חומה, נראית גם הפעולה שלו בתור עוזר ומסייע.

ובכל אופן, גם אלה שהם במעמד ומצב ד"סמוך" או "נראה", נדונין כמוקפין חומה, וחוגגים ימי הפורים יחד עם מרדכי ואסתר בשושן הבירה במעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא".

י. ומימי הפורים לוקחים כח על כל השנה כולה, על כל הזמנים וכל המקומות — שגם בזמן ומקום הגלות ("אכתי עבדי אחשורוש אנן") יוכל יהודי לבוא למעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא", ומתוך שמחה גלוי', ושמחה גדולה ביותר, למעלה מכל מדידה והגבלה ("עד דלא ידע"[62]), ולא עוד אלא ששמחה זו הולכת ונמשכת עד ימות המשיח, בימות המשיח עצמם, וגם לאח"ז — כמארז"ל[63] "כל המועדים עתידין ליבטל (לימות המשיח) וימי הפורים אינן בטלים לעולם".

[ולהעיר מהמשך מארז"ל הנ"ל: "א"ר אלעזר אף יום הכיפורים לא יבטל לעולם", היינו, שבנוגע ליום הכיפורים — ששוה לפורים גם בענין המס"נ[64] — יש פלוגתא בדבר, אבל ימי הפורים לכו"ע אינן בטלים לעולם, ואין שום סברא שיבטלו ח"ו].

וההסברה בזה[65] — שבימי הפורים מתגלית תנועת המס"נ בפועל שישנה אפילו אצל קל שבקלים מצד עצם הנפש הקשורה עם עצמותו ית', "עצמות אַליין", וכיון שענין זה אין למעלה ממנו, ה"ה בתקפו ובשלימותו לעולם.

ולהוסיף, שמצד התגלות פנימיות ועצם הנשמה יכול להיות גם בזמן הגלות הענין דביאת המשיח הפרטי[66], ובצירוף כולם יחד, "נקהלו ועמוד על נפשם", פועלים גם את הגאולה הכללית[66], במהרה בימינו, ע"י משיח צדקנו.

---

58) סנהדרין פט, סע"א.
59) ראה לעיל ס"ד.
60) אסתר ח, יא.
61) סה"ש תרפ"ו ע' 99. תרצ"ט ע' 338. ועוד. וראה גם תורת מנחם שם ע' 198 ואילך.
62) מגילה ז, ב.
63) יל"ש משלי רמז תתקמד. ועוד.
64) ראה תו"א מג"א צה, סע"ד. הוספות קכא, א. ובכ"מ.
65) ראה גם בהמאמר פ"ח (תורת מנחם — התוועדויות ח"ה ע' 18).
66) ראה תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

* * *

יא. דובר לעיל אודות המס"נ דימי הפורים, שאף שהיתה להם אפשרות להנצל מגזירת המן, אילו היו כופרים (היפך הענין ד"יהודי") ח"ו, שהרי הגזירה היתה על היהודים דוקא, מ"מ, לא עלתה על דעתם מחשבת חוץ לעבור על זה אפילו "לפנים", ומסרו נפשם על אחדותו ית'.

ועל זה נאמר[67] ש"ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם" — שבכל הזמנים ובכל המקומות ובכל מעמד ומצב צריכה להיות אצל כאו"א מישראל השייכות לפורים (שיש לו שייכות לפורים ויש לפורים שייכות אליו), שמתבטאת בתנועת המסירת נפש.

ולהוסיף, שפורים הוא יום חול שמותר בעשיית מלאכה, שבזה מרומז שגם כאשר התורה נותנת רשות לעסוק ב"עובדין דחול", והוא עוסק בכך, תובעים ממנו באותה שעה הענין ד"ונהפוך הוא", "נקהלו ועמוד על נפשם" — שכל ענין של יהדות, תורה ומצוותי' (אפילו דקדוק קל של דברי סופרים, "ומנהג אבותינו תורה היא"[68]), יהי' אצלו נוגע בנפש ("עמוד על נפשם"), שנוגע להחיבור דעצם הנשמה עם עצמות ומהות א"ס ב"ה.

ולא עוד אלא שאפילו במעמד ומצב של העלם והסתר, כבימי הפורים, שאז הי' מעמד ומצב ד"אנכי[69] הסתר אסתיר פני ביום ההוא"[70] [כידוע[71] הדיוק שהלשון "ביום ההוא" כשלעצמו הוא לשון העלם, ו"(ביום) ההוא" גופא הוא באופן של "הסתר", ולא די בפעם אחת, אלא "הסתר אסתיר" ב"פ], — גם אז עומד הוא במס"נ, "עמוד על נפשם", ועי"ז שוברים ומבטלים ("מ'ברעכט־דורך") כל ההעלמות וההסתרים.

יב. אמנם, ישנם כאלה שטוענים שמצד כמה סיבות נמצאים הם במעמד ומצב ד"עבדא בהפקירא ניחא לי'"[72]:

בדרושי חסידות[73] מבואר בארוכה פרטי החילוקים דאמה העברי', עבד עברי, ועבד כנעני, בעבודת האדם. ומבואר שם, שענינו של "עבד כנעני" הוא (כדברי הגמרא[72]) ש"עבדא בהפקירא ניחא לי'", היינו, שמצד עצמו ה"ה במעמד ומצב של הפקר ופריקת־עול — שזהו היפך בתכלית מתנועת המס"נ, שענינה ביטול שלמעלה מטעם ודעת, וההיפך מזה הו"ע הפריקת־עול שלמטה מטעם ודעת.

כלומר: גם כאשר מסבירים לו ע"פ שכל, ולא עוד אלא שהוא בעצמו מבין בשכלו, שצריך לקיים תומ"צ, ויש לו ראיות מחייו והנהגתו שרואה בעיני בשר אופן ההנהגה מלמעלה שקיום התומ"צ נוגע לטובתו הגשמית ("בשעת מ'האַלט זיך ביי תומ"צ איז פשוט בעסער בגשמיות"), כך, שע"פ טו"ד מבין בעצמו שצ"ל "אהבתי את אדוני", כיון שעי"ז יש לו "את אשתי ואת בני"[74], בני חיי ומזונא רויחא — אעפ"כ, מכריז וצועק ש"ניחא לי'" ורצונו וחפצו "בהפקירא", הפקירות של פריקת עול!

— מצינו בקדושה שבנוגע ל"תאוה" לא שייך לשאול קושיות ("אויף אַ תאוה איז קיין קשיא ניט")[75], ובמילא, יש דוגמתו גם בקליפה, שלא שייך לשאול קושיות ולהביא הוכחות ע"פ שכל, כיון שזהו"ע של תאוה — "בהפקירא ניחא לי'".

יג. וענין זה (עבדא בהפקירא ניחא לי', פריקת עול שלמטה מטו"ד) הוא ענינו של עמלק — ששייך

67) אסתר ט, כח.
68) תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב. ועוד.
69) לשון הכתוב — וילך לא, יח. ודרשו חז"ל (חולין קלט, ב) "אסתר מן התורה מניין, שנאמר ואנכי הסתר אסתיר". וראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' עג ואילך. וש"נ.
70) ראה חגיגה ה, א: "כי מטי להאי קרא, בכי, והי' כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות" (שם, כא — בהמשך הענין).
71) ראה תו"א מג"א צד, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך (אסתר) ס"ע תטו ואילך.
72) גיטין יג, א. וש"נ.
73) ראה תורת מנחם סה"מ אדר ע' ט. ע' כד. וש"נ.
74) משפטים כא, ה.
75) אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו בתחלתו. סה"מ תש"ב ע' 34. לקו"ש ח"ו ע' 21. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפורים, כיון שהמן האגגי הוא בן בנו של עמלק[76] — שהוא למטה מכל שאר אומות העולם, כמ"ש[77] "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד":

שאר אומות העולם — בשמעם שבנ"י יצאו ממצרים "ביד רמה"[78] ("מיטן גאַנצן שטורעם"), והקב"ה הנהיגם ועשה להם נסים ונפלאות כו' — "שמעו עמים ירגזון חיל אחז גו' אז נבהלו גו' יאחזמו רעד גו' תפול עליהם אימתה (על הרחוקים) ופחד (על הקרובים) גו'"[79] (ככל פרטי הענינים שנאמרו ב"אז ישיר"), ולא עוד אלא שבידעם שכאשר יבואו בנ"י לכבוש את ארצם ("אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו"[80]) לא יוכלו לעמוד נגדם במלחמה, ויצטרכו ליתן כל אשר להם, חיפשו תחבולות איך להציל את ממונם, ועד ש"הטמינו מטמוניות של זהב בקירות בתיהם"[81].

משא"כ עמלק — אף שגם הוא ידע אודות הנסים והנפלאות שנעשו לבנ"י, ובפרט שהי' "בן בנו של נמרוד הרשע"[82] שהי' "יודע את רבונו כו'"[83], אעפ"כ, מיד לאחרי שיצאו בנ"י ממצרים (קודם בואם להר סיני) בא הוא מעצמו להלחם עם בנ"י — "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים"[84] — לא בשביל להציל את עצמו (שהרי בנ"י לא התכוננו לכבוש את ארצו), אלא אך ורק משום שרצה לקרר את ההתפעלות והמורא של כל האומות מפני בנ"י, כמ"ש[85] "אשר קרך", לשון קרירות, "משל לאמבטי רותחת שאין כל ברי' יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אע"פ שנכוה הקרה אותה בפני אחרים"[86] — הנהגה כזו אין לה יסוד בשכל הבנה והשגה (שהרי ע"פ שכל ידע עמלק שלא יוכל להתגבר עליהם), כי אם, ענין של חוצפה, "מלכותא בלא תגא"[87].

ומזה נלקחת ה"חוצפה" שמצינו בכל דור ודור אצל כמה אנשים — שגם בנוגע לדבר שאין לו מקום בשכל, יכולים להתעקש ולהכריז ש"בהפקירא ניחא לי'".

ודוגמתו בעבודת האדם בה"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"[88]:

בעבודת האדם יש מניעות ועיכובים העלמות והסתרים שבאים מצד השכל, ולכן, כשעומד נגדם ע"פ שכל דקדושה, ומתווכח ("ער טענה'ט זיך אויס") ומסביר ע"פ שכל שצריכים לעבוד את ה', ללמוד תורה ולקיים מצוות, אזי פועל שיתבטל ההעלם וההסתר.

אבל, לפעמים מתחכם היצר להעלים ולהסתיר (לא מצד השכל, אלא) מצד חוצפה שלמטה מטו"ד, ואז, אי־אפשר לעמוד נגדו ע"י שכל דקדושה,

[ובפרט אם התעסק בלימוד חכמות חיצוניות, שעי"ז מטמא חב"ד שבנפשו האלקית (כמבואר בתניא[89]), היינו, שבמקום לנצל שכל דקדושה לעמוד נגד הלעו"ז, ניתוסף אצלו בשכל דלעו"ז],

שכן, אף שמבין בשכלו שצריך לקיים תומ"צ, ומבין בשכלו שתומ"צ הם למעלה מהשכל, ולאידך, בקיום התומ"צ תלוי סדר ההשתלשלות, לא רק עולם הבריאה והיצירה ("בראתיו יצרתיו"[90]), אלא גם עוה"ז הגשמי והחומרי, כמ"ש[91] "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'" — אעפ"כ, צועק הוא ש"בהפקירא ניחא לי": הוא לא יכול לסבול מרות של איזה דבר המתנשא עליו! ולא עוד אלא שאינו

76) ראה תרגום שני לאסתר ג, א. מס' סופרים פי"ג ה"ו.
77) בלק כד, כ. וראה ד"ה ראשית גוים עמלק דפורים פר"ת (סה"מ פר"ת ע' רצו ואילך). ד"ה זה בסה"מ תר"פ־פ"א בתחלתו.
78) בשלח יד, ח.
79) שם טו, יד־טז (ובפרש"י).
80) פרש"י שם, טו.
81) ועז"נ "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם", "בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי .. (ש)ע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן" (מצורע יד, לד ובפרש"י — מויק"ר פי"ז, ו. — נתבאר בלקו"ש חל"ב ע' 91 ואילך).
82) ע"ד לשון חז"ל — חגיגה יג, רע"א, ובתוס' שם: "לאו דוקא .. אלא על שם מעשיו".
83) ראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ.
84) בשלח יז, ח.
85) תצא כה, יח.
86) פרש"י עה"פ.
87) ראה סנהדרין קה, סע"א. וש"נ.
88) ס"פ בשלח.
89) ספ"ח.
90) ישעי' מג, ז. וראה גם בהמאמר פ"ג (תורת מנחם — התוועדויות ח"ה ע' 10).
91) ר"פ בחוקותי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יכול לסבול דבר כזה גם בנוגע לזולתו, שיהודי אחר לומד תורה ומקיים מצוות מתוך קבלת עול, ולכן משתדל לפעול קרירות גם אצל אחרים ("הקרה אותה בפני אחרים"), אע"פ שהוא בעצמו נכוה (כפי שיודע בעצמו שהחסרון בקיום התומ"צ אינו משתלם לו פשוט בנוגע לבני חיי ומזונא רויחא) — עד כדי כך מודגש אצלו הענין ד"עבדא בהפקירא ניחא לי"!

יד. אמנם, בימי הפורים ישנה נתינת־כח אפילו בנוגע לאלה שנמצאים במעמד ומצב דעבד כנעני, "עבדא בהפקירא ניחא לי":

ובהקדמה — שבנוגע לעבדים כנענים יש פלוגתא בפוסקים אם חייבים במקרא מגילה ושאר עניני הפורים[92].

ומהלימודים שגם הם חייבים בעניני פורים — ממ"ש[93] "קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם גו' להיות עושים את שני הימים האלה גו'" — כפי שמבאר הרגצ'ובי[94] שאין לומר ש"הנלוים עליהם" קאי על גרים, ש"הרי הם לאחר הגירות כמו כל ישראל".

ושני פרטים בזה: (א) בנוגע לגרים אין צורך בלימוד מ"הנלוים עליהם", שהרי שנינו במסכת שבועות[95] "ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה[96], אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין, ת"ל ואת אשר איננו[96], ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני, מצוות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין, ת"ל קיימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר", (ב) בנוגע לגרים לא שייך לומר "הנלוים עליהם", בדרך טפל, דכיון שגר שנתגייר נעשה כאחד מישראל [כפי שמאריך הרמב"ם בתשובתו הידועה[97] במעלת הגר — ש"מתייחס למי שאמר והי' העולם" — שאינו צריך לשנות מאומה בנוסח התפלה "אלקינו ואלקי אבותינו", ומביא ראי' מדברי הירושלמי[98] ש"גר עצמו מביא וקורא מ"ט[99] כי אב המון גוים נתתיך", "הנה נתברר לך שיש לך לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו"], בודאי אינו בגדר "הנלוים עליהם" בדרך טפל,

ועכצ"ל — מסיק הרגצ'ובי — ש"הנלוים עליהם" קאי על עבדים, ש"אין להם מציאות פרטי, רק טפלים".

טו. וההסברה בזה:

בנוגע לעבד כנעני של כהן שאוכל בתרומה[100] — יש סברא לומר שכשם שאשתו של כהן מותרת באכילת תרומה[101], שכן, עם היותה מציאות בפ"ע, מ"מ, כיון שיש לה קשר ושייכות אל הכהן ע"י הנישואין, אמרה תורה שקשר זה דיו להתירה לאכול בתרומה כמו בעלה, כך גם עבדו של כהן, עם היותו מציאות בפ"ע, הרי, מצד הקשר והשייכות של עבד לאדונו מותר לו לאכול תרומה כמו האדון.

אבל, האמת היא שעבדו של כהן אינו מציאות בפ"ע שיש לו קשר ושייכות אל הכהן (כמו אשתו של כהן), אלא, כל מציאותו היא היותו קנין כספו של האדון, שבטל וטפל אל האדון [כלומר, גם לאחרי התקשרותו עם האדון אינו מציאות בפ"ע, אלא בטל וטפל אל האדון, כך, שאין כאן אלא מציאות האדון], ולכן מותר באכילת תרומה.

ונפק"מ לדינא[102] — בהקונה עבד כנעני ומלו וטבלו אחר שחיטת הפסח, שמותר לו לאכול מהפסח של אדונו, אף שאין הפסח נאכל אלא למנוייו[103], כי, התנאי שצ"ל למנוייו דוקא אינו אלא ביחס לאדם

92) ראה נו"כ הטושו"ע או"ח ר"ס תרפט. פרמ"ג שם סתרצ"ה סקי"א.
93) אסתר ט, כז.
94) צפע"נ למג"א עה"פ. וש"נ.
95) לט, א.
96) נצבים כט, יג־יד.
97) נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגער (נ.י. תש"ז) בהוספות לח"א סי"ט. תשובות הרמב"ם (ירושלים, תש"כ) כרך ב סרצ"ג.
98) ביכורים פ"א ה"ד. וראה רמב"ם הל' ביכורים פ"ד ה"ג, וברדב"ז שם.
99) לך לך יז, ה.
100) רמב"ם הל' תרומות רפ"ו.
101) שם ה"ג.
102) ראה צפע"נ עה"ת פ' בא ע' מה. וש"נ.
103) פסחים סא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנחשב למציאות בפ"ע, שאינו יכול לאכול הפסח אא"כ נתמנה עליו, משא"כ עבד כנעני שאינו מציאות בפ"ע, כי אם קנינו של האדון וטפל אליו, לא שייך בו מינוי, ובמילא יכול לאכול מן הפסח בתור קנין כספו של האדון שהוא (האדון) נמנה על הפסח (וצריך רק להסיר הדבר המונע את העבד לאכול הפסח – ע"י המילה).

טז. עפ"ז מובן שהלשון "הנלוים עליהם" שייך לעבדים כנענים:

כיון שעבדים כנענים אינם מציאות בפ"ע, אלא בטלים וטפלים אל האדון – לא שייך לומר שיש עליהם חלות של מצוה, כי, גדר של מצוה חל על מציאות של אדם בר־דעת (שעליו נופל גדר הציווי – מצד התולדה או מפני שנתגייר), משא"כ בנוגע לבהמתו או נכסיו של אדם – לא שייך גדר של מצוה כלל.

וזהו החידוש שבפסוק – "קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם גו' להיות עושים את שני הימים האלה גו'" – שגם עבדים כנענים שאינם מציאות בפ"ע, אלא טפלים ובטלים לבנ"י, "נלווים עליהם", חייבים במקרא מגילה ובמצוות פורים[104], לא מצד עצמם (שאין עליהם חלות מצוה), אלא מצד היותם "נלווים עליהם".

יז. ומזה יש לימוד־השכל בעבודת האדם:

גם אם ישנו מי שנמצא במעמד ומצב של "ראשית גוים עמלק", ו"בהפקירא ניחא לי'", מבלי להתחשב בתועלת רוחנית או תועלת גשמית, כך שלכאורה אין לו אפשרות להתמודד ולהתגבר על גופו ונפשו הבהמית, לא ע"י שכל ולא ע"י הרגש, כיון ששום דבר לא "לוקח" אותו ("שכל נעמט אים ניט, און הרגש נעמט אים ניט, און קיין זאַך נעמט אים ניט") – צריך לידע שבכחו וביכלתו להעמיד את עצמו במעמד ומצב ד"הנלוים עליהם", היינו, שאינו מציאות לעצמו, בידעו שהמציאות האמיתית היא מציאות האדון, והוא טפל ובטל אליו, ובמילא, אין נפק"מ אם "ניחא לי'" באופן כך או באופן אחר, כיון שהוא צריך לעשות רצון האדון, ויתירה מזה, שבדרך ממילא עושה (ולא רק שצריך לעשות) רצון האדון, כיון שהוא לעצמו אינו מציאות כלל!

ובכח זה – שלוקחים מימי הפורים שבהם הי' הנצחון על המן, בן בנו של עמלק – יוצאים לה"מלחמה לה' בעמלק מדור דור", מלחמה שישנה אפילו בדרא דמלכא משיחא (כפירוש התרגום[105]), ומצליחים לקיים הציווי "תמחה את זכר עמלק"[106], עי"ז שעושים כל מה שיכולים לעשות לבד, ואז משלים הקב"ה ומקיים הבטחתו "כי מחה אמחה את זכר עמלק"[107] – ר"ת אמת (אמחה מחה תמחה)[108] – שניתוסף גם אל"ף, אלופו של עולם, שמורה על דרגא שלמעלה מטעם ודעת, למעלה מסדר השתלשלות[109], ובכח זה נעשה שלימות הנצחון במלחמת עמלק.

ואז – "ליהודים היתה אורה ושמחה גו'"[110], שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע"[62].

* * *

יח. ידוע מ"ש הרמב"ן בפירושו על התורה[111] ש"מעשה אבות סימן לבנים", כלומר, כאשר התורה מספרת אודות "מעשה האבות", אין זה סיפור דברים בעלמא, אלא גם "סימן לבנים", הוראת־דרך כיצד

104) ראה צפע"נ מג"א שם, שגם להדעות שעבדים פטורים ממקרא מגילה, ה"ז "רק למקרא מגילה, אבל לעשות פורים, עשי' שייך גם בהם, וגדר דזה מוטל על אדון כו'".

105) "לתלתא דריא מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי" (תיב"ע עה"פ).

106) ס"פ תצא.

107) בשלח יז, יד.

108) ראה עטרת צבי לזח"ב סה, א.

109) ראה ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות אות אל"ף (ע' עב ואילך). וש"נ.

110) אסתר ח, טז.

111) בכמה מקומות, ובפרט במקומות שבהם מדובר אודות מעשי האבות (לך לך יב, ו. יב, יו"ד. יד, א. תולדות כו, א. כו, כ. וישלח לב, ד. ועוד) – ע"פ תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צריכים אנו להתנהג בדורותינו אלה, וגם נתינת־כח שבדורותינו אלה נוכל לעשות כ"מעשה האבות", מבלי הבט על ירידת הדורות, כמארז"ל[112] "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו'".

ולהעיר גם מדברי הגמרא[113] ש"ספר הישר .. זה ספר אברהם יצחק ויעקב (ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו) שנקראו ישרים" — דיש לומר, שנוסף לכך שאברהם יצחק ויעקב הלכו בעצמם בדרך הישרה, פעלו גם שתהי' דרך ישרה וסלולה לבניהם אחריהם, כמ"ש באברהם[114] "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו [לא רק יצחק לבדו, אלא גם כל בנ"י עד סוף כל הדורות[115]] ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט", שעי"ז נקל יותר לכל בנ"י לילך בדרך זו, כפי שרואים במוחש שההליכה בדרך סלולה היא קלה ומהירה יותר מאשר הליכה בדרך חדשה שצריכים לסלול בעצמם.

ועד"ז בנוגע ל"מעשה אבות סימן לבנים" — שלאחרי כל הנסיונות שעברו האבות ועמדו בהם, נקל יותר לבניהם אחריהם שיוכלו גם הם לעמוד באותם נסיונות או הדומים אליהם, כיון שכבר הי' לעולמים בזמן האבות, שהצליחו להתגבר ולבטל ההעלמות וההסתרים ולעמוד בתוקף על קיום התומ"צ.

ומובן, שהכלל "מעשה אבות סימן לבנים" הוא לאו דוקא בנוגע לג' האבות אברהם יצחק ויעקב ("אין קורין אבות אלא לשלשה"[116]), אלא גם בנוגע לכל גדולי ומנהיגי ישראל שבכל דור ודור, כולל גם (בקשר לימי הפורים) מרדכי היהודי, שהנהגתו היא בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים".

כלומר, נוסף על הלימוד וההוראה בנוגע לענין המס"נ שלמדים מכללות הענין דימי הפורים,

— כבכל המועדים וימים טובים שיש בהם הוראה ולימוד, החל מכללות הענין ד"זכר ליציאת מצרים", גאולה ראשונה, אשר, למרות שהיו בנ"י במצרים, "ערות הארץ"[117], בשעבוד ועבדות בגשמיות, וגם ברוחניות היו מושקעים במ"ט שערי טומאה[118], עד כדי כך ש"שרו של מצרים" טען "הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז"[119], אעפ"כ, כשהגיע הזמן ד"פקד פקדתי"[120], נגאלו ממצרים, מהעבדות הרוחנית, ובמילא גם מהעבדות הגשמית, ויצאו "מאפילה לאור גדול"[121], ועד שבמשך זמן קצר, כחמישים יום, עמדו כולם יחדיו, "כאיש אחד בלב אחד"[122], ראויים לקבל את התורה להם ולדורותיהם אחריהם, "את אשר ישנו פה גו' ואת אשר איננו פה"[96], ודוגמתו בכל המועדים וימים טובים, שבהם יש נתינת־כח להתנתק מעניני החולין ולהתעלות לקדושה, שזהו"ע דיציאת מצרים —

יש גם לימוד והוראה מענינים פרטיים המסופרים אודות מרדכי היהודי, שהם בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים", כדלקמן[123].

יט. מסופר במדרשי חז"ל שכאשר נודע למרדכי אודות גזירת המן — "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה"[124] — "קבץ (מרדכי) את התינוקות .. והיו צועקין ובוכין ועוסקין בתורה"[125], "עד שעלתה שועתם למרום, ושמע הקב"ה .. ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים, עמד משה רבינו לפני הקב"ה ואמר, רבש"ע, לא גדיים ולא טלאים הם, אלא קטני עמך .. באותה שעה נטל הקב"ה אותן אגרות שגזר עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט וקרעם, והפיל על אחשורוש בהלה באותו לילה, הה"ד[126] בלילה ההוא וגו'"[127].

112) ע"פ שבת קיב, ב (וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ).
113) ע"ז כה, א (ובפרש"י).
114) וירא יח, יט.
115) ומטעם זה חותמין ברכה ראשונה שבכל תפלה באברהם דוקא — "מגן אברהם" (ראה פסחים קיז, ב).
116) ברכות טז, ב.
117) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.
118) זו"ח ר"פ יתרו.
119) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. שמו"ר פמ"ג, ח. הובא ביל"ר בשלח יד, כט.
120) שמות ג, טז.
121) נוסח הגש"פ, מפסחים קטז, ב (במשנה).
122) פרש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.
123) ראה גם מכתבי ז' אדר שנה זו (אג"ק ח"ה ס"ע רנב ואילך).
124) אסתר ד, א.
125) אסת"ר ספ"ח.
126) אסתר ו, יא.
127) אסת"ר ספ"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכאורה, יש לתמוה על סיפור זה:

מרדכי – גדלה מעלתו ביותר, "שהי' מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו"[3], "ראש לצדיקים בדורו"[128], ומיושבי הסנהדרין[129] (שהם מהגדולים שבין בנ"י), וביניהם גופא מהמובחרים שבהם, החמישי או הששי, כדאיתא בגמרא[130] ש"מעיקרא (קודם שנעשה שר) חשיב לי' למרדכי בתר ד' ולבסוף (לאחר שנעשה שר) בתר חמשה", וכמודגש גם בכך שהי' יודע שבעים לשון[129] (ועש"ז נקרא "מרדכי בלשן"[131]), שזוהי אחת המעלות הנדרשות עכ"פ אצל אחדים מיושבי הסנהדרין[132].

ומזה מובן גודל מעלתו של מרדכי בכל הענינים: הן בנוגע ללימוד התורה – מהמובחרים והראשונים בין יושבי הסנהדרין, הן בנוגע ליראת שמים – "ראש לצדיקים בדורו", והן בנוגע להנהגת הקהל והציבור דכל הדור – "כמשה בדורו".

ונוסף לזה, גדלה מעלתו גם במילי דעלמא – שהרי, ע"פ המסופר בגמרא[133] אודות היחס המיוחד שהי' לו "בשער המלך"[134], מובן, שהי' מראשי השרים במלכות אחשורוש, המושל בכיפה על כל העולם כולו.

ובמילא, כשידע מרדכי את כל אשר נעשה – הרי, בשביל לבטל את הגזירה בגשמיות, בדרכי הטבע, הי' לו לחפש עצות "בשער המלך"; ובשביל לבטל את הגזירה ברוחניות, הי' לו לחפש עצות ע"י הוספת ענינים נעלים ביראת שמים, או חידושים נפלאים בלימוד התורה.

ומה עשה בפועל? – הלך וקיבץ "תינוקות של בית רבן", "קטני עמך" [לא בחורי־ישיבה, אלא ילדים קטנים דוקא], וישב בעצמו ללמוד עמהם! ועי"ז דוקא פעל שהקב"ה ביטל את הגזירה!

כ. סיפור זה מהוה לימוד־השכל לכאו"א מאתנו – "מעשה אבות סימן לבנים":

ובהקדמה – שכל יהודי הוא בעל מעלה, וישנם אצלו ענינים שבהם מתבטאת מעלתו לגבי זולתו.

וכפירוש הבעש"ט[135] (שמתאים גם עם הפירוש הפשוט) בדברי המשנה[136] "איזהו חכם הלומד מכל אדם" – דלכאורה אינו מובן: מה יכול למדן גדול ללמוד "מכל אדם", אפילו מאיש פשוט ביותר שאין לו ידיעה בתורה? – ש"מכל אדם" יכולים וצריכים ללמוד ענין מסויים, איזו מדה או הנהגה טובה, כיצד להתנהג ב"קום ועשה" או כיצד להמנע ב"שב ואל תעשה", שכן, להיותו "אדם", "אתם קרויין אדם"[137], יש לו ענין מסויים שבו מתבטאת מעלתו לגבי זולתו.

וכיון שכן, יש נתינת־מקום לכאו"א לטעון שאין זה ענינו לעסוק בענינים פשוטים, כמו ללמוד אל"ף בי"ת עם ילדים קטנים, או לעורר אודות שמירת שבת, אכילת כשרות וכיו"ב; מוטב שיעסוק בענינים אלה שבהם מתבטאת מעלתו. ובפרט אם הוא בר־פועל, למדן וירא שמים גדול – בודאי מוטב שיעבוד על עצמו, לעלות במעלות התורה ויראת שמים בעילוי אחר עילוי. אלא מאי, השאלה היא מה יהי' עם ה"קול גדיים", "תינוקות של בית רבן" – הנה בשביל זה ישנם מספיק יהודים שזקוקים לכך לצורך פרנסתם, או שאינם ראויים לענינים נעלים, והם יעסקו בלימוד אל"ף בי"ת, קמץ א' אָ, חומש עם רש"י, וכל שאר הענינים שנקראים בפי "עמא דבר" בשם ענינים פשוטים וענינים קלים.

והמענה לזה – הלימוד מימי הפורים:

מרדכי, שהי' הגדול בדורו, הן בתורה, הן ביראת שמים, הן בעסקנות ציבורית והן במילי דעלמא – כשהוצרך לבטל העלם והסתר גדול ביותר, "הסתר אסתיר פני ביום ההוא" [שנוסף על ההעלם ד"ההוא",

128) שם פ"ו, ג.
129) ראה מגילה יג, ב. הובא בפרש"י אסתר ב, כב.
130) מגילה טז, ב.
131) נחמי' ז, ז. וראה מנחות סה, רע"א. פרדר"א פ"נ.
132) ראה סנהדרין יז, סע"א ואילך (הובא בתוד"ה ויודעים – מנחות שם).
133) ראה מגילה (יג, סע"א) שאחשורוש שקל עצה ממרדכי.
134) אסתר ב, יט. ועוד.
135) ראה כש"ט ששס"ג, ובהוספות ס"צ. וש"נ.
136) אבות רפ"ד.
137) יבמות סא, רע"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"ז גופא באופן ד"הסתר אסתיר (ב"פ) פני ביום ההוא" (כנ"ל סי"א)], שהביא ל"רעות רבות וצרות", שכבר נגזרה גזירה ונחתמה גזירתם[138], וכאשר "רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם .. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם .. נחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות"[139] — יצא מרדכי וקיבץ תינוקות של בית רבן, וישב בעצמו ללמוד עמהם, ולא חיפש עצות אחרות, ואפילו לא עלה בדעתו להתייעץ ולשאול האם יש בכך משום ביטול תורה אם לאו, או שמא יש דרך אחרת שעל ידה יוכל הוא להתעלות ולשגשג לדרגא נעלית יותר. ועי"ז דוקא הצליח לפעול בה בשעה — "בלילה ההוא" — שיתבטלו כל ההעלמות וההסתרים ותתבטל הגזירה למעלה (אף שההמשכה למטה היתה לאחרי משך זמן).

וכשם שהדברים אמורים בשעת הגזירה רח"ל על כלל ישראל, כן הוא גם בנוגע לכאו"א מישראל — שכאשר צריך לבטל גזירה בגשמיות, או לבטל גזירה ברוחניות, היינו, לבטל העלם והסתר על אלקות, העלם והסתר על הבנה בתורה, העלם והסתר שנדמה לו לפעמים שכאשר צריך לעסוק במילי דעלמא עוזרים לו כולם, ואילו כשצריך לעסוק בעניני קדושה מתעוררים קושיות העלמות והסתרים מכל הצדדים, מבני ביתו, מאנשים מן הצד, או ממנו בעצמו, שאין הדבר כדאי, ולא יצליח בו, ויכול להעשות ע"י אחרים, וכיו"ב — צריך לידע שיש תרופה אחת שעל ידה מבטלים כל ההעלמות וההסתרים: להוסיף בעניני תומ"צ מתוך מסירת־נפש של קדושה — שבמקום לעסוק בעצמו בלימוד ענין עמוק בתורה, או להתעלות בעצמו בעניני יראת שמים, ימסור את כחותיו ואת נפשו בשביל ללמוד עם תינוקות של בית רבן ענינים פשוטים שהם לפי ערכם!

ועי"ז מתבטלים אצלו כל ההעלמות וההסתרים, ולא עוד אלא שאפילו "מלאך רע (לא זו בלבד שאינו מפריע, אלא אדרבה) עונה אמן"[140], "ונהפוך הוא"[36], "מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב"[141].

* * *

כא. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם[142] אודות הכנת דירת מגוריו בתקופת נישואיו (שלצורך זה הוסיפו ובנו חלק נוסף להבנין שישמש דירת מגורים עבורו) — שקודם שנכנסו (כ"ק מו"ח אדמו"ר יחד עם זוגתו, חמותי, תבדלח"ט) לדור בדירתם, הזמינו להדירה ילדים קטנים מה"תלמוד־תורה" העירוני שילמדו שם משך זמן, ורק לאח"ז נכנסו לדור בהדירה.

ובהקדמה — שכאשר שומעים סיפור אודות יהודי שמסר עצמו על הנהגת ישראל, ובפרט שהוא בעצמו סיפר זה, צריכים לידע שאין זה סיפור דברים בעלמא, אלא יש בו הוראה.

ובנוגע לענינו — יש בסיפור זה הוראה עבור אלה שעומדים בתקופת הנישואין, או אלה שיוצאים לעולם לבנות מעמד ומצב חדש בחיים שבו יעסקו בעניני פרנסה, וכפי שאומרים כאן: להיות אדם עצמאי ("זעלבסטשטענדיק").

כב. מאמר המוסגר:

האמת היא שאצל יהודים לא שייך המושג להיות "אדם עצמאי", שכן, להיות "אדם עצמאי" — שאין עליו מושל — ה"ז רצונו של "עבד כנעני" [דרגא הכי נעלית — או הכי תחתונה — בעבדות] ש"בהפקירא ניחא לי"!

— כ"ק מו"ח אדמו"ר מספר בהשיחה[143] אודות תקופת מאסרו, שכאשר הביאוהו אל החקירה — חקירה קשה, שבסיומה נגזר עליו עונש מיתה רח"ל[144] — אמר להם שקודם שיענה להם על השאלות

138) ואף שלא נחתמה אלא ב"חותם של טיט" (ראה אסת"ר שבהערה 127 (נעתק לעיל סי"ט), ושבהערה הבאה) — הרי, גם חתימה בחותם של טיט חתימה היא.

139) אסת"ר פ"ז, יח.

140) שבת קיט, ב.

141) אסתר ט, כב.

142) ראה תורת מנחם — רשימת היומן ע' רמב. וש"נ.

143) דפורים תש"ב ס"ה — י"ל בקונטרס פורים שנה זו (נדפס לאח"ז בסה"ש תש"ב ע' 82).

144) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ג ע' 185.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שישאלוהו, ברצונו לספר להם סיפור, וכאשר השיבו לו, שבמקום זה רק עונים על מה ששואלים, ולא מספרים מעשיות, וכי אינו יודע באיזה מקום הוא נמצא?! השיב להם, שהוא יודע היטב באיזה מקום הוא נמצא – מקום שפטור ממזוזה, כמו בית־הכסא ובית־המרחץ... וכמו כן מספר כ"ק מו"ח אדמו"ר ברשימותיו[145], שבהזדמנות קודמת, שאלוהו במה התעסקותו, והשיב להם שעוסק בלימוד תורה עם יהודים ובהפצת תורת החסידות, ובשמעם אותיות כאלה... שאלוהו ג"כ האם יודע הוא באיזה מקום נמצא?! והשיב להם, שהוא יודע היטב באיזה מקום הוא נמצא – מקום שנאמר עליו[146] "לה' הארץ ומלואה"!...

סיפור זה – שסיפרו כ"ק מו"ח אדמו"ר בעצמו – מהוה הוראה לאלה שאומרים שרצונם להיות עצמאיים, וחושבים שקיימת מציאות כזו – שעליהם לידע ש"לה' הארץ ומלואה", והקב"ה הוא בעה"ב בכל מקום!

אלא מאי, צריכים לעסוק בדרך הטבע בענינים הקשורים לבני חיי ומזונא רויחא, כמ"ש[147] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", ובמילא, צריכים לקיים מצות התורה: "תעשה", וכל השאר יעשה כבר הקב"ה. אבל להיות "עצמאי", "נפרד", "לי יאורי ואני עשיתני"[148] – ה"ז דרגא הכי נמוכה שקיימת בקליפה וסט"א, שיכולה להיות רק אצל "עבד כנעני", שצועק ש"בהפקירא ניחא לי".

כג. ובנוגע לענינו:

כאשר באים מד' אמות של תפלה וד' אמות של תורה ועומדים לצאת לאויר העולם, לבנות בית בישראל, ולהתחיל לעסוק בעניני העולם, "בכל אשר תעשה", לעשות כלים בדרך הטבע בנוגע לבני חיי ומזונא רויחא,

– ודוגמתו בכל יום: התחלת היום היא באמירת "מודה אני" וההמשך לזה בתפלה, שאז נמצא במעמד ומצב שאינו שייך לעניני העולם, להיותו עומד לפני המלך, "דע לפני מי אתה עומד, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה"[149], ו"מבית הכנסת לבית המדרש"[150], ורק לאח"ז יוצא לעסוק בעניני העולם, "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"[151] –

צריכה להיות ההתחלה בזה כבסיפור הנ"ל – להשתדל בנוגע ללימוד התורה של ילדים קטנים.

ובזה גופא צריכה להיות ההשתדלות בנוגע לילדים קטנים שלומדים ב"תלמוד תורה" – "בני עניים" [כפי שהי' נהוג ברוסיא שהעניים שידם לא היתה משגת לשלם עבור המלמדים ב"חדרים", היו שולחים את ילדיהם ל"תלמוד תורה" שהחזקתו היתה על חשבון העיר או העיירה[152]], כמארז"ל[153] "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה" – בני עניים בגשמיות, ובדורותינו אלה נוגע יותר ההשתדלות ביחס לבני עניים ברוחניות.

וענין זה – ההשתדלות בנוגע ללימוד התורה דילדים קטנים – הוא ההתחלה הראוי' לבנין בית בישראל, שיהי' בעזה"י בנין עדי עד, ולהצליח בהיציאה לעולם לעסוק בעניני פרנסה, ולזכות לבני חיי ומזונא רויחא.

כד. ויש להוסיף ולהבהיר, שההשתדלות שתהי' ההתחלה בלימוד התורה עם ילדים קטנים היא בעיקר (לא כל כך לצורך הילדים כמו שהיא) לצורך עצמו:

בנוגע להילדים – כיון שבלאה"כ לומדים הם ב"תלמוד תורה", מהי התועלת והריוח בכך שיביא אותם אליו ("שלעפן זיי צו זיך") לד' אמותיו שילמדו שם דוקא, כשיש להם מקום היכן ללמוד?!

---

145) ראה גם ספר השיחות תרפ"ז ע' 200.
146) תהלים כד, א.
147) פ' ראה טו, יח. וראה דרמ"צ קז, ב. קונטרס ומעין מאמר כה פ"א.
148) יחזקאל כט, ג. וראה לקו"ש חכ"א ע' 40. וש"נ.
149) ראה ברכות כח, ב.
150) שם בסופה.
151) שם לה, ב.
152) ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ג.
153) נדרים פא, א. הובא בהל' ת"ת שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והמענה לזה – כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[154] אודות דברי אדמו"ר מהר"ש לא' שרצה להשתמט מענין של עסקנות ציבורית, שנאמר במגילה[155] "ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו", כלומר, דבר ברור הוא שהקב"ה יעזור בדרך זו או בדרך אחרת, אלא ש"את ובית אביך תאבדו", תאבדו ("איר וועט פאַרלירן") את הזכות של מצוה זו!

ועד"ז בנדו"ד: דבר ברור הוא שאותם ילדים שצריכים ללמוד אל"ף בי"ת, עברי, חומש וכו', ולגדול יהודים טובים יראים ושלמים – יעזור להם הקב"ה ממקום זה או ממקום אחר, אלא שהוא צריך להשתדל לעשות כל התלוי בו בשבילו ובשביל בני ביתו, "את ובית אביך", שתהי' להם זכות זו. ובמילא, אין מקום לתירוצים שענין זה יכול להעשות ע"י אחר, ע"י שני או שלישי – כיון שזוהי זכות עבורו!

משל למה הדבר דומה – לאדם שעוסק במסחר, שכוונתו אינה (כ"כ) לספק את הקונה בסחורה, אלא שהוא ירויח בהמסחר. ועד"ז בנוגע לפרנסה רוחנית – שצריך להשתדל בזה בשביל הריוח שלו, שלכן, גם כאשר בטוח (וכן הוא האמת) ש"ריוח והצלה יעמוד ליהודים" בין אם הוא יעסוק בזה בין אם לאו, ה"ה תופס בשתי ידים (ובודאי אינו מחמיץ) את ההזדמנות לעסוק בזה בעצמו, בידעו שבכך מזכה את עצמו ובני ביתו וחלקו בעולם שיאיר אצלם "נר מצוה ותורה אור"[156], ועד לה"מאור" שבתורה שהיא תורת החסידות[157], ובדרך ממילא תומשך לו גם ברכה והצלחה בענינים הגשמיים.

* * *

כה. בהמשך להמדובר לעיל בהמאמר[44] – מיוסד על מאמרו של הצמח־צדק[158] – אודות המעמד ומצב דזמן הגלות, שלמרות ההעלם וההסתר ד"אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו", מ"מ, ישנה המעלה ד"כי אתה אבינו"[46] – נשאלת השאלה: איך יתכן לומר שיש מעלה בכך ש"אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו"?!

ובלשונו של הצמח־צדק[159]: "אך לכאורה קשה א"כ כשאין אהבה ויראה למטה ואין פנים בפנים (שזהו תוכן הענין ד"אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו") יהי' נמשך ההארה ממקום גבוה יותר"?!

ונקודת הביאור בזה – כפי שמבאר הצמח־צדק:

עם היות שבזמן הגלות נמשכת הארה ממקום גבוה יותר – הרי, כיון שהארה זו היא בהעלם, אין זה בהתאם לתכלית בריאת העולמות, "כי כוונת הבריאה הי' על התגלות אלקות שיהי' למטה גילוי אלקותו ית' דוקא", הן בנוגע להמשכה שנעשית ע"י קיום התומ"צ שצריכה להיות בגילוי דוקא, והן בנוגע לענין הנסים שצ"ל נסים גלויים דוקא באופן ש"בעל הנס מכיר בנסו"[160], וכדי שכל הענינים יהיו בגילוי צ"ל הענין ד"אברהם ידענו" ו"ישראל יכירנו", היינו, שתהי' העבודה (לא רק מתוך מס"נ, אלא גם) מתוך אהבה ויראה, אשר, עם היות שנקראים "גדפין" בלבד[161], ה"ה יסוד ושורש כל התורה[162].

אלא מאי, כשנמצאים בזמן הגלות במעמד ומצב ש"אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו" – אומרים ליהודי שאסור לו ליפול ביאוש ח"ו מההתבוננות במעמדו ומצבו שרואה שאינו יכול להגיע לעניני אהוי"ר כו', ואדרבה, צריך לידע שדוקא בזמן הגלות יש מעלה יתירה – שיכולים תיכף ומיד (וחבל על הזמן...) לדלג מן הקצה אל הקצה ולתפוס בהענין ד"אתה אבינו", ועי"ז לצאת מעומק תחת, "משאול תחתיות ממש" (כלשון הצ"צ[163]), לעומק רום!

154) אג"ק שלו ח"ד ע' מז – הועתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז, תשנ"ד) ע' 18. וראה סה"ש תש"ב ע' 24.
155) אסתר ד, יד.
156) משלי ו, כג.
157) ראה פתיחתא דאיכ"ר ב ובפי' יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז ובפי' קה"ע שם.
158) אוה"ת מג"א (בהוצאת תש"נ) ע' קלא ואילך.
159) שם ע' קמ.
160) ראה נדה לא, א.
161) ראה תניא פ"מ.
162) שם פ"ד.
163) אוה"ת שם ע' קמד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל לאידך, אע"פ שבזמן הגלות ישנה ההבטחה שברגעא חדא יכולים להתהפך מן הקצה אל הקצה בכח המס"נ והאמונה, צריכים לידע שעדיין לא יוצאים י"ח, אלא יש צורך להמשיך זאת לאח"ז – לכל הפחות בדרך מלמעלה למטה – גם בעבודה בפועל ממש מתוך אהבה ויראה, "עבוד מאהבה" ו"עבוד מיראה"[164], ולימוד התורה בהבנה והשגה באופן של הרחבה וכו'.

ובסגנון אחר: גם כשיהודי יוצא מעומק תחת לעומק רום, צריך לידע שמקומו אינו בעומק רום, כיון שתפקידו לעשות דירה בתחתונים, ולכן, גם כשמגיע לעומק רום, צריך לאח"ז לעבור ולהמשיך אור בכל הדרגות שבכל סדר ההשתלשלות, הן בהדרגא ד"כל הנקרא בשמי ולכבודי", והן בהדרגות ד"בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[90], ועי"ז יומשך לו חיות הן בענינים רוחניים והן בענינים גשמיים.

* * *

כו. כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שיאמרו לחיים באמרו: לכל הפחות יקיים א' החיוב[62] "לבסומי בפוריא עד דלא ידע", ויוציא י"ח את כל הקהל (אף שיש מקום לשקו"ט אי מהני[165]). ואח"כ אמר (בחיוך):

מצד הענין ש"כל ישראל ערבים זה בזה"[166], מוכרחני למחות על זה (שאין מקיימים החיוב "לבסומי") בפומבי, כדי שלא להיות בכלל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה[167] (אא"כ אין בידי למחות).

– בנוגע להבחורים, כיון שלא תמיד הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר גורס שיהי' אצלם ה"עד דלא ידע"[168], לוקח אני את האחריות על כך שלעת־עתה יצאו י"ח ב"כלים" שבגשמיות הם קטנים, ואילו ברוחניות – הלואי יהיו "כלי קבלה" ויקבלו כל מה שהרבי רצה להכניס בהם, ומכניס בהם גם עתה!...

אבל בנוגע לשאר הקהל, ובראשם הרבנים – הנני עושה מחאה, ובפומבי, בפני עשרה, בפני מאה כו', ומכאן ולהבא מוטלת האחריות עליהם...

* * *

כז. בהענין ד"עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"[62] – ישנם כמה פירושים לבאר תוכן הדברים[169]: מהו הענין העילוי וההכרח להגיע לדרגא כזו ש"לא ידע (החילוק) בין ארור המן לברוך מרדכי", והעיקר, מהי ההוראה שיכולים אנו ללמוד מזה בנוגע לעבודתנו?

ומהביאורים בזה:

כללות עבודת האדם לבוראו היא תכלית בריאתו, כמאמר המשנה בסוף קידושין "אני לא נבראתי אלא[170] לשמש את קוני", ולא עוד אלא שהיא תכלית בריאת כל העולמות, "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[90], שהכוונה בזה היא בשביל "אדם עלי' בראתי"[171], "בראתי" בגימטריא תרי"ג[172], בשביל עבודת האדם בקיום תרי"ג מצוות התורה (כמבואר בחסידות[173]).

ולהוסיף, שבזה נכללים כל הענינים כולם – הן הענינים שבין אדם למקום והן הענינים שבין אדם לחבירו, שהרי גם החיוב בענינים שבין אדם לחבירו הוא חלק מעבודת האדם לבוראו שצוהו במצוות שבין אדם לחבירו.

---

164) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"י.
165) ראה גם לקו"ש חכ"א ריש ע' 492.
166) שבועות לט, סע"א. וש"נ.
167) ראה שבת נד, סע"ב.
168) ראה גם סה"ש תש"ז ע' 79. וש"נ.
169) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סי"ב (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 307). וש"נ.
170) כ"ה (לא כו' אלא) הגירסא בכת"י וטיקן (ירושלים, תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה במשנה שם.
171) ישעי' מה, יב.
172) מק"מ לזח"א רה, ב.
173) סה"מ תרצ"ו ע' 139. ועוד. – הובא גם לעיל בהמאמר ספ"ד (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 13).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכללות עבודת האדם – שצריך להתנהג ע"פ השולחן־ערוך – נחלקת לב' סוגים: (א) ענינים שאודותם נתפרש בשו"ע שצריכים להתרחק מהם – "סור מרע" – שזהו"ע ד"ארור המן", (ב) ענינים שאודותם נתפרש שצריכים לעשותם ולהשתדל בהם – "עשה טוב" – שזהו"ע ד"ברוך מרדכי".

אמנם, החילוק שבין "ארור המן" ל"ברוך מרדכי" אינו אלא כשמדובר אודות "ענינים" – ענינים שצריכים להתרחק מהם ("ארור המן"), או ענינים שצריכים לעשותם ולהשתדל בהם ("ברוך מרדכי"), אבל לא כשמדובר אודות יהודי, שאז צריכה להיות ההנהגה באופן ד"לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", כדלקמן.

כח. ובהקדמה:

ספרתי כמה פעמים[174] שכאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר ביקר בווינא נטפלו אליו יהודים מהקהילה החרדית ("די פרומע געמיינדע", שהיתה נקראת "די געמיינדע פון שיף שוהל") שיש להם טענות על הנהגתו: ישנו סימן בשולחן־ערוך[175] – טענו הם – שיש בו פס"ד אודות אלה ש"לא מעלין ולא מורידין", ויתירה מזה, "מורידין ולא מעלין", ח"ו, וכיון שכן – טענו הם – למה צריכים להחמיר יותר מהשו"ע ("וואָס דאַרף מען זיין פרימער פון דעם שו"ע") ולהתעסק בהצלתם של יהודים כאלה שהם בגדר ד"לא מעלין ולא מורידין", ועאכו"כ להתעסק בהצלתם של יהודים כאלה שהם בגדר ד"מורידין ולא מעלין"?!...

– בשעת מעשה לא השיב להם כ"ק מו"ח אדמו"ר מאומה, אבל בנוגע לפועל, המשיך להתנהג ע"פ שיטתו, שגם אלה שהם בגדר ד"לא מעלין ולא מורידין", ואפילו אלה ש"מורידין ולא מעלין" – צריך לידע שזהו רק בנוגע ללימוד הדין בשו"ע, חלק בתורה, אבל בנוגע אלינו בשייכות לעבודה בפועל, צריכים להשתדל בהצלת כל אחד ואחד מישראל!

וכדברי הגמרא[176] "יתמו חטאים[177] (דייקא) ולא חוטאים" ח"ו, ובמילא, כל זמן שהם (החוטאים) נמצאים בעולם – אפילו אם הם מאלה שנאמר עליהם "מורידין ולא מעלין" ח"ו – יכולים וצריכים להציל אותם, וכאשר מצילים אותם, אזי אין לך "להוציא יקר מזולל"[178] גדול מזה!

וע"ד הפתגם שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו, שכאשר דיבר אודות מאמר הגמרא[179] "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו", פנה (כ"ק אדנ"ע) אליו (אל בנו) ואמר: תאר לעצמך עד כמה גדולה הרחמנות על מי שהתורה אומרת שאסור לרחם עליו!

כלומר: מאמר זה (ש"אסור לרחם עליו") גופא ניצל כ"ק אדנ"ע בשביל לעורר רחמים ממקום עמוק יותר.

ועד"ז בנדו"ד – שאפילו בנוגע לאלה ש"מורידין ולא מעלין" רח"ל, מנצלים מעמד ומצב זה גופא לעורר רחמים עליהם ממקום עליון ביותר, ולהציל גם אותם, וכיון שהם נמצאים בעומק תחת, אזי מושכים ומעלים אותם מיד ("שלעפט מען זיי גלייך אַרויף") לעומק רום!

כט. בהקשר לכך יש להזכיר את דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שאמר פעם ע"ד הצחות,

– והרי גם "שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד"[180], ועאכו"כ שיחה של נשיא בישראל שאמרה מתוך ידיעה שיתפרסמו הדברים –

אודות סדרי הנסיעה ברכבות ("פּאָיעזדן") ברוסיא:

הרכבות היו מחולקות לשלש מחלקות: מחלקה שלישית הפשוטה ביותר, מחלקה שני' טובה ממנה, ומחלקה ראשונה המשובחת ביותר.

---

174) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 133 ואילך. ח"ב ע' 620. ועוד.
175) חו"מ סו"ס תכה. וראה גם יו"ד סו"ס קנח.
176) ראה ברכות יו"ד, א.
177) תהלים קד, לה.
178) ע"פ ירמי' טו, יט. וראה ב"מ פה, א.
179) ברכות לג, א.
180) סוכה כא, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואמר כ"ק מו"ח אדמו"ר – ע"ד הצחות – שהגביר נוסע במחלקה שני', שכן, במחלקה השלישית אינו יכול לנסוע כדי שלא להפסיד את ה"אשראי" ("קרעדיט") בבנק... שהרי אם יראוהו נוסע במחלקה שלישית יחשבו שאין לו כסף, ולא ירצו ליתן לו הלואה, ובמחלקה הראשונה אינו רוצה לנסוע כדי שלא להוציא כסף מיותר שאין לו;

ואילו העני נוסע במחלקה ראשונה, שכן, כסף משלו אין לו אפילו בשביל נסיעה במחלקה שלישית, ובמילא צריך לנסוע על חשבונו של מישהו אחר, וכיון שנוסע על חשבונו של אחר, למה לו לנסוע מתוך טלטול ויגיעה ("אויסגעריסן ווערן"), מוטב שיסע כבר מתוך נוחיות הכי גדולה ("מיט די גרעסטע באַקוועמלעכקייט"), שהרי הנסיעה היא על חשבונו של מישהו אחר!...

ל. ובנוגע לענינו:

ישנם כאלה שיכולים להתקיים בעולם ("דורכגיין די וועלט") – הן בעוה"ז והן בעוה"ב – בזכות עצמם, כדאיתא בגמרא[181] "אבירי לב הרחוקים מצדקה[182] .. כל העולם כולו ניזונין בצדקה (בצדקתו של הקב"ה ולא בזכות שבידן) והם (צדיקים) ניזונין בזרוע" (בזכות שבידם), היינו, שאינם זקוקים לצדקתו של הקב"ה ("רחוקים מצדקה"), כיון שיכולים לדרוש ולתבוע מהקב"ה ("בזרוע") שמגיע להם ע"פ שורת הדין.

ובכן: יהודי כזה שיכול לבוא אל הקב"ה עם השו"ע, ולהוכיח להקב"ה שע"פ דין השו"ע, דין אמת לאמיתו, מגיע לו בני חיי ומזונא רויחא – יכול הוא להתנהג בנוגע לכל הסימנים שבשו"ע (כולל גם הסימן שבו מדובר אודות אלה ש"לא מורידין ולא מעלין" או אלה ש"מורידין ולא מעלין") בדיוק כפי שכתוב בשו"ע;

אבל אם הוא במעמד ומצב כזה שכאשר עושה חשבון בנפשו יודע שאינו יכול לבוא ולתבוע בזרוע שע"פ דין השו"ע מגיע לו בני חיי ומזונא רויחא,

[ובפרט בידעו שההבטחה "ונתתי גשמיכם בעתם" תלוי' ב"אם בחוקותי תלכו"[91], "שתהיו עמלים בתורה" (כפירוש רש"י), היינו, שלא מספיק לימוד התורה, אלא צ"ל יגיעה בתורה, והרי "יגיעה" בתורה לאמיתתה היא כבסיפור דלקמן שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות זקנו אדמו"ר מהר"ש[183]:

כשהי' אדמו"ר מהר"ש בסמיכות לזמן הבר־מצוה, קרא אותו אביו הצמח־צדק, ושאל אותו האם הוא מתייגע בלימוד התורה?

– בכלל הי' אדמו"ר מהר"ש בעל־מוח נפלא ("אַ געוואַלדיקע קאָפּ"), והצליח מאד בלימוד התורה, וכידוע הסיפור[184] שעוד בהיותו ב"חדר" בחן אותו הצמח־צדק, וכאשר המלמד שלו, שראה גדולות ונפלאות, לא הי' יכול להתאפק והפליא את כשרונותיו, נענה הצמח־צדק: מהו הפלא ש"תפארת שבתפארת" (אדמו"ר מהר"ש נולד ביום ב' אייר, בספירת תפארת שבתפארת) עושה טוב! –

והשיב אדמו"ר מהר"ש, שאינו מתייגע, כיון שמצליח בלימודו גם ללא יגיעה. ואמר לו הצמח־צדק, שיש צורך להתייגע בלימוד התורה.

בשמעו את דברי הצ"צ, התחיל להתייגע בלימוד התורה, וכדי לצאת מספיקות (שלא יהי' מקום לספק שמא אין זה יגיעה אמיתית), התייגע כל כך – כפי שסיפר אח"כ לבנו כ"ק אדנ"ע – עד שעלו במצחו כתמי דם מעוצם היגיעה!...

כשהודיעו על כך להצמח־צדק, חזר וקרא לאדמו"ר מהר"ש, ושינה לו את סדר הלימוד.

---

181) ברכות יז, ב (ובפרש"י).
182) ישעי' מו, יב.
183) ראה גם תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע שעו ואילך. וש"נ.
184) תורת מנחם שם ע' רפג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ב אייר, ובספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז, תשנ"ז) ע' 7).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובכל אופן, רואים מסיפור זה ש"עמלים בתורה" ("בחוקותי תלכו") צ"ל באופן שהעמל יהי' ניכר בגשמיות הגוף, ובמילא, בידעו מעמדו ומצבו שאינו מתייגע בתורה באופן כזה, אינו יכול לתבוע בזרוע שע"פ דין השו"ע צריכים ליתן לו כל צרכיו הגשמיים ("ונתתי גשמיכם בעתם")] —

הרי, כיון שהוא בעצמו זקוק לצדקתו של הקב"ה, היינו, שלא יתנהגו עמו ע"פ דין השו"ע, אלא לפנים משורת הדין — צריך גם הוא להתנהג עם יהודים אחרים לפנים משורת הדין, ולא להקפיד על דין השו"ע בסימן הנ"ל!

ובמכ"ש וק"ו:

אם בזמן המשנה והגמרא הי' הענין ד"אבירי לב הרחוקים מצדקה" שייך ליחידי סגולה בלבד, כמו ר' חנינא בן דוסא שנזכר בהסוגיא[185] — עאכו"כ בנוגע לדורותינו אלה, כדי שתהי' מציאות כזו שיהודי יוכל לתבוע מהקב"ה בפה מלא, בכח וביד חזקה, שע"פ שו"ע מגיע לו כל צרכיו — צריכים למצוא את ה"רבי חנינא בן דוסא" שבדורותינו אלה...

ואם כ"ק מו"ח אדמו"ר התנהג באופן דלפנים משורת הדין, והתמסר להצלת כל אחד מישראל, מבלי לבדוק תחילה מעמדו ומצבו בקיום התומ"צ (אם הוא נכלל באותם גדרים שאודותם מדובר בסימן הנ"ל) — עאכו"כ שבנוגע להנהגתנו אנו, צריכים ללמוד הוראה ודרך בחיים מהנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, עכ"פ שמץ מנהו, שכאשר פוגשים יהודי לא צריכים לבדוק מעמדו ומצבו בקיום התומ"צ, אלא לעזור ולסייע בכל המצטרך לו, בגשמיות ועי"ז גם ברוחניות.

לא. ונקודה נוספת בנוגע לדין השו"ע בסימן הנ"ל:

הטור והשולחן־ערוך נחלק לארבעה חלקים: חלק ראשון — "אורח חיים", חלק שני — "יורה דעה", חלק שלישי — "אבן העזר", וחלק רביעי — "חושן משפט".

בחלק הראשון, "אורח חיים" — מדובר לכל לראש אודות יראת ה', ולאח"ז יש בו גם אודות אהבת ישראל, וכמו כן בחלק שני, "יורה דעה" — יש בו אודות מצות צדקה; ואילו פרטי הדינים ד"לא מעלין ולא מורידין", ו"מורידין ולא מעלין" — הם בחלק רביעי, "חושן משפט", ובחלק רביעי גופא — באחד מהסימנים האחרונים שבו!

ובמילא, כשלומדים שולחן־ערוך יש להתחיל — כפי שמתחילים אצל יהודים — מצד ימין, ולא — כפי שמתחילים אצל גוים — מצד שמאל:

אצל יהודים מתחילים ללמוד מצד ימין, ובמילא, מונח תחילה ה"אורח חיים", ולאחריו מונח ה"יורה דעה", ולאחריו מונח ה"אבן העזר", ולאחריו מונח ה"חושן משפט", ובחושן משפט גופא — עד שמגיעים לסימן הנ"ל — צריכים ללמוד תחילה ארבע מאות עשרים וכמה סימנים!

משא"כ מי שלומד כמו אצל גוים, רחמנא ליצלן, שמתחילים מצד שמאל — עד שלא מספיק ללמוד סימנים אחדים ה"ה פוגע מיד בפרטי דינים הנ"ל: מי הם אלה ש"לא מעלין ולא מורידין", ומי הם אלה ש"מורידין ולא מעלין"...

— הוא בעצמו אוחז עדיין קודם ק"ש, קודם לימוד התורה, וקודם כל פרטי הענינים שבחלק "אורח חיים"; קודם צדקה, וגם קודם מילה... שהרי (צדקה וגם) מילה היא בחלק "יורה דעה", שעדיין לא הגיע אליו כיון שהתחיל ללמוד מצד שמאל... ובהיותו במצב כזה — מתחיל ללמוד סימן הנ"ל, ולא עוד אלא שמתחיל להתנהג בהתאם לכך בפועל ממש!

185) ברכות שם — בפירוש הב'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זאת ועוד:

אם לא די בכך שפרטי הדינים הנ"ל הם באחד הסימנים האחרונים שבחלק האחרון דהשו"ע (שבזה מודגש כאמור שלימודם צ"ל לאחרי לימוד וקיום כל השו"ע) – היתה בזה גם השמטת ה"צענזור" של הקיסר[186].

– הוא (ה"צענזור") בעצמו חשב שהסיבה לכך היא מפני שאין זה מתאים לחוקי המלכות של ממשלתו, אבל האמת היא שישנה סיבה אחרת לדבר:

כיון שהעלם והסתר הגלות התגבר ביותר עד כדי כך שקיימת אפשרות לעשות שימוש בסימן הנ"ל בשו"ע [לא רק בתור לימוד חלק בתורה, שהרי, בתור לימוד התורה ה"ז חלק בתורה כמו "שמע ישראל" ושאר עניני התורה[187], אלא גם] בנוגע לקיום הדברים בפועל ממש,

– ומבלי להתחשב בכך שעדיין לא יצאו י"ח לימוד חלק "אורח חיים", "יורה דעה" ו"אבן העזר", ובפרט בנוגע ללימוד הענינים שבסימנים הראשונים שבאהע"ז, כדאיתא בספרים[188] שהסיבה לאריכות הגלות...[189] והסיבה לכל ההעלמות וההסתרים היא מפני שלא נזהרים בענינים אלה (כפי שמרמז גם רבינו הזקן בספר התניא[190], ומציין לספר חסידים[191]) –

לכן, סיבבו מלמעלה שיבוא גוי, שאינו בעל־בחירה, וישמיט חלק מהתורה, רחמנא ליצלן, כדי שלא יהיו כאלה שיטעו להתנהג בהתאם לכך – ביחס ליהודי אחר – בפועל ממש!

לב. ובנוגע לפועל:

צריכים ללמוד מהנהגתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, כאמור, שכאשר באו אליו בטענות על כך שמתעסק גם בהצלתם של יהודים כאלה שאודותם מדובר בסימן הנ"ל, הקשיב ושמע את טענתם וקושייתם, ובנוגע לפועל המשיך בדרך שלו, דרך החסידות – לעזור לכל אחד ואחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו.

כאשר פוגשים יהודי שחסר לו דבר מסויים צריכים לעזור לו ולמלא חסרונו – הן מפני שהדבר נוגע להזולת, וגם אם לא הי' הדבר נוגע להזולת, ה"ז נוגע אליו – מצד הענין ד"כולנו כאחד", שעי"ז דוקא נעשה "ברכנו אבינו"[192].

ובזה גופא – צ"ל העזר והסיוע, לכל לראש, בנוגע לענינים שהוא מודע לחסרונם, חסרון גשמי, ועי"ז נעשה "בית־יד" ו"בית־אחיזה" לעזור לו גם בנוגע לענינים שעד עתה לא הי' מודע לחסרונם, חסרון רוחני, להוציאו (לא רק מעבדות גשמית, אלא גם) מעבדות רוחנית, ולהביאו למעמד ומצב ד"יתמו חטאים" – בעל תשובה.

הדרך לכך היא יצירת קשר – באיזה אופן שיהי', גם אם הקשר אינו אלא ביחס לענינים גשמיים – שכן, עצם קיומו של הקשר יוצר את האפשרות להחזיקו למושכו ("אַרויסשלעפּן אים") ולהעלותו יותר ויותר, גם אם הי' תחילה במעמד ומצב ירוד ביותר.

ובלשון הצמח־צדק בסוף המאמר[163] (שעליו מיוסד המאמר דלעיל) – "זאת תורת העולה" (כמו המורם מכל הנ"ל) – "להוציא .. משאול תחתיות ממש", רחמנא ליצלן, גם משם יכולים להוציאו ולהעלותו, עי"ז שמעוררים ומגלים אצלו בחי' "כי אתה אבינו", מצד ענין האמונה והמס"נ.

ובאופן כזה היתה פעולתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר – "איש (מלשון שר) יהודי" שבדורו – שפעל על

---

186) ראה גם ספר "חסרונות הש"ס" (קבוצת ההשמטות) לג, א.

187) ראה פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פ' חלק היסוד הח' (מסנהדרין צט, ב).

188) ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות ע' לט. וש"נ.

189) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק לדבר ובכה משך זמן, ואח"כ המשיך (המו"ל).

190) פמ"ב (נט, ב).

191) סימן לה.

192) ראה תניא פל"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל המקושרים והמחונכים שלו, וגם על אלה שבבחינת "סמוך אע"פ שאינו נראה", ואפילו אלה שבבחינת "נראה אע"פ שאינו סמוך"[193], שאצל כולם תתגלה נקודת היהדות — "יהודי", ע"ש ש"מודה בכל התורה כולה"[8], "מודה" דייקא, ולא "מבין" "משיג" או "תופס", היינו, שגם כאשר עדיין אינו מבין ומשיג, מ"מ, בידעו שזוהי תורה ה"ה מודה בה, ומכריז: "נעשה"! — בנוגע ל"נשמע" יש לו עדיין שהות־זמן, שכן, בין ה"נעשה" ל"נשמע" ישנו וא"ו — "נעשה ונשמע" — וא"ו המחבר, וא"ו המפסיק; הגישה הראשונה ("דער ערשטער צוטריט") לעבודה היא באופן שמכריז בקול רם "נעשה", ולאחרי כן צריך לבוא להתוועדות חסידית, לומר "לחיים", לצאת בריקוד, ואח"כ... לנוח ("אויסשלאָפן זיך"), וגם להכריז "נשמע"... אבל, ה"נשמע" אינו נוגע לו; הוא עשה את שלו בכך שהכריז "נעשה", ויותר מזה — אינו מבין ולא נוגע לו[194].

וכאמור לעיל (סכ"ה) — לאחרי ההתחלה מצד בחי' "כי אתה אבינו", ענין האמונה והמס"נ, פועלים גם בנוגע לשאר עניני העבודה — עבודת האהבה ועבודת היראה, ועאכו"כ בנוגע לכל הענינים השייכים לפועל, במחשבה דיבור ומעשה.

לג. ויש להוסיף, שההתעסקות עם כל בנ"י ממש נוגעת גם לגאולה העתידה:

כ"ק מו"ח אדמו"ר מבאר החילוק שבין הגאולה הראשונה והגאולה האחרונה לשאר הגלויות שבינתיים — שבשאר הגלויות נגאלו חלק מבנ"י אבל חלקם נשאר בגלויות, משא"כ בגאולה הראשונה, גאולת מצרים, נגאלו כל בנ"י, ואפילו יהודי אחד לא נשאר במצרים, וכמו כן נאספו ונלקטו כל ניצוצות הקדושה, ובלשון חז"ל[195] "עשאוה (לארץ מצרים) כמצודה שאין בה דגן .. כמצולה שאין בה דגים", ועד"ז בגאולה מהגלות האחרון, גלותנו זה, יצאו כל בנ"י מהגלות[196].

דבר ברור הוא שבגאולה מגלותנו זה — בין אם תהי' "בעתה" ובין אם תהי' באופן ד"אחישנה"[197] (ומסתבר לומר שעכשיו ה"ז כבר "בעתה") — יגאלו כל בנ"י, "כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש"[198], מלכו של עולם ש"אחרית וראשית שלו"[199], הן היהודים שבדורנו והן היהודים שהיו בכל הדורות שלפנ"ז;

אלא מאי, חלקם זקוקים לתיקון, ובהתיקון שלהם תלוי' ביאת המשיח — צריכים לידע איפוא ש"ריוח והצלה יעמוד ליהודים", וכאו"א צריך להשתדל שיהי' לו חלק בפעולת הריוח והצלה ליהודים [שלא יהי' באופן ד"את ובית אביך תאבדו", שיאבד ח"ו את הזכות שבדבר (כנ"ל סכ"ד)], עי"ז שהוא יעשה משהו, לכל הפחות "כחודה של מחט"[200], ומבלי להתחשב בשום חשבונות, אפילו לא חשבונות שע"פ השו"ע, כיון שעושים זאת מתוך תנועה של מס"נ!

ובלשון המדרש[201] — בנוגע לפורים — שהתינוקות של בית רבן הכריזו "אם למות אם לחיים אנו עמך", יחד עם מרדכי!...

ועד"ז בענינו: כשם שמרדכי השתדל בהצלת כל היהודים, ופעל אצל כולם שלא עלתה אצל אחד מהם מחשבת חוץ ח"ו, ועי"ז נגאלו "כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש" — כמו כן כאשר מתנהגים באופן וסדר זה גם עכשיו, מבטלים סוכ"ס את כל ההעלמות וההסתרים, ופועלים אצל כל בנ"י שמבלי הבט על מעמדם ומצבם יכריזו: "אם למות אם לחיים אנו עמך" — מצד מסירת נפש, ובמשך הזמן, לאט לאט, יפעלו עליהם שיומשך אצלם גם במחשבה דיבור ומעשה.

---

193) ראה לעיל ס"ט.
194) חסר קצת (המו"ל).
195) ברכות ט, ב.
196) ראה לקו"ש חי"א בתחלתו.
197) ישעי' ס, כב. וראה סנהדרין צח, א. שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך.
198) אסתר ג, ו.
199) מדרש — הובא במאו"א א, קפב. וראה גם הנסמן בתורת מנחם סה"מ אדר ע' סט הערה 45.
200) ראה שהש"ר פ"ה, ב [ב]. וראה בהנסמן בהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17.
201) ראה אסת"ר פ"י, ד. הנסמן בד"ה וקבל היהודים דפורים אשתקד הערה 17 (תורת מנחם — התוועדויות ח"ג ע' 286).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועי"ז – "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר":

אצל כל היהודים, גם אלה שהיו בעבר תחת השליטה של היו"ד השני ד"וייצר", היו"ד דיצה"ר (כנ"ל ס"ד) – גם אצלם יהי' "אורה ושמחה וששון ויקר", הן כפשוטו, והן כדרשת חז"ל[130] "אורה זו תורה כו' ויקר אלו תפילין", עליהם נאמר[202] "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", "אלו תפילין שבראש"[203], היינו, שאפילו "כל עמי הארץ" רואים בגלוי שמתהלך יהודי שנקרא עליו שם ה', כיון שניכר עליו ה"תפילין שבראש" – כפי שפירש רבינו הזקן הדיוק "תפילין שבראש" (ולא על הראש), "אין קאָפּ"[204].

ואז נעשית השמחה האמיתית – "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" – שלא יודעים באיזה ענין נעשית פעולה גדולה יותר: האם פעלו יותר בהתעסקות עם יהודים השייכים ל"ברוך מרדכי", כאלה ש"מעלין ולא מורידין", או שמא פעלו יותר עם יהודים שהיו שייכים ל"ארור המן", כאלה ש"מורידין ולא מעלין"!... ולמה לא יודעים ("לא ידע") – כיון שרואים ששניהם עומדים בעומק רום, ושניהם קשורים עם עצמות ומהות א"ס ב"ה!... ש"לא[205] יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך"...

וכן תהי' לנו – כשהרבי יוציא את כולנו מהגלות ויוליכנו לגאולה השלימה והאמיתית, במהרה בימינו ממש[206].

* * *

לד. דובר לעיל אודות דרכו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שלא הסתפק בהתעסקות בענינים ד"ברוך מרדכי" בלבד, אלא פעל והשתדל גם בנוגע לענינים השייכים ל"ארור המן", שמצד עצמם מושכים למטה – שגם הם יתהפכו לקדושה, עד כדי כך ש"לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", שלא יודעים איזה ענין משניהם חשוב ונחוץ יותר.

ובנוגע לפועל – כיון שלא יודעים איזה ענין משניהם חשוב ונחוץ יותר, צריכים לחטוף ולעסוק בכל דבר הבא לידינו, כלשון חז"ל[207] "חטוף ואכול חטוף ואישתי".

וכפי שכותב כ"ק אדנ"ע במכתבו הידוע שנעתק בהמבוא לקונטרס ומעין[208] ש"עתה הוא זמן הבירורים היותר אחרונים דעקבות משיחא .. לא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים והתיקונים .. ולכן אנחנו מצדנו אין אנו יכולים וגם אין רשאים .. לברר מה שקרוב או רחוק (ובסגנון דלעיל: "ברוך מרדכי" או "ארור המן") .. כ"א מה שאנו מוצאים שצריך תיקון, צריכים אנו להשתדל כו'".

– בנוגע לאחשורוש מצינו פלוגתא בגמרא[209] אם "מלך פיקח הי', שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא" (שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו[210]), או "מלך טיפש הי', דאיבעי לי' לקרובי בני מאתי' ברישא". ועד"ז ארז"ל[211] בנוגע לדוד "אמר לו הקב"ה סמוך לפלטירי' שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש כו'". אבל, במה דברים אמורים – בזמן ההוא, משא"כ בזמן הזה "לא יש סדר והדרגה כו'", ובמילא, צריכים לחטוף כל דבר הבא לידינו, כאמור, "חטוף ואכול חטוף ואישתי".

---

202) תבוא כח, יו"ד.

203) ברכות ו, א. – "לפי שהן בגבהו של ראש ונראין ושייך בהו וראו, אבל תפילין של יד מכוסין, דכתיב לך לאות על ידך, ולא לאחרים לאות" (תוד"ה אלו – ברכות שם).

204) ראה דברי תורה (להרה"צ וכו' ממונקאַטש) מהדורה רביעאה אות כד. בית רבי (אידיש) ח"א פי"ט (ריש ע' 52).

205) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).

206) לא' המסובים שדחפו אותו – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: עליכם לדעת ש"אגרא דכלה דוחקא" (ברכות ו, ב). והוסיף בבת־שחוק: כנראה שמגיע להם ("אייך איז באַשערט") הרבה "עולם הבא"...

ולא' המסובים אמר: ברצוני לפעול עליכם – בתור התחלה ל"עד דלא ידע" – שה"עניבה" תהי' עקומה...

207) עירובין נד, א.

208) ע' 22. ולאח"ז באג"ק שלו ח"א ע' רסו.

209) מגילה יב, א.

210) פרש"י שם.

211) ספרי עקב יא, כד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לה. ויש להוסיף ולבאר המשך לשון חז"ל הנ"ל – "(חטוף ואכול חטוף ואישתי) דעלמא דאזלינן מיני' כהלולא דמי" – בשייכות לענינו:

מבואר בחסידות[212] דיוק הלשון "עלמא דאזלינן מיני'" – ש"בהאי עלמא דוקא .. אזלינן מיני', שמחמתו (בו ועל ידו) אנו נעשים בבחי' מהלכים, משא"כ מקודם ירידת הנשמה בגוף היתה בבחי' עומדים".

וכידוע[213] שהנשמות קודם ירידתם לעוה"ז נקראים עומדים, כמ"ש[214] "חי ה' אשר עמדתי לפניו", וכן המלאכים נקראים עומדים, כמ"ש[215] "שרפים עומדים",

– ולהעיר מדברי הגמרא[216] בנוגע לאסתר: "למה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים, וכן הוא אומר[217] והוא עומד בין ההדסים" –

אבל, לא זהו התכלית דכל סדר ההשתלשלות, ולא בשביל זה הי' כל סדר ההשתלשלות, מ"כל הנקרא בשמי" עד "אף עשיתיו", שהרי ענין זה ("עומדים") הי' גם לפנ"ז; התכלית דכל סדר ההשתלשלות היא איפוא בשביל לעשות מ"עומד" – "מהלך",

כלומר, תמורת זה שקודם ירידת הנשמה לעוה"ז היתה בבחי' "עמידה", כמ"ש "חי ה' אשר עמדתי לפניו", עמידה בלבד [דאף שלפי הפירוש הפשוט ה"ז ענין של מעלה, מ"מ, יש בזה גם ענין של העדר השלימות, שאין זה אלא בחי' עמידה בלבד] – יתוסף אצלה העילוי דהליכה, שכן, מיהודי תובעים להיות "מהלך", כמ"ש[218] "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה".

כיצד נעשים בבחינת "מהלך"? – ב"האי עלמא" דוקא, עוה"ז הגשמי, ולא די בכך, אלא גם החומרי, היינו, עי"ז שמתעסקים בבירור ענינים גשמיים, ויתירה מזה, ענינים חומריים, ענינים השייכים ל"ארור המן".

– מובן וגם פשוט שאין לרדוף ("מ'דאַרף זיך ניט יאָגן") אחר ענינים כאלה, אבל, כאשר מלמעלה מזמינים לידו ענינים כאלה, צריך להכניס את עצמו ("אַריינוואַרפן זיך") בענין זה באותה מדה של להט וחמימות ("מיטן זעלבן קאָך און היץ") שמכניס את עצמו בענינים ד"ברוך מרדכי".

ואופן הבירור הוא – לא בדרך דחי' ח"ו, כי אם בדרך קירוב, וכאמור, שהקירוב הוא התחלה בלבד, וכתוצאה מהקירוב נעשה סוכ"ס "משלנו" ("אַן אייגענער"), עד שמתקשר עם עצמות ומהות א"ס ב"ה!

לו. ובפרטיות יותר:

ישנם כאלה שהרבי הטיל עליהם – משום שכך רצתה ההשגחה העליונה – שיתעסקו עם ענינים השייכים ל"ארור המן", אשר, ביחס להנשמה מצד עצמה ההתעסקות בענינים אלה היא ירידה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא[219].

– כאשר נשמתו של יהודי נמצאת בעוה"ז ועוסקת בלימוד התורה אין זה "בירא עמיקתא", שכן, אף שאין זו התורה כפי שהיא למעלה, בעולם הבריאה או בעולם היצירה, כי אם כפי ש"נסעה וירדה .. ממדריגה למדריגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים .. ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר" (כלשון רבינו הזקן בתניא[220]), הרי זו תורה, ובמילא, כשעוסק בתורה בודאי אינו ב"בירא עמיקתא" ח"ו;

212) אוה"ת ויחי תטז, ב. תיט, רע"א. וראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' סא. וש"נ.
213) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.
214) מלכים־ב ה, טז.
215) ישעי' ו, ב.
216) מגילה יג, א.
217) זכרי' א, ח.
218) שם ג, ז.
219) ע"פ לשון חז"ל – חגיגה ה, ב.
220) פ"ד (ח, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל המציאות היא שהנשמה ירדה למטה למעמד ומצב של "בירא עמיקתא", ובלשון חז"ל[221] בנוגע לנתינת התורה למטה דוקא: "למצרים ירדתם כו', יצר הרע יש ביניכם", ומובן שהירידה למצרים ולמצב שיש יצה"ר היא ירידה לבירא עמיקתא.

וכל זה למה – כיון שתובעים ממנו להיות במעמד ומצב שיהי' בכחו לדלג ולצאת ("ארויסשפּרינגען") מ"שאול תחתית", מ"ט שערי טומאה, ואפילו מנו"ן שערי טומאה – כפי שמצינו במגילה שהמן עשה "עץ גבוה חמישים אמה"[222], שמורה (לא רק על מ"ט שערי טומאה, אלא גם) על נו"ן שערי טומאה[223] – "בירא עמיקתא" בתכלית הירידה!

ובמילא[224], כאשר יהודי מגיע למקום שהוא בירא עמיקתא, בגלל שכך גזרה ההשגחה העליונה... ומתחיל להתבונן לאיזה סוג שייך פלוני, לסוג ש"מעלין" או לסוג ש"מורידין"... אזי אומרים לו: הנח את החכמות על הצד, הנח את החשבונות על הצד, הנח את כל המציאות שלך על הצד!

גם אם הנך במעמד ומצב ש"בהפקירא ניחא לי"... עליך לדעת שאינך מציאות לעצמך, כי אם "הנלוים עליהם"... עליך להאחז ("אָנהאַלטן זיך") בה"איש יהודי הי' בשושן הבירה"... ואם לא זכית... להיות... ב"שושן" עצמה, תהי' לכל־הפחות "סמוך לו"... תהי' לכל־הפחות "נראה עמו"...

ואם אפילו גם לא זה – יש לך עצה להתמסר ולעסוק עם תינוקות של בית רבן!

– יתכן אמנם שאין זה אלא "קול גדיים", למטה מטעם ודעת, אבל, אתה לא תתחשב בזה, ותשכח שהנך מיושבי הסנהדרין, "יושב בשער המלך", ועד "כמשה בדורו" (וכיו"ב בשאר עניני שלימות, שלימות אמיתית או שלימות המדומה), ובנוגע לפועל ממש תצא בחוץ כדי לפעול על יהודי שהוא בבחינת "תינוק",

כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[225] שהפירוש של "תינוק" אינו רק לפי ה"תעודת לידה" או ה"פּאַספּאָרט", אלא גם אדם מבוגר בשנים שלא הקדיש משנות חייו לעניני תומ"צ כי אם מעט ביותר ה"ה "תינוק" בעניני תומ"צ, ויתכן שהוא תינוק שנשבה לבין העכו"ם[226], רחמנא ליצלן,

וכאשר תתמסר אליו ותזכה לקרב את לבו, יעזור לך השי"ת שתראה במוחש שהכוונה בהירידה לבירא עמיקתא – המקום שהעמידו לחלקך כדי שתתעסק עם ענינים השייכים ל"ארור המן", שנשמתו של יהודי אינה צריכה לבוא במגע עמהם, ואפילו גופו של יהודי לא הי' צריך לבוא במגע עמהם – אינה אלא כדי לדלג ולצאת בבת אחת מבירא עמיקתא מיד לאיגרא רמה!

ויתירה מזה – לדלג ולצאת לדרגא שלמעלה אפילו מ"איגרא רמה", כי, מ"איגרא רמה" היתה נפילה רח"ל ל"בירא עמיקתא", ובמילא, כדי לצאת מה"בירא עמיקתא" צריכים לדלג ולהגיע לדרגא שלמעלה אפילו מ"איגרא רמה" (שמשם היתה הנפילה לבירא עמיקתא).

לז. והעצה לזה – להתקשר עם בחי' "כי אתה אבינו":

כאשר יהודי מגיע למעמד ומצב שבכל מקום שהולך ובכל מקום שעומד ואפילו בהמקום שבו ישן, ה"ה מכריז "כי אתה אבינו", "אתה" דייקא, שקאי על עצמות ומהות א"ס ב"ה[54], שאין זולתו, ואין לך מקום שאינו נמצא שם,

– בנוגע ל"גילויים", יש מקומות שהגילויים אינם מאירים, אבל בנוגע לעצמות ומהות א"ס ב"ה, ה"ה נמצא בכל מקום, שהרי הצמצום הוא בהאור ולא בהמאור[227] –

---

221) שבת פח, סע"ב ואילך.

222) אסתר ה, יד.

223) ראה תו"א מג"א צג, ד. אוה"ת מג"א ע' כח.

224) הקטעים דלקמן – דיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א בקול בוכים, ומפעם לפעם נקטעו הדברים בבכי (המו"ל).

225) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 18. תורת מנחם סה"מ אדר ע' מה.

226) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.

227) תו"א וירא יד, ב. לקו"ת נצבים מט, סע"א ואילך. וראה אג"ק ח"א ע' יט ואילך. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכשמכריזים וצועקים "אתה", ומתקשרים עם העצם עצמו, עצמות ומהות א"ס ב"ה, הרי, כיון שזהו מקום שבו נאמר[228] "אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו"... מוציא אותו העצם מכל הענינים שהי' בהם עד עתה, עד כדי כך, שמדלג מ"בירא עמיקתא" למקום נעלה יותר מאשר "איגרא רמה"!

וכיון שתכלית בריאת העולמות היא שכל הענינים יהיו בגילוי — עוזר לו השי"ת שההתקשרות עם העצם תומשך גם בגילויים, שפועל בעצמו שיאיר אצלו "נר מצוה ותורה אור", וה"מאור" שבתורה, תורת החסידות, ואח"כ משפיע ומאיר גילוי זה על בני ביתו, ואח"כ משפיע ומאיר בחלקו בעולם, ועי"ז ממשיך ומביא את משיח צדקנו וכל הגילויים — תחילה בחלקו בעולם, ואח"כ בכל העולם כולו.

* * *

לח. בהמשך להמדובר כמ"פ[229] אודות רצונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שיחזרו חסידות בבתי־כנסיות[230] — ברצוני להדגיש עוה"פ שכיון שישנם בחורים אחדים שלא נכנסו עדיין לענין זה מאיזה טעם שיהי' [פעם נכנס יהודי אל הרבי, והרבי תבע ממנו איזו עבודה באחד מעניניו (של הרבי), והלה מצא כמה טעמים מדוע אינו יכול לעשות זאת...], יש לעורר אותם שמכאן ולהבא יתקנו זאת.

בענין זה יש תועלת כפולה — הן עבור המתפללים בבתי־כנסיות ששומעים דברי חסידות, והן עבור אלה שהולכים לבתי־כנסיות לחזור חסידות, ולא עוד אלא שקשה לשער ולהעריך מי מקבל תועלת גדולה יותר, השומעים או המדברים!...

האמת היא שאינני יודע מהו הצורך להכנס לכל זה, לשער ולהעריך מי מקבל תועלת גדולה יותר. — דבר ברור הוא שיש תועלת הן להשומעים והן להמדברים, ודבר ברור שענין זה מתאים לרצונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששאף ומסר את עצמו ("ער האָט זיך אַריינגעלייגט") על כך שהתלמידים יחזרו חסידות בבתי־כנסיות.

ובכן: רובא דרובא — קיבלו כבר על עצמם לעסוק בזה, ועכשיו צריכים להשתדל בנוגע לאלה שעד עתה לא עסקו בזה — הן אלה שנמצאים בין כתלי הישיבה, והן אלה שחושבים שיצאו כבר מבין כתלי הישיבה — שיקבלו על עצמם שמכאן ולהבא, לעתים תלויים, ומה טוב לעתים קרובות ("וואָס אָפטער אַלץ גלייכער"), יחזרו חסידות בבתי־כנסיות.

לט. צריכים להשתדל שיהודים ישמעו פתגם ("אַ וואָרט") של פנימיות התורה, "מאור" שבתורה, שממשיך חיות ("פשוט לעבעדיקייט") הן בלימוד נגלה דתורה והן בקיום המצוות.

והעיקר — לפעול שבכל עת ובכל שעה בחייו של יהודי יזכור וידע שהיותו חי וקיים באותה שעה ובאותו רגע הוא מצד כח הפועל שבנפעל, דבר הוי' שמהוה ומחי' ומקיים אותו[231].

ידיעת ענין זה הוא עיקר כל העיקרים, וכשישנו ענין זה, ודאי שסוכ"ס יעמוד כולו ("ער וועט זיך אינגאַנצן אַוועקשטעלן") בקרן אורה, ויקויים בו "תמים תהי' עם ה' אלקיך"[232], יהודי שלם, בכל רמ"ח אבריו הרוחניים, רמ"ח מצוות עשה, ובכל שס"ה גידיו הרוחניים, שס"ה מצוות לא תעשה[233].

וכאשר כל יהודי יפעל זאת בחלקו בעולם — ה"ז יפעל להגדיל האור בעולם כולו, ויפעל תוספת אור ב"כל הנקרא בשמי", ב"לכבודי", ב"בראתיו", ב"יצרתיו", ואפילו ב"עשיתיו" — כיון שידלגו על ה"אף"

---

228) איוב לה, ו.

229) ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 237. וש"נ.

230) לפני שיחה זו פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א לא' התלמידים בשאלה למה אינו משתתף בחזרת דא"ח בבתי־כנסיות, באמרו, שאי אפשר לדחות זאת, כיון ש"משיח דאַרף באַלד קומען". אח"כ פנה לכמה מהנהלת הישיבה בטענה שישנו כמנין תלמידים ששייכים לחזור דא"ח בבתי־כנסיות ולעת־עתה אינם עושים זאת, וצריכים לתקן הדבר. — "דער ענין זאָל זיך אָפּטאָן".

231) ראה תניא שעהיוה"א בתחלתו.

232) שופטים יח, יג.

233) ראה לקו"ת נצבים מה, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

("אף עשיתיו", ש"אף" הו"ע בלתי־רצוי[234]), וימשיכו חיים ("מ'וועט מחי' זיין און לעבעדיק מאַכן") — ע"י ה"מאור" שבתורה — בעוה"ז הגשמי והחומרי, שהוא תכלית כל סדר ההשתלשלות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין.

וע"פ פס"ד הרמב"ם בהלכות תשובה[235] "צריך כל אדם שיראה עצמו .. וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב .. עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות" — יכול הוא לפעול זאת בכל פעולה ופעולה, גם בפעולה שנראית בעיניו פעולה קטנה!

מ. אמנם, רצונו של הרבי שבכל ענין תהי' הפעולה בסדר מסודר, ובמילא, אין הכוונה שכולם יקפצו על אותו ענין, ולכן חילקו את הפעולה בזה, ולדוגמא, בנוגע לבחורי הישיבה — שבזמנים שאינם שייכים לסדרי הישיבה, "בזמניהם" (כלשון המגילה[236]), בזמנים שלהם, יתנו "תרומה" — לילך לבתי־כנסיות ולחזור חסידות.

— כשמדברים אודות בחורי הישיבה, אין הכוונה רק לאלה שנמצאים במעמד ומצב ד"כרכין המוקפין חומה", היינו, שגם בהוה ה"ה מוקפין חומה, והחומה היא בשלימותה, אלא גם לזה שנמצא במעמד ומצב שלעת־עתה ה"כרך" שלו חרב, רחמנא ליצלן, אבל בימות יהושע בן נון (המקבל הראשון ממשה רבינו[237]) הי' מוקף חומה, היינו, שבעבר היתה לו שייכות לתומ"צ ול"מאור" שבתורה זוהי תורת החסידות — הרי גם זה בלבד מספיק שזוכה ויש לו את כל הכח שב"שושן הבירה", עיר הבירה של מלך מלכי המלכים הקב"ה, כך, שאע"פ שהעיר שלו חריבה, היינו, לא רק שהחומה חריבה, אלא גם הבתים חרבים, רחמנא ליצלן, אעפ"כ, נוהג הוא כמנהג שושן הבירה, ששם ראו בעיני בשר נסים גלויים בצד הטוב, בנוגע להגאולה!

וכאשר יתנהג באופן האמור — יעזור לו הקב"ה שבעגלא דידי', היינו, בחייו בעלמא דין, ובהקדם היותר אפשרי, יראה אלקות בעיני בשר במוחש ממש, גם בעניניו הפרטיים, בבני חיי ומזונא; אבל, ההתחלה צריכה לבוא מצדו הוא, ובלשון חז"ל[200] שהקב"ה אומר לבנ"י "פתחו לי כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם".

מא. ויש להוסיף בביאור מארז"ל הנ"ל — "פתחו לי כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם"[238]:

ב"פתחו של אולם" ישנם ב' ענינים[239]: (א) פתחו של אולם הי' גבוה ארבעים אמה — פתח גדול ביותר, (ב) פתחו של אולם לא היו לו דלתות, אלא הי' פתוח תמיד מעצמו.

וזוהי הבטחתו של הקב"ה — שכאשר יהודי יעשה מצדו משהו, "כחודה של מחט", נקב קטנטן ("אַ קליינע לעכעלע") בהמציאות והישות שלו, אזי יפתח לו הקב"ה "כפתחו של אולם", פתח הכי גדול שאי אפשר לסוגרו!... כך שנשאר חלל שדרכו נמשכת השפעת אלקות, הן בענינים רוחניים, והן בענינים גשמיים, בבני חיי ומזונא רויחא, לכל אחד ואחד בהמצטרך לו.

אבל, את ה"חודה של מחט" — צריכים לעשות לבד.

מב. ובעומק יותר:

"מחט"[240] — ענינה לעשות נקב, אבל, תכלית הכוונה אינה שישאר נקב; עשיית הנקב אינה אלא כדי להעביר דרך הנקב חוט אשר על ידו יוכלו לחבר שני דברים שעד עתה היו נפרדים.

---

234) ראה לקו"ת בלק סט, ד. ובכ"מ.
235) פ"ג ה"ד.
236) אסתר ט, לא.
237) אבות רפ"א.
238) בהבא לקמן — ראה לקו"ת שה"ש לה, ג. קרח נה, סע"א ואילך. ובכ"מ.
239) מדות פ"ב מ"ג. פ"ג מ"ז.
240) ראה גם תורת מנחם — מנחם ציון ח"א ע' 32 ואילך. ע' 334 ואילך. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והענין בזה:

"חוט" – קאי על "האי חוטא יקירא קדישא"[241], הקו וחוט הנמשך מאור א"ס ב"ה, קו המדה שמודד מדת ההמשכה בכל הדרגות שבסדר ההשתלשלות, אלא, כדי שיהיו כל ההמשכות גם כאשר חטא ופגם ועבר את הדרך, נדרשת עשיית נקב "כחודה של מחט", לעשות חסרון קטן לכל־הפחות בהמציאות והישות שלו, ודרך נקב זה יוכל לעבור הקו וחוט בכל סדר ההשתלשלות,

ועי"ז נעשה בעולם חיבור של שני דברים נפרדים – שמבטלים את הקס"ד שבעולם לומר שיש "שתי רשויות" ח"ו [כמארז"ל[242] "כיון שהגיע (משה) לפסוק[243] נעשה אדם (שכיון שכתוב "נעשה" לשון רבים, יש פתחון פה לומר ש"ב' רשויות הן"[244]), אמר לפניו, רבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים, אתמהא, אמר לו, כתוב והרוצה לטעות יטעה", היינו, שהקב"ה נותן את האפשרות לכך, וכמבואר בתניא[245] שכל מציאות הסט"א אינה אלא מפני שהקב"ה נתן לה רשות וכח לנסות ולבחון את האדם], עי"ז שמחברים ועושים מהם מציאות אחת, רשות היחיד, ליחידו של עולם[246].

ואז – מבטיח הקב"ה – "אני אפתח לכם כפתחו של אולם", כאמור, פתח גבוה ביותר, ארבעים אמה, ואין לו דלתות, כך ששום דבר לא יכול להעלים ולהסתיר, ובמילא יכולים מיד להכנס להיכל[194].

ויש להוסיף בנוגע לפתחו של אולם שהי' גבוה ארבעים אמה, ע"פ המבואר בלקו"ת שה"ש[247] "שהוא ב' פעמים כ"ף" – שרומז על ב"פ כ"ף ד"כחשיכה כאורה"[248], היינו, לא רק הענין ד"ברוך מרדכי" ("כאורה"), אלא גם "ארור המן" ("כחשיכה"), ושניהם נכללים ב"ב' פעמים כ"ף" (ארבעים אמה) שב"פתחו של אולם".

מג. והנה, השלימות דענין זה בנוגע לכללות ישראל תהי' ע"י משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד[249] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ";

אמנם, בכחו וביכלתו של כאו"א מישראל לעשות התחלה, הכנה והקדמה לזה – כאשר הוא מצדו עושה כל התלוי בו לפתוח "כחודה של מחט", ולהעביר דרך הנקב את ה"חוטא יקירא", שאז זוכה שבנוגע לעניניו הפרטיים (לכל הפחות) פותח לו הקב"ה "כפתחו של אולם",

וממנו ומחלקו בעולם – הולך ומתפשט לאט לאט בכל הסביבה כולה, הלוך והוסיף ואור, ועד שתמורת המצב ד"הסתר אסתיר פני ביום ההוא" [אף שגם אז נאמר "ביום", ולא "בלילה" ח"ו...] נעשה להיפך, שגם הענינים שהם בבחינת "סתימא דכל סתימין", ענינים שמצד עצמם אינם שייכים לגילוי, כיון שאינם "גילויים", אלא עצמיות – מתגלים גם הם, מצד "כי אתה אבינו", ועד ש"כל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר[250] ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו"[251], "קוינו" דייקא, מלשון "קו"[252], שע"י "האי חוטא יקירא" ניתוסף בהמשכת אלקות.

ועד"ז אצל כאו"א מישראל בפרטיות – ע"י עבודתו ב"נר מצוה ותורה אור", כפי שמוארים ב"מאור" שבתורה שהיא תורת החסידות, אשר, על ידה מתגלית פנימיות הנשמה באופן ד"בקשו פני את פניך ה' אבקש"[253], שפנימיות הנשמה מתקשרת עם הפנימיות שלמעלה, ועד שנעשים כולא חד[254],

[וע"ד מ"ש[255] "ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד", אלא, שענין זה שנאמר בנוגע לעתיד נעשה אצלו בהוה],

241) לשון הזהר – ח"ג קלד, א.
242) ב"ר פ"ח, ח.
243) בראשית א, כו.
244) פי' מת"כ שם.
245) ספכ"ט.
246) ראה תניא ספל"ג. ובכ"מ.
247) שם.
248) תהלים קלט, יב. וראה גם לקו"ת צו, יב, א.
249) זכרי' יג, ב.
250) ישעי' כה, ט.
251) תענית בסופה.
252) לקו"ת קרח שם. ובכ"מ.
253) תהלים כז, ח.
254) ראה זח"ג עג, א. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 188. 252. וש"נ.
255) זכרי' יד, ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נמשך לו כל המצטרך לו, לא רק בנוגע לענינים רוחניים, אלא גם בנוגע לענינים גשמיים, בני חיי ומזונא רויחא, שיראה בעיני בשר שהגשמיות שלו היא רוחניות, ובמילא, אין לאף א' שום שליטה על הגשמיות שלו מלבד תומ"צ, והגשמיות שלו היא באופן ד"ונתתי גשמיכם בעתם"[91], שמקבל כל מחסורו בזמן המתאים ובאופן המתאים, ומשתמש בזה עבור דברים שמחים ובריאים, ומתוך שמחה על כל השנה כולה.

* * *

מד. הסדר הוא שלאחרי פורים באים לשבת פרשת פרה,

— לפני פורים קורין פרשת שקלים, ולאחרי' פרשת זכור [שחיובה מדאורייתא[256], ולא עוד אלא שלדעת רוב הפוסקים ה"ה חובת היחיד — דלא כקריאת התורה מצד תקנת משה כדי שלא ישהו ג' ימים בלא תורה (כדאיתא בגמרא במסכת ב"ק[257]), שזוהי תקנה על הציבור, ואינה חובת היחיד[258], משא"כ קריאת פרשת זכור אינה חובת הציבור, אלא חובת היחיד[259] — שפעם בשנה (לכל־הפחות) ישמע פרשת זכור, "זכור את אשר עשה לך עמלק גו' לא תשכח"[260]; ולאחרי פורים קורין פרשת פרה —

שבה מדובר אודות הטהרה דטומאת מת.

ופרשת פרה היא ההקדמה (שאי אפשר בלאו הכי) לפרשת החודש ולחג הפסח[261].

וענין נוסף בסדר הפרשיות — שבין פרשת שקלים, פרשת זכור ופרשת פרה, יכול להיות הפסק באמצע, משא"כ בין פרשת פרה לפרשת החודש אין הפסק[262], אלא בשבת שלאחרי שבת פרשת פרה קורין פרשת החודש.

מה. ויש לבאר המוסר־השכל בעבודת האדם:

מצד גודל ההתפעלות מזה שבימי הפורים הגיעו למעמד ומצב ד"לא ידע", למעלה מטעם ודעת, שמצד זה הי' הדילוג מעומק תחת לעומק רום ולמעלה יותר, ע"י ההתאחדות עם עצמות ומהות א"ס ב"ה — יכול לחשוב לעצמו שמי ידמה לו ומי ישוה לו ומי יערוך אליו!...

על כך אומרים לו:

המעמד ומצב שבימי הפורים אינו אלא הזזה כללית, היינו, שהעמידה במס"נ במשך כל השנה כולה בימים ההם, פועלת שגם בזמן הזה יכולים ע"י הזזה כללית להתהפך מן הקצה אל הקצה, "ונהפוך הוא", אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקו[263], לדלג מעומק תחת, שאול תחתיות, לעומק רום ולמעלה יותר;

אבל, לא זוהי תכלית כוונת בריאת העולם, וכיון שכן, אין זה מספיק עבור יהודי, שממנו תובעים — לא לעשות מה שמוצא חן בעיניו, ואפילו לא מה שמוצא חן בעיני נפשו האלקית, כי אם — שכל מציאותו תהי' למלא את הרצון העליון, והרי רצון העליון הוא שאלקות יהי' בגילוי, "אותותינו ראינו", ראיית אלקות במוחש, בכל פרטי הדרגות דסדר השתלשלות,

— ואף שמקווים להיעוד שגילויים אלה יתבטלו "כשרגא[264] בטיהרא"[265], מ"מ, יש צורך גם בה"שרגא" —

256) ראה טושו"ע או"ח סו"ס תרפה, ובנ"כ.
257) פב, א.
258) "כסברת המלחמות מגילה פ"א ד"ה ועוד אמר. וראה צפנת פענח להל' תפלה פי"ב ה"ה" (אג"ק ח"ח ע' רנו. ח"ט ע' עט. וראה לקו"ש ח"ד ס"ע 1283. וש"נ).
259) ראה שו"ת בנין שלמה סנ"ד. הובא באנציק' תלמודית ערך זכירת מעשה עמלק ס"ב (כרך יב ע' רכא).
260) תצא כה, יז־יט.
261) ראה מגילה כט, א ובפרש"י. ירושלמי מגילה פ"ג ה"ה.
262) ירושלמי שם. רמב"ם שם פי"ג הכ"א.
263) ראה זח"א ד, א. תניא פ"י. פכ"ז.
264) לשון חז"ל — חולין ס, ב.
265) ראה תו"א מג"א צ, ד. קיט, ב. לעיל בהמאמר פ"ב (תורת מנחם — התוועדויות ח"ה ע' 9).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובשביל הגילויים – לא מספיק הענין ד"כי אתה אבינו", אלא צ"ל גם "אברהם ידענו" ו"ישראל יכירנו", היינו, שתהי' העבודה מצד האהבה והעבודה מצד היראה, וגם אהבה ויראה כשלעצמם,

ובמילא, צריך כאו"א מאתנו לידע, שאפילו אם בימי הפורים עמד בתנועה של מס"נ ופעל בעצמו הזזה כדבעי למהוי, להשתנות לגמרי – צריך עכשיו להתחיל לחשוב אודות הענין דטהרת טמאים.

ולכן קורין לאחרי פורים פרשת פרה, שבה מדובר אודות טומאת מיתה, שבאה לעולם בגלל נחש הקדמוני שגרם לחטא עץ הדעת, שורש החטאים – להורות שלאחרי ההזזה הכללית, צריך לרחוץ ולהטהר מכל הענינים הלא־טובים שחטא ופגם ועבר את הדרך.

וכאמור, כאשר יהודי מתחיל ופותח "כחודה של מחט" [אפילו אם הוא רק אומר "רוצה אני", אע"פ שהסיבה לכך היא מפני ש"כופין אותו"... כפס"ד הרמב"ם[266] שגם זה מספיק, כיון שרצונו האמיתי של כל יהודי "לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות", אלא "יצרו הוא שאנסו", "וכיון שהוכה עד שתשש יצרו", אזי מתגלה רצונו האמיתי] – עוזר לו הקב"ה ופותח לו "כפתחו של אולם".

מו. ופרשת פרה היא ההקדמה – שאי אפשר בלאו הכי – שממנה באים מיד – ללא הפסק – לפרשת החודש:

ענינה של פרשת החודש – "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"[267] – מבואר במדרש[268]: "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חודש של גאולה" – הגאולה מ(טומאת) מצרים.

וכן תהי' לנו – ש"כימי צאתך מארץ מצרים"[269], שאז נאמרה פרשת החודש, כך תהי' בעגלא דידן ובמהרה דידן ולמטה מעשרה טפחים, הגאולה שלימה ואמיתית, "אראנו נפלאות"[269].

ובפשטות – שהקב"ה יוציא אותנו מהגלות, מהחושך כפול ומכופל, ונראה בעיני בשר ובמוחש את כל הענינים – ש"לא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך"[205], "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"[270], שאפילו הבשר ("כל בשר") דגוף הגשמי יראה את כח הפועל בנפעל[271], "בדבר ה' שמים נעשו גו'"[272], היינו, שבכל דבר גשמי ובכל דבר שהי' עד עתה חומרי – יראו במוחש ובחיים היום־יומיים את הרוחניות שבו, ויתירה מזה, שיראו את ה"דבר ה'" שמהוה ומחי' ומקיים אותו – בגאולה שלימה ואמיתית, במהרה בימינו אמן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי" ואח"כ ניגון אדמו"ר הזקן – בן ד' הבבות (וצוה לכפול בבא הרביעית ז' פעמים).

אח"כ ברך כ"ק אדמו"ר שליט"א ברכת המזון[273] על הכוס, וחילק לכל הנאספים מ"כוס של ברכה".

בסיום חלוקת "כוס של ברכה" (קרוב לשעה החמישית לפנות בוקר), אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

אלה שזכו שעיקר עסקם בתורה, בנגלה ובחסידות, צריכים להיות מאושרים ("גליקלעך"), ולייקר כל רגע.

וסיים: "זייט געזונט ביז אַ צווייטע התוועדות"[274].

---

266) הל' גירושין ספ"ב.
267) בא יב, ב.
268) שמו"ר פט"ו, יא.
269) מיכה ז, טו.
270) ישעי' מ, ה.
271) ראה תו"ח תצוה תפא, ב ואילך (בהוצאה החדשה – שכח, ד ואילך). ועוד.
272) תהלים לג, ו.
273) לאחרי שצוה שכל הקהל ישב על מקומו, כיון שע"פ דין צ"ל ברכת המזון בישיבה (טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סקפ"ג ס"ט (סי"ב)).
274) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 173. ח"ג ע' 220.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פורים

כרך טז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
מדברי הגמרא על מרדכי היהודי

על הנאמר בסוף המגילה — "כי מרדכי היהודי... ורצוי לרוב אחיו...", אומרים חז"ל בגמרא[1]: "לרוב אחיו, ולא לכל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין" (כי "אחיו" הם "חביריו שהיו מכלל אנשי כנסת הגדולה"[2]). רש"י מסביר, שהסיבה לכך ש"מקצת סנהדרין פרשו ממרדכי היא "לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה"[3].

לאחר מכן ממשיכה הגמרא ואומרת: "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, דמעיקרא חשיב לי' למרדכי בתר ד' (= שבתחילה מנו את מרדכי לאחר ארבעה) ולבסוף בתר חמשה (= לאחר חמשה), מעיקרא כתיב... ולבסוף כתיב...". כי בפסוק מוקדם יותר, בספר עזרא[4], נזכר מרדכי כחמישי, ובפסוק מאוחר יותר, בספר נחמיה[5] הוא מוזכר שישי, "לפי שנעשה מרדכי שר בינתיים, ירד מחשיבותו אצל חכמים"[6].

אינו מובן: את הכלל הזה, ש"גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות", יכלו חז"ל ללמוד מפשטות הפסוקים במגילה עצמה: "לרוב אחיו... מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין", והרי "פירשו" ממנו מפני ש"בטל מדברי תורה" לצורך הצלת נפשות. מדוע, אפוא, נלמד כלל זה בגמרא משינוי של סדר, מפסוק שאין כאן מקומו, משני פסוקים הלקוחים משני ספרים שונים בתנ"ך?

יש מפרשים[7] שמלשון המגילה ניתן להסיק שרק לדעתם של הסנהדרין חשוב תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, אך אין הוכחה לכך שמשמים הסכימו לכך, ולפיכך, הם עונים, מוכיחה הגמרא בדרך אחרת, שהתורה עצמה רמזה לכלל זה על־ידי שינוי הסדר בפסוקים.

אך תירוץ זה איננו "חלק" בדרך הפשט, שהרי אלה ש"פירשו ממנו" לא היו אנשים רגילים, אלא "אחיו" — חברי הסנהדרין, שכל מעשיהם הם פסק הלכה לפי התורה, וכיצד חסרה כאן ההוכחה לכך ש"משמים הסכימו"?

ב.
קשיים נוספים בענין זה

בענין זה ישנם קשיים נוספים:

א) אם אכן "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות", מדוע הוצב שמו של מרדכי (אשר "בטל מתלמוד תורה") בסדר השמות במקום הנמוך רק בדרגה אחת מן הסדר שלפני־כן, בעוד אשר, לכאורה, אין למנותו כלל בין חברי הסנהדרין, אשר כל מהותם היא פסיקת דיני התורה?

ב) מן הפסוק מובן, שכהונתו של מרדכי כ"משנה למלך" נמשכה תקופה מסויימת, שבה הוא היה "רצוי לרוב אחיו" (בלבד, לאחר ש"פירשו ממנו"), אם כן, ממה־נפשך: או שמרדכי היה צריך להוכיח להם מיד שהתנהגותו היא על־פי התורה, ואם לאו, היה עליו לעזוב את ה"שררה", ולשוב להיות רצוי לכל אחיו.

ג.
ההסבר לכך לפי דיוק הלשון, והשאלות המתעוררות

ההסבר לכך יובן על־ידי שימת לב לדיוק שבלשון המגילה ודברי חז"ל: "רצוי לרוב אחיו" — "פירשו ממנו מקצת סנהדרין" (בלבד). כלומר, רוב "אחיו" בסנהדרין אכן הסכימו להתנהגותו.

---

1) מגילה טז, ב. הובא בפרש"י עה"פ.
2) חדא"ג מהרש"א שם.
3) ובפרש"י עה"פ בהיפך הסדר — לפי שנעשה קרוב למלכות והי' בטל מתלמודו, כפשוטו של הענין.
4) ב, ב.
5) ז, ז.
6) פרש"י מגילה שם.
7) הרי"ף לע"י מגילה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מכך מובן באופן פשוט, שהעובדה ש"פירשו ממנו מקצת סנהדרין" איננה מהווה כלל הוכחה לכך שתלמוד תורה גדול מהצלת נפשות. להיפך, מכך ניתן להסיק, שאם לרוב הסנהדרין הוא היה רצוי, זאת אומרת, שהם הסכימו לדעתו[8].

בכך מובן גם מדוע הוצב שמו במקום הנמוך יותר בדרגה אחת בלבד, מפני שרוב חברי הסנהדרין הסכימו עם מעשהו.

אך לפי זה קשה מצד שני:

א) אם מעשהו של מרדכי היה בהסכמת דעתם של רוב חברי הסנהדרין היה על דעה זו להכריע את דעת המיעוט "מקצת", ואם כך, מדוע הם "פירשו ממנו", ולא בטלו את דעתם מפני דעת הרוב?

ב) לפי האמור לעיל יוצא, ששני מאמרי חז"ל המובאים בגמרא זה בהמשכו של זה ("פירשו ממנו (רק) מקצת סנהדרין" ו"גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות") סותרים בעצם זה את זה[9]!

ד.

דיוק נוסף: "פירשו", והסיפור על הרוגוצ'וב'י

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהבין תחילה דיוק נוסף במאמר חז"ל זה: נאמר "פירשו ממנו מקצת סנהדרין", ולא "חלקו עליו" או "אין רוח מקצת חכמים נוחה הימנו"[10], וכדומה. כוונת הביטוי "פירשו ממנו" איננה שחלקו עליו מפני שלפי דעתם לא היה מעשהו של מרדכי לפי התורה, אלא שהם הבדילו עצמם ממנו, מפני שהיתה להם שיטה אחרת בנושא התנהגות חברי הסנהדרין ותלמידי־חכמים, ודרכו שונה מדרכם, אך גם הם הסכימו שמעשהו של מרדכי מותאם לדרך התורה.

ההסבר לכך יובן גם מסיפור על הגאון הרוגוצ'וב'י והתנהגותו, כדלהלן:

לאחר שכ"ק מו"ח אדמו"ר יצא מרוסיה והגיע לריגא, הוא כנס שם אסיפה של רבנים, מנהיגים, עסקנים וכדומה למען יהודי רוסיה. בין המוזמנים היה גם הרוגוצ'וב'י. באסיפה רצו לבחור ועדה שתתאסף מדי פעם, ותשקול את הצעדים לפעילות למען יהודי רוסיה, וביקשו מן הרוגוצ'וב'י להשתתף בועדה זו. הוא סירב, והסביר, שהשתתפותו בועדה זו תלויה במחלוקת שבין התלמוד הבבלי לירושלמי.

במסכת ברכות[11] נאמר בגמרא ש"חסידים הראשונים היו שוהים... תשע שעות ביום בתפלה". והגמרא שואלת: אם כך, "תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, — (ועונה:) אלא מתוך שחסידים הם, תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת".

בתלמוד הירושלמי[12] מובא ענין זה בשינוי: במקום "מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת (ומלאכתן מתברכת)" נאמר: "על־ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן וברכה ניתנת במלאכתן".

ההבדל בין "תורתם משתמרת לבין "ברכה ניתנת בתורתן" מובן: בביטוי "משתמרת" הכוונה היא "שאין תלמודם משתכח"[13], אך עם זאת אין כל תוספת חדשה לתורתן, אלא מה שביכולתם ללמוד בזמן המועט שבו אינם עוסקים בתפילה.

ואילו ב"ברכה ניתנת בתורתן" הכוונה היא "שהצליחו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוהין"[14]. כלומר, בנוסף לכך שאין הם שוכחים את תלמודם, הם מצליחים "להבין ולהשכיל מיד", מה שעל־פי טבעם היה נדרש להם זמן רב הרבה יותר בלימוד התורה.

וכך הוא, סיים הרוגוצ'וב'י, גם בענינו: השתתפותו בוועדה תגרום לבטול חלק מזמנו בלימוד התורה. לפי ה"ירושלמי", ש"על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן" — לא יחסר לו בידיעת התורה. אך כיוון שההלכה היא כ"בבלי" ש"תורתם משתמרת" — בלבד[15], הרי תחסר לו ההוספה בלימוד וידיעת התורה גם בזמנים אלו — ועל כך אין הוא יכול לוותר.

---

8) כ"פ גם בבן יהוידע מגילה שם.

9) ולגירסת הע"י (וכ"ה גירסת היל"ש עה"פ. הובאה ג"כ בדק"ס מגילה שם) בעל ב' המימרות אחד הוא (רב יוסף)!

10) להעיר ממדרש שמואל לאבות פ"ג מ"י — הובא ביד יוסף לע"י שם.

11) לב, ב.

12) שם פ"ה ה"א.

13) פרש"י ברכות שם.

14) פני משה לירושלמי שם.

15) להעיר מהענין שע"י צדקה "נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה" — תו"א א, ב.

ובלקו"ת לג"פ (ג, א. נדפס באוה"ת בראשית כרך ו' תתרכו, ב ואילך) מובן שאינו גוזמא כ"א אלף ממש. ובמילא מובן שאין צריך לשהות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
מחלוקת זו תלויה בהבדל שבין אופן הלימוד בתלמודים השונים

יש לומר, שההסבר למחלוקת זו בין ה"בבלי" ל"ירושלמי" כרוך בהבדל שבין דרכי לימודם:

אופן הלימוד בתלמוד הבבלי הוא ריבוי של שקלא וטריא וכו', כדברי הגמרא[16] "במחשכים הושיבני[17]... זה תלמודה של בבל": דרך הלימוד היא כאדם המחפש בחשיכה — יש להרבות בחיפוש ויגיעה, לשאול קושיות ולערוך הבחנות וכו' עד שמגיעים למסקנה האמיתית. לעומת זאת, הלימוד בתלמוד הירושלמי הוא באופן ישר — מוצאים מיד את התירוץ האמיתי וכו', כאדם הרואה דבר־מה באור[18].

לפיכך יוצא, שלפי שיטת הבבלי, אפשרי שעל־ידי הלימוד המועט של החסידים הראשונים יתבצע רק הענין של "תורתם משתמרת" — שהם לא ישכחו את לימודם, אך לא באופן של "ברכה ניתנת בתורתן", "להבין ולהשכיל מיד" — דבר שאיננו מתאים לסדר הלימוד של ה"בבלי".

אך לפי שיטת ה"ירושלמי", גורם לימודם גם לכך ש"ברכה ניתנת בתורתן" — "הצליחו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוהין" — בהתאם לאופן הלימוד הישר, שבו מגיעים מיד לאמתתו של הענין.

ו.
ההבדל בין שיטת מרדכי לשיטת "מקצת סנהדרין" תלוי בהבדל שבין ה"ירושלמי ל"בבלי".

לפי האמור לעיל, יש לומר, שההבדל בין שיטת מרדכי (הרצויה לרוב הסנהדרין) לבין שיטתם של "מקצת סנהדרין" תלוי במחלוקת הנ"ל בין ה"בבלי" ל"ירושלמי":

שיטתם של הסנהדרין הגדולה, שנבחרו מן הסנהדרין הקטנה[19], שמקומם בירושלים, או לפחות בארץ הקודש[20], מתאימה, כפי שסביר לומר, לדרך הלימוד של ה"ירושלמי", במיוחד בתקופת המשנה ואנשי כנסת הגדולה.

אך גם אז היו תנאים שהגיעו מבבל, כפי שמאוחר יותר ידוע: הלל עלה מבבל[21], רבי נתן הבבלי[22], ועוד. במיוחד אשר עברו יותר משבעים שנה מן התקופה שבה הלכו "החרש והמסגר"[23] מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה — לבבל[24]. אנשי כנסת הגדולה היו משבי הגולה אשר הגלה נבוכאדנצאר מלך בבל לבבל וישובו לירושלים ויהודה בשנת אחת לכורש, לאחר שהיו חמשים ושתיים שנה בבבל, אך גם מבין "החרש והמסגר", אשר כבר בירושלים הם היו ידועים במעלתם זו, ובאופן הלימוד הזה[25].

לפיכך סברו מרדכי ורוב הסנהדרין שעליו להיות משנה למלך לצורך הצלת נפשות. עם זאת, הוא יכול להשאר בין הסנהדרין ואנשי כנסת הגדולה שכל ענינם הוא לימוד התורה, כי "על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן", וכך הוא יצליח, לא רק באופן ש"תורתם משתמרת", אלא "להבין ולהשכיל מיד" — הוא יוכל להתברך ולהתעלות בלימוד, יותר מהזמן שנותר לו ללימוד התורה.

אך היו בין חברי הסנהדרין גם "מקצת" שאופן לימודם היה כאופן הלימוד של ה"בבלי", כדלעיל.

לפיכך התקיים אצלם הענין של "תורתם משתמרת" בלבד, שעקב התמסרות לעניני עסקנות ו"הצלת נפשות" תחסר להם התוספת בידיעת התורה הנדרשת מחברי הסנהדרין, ולכן "פירשו ממנו מקצת סנהדרין": אצלם לא התאפשרה דרך העבודה של מרדכי ורוב הסנהדרין והם נבדלו ממנו בשיטתם השונה.

ז.
בכל זאת יש "גדלות" מיוחדת בהתמסרות ללימוד התורה

למרות שלפי שיטת ה"ירושלמי" הרי "ברכה ניתנת בתורתן", ולפיכך היתה למרדכי הברכה והתוספת

ואולי יש לחלק בין זה ל"ברכה ניתנת בתורתן". ואכ"מ.

16) סנהדרין כד, א. ומשמע דהסיבה היא "בבל" (ש"אין תורה כתורת א"י" — ב"ר פט"ז, ד) — וגם בזמן התנאים, אנשי כנה"ג וכו' כן הוא.

17) איכה ג, ו.

18) ראה בארוכה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. ד"ה אמר רבא תש"ח פי"א. ועוד.

19) ראה סנהדרין פח, ב. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ח.

20) שם.

21) פסחים סו, א.

22) דעלה מבבל — פרש"י גיטין (סה, ב), ב"ב (עג, א) ד"ה רבי נתן. ועוד.

23) מ"ב כד, יד. גיטין פח, סע"א. פרש"י עה"פ.

24) ראה סדר הדורות — בזמן דנס פורים.

25) ראה בכ"ז — מפרשי המשניות בתחלת אבות. הקדמת הרמב"ם לפיה"מ. עזרא ב, א־ב. שם א, א. סדה"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בידיעת התורה, בכל זאת, "ירד בחשיבותו אצל חכמים" מפני ש"בטל מדברי תורה ונכנס לשררה".

זאת, מפני שיש מעלה מיוחדת בדרך של "תורתם אומנתם" — שלא להתבטל מן הלימוד מפני שום סיבה[26], ואף כאשר לא תיפגם ההוספה בידיעת התורה עקב הענין של "ברכה ניתנת בתורתן". זוהי כוונת חז"ל באומרם "גדול תלמוד־תורה יותר מהצלת נפשות...": ישנה "גדלות" מיוחדת בהתמסרות המוחלטת ללימוד התורה. וכיוון שאצל מרדכי הוסרה גדלות זו, הופחתה חשיבותו "אצל חכמים", ובמקום להימנות "בתר ד'" (=לאחר ארבעה) הוא נזכר "בתר חמשה".

למרות כל זאת סברו מרדכי ורוב הסנהדרין שהיה עליו להיעשות משנה למלך ואף אם על ידי כך תחסר לו ה"גדלות" של "גדול תלמוד תורה", הרי כדאי הדבר לצורך "הצלת נפשות"[27], לצורך היותו "דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו"[28].

ח.
העיקר: טובת הרבים

לכאורה, עדיין לא הכל ברור: אמנם לא נפגמה אצל מרדכי אפילו התוספת בידיעת התורה, מפני ש"ברכה ניתנת בתורתן", ואמנם, יש יתרון ב"הצלת נפשות" אשר לשמה כדאית הירידה מ"תורתו אומנתו" — אך כיצד הוא נשאר, בכל זאת, גם אחר־כך אחד מן הסנהדרין, אשר, לכאורה, כל תפקידם הוא רק לימוד התורה והוראתה?

בלשון אחרת: כיצד ייתכן שעל חברי הסנהדרין עצמם תחול החובה לוותר על "תורתם אומנותם" למען "הצלת נפשות"?

ההסבר לכך הוא: ב"תנא דבי אליהו"[29] נאמר: "היה להם (לסנהדרי גדולה) לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם, ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל... וילמדו את ישראל...".

ההלכה היא, שכאשר גולה הסנהדרין ממקומה בלשכת הגזית, אין באפשרותה לדון דיני נפשות[30]. זאת אומרת, שעל־ידי "ויחזרו בכל עיירות ישראל..." חלה ירידה בכוחה של הסנהדרין[31]. בכל זאת "היה להם" — הם חייבים — "לילך... בכל עיירות ישראל..."[32].

מכך ניתן להבין, שתפקידה העיקרי של הסנהדרין הוא הוראה לרבים, ועל־ ידי כך הצלת רבים, וכדי לזכות את הרבים, יש צורך לרדת מתוקפם כסנהדרין.

בדומה לכך הוא ההסבר בענינו: למרות, שעל־ידי כך שמרדכי נעשה למשנה למלך חלה ירידה בחשיבותו כחבר סנהדרין מדרגה של "בתר ד'" ל"בתר חמשה", וחסרה לו המעלה של "תורתם אומנותם", בכל זאת כדאית הירידה, אפילו מצד עצם תפקידו כחבר סנהדרין, מפני שזה לצורך טובת הרבים.

ט.
צריך להקדיש זמן לעיסוק ב"צרכי ציבור"

נוהגו של כ"ק מו"ח אדמו"ר היה "לגזול"[33] מן

---

26) ראה מג"א (סק"ו סק"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ד): אפילו רגע. ובשו"ע אדה"ז ס"צ סי"ז: ואין מתבטל כלל כ"א לדברים הכרחים לצרכי גופו ולימודו. וראה תניא ספכ"ג. וראה לקמן הערה 34.

27) ראה ט"ז יו"ד סו"ס רנא.

28) אבל לולי הענין ד"הצלת נפשות" לא הי' עוסק בצ"צ, מצד מעלת ת"ת.

ועפ"ז יש לקשר מה שפרש"י בתחילת מג"א — "הוא אחשורוש, הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו", עם פירושו בסיום מג"א — "לרוב אחיו, ולא לכל אחיו וכו'" (דנעוץ תחלתן בסופן) —

כי הטעם שמרדכי "נעשה קרוב למלכות והי' בטל מתלמודו" גם לאחר נס פורים, הוא לפי ש"הוא אחשורוש, הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו", ובמילא ישנו החשש שיחדש הגזירה.

29) רבה פי"א.

30) ע"ז ח, סע"ב. וש"נ. רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"א־יג. ולדעת הרמב"ן (בהשגותיו לסהמ"צ מ"ע קנג) "בטלו כל הדינין (לא רק דיני נפשות) התלויין בב"ד הגדול".

31) ואף שבתדא"ר שם המדובר בזמן "עד שיתישבו ישראל בארצם" שזה קודם לבנין ביהמ"ק — הרי מקומם דסנהדרין הוא "אצל המזבח" (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו. מכילתא ס"פ יתרו*. משפטים כא, יד. פרש"י ר"פ משפטים), "סמוך לשכינה" (תוס' ע"ז שם ד"ה מלמד), דזה ישנו גם במשכן וכו'. ומובן שכשאינם "אצל המזבח" חסר בשלימות ענין הסנהדרין. ובתוס' ע"ז (הנ"ל) מוכח דכשאינם (רק) "אצל המזבח" בטלו דיני נפשות כו', עיי"ש.

ועוד (ועיקר) — טעם התדבא"ר דזהו "עד שיתיישבו" — כי לאח"ז הרי יש ב"ד בכ"מ והם עושים כ"ז (במכש"כ מסנהדרין "קודם שיתיישבו", וק"ו מהם — שה"ה מארי דאתרא זה בפרט).

32) בפרט באופן ד"ולהגבי' בגדיהם למעלה מארכובותיהן" — להעיר ממרז"ל חלוק כו' טלית של ת"ח כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח (ב"ב נז, ב). — ועייג"כ תענית כג, רע"ב. מג"א או"ח ר"ס ב.

33) ראה זח"ב צג, ב: לא תגנוב כו'. דיינא כו'.

*) כ"ה בדפוסים לפנינו. ובכמה דפוסים: ר"פ משפטים. ראה מכילתא מהדורת האראוויטץ־רבין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזמן שבו יכול היה להתמסר ללימוד התורה בעצמו, ולעבודת ה' לעצמו, ולהתעסק בעניני ציבור והצלת נפשות.

הוא אף דרש זאת מחלק נכבד של תלמידיו והקרובים אליו, שאף הם ינהגו בדרך זו. הוא הנהיג, שאפילו תלמידי הישיבה יקדישו חלק מסויים של זמנם בתקופת "בין הסדרים" להפצת התורה והיהדות חוצה, ובודאי חלק גדול מזמן ההפצה אינו מנוצל לעצם הלימוד עם הזולת אלא ל"צרכי ציבור": מאמצים להשגת תלמידים, סידור מקום ללימוד, גיוס הכספים הדרושים לכיסוי ההוצאות וכו'.

כלומר, אפילו חסידים ו"מקושרים", אשר היו בדרגה ש"תורתם משתמרת", כפסק ההלכה שלפי ה"בבלי", צריכים להקדיש מזמנם לטובת הרבים, גם אם על־ידי כך יפגע לימוד התורה שלהם.

וזאת, מפני שהנהגת הרוגוצ'ובי, כדלעיל, מתאימה רק ליחידי סגולה שבכל דור, שהם בדרגת "תורתם אומנתם", ותפקידם הוא כדרך "מקצת הסנהדרין" הוספה בידיעת התורה בתמידיות.

ואילו סדר העבודה לרוב, אפילו לבני תורה, הוא כהלכה, שבזמן הזה אין אנשים ש"תורתם אומנתם"[34], במיוחד כאשר מבטלים את הלימוד לצורך "הצלת נפשות" ולתועלת הרבים.

לגבי כ"ק מו"ח אדמו"ר עצמו יש להעיר, שמי יודע אופן עבודתו. בכלל, ידועים דבריו של הבעל־שם־טוב[35] על הפסוק[36] "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עלייך זרח", שאמר: "אתם נשיאי ישראל, המוסרים את תורתם ועבודתם למען טובת הרבים, מה יהא עליכם. הרי זה קומי אורי הפרטי לכללי..." — כלומר, לנשיאי ישראל יש ברכה מיוחדת, שלא ייפגמו אצלם ה"תורה ועבודה", ואדרבה: "בא אורך וכבוד הוי' עליך זרח" — ללא יחס, "ברכה ניתנת בתורתן".

י.

ההוראה: ויתור על צרכים פרטיים למען הרבים

וזוהי ההוראה ממעשיו של מרדכי לגבינו למעשה, כדבריו הידועים של הבעל־שם־טוב[37] על דברי המשנה[38] "הקורא את המגילה למפרע לא יצא": מי שקורא את המגילה תוך הסתכלות, כאילו מסופר בה על מאורע שאירע בעבר ("למפרע") ואין לו קשר להווה — הוא "לא יצא":

נדרשת מאתנו התנהגות אשר היא מעין דרכו של מרדכי, להיות "משנה למלך" כדי להיות "דורש[39] טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו", ואפילו כאשר משום כך הוא "רצוי" רק ל"רוב אחיו".

ולמרות שאצל רבים כרוכה דרך זאת ב"ירידה"[40], מפני שלשם כך יש צורך בויתור על השלימות העצמית — הרי כדאית ירידה זו לטובת הרבים.

[ענין זה קיים אצל כל אחד גם בחייו כפרט: נשמתו יורדת "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"[41] כדי להעשות למושל ושולט[42] על הגוף, על הנפש הבהמית, ועל חלקו בעולם, לכובשם ולעשות מהם "דירה לו ית'".

וכאשר הוא בא בקשר נישואין, נוסף לו על כל הנ"ל גם הענין של (בלשון המגילה[43]) "להיות כל איש שורר בביתו" (כמאמר חז"ל[44]: "איזהו אשה כשרה העושה רצון בעלה". וגם "שררה" זו כרוכה בירידה, כמאמר חז"ל[45]: "נחית דרגא נסיב איתתא" (=רד דרגה ושא אשה), כי האדם מוכרח לוותר על עניניו הפרטיים לצורך טובת ביתו[46]].

34) בדרגא דרשב"י (שאז "אין מפסיקין לתפלה") — שבת יא, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס קו [אף שישנו בדרגא פחותה יותר (שאז אי"צ לילך לביהכנ"ס) — רמ"א או"ח ס"צ סי"ח. שו"ע אדה"ז שם סי"ז. וראה לעיל הערה 26].

35) מז' תורות הידועות שאמרן בג"ע ביום חגיגת הולדתו ש"ק פ' תבוא ח"י אלול תרנ"ב — כפי ששמען כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (משיחת שמע"צ תרצ"ז). נדפסו בהוספות לכש"ט (קה"ת) סי' ג'.

36) ישעי' ס, א (מהפטורה דפ' תבוא).

37) הוספות לכש"ט (קה"ת) סי' עח.

38) מגילה רפ"ב.

39) וכידוע אמתית ענין הדרישה — ע"ד ודרשת וחקרת גו', תדרשנו בכל לבבך גו'. וראה ט"ז לאו"ח ר"ס תכט. — ראה סה"מ עת"ר ע' סא. סה"מ תש"ט ע' 224 ואילך.

40) וכמו מלך כפשוטו, שמצ"ע הוא "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (ש"א ט, ב), וצ"ל השתדלות מיוחדת לפעול עליו שירצה להיות מלך על עם (ראה ד"ה תקעו תש"א. יו"ט של ר"ה תש"ג. ובכ"מ).

41) ע"ד לשון הש"ס חגיגה ה, ב. ונת' ברשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת נ"ך כרך ב' ע' א'עב ואילך).

42) ראה תניא פ"ט.

43) א, כב.

44) ראה תדבא"ר פ"ט. הובא ברמ"א אה"ע סו"ס סט.

45) יבמות סג, א.

46) ודוקא עי"ז "ויברך אותם ויקרא את שמם אדם" (בראשית ה, ב. יבמות שם. המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' 5 ואילך). וראה לעיל הערה 15, שע"י צדקה "נעשה מוחו ולבו זכים וכו'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זהו ההסבר לכך שמוצאים יתרון אצל העוסקים בצרכי־ציבור, אפילו על פני אלה ש"תורתם אומנתם"[47]: אלה אשר "תורתם אומנתם" צריכים להפסיק לצורך קריאת שמע[48], ואילו העוסקים בצרכי ציבור אינם מפסיקים אפילו לקריאת שמע[49],

מפני שלמרות שעל־ידי התעסקות בצרכי־ציבור באמונה[50] נפגעים לימוד התורה והשלימות העצמית, כדברי חז"ל[51] "הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאליהן", בכל זאת, דוקא באמצעות זאת קיימת המעלה המיוחדת של טובת הרבים.

ואם הנהגה כזאת נדרשת ממרדכי לצורך הצלת הגופים היהודיים[52], הרי על אחת כמה וכמה נדרש הדבר כאשר מדובר בהצלת נשמות יהודיות, ויש צורך לוותר על השלימות העצמית למען "הצלת נפשות", כדי להיות "דובר שלום לכל זרעו", עד אשר ישראל עושין תשובה "ומיד הן נגאלין"[53], בקרוב ממש.

(משיחות פורים תשל"ג,
פורים וש"פ תשא תשל"ה)

47) נוסף על החילוק בגדרם – דתורתו אומנתו הוא כשאין מתבטל מלימודו כלל (ראה לעיל הערה 26), ועוסק בצ"צ הוא גם כשעוסק בזה רק בשעה זו [כפשטות לשון הרמב"ם וכו' (דלקמן הערה 49) "הי' עוסק בצרכי רבים כו'"].

48) בהנסמן בתחילת הערה 34. רמב"ם הל' ק"ש פ"ב ה"ה (ונ"כ שם).

49) רמב"ם שם. שו"ע (ואדה"ז) או"ח ס"ע ס"ד. שו"ע אדה"ז סו"ס צג.

וראה לח"מ (הל' ק"ש שם), שאא"ל כמ"ש הב"י (סי' ע) דמקור הרמב"ם הוא מהא דירושלמי ברכות (פ"ה ה"א) "העוסק בצ"צ כעוסק בד"ת", ד"כאן צרכי רבים עדיף מד"ת בתורתו אומנתו כו'", עיי"ש. וראה כס"מ הל' ק"ש שם. שו"ע אדה"ז שם.

50) אף שבשו"ע אדה"ז (ס"ע שם) כתב: בד"א בדורות הראשונים שהיו עוסקים עמהם לש"ש כו'* – הרי מסיים: "אין מי שישתדל אלא הוא שאז אפי' עוס' בהצלת ממונם לבד כו' ולא יפסיק". וכ"ש בנדו"ד בענין של הצלת נפשות – נשמות – ממש.

51) סנהדרין יז, א. פרש"י בהעלותך יא, כח. ובתנחומא וארא (ה) ושמו"ר (פ"ו, ב): משכח תלמודו.

52) כידוע שפורים הי' ההצלה של גופות בנ"י (משא"כ חנוכה – לבוש או"ח סי' עת"ר ס"ב. ט"ז שם סק"ג).

53) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. וראה אגה"ת פי"א.

*) ודלא כדחיית הכס"מ (הל' ק"ש שם) ד"מ"ש (ה"ר מנוח) ודוקא בדורות הראשונים אין לו טעם".

המשך ביאור למס' נזיר ליום שני עמ' א

שגזרו שאסור לחוף בכל אדמה, משום אותה אדמה, אם כן כְּלָל כְּלָל לֹא – בכל סוג אדמה אסור לחוף, ואפילו שאינה משירה את השיער. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, כיון שאין אנו יודעים לפשטה:

משנה

המשנה עוסקת בחיוביו של נזיר שעבר על איסוריו כמה פעמים: נָזִיר שֶׁהָיָה עובר על נזירותו וּשְׁתָיָה כמה רביעיות יַיִן כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּיב מלקות וקרבן אֶלָּא על רביעית אַחַת, אף על פי שבכל רביעית ששתה עבר על איסור נוסף, מפני שלא התרו בו על כל רביעית ורביעית בפני עצמה, וחייב רק על הרביעית הראשונה שהתרו בו עליה. אבל אם התרו בו לפני כל פעם ששתה וְאָמְרוּ לוֹ 'אַל תִּשְׁתֶּה', 'אַל תִּשְׁתֶּה', וְאף על פי כן הוּא היה שׁוֹתֶה רביעית יין, חַיָּיב מלקות וקרבן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מהרביעיות ששתה. וכן הדין אם הָיָה עובר על נזירותו וּמְגַלֵּחַ שערותיו כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּיב מלקות וקרבן אֶלָּא על תגלחת אַחַת. אבל אם התרו בו לפני כל פעם שגילח וְאָמְרוּ לוֹ 'אַל תְּגַלֵּחַ', 'אַל תְּגַלֵּחַ', וְאף על פי כן הוּא היה מְגַלֵּחַ, חַיָּיב מלקות וקרבן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מהפעמים שגילח. וכן הדין אם הָיָה עובר על נזירותו וּמִטַּמֵּא לַמֵּתִים כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּיב מלקות וקרבן אֶלָּא על טומאה אַחַת. אבל אם התרו בו לפני כל פעם שנטמא וְאָמְרוּ לוֹ 'אַל תִּטַּמֵּא', 'אַל תִּטַּמֵּא', וְאף על פי כן הוּא היה מִטַּמֵּא למתים, חַיָּיב מלקות וקרבן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מהפעמים שנטמא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת כי תשא

כרך כא שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש"י על "בבואם..."

מן הפסוק[1] "בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה'", מצטט רש"י את המילים "בבואם אל אהל מועד" ומפרש: "להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת[2] או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה זרה".

מהו הקושי בפסוק שאותו מתכוין רש"י לתרץ בפירושו?

יש המפרשים[3], שכוונת רש"י היא למנוע את המחשבה שחובת המיתה היא על "ביאה ריקנית", כניסה לאהל מועד ללא רחיצת ידים ורגלים בלי לבצע שם עבודת כהונה.

כפי שמשתמע, לכאורה, מכך שהתורה מתבטאת בלשון סתמית: "בבואם (סתם) אל אהל מועד ירחצו מים...", בשונה מן הנאמר לגבי המזבח, ששם אומרת התורה במפורש: "בגשתם .. לשרת...", אשר בכך ניתן להבין, לכאורה, שעצם הביאה לאהל מועד, אף ללא "לשרת", מחייבת רחיצת ידים ורגלים.

לפיכך אומר רש"י, שהמשמעות של "בבואם אל אהל מועד" היא "להקטיר... או להזות..." – חייבים מיתה רק כאשר מבצעים עבודת קודש[4] ללא רחיצת ידים ורגלים.

אך הסבר זה של המפרשים תמוה מאד, כי:

א) לפי זה מתעוררת השאלה מצד שני: מנין מסיק רש"י, לפי פשוטו של מקרא, שאין חייבים מיתה על "ביאה ריקנית" – להיפך מן המובן מן הפסוקים בפשטותם, שאף "בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו"?

כשלומדים זאת לפי דרך ההלכה יש סברה[5] שהמילה "לשרת" אמורה גם לגבי תחילת הפסוק "בבואם אל אהל מועד" ומשמעות הפסוק היא, שרק "בבואם אל אהל מועד .. לשרת" חייבים ברחיצת ידים ורגלים.

אך אם מכך מסיק רש"י את מסקנתו היה עליו לצטט גם את המילה "לשרת", ואילו מכך שרש"י מצטט רק את המילים "בבואם אל אהל מועד" בלבד ואף אינו מוסיף "וגו'", מובן שמן המילים "בבואם אל אהל מועד" בלבד ניתן להסיק ש"בבואם" הכוונה היא "להקטיר וכו'".

ובנוסף לכך לפי פשוטו של מקרא אין אפשרות לומר שהמילה "לשרת" אמורה לגבי "בבואם אל אהל מועד"[6], משום שאז צריכה היתה התורה לכתוב[7] "בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת... ירחצו מים ולא ימותו".

אך מכיון שהענין "בבואם אל אהל מועד" מסתיים במילים "ירחצו מים ולא ימותו" ורק לאחר מכן מתחיל בענין חדש[8] "או בגשתם אל המזבח לשרת...", מובן מפשוטו של מקרא, שהמילה "לשרת" אינה אמורה לגבי המילים הקודמות "בבואם אל אהל מועד"[9].

---

1) פרשתנו ל, כ.

2) כ"ה בדפוסים שלפנינו, וכן בדפוס שני וכמה כת"י רש"י שתח"י. אבל בדפוס ראשון (וכן בכמה כת"י רש"י): להקטיר (שם) קטרת שחרית ובין הערבים. ולכאורה הוא לשון מתוקן יותר. וראה לקמן הערה 29.

3) נחלת יעקב הובא בשפ"ח כאן. משכיל לדוד. וכן הובאה דעת רש"י (בפי' לחומש כאן) בתוד"ה להביא יומא (ה, ב), כמ"ש בצידה לדרך ונחלת יעקב כאן.

4) כלשון התו"כ (שמיני י, ט – הובא בנחלת יעקב כאן) – כהפירוש (רבינו הלל וקרבן אהרן לתו"כ שם. רמב"ן שמיני שם) שקאי בקידוש ידים ורגלים. וראה לקמן הערה 30.

5) ראה זבחים יט, סע"ב. תוד"ה ולא – סנהדרין פג, א. ר"ש כלים פ"א מ"ט.

6) ומכש"כ שגם ע"ד ההלכה י"א כן (תוס' יומא שם. ר"ש כלים שם).

7) ע"ד הלשון גבי לבישת בגדי כהונה (תצוה כח, מג). וראה בארוכה לקמן סעיף ד-ה.

8) ועד שבא ע"ז חיוב מיוחד ד"ורחצו גו'" (פסוק כא), כדלקמן בפנים שם.

9) במשכיל לדוד תירץ, ד"הכרחו הוא דאל"כ תחלה הול"ל בגשתם אל המזבח שהוא לשרת ואח"כ לכתוב בבאם אל אהל מועד דהגם שאינו לשרת אפ"ה מיבעי לקדושי".

אבל בפשטות, גם בביאת אהל מועד (בלי שירות) יש חומר לגבי "בגשתם אל המזבח (החיצון – רש"י כאן) לשרת", ועכ"פ יש בזה מה שאין בזה. וכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב) אם כוונת רש"י היא להבהיר שבמילים "בבואם אל אהל מועד" אין הכוונה ל"ביאה ריקנית", הוא צריך היה להסביר זאת לפני כן, לגבי הציווי, בפרשת תצוה[10], "והיו (בגדי הכהונה) על אהרן...", שגם שם יש בפסוק שני חלקים אלו: "בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש" – אך למרות זאת אין רש"י אומר שם שמשמעות המילים "בבואם אל אהל מועד" היא "להקטיר..." – דוקא כאשר הכהן עובד עבודה מסויימת[11].

ולכאורה קשה לומר, שכיון ששם אין הפסקה בפסוק בין "בבואם אל אהל מועד" לבין "או בגשתם אל המזבח" מובן מאליו[12] שהמילים "לשרת בקודש" הנאמרות בסוף הפסוק מוסבות גם על "בבואם אל אהל מועד", עד אשר רש"י אינו צריך לפרש על כך דבר.

ב.

לפי הפשט – הכניסה לאהל מועד היא רק לצורך עבודה

יותר מכך – אי אפשר כלל לומר, שכוונת רש"י היא לשלול את הדעה ש"בבואם אל אהל מועד" כולל גם "ביאה ריקנית" – משום שלפי דרך הפשט זהו חידוש גדול ביותר שיש "ביאה ריקנית" לאהל מועד, מציאות הנוגדת לחלוטין את הכלל הפשוט של "דיבר הכתוב בהווה":

בן חמש למקרא יודע, שאהל מועד הוא מקום מקודש ביותר[13], ואין נכנסים לשם ללא צורך, כדי לטייל וכדומה. מקום זה הוא כשמו – אהל שהוא מועד, נכנסים לשם רק כאשר הקדוש־ברוך־הוא קובע[14] ומצווה להכנס לשם לצורך תכלית מסויימת – כדי לבצע עבודת קודש[15].

גם לפי ההלכה אסור להכנס להיכל ל"ביאה ריקנית"[16]. ולכן מסבירים המפרשים[17], שרש"י אינו ממעט רק "ביאה ריקנית", אלא גם ביאה לאהל מועד כדי להשתחוות לפני ה', אשר "להשתחוות שרי (=מותר) ליכנס"[18].

אך לפי דרך הפשט אין זה סביר להתיר כניסה לאהל מועד כדי "להשתחוות" בלבד, כי אין זה ציווי ואין צורך להכנס לשם כך דוקא לאהל מועד, שהרי השתחוואה לקדוש־ברוך־הוא אפשרית גם בחצר המשכן, בעזרה.

ואם הכניסה לאהל מועד היא רק לצורך ביצוע עבודה מסויימת, הרי מובן שהציווי "בבואם אל אהל מועד ירחצו" אמור כאשר צריך לעבוד שם[19].

ג.

הציווי "בבואם... ירחצו מים" חל רק בעבודות מסויימות

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהבהיר תמיהה המתעוררת על לשון רש"י:

אם רש"י רוצה רק להדגיש שהמשמעות של "בבואם אל אהל מועד" היא כניסה לצורך ביצוע עבודה, היה עליו לומר בקצרה: "בבואם אל אהל מועד – לשרת"[20]! ומדוע מפרט רש"י "להקטיר... או להזות...", והרי לא כאן הוא המקום להודיע אלו עבודות נעשות באהל מועד?

אף אם נניח שרש"י מעוניין לציין דוגמאות של עבודות הנעשות באהל מועד, אין מובן:

א) מדוע מביא רש"י דוקא דוגמאות אלו, "להקטיר... או להזות..." – ולא סוגים אחרים של עבודה, כגון עריכת לחם הפנים, או הטבת והדלקת הנרות, ובמיוחד כאשר הן מוזכרות בתורה הרבה לפני עבודת ההקטרה וכדומה?

ב) יותר מכך: את הדוגמאות של "להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה זרה" לא למדנו כלל לפני כן. רק מאוחר יותר לומדים זאת – על פר כהן המשיח בפרשת

משמע גם מלשון רש"י בפסוק שלאח"ז "שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל" [דלפי' המשכיל לדוד הול"ל "על המשמש בהיכל", שהרי לפי' מ"נכנס להיכל" אפשר ללמוד במכש"כ על "המשמש במזבח"]. וראה לקמן הערה 30.

10) שם.

11) בדוחק אפ"ל שרמזו רש"י בפירושו שם "הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים כו'" (וראה בארוכה לעיל ע' 4־203 סעיף ד). אבל להעיר, שעפ"ז תוגדל התמי' (דלקמן סעיף ג) למה הוצרך רש"י בפרשתנו לפרט דוגמאות "להקטיר כו'" ולא כתב בקיצור "לשרת" (ע"ד "משמש" שבפרש"י תצוה שם).

12) להעיר מתוס' יומא שם, שדם במחוסר בגדים חייב אביאה ריקנית מדכתיב (תצוה שם) בבואם אל אהל מועד.

13) שנועד שם עם משה – ע"ד שהי' בהר סיני והי' צ"ל הגבל גו' וקדשתו (יתרו יט, כג). ובכש"כ וק"ו מ"ויגלח מפני כבוד המלכות" (פרש"י מקץ מא, יד).

14) ראה פרש"י תרומה כה, כב.

15) בנוגע לכהנים, משא"כ בנוגע למשה – דיבור ה' אליו (רש"י שבהערה הקודמת).

16) מנחות כז, ב. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ב ה"ד.

17) משכיל לדוד כאן.

18) ל' המשכיל לדוד ("כדתנן בפ"ז דתמיד"). וראה ב' הדיעות בזה בכס"מ לרמב"ם שם. ועוד.

19) אם הי' כתוב רק העונש (חיוב מיתה) הי' אפ"ל שבא ללמדנו חיוב מיתה על ביאה (וגם ריקנית) בלי קידוש ידים ורגלים. אבל מכיון שעיקר כוונת הכתוב "בבואם אל אהל מועד .. בגשתם אל המזבח גו'" היא לפרט זמן הרחיצה [אלא שמוסיף גם העונש, וג"ז – בסגנון של "מכלל לאו כו'" כפרש"י כאן (וראה במפרשיו)] – מובן, ש"בבואם" הוא ביאה לצורך עבודה, שאז דוקא ציוותה תורה על הרחיצה.

20) או בלשון התו"כ הנ"ל (הערה 4) "בשעת העבודה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ויקרא[21], ועל שעירי עבודה זרה בפרשת שלח[22]. ומדוע מחדש רש"י כאן בפסוקנו שקיימות עבודות אלה, ואומר שלהן מתכוין הפסוק כאן?!

ג) בדוגמא הראשונה מוסיף רש"י גם את הפרטים "להקטיר שחרית ובין הערבים", ואינו אומר בקצרה "להקטיר קטורת". ותמוה ביותר: ודאי לא כאן המקום לספר כמה פעמים ביום נעשית עבודת הקטורת!

ובמיוחד כאשר זה עתה למדנו, בסוף פרשת תצוה[23], שהקטורת נעשית פעמיים בכל יום, ואילו היה רש"י אומר רק "להקטיר קטורת" כבר היינו יודעים שמקטירים "שחרית ובין הערבים".

מכל הדיוקים הללו בלשונו של רש"י מובן שכוונת רש"י אינה להדגיש שהמשמעות של "בבואם אל אהל מועד" היא הכניסה "לשרת", ולכן מביא רש"י דוגמאות של העבודות הנעשות בפנים, אלא כוונתו לומר שהדין של "בבואם את אהל מועד ירחצו מים..." חל דוקא לגבי עבודות אלו: "בבואם אל אהל מועד – להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה־זרה".

ד.
שני אופנים של חובת הרחיצה במים

ההסבר לכך הוא:

השאלה המתעוררת בפסוק זה, שעליה משיב רש"י, היא: מדוע מפרידה התורה בפסוק זה בין שני הענינים – "בבואם אל אהל מועד" ו"בגשתם אל המזבח לשרת..." – עד כדי כך שחובת הרחיצה – "ורחצו" – ביחד עם האזהרה "ולא ימותו" נאמרות בכל אחד מהחלקים בנפרד[24]?

והרי, לכאורה, צריך היה לכלול אותם יחד, בדומה לנאמר[25] על דין לבישת בגדי כהונה: "והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש". ובמיוחד כאשר אז היה סיום הפסוק "לשרת להקטיר אשה לה'" מוסב גם על "בבואם אל אהל מועד"?

מכך מוכיח רש"י, שיש הבדל בין חובת הרחיצה "בבואם אל אהל מועד" לבין חובת הרחיצה "בגשתם אל המזבח לשרת...":

הרחיצה "בגשתם אל המזבח לשרת" היא הלכה בגישה בכללותה שסיומה הוא – לשרת עבודת המזבח: בכל פעם שמשרתים על המזבח קיימת חובת רחיצה בפני עצמה[26].

ואילו הרחיצה "בבואם אל אהל מועד" היא פרט בכניסה, ואם כי הכניסה היא לצורך עבודה – לשרת – אין מוזכר הדבר כאן. וכאשר "רחצו" בבואם, ניתן לבצע (אחרי זה) מספר עבודות. במילים אחרות – חובת הרחיצה כאן אינה פרט בעבודה באהל מועד, שכל עבודה שם מחייבת רחיצה נפרדת, אלא זהו פרט בענין "בבואם אל אהל מועד".

ה.
בגדי הכהונה – חלק מהעבודה עצמה; רחיצה – הכנה לעבודה

הסיבה להבדל שבין דין לבישת בגדי כהונה, ששם קיימת אותה חובה – "והיו על אהרן..." – בשני המקרים, לבין חובת הרחיצה, שבה קיימת חובה מסוג שונה בכל אחד מן המקרים, מובנת בפשטות:

בגדי כהונה חשובים לעבודה עצמה – העבודה חייבת להיעשות כשלבושים בבגדים אלו. ולכן אין הבחנה בין אהל מועד לבין המזבח, כי בשניהם החובה זהה. חייבים ללבוש בגדי כהונה בעת ביצוע העבודה – "לשרת בקדש".

ואילו רחיצת ידים ורגלים היא רק הכנה לעבודה – צריך להתנקות ולהתקדש[27] לפני שמתחילים בעבודה. ולכן ייתכן, ואכן קיים, הבדל:

---

21) ד, ג ואילך. – וצע"ק מדוע השמיט רש"י פר העלם דבר של ציבור* (ויקרא שם, יג ואילך. ולהעיר מרש"י לך טו, ט) שהזאתו ומתן דמיו הם באהל מועד (שם, טז־יז). ואולי מפני ששניהם נאמרו בסמיכות זל"ז, והושוו זל"ז (שם, כ ובפרש"י). ולהעיר שגם הזאת דם פר העלם דבר של ציבור היא ע"י הכהן המשיח (שם, טז).

22) טו, כב ואילך (ונזכרו בפרש"י ויקרא ד, ח. וראה רש"י לך שם).

23) ל, ז־ח.

24) כפרש"י כאן פסוק כא.

25) תצוה כח, מג.

26) דוגמא לדבר: לכל דבור כו' קדמה קריאה בפ"ע (רש"י ר"פ ויקרא מתו"כ).

27) רש"י כאן פסוק יט.

*) אבל מה שלא הביא הזאת דם פר ושעיר של יום הכפורים שהזאתם בפנים (אחרי טז, יד־טו. לעיל ס"פ תצוה ובפרש"י שם) – יש לומר, כי רחיצת ידים ורגלים של כה"ג ביוהכ"פ היא באופן שונה מרחיצה דכל השנה כו', כפרש"י (אחרי שם, ד) ש"בכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים", שרוחץ בשביל הפשטת ולבישת בגדיו (ראה מפרשי רש"י שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"בבואם אל אהל מועד" – שהוא מקום המיועד רק לכהנים, ואשר נכנסים אליו רק לזמן קצר – די ברחיצה אחת, אף אם נכנסים לשם כדי לבצע מספר עבודות.

ואילו "בגשתם אל המזבח לשרת", שהמזבח נמצא בחצר המשכן, אשר בו נמצאים גם לויים וישראל המביאים את קרבנותיהם לסמיכה וכדומה – שם יש צורך ברחיצה לפני כל עבודה – לשרת.

ו.

"בבואם" – לעבודות הקבועות ולעבודות שאינן קבועות

לפי זה מובנים דברי רש"י "להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת":

כוונת רש"י היא כמובן בפשטות מלשונו: חובת הרחיצה חלה פעמיים ביום, כאשר הכהנים נכנסים "בבואם" – אל אהל מועד "להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת".

והטעם לכך פשוט, כי דיבר הכתוב בהווה: לאחר סיום העבודות באהל מועד בשחרית, יוצאים בדרך כלל מאהל מועד, כך שבין הערבים יש שוב "בבואם", כניסה בפני עצמה לצורך העבודה של בין הערבים. ובמיוחד אם נאמר, כדלעיל בסעיף ב', שאסור להשאר באהל מועד אם אין עסוקים ב"לשרת בקדש".

רש"י בוחר דוקא בדוגמא של הקטורת, כי לפי רש"י הקטרת הקטורת היא העבודה הראשונה ביום באהל מועד, ולפיכך זוהי הכניסה הראשונה שחלה בה חובת רחיצה, כדלהלן. ולכן, לאחר שרוחצים "בבואם .. להקטיר .. קטורת", כבר אין חייבים ברחיצה נפרדת על העבודות הקבועות הנעשות בפנים לאחר מכן, כיון שאין כאן שוב "בבואם".

ברור, שאם כהן אחר נכנס כדי לבצע עבודה אחרת הוא חייב ברחיצה, משום שזוהי ביאתו לאהל מועד.

אך רש"י רוצה להבהיר את החידוש שבפסוק – שחובת הרחיצה אינה חלה על "לשרת", אלא על "בבואם", ולכן, לאחר שהכהן רוחץ "בבואם .. להקטיר" אין הוא חייב ברחיצה נפרדת לצורך העבודות האחרות.

לפי זה יוצא שבאמרו "להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת" אין רש"י מדגיש שהרחיצה קשורה רק בעבודת הקטורת, אלא בכוונתו להצביע על הזמן[28] הקבוע של "בבואם אל אהל מועד" – באופן קבוע נכנסים לאהל מועד פעמיים ביום[29], שחרית ובין הערבים, "להקטיר .. קטורת"[30].

ולפי זה מובן גם מדוע מוסיף רש"י לאחר מכן "או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה־זרה", כי עבודות אלו הנעשות בפנים אינן נכללות בין העבודות הקבועות.

כלומר: רש"י מפרט את שני האופנים השונים של "בבואם אל אהל מועד": (א) הכניסה הקבועה בכל יום ויום – "בבואם... להקטיר שחרית (וכל ההמשך הקבוע שלה) ובין הערבים קטורת". (ב) "בבואם" לצורך ענין מיוחד אשר איננו קבוע – "בבואם... להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה־זרה".

ז.

רש"י נוקט בשיטתו – בבוקר עיקר העבודה היא הקטורת

ענינים נפלאים בפירוש רש"י זה, בדרך ההלכה:

לגבי עבודת אהרן בנרות המנורה נאמרים בתורה, בסוף פרשת תצוה[23], שני ביטויים: לגבי העבודה "בבקר" נאמר "בהטיבו את הנרות", ולגבי "בין הערבים" נאמר "בהעלות אהרן את הנרות".

וידועה המחלוקת בין רש"י לבין הרמב"ם לגבי פירושה של הטבת הנרות[31]:

הרמב"ם[32] מסביר, ש"הדלקת הנרות היא הטבתם",

---

28) להעיר מתיב"ע עה"פ: בזמן מיעלהון (ולא "במיעלהון" כבת"א כאן). וכ"ה בתיב"ע תצוה שם.

29) עפ"ז אולי יש לתרץ גירסתנו בפרש"י "להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת" (ולא – "להקטיר קטורת שחרית כו'" (ראה הערה 2)) – כי עיקר ההדגשה כאן היא על הזמנים דשחרית ובין הערבים. אלא שצע"ק, דעפ"ז לכאורה הול"ל "שחרית ובין הערבים להקטיר קטורת".

30) אבל חיוב הרחיצה הוא תיכף "בבואם". ועפ"ז יש מקום לומר שלפרש"י חייב מיתה על ביאה ריקנית בלי קידוש ידים ורגלים (דלא כבמפרשים שבהערה 3), וכסתימת לשון רש"י לקמן פסוק כא: שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל* (ובפרט שמשנה מלשונו לפנ"ז "על המשמש במזבח").

ולהעיר מפרש"י שמיני (י,ט) "מה להלן (בקידוש ידים ורגלים) עשה גישת מזבח כביאת אהל מועד כו'", ולא הביא מ"ש בתו"כ שם "ואינו חייב אלא בשעת עבודה". ומסתימת לשונו משמע דאיירי גם בלי עבודה (כמ"ש ברא"ם שם. וראה רמב"ן גו"א ועוד שם).

31) בכל הבא לקמן – ראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית כרך ח ע' הדלקת הנרות וע' הטבת הנרות. וש"נ.

32) הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב.

*) ומתורצת עפ"ז קושיית המשכיל לדוד בפרש"י שם ד"לא לכתוב קרא מיתה אלא במזבח ומכ"ש שמעי' בהיכל".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולפי שיטה זו הדליקו את המנורה פעמיים ביום, בבוקר ובין הערבים[33].

ואילו רש"י[34] מפרש את המילה "בהטיבו" – "לשון נקוי הבזיכין של המנורה, מדשן הפתילות שנשרפו בלילה". ולשיטתו הודלקה המנורה פעם אחת ביום – "בין הערבים".

לפי זה מובן, שכאן הולך רש"י לפי שיטתו:

בדרך הפשט[35] מובן, שעיקר העבודה במנורה היא הדלקת הנרות. ואילו "נקוי הבזיכין" ודישון המנורה – "הטבה" – אינה אלא הכנת[36] הנרות, כדי שיוכלו להדליקם לאחר מכן בין הערבים.

כפי שמובן בפשטות מן הפסוקים המדברים על המנורה, שענין העלאת הנרות מוזכר פעמים רבות[37], ואלו הטבת הנרות מוזכרת (א) פעם אחת בלבד[38], (ב) לא בין הפסוקים המדברים על המנורה, אלא בדרך אגב בפרשה על מזבח הקטורת, כדי לציין את זמן הקטרת הקטורת בבוקר – "בהטיבו את הנרות יקטירנה".

ומסיבה זו אומר כאן רש"י, ש"בבואם אל אהל מועד" היה "להקטיר...", כי לשיטתו הקטרת הקטורת היא העבודה העיקרית באהל מועד בשחרית. הכניסה בבוקר היא בעיקר לצורך הקטורת, ולא לצורך "בהטיבו את הנרות", שזו אינה עבודה כשלעצמה, אלא הכנה להדלקה בין הערבים.

וכין שב"להקטיר .. קטורת" אין רש"י מתכוון לומר שהרחיצה היא דוקא לצורך עבודה זו, אלא כדי לציין את הזמן של "בבואם", כדלעיל –

ולגבי "בבואם" של שחרית מוכרח רש"י לומר "להקטיר .. קטורת" כי זוהי העבודה הראשונה, כדלעיל –

לכן הוא משתמש בעבודת הקטרת הקטורת, ולא בהעלאת הנרות, כסימן גם לזמן של "בבואם" בין הערבים. כי הקטורת והעלאת הנרות נעשות באותו זמן בזו אחר זו – "ובהעלות .. הנרות בין הערבים יקטירנה".

ח.
הקטרת הקטורת לפני הדלקת הנרות

ואולי יש לומר, שרש"י אומר "להקטיר שחרית ובין הערבים קטורת", משום שלדעת רש"י, משמעות הפסוקים "בהטיבו את הנרות יקטירנה" ו"ובהעלות .. הנרות בין הערבים יקטירנה" אינה שפעולת "יקטירנה" מתבצעת לאחר "בהיטיבו" ו"ובהעלות", אלא שפעולת "יקטירנה" צריכה להיעשות בזמן[39] ההטבה וההדלקה[40], אך ההקטרה נעשית קודם[41] והיא העבודה הראשונה[42] הן בבוקר והן בין הערבים.

וההוכחה לכך, ובהמשך לאמור לעיל לגבי שיטת רש"י, היא:

הטבת הנרות היא רק (א) ענין של ניקוי (ב) רק הכנה להדלקה של בין הערבים, ולפיכך סביר לחשוב שתחילה ביצע אהרן את העבודה העיקרית של שחרית – הקטרת הקטורת, ורק לאחר מכן הוא היטיב את הנרות כהכנה להדלקתם בין הערבים.

ומכך מובן, שגם הפסוק "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה", הנאמר מיד לאחר מכן, מתכוון להקדים את הקטורת להדלקת הנרות.

---

33) שם ה"י. וראה כס"מ להי"ב שם.

34) תצוה ל, ז. וכן ס"ל בפירושו על הש"ס (מנחות פח, ב) כמ"ש בכס"מ שם.

35) ע"ד ההלכה הוא להיפך, כי הטבת הנרות הוי עבודה וצ"ל ע"י כהן דוקא, משא"כ הדלקה לאו עבודה היא וכשרה בזר (יומא כד, ב. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ה וז').

אבל ע"ד הפשט לא מצינו בשום מקום שהדלקה לאו עבודה היא, ו(בכתוב) מפורש (תצוה שם, ח. ר"פ בהעלותך) שהעלאת הנרות היא ע"י אהרן. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 108 ובהנסמן שם.

36) ולהעיר, שגם ע"ד ההלכה דישון המנורה אינה עבודה תמה כי "יש אחרי' הדלקת ערבית" (רש"י סנהדרין פג, רע"א. וראה יומא שם וברש"י שם ד"ה שסידר). וראה תוד"ה אין יומא (כז, ב) דדישון מנורה תחילת הדלקה היא.

37) תרומה כה, לז. ר"פ תצוה. שם ל, ח. אמור כד, ב. ר"פ בהעלותך. – וגם בפ' פקודי (מ, ד. שם, כה) מדובר רק ע"ד העלאת הנרות (ע"י משה), ולא ע"ד הטבתן (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 242 שי"ל שגם בבוקר דח' למילואים הי' צ"ל הטבת הנרות).

38) בס"פ תצוה שם.

39) או שבעת ההטבה וההדלקה "יהא מקטיר קטורת ר"ל שתעלה תמרתו .. עד שבשעת ההטבה תהא התימרות עולה" (מאירי ליומא יד, סע"ב).

40) כדעת חכמים (יומא שם ואילך). וכן ס"ל לאבא שאול (שם טו, א) בנוגע ל"ובהעלות אהרן .. בין הערבים גו'".

41) ע"ד ההלכה, גם לדעת חכמים הטבת חמש נרות קודמת לקטורת (כפרש"י שם יד, ב ד"ה כאן וד"ה לא ייטיב. וראה תוד"ה בעידן שם טו, רע"א).

אבל בפשוטו של מקרא לא מצינו הפסק בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות [וגם ע"ד ההלכה י"א שהפסקה זו היא רק מדרבנן או שבמחלוקת היא שנוי' (ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' הטבת הנרות ע' תשמח, וש"נ)] ובאם מפרשים "בהטיבו את הנרות יקטירנה" – "בעידן הטבה" (ל' הגמ' יומא שם), הקטרה קודמת להטבה.

42) ע"ד ההלכה "דישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות" (יומא לג,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט.
המזבח הפנימי והמזבח החיצון בעבודה הרוחנית של האדם

מיינה של תורה אשר בפירוש רש"י זה:

משמעותה של רחיצת הידים והרגלים היא: לפני שיהודי מתחיל לעבוד את עבודת הקודש שלו, עליו לרחוץ את עצמו מדברים בלתי רצויים.

ויש הבדל בין הרחיצה לפני ביצוע עבודה על "מזבח החיצון" לבין הרחיצה "בבואם אל אהל מועד" – "להקטיר .. קטורת" על המזבח הפנימי:

ההבדל בין המזבח החיצון לבין המזבח הפנימי הוא[43]: המזבח החיצון מיועד להקרבת הקרבנות, שזוהי עבודת ה"בירורים" – לוקחים בהמה ומבררים ומזככים אותה ומעלים אותה לקדושה. ואילו המזבח הפנימי מיועד לעבודת הקטורת, שזו אינה עבודת בירורים, אלא עבודה של התקשרות, "בחד קטירנא אתקטרנא"[44] (=בקשר אחד אנו מתקשרים) – חיזוק ההתקשרות עם הקדוש־ברוך־הוא.

וכך גם לגבי שתי הדרגות של "מזבח החיצון" ו"מזבח הפנימי" שבאדם: המזבח החיצון הוא חיצוניות הלב, ושם צריכה להיעשות עבודת הבירורים. ואילו המזבח הפנימי הוא פנימיות הלב, שלשם לא קשורה עבודת הבירורים. מצד פנימיות הלב צריכה להיעשות עבודה של חיזוק ההתקשרות עם הקדוש־ברוך־הוא.

ולפיכך: כאשר נמצאים בדרגת עבודה של חיצוניות הלב, שבה קשורים לעניני העולם, ויש אפשרות של רע – צריך להזהר מכך באופן תמידי. בכל פעם שיהודי מתכונן לעבוד עם המזבח הוא זקוק מחדש להכנה של רחיצה.

אך כאשר יהודי כבר נמצא בדרגה של עבודה רוחנית בפנימיות הלב, הוא כבר מעל לעניני העולם, ולפיכך די לו ברחיצה אחת שהוא רחץ לפני כניסתו לעבודה.

אך עם זאת מזהירים אותו, שבבואו "להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה זרה" יש צורך ברחיצה נפרדת:

כאשר מדובר בעבודת הקטורת, התקשרותו לקדוש־ברוך־הוא – די ב"רחיצה" האחת. אבל כאשר עליו לכפר על דבר בלתי רצוי, הוא חייב שוב "לרחוץ" לפני כן.

כי אמנם, מצד עצמו הוא נמצא במצב של היבדלות מן העולם ומן הרע, אך כאשר עליו לעסוק במחיקת דבר שלילי, יש צורך בזהירות מיוחדת שהוא לא יושפע ויתדרדר מדרגתו.

ולכן נעשית ההזיה "מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודה זרה", רק לאחר הכנה של רחיצה, ואז נגרם – שלום לעולם[45] ירידה גדולה יותר – תיקונה עליה גדולה יותר

ולגבי שעירי עבודה זרה – חטאת הבאה לאחר עולה[46] – ומוסיפה על העולה[47].

(משיחת ש"פ תשא תשמ"ב)

א. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ר ה"ג). – אבל בפשוטו של מקרא לא נזכר כלל דישון מזבח הפנימי*, ועאכו"כ לא שיש חיוב דישון בכל בקר** (משא"כ דישון מזבח החיצון שמפורש (צו ו, ד) "והוציא את הדשן גו'"). ובכל אופן, דישון מזבח הפנימי הוא רק הכנה לקטרת (וראה תוס' שבהערה 36: דישון מזבח הפנימי תחילת עבודה דהקטרה היא).

43) בכל הבא לקמן ראה תו"ח שמות ד"ה ועשו לי מקדש (תמד, ב ואילך). דרמ"צ פו, ב ואילך. לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 196 ואילך.

44) אדרא זוטא (זח"ג רפח, א).

45) פרש"י ויקרא ד, יו"ד (מתו"כ עה"פ).

46) פרש"י שלח טו, כד (הוריות יג, א).

47) ראה רש"י ויקרא (ה, ח. זבחים ז, ב) דעולה כדורון כו', "ולשון מכפרת .. אין זו כפרת נפשו אלא .. להיות נחת רוח לקונו" (אגה"ת פ"ב). אבל ראה גו"א לפרש"י שלח שם. כלי יקר שם.

---

*) ורק בפרש"י (ויקרא א, טז) נזכר שמקום הדשן הוא גם בשביל דישון מזבח הפנימי. אבל ע"ד הפשט אין בזה רמז שיש חיוב לדשן בל יום.

**) וגם ע"ד ההלכה יש דיעות (נסמנו באנציקלופדי' תלמודית ע' דשון מזבח הפנימי) שאינה חובה מן התורה, או עכ"פ שאי"צ בגדי כהונה.

אדוני אבי מורי ורבי כותב באחד ממכתביו: טובה פעולה אחת מאלף אנחות. אלוקינו חי, ותורה ומצוות נצחיים המה, עזוב את האנחה ושקוד בעבודה בפועל ויחנך האלוקים

היום יום ח אדר שני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

ביאור מאחז"ל (פסחים סב, ב. ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה) החילוק בין לשמו ושלא לשמו ובין לאוכליו ושלא לאוכליו, וביאור דיוק הלשונות בין בבלי וירושלמי וכו'

תלמוד ירושלמי: רבי שמלאי אתי גבי ר' יונתן אמר ליה אלפן אגדה, א"ל מסורת בידי מאבותי שלא ללמד אגדה לא לבבלי ולא לדרומי שהן גסי רוח ומעוטי תורה, ואת נהרדעאי ודר בדרום, אמר ליה אמור ליה חדא מילתא, מה בין לשמו ושלא לשמו מה בין לאוכליו ושלא לאוכליו, אמר ליה לשמו ושלא לשמו פסולו מגופו לאוכליו ושלא לאוכליו פסולו מאחרים, לשמו ושלא לשמו אין את יכול לבור פסולו מתוך הכשירו לאוכליו ושלא לאוכליו את יכול לבור פסולו מתוך הכשירו, לשמו ושלא לשמו נוהג בכל הקדשים לאוכליו ושלא לאוכליו אינו נוהג אלא בפסח.

אמר רבי אבין אית לך חורי, לשמו ושלא לשמו נוהג בכל העבודות, לאוכליו ושלא לאוכליו אינו נוהג אלא בשחיטה.

ירושלמי פסחים פרק ה הלכה ג

אלפן אגדה. למדני דברי אגדה ולהבין פסוקי דברי הימים שאינן מתפרשין אלא ע"י דברי אגדה.

שהן גסי רוח ומעוטי תורה. ומטין הדברים כרצונם ואינם מכוונים אל האמת.

אמור לי חדא מילתא כו'. ותדע שאני בעל תורה.

פסולו מאחרים. מדבר שהוא חוץ לגופו של הפסח.

אין אתה יכול לבור פסולו מתוך הכשירו. שאי אפשר לך לומר זה החלק של הפסח הוא שלא לשמו וזה הוא לשמו לפיכך כולו פסול הוא, אבל לאוכליו ושלא לאוכליו אתה יכול לברר וליטול חלק זה הוא לאלו הראוין לאכילה וזה הוא מאלו שאינן ראויין וכל חלק וחלק נראה בפ"ע הוא.

ואוכליו ושלא לאוכליו אינו נוהג אלא בפסח. דביה כתיב לפי אכלו תכוסו שתהא השחיטה לשם אוכליו ואין זה בשאר הקדשים.

פני משה

אלפן אגדה, למדני אגדה והם מדרשי' וטעמי הכתובים.

ומעוטי תורה, שאינן עוסקים בתורה כראוי ויש לחוש שיוציאו טעמי המקראות לענייני' זרים או ילעיגו עליהן ח"ו.

נהרדעאי, מבבל.

מה בין לשמו ושלא לשמו וכו', מאי שנא השוחט לשמו ושלא לשמו דפסול, והשוחט לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר.

פסולו מגופו, מחשבת פסולו בגופו של קרבן, אבל מחשבת אוכליו פסול דבר אחר הוא.

אין את יכול לבור, מה חלק לשמו ומה חלק שלא לשמו, אבל אוכליו אפשר לברר, חלק אוכלים לצד זה וחלק חולה וזקן בצד אחר.

נוהג בכל הקדשים, דלכתחילה צריך לשחטן לשמן.

אית לך חורי, יש לך עוד חילוק אחר.

אינו נוהג אלא בשחיטה, דכתיב איש לפי אכלו תכוסו.

קרבן העדה

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת ימי הפורים, ה'תשי"ב

למסור לכל הקיבוצים: ברכת פורים ולהרבות בשמחה ואורה תורה ולהמשיכן בכל השנה.

מנחם שניאורסאהן

הקיבוצים: קיבוצי אנ"ש למקומותיהם.

אורה תורה: מגילה טז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

ל, כג – ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן בושם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בושם חמשים ומאתים

א. ראוי שתעורר על מה שנאמר בשמן המשחה (ל, כג) ואתה קח לך ולא נסתפק לומר [ועשית] כמ"ש (שם פסוק יח) בכיור וכנו וברוב כלי המקדש, או (שם פסוק לד) קח לך כמ"ש בקטורת, אבל הוסיף לומר **ואתה** קח לך.

וזה בלא ספק מעיד על אמיתת מה שזכרו חז"ל שלא נעשה שמן המשחה כי אם פעם אחת שעשאו משה רבינו בידו ולא יעשה עוד בעתיד, אמרו במסכת הוריות (ד' י"א) ר' יהודה אומר אותו שמן המשחה שעשה משה במדבר כמה ניסין נעשו בו מתחלה ועד סוף וכו', ואותו שמן קיים לעתיד לבוא שנאמר (שם פסוק לא) **שמן משחת קדש יהי' זה לי לדורותיכם** זה בגמטריא תריסר הוי, ועוד אמרו שם משנגנז הארון נגנז עמו צלוחית שמן המשחה וצנצנת המן ומקלו של אהרן שקדי' ופרחי' וארגז ששלחו פלשתים דורון לאלקי ישראל.

ומה שחלק הראב"ע על זה, כבר השיב הרמב"ן והוכיח אמתת דעתם ז"ל מאשר לא אמר הכתוב שמן משחת קדש יהי' זה לאהרן ולבניו לדורותם כמ"ש בבגדים. אבל אמר **יהי' לי לדורותיכם**, מורה שיהי' השמן העשוי ההוא מתמיד למשוח בו לכל הדורות.

ונראה לי להוסיף על טענות הרמב"ן טענה אחרת לקיום דעת חז"ל והיא מה שנאמר כאן (שם פסוק לב) בשמן המשחה **ובמתכונתו לא תעשו כמוהו קדש הוא קדש יהי' לכם איש אשר יעשה כמוהו וגו'**. ואם בא הכתוב לצוות שיעשה שמן המשחה תמיד בזה התואר הי' ראוי שתאמר התורה שלא נעשה כמוהו לצורכנו כמו שאמרה בענין הקטורת (שם פסוק לז) והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם ולא אמר כן בשמן המשחה אלא שלא נעשהו כלל ואמר בהחלט איש אשר יעשה כמוהו רוצה לומר לא לה' ולא לכם כי היא אזהרה מוחלטת והוא לאות שכיוונה תורה שלא יעשה בהחלט שמן המשחה זולתו בשום דור מהדורות.

ועוד אני עושה על זה טענה שלישית והוא שאם היתה כוונת התורה שיעשו שמן המשחה פעמים אחרות לא הי' ראוי לכתוב כמות הסמים בלבד שלא יחס ההרכבה כמו שאמרה בקטורת (שם פסוק לד) בד בבד יהי' ולא ביארה המשקל שיקח מכל א' מהם לפי שפעמים יעשו יותר ופעמים פחות, אבל סדר ההרכבה ויחס הפשוטים הנכנסים בה וערכם יהי' שמור תמיד בכל עת שיעשה אותו וכבר זכר זה הרלב"ג. וכל זה מוכיח שקבלת חז"ל היא האמת שלא הי' שם שמן משחה אחר אלא אותו שעשה משה במדבר, ומפני זה תמצא שלא הי' כהן משוח בבית שני לפי שכבר הי' נגנז שמן המשחה שגנזו יאשיהו עם שאר הדברים הקדושים ולא הי' להם רשות לעשותו.

ומפני זה נאמר כאן למשה במצות שמן המשחה **ואתה קח לך** רוצה לומר אתה בעצמך תקח לך הדברים האלה ותעשה שמן המשחה לא יעשה אותו אדם אחר עוד כל ימי הארץ.

אברבנאל

ב. הרמב"ם בהלכות כלי מקדש (ריש פרק א) קחשיב מצות עשה לעשות שמן המשחה, ולכאורה קשה שהרי לפי הכלל שביאר הרמב"ם בספר המצות (שרש ג') אין לחשוב במנין המצות מה שלא נהג רק אז במדבר ולא לדורות, ע"ש שהשיג על הבה"ג, ומטעם זה לא קחשיב בחבורו כל המצות הללו, וא"כ איך קחשיב מ"ע דעשיית שמן המשחה כיון שזה לא נהג לדורות שהרי לא עשה שמן המשחה רק משה אז וזה קיים לדור דורות כדילפינן (הוריות ה:) מקרא דיהי' זה לי לדורות, וכן פסק גם הרמב"ם (שם).

וי"ל כיון דאיכא בכלל מ"ע זו ג"כ שישמור השמן המשחה ושלא יאבדו דזה הוא בכלל יהי' זה לי, לכן שפיר הוי מ"ע שנוהג לדורות ולכן בספר המצות (מ"ע ל"ה) באמת לא קחשיב מצות עשיי' רק המצות שיהי' לנו שמן המשחה ומייתי קרא דיהי' זה לי וזה ג"כ כוונתו בחבורו.

ומה דקחשיב הסמנים וכיצד נעשה משום דאיכא נפקותא לדורות לענין במתכונתו לא תעשה כמוהו.

ערוך לנר כריתות ה. ד"ה המפטם את השמן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת כי תשא

~ יום ראשון י"ב אדר ~

ל (יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(יב) כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם:

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

יב אֲרֵי תְּקַבֵּל יָת חֵשְׁבַּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן גְּבַר פֻּרְקַן נַפְשֵׁהּ קֳדָם יְיָ כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן וְלָא יְהֵי בְּהוֹן מוֹתָא כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן:

רש"י ◄ **כִּי תִשָּׂא** • לְשׁוֹן קַבָּלָה, כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּשֶׁתַּחְפֹּץ לְקַבֵּל סְכוּם מִנְיָנָם לָדַעַת כַּמָּה הֵם, אַל תִּמְנֵם לַגֻּלְגֹּלֶת, אֶלָּא יִתְּנוּ כָּל אֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְתִמְנֶה אֶת הַשְּׁקָלִים וְתֵדַע מִנְיָנָם. **וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף** • שֶׁהַמִּנְיָן שׁוֹלֵט בּוֹ עַיִן הָרָע, וְהַדֶּבֶר בָּא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּימֵי דָוִד.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כְּתוֹצָאָה מִקֵּירוּב פְּנִימִי

וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' . . זֶה | יִתְּנוּ . . מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הֶרְאָה לוֹ כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאָמַר לוֹ כָּזֶה יִתְּנוּ (ל, יב־יג. ובפירוש רש"י)

וְהִקְשׁוּ, בַּמֶּה נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם עַד שֶׁהֵצְרִךְ הַקָּבָּ"ה לְהַרְאוֹת לוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבֶאֱמֶת תְּמִיהַת מֹשֶׁה הָיְתָה, שֶׁמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל חֲרֵי בָּאָה לִהְיוֹת כּוֹפֵר לָנֶפֶשׁ עַל חֵטְא הָעֵגֶל, דְּלִכְאוֹרָה בְּחֵטְא כָּזֶה שֶׁנִּכְרָתִים עַל־יְדֵי־זֶה לְגַמְרֵי רַחֲמָנָא־לִצְלָן מֵהַקָּבָּ"ה, וְאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁחֵטְא כָּזֶה יְכוּפָּר עַל יְדֵי נְתִינַת מַטְבֵּעַ?

וְלָכֵן הֶרְאָה לוֹ הַקָּבָּ"ה מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ שֶׁמִּשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, לְלַמֵּד שֶׁאַף שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת נִרְאֶה שֶׁאֵין לָאָדָם כָּזֶה קֶשֶׁר עִם הַקָּבָּ"ה, אֲבָל בְּאֶמֶת יֵשׁ לְכָל נֶפֶשׁ "אֵשׁ" ("אַפַיְיעֶרל") שֶׁהִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה ("נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת") שֶׁקְּשׁוּרָה לַהקָּבָּ"ה בְּכָל מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, וַאֲפִילוּ חֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה לֹא מֵסִיר וּמְנַתֵּק קֶשֶׁר זֶה, וּמִצַּד זֶה יֵשׁ כַּפָּרָה גַּם עַל חֵטְא כָּזֶה.

וְקֶשֶׁר זֶה נִמְצָא לֹא רַק בְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, אֶלָּא "מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ" זוֹ הָיָה "מִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל", שֶׁלְּאֵשׁ זוֹ עָשָׂה הַקָּבָּ"ה מִשְׁקָל גַּשְׁמִי, דְּמִכֵּירָן שֶׁגַּם פְּעוּלּוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם בָּאוֹת מֵעֶצֶם חַיּוּתוֹ – עֶצֶם הַנְּשָׁמָה – לָכֵן גַּם בִּנְתִינַת מַטְבֵּעַ גַּשְׁמִית, נִמְצָא הַ"מַּטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ" – הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי עִם הַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן מְכַפֶּרֶת הַנְּתִינָה עַל חֶטְאָיו.

(ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 390 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ברוך לעד שם אל נישא. עם ישראל כל טוב עשה: ולציר גלה פלא נכסה. תוך פרשת היא כי תשא:

יב) הֵחֵל לְפָרֵשׁ כֶּסֶף הַכִּפּוּרִים שֶׁהוּא חִיּוּב עַל כָּל אֶחָד, וְלֹא הָיָה נְדָבָה. וְהִזְכִּיר זֶה בַּעֲבוּר הַכָּתוּב לְמַעְלָה, כִּי אַחַת בַּשָּׁנָה יַעֲשֶׂה כִּפּוּרִים. וְכֶסֶף הַכִּפּוּרִים גַּם כֵּן יִהְיֶה אַחַת בַּשָּׁנָה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְאַחַר כֵּן הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מִנְּדְבַת הַצִּבּוּר רַק מִמַּרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת לְבַדָּם. גַּם הִזְכִּיר שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים, כִּי הַנְּשִׂיאִים לְבַדָּם הֵבִיאוּם. וּבְהַזְכִּירוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, הִזְכִּיר הַכֵּלִים הַנִּמְשָׁחִים. גַּם הִזְכִּיר הָאֵמָּן הַגָּדוֹל שֶׁהוּא הָרוֹקֵחַ, וַאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵעֲצָתוֹ כָּל הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב. וְהִזְכִּיר הַשַּׁבָּת, לְהַזְהִירָם בִּתְחִלָּה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל מְלֶאכֶת הַשֵּׁם בְּשַׁבָּת. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר תְּפִלַּת מֹשֶׁה לִפְנֵי רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְהַצָּרִךְ לְהַזְכִּיר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל בִּתְחִלָּה, לָדַעַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) **זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:**

יג דֵּין יִתְּנוּן כָּל דְּעָבַר עַל מִנְיָנַיָּא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עֶסְרִין מָעִין סִלְעָא פַּלְגוּת סִלְעָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **זֶה יִתְּנוּ•** (שמות רבה) הֶרְאָה לוֹ כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה יִתְּנוּ. **הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים•** דֶּרֶךְ הַמּוֹנִין מַעֲבִירִין אֶת הַנִּמְנִין זֶה אַחַר זֶה, וְכֵן (ויקרא כז): "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט", וְכֵן (ירמיה לג): "תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי מוֹנֶהָ". **מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ•** בְּמִשְׁקַל הַשֶּׁקֶל שֶׁקָּצַבְתִּי לְךָ לִשְׁקֹל בּוֹ שִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן שְׁקָלִים הָאֲמוּרִין בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה. **עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל•** עַכְשָׁו פֵּרַשׁ לְךָ כַּמָּה הוּא. **גֵּרָה•** לְשׁוֹן מָעָה, וְכֵן (שמואל א ב): "יָבוֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף וְכִכַּר־לָחֶם". **עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל•** שֶׁהַשֶּׁקֶל הַשָּׁלֵם אַרְבָּעָה זוּזִים, וְהַזּוּז מִתְחַלְּתוֹ חָמֵשׁ מָעוֹת, אֶלָּא בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתוּת, וְהֶעֱלוּהוּ לְשֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף, וּ"מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל" הַזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, יִתְּנוּ "תְּרוּמָה לַה'".

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שָׁמַע מֹשֶׁה מִן הַקָּבָּ"ה וְהִרְתִּיעַ לַאֲחוֹרָיו... כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר־נַפְשׁוֹ, אָמַר מֹשֶׁה: מִי יוּכַל לִיתֵּן כֹּפֶר־נַפְשׁוֹ?... נָטַל הַקָּבָּ"ה כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ מִתַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה: זֶה יִתְּנוּ, כָּזֶה יִתְּנוּ (במדבר רבה פרשה יב)

לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁהֶחְלִיט לִלְמֹד אֶת מְלֶאכֶת הַצּוֹרְפוּת. הָלַךְ אֵצֶל צוֹרֵף, וְהַלָּה לִמְּדוֹ אֶת כָּל הַמְּלָאכָה. אַךְ דָּבָר אֶחָד – הַמּוּבָן מֵאֵלָיו – לֹא אָמַר לוֹ: שֶׁיֵּשׁ לְהַצִּית תְּחִלָּה אֶת הָאֵשׁ מִתַּחַת לַכֶּסֶף אוֹ הַזָּהָב. הָלַךְ הַתַּלְמִיד וְעָשָׂה כְּפִי שֶׁלָּמַד, אַךְ אֶת הָאֵשׁ לֹא הִצִּית... מוּבָן שֶׁהַזָּהָב וְהַכֶּסֶף נוֹתְרוּ כְּפִי שֶׁהֵם.

לְפִיכָךְ הֶרְאָה הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ, לְלַמְּדֵנוּ: נְתִינַת מַטְבֵּעַ בִּלְבַד אֵינָהּ יְכוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ כֹּפֶר־נֶפֶשׁ; אַךְ כְּשֶׁנּוֹתְנִים מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ, בְּחַיּוּת וְהִתְלַהֲבוּת הַבָּאוֹת מִ"עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ" שֶׁנִּמְשְׁלָה לְגֵר ("גֵּר ה' נִשְׁמַת אָדָם"), אֲזַי בְּכֹחַ הַמַּטְבֵּעַ לְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

('לקוטי שיחות' כרך ג, עמוד 529)

(יד) **כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:**

יד כֹּל דְּעָבַר עַל מִנְיָנַיָּא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא יִתֵּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה•** לִמְּדֵךָ כָּאן שֶׁאֵין פָּחוּת מִבֶּן עֶשְׂרִים יוֹצֵא לַצָּבָא וְנִמְנֶה בִּכְלַל אֲנָשִׁים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לָמָּה הִתְפַּלֵּל. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר רִדְתּוֹ, וּשְׁרַפַת הָעֵגֶל, וְשׁוּבוֹ אֶל הָהָר עוֹד, לְהִתְפַּלֵּל שֵׁנִית בַּעֲדָם. וְהִזְכִּיר כַּעַס מֹשֶׁה לְהוֹצִיא אֶהֱלוֹ מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי הַכָּתוּב יְסַפֵּר מַה שֶּׁהָיָה. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר כְּבוֹד מֹשֶׁה, שֶׁרָאָה הַכָּבוֹד. וְאַחַר כֵּן צִוָּהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפְסֹל לוּחוֹת, וּכְתָבָם הַשֵּׁם פַּעַם שֵׁנִית. וְהִזְכִּיר הַתְּנָאִים שֶׁכָּרַת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, הֵם הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. וְאַחַר כֵּן יַזְכִּיר כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּרִדְתּוֹ מֵהָהָר, וְלוּחוֹת הַבְּרִית בְּיָדוֹ. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כִּי כֶּסֶף כִּפּוּרִים הוּא חִיּוּב עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה, בֵּין שֶׁיִּסְפְּרֵם מַלְכָּם אוֹ לֹא יִשָּׂא מִסְפָּרָם. וּרְאָיָתוֹ מִשְּׁאַת מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר. וְאָמַר, כִּי מִמְּנוּ יַקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, וְתִקּוּן הַכִּיּוֹר. וְיַעֲשׂוּ שֶׁמֶן מִשְׁחָה וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים, גַּם יִנָּתֵן מִמֶּנּוּ לַסַּנְהֶדְרִין. וְזֶה רֶמֶז בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב. כִּי מִנְהַג הַחוֹשְׁבִים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי סוֹד הַחֶשְׁבּוֹן, לִכְתּוֹב בָּאִגְּרוֹת הַפְּרָטִים, בְּרֹאשׁ הָאִגְּרוֹת יִכְתְּבוּ הַכְּלָל הַנִּחְבָּר מִן הַפְּרָטִים. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הַמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה בִּימֵי דָּוִד, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא נָתְנוּ כוֹפֶר נַפְשָׁם. וְאִם זֶה אֱמֶת, הִיא תְּשׁוּבָה עַל הַגָּאוֹן: וְטַעַם **בִּפְקֹד אוֹתָם**. כִּי אִם לֹא יִתְּנוּ כֶּפֶר, בְּרֶגַע הַפְּקִידָה אָז יָבֹא הַנֶּגֶף. וְיֶשׁ אָמַר, אִם לֹא יִתְּנוּ כֶּפֶר, בְּצֵאת לַמִּלְחָמָה וִיסוּפְרוּ, יִנָּגְפוּ לִפְנֵי הָאוֹיֵב: תורה יג

יג) **זֶה.** הַשֵּׁעוּר. כְּמוֹ, וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ: וְטַעַם **כָּל הָעוֹבֵר.** שֶׁעָבְרוּ מִשְּׁנוֹתָם עֶשְׂרִים. וְהֵם כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת שָׁנִים, אָז הוּא הָאָדָם תְּמִים דַּעַת. גַּם גּוּפוֹ לֹא יִגְבַּהּ עוֹד בְּקוֹמָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:

רש"י◄ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם • שֶׁלֹּא תִּנָּגְפוּ עַל־יְדֵי מִנְיָן. דָּבָר אַחֵר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם", לְפִי שֶׁרָמַז לָהֶם כָּאן שָׁלֹשׁ תְּרוּמוֹת, שֶׁנִּכְתַּב כָּאן תְּרוּמַת ה', שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: אַחַת, תְּרוּמַת אֲדָנִים, שֶׁמִּנְּאָן כְּשֶׁהִתְחִילוּ בִּנְדִבַת הַמִּשְׁכָּן, וְנָתְנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל וְעָלָה לְמֵאַת הַכֶּסֶף. שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לח): "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר", וּמֵהֶם נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף וְגוֹ'". וְהַשֵּׁנִית אַף הִיא עַל־יְדֵי מִנְיָן, שֶׁמִּנְּאָן מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הוּא הַמִּנְיָן הָאָמוּר בִּתְחִלַּת חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר א): "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית", וְנָתְנוּ כָּל אֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְהֵן לִקְנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְהֵשִׁיבוּ בָּהֶם עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים, וְעַל אוֹתָהּ תְּרוּמָה נֶאֱמַר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם", שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת לְכַפָּרָה הֵם בָּאִים. וְהַשְּׁלִישִׁית, הִיא תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לח): "כָּל מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת" וְלֹא הָיְתָה יַד כֻּלָּם שָׁוָה בָּהּ, אֶלָּא אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנְּדָבוֹ לִבּוֹ.

טו דְּעַתִּיר לָא יַסְגֵּי וּדְמִסְכֵּן לָא יַזְעֵר מִפַּלְגוּת סִלְעָא לְמִתַּן יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן:

(טז) וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ

רש"י◄ וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד • לְמַדְתָּךְ, שֶׁנִּצְטַוּוּ לִמְנוֹתָם בִּתְחִלַּת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס בָּהֶם מַגֵּפָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לב): "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם", מָשָׁל לְצֹאן הַחֲבִיבָה עַל בְּעָלֶיהָ, שֶׁנָּפַל בָּהּ דֶּבֶר, וּמִשֶּׁפָּסַק, אָמַר לוֹ לְרוֹעֶה: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, מְנֵה אֶת צֹאנִי, וְדַע כַּמָּה נוֹתְרוּ בָּהֶם, לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא חֲבִיבָה עָלָיו. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה הוּא הָאָמוּר בִּחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ (במדבר א): "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי", וְהַמִּשְׁכָּן הוּקַם בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן מ): "בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וְגוֹ'", וּמֵהַמִּנְיָן הַזֶּה נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, מִשְּׁקָלִים שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לח): "וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת וְגוֹ'", הָא לָמַדְתָּךְ, שֶׁשְּׁתַּיִם הָיוּ: אַחַת בִּתְחִלַּת נִדְבָתָן אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְאַחַת בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה בְּאִיָּר, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן. וְאִם תֹּאמַר: וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם הָיוּ יִשְׂרָאֵל שָׁוִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, שֶׁהֲרֵי בְּכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה נֶאֱמַר כֵּן, וּבְחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים אַף בּוֹ נֶאֱמַר כֵּן (במדבר א): "וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקוּדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים". וַהֲלֹא בִּשְׁתֵּי שָׁנִים הָיוּ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ בִּשְׁעַת מִנְיָן הָרִאשׁוֹן בְּנֵי י"ט שָׁנָה שֶׁלֹּא נִמְנוּ, וּבַשְּׁנִיָּה נַעֲשׂוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים? תְּשׁוּבָה לַדָּבָר, אֵצֶל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים — בְּשָׁנָה אַחַת נִמְנוּ, אֲבָל לְמִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם — הָיוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, לְפִי שֶׁלִּיצִיאַת מִצְרַיִם מוֹנִין מִנִּיסָן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בַּמַּסֶּכֶת 'רֹאשׁ הַשָּׁנָה', וְנִבְנָה הַמִּשְׁכָּן בָּרִאשׁוֹנָה, וְהוּקַם בַּשְּׁנִיָּה, שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה שָׁנָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן. אֲבָל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים מְנוּיִין לְמִנְיַן שְׁנוֹת עוֹלָם הַמַּתְחִילִין מִתִּשְׁרֵי, נִמְצְאוּ שְׁנֵי הַמִּנְיָנִים בְּשָׁנָה אַחַת, הַמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן הָיָה בְּתִשְׁרֵי, לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לִסְלֹחַ לָהֶם, וְנִצְטַוּוּ עַל הַמִּשְׁכָּן, וְהַשֵּׁנִי בְּאֶחָד בְּאִיָּר. עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד • הֵן אֲדָנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בּוֹ.

טז וְתִסַּב יָת כְּסַף כִּפּוּרַיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן יָתֵהּ עַל פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן:

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יח) וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם:

יח וְתַעְבֵּד כִּיּוֹרָא דְּנְחָשָׁא וּבְסִיסֵהּ נְחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן יָתֵהּ בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֵלֶּה הַגֵּרוֹת גַּרְגְּרוֹת חָרוּב הֵם: כָּל הַפְּקוּדִים. הַפּוֹעֲלִים: תורה יד

טו) הֶעָשִׁיר. הִזְכִּיר טַעַם לֹא יַרְבֶּה וְלֹא יַמְעִיט, כִּי כֹּפֶר נֶפֶשׁ הוּא: תורה טז

טז) וְלָקַחְתָּ. זֶה מְפֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה פְּקוּדֵי, כִּי הַמִּשְׁכָּן אֵינֶנּוּ עוֹמֵד רַק עַל כֶּסֶף הַכִּפּוּרִים, זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה יז

יז) וַיְדַבֵּר. תְּחִלַּת פָּרָשָׁה הוּא: תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **כִּיּוֹר** • כְּמִין דּוּד גְּדוֹלָה, וְלָהּ דַּדִּים הַמְּרִיקִים בְּפִיהֶם מַיִם. **וְכַנּוֹ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּבְסִיסֵהּ", מוֹשַׁב מְתֻקָּן לְכִיּוֹר. **לְרָחְצָה** • מוּסָב עַל הַכִּיּוֹר. **וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ** • מִזְבַּח הָעֹלָה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד, וְהָיָה הַכִּיּוֹר מָשׁוּךְ קְמְעָא וְעוֹמֵד כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּשְׁכָּן, וְאֵינוֹ מַפְסִיק כְּלָל בֵּינְתַיִם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן מ): "וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד", כְּלוֹמַר מִזְבֵּחַ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין כִּיּוֹר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, הָא כֵּיצַד? מָשׁוּךְ קְמְעָא כְּלַפֵּי הַדָּרוֹם, כָּךְ שְׁנוּיָה בִּ'זְבָחִים'.

(יט) **וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:**

יט וִיקַדְּשׁוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מִנֵּהּ יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן:

רש"י◄ **אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם** • בְּבַת אַחַת הָיָה מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְכָךְ שָׁנִינוּ בִּ'זְבָחִים': כֵּיצַד קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם? מַנִּיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַיְמָנִית, וְיָדוֹ הַשְּׂמֹאלִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַשְּׂמֹאלִית, וּמְקַדֵּשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מַדּוּעַ בִּזְמַנֵּנוּ רוֹחֲצִים גַּם אֶת הַפָּנִים?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מוּבָא הַצִּוּוּי עַל עֲשִׂיַּת הַכִּיּוֹר "וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר גוֹ' וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם" (ל, יח־יט).

וּמָצִינוּ בְּ'רִאשׁוֹנִים' (ראה שאלות־ותשובות הרשב"א חלק א סימן קצ"א, וְעוֹד) שֶׁקִּשְׁרוּ אֶת קִדּוּשׁ הַכֹּהֲנִים יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם לִפְנֵי הָעֲבוֹדָה עִם הַחִיּוּב לִרְחֹץ גּוּפוֹ לִפְנֵי הַתְּפִלָּה.

וְהִנֵּה כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הלכות תפילה פרק ד הלכה ג) "שַׁחֲרִית רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וְאַחַר־כָּךְ יִתְפַּלֵּל". וְיֵשׁ לְעַיֵּן לְשִׁיטָתוֹ, מַה טַּעַם שֶׁבִּרְחִיצַת הַכֹּהֲנִים נִצְטַוּוּ לִרְחֹץ "אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם" בִּלְבַד, וְלִפְנֵי הַתְּפִלָּה יֵשׁ לִרְחֹץ גַּם אֶת הַפָּנִים.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

הַחִילּוּק בֵּין הַפָּנִים לְהַיָּדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא, שֶׁבַּיָּדַיִם וְרַגְלַיִם שׁוֹכֵן כֹּחַ הָעֲשִׂיָּה שֶׁל הָאָדָם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפָּנִים הֵם מְקוֹם מִשְׁכַּן הַכֹּחוֹת הַנַּעֲלִים שֶׁבּוֹ, כֹּחַ הַשֵּׂכֶל, חוּשׁ הָרְאִיָּה וְהַשְּׁמִיעָה וְהַדִּבּוּר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַחִלּוּק בֵּין קִדּוּשׁ הַכֹּהֲנִים לְהָרְחִיצָה לִפְנֵי הַתְּפִלָּה. דִּבְזְמַן הַבַּיִת הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַצָּב נַעֲלֶה, וְכֹחוֹתֵיהֶם הַנַּעֲלִים — שִׁכְלָם וּמִדּוֹתֵיהֶם הָיוּ תָּמִיד בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ, וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לְקַדֵּשׁ וּלְטַהֵר אֶת הַ"פָּנִים" כִּי כֹּוחוֹת אֵלּוּ הָיוּ טְהוֹרִים מִמֵּילָא. וְרַק יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם שֶׁבָּהֶם הִתְעַסְּקוּ בְּעוּבְּדִין דְּחוֹל וּבַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, הָיוּ נִצְרָכִים לְקִדּוּשׁ וְטָהֳרָה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַנֵּנוּ, יֶשְׁנָם מַצָּבִים בָּהֶם הָאָדָם מַשְׁקִיעַ גַּם אֶת שִׂכְלוֹ וְלִבּוֹ בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלָכֵן לִפְנֵי הַתְּפִלָּה עַל הָאָדָם לְטַהֵר לְנַקּוֹת וּלְקַדֵּשׁ גַּם אֶת "פָּנָיו" כַּהֲכָנָה לַתְּפִלָּה, לְמַעַן יוּכַל לַעֲמֹד לִפְנֵי קוֹנוֹ בִּקְדוּשָׁה וּבְטָהֳרָה.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לא, עמוד 184 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

(כ) **בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה:**

כ בְּמֵיעָלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַדְּשׁוּן מַיָּא וְלָא יְמוּתוּן אוֹ בְּמִקְרְבְהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא לְאַסָּקָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ יט (תורת כהנים, פרשת שמיני, זבחים) **בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • לְהַקְטִיר שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם קְטֹרֶת, אוֹ לְהַזּוֹת מִדַּם פַּר כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. **וְלֹא יָמֻתוּ** • הָא אִם לֹא יִרְחָצוּ, יָמוּתוּ. שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹת, וּמִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. **אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • הַחִיצוֹן, שֶׁאֵין כָּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא בֶּחָצֵר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) **וְעָשִׂיתָ. כַּנּוֹ.** כְּמוֹ מְכוֹנָתוֹ. וְהָעֵד, מְכוֹנוֹת שְׁלֹמֹה. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁהוּא כָּתוּב בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ, לְאוֹת כִּי הַמִּזְבֵּחַ אֵינֶנּוּ סָמוּךְ אֶל פֶּתַח הָאֹהֶל, רַק הוּא קָרוֹב אֵלָיו. וְהִנּוֹ בְּאֶמְצַע, לְנֹכַח מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְהָיָה הַכִּיּוֹר בֵּין הָאֹהֶל וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ, נוֹטֶה לְאַחַד הַצְּדָדִים. וְלֹא הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב, כִּי עַל דֶּרֶךְ הַסְּבָרָא, אֵין הַדַּעַת נוֹטָה לְהִיוֹת הַכִּיּוֹר נֹכַח מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, שֶׁהוּא לְנֹכַח מְקוֹם הַכַּפֹּרֶת: תורה יט

יט) **וְרָחֲצוּ.** הִזְכִּיר צוֹרֶךְ הַכִּיּוֹר, בַּעֲבוּר הַמִּשְׁרָתִים שֶׁהֵם אַהֲרֹן וּבָנָיו וְדוֹרוֹתֵיהֶם. וְלֹא הִזְכִּיר מֹשֶׁה עַתָּה, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה כֵּן, כָּל יְמֵי חַיָּיו. אֲבָל הִזְכִּיר זֶה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה: תורה כ

כ) **בְּבֹאָם. יִרְחֲצוּ מַיִם.** הַטַּעַם רְחִיצַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ פ

כא וִיקַדְּשׁוּן יְדֵיהוֹן וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא יְמוּתוּן וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם עָלָם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי לְדָרֵיהוֹן׃

רש"י◄ **וְלֹא יָמֻתוּ** • לְחַיֵּב מִיתָה עַל הַמְשַׁמֵּשׁ בַּמִּזְבֵּחַ וְאֵינוֹ רָחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁמִּמִּיתָה הָרִאשׁוֹנָה לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַנִּכְנָס לַהֵיכָל.

(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כג) וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃

כג וְאַתְּ סַב לָךְ בּוּסְמִין רֵישָׁא מֵירָא דַכְיָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה וְקִנְמָן בֹּשֶׂם פַּלְגוּתֵהּ מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין וּקְנֵה בּוּסְמָא מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין׃

רש"י◄ **בְּשָׂמִים רֹאשׁ** • חֲשׁוּבִים. **וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם** • לְפִי שֶׁהַקִּנָּמוֹן קְלִפַּת עֵץ הוּא, יֵשׁ שֶׁהוּא טוֹב וְיֵשׁ בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְטַעַם, וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵץ, לְכָךְ הֵצְרַךְ לוֹמַר "קִנְמָן־בֶּשֶׂם", מִן הַטּוֹב. **מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם** • מַחֲצִית הַבָּאתוֹ תִּהֶא חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, נִמְצָא כֻּלּוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, כְּמוֹ שֶׁעוּר "מָר־דְּרוֹר". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בּוֹ חֲצָאִין? גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא לַהֲבִיאוֹ לַחֲצָאִין, לְהַרְבּוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַכְרָעוֹת, שֶׁאֵין שׁוֹקְלִין עַיִן בְּעַיִן, וְכָךְ שְׁנוּיָה בִּ'כְרִיתוֹת' (דף ה). **וּקְנֵה־בֹשֶׂם** • קָנֶה שֶׁל בֹּשֶׂם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָנִים שֶׁאֵינָן שֶׁל בֹּשֶׂם, הֵצְרַךְ לוֹמַר "בֹּשֶׂם". **חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם** • סַךְ מִשְׁקַל כֻּלּוֹ.

(כד) וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין׃

כד וּקְצִיעָתָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא וּמְשַׁח זֵיתָא מְלֵא הִינָא׃

רש"י◄ **וְקִדָּה** • שֵׁם שֹׁרֶשׁ עֵשֶׂב, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: קְצִיעָה. **הִין** • י"ב לוֹגִין. וְנֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בּוֹ שָׁלְקוּ אֶת הָעִקָּרִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא לָסוּף אֶת הָעִקָּרִין אֵינוֹ סִפֵּק? אֶלָּא שֶׁרָאוּם בְּמַיִם שֶׁלֹּא יִבְלְעוּ אֶת הַשֶּׁמֶן, וְאַחַר־כָּךְ הֵצִיף עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁקָּלַט הָרֵיחַ, וְקִפְּחוּ לַשֶּׁמֶן מֵעַל הָעִקָּרִין.

(כה) וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃

כה וְתַעְבֵּד יָתֵהּ מִשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא בֹּסֶם מְבַסָּם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵא׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מַיִם, כִּי יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם הֵם הַפּוֹעֲלִים. וְכָמוֹהוּ **רַבִּים**: תורה כא

כא) וְרָחֲצוּ. פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁיַּעֲשׂוּ כֵּן תָּמִיד. אוֹ הִזְכִּיר זֶה, כִּי אִם לֹא יַעֲשׂוּ כֵּן, הֵם בְּנֵי מָוֶת: תורה כב

כב) וַיְדַבֵּר. פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ: תורה כג

כג) וְאַתָּה קַח לְךָ. כְּדֶרֶךְ לְךָ־לְךָ. וּקְחוּ לָכֶם צֹאן. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כָּמוֹהוּ עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף. גַּם פְּסָל לְךָ. כִּי כֵּן דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן: וּמִלַּת מָר. קָשָׁה. וְהַגָּאוֹן תִּרְגְּמָהּ מוֹשׁ"ק. וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ מֵעֵצִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ טוֹב, אוּלַי בַּעֲבוּר זֶה הִפְרִידוֹ הַכָּתוּב מֵהַבְּשָׂמִים. כִּי כָּתוּב אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי. וְהִנֵּה הוּא מְלֻקָּט. וְאוֹמְרִים הַמְּבִיאִים אוֹתוֹ, כִּי הוּא נַעֲשָׂה בִּגְרוֹן הַצְּבִי. וְהִנֵּה כָּתוּב, וְיָדַי נָטְפוּ מֹר. אוּלַי כֵּן הוּא בִּהְיוֹתוֹ לַח. וְטַעַם בְּשָׂמִים רֹאשׁ, שֶׁיֵּקַח הָרֹאשׁ מִכָּל בֹּשֶׂם, כִּי הוּא הַנִּכְבָּד מֵהַנִּשְׁאָר בָּאַחֲרוֹנָה. וְאַחַר שֶׁאָמַר קִנְמָן בֶּשֶׂם, מַה טַּעַם לְהַזְכִּירוֹ. אוּלַי שֶׁיִּהְיֶה מְהַנִּבְחָר. גַּם כֵּן הַקָּנֶה. וְקַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ כִּי מִשְׁקַל הַכֹּל שָׁוֶה, וְכָכָה נְקַבֵּל. רַק לֹא יָדַעְנוּ טַעַם, לָמָּה הִזְכִּיר מַחֲצִיתוֹ. וְטַעַם הַחֲצָאִים לֹא אָבִין. כִּי אֵין מִנְהָג בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהוֹסִיף עַל כָּל דָּבָר שֶׁיִּשְׁקָל, אֲפִילוּ כְּמִשְׁקַל חַרְדָּל. וְאַף כִּי בְּכָל מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ: תורה כד

כד) וְקִדָּה. מֵהַקַּבָּלָה יָדַעְנוּ שֶׁהִיא קְצִיעָה: תורה כה

כה) וְעָשִׂיתָ. רֹקַח מִרְקַחַת. כְּמוֹ מִקְטַר קְטֹרֶת: **וְטַעַם שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ.** הוּא שֶׁמַּזְכִּיר אַחַר זֶה: תורה כו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **רֹקַח מִרְקַחַת** • 'רֹקַח', שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעְלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רֶגַע, וְאֵינוֹ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רֹגַע הַיָּם", וּכְמוֹ (שם מב): "רֹקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמְעֹרָב בַּחֲבֵרוֹ עַד שֶׁזֶּה קוֹפֵחַ מִזֶּה, אוֹ רֵיחַ אוֹ טַעַם, קָרוּי מִרְקַחַת. **רֹקַח מִרְקַחַת** • רֹקַח הֶעָשׂוּי עַל־יְדֵי אֻמָּנוּת וְתַעֲרוּבוֹת. **מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ** • שֵׁם הָאֻמָּן בַּדָּבָר.

(כו) **וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת:**

כו וּתְרַבִּי בֵּהּ יָת מַשְׁכָּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא:

רש"י◄ **וּמָשַׁחְתָּ בוֹ** • כָּל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כָּ"ף יְוָנִית, חוּץ מִשֶּׁל מְלָכִים, שֶׁהֵן כְּמִין גִּזֶּר.

(כז) **וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:**

כז וְיָת פַּתּוֹרָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָּא וְיָת מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא דְּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(כח) **וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ:**

כח וְיָת מַדְבַּח דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ:

(כט) **וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ:**

כט וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וִיהוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדָּשׁ:

רש"י◄ **וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם** • מְשִׁיחָה זוֹ מְקַדַּשְׁתָּם לִהְיוֹת "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתָם? "כָּל הַנּוֹגֵעַ וְגוֹ'". כָּל הָרָאוּי לִכְלֵי שָׁרֵת, מִשֶּׁנִּכְנָס לְתוֹכוֹ, קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף לְהִפָּסֵל בְּיוֹצֵא, וְלִינָה וּטְבוּל־יוֹם וְאֵינוֹ נִפְדֶּה לָצֵאת לְחֻלִּין, אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם — אֵין מְקַדְּשִׁין. וּשְׁנוּיָה הִיא מִשְׁנָה שְׁלֵמָה אֵצֶל מִזְבֵּחַ, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כט): "כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "כְּבָשִׂים", מַה כְּבָשִׂים רְאוּיִים, אַף כָּל רָאוּי. כָּל מְשִׁיחַת מִשְׁכָּן וְכֹהֲנִים וּמְלָכִים מְתֻרְגָּם לְשׁוֹן 'רִבּוּי', לְפִי שֶׁאֵין צָרֵךְ מְשִׁיחָתָן אֶלָּא לִגְדֻלָּה, "כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ" שֶׁזֶּה חִנּוּךְ גְּדֻלָּתָן, וּשְׁאָר מְשִׁיחוֹת כְּגוֹן: רְקִיקִין מְשׁוּחִין, (עמוס ו) "וְרֵאשִׁית שְׁמָנִים יִמְשָׁחוּ", לָשׁוֹן אֲרַמִּית בָּהֶן כְּלָשׁוֹן עִבְרִית.

(ל) **וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי:**

ל וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תִּרְבִּי וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי:

(לא) **וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם:**

לא וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר מִשַּׁח רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵי דֵּין קֳדָמַי לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **לְדֹרֹתֵיכֶם** • (הוריות יא) מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ לוֹמַר שֶׁכֵּלוֹ קַיָּם לֶעָתִיד לָבֹא. **זֶה** • בְּגִימַטְרִיָּא תְּרֵיסַר לוֹגִין הֲווּ.

(לב) **עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיָּסֵךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם:**

לב עַל בִּסְרָא דַּאֲנָשָׁא לָא יִתְנַסַּךְ וּבִדְמוּתֵהּ לָא תַעְבְּדוּן כְּוָתֵהּ קוּדְשָׁא הוּא קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וּמָשַׁחְתָּ. אֹהֶל מוֹעֵד. כּוֹלֵל הַמִּשְׁכָּן. וְהִזְכִּיר הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא בָּאֹהֶל, וְהוּא הָאָרוֹן: תורה כז

כז) וְאֶת. הִזְכִּיר הַשֻּׁלְחָן תְּחִלָּה כִּי הוּא הַגָּדוֹל, וְיֵשׁ לוֹ כֵּלִים רַבִּים. וְאַחַר כֵּן הַמְּנוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ לָהּ כֵּלִים רַבִּים: תורה כח

כח) וְאֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה. יֵשׁ לוֹ כֵּלִים רַבִּים: תורה כט

כט) וְקִדַּשְׁתָּ. בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה: וְטַעַם **כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם.** נִלְמְדֶנּוּ מִן הֵן יִשָּׂא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ, עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ. כִּי אִם יִגַּע בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ בְּלֶחֶם אוֹ בְּנָזִיד אוֹ בְּיַיִן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּכָל מַאֲכָל, יִקְדָּשׁ. וְכָכָה מִזְבַּח הָעוֹלָה, שֶׁגַּם בּוֹ כָּתוּב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים: תורה ל

ל) וְאֶת בָּנָיו. לְבַדָּם לֹא אֲחֵרִים: תורה לא

לא) שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה. כָּל שֶׁנַּעֲשָׂה בְּמַתְכֹּנֶת זֶה, לִמְשֹׁחַ זֶרַע אַהֲרֹן: תורה לב

לב) לֹא יִיָּסֵךְ. אָמַר רַבִּי מָרִינוֹס, כִּי יִיָּסֵךְ כְּמוֹ יוּסָךְ. וְכָמוֹהוּ, וַיִּיָּשֵׁם בָּאָרוֹן, כְּמוֹ וַיּוּשָׂם. וְהַטַּעַם, כִּי מִנְהַג יִשְׂרָאֵל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **לֹא יִסָּךְ** • בִּשְׁנֵי יוּדֵי"ן, לְשׁוֹן לֹא יִפָּעֵל, כְּמוֹ (דברים ז): 'לְמַעַן יִיטַב לָךְ'. **עַל־בָּשָׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ** • מִן הַשֶּׁמֶן הַזֶּה עַצְמוֹ. **וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ** • בִּסְכוּם סַמְמָנָיו, לֹא תַעֲשׂוּ אַחֵר כָּמוֹהוּ בְּמִשְׁקַל סַמְמָנִין הַלָּלוּ, לְפִי מִדַּת הִין שֶׁמֶן, אֲבָל אִם פָּחֵת אוֹ רִבָּה סַמְמָנִין לְפִי מִדַּת הִין שֶׁמֶן — מֻתָּר, וְאַף הֶעָשׂוּי בְּמַתְכֻּנְתּוֹ שֶׁל זֶה, אֵין הַסָּךְ מִמֶּנּוּ חַיָּב, אֶלָּא הָרוֹקְחוֹ. **וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ** • לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ (לעיל ה): "מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים", וְכֵן "בְּמַתְכֻּנְתָּהּ" שֶׁל קְטֹרֶת.

(לג) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס

לג גְּבַר דִּי יְבַסֵּם דִּכְוָתֵהּ וְדִי יִתֵּן מִנֵּהּ עַל חִלּוֹנָי וְיִשְׁתֵּצֵי מֵעַמֵּהּ:

רש"י◄ **וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ** • מֵאוֹתוֹ שֶׁל מִשְׁחָה. **עַל זָר** • שֶׁאֵינוֹ צָרֵךְ כְּהֻנָּה וּמַלְכוּת.

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה:

לד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַב לָךְ בּוּסְמִין נְטוּפָא וְטוּפְרָא וְחֶלְבְּנְתָא בּוּסְמִין וּלְבוּנְתָא דָכְיָתָא מִתְקַל בְּמִתְקַל יְהֵי:

רש"י◄ **נָטָף** • הוּא צָרִי, וְעַל שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שָׁרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף, קָרוּי נָטָף, וּבְלַעַ"ז גומ"י, וְהַצָּרִי קוֹרִין לוֹ טריאק"ה. **וּשְׁחֵלֶת** • שֹׁרֶשׁ בֹּשֶׂם חָלָק וּמַצְהִיר כַּצִּפֹּרֶן, וּבְלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה קָרוּי 'צִפֹּרֶן', וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'וְטוּפְרָא'. **וְחֶלְבְּנָה** • בֹּשֶׂם שֶׁרֵיחוֹ רַע וְקוֹרִין לוֹ גלבנ"א, וּמְנָאָהּ הַכָּתוּב בֵּין סַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת, לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁלֹּא יֵקַל בְּעֵינֵינוּ לְצָרֵף עִמָּנוּ בַּאֲגֻדַּת תַּעֲנִיּוֹתֵינוּ וּתְפִלּוֹתֵינוּ אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ נִמְנִין עִמָּנוּ. **סַמִּים** • אֲחֵרִים. **וּלְבֹנָה זַכָּה** • (כריתות ו) מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ: אַחַד עָשָׂר סַמְמָנִין נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: מְעוּט "סַמִּים", שְׁנַיִם. נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה — שְׁלֹשָׁה, הֲרֵי חֲמִשָּׁה. "סַמִּים", לְרַבּוֹת עוֹד כְּמוֹ אֵלּוּ, הֲרֵי עֶשֶׂר. וּלְבֹנָה, הֲרֵי אַחַד עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן, הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה, מוֹר וּקְצִיעָה, שִׁבֹּלֶת־נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם, הֲרֵי שְׁמוֹנָה, שֶׁהַשִּׁבֹּלֶת וְנֵרְדְּ אֶחָד, שֶׁהַנֵּרְדְּ דּוֹמֶה לְשִׁבֹּלֶת. הַקּוֹשְׁט וְהַקִּלּוּפָה, וְהַקִּנָּמוֹן, הֲרֵי אַחַד עָשָׂר. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה אֵינוֹ נִקְטָר, אֶלָּא בּוֹ שָׁפִין אֶת הַצִּפֹּרֶן לְלַבְּנָהּ, שֶׁתְּהֵא נָאָה. **בַּד בְּבַד יִהְיֶה** • אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּזְכָּרִים כָּאן יִהְיוּ שָׁוִין מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל, כְּמִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה כָּךְ מִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה, וְכֵן שָׁנִינוּ: הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן, הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה, מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. וּלְשׁוֹן 'בַּד' נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד, אֶחָד בְּאֶחָד יִהְיֶה, זֶה כְּמוֹ זֶה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָיָה לְסוּף שֶׁמֶן הַזְּכָרִים, גַּם הַנְּקֵבוֹת. כִּי כֵן כָּתוּב, וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּף. וְלָסוּף מִזֶּה הַשֶּׁמֶן, אָסוּר לַכֹּהֵן, אַף כִּי לַאֲחֵרִים, כִּי שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה יוּצַק עַל רֹאשׁ הַמָּשִׁיחַ: **וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ.** הַבְּשָׂמִים הַנִּזְכָּרִים וּבְמִשְׁקָלָם: תורה לג

לג) אִישׁ. טַעַם, וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר, שֶׁאֵינוֹ מִמִּשְׁפַּחַת אַהֲרֹן. אָמַר הַגָּאוֹן ז"ל, קַבָּלָה הָיְתָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד וְזַרְעוֹ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא מְלָכִים אֲחֵרִים. וְהֶצְרֵךְ לְפָרֵשׁ כָּכָה, בַּעֲבוּר שֶׁלָּקַח צָדוֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁהָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וּמָשַׁח בּוֹ אֶת שְׁלֹמֹה. וְיֵשׁ אָמַר, כִּי עַל זָר שֶׁלֹּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה, כִּי הִנֵּה וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת. וּפֵרֵשׁ, לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, עַל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. גַּם זֶה אֵינֶנּוּ נִרְאֶה בְּעֵינַי, כִּי בִּתְחִלָּה כְּתִיב שֶׁמֶן מִשְׁחַת קָדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדוֹרוֹתֵיכֶם. וְעוֹד, אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמוֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מֵאוֹתוֹ שֶׁהוּא כָּמוֹהוּ עַל זָר. וְהִנֵּה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה וּבֵין הַנַּעֲשָׂה אַחַר כֵּן שֶׁהוּא כָּמוֹהוּ. וְחוּץ מִמִּשְׁפַּחַת דָּוִד, אֵינֶנּוּ כָּתוּב. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי כָּל הַמִּצְוֹת אֱמֶת הֵם לְדוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עוֹלָה רַק בַּמָּקוֹם הַנִּבְחָר. וְהִנֵּה גִּדְעוֹן וּשְׁמוּאֵל, גַּם אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל הֶעֱלוּ עוֹלוֹת. וְהִזְכַּרְתִּי גִּדְעוֹן, בַּעֲבוּר שֶׁהֶעֱלָה עוֹלוֹת וְאֵינוֹ כֹּהֵן. גַּם כֵּן שְׁמוּאֵל, כִּי לֹא יוֹעִיל אִם הָיָה מִבְּנֵי קֹרַח. וְהִנֵּה הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָה. גַּם כָּכָה נוּכַל לֵאמֹר בְּדִבְרֵי שְׁלֹמֹה כִּי עַל הוֹרָאַת שָׁעָה בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא אוֹ גָּד, נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה: תורה לד

לד) קַח לְךָ סַמִּים. קַדְּמוֹנֵינוּ ז"ל קִבְּלוּ כִּי אַחַד עָשָׂר מִינֵי סַמָּנִים הֵם. וְהִנֵּה הַכָּתוּב לַבְּשָׂמִים שֶׁהֵם לִקְטֹרֶת הַסַּמִּים, לֹא פֵּרְטָם הַכָּתוּב. וְהִזְכִּיר הַסַּמִּים כִּי לֹא הִזְכִּיר מִשְׁקָלָם. וְטַעַם **סַמִּים.** פַּעַם אַחֶרֶת. אֵלֶּה סַמִּים, וּלְבוֹנָה זַכָּה עִמָּהֶם: **בַּד בְּבַד.** כָּל אֶחָד לְבַד יְרוּקַח, וְאַחַר כֵּן יְעוֹרַב: תורה לה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לה) וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ:

לה וְתַעְבֵּד יָתַהּ קְטֹרֶת בּוּסְמִין בֹּסֶם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְעָרַב דְּכִי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ **מְמֻלָּח** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'מְעָרַב', שֶׁיְּעָרֵב שְׁחִיקָתָן יָפֶה יָפֶה, זֶה עִם זֶה. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁדּוֹמֶה לוֹ (יונה א): "וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים", (יחזקאל כז) "מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלַיִךְ", עַל שֵׁם שֶׁמְּהַפְּכִין אֶת הַמַּיִם בְּמִשּׁוֹטוֹת כְּשֶׁמַּנְהִיגִים אֶת הַסְּפִינָה, כְּאָדָם הַמְּהַפֵּךְ בְּכַף בֵּיצִים טְרוּפוֹת לְעָרְבָן עִם הַמַּיִם, וְכָל דָּבָר שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה לְעָרֵב יָפֶה יָפֶה מְהַפְּכוֹ בְּאֶצְבַּע, אוֹ בְּבָזָךְ. **מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ** • מְמֻלָּח יִהְיֶה, וְטָהוֹר יִהְיֶה, וְקֹדֶשׁ יִהְיֶה.

(לו) וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם:

לו וְתִשְׁחוֹק מִנַּהּ וְתַדִּיק וְתִתֵּן מִנַּהּ קֳדָם סַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי אֶזְדַּמַּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תְּהֵי לְכוֹן:

רש"י◄ **וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה וְגוֹ'** • הִיא קְטֹרֶת שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם, שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. **אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה** • כָּל מוֹעֲדֵי דִּבּוּר שֶׁאֶקְבַּע לְךָ, אֲנִי קוֹבְעָם לְאוֹתוֹ מָקוֹם.

(לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֹּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה:

לז וּקְטֹרֶת בּוּסְמִין דִּי תַעְבֵּד בִּדְמוּתָהּ לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא תְּהֵי לָךְ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **בְּמַתְכֹּנְתָּהּ** • בְּמִנְיָן סַמְמָנֶיהָ. **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַה'** • שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂנָּה אֶלָּא לִשְׁמִי.

(לח) אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס

לח גְּבַר דִּיַעְבֵּד דִּכְוָתַהּ לַאֲרָחָא בַּהּ וְיִשְׁתֵּצִי מֵעַמֵּהּ:

רש"י◄ **לְהָרִיחַ בָּהּ** • אֲבָל עוֹשֶׂה אַתָּה בְּמַתְכֹּנְתָּהּ מִשֶּׁלְּךָ, כְּדֵי לְמָסְרָהּ לַצִּבּוּר.

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה:

ב חֲזֵי דְּרַבֵּיתִי בְּשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:

רש"י◄ **קָרָאתִי בְשֵׁם** • לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, אֶת בְּצַלְאֵל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) וְעָשִׂיתָ. מְמוּלָח. טַעַם מְמוּלָח, הוּא מֶלַח סְדוֹמִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁחוּק (אוֹ מֵאָדָם) (יֵשׁ גּוֹרְסִין מְאֹד, וְאוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת, מְעוֹרָב) אוֹ מִגְּזֵרַת אֶרֶץ מְלֵחָה: תורה לו

לו) מִמֶּנָּה הָדֵק. דַּקָּה בְּכָל יְכָלְתְּךָ. זֶהוּ קְטוֹרֶת תָּמִיד עַל מִזְבַּח הַזָּהָב: תורה לז

לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה. רֶמֶז לְמֹשֶׁה: **לֹא תַעֲשׂוּ.** עִם יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר: **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ.** לַכֹּהֵן אוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ, זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ: תורה לח

לח) אִישׁ. הִזְהִיר בִּתְחִלָּה, וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר הָעֹנֶשׁ כַּמִּשְׁפָּט: תורה א

א) וַיְדַבֵּר. אָמַר הַגָּאוֹן, לָמָּה נִבְחַרוּ בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב. וְהֵשִׁיב, כִּי בְּצַלְאֵל מִבְּנֵי יְהוּדָה, שֶׁהִמְשִׁילוֹ יַעֲקֹב לְגוּר אַרְיֵה. גַּם אָהֳלִיאָב מִבְּנֵי דָן, שֶׁהִמְשִׁילוֹ מֹשֶׁה לְגוּר אַרְיֵה. וְהָאַרְיֵה צַר מֵאֲחוֹרָיו, וְכָכָה הָיָה הַבַּיִת. וְזֶה דָּרַשׁ הַדּוֹרֵשׁ, כִּי בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב לֹא בָּנוּ הַבַּיִת. וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשׂוּ, הָיָה שָׁוֶה. וְאֵין טַעַם לִשְׁאֵלָתוֹ, כִּי נִבְחַרוּ בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹהֶם: תורה ב

ב) רְאֵה. בְּעֵין כָּבוֹד. וְהַקָּרוּא הוּא בְּצַלְאֵל. וְהַטַּעַם קָרָאתִי בִּשְׁמוֹ, שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה אֵינֶנּוּ כָּלֵב בֶּן חֶצְרוֹן, בִּרְאָיוֹת גְּמוּרוֹת. וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) **וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:**

ג וְאַשְׁלֵמִית עִמֵּהּ רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ בְּחָכְמְתָא וּבְסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עִבִידָא:

רש"י◄ **בְּחָכְמָה** • מַה שֶּׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מֵאֲחֵרִים וְלָמֵד. **וּבִתְבוּנָה** • מֵבִין דָּבָר מִלִּבּוֹ, מִתּוֹךְ דְּבָרִים שֶׁלָּמַד. **וּבְדַעַת** • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

(ד) **לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:**

ד לְאַלָּפָא אוּמַנְוָן לְמֶעְבַּד בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא וּבְנְחָשָׁא:

רש"י◄ **לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת** • אֲרִיגַת מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב.

(ה) **וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה:**

ה וּבְאָמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת אָעָא לְמֶעְבַּד בְּכָל עִבִידָא:

רש"י◄ **וּבַחֲרֹשֶׁת** • לְשׁוֹן אֻמָּנוּת, כְּמוֹ (ישעיה מ): "חָרָשׁ חָכָם", וְאוּנְקְלוֹס פֵּרַשׁ וְשִׁנָּה בְּפֵרוּשָׁן, שֶׁאֻמַּן אֲבָנִים קָרוּי 'אָמָן', וְחָרָשׁ עֵץ קָרוּי 'נַגָּר'. **לְמַלֹּאת** • לְהוֹשִׁיבָהּ בַּמִּשְׁבֶּצֶת שֶׁלָּהּ בְּמִלּוּאָהּ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁבֶּצֶת לְמִדַּת מוֹשַׁב הָאֶבֶן וְעָבְיָהּ.

(ו) **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ:**

ו וַאֲנָא הָא יְהָבִית עִמֵּהּ יָת אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְדָן וּבְלִבָּא כָּל חַכִּימֵי לִבָּא יְהָבִית חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דִּי פַּקֵּדְתָּךְ:

רש"י◄ **וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב וְגוֹ'** • וְעוֹד שְׁאָר חַכְמֵי לֵב שֶׁבָּכֶם וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי בּוֹ חָכְמָה, "וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ".

(ז) **אֵת׳ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל:**

ז יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא לְסַהֲדוּתָא וְיָת כַּפֻּרְתָּא דִי עֲלוֹהִי וְיָת כָּל מָנֵי מַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **וְאֶת הָאָרֹן לָעֵדֻת** • לְצֹרֶךְ לוּחוֹת הָעֵדוּת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **וָאֲמַלֵּא אוֹתוֹ.** כְּמוֹ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה. וְכָתוּב, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה׳. וּפֵרוּשׁוֹ, מַה הִיא רוּחַ ה׳, וְהִיא רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה. הַחָכְמָה הִיא הַצּוּרוֹת הָאֲצוּרוֹת בְּאַחֲרוֹנִית מוֹחַ הָרֹאשׁ. וּמִלַּת תְּבוּנָה, גַּם בִּינָה מִגְּזֵרַת בִּין. וְהִיא הַצּוּרָה הָעוֹמֶדֶת בֵּין צוּרַת הַדַּעַת וּבֵין צוּרַת הַחָכְמָה, כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב הָאֶמְצָעִי בְּמוֹחַ הָרֹאשׁ. כִּי הַחָכְמָה כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב הָאַחֲרוֹן. וְהַדַּעַת הַמִּתְחַבֶּרֶת בְּנִקְבֵי הַמֹּחַ עַל הַמֵּצַח מֵהַהַרְגָּשׁוֹת. וּבְלָשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין הַדַּעַת אלתכ"ייל. וְהַתְּבוּנָה אל"פכרה: וְהַחָכְמָה אַל"חָכְמָה. וְהִנֵּה בְּצַלְאֵל הָיָה מָלֵא כָּל חָכְמָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּמִדּוֹת וַעֲרָכִים, וּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, וְחָכְמַת הַתּוֹלָדוֹת וְסוֹד הַנְּשָׁמָה. וְהָיָה לוֹ יִתְרוֹן עַל כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ כָּל מְלָאכָה. כִּי רַבִּים חַכְמֵי לֵב, לֹא יָדְעוּ אֲפִילוּ מְלָאכָה אַחַת. עַל כֵּן כָּתוּב, וּבְכָל מְלָאכָה בְּרֵי"ו: תורה ד

ו) **אִתּוֹ.** כְּמוֹהוּ בִּמְלָאכוֹת, וְלֹא בְּחָכְמַת מְלֶאכֶת חָרָשׁ. וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ, וּבְכָל מְלָאכָה לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת. **וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב.** לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. כִּי גַּם זֶה יִמָּצֵא בְּתוֹלְדַת הָאָדָם, שֶׁיּוֹצִיא מִלִּבּוֹ דְּבָרִים עֲמוּקִים בִּמְלֶאכֶת הַמִּדּוֹת, וְהוּא לֹא לָמַד הַחָכְמָה. וְעַתָּה יַזְכִּיר כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ: תורה ז

ז) **אֵת וְגוֹ'.** הֵחֵל מֵהָאֹהֶל שֶׁהוּא כּוֹלֵל. וְהִזְכִּיר הָאָרוֹן וְהַכַּפֹּרֶת, בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתָם: **וְאֵת כָּל כְּלֵי הָאֹהֶל.** הַפְּרֹכֶת וְהַמָּסָךְ וְהַקְּרָשִׁים וְהַבְּרִיחִים. וְהִזְכִּיר הַשֻּׁלְחָן עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁהִזְכַּרְתִּי: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:

ח וְיָת פְּתוֹרָא וְיָת מָנוֹהִי וְיָת מְנַרְתָּא דָכְיְתָא וְיָת כָּל מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא דִקְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

רש"י◄ הַטְּהֹרָה • עַל שֵׁם זָהָב טָהוֹר (מנחות כט).

(ט) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ:

ט וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ:

(י) וְאֶת בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן:

י וְיָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא וְיָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא:

רש"י◄ וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד • אוֹמֵר אֲנִי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה מְדַבֵּר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְלָם: "וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן", אֶלָּא אֵלּוּ בִּגְדֵי הַשָּׂרָד, הֵם בִּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת מַסָּעוֹת (במדבר ד): "וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד תְּכֵלֶת", "וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן", "וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי". וְנִרְאִין דְּבָרַי, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לט): "וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי שָׁרֵת לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ", וְלֹא הֵזְכַּר שֵׁשׁ עִמָּהֶם. וְאִם בְּבִגְדֵי כְּהֻנָּה מְדַבֵּר, לֹא מָצִינוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אַרְגָּמָן אוֹ תּוֹלַעַת שָׁנִי בְּלֹא שֵׁשׁ. בִּגְדֵי הַשָּׂרָד • יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן עֲבוֹדָה וְשֵׁרוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ 'לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא', וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרַמִּי כַּתַּרְגּוּם שֶׁל "קְלָעִים" וְתַרְגּוּם שֶׁל "מִכְבָּר", שֶׁהָיוּ אֲרוּגִים בְּמַחַט, עֲשׂוּיִים נְקָבִים נְקָבִים, לצידי"ן בְּלַע"ז.

(יא) וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: פ

יא וְיָת מִשְׁחָא דְרִבּוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא לְקוּדְשָׁא כְּכֹל דִּי פַקֵּדְתָּךְ יַעְבְּדוּן:

רש"י◄ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ • לְצֹרֶךְ הַקְּטֹרֶת הַהֵיכָל שֶׁהוּא קֹדֶשׁ.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

יג וְאַתְּ מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּרַם יָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּי לִי תִּטְרוּן אֲרֵי אַת הִיא בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן לְמִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן:

רש"י◄ וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאַתָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִפְקַדְתִּיךָ לְצַוּוֹתָם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, אַל יֵקַל בְּעֵינֶיךָ לִדְחוֹת אֶת הַשַּׁבָּת מִפְּנֵי אוֹתָהּ מְלָאכָה. אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ • אַף־עַל־פִּי שֶׁתִּהְיוּ רְדוּפִין וּזְרִיזִין בִּזְרִיזוּת הַמְּלָאכָה, שַׁבָּת אַל תִּדָּחֶה מִפָּנֶיהָ. כָּל "אַכּ"ין וְ"רַקּ"ין מִעוּטִין, לְמַעֵט שַׁבָּת מִמְּלֶאכֶת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד. בִּגְדֵי הַנְּסִיעָה, שֶׁיְּכַסּוּ בָּהֶם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַמְּנוֹרָה. וְכָכָה מְפֹרָשׁ, וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי, כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ. כַּכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בְּמִדְבַּר סִינַי, עָשׂוּ בִּגְדֵי שָׂרָד. וְאַחַר כֵּן כָּתוּב וַיַּעֲשׂוּ אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ. וְאַחַר כֵּן פֵּרֵשׁ אוֹתָם. וְהִנֵּה מִלַּת שָׂרָד, מִגְּזֵרַת פָּלִיט וְשָׂרִיד: תורה יא

יא) לַקֹּדֶשׁ. לְצֹרֶךְ הַקֹּדֶשׁ הֵם: תורה יב

יב) וַיֹּאמֶר. כָּל לֵאמֹר עִם וַיְדַבֵּר, לֵאמֹר לוֹ. רַק זֶה, לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל: תורה יג

יג) וְאַתָּה. טַעַם אַךְ. בַּעֲבוּר אֲשֶׁר צִוִּיתִים כַּכָּתוּב לְמַעְלָה, אוּלַי חָשְׁבוּ כִּי יַעֲשׂוּ כֵּן בְּשַׁבָּת. אָמַר חָכָם מֵהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים, יָדוּעַ כִּי שַׁבָּת אַחַת שַׁבָּת הַשֵּׁם, אִם כֵּן מַה טַּעַם שַׁבְּתוֹתַי. וְהֵשִׁיב, בַּעֲבוּר כִּי שִׁתָּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמִּשְׁכָּן. **כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם** • אוֹת גְּדוֹלָה הִיא בֵּינֵינוּ, שֶׁבְּחַרְתִּי בָּכֶם בְּהַנְחִילִי לָכֶם אֶת יוֹם מְנוּחָתִי לִמְנוּחָה. **לָדַעַת** • הָאֱמוּת בָּהּ, "כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם".

(יד) **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:**

יד וְתִטְרוּן יָת שַׁבְּתָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא לְכוֹן מְחַלְלַנּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל אֲרֵי כָּל דְּיַעְבֵּד בַּהּ עֲבִידָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ:

רש"י◄ **מוֹת יוּמָת** • אִם יֵשׁ עֵדִים וְהַתְרָאָה. **וְנִכְרְתָה** • בְּלֹא הַתְרָאָה. **מְחַלְּלֶיהָ** • הַנּוֹהֵג בָּהּ חוֹל בְּקִדֻּשָּׁתָהּ.

(טו) **שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:**

טו שִׁתָּא יוֹמִין יִתְעֲבֵד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שַׁבָּתָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כָּל דְּיַעְבֵּד עֲבִידָא בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן** • מְנוּחַת מַרְגּוֹעַ, וְלֹא מְנוּחַת עֲרָאי: (**שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן** • לְכָךְ כְּפָלוֹ הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאָסוּר בְּכָל מְלָאכָה, אֲפִלּוּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְכֵן יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: (ויקרא כג) "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם", אָסוּר בְּכָל מְלָאכָה. אֲבָל יוֹם־טוֹב לֹא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי־אִם: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" (שם), אֲסוּרִים בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, וּמֻתָּרִים בִּמְלֶאכֶת אֹכֶל נֶפֶשׁ). **קֹדֶשׁ לַה'** • שְׁמִירַת קְדֻשָּׁתָהּ לִשְׁמִי וּבִמְצָוָתִי.

(טז) **וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַׁّבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם:**

טז וְיִטְרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שַׁבְּתָא לְמֶעְבַּד יָת שַׁבְּתָא לְדָרֵיהוֹן קְיָם עָלָם:

(יז) **בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ס**

יז בֵּין מֵימְרִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַת הִיא לְעָלָם אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת וְנָח:

רש"י◄ **וַיִּנָּפַשׁ** • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וְנָח', וְכָל לְשׁוֹן 'נוֹפֶשׁ' הוּא לְשׁוֹן 'נֶפֶשׁ', שֶׁמֵּשִׁיב נַפְשׁוֹ וּנְשִׁימָתוֹ בְּהַרְגִּיעוֹ מִטֹּרַח הַמְּלָאכָה, וּמִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ישעיה מ): "לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע" וְכָל פָּעֳלוֹ בְּמַאֲמָר, הִכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ? לְשַׁבֵּר הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכֹלָה לִשְׁמֹעַ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אַלְפֵי שְׁנֵי חַיֵּי עָלְמָא, הִנֵּה הָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת. גַּם שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה שַׁבָּת. שַׁבָּתוֹת רַבּוֹת בְּכָל שָׁנָה. וְדַע, כִּי לֹא מָצָאנוּ מְפֹרָשׁ בַּמּוֹעֲדִים שַׁבָּת, רַק שַׁבָּתוֹן. וּמַחֲלֹקֶת יֵשׁ בְּפֵירוּשׁ מִמְּחֻרֶת הַשַּׁבָּת. וְהָאֱמֶת דִּבְרֵי הַקַּבָּלָה. רַק צְרִיכִים תִּקּוּן, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִקְרָא שַׁבָּת. רַק לְיִשְׂרָאֵל, לֹא לַשֵּׁם: **כִּי אוֹת הִיא.** בַּסּוֹף אֲפָרֵשׁ מַה הִיא הָאוֹת: **מְקַדִּשְׁכֶם.** בְּקַדִּשְׁכֶם הַשַּׁבָּת שֶׁקִּדַּשְׁתִּי, וְלֹא עָשִׂיתִי בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מְלָאכָה: תורה יד

יד) וּשְׁמַרְתֶּם. אוּלַי יוּמַת זֶה, כְּמוֹ וְגַם בְּעָלָיו יוּמַת. וְהָעֵד, כָּל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, בַּסֵּתֶר אוֹ לִפְנֵי עֵד אֶחָד, אַכְרִיתֶנּוּ: תורה טו

טו) שֵׁשֶׁת. וְעוֹד הוֹסִיף לְפָרֵשׁ, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים מֻתָּרִים לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. וּבָא מִלַּת יֵעָשֶׂה עִם מְלָאכָה, אוּלַי יֶחְסַר מִלַּת כָּל אוֹ דָּבָר מַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה הַטַּעַם, אִם יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּפַרְהֶסְיָא, הֲמִיתוּהוּ אַתֶּם: תורה טז

טז) וְשָׁמְרוּ. שֶׁיִּשְׁמְרוּ יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, שֶׁלֹּא יִשְׁכְּחוּ אֵי זֶה יוֹם הוּא שַׁבָּת. וְשֶׁיִּתְקַן צָרְכָּיו וּדְרָכָיו בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת וְלֹא יְחַלְּלֶנָּה: וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ לַעֲשׂוֹת הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ: תורה יז

יז) בֵּינִי וְגוֹ'. וּבַמִּילָה כָּתוּב בְּרִית, גַּם אוֹת. וְכָכָה בְּשַׁבָּת. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא נִמּוֹל בִּפְרִיעָה, יֵדְעוּ הַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ שֶׁהוּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְכָכָה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני י"ג אדר ~

(יח) **וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:**

יח וַיִּתֵּן לְמֹשֶׁה כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְּסִינַי תְּרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא לוּחֵי אַבְנָא כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ:

רש"י◄ **וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ'** • אֵין מֵקֶדֶם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל קוֹדֶם לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וּלְמָחֳרָת הִתְחִילוּ בִּנְדָבַת הַמִּשְׁכָּן, וְהוּקַם בְּאֶחָד בְּנִיסָן. (צָרִיךְ עִיּוּן טוּבָא, דִּלְמָא הַכֹּל כַּסֵּדֶר, וְצִוּוּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה הָיָה בְּאַרְבָּעִים יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, טֶרֶם עֲשׂוֹתָם הָעֵגֶל, וְקֹדֶם רִדְתּוֹ מֵהָהָר עָשׂוֹ אֶת הָעֵגֶל, וּמֹשֶׁה לֹא הִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל צִוּוּי הַמִּשְׁכָּן עַד לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְרֻצִּים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בְּ"זֹהַר" "וַיַּקְהֵל". אֲשֶׁר עַל כֵּן, בְּצִוּוּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּאֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן בְּשַׁבָּת. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי פֵּרוּשׁ אוֹת הִיא, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה. וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מַכְחִישׁ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. וְהַתּוֹרָה דִּבְּרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְהָבִין הַשּׁוֹמְעִים. וְאָמַר **וַיִּנָּפַשׁ**. כִּי הַשֵּׁם לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגַע. כִּי הִנֵּה בְּרִיאוֹתָיו שֶׁהֵם הַגְּוִיּוֹת הַנִּכְבָּדוֹת, שֶׁהֵם צְבָאוֹת הַשָּׁמַיִם, לְעוֹלְמֵי עַד סוֹבְבִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְאַף כִּי הַנִּכְבָּדִים שֶׁאֵינָן גּוּפוֹת. וְאַף כִּי יוֹצֵר הַכֹּל שֶׁהוּא שׁוֹכֵן עַד וְיוֹשֵׁב קֶדֶם וְאֵין מַעֲשָׂיו בִּתְנוּעָה, רַק הַכֹּל נַעֲשֶׂה בִּדְבָרוֹ: תורה יח

יח) **וַיִּתֵּן**. רֵיקִי מוֹחַ יִתְמְהוּ מָה עָשָׂה מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. וְלֹא יֵדְעוּ אִם יַעֲמוֹד שָׁם עִם הַשֵּׁם כַּמִּסְפָּר הַזֶּה. וְכֶפֶל כָּפְלוּ שְׁנַיִם. לֹא יוּכַל לָדַעַת חֵלֶק מֵאֶלֶף מִמַּעֲשֵׂי הַשֵּׁם וּדְרָכָיו, וְסוֹד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוָּהוּ. כִּי יַחְשְׁבוּ כִּי הַמַּעֲשֶׂה הָעִקָּר, וְאֵינֶנּוּ, רַק הַלֵּבָב. וְהַמַּעֲשֶׂה וְהַלֵּבָב וְהַלָּשׁוֹן לְהַרְגִּיל. וְכֵן כָּתוּב בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. וְקַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ, רַחֲמָנָא לִבָּא בָּעֵי. וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַמִּצְוֹת עַד שֶׁיֹּאהַב אֶת הַשֵּׁם בְּכָל נַפְשׁוֹ וְיִדְבַּק בּוֹ. וְזֶה לֹא יִהְיֶה שָׁלֵם אִם לֹא יַכִּיר מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם בָּעֶלְיוֹנִים וּבַשְּׁפָלִים, וְיֵדַע דְּרָכָיו. וְכָכָה אָמַר הַנָּבִיא, כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ אוֹתִי. אָז יִתְבָּרֵר לוֹ כִּי הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ, וְלֹא יוּכַל לָדַעַת הַשֵּׁם אִם לֹא יֵדַע נַפְשׁוֹ וְנִשְׁמָתוֹ וְגוּפוֹ. כִּי כָּל מִי שֶׁלֹּא יֵדַע מַהוּת נַפְשׁוֹ, חָכְמַת מַה לּוֹ. וְהִנֵּה מֹשֶׁה שֶׁהִתְנַבֵּא אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד בְּסוֹדוֹת רַבּוֹת שֶׁגִּלָּה לוֹ הַשֵּׁם בְּהַר סִינַי, וְהוּא אָמַר לִפְנֵי מוֹתוֹ, אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גָּדְלֶךָ, וְהִנֵּה עַתָּה הֵחֵל, וְהֶרְאָה לוֹ גְּדֻלַּת הַשֵּׁם. וְזֶהוּ אֱמֶת, כִּי לִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: **לוּחוֹת אֶבֶן**. פֵּרְשָׁתִיו. וְדִבֵּר הַכָּתוּב **בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים**. עַל מִנְהַג הָאָדָם, כִּי כָּל חֵפֶץ הַשֵּׁם בִּדְבַר פִּיו יָקוּם. וּפֵירֵשׁ דְּבַר פֶּה, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל. כְּמִשְׁפַּט מַלְכֵי הָאָדָם. וְכָכָה, כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרְאוּ. וְדִבְרֵי הַשֵּׁם נִצָּבִים הֵם בַּשָּׁמַיִם כְּנֶגֶד הַשִּׁפָּלִים. וְכֵן כָּתוּב, לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם. וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ: **אָמַר אַבְרָהָם הַמְחַבֵּר**. צָרִיךְ אֲנִי לְהַאֲרִיךְ עַל דְּבַר הָעֵגֶל. יֵשׁ מֵהַקַּדְמוֹנִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁנֶּהֱרַג חוּר. וְהִנֵּה אַהֲרֹן פָּחַד. וְיֵשׁ מִי שֶׁאָמַר כִּי פָּחַד עַל יִשְׂרָאֵל אִם יַהַרְגוּהוּ, שֶׁה' יְמִיתֵם כֻּלָּם. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, אִם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל עֲבוֹדָה־זָרָה, לָמָּה פָּחַד אַהֲרֹן שֶׁיֵּהָרֵג, וַהֲלֹא מֵתוּ אַחֲרָיו כַּמָּה חֲסִידִים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִגִּיעָה מַעֲלָתָם לְמַעֲלַת אַהֲרֹן בַּחֲסִידוּת לְפַרְסַת כַּף רֶגֶל אַהֲרֹן, עַל יִחוּד הַשֵּׁם. וְהִנֵּה חֲבֵירֵי דָּנִיאֵל הֵשְׁלְכוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲווּ לַצֶּלֶם. וְאֵיךְ יַעֲשֶׂה אַהֲרֹן פֶּסֶל, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה קָשֶׁה מֵהִשְׁתַּחֲוָיָה. וַהֲלֹא אַהֲרֹן קְדוֹשׁ הַשֵּׁם הָיָה, וְנָבִיא עַל יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוֹת רַבּוֹת נִתְּנוּ עַל־יָדוֹ עִם מֹשֶׁה אָחִיו. וְהִנֵּה יִהְיֶה חוּר טוֹב מִמֶּנּוּ. וְאִם הוּא עָשָׂה עֲבוֹדָה־זָרָה, חַיָּב הָיָה מֹשֶׁה לְהוֹרְגוֹ, קֹדֶם עוֹבְדֵי הָעֵגֶל. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ, וְהָעוֹבְדִים הָרַג. וְאֵיךְ הָיָה אַחַר כֵּן מְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא וְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְאַל תָּשִׂים לִבְּךָ אֶל דְּבַר קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, כִּי אֵינוֹ עַל דְּבַר הָעֵגֶל. כִּי הִנֵּה כָּמוֹהוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, לְכָל כֹּהֵן מָשׁוּחַ, מִצְוָה לָתֵת פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת. וְלֹא נוּכַל לוֹמַר בַּעֲבוּר חַטַּאת הָאָב, כִּי כָּל הַכֹּהֲנִים הָיוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר וּבְנֵי אִיתָמָר, וּכְבָר נוֹלַד פִּנְחָס. וְעוֹד בַּפָּרָשָׁה שֶׁיִּתְּנוּ יִשְׂרָאֵל שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת, וְהֵם לֹא עָשׂוּ דְּמוּת שָׂעִיר. גַּם פָּרָה אֲדוּמָה אֵינֶנָּה לְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה־זָרָה, רַק לְטַהֵר הַטְּמֵאִים. וְכָל אַנְשֵׁי הַמֶּחְקָר מוֹדִים, כִּי הַשֵּׁם לֹא יִבְחַר שָׁלִיחַ שֶׁיֵּדַע כִּי בְּסוֹפוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה, וְאֵין כָּל נָבִיא שָׁלִיחַ. וְהִנֵּה רָאִינוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי מוֹתוֹ, תֵּמֶיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ, וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר דְּבַר הָעֵגֶל. רַק לֹא נִמְצָא בּוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁנִּמְצָא בְּמֹשֶׁה, וְהֵמָּה דְּבַר מֵי מְרִיבָה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי יִשְׂרָאֵל רִמּוּ אַהֲרֹן, שֶׁעָשׂוּ דְּפוּס עֵגֶל וְהִשְׁלִיךְ אַהֲרֹן הַזָּהָב בָּאֵשׁ וְלֹא הִרְגִּישׁ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּתִיב: "מֵאֵת כָּל אִישׁ", דְּהַיְנוּ גַּם עֵרֶב־רַב, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: "אִישׁ אִישׁ", מְלַמֵּד וְכוּ'. וּמֹשֶׁה בַּצִּוּוּי אָמַר לְיִשְׂרָאֵל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם" דַּיְקָא, וְלֹא מֵעֵרֶב־רַב, לְפִי שֶׁהֵם גָּרְמוּ בִּנְזָקִין, וְקַל לְהָבִין). **כְּכַלֹּתוֹ** • "כְּכַלֹּתוֹ" כְּתִיב חָסֵר, שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ תּוֹרָה בְּמַתָּנָה כְּכֻלָּהּ לְחָתָן, שֶׁלֹּא הָיָה יָכֹל לִלְמֹד כֻּלָּהּ בִּזְמַן מוּעָט כָּזֶה. דָּבָר אַחֵר: מַה כֻּלָּהּ מִתְקַשֶּׁטֶת בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה קִשּׁוּטִין, הֵן הָאֲמוּרִים בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָה, אַף תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּקִי בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים. **לְדַבֵּר אִתּוֹ** • הַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבִּ"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". **לְדַבֵּר אִתּוֹ** • מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְחוֹזְרִין וְשׁוֹנִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנֵיהֶם יַחַד. **לֻחֹת** • "לֻחֹת" כְּתִיב, שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְרַאֲיָתָם, וְאַשְׁלְכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה. וְזֶה אֵינוֹ נָכוֹן, כִּי אַהֲרֹן אֵיךְ בְּחָרוֹ הַשֵּׁם, אִם הָיָה טִפֵּשׁ שֶׁיְּרַמּוּהוּ פְּתָאִים. וְעוֹד, לָמָּה בָּנָה מִזְבֵּחַ לְפָנָיו, וְצִוָּה שֶׁיִּזְבְּחוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, אֵין זֶה אַהֲרֹן שֶׁעָשָׂה הָעֵגֶל, אֲחִי מֹשֶׁה. גַּם זֶה הֶבֶל, כִּי הַקָּהָל לֹא נִקְהֲלוּ רַק עַל הַהוֹרָה תַּחַת מֹשֶׁה. וְכֵן כָּתוּב, וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר. וְאִם הָיָה אַחֵר, לָמָּה לֹא הֲרָגוּ אַהֲרֹן אוֹ מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר, גַּם הִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ. כִּי אֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁיַּעֲשֶׂה חָסִיד עֲבוֹדָה־זָרָה בַּעֲבוּר אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יָמוּתוּ. גַּם אוֹמְרִים רַבִּים, כִּי פֵּירוּשׁ חַג לַה' מָחָר, שֶׁהָעוֹבְדִים הָעֵגֶל יִהְיוּ נֶהֱרָגִים עַל־יַד מֹשֶׁה. כִּי אֵין מַשְׁמַע דְּבָרוֹ, רַק אַחַר שֶׁבָּנָה הַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי הָעֵגֶל, צִוָּה לְהַכְרִיז בַּמַּחֲנֶה שֶׁיִּשְׁחֲטוּ מָחָר בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה. כְּמוֹ אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים. וְכֵן עָשׂוּ, וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת. וּמַחְשְׁבוֹת הַלֵּב אֵינָן מוֹעִילוֹת, כִּי הַנּוֹקֵב אֶת הַשֵּׁם עַל פִּי דִּבּוּרוֹ יֵהָרֵג. וְכָכָה, הָאוֹמֵר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְהַמְּפָרֵשׁ אָנֹכִי עֲשׂוֹ בְּכוֹרֶךָ, אָנֹכִי מַה שֶּׁאָנֹכִי, אֲבָל עֲשׂוֹ הוּא בְּכוֹרֶךָ, אֵינוֹ פָּשֵׁט, וְלֹא יֵצֵא מֵחָכְמַת הַדִּבּוּר. וְאִם יִשְׁאַל אָדָם בְּבֵית־דִּין אֶת חֲבֵרוֹ, הַאִתָּה הוּא חֲבִירִי שֶׁהִלְוִיתִי לְךָ כָּךְ וְכָךְ, וְאָמַר אֲנִי. לֹא יוּכַל לוֹמַר, מֵחֲשַׁבְתִּי הָיְתָה שֶׁאֲנִי חֲבֵרוֹ, לֹא יוֹתַר. גַּם כָּכָה דִּבְרֵי דָּנִיאֵל לִנְבוּכַדְנֶאצַּר, מָרֵי חֶלְמָא לְשַׂנְאֲךָ, דֶּרֶךְ מוּסָר. וְעַתָּה אוֹמַר לְךָ דַּעַת הַגָּאוֹן, רַב סְעַדְיָה. אָמַר כִּי אַהֲרֹן עָשָׂה בְּעָרְמָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יֵהוּא, עַל כֵּן בָּנָה מִזְבֵּחַ. וְהִקְשָׁה עַל נַפְשׁוֹ, אִם כֵּן לָמָּה הִתְאַנֵּף הַשֵּׁם בּוֹ. וְהִנֵּה הֵשִׁיב, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הֲרָגָם מִיַּד, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה בְּבוֹאוֹ. גַּם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי הוּא קָרָא חַג לַה' מָחָר. וְזֶה הַשֵּׁם הוּא שֵׁם עֶצֶם לִכְבוֹד הַשֵּׁם. וְלֹא יִתְעָרֵב אַחֵר עִמּוֹ, כְּמִלַּת אֱלֹהִים שֶׁהוּא לְעִנְיָנִים רַבִּים. וְעוֹד, לָמָּה לֹא הִזְכִּיר זֶה בְּעַנּוֹתוֹ לְמֹשֶׁה, כִּי הוּא אוֹמֵר וַאֲשַׁלְכֵהוּ בָּאֵשׁ. וְאֵין הַמַּעֲנֶה דּוֹמֶה לַשְּׁאֵלָה. וְעַתָּה אָחֵל לְפָרֵשׁ דֶּרֶךְ קְצָרָה, קְצָת הַסּוֹד. חָלִילָה חָלִילָה שֶׁעָשָׂה אַהֲרֹן עֲבוֹדָה־זָרָה. גַּם יִשְׂרָאֵל לֹא בִּקְּשׁוּ עֲבוֹדָה־זָרָה, רַק חָשְׁבוּ שֶׁמֵּת מֹשֶׁה שֶׁהִסִּיעָם מִיַּם סוּף כַּאֲשֶׁר פֵּירַשְׁנוּ. כִּי רָאוּ שֶׁהַמָּן אֵינוֹ יוֹרֵד בְּהַר סִינַי, וּמֹשֶׁה הִתְעַכֵּב שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם. וְאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לִחְיוֹת זֶה הַזְּמַן בְּלֹא מַאֲכָל, כִּי הוּא לֹא אָמַר לָהֶם מָתַי יֵרֵד. גַּם הוּא לֹא יָדַע. כִּי הַשֵּׁם אָמַר לוֹ עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְשֶׁב שָׁם, עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ לוּחוֹת הַבְּרִית. וּמִלַּת אֱלֹהִים, כָּבוֹד חוֹנֶה בְּצוּרַת גְּוִיָּה. וְכָכָה אָמְרוּ, אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ. וְאִם תָּשִׂים לִבְּךָ אֶל הַמַּסָּע הָרִאשׁוֹן, אָז תָּבִין זֶה. וְהִנֵּה לִכְבוֹד הַשֵּׁם נַעֲשָׂה, עַל כֵּן בָּנָה אַהֲרֹן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו, וְהִכְרִיז שֶׁיִּזְבְּחוּ מָחָר לִכְבוֹד הַשֵּׁם. וְכֵן עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּם. וְזוֹ תְּשׁוּבַת אַהֲרֹן כִּי נִקְהֲלוּ עָלָיו. וּכְמוֹ שֶׁהוֹדַעְתִּיךָ כִּי כָּל קְהִלָּה וְאַחֲרֶיהָ עַל, הִיא לְגֶנַאי. וְאִם אַחֲרֶיהָ אֶל, הִיא לְשֶׁבַח. כְּמוֹ וַיִּקָּהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. וְזֶהוּ אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת הָעָם כִּי בְּרָע הוּא. כִּי אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי רַע לָהֶם. כִּי לֹא בִּקְּשׁוּ רַק אֲשֶׁר יֵלְךְ לִפְנֵיהֶם, וְלִכְבוֹד הַשֵּׁם עָשִׂיתִיו. רַק בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְעֹרָבִים עִם עֶרֶב רַב. וְזֶהוּ כִּי בְּרָע הוּא, וְלֹא אָמַר רַע הוּא. וְחָשְׁבוּ מְעַטִּים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהֵבִיאוּ זְבָחִים וְהִשְׁתַּחֲווּ לוֹ, וְאָמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ סָרוּ מַהֵר, כִּי לֹא כָּתוּב כָּל עַמְּךָ. הֲלֹא תִּרְאֶה כִּי לֹא מָעַל בַּחֵרֶם רַק עָכָן לְבַדּוֹ, וְהִנֵּה כָּתוּב חָטָא יִשְׂרָאֵל, גַּם עָבְרוּ גַּם גָּנְבוּ גַּם כִּחֲשׁוּ גַּם שָׂמוּ בִּכְלֵיהֶם. וְהִנֵּה כָּל עוֹבְדֵי הָעֵגֶל לְשֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאָמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, אוֹ הָיְתָה כֵּן בְּמַחְשַׁבְתָּם, לֹא הָיוּ רַק שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים. וְהִנֵּה הֵם חֲצִי עֲשִׂירִית עֲשִׂירִית הַמַּחֲנֶה. וְהַכְּלָל, כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּהֹגֶן, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּחְשַׁב לִפְתָאִים שֶׁהָיָה עֲבוֹדָה־זָרָה. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהִתְאַנֵּף הַשֵּׁם בְּאַהֲרֹן, כִּי זֶה בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה הוּא הַסִּבָּה. כִּי הִנֵּה נֶעֱנַשׁ עִם מֹשֶׁה אָחִיו עַל דְּבַר מֵי מְרִיבָה, וְלֹא חָטְאוּ בְּזָדוֹן. וְכָתוּב עֲלֵיהֶם לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי. מְרִיתֶם. מְעַלְתֶּם. וַחֲכָמֵי הַמַּזָּלוֹת אָמְרוּ כִּי הַמַּחְבֶּרֶת הַגְּדוֹלָה לִשְׁנֵי הָעֶלְיוֹנִים הָיְתָה בְּמַזָּל שׁוֹר. וְזֶה כָּזָב, כִּי לֹא הָיְתָה רַק בְּמַזַּל דְּלִי. וְעַל דֶּרֶךְ חָכְמַת מַזָּלוֹת, הִיא מַזַּל יִשְׂרָאֵל. וְרַבִּים נָסוּ זֶה הַסּוֹד, דּוֹר אַחַר דּוֹר. גַּם אֲנִי רְאִיתִי כָּכָה, וְהִנֵּה שְׁמוּהוּ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לב (א) **וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם ׀ עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ:**

א וַחֲזָא עַמָּא אֲרֵי אוֹחַר מֹשֶׁה לְמֵחַת מִן טוּרָא וְאִתְכְּנֵשׁ עַמָּא עַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לֵהּ קוּם עֲבֵד לָנָא דַּחֲלָן דִּיהָכּוּן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵּין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְקָנָא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא מָה הֲוָה לֵהּ:

רש"י◄ **כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה •** כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אִחוּר, וְכֵן: "בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ" (שופטים ה), "וַיָּחִילוּ עַד בּוֹשׁ" (שם ג), כִּי כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר, אָמַר לָהֶם: לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם אֲנִי בָא, בְּתוֹךְ שֵׁשׁ שָׁעוֹת. כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁאוֹתוֹ יוֹם שֶׁעָלָה — מִן הַמִּנְיָן הוּא, וְהוּא אָמַר לָהֶם שְׁלֵמִים, אַרְבָּעִים יוֹם וְלֵילוֹ עִמּוֹ, וְיוֹם עֲלִיָּתוֹ אֵין לֵילוֹ עִמּוֹ, שֶׁהֲרֵי בְּז' בְּסִיוָן עָלָה, נִמְצָא יוֹם אַרְבָּעִים בְּי"ז בְּתַמּוּז, בְּט"ז בָּא הַשָּׂטָן וְעִרְבֵּב אֶת הָעוֹלָם וְהֶרְאָה דְּמוּת חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה וְעִרְבּוּבְיָא, לוֹמַר: מֵת מֹשֶׁה, לְכָךְ בָּא עִרְבּוּבְיָא לָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם: מֵת מֹשֶׁה, שֶׁכְּבָר בָּאוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת וְלֹא בָא וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פט). וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא טָעוּ אֶלָּא בְּיוֹם הַמְּעֻנָּן, בֵּין קֹדֶם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא יָרַד מֹשֶׁה עַד יוֹם הַמְּחֻרָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת". **אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ • אֱלָהוּת הַרְבֵּה אוּוּ לָהֶם. כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ •** כְּמִין דְּמוּת מֹשֶׁה הֶרְאָה לָהֶם הַשָּׂטָן שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בַּאֲוִיר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. **אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם •** וְהָיָה מוֹרֶה לָנוּ הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ. עַתָּה, צְרִיכִין אָנוּ לֱאֱלָהוּת אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

...כְּפִי שֶׁחֲסִידוּת מְבָאֶרֶת אֶת מַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל עַל הַפָּסוּק "נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם", שֶׁחֵטְא עֵץ־הַדַּעַת בָּא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁ"עֲלִילָה נִתְלָה בּוֹ" (בְּאָדָם הָרִאשׁוֹן) — שֶׁזֶּה שֶׁ"לִפְעָמִים גּוֹבֵר הָרַע דְּיֵצֶר־הָרַע עַל הָאָדָם וַיֶּחְטָא" הֲרֵי זֶה מִשּׁוּם שֶׁ"מִלְּמַעְלָה הֶסִיתוּ עָלָיו הַיֵּצֶר־הָרַע לְהָבִיאוֹ לְחֵטְא זֶה".

שֶׁכֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד־עַצְמָם אֵינָם שַׁיָּכִים כְּלָל וּכְלָל לְעִנְיַן הַחֵטְא חַס־וְשָׁלוֹם, וְכָל הָעִנְיָן בָּא רַק בִּגְלַל זֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל רָצָה לְהָבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲלִיָּה הֲכִי גְּדוֹלָה (לְמַעְלָה מִמַּצָּבָם מִצַּד־עַצְמָם), לָכֵן "עֲלִילָה נִתְלָה בּוֹ" וְנַעֲשִׂית יְרִידָה לְפִי שָׁעָה (עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ") וּבְחִיצוֹנִיּוּת (רַק לְמַרְאֵה עֵינַיִם), בִּכְדֵי לְהָבִיא אֶת הָעֲלִיָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, וְלֹא רַק עֲלִיָּה לְרֶגַע קָטָן (כְּנֶגֶד "רֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ"), אֶלָּא עֲלִיָּה נִצְחִית שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת, וְאִדְרַבָּה — מִתְוַסְּפוֹת עוֹד עֲלִיּוֹת, עֲלִיָּה אַחַר עֲלִיָּה עַד אֵין קֵץ, "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל יֵרָאֶה אֶל אֱלֹקִים בְּצִיּוֹן".

נוֹסָף לַכְּלָל שֶׁכָּל יְרִידָה הִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה, הֲרֵי בְּנוֹגֵעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל — הַיְרִידָה עַצְמָהּ לַאֲמִיתָּתָהּ אֵינָהּ יְרִידָה, אֶלָּא הַדֶּרֶךְ לַעֲלִיָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְחֵטְא הָעֵגֶל (שֶׁבְּדֵגְמַת חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת) — כַּמְּפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא, שֶׁ"לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל אֶלָּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה", "לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה", אֶלָּא "גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ הָיְתָה כּוּ' כְּדֵי לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה".

(התוועדויות תשנ"ב כרך ב' עמוד 341)

(ב) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי:**

ב וַאֲמַר לְהוֹן אַהֲרֹן פְּרִיקוּ קְדָשֵׁי דְּדַהֲבָא דִּי בְּאוּדְנֵי נְשֵׁיכוֹן בְּנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן וְאַיְתִיוּ לְוָתִי:

רש"י◄ **בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם •** אָמַר אַהֲרֹן בְּלִבּוֹ: 'הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים חָסִים בְּתַכְשִׁיטֵיהֶן הֵן, שֶׁמָּא יִתְעַכֵּב הַדָּבָר וּבְתוֹךְ כָּךְ יָבֹא מֹשֶׁה', וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפָרְקוּ מֵעַל עַצְמָן. **פָּרְקוּ •** לְשׁוֹן צִוּוּי, מִגְּזֵרַת 'פֶּרֶק' לְיָחִיד, כְּמוֹ 'פָּרְכוּ' מִגְּזֵרַת 'פָּרֵךְ'.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וַיֹּאמֶר פָּרְקוּ. עַל מִשְׁקַל בָּרְכוּ, מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַדָּגוּשׁ. מִנְהַג מִצְרַיִם הָיָה לָשׂוּם נְזָמִים בְּאָזְנֵיהֶם. וְכָכָה כָּתוּב בַּמִּדְיָנִים, כִּי יִשְׁמְעֵאלִים הֵם: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) **וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:**

ג וְאִתְפְּרִיקוּ כָּל עַמָּא יָת קָדְשֵׁי דְּדַהֲבָא דִּי בְּאוּדְנֵיהוֹן וְאַיְתִיוּ לְאַהֲרֹן:

רש"י◄ **וַיִּתְפָּרְקוּ •** לְשׁוֹן פְּרִיקַת מַשָּׂא. כְּשֶׁנְּטָלוּם מֵאָזְנֵיהֶם, נִמְצְאוּ הֵם מְפֹרָקִים מִנִּזְמֵיהֶם, דישקריי"ר בְּלַעַ"ז. **אֶת נִזְמֵי •** כְּמוֹ מִנִּזְמֵי, כְּמוֹ "כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר", מִן הָעִיר. (לעיל ט):

~ נקודות משיחות קודש ~

אִיתָא בְּכִתְבֵי הָאָרִיז"ל, שֶׁהַדּוֹר עַתָּה, הֵינוּ דָּרָא דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא, הוּא גִּלְגּוּל שֶׁל דּוֹר הַמִּדְבָּר:

בְּדוֹר הַמִּדְבָּר הָיָה חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר "וַיִּתְפָּרְקוּ... אֶת נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם" — הָאֲנָשִׁים דַּוְקָא, וְלֹא הַנָּשִׁים, שֶׁלֹּא רָצוּ לָתֵת עֲבוּר הָעֵגֶל; וּלְעוּמַת זֹאת, בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן נֶאֱמַר "וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים", "עִם הַנָּשִׁים וּסְמוּכִין אֲלֵיהֶם". הֵינוּ, שֶׁהַנָּשִׁים קָדְמוּ.

. . . וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁבְּדָרָא דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים נִשְׁמָעִים לְנָשׁוֹתֵיהֶם — שֶׁבָּזֶה מִתְבַּטֵּאת הָעוּבְדָּה שֶׁהַנָּשִׁים שֶׁבְּדוֹר הַמִּדְבָּר (שֶׁהַגִּלְגּוּל שֶׁלּוֹ הוּא בְּדָרָא דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא) הִתְנַהֲגוּ כִּדְבָעֵי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָאֲנָשִׁים.

וַהֲרֵי כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה הֵם (לֹא סִפּוּר דְּבָרִים, אֶלָּא) "תּוֹרָה" — מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה:

יֶשְׁנָן נָשִׁים שֶׁסְּבוּרוֹת שֶׁהָעִנְיָנִים צְרִיכִים לְהִתְנַהֵל עַל־יְדֵי הַבְּעָלִים, וְהַבְּעָלִים צְרִיכִים לְהַשִּׂיג פַּרְנָסָה, וְכָל שְׁאָר הָעִנְיָנִים הֵם טְפֵלִים, וּבִלְבַד שֶׁהַבַּעַל יָבִיא הַבַּיְתָה כָּךְ־וְכָךְ דּוֹלָרִים שֶׁיּוּכְלוּ לְנַהֵל אֶת הוֹצָאוֹת הַבַּיִת.

וְעַל כָּךְ הַהוֹרָאָה מֵהָאָמוּר לְעֵיל — שֶׁהַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לָדַעַת שֶׁדּוֹרֵנוּ זֶה הוּא גִּלְגּוּל שֶׁל דּוֹר הַמִּדְבָּר. וְלָכֵן, עִנְיָנָן הוּא לִבְנוֹת מִשְׁכָּן. דְּהַיְנוּ, שֶׁהָאִשָּׁה (וְכֵן הַבַּת אוֹ הָאָחוֹת) צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת מֵהַבַּיִת — מִשְׁכָּן, וְלֹא לְהָנִיחַ שֶׁתִּהְיֶה נְתִינַת־מָקוֹם עֲבוּר "עֵגֶל הַזָּהָב".

כְּלוֹמַר: אֲפִילוּ אִם נִרְגֶּשֶׁת אֵיזוֹ נְטִיָּה שֶׁבִּשְׁבִיל כֶּסֶף צְרִיכִים לְוַתֵּר עַל עִנְיָן שֶׁל יַהֲדוּת — צְרִיכָה הָאִשָּׁה לַעֲמוֹד בְּתֹקֶף וְלִצְעֹק: כֵּיוָן שֶׁהַבַּיִת צָרִיךְ לִהְיוֹת מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהַקָּבָ"ה, שֶׁיּוּכַל לוֹמַר עָלָיו "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", כְּלוֹמַר, בְּבַיִת זֶה אֶתְגַּלֶּה עִם הַקְּדוּשָׁה וְהָאוֹר שֶׁלִּי — אִי־אֶפְשָׁר לְוַתֵּר עַל עִנְיָנִים שֶׁל יַהֲדוּת!

. . . וּכְשֵׁם שֶׁבַּיָּמִים הָהֵם פָּעֲלוּ הַנָּשִׁים שֶׁעֵגֶל הַזָּהָב שְׂרָפוּהוּ וּטְחָנוּהוּ וְנַעֲשָׂה לְאֵפֶר וְעָשָׁן, וְאִילוּ הַמִּשְׁכָּן נִבְנָה (בְּעֶזְרָתָן שֶׁל הַנָּשִׁים שֶׁהֵן הָיוּ הָרִאשׁוֹנוֹת לְסַיֵּעַ בִּבְנִיַּת הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּקְדָּשׁ) בְּאוֹפֶן שֶׁקַּרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן עוֹמְדִים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם, עַד לֶעָתִיד־לָבֹא (כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשֵׁי חֲכָמֵינוּ זַ"ל), כְּמוֹ־כֵן בְּדָרָא דְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא שֶׁהוּא הַגִּלְגּוּל שֶׁל הַדּוֹר הַהוּא, בְּיָדָן שֶׁל הַנָּשִׁים לִמְנוֹעַ אֶת עִנְיַן "עֵגֶל הַזָּהָב", הֵינוּ הַהִשְׁתַּחֲוָאָה לַכֶּסֶף תּוֹךְ כְּדֵי וְתוּר עַל עִנְיְנֵי יַהֲדוּת. וְאַדְרַבָּה, לְנַצֵּל אֶת הַכֶּסֶף שֶׁמְּשִׁיגִים, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִבָּתֵּיהֶן מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לְהַשְׁרַאַת הַשְּׁכִינָה.

(תורת מנחם כרך טז, עמ' 66)

(ד) **וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

ד וּנְסִיב מִידֵיהוֹן וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא וְעָבְדֵהּ עֵגֶל מַתְּכָא וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּהֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקוּךָ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט •** יֵשׁ לְתַרְגְּמוֹ בִּשְׁנֵי פָּנִים, הָאֶחָד: 'וַיָּצַר' לְשׁוֹן קְשִׁירָה, 'בַּחֶרֶט' — לְשׁוֹן סוּדָר, כְּמוֹ (ישעיה ג): "וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהָחֲרִיטִים", (מלכים ב ה): "וַיָּצַר כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרָטִים", וְהַשֵּׁנִי: 'וַיָּצַר', לְשׁוֹן צוּרָה. בַּחֶרֶט — כְּלֵי אֻמָּנוּת הַצּוֹרְפִין שֶׁחוֹרְצִין וְחוֹרְטִין בּוֹ צוּרוֹת בְּזָהָב, כְּעֵט סוֹפֵר הַחוֹרֵט אוֹתִיּוֹת בְּלוּחוֹת וּפִנְקָסִין, כְּמוֹ (ישעיה ח): "וּכְתֹב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ", וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא', בְּדִמּוּת אֱנוֹשׁ. וְאֵין טַעַם לִהְיוֹתוֹ מִגִּזְרַת הַחֲרִיטִים: **מַסֵּכָה.** הִתּוּךְ, כְּמוֹ הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ: תורה ה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) וַיִּתְפָּרְקוּ. אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם. בְּאָזְנֵי הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת, וְהַנָּשִׁים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה: תורה ד

ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר. מִגִּזְרַת צוּרָה. כְּמוֹ וַיָּצַר אֶת שְׁנֵי הָעַמּוּדִים. וּמִלַּת בַּחֶרֶט, כְּמוֹ דְּמוּת. וְכֵן בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ, בִּדְמוּת אֱנוֹשׁ. וְאֵין טַעַם לִהְיוֹתוֹ מִגִּזְרַת הַחֲרִיטִים: **מַסֵּכָה.** הִתּוּךְ, כְּמוֹ הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְשׁוֹן זִיּוּף, הוּא כְּלִי אֻמָּנוּת שֶׁחוֹרְצִין בּוֹ בְּזָהָב אוֹתִיּוֹת וּשְׁקֻדִּים, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעַ"ז ניי"ל (גראבשטיכל), וּמְזַיְּפִין עַל־יָדוֹ חוֹתָמוֹת. **עֵגֶל מַסֵּכָה** • כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִיכוֹ לָאוּר בַּכּוּר, בָּאוּ מְכַשֵּׁפֵי עֶרֶב־רַב שֶׁעָלוּ עִמָּהֶם מִמִּצְרַיִם וַעֲשָׂאוּהוּ בְּכִשָּׁפִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מִיכָה הָיָה שָׁם שֶׁיָּצָא מִתּוֹךְ דִּמּוּסֵי בִּנְיָן שֶׁנִּתְמַעֵךְ בּוֹ בְּמִצְרַיִם, וְהָיָה בְּיָדוֹ שֵׁם וְטָס שֶׁכָּתַב בּוֹ מֹשֶׁה: "עֲלֵה שׁוֹר! עֲלֵה שׁוֹר!" לְהַעֲלוֹת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִתּוֹךְ נִילוּס, וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ הַכּוּר וְיָצָא הָעֵגֶל (סנהדרין קא). **מַסֵּכָה** • לְשׁוֹן מַתֶּכֶת. דָּבָר אַחֵר: קכ"ה קַנְטָרִין זָהָב הָיוּ בּוֹ, כְּגִימַטְרִיָּא שֶׁל מַסֵּכָה. **אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ** • וְלֹא נֶאֱמַר 'אֱלֹהֵינוּ', מִכָּאן שֶׁעֶרֶב־רַב שֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם, הֵם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן וְהֵם שֶׁעֲשָׂאוּהוּ, וְאַחַר־כָּךְ הִטְעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו.

(ה) **וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר:**

ה וְחָזָא אַהֲרֹן וּבְנָא מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי וּקְרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחָר:

רש"י◄ **וַיַּרְא אַהֲרֹן** • שֶׁהָיָה בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו): "בְּתַבְנִית שׁוֹר אוֹכֵל עֵשֶׂב", וְרָאָה שֶׁהִצְלִיחַ מַעֲשֵׂה שָׂטָן, וְלֹא הָיָה לוֹ פֶּה לִדְחוֹתָם לְגַמְרֵי. **וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ** • לִדְחוֹתָם. **וַיֹּאמַר חַג לַה' מָחָר** • וְלֹא הַיּוֹם, שֶׁמָּא יָבֹא מֹשֶׁה קֹדֶם שֶׁיַּעַבְדוּהוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ בְּ'וַיִּקְרָא רַבָּה': דְּבָרִים הַרְבֵּה רָאָה אַהֲרֹן, רָאָה חוּר בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁהָיָה מוֹכִיחָם וַהֲרָגוּהוּ, וְזֶהוּ "וַיִּבֶן" (לשון בינה) מִזְבֵּחַ לְפָנָיו", וַיִּבֶן מִזְּבוּחַ לְפָנָיו. וְעוֹד רָאָה וְאָמַר, מוּטָב שֶׁיִּתָּלֶה בִּי הַסְּרִחוֹן וְלֹא בָּהֶם. וְעוֹד רָאָה וְאָמַר, אִם הֵם בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מֵבִיא צְרוֹר וְזֶה מֵבִיא אֶבֶן, וְנִמְצֵאת מְלַאכְתָּן עֲשׂוּיָה בְּבַת אַחַת. מִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי בּוֹנֶה אוֹתוֹ וּמִתְעַצֵּל בְּמְלַאכְתִּי, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, מֹשֶׁה בָּא. **חַג לַה'** • בְּלִבּוֹ הָיָה לַשָּׁמַיִם, בָּטוּחַ הָיָה שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה וְיַעַבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם.

~ נקודות משיחות קודש ~

הֵיתֵר אַהֲרֹן לְשַׁמֵּשׁ בַּמִּשְׁכָּן

וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו

וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ — לִדְחוֹתָם (לב, ה. ובפירוש רש"י)

וְקָשֶׁה, הֲרֵי כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ (מנחות קט, ב), וְאִם־כֵּן אַף שֶׁכַּוָּנַת אַהֲרֹן הָיְתָה לִדְחוֹתָם, אַךְ בְּפוֹעַל הֲרֵי שִׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וְאֵיךְ הֻתַּר לְאַהֲרֹן לְשַׁמֵּשׁ בַּמִּשְׁכָּן?

וְיֵשׁ לוֹמַר: עַל הַפָּסוּק (בפרשת תצוה) "וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ גוֹ' לְכַהֲנוֹ לִי" מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י: לְאַחַר שֶׁתִּגְמֹר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. דְּהַיְנוּ שֶׁרַק לְאַחַר גְּמַר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, הוּתַּר עַל אַהֲרֹן וּבָנָיו דִּין "כֹּהֵן".

וְעַל־פִּי־זֶה, בִּשְׁעַת בְּנִיַּת הַמִּזְבֵּחַ (וַעֲשִׂיַּת הָעֵגֶל) לֹא הָיָה אַהֲרֹן כֹּהֵן. וְדַוְקָא כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אִם הוּא לֹא הָיָה כֹּהֵן בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה, אֵינוֹ נִפְסָל בְּכָךְ.

(ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 176 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

(ו) **וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגְּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק: פ**

ו וְאַקְדִּימוּ בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסִין וְאַסְהַר עַמָּא לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחַיָּכָא:

רש"י◄ **וַיַּשְׁכִּימוּ** • הַשָּׂטָן זְרָזָם, כְּדֵי שֶׁיְּחֻטְאוּ. **לְצַחֵק** • יֵשׁ בַּמַּשְׁמַע הַזֶּה גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לט): "לְצַחֶק בִּי", וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ב): "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ", אַף כָּאן נֶהֱרַג חוּר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיַּרְא אַהֲרֹן. בַּלֵּב. כְּמוֹ וְרָאִיתִי אֲנִי בְּלִבִּי. וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר: תורה ו

ו) וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת. הַיּוֹם שֶׁנִּבְנָה הַמִּזְבֵּחַ: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵזֶל חוּת אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דִּי אַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י◄ וַיְדַבֵּר • לְשׁוֹן קָשֶׁה הוּא, כְּמוֹ (בראשית מב): "וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת". לֶךְ־רֵד • (ברכות לב) רֵד מִגְּדֻלָּתְךָ, לֹא נָתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה אֶלָּא בִּשְׁבִילָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נִתְנַדָּה מֹשֶׁה מִפִּי בֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה. שִׁחֵת עַמְּךָ • "שִׁחֵת הָעָם" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עַמְּךָ", עֵרֶב־רַב שֶׁקִּבַּלְתָּ מֵעַצְמְךָ וְגִיַּרְתָּם וְלֹא נִמְלַכְתָּ בִּי, וְאָמַרְתָּ: טוֹב שֶׁיִּדְבְּקוּ גֵּרִים בַּשְּׁכִינָה, הֵם שִׁחֲתוּ וְהִשְׁחִיתוּ.

(ח) סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ח סָטוּ בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דִּי פַקֶּדְתִּנּוּן עֲבָדוּ לְהוֹן עֵגֶל מַתְּכָא וּסְגִידוּ לֵהּ וְדַבְּחוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּחֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקוּךָ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גֻּלֵּי קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא עַמָּא קְשֵׁי קְדָל הוּא:

רש"י◄ קְשֵׁה־עֹרֶף • מַחֲזִירִין קְשֵׁי עָרְפָּם לְנֶגֶד מוֹכִיחֵיהֶם וּמְמָאֲנִים לִשְׁמֹעַ.

(י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל:

י וּכְעַן הַנַּח בָּעוּתָךְ מִן קֳדָמַי וְיִתְקַף רוּגְזִי בְּהוֹן וְאֵישֵׁיצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם סַגִּי:

רש"י◄ הַנִּיחָה לִי • עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם, וְהוּא אוֹמֵר: "הַנִּיחָה לִי"? אֶלָּא כָּאן פָּתַח לוֹ פֶּתַח וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ, שֶׁאִם יִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לֹא יְכַלֵּם (שמות רבה).

(יא) וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה:

יא וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַמָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם בְּחֵיל רַב וּבִידָא תַקִּיפָא:

רש"י◄ לָמָה ה' וְגוֹ' • כְּלוּם מִתְקַנֵּא אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם, גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) וַיֹּאמֶר. טַעַם קְשֵׁה עֹרֶף, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מַה שֶּׁצִּוָּה. מָשָׁל לְאָדָם הוֹלֵךְ לְדַרְכּוֹ בְּמְרוּצָה, וְלֹא יָשִׁיב עוֹרֶף לַקּוֹרֵא אֵלָיו. וְזֶה הַמָּשָׁל בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה. וְהַשֵּׁם שָׁלַח לָהֶם נְבִיאִים, לֵאמֹר אִישׁ גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם הַשְּׁלִיכוּ, כִּי כֵּן כָּתוּב. וּמֹשֶׁה סִפֵּר זֶה הַמַּעֲשֶׂה לַבָּנִים לִפְנֵי מוֹתוֹ. וְהוּא שׁוֹמֵר הַטְּעָמִים, לֹא הַמִּלּוֹת. כָּתוּב לֶךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ. וְכָתוּב קוּם רֵד. וְשָׁם כָּתוּב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ. וְכָתוּב וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי. וְתַחְתָּיו, הֶרֶף מִמֶּנִּי. וְכָתוּב וְיִחַר אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם. וְתַחַת זֶה, וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה אֶת שְׁמָם. וְכָתוּב וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ, וְהַטְּעָמִים שָׁוִים. וְהִנֵּה רָמַז לוֹ, אִם לֹא בַּעֲבוּר כְּבוֹד מֹשֶׁה הָיָה מַשְׁמִיד אוֹתָם, עַל כֵּן הֵצַרְךָ לְהִתְפַּלֵּל: תורה י

יא) וַיְחַל מֹשֶׁה. זֹאת הַגְּזֵרָה לֹא מְצָאנוּהָ מִזֶּה הַטַּעַם, כִּי אִם עַל פָּנִים, כְּמוֹ יְחַלּוּ פְּנֵי נָדִיב. וּלְפִי דַּעְתִּי, כְּמוֹ וּפְנֶיהָ לֹא הָיוּ לָהּ עוֹד. וְכֻלָּם כָּכָה. עַל כֵּן אָסוּר לוֹמַר, חִלִּיתִיךָ אוֹ אָחִלְךָ. כִּי יָבֹא מִגְּזֵרַת אֲשֶׁר חִלָּה ה' בָּהּ. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי זֹאת הַתְּפִלָּה הִיא הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת וְהָיָה עֵקֶב. וְזוֹ הַתְּפִלָּה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִכָּתֵב אַחַר שׁוּב מֹשֶׁה אֶל הָהָר, עַל כֵּן וַיִּנָּחֶם ה', אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל וְהִתְנַפֵּל מ' יוֹם. וְאִם נִחַם עַל הָרָעָה בְּרִאשׁוֹנָה, מַה טַּעַם לוֹמַר אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם. כִּי יָרַד וְשָׁרַף הָעֵגֶל וְהָרַג עוֹבְדָיו, אָז שָׁב לְהִתְפַּלֵּל לַשֵּׁם בְּעַד יִשְׂרָאֵל, וּבְעַד אַהֲרֹן שֶׁהָיָה הַסִּבָּה. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, כִּי תְּפִלַּת אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ, אֵינֶנָּה זֹאת הַנִּזְכֶּרֶת בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי טַעֲמֵי הַתְּפִלָּה שָׁוִים, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. כִּי אֵיךְ יְחַלֶּה פְּנֵי הַשֵּׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

יב לְמָא יֵימְרוּן מִצְרָאֵי לְמֵימַר בְּבִישְׁתָּא אַפֵּקְתִּנּוּן לְקַטָּלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְּקוֹף רוּגְזָךְ וְאָתֵיב מִן בִּישְׁתָּא דְּמַלֵּלְתָּא לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ:

רש"י◄ **וְהִנָּחֵם** • הִתְעַשֵּׁת מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהֵטִיב לָהֶם. **עַל־הָרָעָה** • אֲשֶׁר חָשַׁבְתָּ לָהֶם.

(יג) זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם:

יג אִדְכַּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדָּיךְ דִּי קַיֵּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ וּמַלֵּלְתָּא עִמְּהוֹן אַסְגֵּי יָת בְּנֵיכוֹן כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְכָל אַרְעָא הָדָא דִּי אֲמָרִית אֶתֵּן לִבְנֵיכוֹן וְיִרְחְסָנוּן לְעָלָם:

רש"י◄ **זְכֹר לְאַבְרָהָם** • (שמות רבה): אִם עָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַבְרָהָם אֲבִיהֶם נִתְנָסָה בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וַעֲדַיִן לֹא קִבֵּל שְׂכָרוֹ. תְּנֵהוּ לוֹ, וְיֵצְאוּ עֶשֶׂר בְּעֶשֶׂר. **לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל** • (שמות רבה) אִם לִשְׁרֵפָה הֵם, זְכֹר לְאַבְרָהָם שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְהִשָּׂרֵף עָלֶיךָ בְּאוּר כַּשְׂדִּים. אִם לַהֲרֵגָה, זְכֹר לְיִצְחָק שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ לַעֲקֵדָה. אִם לְגָלוּת, זְכֹר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרָן. וְאִם אֵינָן נִצּוֹלִין בִּזְכוּתָן, מָה אַתָּה אוֹמֵר לִי "וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל"? וְאִם כִּסֵּא שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם אֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנֶיךָ בִּשְׁעַת כַּעַסְךָ, קַל־וָחֹמֶר לְכִסֵּא שֶׁל רֶגֶל אֶחָד (ברכות לב). **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ** • לֹא נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּדָבָר שֶׁהוּא כָּלֶה, לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא בָּאָרֶץ, לֹא בֶּהָרִים וְלֹא בִּגְבָעוֹת, אֶלָּא בְּךָ, שֶׁאַתָּה קַיָּם וּשְׁבוּעָתְךָ קַיֶּמֶת לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב טז): "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה'", וּלְיִצְחָק נֶאֱמַר (שם כו ג): "וְהָקִימֹתִי אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ", וּלְיַעֲקֹב נֶאֱמַר (שם לה יא): "אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה", נִשְׁבַּע לוֹ בְּ"אֵל שַׁדַּי".

(יד) וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ

יד וְתַב יְיָ מִן בִּישְׁתָּא דִּי מַלִּיל לְמֶעְבַּד לְעַמֵּהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לִפְנֵי שֹׁרֹף הָעֵגֶל, וַיִּשְׁקֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיַחֲרֹג עוֹבְדָיו. רַק הַשֵּׁם רָמַז לוֹ שֶׁיִּתְפַּלֵּל אַחַר רִדְתּוֹ, וְיָסִיר הָעֵגֶל. עַל כֵּן כָּתוּב אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם, אַחַר שֶׁהֵסִיר הַחַטָּאת. כַּאֲשֶׁר כָּתוּב, וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם אָמַר לוֹ וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי, הִזְכִּיר הַתְּפִלָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּהִתְנַפְּלוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם. וְזֹאת הַפָּרָשָׁה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִכָּתֵב אַחַר וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה', וְאֵין מוּקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. רַק רָצָה לְדַבֵּק דְּבַר מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי, עִם וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם. וּכְתִיב וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם: **וַיִּחַל.** הִנֵּה כָּתוּב וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה, כִּי אָמַר ה' לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם. וְזֶהוּ הֶרֶף מִמֶּנִּי וַאַשְׁמִידֵם. כִּי אֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת שֶׁיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד יִשְׂרָאֵל, וְעוֹבְדֵי־גִּילוּלִים בֵּינֵיהֶם, עַד שֶׁהֵסִיר אוֹתָהּ: וְהִנֵּה **לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ,** כְּמוֹ אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה. וְזֶהוּ **אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה.** וְכָתוּב, זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. וְזֶהוּ זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ. וְהִטַּעַם שֶׁתִּזְכֹּר לָהֶם שְׁבוּעָתְךָ. וְלֹא פֵּירֵשׁ זֶה בַּפָּסוּק זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי אֵינוֹ כְּמוֹ זְכוֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם, בַּעֲבוּר הַלָּמֶ"ד. וְהִנֵּה פֵּן יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם, וְזֶה כְּמוֹ לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר: **יב)** וְטַעַם **בְּרָעָה הוֹצִיאָם.** כַּאֲשֶׁר רָמְזוּ קַדְמוֹנֵינוּ כִּי בְּמַזַּל רַע יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וְהִנֵּה יֹאמְרוּ, אֵין יְכֹלֶת לַשֵּׁם לְנַצֵּחַ כֹּחַ הַמַּזָּל, לְהַצִּיל הַדְּבֵקִים בּוֹ. וּבְרֹאוֹתוֹ כִּי אֵין יְכֹלֶת לוֹ, הֲרָגָם. וְזֶה יִהְיֶה חִלּוּל הַשֵּׁם. וְהִנֵּה הִתְנַפַּל אַרְבָּעִים יוֹם. וְהַשֵּׁם אָמַר לוֹ, כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ. וְהִנֵּה לֹא יָרְשׁוּ הָאָרֶץ. וְאָז אָמַר מֹשֶׁה כָּל פָּרָשַׁת רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי. וְאַחַר כֵּן צִוָּהוּ הַשֵּׁם שֶׁיֵּרֵד וְיִפְסֹל לוּחוֹת, וְיַעֲלֵם בְּיָדוֹ אֶל הָהָר. אָז יָרַד הַשֵּׁם בֶּעָנָן, וְקָרַן עוֹר פָּנָיו. וְכָתַב הַשֵּׁם הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים. עַל כֵּן כָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְעָשִׂיתָ לְךָ אָרוֹן עֵץ. וְהִנֵּה יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל הָאָרוֹן. וְהוּא שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל: תורה יב

יד) וַיִּנָּחֶם. חָלִילָה לְהִנָּחֵם הַשֵּׁם, רַק דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. כְּמוֹ וַיַּעַל, וַיֵּרֶד. יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) **וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְׁנֵי עִבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים:**

טו וְאִתְפְּנִי וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידֵהּ לוּחֵי כְּתִיבִין מִתְּרֵין עִבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אִנּוּן כְּתִיבִין:

רש"י◄ **מִשְׁנֵי עִבְרֵיהֶם** • הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאוֹת, וּמַעֲשֵׂה נִסִּים הָיָה (שבת קד)◆.

(טז) **וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת:**

טז וְלוּחַיָּא עוֹבָדָא דַיְיָ אִנּוּן וּכְתָבָא כְּתָבָא דַיְיָ הוּא מְפָרַשׁ עַל לוּחַיָּא:

רש"י◄ **מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה** • כְּמַשְׁמָעוֹ, הוּא בִּכְבוֹדוֹ עֲשָׂאָן. דָּבָר אַחֵר: כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'כָּל עֲסָקָיו שֶׁל פְּלוֹנִי בִּמְלָאכָה פְּלוֹנִית', כָּךְ כָּל שַׁעֲשׂוּעָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה. **חָרוּת** • לְשׁוֹן חֵרֶת וְחֵרֶט — אֶחָד הוּא, שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן חִקּוּק, אנטליי"ר בְּלַעַ"ז (איינשניידען)◆.

(יז) **וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:**

יז וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת קַל עַמָּא כַּד מְיַבְּבִין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קַל קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **בְּרֵעֹה** • בַּהֲרִיעוֹ, שֶׁהָיוּ מְרִיעִים, וּשְׂמֵחִים וְצוֹחֲקִים◆.

(יח) **וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ:**

יח וַאֲמַר לָא קַל גִּבָּרִין דְּנַצְּחִין בִּקְרָבָא וְאַף לָא קַל חַלָּשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קַל דְּמִחַיְּכִין אֲנָא שָׁמֵעַ:

רש"י◄ **אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה** • אֵין קוֹל הַזֶּה נִרְאֶה קוֹל עֲנִיַּת גִּבּוֹרִים הַצּוֹעֲקִים נִצָּחוֹן, וְלֹא קוֹל חַלָּשִׁים שֶׁצּוֹעֲקִים יַי, אוֹ נִיסָּה. **קוֹל עַנּוֹת** • קוֹל חֵרוּפִין וְגִדּוּפִין הַמְעַנִּין אֶת נֶפֶשׁ שׁוֹמְעָן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ◆.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל אָמַר וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם. וְשָׁם כָּתוּב נִחַמְתִּי. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים אוֹתוֹ לְשׁוֹן וועד, וְאֵין צוֹרֶךְ: תורה טו

טו) וַיִּפֶן. הִזְכִּיר בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וְהָהָר בוֹעֵר בָּאֵשׁ. וְטַעַם וַיִּפֶן, כְּאָדָם מִסְתַּכֵּל מַה יַּעֲשֶׂה. וְרָאָה כִּי חַיָּב לָרֶדֶת מִהֵרָה. כְּדֶרֶךְ, וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה: וְטַעַם **בְּיָדוֹ.** בִּרְשׁוּתוֹ. כְּמוֹ וְלָקַחְתָּ בְּיָדְךָ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים. כִּי תְּמֵהִים אֲנַחְנוּ אֵיךְ יוּכַל לְהוֹרִיד לוּחַ אֶחָד. וְאַף כִּי שְׁנַיִם בְּיַד אֶחָד. וְאַחַר שֶׁהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ, שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים מִשְׁנֵי עִבְרֵיהֶם, אֵינָם אֶלָּא שְׁנֵי הָאֲבָנִים מֵהָאֲבָנִים הַנִּזְכָּרִים בַּחֹשֶׁן. כִּי מַה שֶּׁיִּכְתּוֹב מֵעֵבֶר אֶחָד, יֵרָאֶה בָּעֵבֶר הָאַחֵר. וְאֵין פֵּירוּשׁ כְּתוּבִים, נִרְאִים. רַק כְּתוּבִים, כִּי כַּאֲשֶׁר כָּתַב מִזֶּה הָעֵבֶר, כֵּן הָיָה כָּתוּב בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי. וְהִנֵּה הַלּוּחַ עָב. וְאֵין צָרִיךְ מֵ"ם וְסָמֵ"ךְ שֶׁבַּלּוּחוֹת שֶׁיַּעַמְדוּ בְּנֵס. כִּי מַחֲלֶקֶת הִיא בְּפֵירוּשׁ מִלַּת אַשּׁוּרִית, אִם מְאֲשֶׁר בְּאוֹתִיּוֹתָיו אוֹ עַל שֵׁם שֶׁעָלָה עִמָּהֶם מֵאַשּׁוּר. וְעוֹד, אִילוּ הָיוּ נִרְאִים, יֵרָאוּ הַפּוּכִים. וְאֵין רָאוּי לִטְעוֹן עָלַי, אִם הָיוּ אֵלּוּ הָאֲבָנִים יְקָרוֹת. וְהַתְּשׁוּבָה, כִּי הָיוּ יְקָרוֹת מְאֹד, בַּעֲבוּר מִכְתַּב אֱלֹהִים שֶׁהוּא חָרוּת עֲלֵיהֶם. כִּי הָיוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת עָבוֹת, וְאָנָה יִמָּצֵא אֶבֶן יְקָרָה מְאֹד, וְאָרְכָּהּ אַמָּה וְרָחְבָּהּ אַמָּה וָחֵצִי, וְאַמָּה קוֹמָתָהּ. וְעוֹד, מֵאַיִן יִפְסֹל מֹשֶׁה ב' לוּחוֹת אֲבָנִים יְקָרִים כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנִים. וְהִנֵּה לֹא יָדַעְנוּ הֵיאַךְ הָיוּ כְּתוּבִים עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים בְּב' הַלּוּחוֹת, וְלֹא יַהַפְכֵם. עַל כֵּן כָּתוּב, מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים, אַחַר שֶׁאָמַר כְּתוּבִים מִשְׁנֵי עִבְרֵיהֶם. וְלֹא נוּכַל לָדַעַת אִם הַלּוּחַ נִכְתַּב כֻּלּוֹ אוֹ נִשְׁאֲרוּ לוֹ מֵאַרְבַּע פֵּאוֹתָיו שִׁיּוּרִין, כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם בַּסְּפָרִים. אוֹ אִם הָיָה הַמִּכְתָּב, עָב אוֹ דַק. וְדָבָר שֶׁלֹּא מְצָאנוּהוּ בַּקַּבָּלָה, אֵין טַעַם לִסְבָרוֹתֵינוּ: תורה טז

טז) וְהַלֻּחֹת. קַדְּמוֹנֵינוּ אָמְרוּ, כִּי נִגְזְרוּ לִהְיוֹתָם כָּכָה, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּרֵאשִׁית. סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי פֵּירוּשׁ מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים, שֶׁהָיוּ כָּכָה כַּמִּדָּה הָרְאוּיָה נִבְרָאִים. וְהִזְכִּיר זֶה, בַּעֲבוּר שֶׁהַשְּׁנִים פְּסָלָם מֹשֶׁה. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי חָרוּת כְּמוֹ חָרוּשׁ. וְיֵשׁ מְהַפְּכִים אוֹתוֹ חָתוּר. וְהַנָּכוֹן, שֶׁאֵין חָבֵר לוֹ, אוּלַי הוּא כִּדְמוּת פָּתוּחַ: תורה יז

יז) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ. שֶׁנִּשְׁאַר בְּתַחְתִּית הָהָר: **בְּרֵעֹה.** מִגְּזֵרַת תְּרוּעָה. כְּמוֹ אֶשָּׂא דֵעִי, שֶׁהוּא מִן יָדַע. כָּכָה יֹאמַר מִן רֵעֹה, יָרַע. וְכָמוֹהוּ, לָמָּה תָרִיעִי רַע: תורה יח

יח) וַיֹּאמֶר. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי גַּם אֵלֶּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:**

יט **וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמַשְׁרִיתָא וַחְזָא יָת עֶגְלָא וְחִנְגִּין וּתְקִיף רוּגְזָא דְּמֹשֶׁה וּרְמָא מִידּוֹהִי יָת לוּחַיָּא וְתַבַּר יָתְהוֹן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא:**

רש"י◄ **וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו וְגוֹ' •** (שבת פז) 'אָמַר: מַה פֶּסַח שֶׁהוּא אֶחָד מִן הַמִּצְוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: "כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ", הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כָּאן וְכָל יִשְׂרָאֵל מוּמָרִים, וְאֶתְּנֶנָּה לָהֶם'?. **תַּחַת הָהָר •** לְרַגְלֵי הָהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת בְּלִימוּד הַתּוֹרָה

וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: (לב, יט) לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מוּנָחִין בָּאָרוֹן (בבא־בתרא יד, ב. מנחות צט, סוף עמוד א)

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנֵי דְּבָרִים הָפְכִּיִּים – לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת.

מִצַּד אֶחָד, עַל הָאָדָם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "לוּחוֹת". דִּכְמוֹ שֶׁהָאוֹתִיּוֹת שֶׁעַל הַלּוּחוֹת הָיוּ חֲקוּקוֹת עַל הָאֲבָנִים, וְאִי־אֶפְשָׁר הָיָה לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם, כְּמוֹ־כֵן עַל הָאָדָם לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ הוּא אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה, עַד שֶׁשִּׂכְלוֹ וְהַתּוֹרָה יִהְיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, דְּכְשֶׁמַּאֲמִין לְבַד בְּמַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, עֲדַיִן אֵינוֹ יוֹצֵא בְּזֶה יְדֵי־חוֹבַת תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְרַק כְּשֶׁמֵּבִין בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

אַךְ מֵאִידָךְ, בְּאוֹתוֹ "אָרוֹן" בּוֹ מוּנָחִים הַלּוּחוֹת, הָיוּ גַּם "שִׁבְרֵי לוּחוֹת", דְּבִשְׁבִיל לִמּוּד הַתּוֹרָה, עַל שִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם "לְהִשָּׁבֵר".

כִּי מִכֵּיוָן שֶׁחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה גְּבוֹהָה לְאֵין שִׁעוּר מִשֵּׂכֶל הָאָדָם, וּרְחוֹקָה מִמֶּנּוּ בְּתַכְלִית, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁהַשֵּׂכֶל יָבִין וַיַּשִּׂיג אֲמִתִּית חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

וְרַק עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם הוּא בִּבְחִינַת "שִׁבְרֵי לוּחוֹת", וּמִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי לְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, אַזַּי מְסַיֵּעַ לוֹ הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּתְעַלֶּה שִׂכְלוֹ לִבְחִינָה גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, וְיִהְיֶה מְסֻגָּל לְהַשִּׂיג אֲמִיתָּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּתְפִלַּת "אֱלֹקַי נְצֹר" "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה" וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה יָכֹל לִהְיוֹת "פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ".

(ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 248 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

(כ) **וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כ **וּנְסִיב יָת עִגְלָא די עֲבָדוּ וְאוֹקֵד בְּנוּרָא וְשַׁף עַד דַּהֲוָה דַקִּיק וּזְרָא עַל אַפֵּי מַיָּא וְאַשְׁקֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י◄ **וַיִּזֶר •** לְשׁוֹן נִפּוּץ, וְכֵן: (איוב יא) "יִזְרֶה עַל נָוֵהוּ גָּפְרִית", וְכֵן (משלי א): "כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת", שֶׁזּוֹרִין בָּהּ דָּגָן וְקִטְנִיּוֹת. **וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** (יומא סז) נִתְכַּוֵּן לְבָדְקָם כְּסוֹטוֹת. שָׁלֹשׁ מִיתוֹת נִדּוֹנוּ שָׁם, אִם יֵשׁ עֵדִים וְהַתְרָאָה – בְּסַיִף, כְּמִשְׁפַּט אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁהֵן מְרֻבִּים. עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה – בְּמַגֵּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם". לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה – בְּהִדְרוֹקָן, שֶׁבְּדָקוּם הַמַּיִם וְצָבוּ בִּטְנֵיהֶם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁהֵם דִּבְרֵי מֹשֶׁה. וְהָעֵד, הַכָּתוּב אַחֲרָיו וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה: **חֲלוּשָׁה.** שֵׁם, כְּמוֹ גְּבוּרָה: **קוֹל עֲנוֹת.** כְּמוֹ גְּנִינוֹת. וְזֶהוּ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק: תורה יט

יט) וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמְחֹלוֹת. הֵ"א הָעֵגֶל מְשֻׁרֶת, בַּעֲבוּר הָאַחֶרֶת. כְּמוֹ וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וְהַמְּחוֹלוֹת סְבִיבָיו. וּמֵרֹב קִנְאַת מֹשֶׁה, שָׁבַר הַלּוּחוֹת שֶׁהָיוּ בְּיָדָיו, כְּמוֹ שְׁטַר עֵדוּת. וְהִנֵּה קָרַע שְׁטַר הַתְּנָאִים. וְזֶה הָיָה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּי כֵּן כָּתוּב: תורה כ

כ) וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי וַיִּשְׂרֹף כְּמוֹ וַיִּתֵּךְ בָּאֵשׁ. וְאֵין צוֹרֶךְ, כִּי יֵשׁ דָּבָר שֶׁיּוּשַׁם בָּאֵשׁ עִם הַזָּהָב, וּמִיַּד יִשָּׂרֵף וְיִהְיֶה שָׁחוֹר. וּלְעוֹלָם לֹא יָשׁוּב זָהָב. וְזֶה דָּבָר מְנֻסֶּה וֶאֱמֶת הוּא: **וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם.** הֵם מֵי נַחַל יוֹרֵד מִן הָהָר, וְצִוָּה שֶׁיִּשְׁתּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מֵאֵלֶּה הַמַּיִם. וְזֶה הָיָה כְּמוֹ וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃

כא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָה עֲבַד לָךְ עַמָּא הָדֵין אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלוֹהִי חוֹבָא רַבָּא׃

רש"י◄ מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה • כַּמָּה יִסּוּרִים סָבַלְתָּ שֶׁיִּסְּרוּךָ, עַד שֶׁלֹּא תָּבִיא עֲלֵיהֶם חֵטְא זֶה.

(כב) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃

כב וַאֲמַר אַהֲרֹן לָא יִתְקַף רוּגְזָא דְרִבּוֹנִי אַתְּ יְדַעְתְּ יָת עַמָּא אֲרֵי בְּבִישׁ הוּא׃

רש"י◄ כִּי בְרָע הוּא • בְּדֶרֶךְ רַע הֵם הוֹלְכִין תָּמִיד וּבְנִסְיוֹנוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

(כג) וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃

כג וַאֲמָרוּ לִי עֲבֵיד לָנָא דַּחֲלַן דִּי יְהָכָן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵּין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְקָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא מַה הֲוָה לֵהּ׃

(כד) וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃

כד וַאֲמָרִית לְהוֹן לְמָן דַּהֲבָא פָּרִיקוּ וִיהָבוּ לִי וּרְמִיתֵהּ בְּנוּרָא וּנְפַק עֶגְלָא הָדֵין׃

רש"י◄ וָאֹמַר לָהֶם • דָּבָר אֶחָד: 'לְמִי זָהָב' לְבַד, וְהֵם מִהֲרוּ וְהִתְפָּרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי. וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ • וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה, וְיָצָא.

(כה) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם׃

כה וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא אֲרֵי בְטִיל הוּא אֲרֵי בָטֵילְנוּן אַהֲרֹן לַאֲסָבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ לְדָרֵיהוֹן׃

רש"י◄ פָרֻעַ • מְגֻלֶּה, נִתְגַּלָּה שִׁמְצוֹ וּקְלוֹנוֹ, כְּמוֹ (במדבר ה): "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה". לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם • לִהְיוֹת לָהֶם הַדָּבָר הַזֶּה לִגְנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם.

(כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃

כו וְקָם מֹשֶׁה בִּתְרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר מָן דַּחֲלֵיָא דַיְיָ יֵיתוּן לְוָתִי וְאִתְכַּנְּשׁוּ לְוָתֵהּ כָּל בְּנֵי לֵוִי׃

רש"י◄ מִי לַה' אֵלָי • יָבֹא אֵלַי. כָּל בְּנֵי לֵוִי • (יומא סו) מִכָּאן שֶׁכָּל הַשֵּׁבֶט כָּשֵׁר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶל הַמָּיִם. וְהִנֵּה הַמַּיִם חִדְּשׁוּ אוֹת בְּעוֹבְדֵי הָעֵגֶל בִּפְנֵיהֶם, אוֹ שֶׁצָּבְתָה בִּטְנָם. כִּי לוּלֵי זֶה, אֵיךְ הֵבִינוּ בְּנֵי לֵוִי, עוֹבְדֵי הָעֵגֶל מִי הָיוּ. וּכְבָר אָמַרְנוּ כִּי הָיוּ מְעַטִּים שֶׁהָיְתָה מַחֲשַׁבְתָּם רָעִים, וּמַחְשֶׁבֶת הַכֹּל לְטוֹבָה הָיְתָה, כְּפִי סְבָרָתָם: תורה כא

כא) וַיֹּאמֶר וְגוֹ'. הִנֵּה מֹשֶׁה שָׁאַל, לָמָּה הֵצְרַךְ אַהֲרֹן לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל: תורה כב

כב) וַיֹּאמֶר אַל יִחַר אַף אֲדֹנִי. בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי, כִּי בְּרָע הוּא. וְכָכָה וַיֹּאמְרוּ לִי. וָאוֹמַר אֲלֵיהֶם: תורה כג

כה) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא. כְּמוֹ בְּאֵין חָזוֹן יִפָּרַע עַם. וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי: וּמִלַּת לְשִׁמְצָה. שֵׁם הַתֹּאַר, תַּחַת שֵׁם הַפֹּעַל. לְהִיוֹתָם שֶׁמֶץ וְדוֹפִי וְדִבָּה: **בְּקָמֵיהֶם.** כְּמוֹ רַבִּים קָמִים עָלַי. אַף מִן קָמַי. דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְתִרְגֵּם אַרָמִית, כְּדֶרֶךְ וְהִנֵּה קַמְתָּם תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם: תורה כו

כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה. כָּכָה הַמִּנְהָג בְּכָל מַחֲנֶה, שֶׁיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם אֶחָד כְּמוֹ שָׁנָה לַעֲשׂוֹת סֻכּוֹת, וְלִהְיוֹת שְׁעָרִים לַמַּחֲנֶה, כִּי אֵין צוֹרֶךְ לְשׂוּם יָד מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: **מִי לַה'.** יִגַּשׁ אֵלַי. אוֹ יִקְרַב אוֹ יָבֹא אוֹ יִתְאַסֵּף: **בְּנֵי לֵוִי.** שֶׁהֵם מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ: תורה כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ:

כז וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁוּוּ גְּבַר חַרְבֵּהּ עַל יַרְכֵּהּ עִבְרוּ וְתוּבוּ מִתְּרַע לִתְרַע בְּמַשְׁרִיתָא וּקְטוּלוּ גְּבַר יָת אָחוּהִי וּגְבַר יָת חַבְרֵהּ וֶאֱנַשׁ יָת קָרִיבֵהּ:

רש"י◄ **כֹּה אָמַר וְגוֹ'** • וְהֵיכָן אָמַר? (לעיל כב): "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם", כְּךְ שְׁנוּיָה בַּ'מְכִילְתָּא'. **אָחִיו** • מֵאִמּוֹ, וְהוּא יִשְׂרָאֵל.

(כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ:

כח וַעֲבָדוּ בְּנֵי לֵוִי כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה וּנְפַל מִן עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּא כִּתְלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה קָרִיבוּ יְדְכוֹן קֳדָם יְיָ אֲרֵי גְּבַר בִּבְרֵהּ וּבְאָחוּהִי וּלְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין בִּרְכָן:

רש"י◄ **מִלְאוּ יָדְכֶם** • אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם, בְּדָבָר זֶה תִּתְחַנְּכוּ לִהְיוֹת כֹּהֲנִים לַמָּקוֹם (זבחים קטו). **כִּי אִישׁ** • מִכֶּם יְמַלֵּא יָדוֹ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו.

(ל) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם:

ל וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא אַתּוּן חַבְתּוּן חוֹבָא רַבָּא וּכְעַן אֶסַּק קֳדָם יְיָ מָאִים אֲכַפֵּר עַל חוֹבֵיכוֹן:

רש"י◄ **אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם** • אָשִׂים כֹּפֶר וְקִנּוּחַ וּסְתִימָה לְנֶגֶד חַטַּאתְכֶם, לְהַבְדִּיל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחֵטְא.

(לא) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב:

לא וְתַב מֹשֶׁה לְקֳדָם יְיָ וַאֲמַר בְּבָעוּ הַב עַמָּא הָדֵין חוֹבָא רַבָּא וַעֲבָדוּ לְהוֹן דַּחֲלַן דִּדְהָב:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) וַיֹּאמֶר. טַעַם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בַּעֲבוּר שֶׁחָשְׁבוּ עוֹבְדָיו שֶׁהוּא עֲבוֹדָה־זָרָה: **וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו.** אֲפִילוּ יִהְיֶה אָחִיו. וְרַבִּים פֵּרְשׁוּ, הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, עַל זֶה הַמַּעֲשֶׂה. וְהַצָּרְכוּ לְפָרֵשׁ אָבִיו וְאִמּוֹ, אֲבִי הָאֵם. וְאֵין צוֹרֶךְ, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ: תורה כח

כח) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי לֵוִי. תורה כט

כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. וּכְבָר אָמַר לָהֶם, כְּמוֹ וַיְיַצֵּר ה' אֱלֹהִים. וְרַבִּים כָּכָה. וּמִלַּת מִלְּאוּ, דִּקְדּוּקוֹ זָר. כִּי פַּעַם הוּא פֹּעַל יוֹצֵא, וּפַעַם עוֹמֵד, וְהַבִּנְיָן קַל: **וְטַעַם כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ.** אֲפִילוּ יִהְיֶה הָעוֹבֵד בְּנוֹ אוֹ אָחִיו שֶׁיַּהַרְגֵהוּ. וְהַשָּׁכָר הוּא שֶׁיִּתֵּן עֲלֵיכֶם בְּרָכָה. וְזֶהוּ בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל ה' אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי. וְהַטַּעַם שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם, זֶה הַטַּעַם בְּהַר סִינַי. עַל כֵּן אָמַר וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן, נִבְדַּל אַהֲרֹן וּבָנָיו לְשָׁרֵת הַשֵּׁם. וְכֵן הַלְוִיִּם. אָז הָיְתָה מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי בְּכוֹר הָיָה. כַּאֲשֶׁר לָקַח הַשֵּׁם הַלְוִיִּם תַּחַת הַבְּכוֹרִים שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם הֶעֱלוּ הָעוּלוֹת וְהַשְּׁלָמִים, זָבְחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנַּעֲשָׂה לִפְנֵי הָעֵגֶל: תורה ל

ל) וַיְהִי מִמָּחֳרָת. יוֹם רִדְתּוֹ: **וְעַתָּה אֶעֱלֶה.** לָשׁוּב אֶל הָהָר לְהִתְנַפֵּל לִפְנֵי הַשֵּׁם לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. אוּלַי יִכְתֹּב לוּחוֹת אֲחֵרוֹת לִכְרוֹת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ הִנֵּה אָנֹכִי כּוֹרֵת בְּרִית, כִּי הַלּוּחוֹת כִּשְׁטַר עֵדוּת: תורה לא

לא) וַיָּשָׁב. אָמַר הַנָּגִיד, כִּי אָנָּא מְבֻלָּע הַלָּמֶ"ד, כְּמוֹ אַל נָא. וּפֵרוּשׁ אַל, מִגִּזְרַת הוֹאִיל. וְזֶה רָחוֹק. רַק אָנָּא, אַל נָא תַּעֲשֶׂה כָּכָה. וּפֵרוּשׁ אָנָּא, כְּמוֹ פִּיּוּס אוֹ דֶּרֶךְ הוֹדָאָה. כְּמוֹ זֶה. וְכָכָה, אָנָה ה' כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ: תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֱלֹהֵי זָהָב •** (ברכות לב; יומא פו): 'אַתָּה הוּא שֶׁגָּרַמְתָּ לָהֶם, שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֶפְצָם, מַה יַּעֲשׂוּ שֶׁלֹּא יֶחֱטְאוּ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה אֶת בְּנוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ וְתוֹלֶה לוֹ כִּיס בְּצַוָּארוֹ, וּמַעֲמִידוֹ בְּפֶתַח בֵּית זוֹנוֹת. מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא'?.

(לב) **וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ:**

לב וּכְעַן אִם שַׁבְקַת לְחוֹבֵיהוֹן וְאִם לָא מְחֵנִי כְעַן מִסִּפְרָךְ דִּי כְתַבְתָּא:

רש"י◄ **וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם •** הֲרֵי טוֹב: 'אֵינִי אוֹמֵר לְךָ "מְחֵנִי"! "וְאִם אַיִן, מְחֵנִי"! וְזֶה מִקְרָא קָצָר, וְכֵן הַרְבֵּה. **מִסִּפְרְךָ •** (ברכות לב): מִכָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלַי שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְּדַאי לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.

(לג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי:**

לג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מָן דִּי חַב קֳדָמַי אֶמְחִנֵּהּ מִסִּפְרִי:

(לד) **וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם:**

לד וּכְעַן אֲזֵיל דַּבַּר יָת עַמָּא לַאֲתַר דִּי מַלֵּלִית לָךְ הָא מַלְאָכִי יְהַךְ קֳדָמָךְ וּבְיוֹם אַסְעָרוּתִי וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן:

רש"י◄ **אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ •** יֵשׁ כָּאן 'לָךְ' אֵצֶל דִּבּוּר בִּמְקוֹם 'אֵלֶיךָ', וְכֵן (מלכים א ב): "לְדַבֵּר לוֹ עַל אֲדֹנָיָהוּ". **הִנֵּה מַלְאָכִי •** וְלֹא אֲנִי. **וּבְיוֹם פָּקְדִי** וְגוֹ' • עַתָּה שָׁמַעְתִּי אֵלֶיךָ מִלְּכַלּוֹתָם יַחַד, וְתָמִיד תָּמִיד, כְּשֶׁאֶפְקֹד עֲלֵיהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם" מְעַט מִן הָעָוֹן הַזֶּה עִם שְׁאָר הָעֲוֹנוֹת. וְאֵין פֻּרְעָנוּת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בָּהּ קְצָת מִפֻּרְעוֹן עָוֹן הָעֵגֶל.

(לה) **וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן: ס**

לה וּמְחָא יְיָ יָת עַמָּא עַל דִּי אִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעֶגְלָא דִּי עֲבַד אַהֲרֹן:

רש"י◄ **וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם •** מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, לְעֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה.

לג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּהּ:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֲזֵיל סַק מִכָּא אַתְּ וְעַמָּא דְּאַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָיךְ אֶתְּנִנַּהּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וְעַתָּה. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵפֶר דָּנִיאֵל, וְסִפְרִין פְּתִיחִין. כִּי כָּל הַגְּזֵרוֹת עַל הַכְּלָלִים וְעַל הַפְּרָטִים, הֵם בְּמַעֲרֶכוֹת שָׁמַיִם. וְכָכָה הוֹדוּ חֲכָמִים, בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנִי. רַק הַשֵּׁם יוֹסִיף בַּעֲבוּר יִרְאָתוֹ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּיו: תורה לג

לג) וַיֹּאמֶר וְגוֹ'. אָמַר הַגָּאוֹן, זֶהוּ וַיִּנָּחֶם ה'. כִּי אָמַר לְהַשְׁמִיד הַכֹּל. וְהַטַּעַם, הִנֵּה לֹא אֶמְחֶה מִסִּפְרִי רַק אֲשֶׁר חָטָא לִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ. עַל דֶּרֶךְ, לְמַעַן תִּפֹּשׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם. וְלֹא נֶהֱרְגוּ כִּי לֹא עָבְדוּ. וְזֶהוּ וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם, בַּעֲבוּר שֶׁנַּעֲשָׂה הָעֵגֶל. וּבָא סָפֵק לַאֲנָשִׁים בַּסֵּתֶר: תורה לד

לד) וְעַתָּה. אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ. אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי. וְזֶה כְּדֶרֶךְ כַּעַס, כִּי בַּעֲבוּרְךָ נָשָׂאתִי חַטָּאתָם. וְאַתָּה שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתָם כָּל כָּךְ, לֵךְ נְחֵה אוֹתָם: **וּבְיוֹם.** תְּחִלַּת כָּל שָׁנָה, יוֹם הַפְּקִידָה: תורה לה

לה) וַיִּגֹּף. אוּלַי לֹא הָיְתָה הַמַּגֵּפָה בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. רַק סֵפֶר הַכָּתוּב, מַה שֶּׁהָיָה אַחֲרֵי נָסְעָם מֵהַר סִינַי: תורה א

א) וַיְדַבֵּר. לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה. כִּי הַהוֹלֵךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה • אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "עֲלֵה!". דָּבָר אַחֵר: כְּלַפֵּי שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַכַּעַס: "לֶךְ־רֵד!" אָמַר לוֹ בִּשְׁעַת רָצוֹן: "לֵךְ עֲלֵה!". אַתָּה וְהָעָם • כָּאן לֹא אָמַר: 'וְעַמְּךָ'.

(ב) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:

ב וְאֶשְׁלַח קֳדָמָךְ מַלְאָכָא וְאֵתְרַךְ יָת כְּנַעֲנָאֵי אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי:

רש"י◄ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ' • שִׁשָּׁה אֻמּוֹת הֵן, וְהַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֵלָיו.

(ג) אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־אֲכַלְּךָ בַּדָּרֶךְ:

ג לְאַרְעָא עַבְדָּא חֲלָב וּדְבָשׁ אֲרֵי לָא אֶסַּלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדַל אַתְּ דִּילְמָא אֵשֵׁיצִנָּךְ בְּאָרְחָא:

רש"י◄ אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ • אֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהַעֲלוֹתָם. כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ • לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: "וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ". כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה • וּכְשֶׁשָּׁכִינָתִי בְּקִרְבְּכֶם וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי, מַרְבֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם זַעַם. אֲכַלְּךָ • לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן.

(ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו:

ד וּשְׁמַע עַמָּא יָת פִּתְגָּמָא בִּישָׁא הָדֵין וְאִתְאַבְּלוּ וְלָא שַׁוִּיו גְּבַר תִּקּוּן זִינֵיהּ עֲלוֹהִי:

רש"י◄ הַדָּבָר הָרָע • שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה וּמְהַלֶּכֶת עִמָּם. אִישׁ עֶדְיוֹ • (שבת פח) כְּתָרִים שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּחוֹרֵב כְּשֶׁאָמְרוּ: 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע'.

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ:

ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן עַם קְשֵׁי קְדַל שָׁעָה חֲדָא אֶסַּלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ וְאֵשֵׁצִנָּךְ וּכְעַן אַעְדֵּי תִּקּוּן זִינָךְ מִנָּךְ גְּלֵי קֳדָמַי מָה אַעְבֵּד לָךְ:

רש"י◄ רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ • אִם אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי בְּקַשְׁיוּת עָרְפְּכֶם, אֶזְעַם עֲלֵיכֶם רֶגַע אֶחָד, שֶׁהוּא שִׁעוּר זַעְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו): "חֲבִי כִּמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם", וַאֲכַלֶּה אֶתְכֶם. לְפִיכָךְ, טוֹב לָכֶם שֶׁאֶשְׁלַח מַלְאָךְ. וְעַתָּה • פֵּרְעָנוּת זוֹ תִּלְקוּ מִיָּד, שֶׁתּוֹרִידוּ עֶדְיְכֶם מֵעֲלֵיכֶם. וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ • בִּפְקֻדַּת שְׁאָר הֶעָוֹן, אֲנִי יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבִּלְבִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ.

(ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב:

ו וְאַעְדִּיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת תִּקּוּן זִינֵיהוֹן מִטּוּרָא דְחוֹרֵב:

רש"י◄ אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב • אֶת הָעֲדִי שֶׁהָיָה בְּיָדָם מֵהַר חוֹרֵב.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לִפְאַת שְׁמֹאל, עוֹלֶה הוּא. עַל כֵּן יָרַד אַבְרָם מִצְרַיְמָה, כִּי הוּא בַּדָּרוֹם. וְכָל זֶה אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר שְׁבוּעָתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: תורה ב

ב) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ. לְעָזְרְךָ. וְלֹא אָמַר הַמַּלְאָךְ הַנּוֹדָע, כִּי הַשֵּׁם בְּקִרְבּוֹ: תורה ג

ג) כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ. לֹא יַעֲשׂוּ מִשְׁכָּן, כִּי לֹא אֶשְׁכּוֹן תּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְטַעַם פֶּן אֲכַלְּךָ בַּדָּרֶךְ. אִם יַעֲשׂוּ פַּעַם אַחֶרֶת כַּמַּעֲשֶׂה הַזֶּה, מִיַּד אֲכַלֵּם. וּבָא פַּתָּח קָטָן תַּחַת גָּדוֹל, וְלֹא נִדְגַּשׁ הַלָּמֶ"ד, כִּי הַמִּשְׁפָּט לִהְיוֹתוֹ כֵּן. כְּמוֹ אחוך שָׁמַע לִי: תורה ד

ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדָּבָר הָרָע. וּמֵהוּ. הוּא הַכָּתוּב אַחֲרָיו, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱמוֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָמוֹהוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי, הַגַּם לֶחֶם יוּכַל תֵּת. כִּי כָּמוֹהוּ, וַיָּצוּ שְׂחָקִים מִמַּעַל, וּכְבָר צִוָּה שְׂחָקִים. וְכָכָה זֶה. וְאֵין צוֹרֶךְ לְתִקּוּן הַגְּאוֹנִים שֶׁעָשׂוּ כָּכָה תָּמִיד: תורה ה

ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם. מִן עֶדְיָם. וְהֵם בִּגְדֵי תִּפְאֶרֶת וְתַכְשִׁיטִים, כְּמוֹ הַנְּזָמִים וְהַטַּבָּעוֹת. עַל דֶּרֶךְ וָאַעְדֶּךָ עָדִי. כִּי הִתְאַבְּלוּ עַל דְּבַר הָעֵגֶל: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לּוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

ז וּמֹשֶׁה נְסִיב יָת מַשְׁכְּנָא וּפַרְסֵהּ לֵהּ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא אַרְחִיק מִן מַשְׁרִיתָא וְקָרֵי לֵהּ מַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא וִיהֵי כָּל דְּתָבַע אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ נְפַק לְמַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י ◄ **וּמֹשֶׁה** • מֵאוֹתוֹ עָוֹן וָהָלְאָה. **יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל** • לְשׁוֹן הֹוֶה הוּא, לוֹקֵחַ אָהֳלוֹ וְנוֹטֵהוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. אָמַר: מְגֻנֶּדֶה לָרַב, מְגֻנֶּדֶה לַתַּלְמִיד. **הַרְחֵק** • אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ג): "אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה". **וְקָרָא לוֹ** • וְהָיָה קוֹרֵא לוֹ "אֹהֶל מוֹעֵד", הוּא בֵּית וַעַד לִמְבַקְּשֵׁי תּוֹרָה.

כָּל־מְבַקֵּשׁ ה' • מִכָּאן לִמְבַקֵּשׁ פְּנֵי זָקֵן, כִּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. **יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • כְּמוֹ יוֹצֵא. דָּבָר אַחֵר: "וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ ה'", אֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים מְקוֹם שְׁכִינָה, חַבְרֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם: חֲרֵי הוּא בְּאָהֳלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

(ח) וְהָיָה כִּצֵּאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה:

ח וַהֲוָה כַּד נְפַק מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא קַיְמִין כָּל עַמָּא וּמִתְעַתְּדִין גְּבַר בְּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּמִסְתַּכְּלִין אֲחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלֵל לְמַשְׁכְּנָא:

רש"י ◄ **וְהָיָה** • לְשׁוֹן הֹוֶה. **כִּצֵּאת מֹשֶׁה** • מִן הַמַּחֲנֶה, לָלֶכֶת אֶל הָאֹהֶל. **יָקוּמוּ כָּל־הָעָם** • עוֹמְדִים מִפָּנָיו וְאֵין יוֹשְׁבִין עַד שֶׁנִּתְכַּסֶּה מֵהֶם.

וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה • לִשְׁבַח: אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מֵבִיטָה, שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּכָּנֵס אַחֲרָיו לְפֶתַח אָהֳלוֹ.

(ט) וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה:

ט וַהֲוָה כַּד עָלֵל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא נָחִית עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא וְקָאֵם בְּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה:

רש"י ◄ **וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה** • כְּמוֹ 'וּמְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה'. תַּרְגּוּמוֹ: 'וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה', שֶׁהוּא כְּבוֹד שְׁכִינָה, כְּמוֹ (במדבר ז): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו", וְאֵינוֹ קוֹרֵא 'מְדַבֵּר' (בִּשְׁוָא) אֵלָיו. כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא 'מִדַּבֵּר' (בְּחִירִיק), פִּתְרוֹנוֹ: הַקּוֹל 'מִדַּבֵּר' בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְהַהֶדְיוֹט שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו, וּכְשֶׁהוּא קוֹרֵא 'מְדַבֵּר' מַשְׁמַע שֶׁהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר עִם הַהֶדְיוֹט.

(י) וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ:

י וַחֲזָן כָּל עַמָּא יָת עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא קָאֵם בְּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְקַיְמִין כָּל עַמָּא וְסָגְדִין גְּבַר בְּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ:

רש"י ◄ **וְהִשְׁתַּחֲוּוּ** • לַשְּׁכִינָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **וּמֹשֶׁה יִקַּח.** עָתִיד תַּחַת עָבָר. עַל דֶּרֶךְ, יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחוֹרֵב: **הָאֹהֶל.** אֹהֶל שֶׁלּוֹ. כְּמוֹ וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה. וְהִנֵּה מֹשֶׁה נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל, בַּעֲבוּר הַכָּבוֹד שֶׁיְּדַבֵּר עִמּוֹ. וְזֶה הָיָה אַחַר שֶׁהוֹרִיד הַלּוּחוֹת הַשֵּׁנִיִּים כְּתוּבִים, וְהֵחֵלּוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן. וְקָרָא לְאָהֳלוֹ אֹהֶל מוֹעֵד, כִּי הַשֵּׁם נוֹעַד לוֹ שָׁם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן. וְאֵין מוּקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי זֶה הוּא אֹהֶל הַמִּשְׁכָּן. וְסִפֵּר הַכָּתוּב אָנָה הָיָה הַמִּשְׁכָּן, לִפְנֵי שֶׁיָּקִימוּ הַדְּגָלִים הַחֲמִשִּׁים יוֹם: תורה ח

ט) **וְהָיָה.** גַּם זֶה הָיָה אוֹת, שֶׁהָיוּ רוֹאִים כָּל רֶגַע שֶׁיָּבֹא מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל אֶל הָאֹהֶל, מִיַּד הָיָה רוֹאֶה עַמּוּד הֶעָנָן: תורה י

י) **וְרָאָה.** וְזֶה הַמַּעֲשֶׂה הָיָה אַחַר פָּרָשַׁת רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי. כִּי הִיא הָיְתָה בְּקֶרֶב הָאַרְבָּעִים יוֹם שֶׁהִתְנַפֵּל עַל דְּבַר הָעֵגֶל. וְאַחַר כֵּן יָרַד וּפָסַל אֶת הַלּוּחוֹת, אָז עָבַר הַשֵּׁם עַל פָּנָיו, וְיָצָא לִידֵי מַעֲשֶׂה מַה שֶּׁאָמַר לוֹ וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי: תורה יא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) **וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ**

יא וּמִתְמַלֵּל יְיָ עִם מֹשֶׁה מַמְלַל עִם מַמְלַל כְּמָא דִּמְמַלֵּל גְּבַר עִם חַבְרֵהּ וְתָאֵב לְמַשְׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשָׁנֵהּ יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן עוּלֵימָא לָא עֲדֵי מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא:

רש"י ◄ **וְדִבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים •** וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה. **וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה •** לְאַחַר שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ, הָיָה מֹשֶׁה שָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמְלַמֵּד לַזְּקֵנִים מַה שֶּׁלָּמַד. וְהַדָּבָר הַזֶּה נָהַג מֹשֶׁה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת (תענית כח), וּבְי"ח שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים, וּבְי"ט עָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל לב): "וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וְגוֹ'", וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' וְגוֹ'", וּבְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֱלוּל נֶאֱמַר לוֹ: "וְעֲלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל הַר סִינַי" לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שם י): "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים וְגוֹ'", מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן. אֱמֹר מֵעַתָּה, אֶמְצָעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס. בְּי' בְּתִשְׁרֵי נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: "סָלַחְתִּי כִּדְבָרְךָ" וּמָסַר לוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, וְיָרַד וְהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וַעֲשָׂאוּהוּ עַד אֶחָד בְּנִיסָן, וּמִשֶּׁהוּקַם לֹא נִדְבַּר עִמּוֹ עוֹד אֶלָּא מֵאֹהֶל מוֹעֵד. **וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה •** תַּרְגּוּמוֹ: 'וְתָב לְמַשְׁרִיתָא', לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֹוֶה, וְכֵן כָּל הָעִנְיָן. "וְרָאָה כָל הָעָם", וַחֲזָן. "וְנִצְּבוּ", וְקָיְימִין. "וְהִבִּיטוּ", וּמִסְתַּכְּלִין. "וְהִשְׁתַּחֲווּ", וְסָגְדִין. וּמִדְּרָשׁוֹ: "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה", שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה. אָמַר לוֹ: 'אֲנִי בְּכַעַס וְאַתָּה בְּכַעַס, אִם־כֵּן מִי יְקָרְבֵם'?.

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחות שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהִיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ בְּעוֹד הוּא מְצוּי בְּכֹם קְרָאֻהוּ בְּהִיוֹתוֹ קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ בְּמַעֲשֶׂה וּבְפֶה וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו הָרָעוֹת וְיָשֹׁב וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיֵשׁ תִּקְוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי מְרַבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֶצְלִי מֵהֶעָוֹן דָּבָר וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי דֶּרֶךְ בְּשַׂר־וְדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּם, אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵן הִיא נְאֻם יְהוָה: ט וְאֵין כָּאן רַק הֶבְדֵּל בִּפְחוֹת וְיָתֵר, אֶלָּא כִּי כְּמוֹ גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאֶרֶץ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים. בַּפָּרָשָׁה הַסְּמוּכָה אֲפָרְשֵׁנוּ: **וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר.** וְהוּא חָיָה מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים. וַחֲכָמִים אָמְרוּ כִּי שֶׁבַע שָׁנִים כָּבַשׁ וְשֶׁבַע שָׁנִים חִלֵּק, אִם כֵּן הָיָה בֶּן חֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, וְאֵיךְ קְרָאוֹ הַכָּתוּב נַעַר. וְכָכָה דִּקְדּוּקוֹ, **וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן שֵׁרוּת נַעַר:** תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

כֵּן גָּבְהוּ בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל בְּכָל וּבְכָל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וָכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיו שֶׁבְּוַדַּאי תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי: יב וְזֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן תּוּבָאוּ לְאַרְצְכֶם, הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף יַפּוּ בְּכַפֵּיהֶם לִשְׂמוֹחַ, גַּם זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: יג תַּחַת בִּמְקוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְּרוֹשׁ יִמָּשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֵדֶס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א אָמַר לִבְנֵי הַגָּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מְעַכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לְהַאֲמִין בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יְקַבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקַּבֵּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאִינִי מְגַדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֵישַׁר דַּרְכִּי: ד כִּי־כֹה

שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה

עטרת מרים

ו אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחֲזִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשַׁב הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה וּשְׁבָח וָשֵׁם שֶׁיְּזַכּוּר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת זִכָּרוֹן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז כְּשֶׁיְּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר: וַהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים אֲשַׂמְּחֵם בְּבֵית תְּפִלָּתִי בַּבַּיִת הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לִנְקְבָּצָיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה
יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר
הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ
זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ
בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ
יְלָדִים וְיַלְדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה
בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת:
ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי
מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי
אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי
אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבְצְדָקָה: ט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים
בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיֹום יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר
הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא
וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־
הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים
הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ
וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם
וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:
יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּהְיִיתֶם בְּרָכָה
אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נִחָמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־
תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ
אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם
שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ
כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה:
יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת
וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת:
כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה
הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֵלֶכָה גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים
וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלִָם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה
אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ
יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
עִמָּכֶם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי י"ד אדר ~

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי:

יב וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ חֲזִי דְּאַתְּ אָמַר לִי אַסֵּיק יָת עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ לָא הוֹדַעְתַּנִי יָת דִּי תְּשַׁלַּח עִמִּי וְאַתְּ אֲמַרְתְּ רַבִּיתָךְ בְּשׁוּם וְאַף אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמָי:

רש"י◄ רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי • רְאֵה, תֵּן עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ עַל דְּבָרֶיךָ: "אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי וְגוֹ' וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי וְגוֹ'". וַאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִי (לעיל כג): "הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ", אֵין זוֹ הוֹדָעָה, שֶׁאֵין אֲנִי חָפֵץ בָּהּ.

וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם • הִכַּרְתִּיךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוּת, שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לִי (לעיל יט): "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן וְגוֹ' וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם".

(יג) וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה:

יג וּכְעַן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ הוֹדַעְנִי כְעַן יָת אוֹרַח טוּבָךְ וְאִדַּע רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָמָךְ וּגְלֵי קָדָמָךְ אֲרֵי עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין:

רש"י◄ וְעַתָּה • אִם אֱמֶת שֶׁמָּצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, "הוֹדִיעֵנִי־נָא אֶת דְּרָכֶךָ", מַה שֶּׁכָּר אַתָּה נוֹתֵן לְמוֹצְאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ?. וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ • וְאֵדַע בְּזוֹ מִדַּת תַּגְמוּלְךָ, מַה הִיא מְצִיאַת חֵן שֶׁמָּצָאתִי בְּעֵינֶיךָ. וּפִתְרוֹן "לְמַעַן אֶמְצָא חֵן", לְמַעַן אַכִּיר כַּמָּה שְׁכַר מְצִיאַת הַחֵן. וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה • שֶׁלֹּא תֹאמַר "וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל" וְאֶת אֵלֶּה תַּעֲזֹב, רְאֵה כִּי עַמְּךָ הֵם מִקֶּדֶם, וְאִם בָּהֶם תִּמְאַס, אֵינִי סוֹמֵךְ עַל הַיּוֹצְאִים מֵחֲלָצַי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ, וְאֶת תַּשְׁלוּם הַשָּׂכָר שֶׁלִּי בָּעָם הַזֶּה תּוֹדִיעֵנִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ז), וַאֲנִי לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל אָפְנֵיהֶם וְעַל סִדְרָם בָּאתִי.

(יד) וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלֵכוּ וְהֵנַחְתִּי לָךְ:

יד וַאֲמַר שְׁכִנְתִּי תְּהַךְ וְאָנִיחַ לָךְ:

רש"י◄ וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ, לֹא אֶשְׁלַח עוֹד מַלְאָךְ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֵךְ, כְּמוֹ: (שמואל ב יז) "וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב".

(טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

טו וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם לֵית שְׁכִנְתָּךְ מְהַלְּכָא בֵּינָנָא לָא תַּסְקִינָנָא מִכָּא:

רש"י◄ וַיֹּאמֶר אֵלָיו • בְּזוֹ אֲנִי חָפֵץ, כִּי עַל־יְדֵי מַלְאָךְ אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה.

(טז) וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: פ

טז וּבְמָה יִתְיַדַּע הָכָא אֲרֵי אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ הֲלָא בְּמֵהַךְ שְׁכִנְתָּךְ עִמָּנָא וְיִתְעַבְּדַן לָנָא פְּרִישָׁן לִי וּלְעַמָּךְ מְשַׁנֵּי מִכָּל עַמָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. רְאֵה.** כְּאוֹמֵר, רְאֵה הַצָּרָה שֶׁאֲנִי עוֹמֵד בָּהּ. **וְעַתָּה** אוֹמַר דִּקְדּוּק הַפָּרָשָׁה: אָמַר הַגָּאוֹן, יְדַעְתִּיךָ, כְּמוֹ כִּבַּדְתִּיךָ. וְאֵין זֶה נָכוֹן. כִּי הִנֵּה אַחֲרָיו וְאֵדָעֲךָ, כַּאֲשֶׁר יְדַעְתָּנִי: תורה יג

יד) אָמַר הַגָּאוֹן פָּנַי, חֲמָתִי. כְּמוֹ וּפָנֶיהָ לֹא הָיוּ לָהּ עוֹד. וְהִנֵּה מַה יַּעֲשֶׂה בְּמִלַּת אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי פֵּירוּשׁ פָּנַי, אֲנִי בְּעַצְמִי. כְּמוֹ, וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב: תורה טו

טז) וְנִפְלִינוּ. מִגְּזֵרַת וְהִפְלָה ה'. מִבַּעֲלֵי הַהֵ"א: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא • יִוָּדַע מְצִיאַת הַחֵן, "הֲלֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ", וְעוֹד דָּבָר אַחֵר אֲנִי שׁוֹאֵל מִמְּךָ, שֶׁלֹּא תַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עוֹד עַל אֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים. וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ • וְנִהְיֶה מֻבְדָּלִים בַּדָּבָר הַזֶּה מִכָּל הָעָם, כְּמוֹ** (לעיל ט): "וְהִפְלָה ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'".

~ יום רביעי ט"ו אדר ~

(יז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעְךָ בְּשֵׁם:**

יז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין דִּי מַלֵּלְתָּא אֶעְבֵּד אֲרֵי אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם:

רש"י◄ **גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה • שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עוֹד עַל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, אֶעֱשֶׂה. וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע עַל־יְדֵי שְׁרִיַּת שְׁכִינָה, אֶלָּא:** "נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם", כְּגוֹן (איוב ד): "וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנַּב", שׁוֹמְעִין עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ.

(יח) **וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ:**

יח וַאֲמַר אַחֲזֵינִי כְּעַן יָת יְקָרָךְ:

רש"י◄ **וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא וְגוֹ' • רָאָה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה עֵת רָצוֹן וּדְבָרָיו מְקֻבָּלִים, וְהוֹסִיף לִשְׁאֹל לְהַרְאוֹתוֹ מַרְאִית כְּבוֹדוֹ.**

(יט) **וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:**

יט וַאֲמַר אֲנָא אַעְבַּר כָּל טוּבִי עַל אַפָּיךָ וְאֶקְרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ קֳדָמָךְ וְאֵחוֹן לְמָן דְּאֵחוֹן וְאֶרַחֵם עַל מָן דְּאַרְחֵם:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְגוֹ' • הִגִּיעָה שָׁעָה שֶׁתִּרְאֶה בִּכְבוֹדִי מַה שֶּׁאַרְשֶׁה אוֹתְךָ לִרְאוֹת, לְפִי שֶׁאֲנִי רוֹצֶה וְצָרִיךְ לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר תְּפִלָּה, שֶׁכְּשֶׁנִּצְרַכְתָּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, הִזְכַּרְתָּ לִי זְכוּת אָבוֹת, כְּסָבוּר אַתָּה שֶׁאִם תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת, אֵין עוֹד תִּקְוָה? אֲנִי אַעֲבִיר כָּל מִדַּת טוּבִי לְפָנֶיךָ עַל הַצּוּר וְאַתָּה צָפוּן בַּמְּעָרָה. וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ • לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר בַּקָּשׁוֹת רַחֲמִים, אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת אָבוֹת** (ראש השנה יז)**, וּכְסֵדֶר זֶה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי מְעַטֶּף וְקוֹרֵא י"ג מִדּוֹת, הֲרֵי מְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְעַל־יְדֵי שֶׁיַּזְכִּירוּ לְפָנַי 'רַחוּם וְחַנּוּן', יִהְיוּ נַעֲנִין, כִּי רַחֲמַי לֹא כָלִים. וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן • אוֹתָן פְּעָמִים שֶׁאֶרְצֶה לָחוֹן. וְרִחַמְתִּי • עֵת שֶׁאֶחְפֹּץ לְרַחֵם. עַד כָּאן לֹא הִבְטִיחוֹ אֶלָּא עִתִּים אֶעֱנֶה וְעִתִּים לֹא אֶעֱנֶה, אֲבָל בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אָנֹכִי כּוֹרֵת בְּרִית", הִבְטִיחוֹ שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם** (ראש השנה שם)**.**

(כ) **וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי:**

כ וַאֲמַר לָא תִיכוּל לְמֶחֱזֵי יָת אַפַּי שְׁכִנְתִּי אֲרֵי לָא יְחֲזִינַנִי אֱנָשָׁא וְיִתְקַיָּם:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל וְגוֹ' • אַף כְּשֶׁאַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ, אֵינִי נוֹתֵן לְךָ רְשׁוּת לִרְאוֹת אֶת פָּנַי.**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) **כְּבוֹדֶךָ.** כְּמוֹ עַצְמְךָ. כִּי כֵּן כָּתוּב בַּעֲבוֹר כְּבוֹדִי [וְכוּ']. עַד עָבְרִי. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. וּבְנֵי אָדָם הֵם הַנִּקְרָאִים לַעֲבוֹד הַשֵּׁם. עַל כֵּן מִלַּת בְּשֵׁם, דְּבֵקָה עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְאֵין כָּכָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה', כִּי הַשֵּׁם הוּא הַקּוֹרֵא. וְכָכָה, וְקָרָאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ: תורה יט

כ) **לֹא יִרְאַנִי.** קָמוּץ. כְּמוֹ וְאָמַר אֵין רוֹאָנִי. לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. אִם שׁוּב יְשִׁיבָנִי ה': וּפֵירוּשׁ רָחָי. כְּמוֹ וְיִחְיֶה. כִּי מִיַּד יָמוּת. כִּי מָנוֹחַ אָמַר בַּעֲבוּר שֶׁרָאָה הַמַּלְאָךְ, מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ. גַּם יַעֲקֹב אָמַר, כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי. וְאַף כִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) **וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר:** כא וַאֲמַר יְיָ הָא אָתַר מַתְקַן קֳדָמַי וְתִתְעַתַּד עַל טְנָרָא:

רש"י ◄ **הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי •** בְּהָר אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר עִמְּךָ, תָּמִיד יֵשׁ מָקוֹם, מוּכָן לִי לְצָרְכְּךָ, שֶׁאַטְמִינְךָ שָׁם שֶׁלֹּא תּוּזַק, וּמִשָּׁם תִּרְאֶה מַה שֶּׁתִּרְאֶה, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ, עַל מָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה שָׁם מְדַבֵּר, וְאוֹמֵר: 'הַמָּקוֹם אִתִּי', וְאֵינוֹ אוֹמֵר 'אֲנִי בַּמָּקוֹם', שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין עוֹלָמוֹ מְקוֹמוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם רַק יִחְיֶה לְעוֹלָם. וְזֶה הֵפֶךְ הַלָּשׁוֹן. וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים, פֵּירוּשׁ מִלַּת לֹא, יִשָּׁרֵת בַּעֲבוּר אַחֵר. וְכֵן הוּא, לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם, וְלֹא חַי. וְהַטַּעַם, הַמַּלְאָכִים: תורה כא

כא) וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר. הוּא רֹאשׁ הָהָר, כִּי כֵן כָּתוּב, וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר. וְאָמַר שֶׁהוּא יִתְיַצֵּב שָׁם, וּבַעֲבוֹר הַכָּבוֹד, הוּא יְשִׂימֶנּוּ בְּעַצְמוֹ בְּנִקְרַת הַצּוּר. כִּי כֵן כָּתוּב, וְשַׂמְתִּיךָ. וְלֹא שֶׁיִּכָּנֵס הוּא מֵעַצְמוֹ. וְעַתָּה אֶזְכּוֹר כְּלָל טַעַם הַפָּרָשָׁה. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי הַשֵּׁם אָמַר לְמֹשֶׁה, הַעַל אֶת הָעָם הַזֶּה מִזֶּה הַמָּקוֹם שֶׁחָטְאוּ בּוֹ, וּבְמָקוֹם אַחֵר אֶסְלַח לָהֶם. וּמֹשֶׁה הֵשִׁיב, אִם לֹא יָשׁוּב אַפְּךָ עַתָּה בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם אָמַר לוֹ וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ. אָז הֵשִׁיב מֹשֶׁה, וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי. אִם הוּא הַכָּתוּב בּוֹ, כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. וְהַשֵּׁם הֶשִׁיבוֹ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֶךְ, וַהֲנִיחוֹתִי לָךְ. וְהִנֵּה טַעַם לָךְ, כִּי עִמְּךָ לְבַדְּךָ אֵלֵךְ, וְלֹא אֶשְׁכּוֹן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן הֵשִׁיב מֹשֶׁה, אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים עִם הַגּוֹי הַזֶּה שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה, וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה, אַל תַּעֲלֵנוּ בִּלְשׁוֹן רַבִּים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן עַל זֶה הַפֵּרוּשׁ, וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵיפֹה כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ הֲלֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ. וְהַשֵּׁם הֵשִׁיב, גַּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי. וּבַעֲבוּר זֶה שָׂמַח מֹשֶׁה וְאָמַר, יֵלֵךְ נָא ה' בְּקִרְבֵּנוּ, הֵפֶךְ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ. וּמֹשֶׁה בִּקֵּשׁ לִרְאוֹת הַשֵּׁם, וְהַשֵּׁם הֶשִׁיבוֹ כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. וְזֶהוּ הָאֱמֶת, כִּי הַהַרְגָּשׁוֹת אֵינָן מַרְגִּישׁוֹת רַק הַמִּקְרִים, עַל כֵּן יַיְרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. גַּם וָאֶרְאֶה אֶת ה'. וְכֵן נְבוּאַת יְחֶזְקֵאל הַכֹּל בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים. וְהִנֵּה אָמַר בְּכָאן וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי. וּבְמָקוֹם אַחֵר, וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט. וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים צְרִיכִים פֵּירוּשׁ אָרוֹךְ. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כִּי הַפָּנִים פְּנֵי הָאוֹר. וְהַמָּשָׁל, פְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ. וְהָאֲחוֹרִים הַנִּשְׁאָר מֵהָאוֹר, הִתְדַּבֵּק בְּאֶחָד. וְאֵין צוֹרֶךְ לְכָל זֹאת. וְלִפְנֵי שֶׁאֲפָרֵשׁ זֶה, אוֹמַר: דַּע כִּי הַשֵּׁם לֹא דִּבֵּר עִם מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים רַק בְּאַרְבָּעִים יוֹם הַשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה. וּבַעֲבוֹר הַשֵּׁם עַל פָּנָיו, אָז קָרַן עוֹר פָּנָיו. כִּי תְּחִלַּת נְבוּאָתוֹ עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ הַנִּרְאֶה בַּסְּנֶה, וְשָׁם כָּתוּב וַיֹּאמֶר ה'. וְכָכָה, וַה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם. כִּי הַשְּׁלִיחַ יְדַבֵּר עַל לְשׁוֹן הַשּׁוֹלֵחַ. וְזֶה הַיּוֹם שֶׁרָאָה מֹשֶׁה מַה שֶּׁבִּקֵּשׁ, הָיָה לוֹ כְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִגִּיעַ אָדָם לְפָנָיו וַאֲחָרָיו אֶל מַעֲלָתוֹ. וַחֲכָמֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהֶרְאָה לוֹ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין. וְדִבְרֵיהֶם נָכוֹן. רַק לֹא כַּאֲשֶׁר יָפָרְשׁוּהוּ חַכְמֵי דוֹרֵנוּ שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ, כִּי סוֹד עָמוֹק הוּא: **אָמַר אַבְרָהָם הַמְחַבֵּר** כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב, וְאֵינוֹ נִקְרָא הוּא שֵׁם הָעֶצֶם, וְהָעֶצֶם הוּא הַכָּבוֹד. וְכַאֲשֶׁר תְּחַבֵּר מִסְפַּר כָּל הָאוֹתִיּוֹת, יַעֲלֶה לִשְׁנַיִם וְשִׁבְעִים. עַל כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, כִּי הוּא שֵׁם הַמְפֹרָשׁ. וְכַאֲשֶׁר תְּחַבֵּר מַרְבַּע הָרִאשׁוֹן אֶל מַרְבַּע הָאֶמְצָעִי, בֶּאֱמֶת יִהְיֶה כְּמִסְפַּר הַשֵּׁם. גַּם כֵּן מַחְבָּרוֹת הַחֲמִשָּׁה כּוֹכְבֵי לֶכֶת, גַּם בְּחַבֵּרְךָ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁיִּבְטֵא הָאָדָם בָּהֶם בַּחֲצִי הַשֵּׁם, יִהְיֶה כְּמִסְפַּר הַשֵּׁם. וּבְחַבֵּרְךָ מַרְבְּעֵי הַזּוּגוֹת שֶׁהֵם בַּמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה, יִהְיוּ כְּמִסְפָּרָם הַמְחֻבָּרִים מֵחֲצִי הַשֵּׁם. וְכַאֲשֶׁר תִּכְפֹּל חֲצִי הַשֵּׁם הָרִאשׁוֹן עַל הַחֵצִי, אָז תִּמְצָא מְרוּבְּעֵי הַנִּפְרָדִים. וּבְהַסִּירְךָ מְרוּבָּע הָרִאשׁוֹן מִמְּרוּבָּע הַשְּׁנַיִם, אָז יִשָּׁאֵר כְּחֶשְׁבּוֹן מְעוּקָב הָאוֹת הַשֵּׁנִי. וְאִם תְּחַסֵּר מְרוּבָּע הַשְּׁנַיִם מִמְּרֻבָּע הַשְּׁלִשָּׁה, אָז יִשָּׁאֵר בַּחֶשְׁבּוֹן מְעוּקָב הָאוֹת הַשְּׁלִישִׁי. וְזֶה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, הוּא הָאֶחָד שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ עוֹמֵד. וְאֵין לוֹ צוֹרֶךְ לְאַחֵר לְפָנָיו. וְאִם תִּסְתַּכֵּל מִפְּאַת הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁהוּא רֹאשׁ הַכֹּל. וְכָל חֶשְׁבּוֹן מֵהָאֲחָדִים, הוּא הָאֶחָד שֶׁהוּא הַכֹּל. עַל כֵּן סוֹד הַתְּפִלּוֹת וְהַתְּהִלּוֹת. וְטַעַם וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי. וְעוֹד אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר. וְהִנֵּה הָאֶחָד אֵין לוֹ תְּמוּנָה. וְהוּא כְּדֶרֶךְ כְּלָל לְכָל הַתְּמוּנוֹת, כִּי מֵאִתּוֹ יָצְאוּ. וְהִנֵּה הַגְּוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁהֵם הַמְּאוֹרוֹת וְהַכּוֹכָבִים, אֵין לָהֶם פָּנִים וְאָחוֹר. אַף כִּי לִנְשֹׁמֹת הָאָדָם הָעֶלְיוֹנָה. וְאַף כִּי לִמְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן. אַף כִּי לְעֶלְיוֹן הָעֶלְיוֹנִים. וְהִנֵּה הָאוֹרֵךְ בֵּין שְׁתֵּי הַנְּקוּדוֹת וְהַנְּקוּדָה הַקְּרוֹבָה אֶל הַפּוֹעֵל, שֵׂר הַפָּנִים וְשֵׂר הַכֹּחַ. וְהַנְּקוּדָה הָאַחֲרֶת, סוֹף הַכֹּחַ. וּתְנוּעַת הָאָדָם לְפָנִים. וְהַגּוּף הָעֶלְיוֹן אֶל הַיָּמִין. וְהַצָּמַח אֶל הָעֶלְיוֹן. וְהִנֵּה מֹשֶׁה יָכוֹל לָדַעַת וְלִרְאוֹת בְּעֵין לִבּוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוֹת דְּבֵקוֹת בְּיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית הַנִּקְרָא אֲחוֹרִים. וּמִדֶּרֶךְ הַכָּבוֹד, אֵין כֹּחַ בַּנִּבְרָא לָדַעַת זֶה. וְזֶהוּ כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. בַּעֲבוּר הֱיוֹת נִשְׁמַת הָאָדָם עִם הַגּוּף. וְהִנֵּה אַחֲרֵי מוֹת הַמַּשְׂכִּיל, תַּגִּיעַ נִשְׁמָתוֹ לְמַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא יַגִּיעַ בּוֹ בְּחַיֵּי הָאָדָם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה שֶׁבִּכְלָלִי, עַל כֵּן אָמַר הַשֵּׁם יָדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ הַפְּרָטִים וְחֶלְקֵיהֶם בְּדֶרֶךְ כְּלָל. וּבַעֲבוּר כִּי הַנִּכְבָּד בָּאֲדָמָה הוּא הָאָדָם, עַל כֵּן צוּרַת הַכְּרוּבִים, וְהַנִּכְבָּד בָּאָדָם, יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן דְּבַר קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) **וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי:**

כב **וְיהִי בְּמֵעֲבַר יְקָרִי וְאַשַּׁוִּינְךָ בִּמְעָרַת טְנָרָא וְאָגִין בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד דְּאֶעְבַּר:**

רש"י ◄ **בַּעֲבֹר כְּבֹדִי • כְּשֶׁאֶעֱבֹר לְפָנֶיךָ. בְּנִקְרַת הַצּוּר •** כְּמוֹ (במדבר טז): "הַעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר", (משלי ל): "יִקְּרוּהָ עוֹרְבֵי נַחַל", (ישעיה לז): "אֲנִי קָרָתִי וְשָׁתִיתִי מַיִם", גִּזְרָה אַחַת לָהֶם. "נִקְרַת הַצּוּר", כְּרֵית הַצּוּר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעַל כֵּן כָּתוּב בְּשִׁעוּר קוֹמָה, כִּי הַשֵּׁם הוּא בּוֹרֵא כָּל גּוּף, וְכָל נִכְבָּד מֵהַגּוּף. וְהַנִּבְזֶה מֵהַגּוּף הוּא הַמִּקְרֶה. וְאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל הַיּוֹדֵעַ שִׁיעוּרוֹ שֶׁל יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא. וַאֲנִי וְרַבִּי עֲקִיבָא עֲרֵבִים בְּדֶבֶר זֶה. וְזֶהוּ נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ. וְדַע כִּי כָּל הַצֶּמַחִים וְהַחַיִּים בָּאָרֶץ וְהָעוֹף וְהַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהָרֶמֶשׂ וְכָל אָדָם, קְשׁוּרִים בָּעֶלְיוֹנִים. כִּי הַכְּלָלִים קְשׁוּרִים בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה צוּרוֹת הַגַּלְגַּל. וְזֶהוּ אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכֹל הָעַמִּים. וְהַמּוֹסִיפִים לְהָאִיר עֵינֵיהֶם, מִטַּעַם הָעִנְיָן אוּלַי יָדְעוּ זֶה, וְלֹא רָצוּ לְגַלּוֹת הַסּוֹד לַתַּלְמִידִים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן, וְלֹא חָלַק לָהֶם. וְיָדוּעַ כִּי הַמַּחְבְּרוֹת הֵם מֵאָה וְעֶשְׂרִים. מַחְבְּרוֹת הַשִּׁבְעָה. וְהַמַּחְבֶּרֶת הַגְּדוֹלָה בְּמִסְפַּר כֻּלָּם, הִיא אַחַת. וְהַמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּה הִיא אַחַת וְעֶשְׂרִים. וּכְנֶגְדָּהּ מַחְבֶּרֶת הַחֲמִשָּׁה כָּכָה. וְזֶה הַמִּסְפָּר יָצָא מִשִּׁבְעָה. וּמַחְבֶּרֶת הַשְּׁלִשָּׁה, חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁגַּם זֶה הַמִּסְפָּר יוֹצֵא מִשִּׁבְעָה מַחְבְּרוֹת. וְכָכָה מַחְבֶּרֶת הָאַרְבָּעָה. וְהִנֵּה מַחְבְּרוֹת הַשִּׁשָּׁה שִׁבְעָה. וְהַמַּחְבֶּרֶת שֶׁהִיא כוֹלֶלֶת הַמִּשְׁפָּחוֹת לְכָל הָאֲדָמָה, כְּפִי מַזַּל כָּל גְּבוּל מֵהַשִּׁבְעָה גְּבוּלוֹת שֶׁהֵם כָּל הַיִּשּׁוּב. וַעֲלֵיהֶם כָּתוּב, אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וְחֹרֶף, שֶׁהִשְׁתַּנָּה בְּכָל הַגְּבוּלוֹת אַתָּה יְצַרְתָּם. וְאֵין הַשִּׁנּוּי בָּא מֵהַשֶּׁמֶשׁ, רַק בַּעֲבוּר נְטוֹתָהּ לִפְאַת צָפוֹן וְדָרוֹם. וְהִנֵּה הַמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים בְּמַזַּל טָלֶה, הִיא בְּכָל תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים שָׁנָה. וּשְׁנֵיהֶם סוֹבְבִים מִמַּזַּל הִתְחַבְּרוּתָם אֶל מַזַּל תְּשִׁיעִי, בְּכָל עֶשְׂרִים שָׁנָה. כָּכָה יִתְגַּלְגְּלוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה פְּעָמִים עַד מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וּמִשָּׁם יִתְגַּלְגְּלוּ כַּמִּסְפָּר הַזֶּה וּבַדֶּרֶךְ הַזֶּה בְּמַזְּלוֹת הָעָפָר. גַּם בְּמַזְּלוֹת הָרוּחַ. גַּם בְּמַזְּלוֹת הַמַּיִם. וְאַל יַעֲלֶה עַל לִבְּךָ כִּי הָאַרְבָּעָה תּוֹלְדוֹת הֵם בַּשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ חוֹם בַּשֶּׁמֶשׁ, וְקוֹר בַּלְּבָנָה וּבִשְׁבְּתַי, חָלִילָה חָלִילָה, כִּי הַבְּרִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת נִכְבָּדוֹת הֵן. וַעֲלֵיהֶם כָּתוּב, כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חֹק נָתַן וְלֹא יַעֲבֹר. רַק נִקְרָאוּ כָּכָה בַּעֲבוּר הַמִּקְבָּלִים. וְהִנֵּה לֹא יוּכְלוּ הַמִּשְׁרָתִים לְשַׁנּוֹת דַּרְכָּם, וְשֶׁיַּעֲבוֹר אֶחָד מֵהֶם הַחֹק שֶׁנָּתַן לוֹ הַשֵּׁם. גַּם כֵּן כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְהַשְּׁפָלִים, יְקַבְּלוּ מֵהֶם כְּפִי מַתְכֹּנְתָּם. עַל כֵּן לֹא יֵיטִיבוּ וְלֹא יָרֵעוּ. וְהִנֵּה הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמִלְאֶכֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא יוֹעִילוּ לוֹ, כִּי אִם מַה שֶּׁגָּזַר עָלָיו כְּפִי מַעֲרֶכֶת כּוֹכְבֵי מוֹלַדְתּוֹ, כֵּן יִקְרֶנּוּ. חוּץ אִם יִשְׁמְרֵהוּ כֹּחַ הָעֶלְיוֹן יוֹתֵר מִכֹּחַ הַכּוֹכָבִים, שֶׁיִּהְיֶה דָּבֵק בּוֹ. אָז יִנָּצֵל מֵהַגְּזֵרוֹת. וְאָתֵּן לְךָ מָשָׁל חָשׁוּב, שֶׁהָיְתָה מַעֲרֶכֶת הַכּוֹכָבִים שֶׁיִּגְדַּל נָהָר עַל עִיר אַחַת, וְיִשְׁטֹף אֲנָשֶׁיהָ אוֹ יְמוּתוּ. וּבָא נָבִיא וְהִזְהִירָם שֶׁיָּשׁוּבוּ אֶל הַשֵּׁם בְּטֶרֶם בֹּא יוֹם רָעָתָם, וְשָׁבוּ אֵלָיו בְּכָל לִבָּם. וּבַעֲבוּר שֶׁדָּבְקוּ בּוֹ, נָתַן בְּלִבָּם שֶׁיֵּצְאוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לַחוּץ לְהִתְפַּלֵּל אֶל הַשֵּׁם, וְהִנֵּה עָשׂוּ כֵּן. וּבַיּוֹם הַהוּא גָּדַל הַנָּהָר פִּתְאוֹם כְּמִנְהָגוֹ, כַּאֲשֶׁר רָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ פְּעָמִים רַבּוֹת, וְשָׁטַף כָּל הָעִיר. וְהִנֵּה לֹא סָרָה גְּזֵרַת הַשֵּׁם, וְהוּא הִצִּילָם. וַחֲשׁוֹב כִּי הַמְּשָׁרְתִים יָרוּצוּ כְּסוּסִים עוֹבְרִים בַּמִּסְלָה, וְלֹא יָרוּצוּ לְהָרַע אוֹ לְהֵטִיב, רַק כָּכָה דַּרְכָּם. וַחֲשׁוֹב כִּי בַּמְּסִלָּה אִישׁ עִוֵּר, לֹא יֵדַע מִנְהַג הַסּוּסִים, מָתַי הוֹלְכִין אֶל יָמִין אוֹ לִשְׂמֹאל. וְהוּא נִשְׁעָן עַל פִּקֵּחַ שֶׁיֵּדַע סוּרָם. וְהִנֵּה הוּא יִשְׁמְרֶנּוּ, כִּי בְּרוּצָם בְּצַד זֶה יוֹלִיךְ הָעִוֵּר לַצַּד הָאַחֵר, וּמְרוּצַת הַסּוּס לֹא תִּשְׁתַּנֶּה, וְהָעִוֵּר יִמָּלֵט. וּבַעֲבוּר זֶה, אָמַר ה', אַחַר אֲשֶׁר חָלַק, וְאֶתְכֶם לָקַח ה' לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה. כָּכָה, לֹא כָּאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב, כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא. וְזֶהוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, כָּל זְמַן שֶׁהֵם שׁוֹמְרֵי הַתּוֹרָה. וְאִם לֹא יִשְׁמְרוּהָ, יִשְׁלֹט בָּהֶם הַמַּזָּל כַּאֲשֶׁר הוּא מְנֻפֶּה. כִּי כָּל מַחְבֶּרֶת וּמַזָּל דְּלִי בַּמַּעֲרֶכֶת רָעָה. הִנֵּה יָבֹא רָעָה לְשׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַיּוֹדְעִים חָכְמַת הַמַּזָּלוֹת יוֹדוּ כֵּן. וְהִנֵּה הָיְתָה בְּמַעֲרֶכֶת הַשָּׁמַיִם בַּמַּחְבֶּרֶת שֶׁיַּעַמְדוּ בְּגָלוּת מִצְרַיִם, עוֹד שָׁנִים רַבּוֹת. וּבַעֲבוּר שֶׁצָּעֲקוּ אֶל הַשֵּׁם וְשָׁבוּ אֵלָיו, הוֹשִׁיעָם הַשֵּׁם. וְכַאֲשֶׁר יִקְרֶה לַכֹּלָּל, כֵּן יִקְרֶה לַיָּחִיד. עַל כֵּן שׁוֹמֵר תּוֹרָה, אַשְׁרֵהוּ: וְהִנֵּה **יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם.** כְּמוֹ יוֹדֵעַ ה' דֶּרֶךְ צַדִּיקִים: וְהִנֵּה **הַרְאֵנִי נָא** אֵינוֹ בְּמַרְאִית הָעַיִן: וְהִנֵּה **עַל פָּנֶיךָ.** עַל פָּנֶיךָ הַפְּנִימִים, וְהֵם פְּנֵי הַלֵּב: וְטַעַם **כָּל טוּבִי.** שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ הַכֹּל, וְלֹא בַּכֹּל, וְלֹא עִם הַכֹּל: וְטַעַם **וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחוֹן.** עַל מֹשֶׁה. כִּי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ. וְלִפְנֵי עָבְרִי, אֶרְחָמְךָ. וְזֶהוּ שֶׁאָסוּךְ כַּפִּי עָלֶיךָ. וְהִנֵּה זֶה הוּא הַפֵּרוּשׁ. וְהַכַּף כִּדְמוּת סֵתֶר, כְּמַסְתִּיר עֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ בְּכַסּוֹ, שֶׁלֹּא תִּפָּרֵד נִשְׁמָתוֹ מֵעַל גְּוִיָּתוֹ. וְהִנֵּה **וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי.** מִפְּאַת שֶׁהוּא הַכֹּל, וּכְבוֹדוֹ מְלֹא הַכֹּל, וּמֵאִתּוֹ הַכֹּל, וְכָל תְּמוּנָתָם כֹּל. וְזֶהוּ וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט: תורה כב

כב) וְשַׂכֹּתִי. בְּשִׁי"ן אוֹ בְּסָמֶ"ךְ, שָׁוֶה הַטַּעַם. וּמְפָרְשִׁים אָמְרוּ כִּי כַּפֵּי עָב. כְּמוֹ עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר. הֵן עַל כַּפַּיִם חַקֹּתִיךָ. וְאֵינוֹ רַק כְּמַשְׁמָעוֹ: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְשַׁכֹּתִי כַפִּי • (תורת כהנים, פרשת ויקרא): מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמְּחַבְּלִים לְחַבֵּל, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְאָגֵין בְּמֵימְרִי', כִּנּוּי הוּא לְדָרָךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְסוֹכֵךְ עָלָיו בְּכַף מַמָּשׁ.

(כג) **וְהָסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ: פ**

כג **וְאַעְבִּיר יָת דִּבְרַת יְקָרִי וְתֶחֱזֵי יָת דְּבַתְרַי וְדִקְדָמַי לָא יִתְחַזּוּן:**

רש"י◄ **וְהָסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי •** 'וְאַעְבִּיר יַת דִּבְרַת יְקָרִי', כְּשֶׁתִּסְתַּלֵּק הַנְהָגַת כְּבוֹדִי מִכְּנֶגֶד פָּנֶיךָ לָלֶכֶת מִשָּׁם וּלְהַלָּן. **וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי •** הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

כַּפָּרַת הַחֵטְא עַל־יְדֵי "קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִין"

וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי

הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין (לג, כג. וכפירוש רש"י)

מָצִינוּ שֶׁבְּעֵת שֶׁלִּמֵּד הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה "סֵדֶר בַּקָּשַׁת רַחֲמִים" וּקְרִיאַת י"ג מִדּוֹת, הֶרְאָה לוֹ הַקָּבָּ"ה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא "מְעֻטָּף" בְּטַלִּית (רש"י שם, יט דבור־המתחיל ויאמר), וּמְעֻטָּר בִּתְפִלִּין — "הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַהִי הַשַּׁיָּכוּת בֵּין טַלִּית וּתְפִלִּין, לְבַקָּשַׁת סְלִיחָה וּמְחִילָה וּקְרִיאַת י"ג מִדּוֹת?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה, דְּהִנֵּה יֵשׁ לִתְמֹהַּ אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁהָאָדָם יַעֲבֹר עַל מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וַהֲרֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים" (שבת צז, א), וּמַאֲמִין הוּא בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵימָה שֶׁהַקָּבָּ"ה "מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", וְאִם־כֵּן בְּיָדְעוֹ שֶׁבְּרֶגַע זֶה חַיָּיו תְּלוּיִים בַּהקָּבָּ"ה, הַבּוֹרֵא אוֹתוֹ וּמְחַדְּשׁוֹ "בְּכָל יוֹם תָּמִיד", אֵיךְ שַׁיָּךְ הוּא בְּאוֹתוֹ רֶגַע לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ?

אֶלָּא, שֶׁבְּרֶגַע הַהוּא שֶׁעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ "שׁוֹכֵחַ" הוּא עַל אֱמוּנָתוֹ בַּהקָּבָּ"ה. וְאִם הָיָה "זוֹכֵר" אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּלִבּוֹ פְּנִימָה, לֹא הָיָה שַׁיָּךְ לַעֲבֹר חַס־וְשָׁלוֹם עַל רְצוֹן הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁכְּשֶׁהָאָדָם רוֹצֶה לַעֲקוֹר וּלְכַפֵּר עַל הַחֵטְא, וְאוֹמֵר י"ג מִדּוֹת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵהַקָּבָּ"ה, צָרִיךְ לִהְיוֹת עָטוּף בְּטַלִּית וּתְפִלִּין, כִּי שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ תּוֹכְנָם עִנְיָן הַ"זְכִירָה". דְּמִצְוַת צִיצִית הִיא "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'" (שלח טו, לט), וְגַם מִצְוַת תְּפִלִּין הִיא "וְהָיָה גוֹ' לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" (בא יג, ט).

(ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 232 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

~ יום חמישי ט"ז אדר ~

לד (א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:**

א **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָּמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דִּי תְּבַרְתָּא:**

רש"י◄ **פְּסָל־לְךָ •** הֶרְאָהוּ מַחְצַב סְנַפִּירִינוֹן מִתּוֹךְ אָהֳלוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַפְּסֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ, וּמִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה. **פְּסָל־לְךָ •** אַתָּה שָׁבַרְתָּ הָרִאשׁוֹנוֹת, אַתָּה פְּסָל לְךָ אֲחֵרוֹת. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשִּׁפְחוֹת. מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשִּׁפְחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע, עָמַד שׁוֹשְׁבִינָהּ וְקָרַע

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) **וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ.** הֵם הַנִּרְאִים. וְלֹא כֵן וְלֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם. כִּי הַזְּכָרִים הֵם הַנִּרְאִים: תורה א

א) **וַיֹּאמֶר. פְּסָל לְךָ.** כְּמוֹ לֶךְ־לְךָ. וְאַתָּה קַח לְךָ. וְטַעַם כָּרִאשׁוֹנִים, כְּמִדָּתָם. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי הַשְּׁנִיִּים נִכְבָּדִים מֵהָרִאשׁוֹנִים, כִּי הַשְּׁנִיִּים נִתְּנוּ בְּיוֹם קֹדֶשׁ וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא כֵן הָרִאשׁוֹנִים. כִּי הֵם יָרְדוּ בְּיוֹם י"ז בְּתַמּוּז, וּבְיוֹם חוֹל. וְיֵשׁ עִם הַשְּׁנִיִּים זֵכֶר שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, וּבַשְּׁנִיִּים כָּתוּב וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ. וְהָרִאשׁוֹנִים נִשְׁתַּבְּרוּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר: "אִם יֹאמַר הַמֶּלֶךְ לְהָרְגָהּ, אֹמַר לוֹ 'עֲדַיִן אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ'". בָּדַק הַמֶּלֶךְ וּמָצָא שֶׁלֹּא הָיָה הַקְּלְקוּל אֶלָּא מִן הַשְּׁפָחוֹת, נִתְרַצָּה לָהּ. אָמַר לוֹ שׁוֹשְׁבִינָהּ: "כְּתֹב לָהּ כְּתֻבָּה אַחֶרֶת, שֶׁנִּקְרְעָה הָרִאשׁוֹנָה", אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: "אַתָּה קָרַעְתָּ אוֹתָהּ, אַתָּה קְנֵה לְךָ נְיָר אַחֵר, וַאֲנִי אֶכְתֹּב לָהּ בִּכְתַב יָדִי". כָּךְ, הַמֶּלֶךְ, זֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. הַשְּׁפָחוֹת, אֵלּוּ עֵרֶב־רַב. וְהַשּׁוֹשְׁבִין, זֶה מֹשֶׁה. אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. לְכָךְ נֶאֱמַר: "פְּסָל לְךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~

חִלּוּק [=הַהֶבְדֵּל שֶׁבֵּין] לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְלוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת:

בַּלֻּחוֹת עַצְמָן – הָרִאשׁוֹנוֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים, הַשְּׁנִיּוֹת פְּסָל־לְךָ. הַמִּכְתָּב – חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת, שֶׁכִּדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (עֵרוּבִין נד, א) הוּא רַק בַּלֻּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. בְּמַעֲלַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – בַּלֻּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת צַדִּיקִים, כְּשֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פְּסָקָה זֻהֲמָתָן, בַּשְּׁנִיּוֹת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה. בְּמַעֲלַת מֹשֶׁה – בְּמַתַּן־תּוֹרָה נִתַּן לְמֹשֶׁה אֶלֶף אוֹרוֹת בְּמַתָּנָה, וּבְחִטְא הָעֵגֶל נִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא חָזְרוּ בַּלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת (רַק בְּשַׁבָּת נוֹתְנִים לוֹ, כִּדְאִיתָא [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב] בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'). מַעֲלַת לוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁנִּתְּנוּ גַּם־כֵּן הֲלָכוֹת מִדְּרָשׁ אַגָּדוֹת כוּ', כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה כִּדְאִיתָא [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב] בִּ'שְׁמוֹת רַבָּה' מ"ו [בְּמִדְרָשׁ 'שְׁמוֹת רַבָּה' תְּחִלַּת פָּרָשָׁה מוֹ], וְקִירוּן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה.

(הַיּוֹם יוֹם, יז תַּמּוּז)

(ב) וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר:

ב וֶהֱוֵי זַמִּין לְצַפְּרָא וְתִסַּק בְּצַפְּרָא לְטוּרָא דְּסִינַי וְתִתְעַתַּד קֳדָמַי עַל רֵישׁ טוּרָא:

רש"י◄ נָכוֹן • מְזֻמָּן.

(ג) וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא:

ג וֶאֱנָשׁ לָא יִסַּק עִמָּךְ וְאַף אֱנָשׁ לָא יִתְחֲזֵי בְּכָל טוּרָא אַף עָנָא וְתוֹרָא לָא יִרְעוּן לְקֳבֵל טוּרָא הַהוּא:

רש"י◄ וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ • הָרִאשׁוֹנוֹת, עַל־יְדֵי שֶׁהָיוּ בִּתְשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וּקְהָלוֹת, שָׁלְטָה בָּהֶן עַיִן רָעָה. אֵין לְךָ יָפֶה מִן הַצְּנִיעוּת.

(ד) וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים:

ד וּפְסַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאַקְדֵּם מֹשֶׁה בְּצַפְּרָא וּסְלֵק לְטוּרָא דְּסִינַי כְּמָא דְּפַקֵּד יְיָ יָתֵהּ וּנְסֵב בִּידֵהּ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֵלֶּה כְּדִבְרֵי חֲלוֹם, לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין. כִּי מִכְתַּב אֱלֹהִים הָיוּ שְׁנֵיהֶם. וְעוֹד, כִּי הָרִאשׁוֹנִים הֵם מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים, וְהַשְּׁנִיִּים מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה: תורה ב

ב) וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ. זֹאת הִיא הַפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית. שֶׁבְּכָל פַּעַם יָשַׁב אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: תורה ג

ג) וְאִישׁ. בַּעֲבוּר שֶׁעָלָה אַהֲרֹן וּבָנָיו עִמּוֹ אַחַר מַעֲמַד הַר סִינַי וְיָרַד עִמָּהֶם. גַּם עָלָה וְעָמַד שָׁם הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה: בְּכָל הָהָר. אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק מִמְּקוֹם הַכָּבוֹד: תורה ד

ד) וַיִּפְסֹל. מִנְהַג הַלָּשׁוֹן לְדַבֵּר כָּכָה, לֵאמֹר וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים, וְלֹא אָמַר וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי הַלּוּחוֹת. כְּמוֹ וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת ה', וְלֹא אָמַר מֵאִתּוֹ. וְכָכָה בְּפָסוּק אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, חָמֵשׁ פְּעָמִים. וְהִנֵּה הוּא דֶּרֶךְ צַחוּת: תורה ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) **וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה:**

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וְאִתְעַתַּד עִמֵּהּ תַּמָּן וּקְרָא בִּשְׁמָא דַּיְיָ:

רש"י◄ **וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'** • מְתַרְגְּמִינָן: 'וּקְרָא בִּשְׁמָא דַּה'".

(ו) **וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת:**

ו וְאַעְבַּר יְיָ שְׁכִינְתֵּהּ עַל אַפּוֹהִי וּקְרָא יְיָ יְיָ אֱלָהָא רַחֲמָנָא וְחַנָּנָא מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט:

רש"י◄ **ה' ה'** • (ראש־השנה יז): מִדַּת רַחֲמִים הִיא, אַחַת קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב. **אֵל** • אַף זוֹ מִדַּת רַחֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כב): "אֵלִי, אֵלִי, לָמָה עֲזַבְתָּנִי". וְאֵין לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין 'לָמָה עֲזַבְתָּנִי', כָּךְ מָצָאתִי בַּ'מְכִילְתָּא'. **אֶרֶךְ אַפַּיִם** • (סנהדרין קיא): מַאֲרִיךְ אַפּוֹ וְאֵינוֹ מְמַהֵר לְהִפָּרַע, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. **וְרַב־חֶסֶד** • לַצְּדִיקִים חֶסֶד, שֶׁאֵין לָהֶם זְכֻיּוֹת כָּל־כָּךְ (ראש־השנה יז). **וֶאֱמֶת** • לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

אַחַת קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב (רש"י לד, ו) יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, מַה צָּרִיךְ אָדָם רַחֲמִים קֹדֶם שֶׁחָטָא. וְיֵשׁ לוֹמַר: קֹדֶם שֶׁיֶּחְטָא — שֵׁם הֲוָיָ' עוֹזֵר לָאָדָם לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְלֹא לְהִכָּשֵׁל בַּחֵטְא מִלְּכַתְּחִלָּה. לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב — גַּם אִם הָאָדָם עָבַר עֲבֵרָה, עוֹזֵר לוֹ שֵׁם הֲוָיָ' (בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר) לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה.

(לקוטי שיחות כרך ט עמ' 172)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיֵּרֶד. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי וַיִּתְיַצֵּב עַל הֶעָנָן, כִּי הַשֵּׁם הָיָה עוֹבֵר. וְדַע כִּי הִמְשִׁיל בָּהָר הָעֶלְיוֹנִים וְהַנִּכְבָּדִים מֵהַגּוּפוֹת, כַּאֲשֶׁר הוּא הָהָר עֶלְיוֹן עַל הָאֲדָמָה: **וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'.** הִנֵּה הַשֵּׁם הוּא הַקּוֹרֵא. וְהִנֵּה לָמַדְנוּ אֵיךְ יִקְרָא מֹשֶׁה: תורה ו

ו) וַיַּעֲבֹר. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם קוֹרֵא הַשֵּׁם, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ וְדַעַת וְיָדוּעַ. וְזֶה דָּבָר עָמוֹק הוּא מְאֹד. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי הַשֵּׁם הָרִאשׁוֹן דָּבֵק עִם וַיִּקְרָא. וְאִילוּ הָיָה כֵּן לָמָּה לֹא דָּבְקוּ בַּעַל הַטְּעָמִים. וְהַנָּכוֹן, כִּי הַשֵּׁם שְׁתֵּי פְּעָמִים, כְּמוֹ אַבְרָהָם אַבְרָהָם, יַעֲקֹב יַעֲקֹב, מֹשֶׁה מֹשֶׁה. כָּכָה תִּקְרָא וְכָתוּב. כִּי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הֵם. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בְּמִסְפָּר, אִם כֵּן אֵינוֹ מִדָּה. וְהַשֵּׁנִית, שֶׁהוּא אָדוֹן. וְזֹאת טָעוּת, כִּי הַנִּכְתָּב אֵינוֹ אָדוֹן, רַק כִּנּוּי הוּא כְּפִי הַמְדַבֵּר דֶּרֶךְ כָּבוֹד. וְרַב נִסִּים אָמַר, כִּי מִלַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם ב' מִדּוֹת, לַטּוֹבִים וְלָרָעִים. גַּם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי לֹא תּוֹסִיף הַמִּדָּה בַּעֲבוּר שִׁנּוּי הָאָדָם. וְעוֹד, כִּי הַשֵּׁם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם לָרְשָׁעִים, וְלֹא לַאֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ. וְהִנֵּה וְנַקֵּה, מִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. עַד הֵנָּה מִסְפַּר י"ג מִדּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה מִדָּה אַחַת. כִּי וְנַקֵּה, שֵׁם הַפֹּעַל הִיא. כְּמוֹ אִם עַנֵּה תְּעַנֶּה אוֹתוֹ. רַק לָמַדְנוּ מִמִּלַּת וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה, שֶׁהוּא לַשּׁוֹבָבִים. רַק לַשָּׁבִים יְנַקֶּה, כִּדְבְרֵי הַנְּבִיאִים. עַל כֵּן הוּשְׁמָה מִלַּת וְנַקֵּה מִמִּסְפַּר הַמִּדּוֹת. וּמִלַּת פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת, גַּם הִיא מִדַּת רַחֲמִים. וְדַע כִּי שִׁבְעָה הֵם בִּגְדֵי כְּהוּנָּה. וּבַעֲבוּר שֶׁהֲצִיץ כְּמוֹ תַּכְשִׁיט, הִכְנִיסוֹ בַּמִּסְפָּר. וְהִנֵּה אַחַד עָשָׂר שְׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּפַדַּן אֲרָם, וּבִנְיָמִין לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְהִנֵּה כָּתוּב עַל כֻּלָּם אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יוּלְדוּ לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם. כִּי אַחַר הָרַבִּים הָלַךְ, וְלֹא חָשַׁשׁ לְהוֹצִיא הָאֶחָד. וְכָכָה, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה. וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם לֹא יָרְדוּ כִּי שָׁם נוֹלְדוּ. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הִכְנִיסוּהוּ בַּמִּדּוֹת, וְהוּא שֵׁם הָעֶצֶם. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, כִּי פְּעָמִים הוּא שֵׁם הַתֹּאַר, וּפְעָמִים מִדָּה, וְהֵם שְׁתַּיִם. וּמִלַּת אֵל, שְׁלִישִׁית. רַחוּם, רְבִיעִית. וְחַנּוּן, חֲמִישִׁית. אֶרֶךְ אַפַּיִם, שִׁשִּׁית. וְרַב חֶסֶד, שְׁבִיעִית. וּמִלַּת רַב, תְּשִׁרֵת בַּעֲבוּר אַחֶרֶת. וְרַב אֱמֶת, שְׁמִינִית: נוֹצֵר חֶסֶד לַאֲלָפִים, תְּשִׁיעִית. נוֹשֵׂא עָוֹן, עֲשִׂירִית. וְנוֹשֵׂא פֶּשַׁע, אַחַת עֶשְׂרֵה. וְנוֹשֵׂא חַטָּאָה, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. וְנַקֵּה, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְהַשֵּׁם שֶׁהוּא תֹּאַר, כּוֹלֵל הַנִּכְבָּדִים וְהַגְּוִיּוֹת, וְעֶלְיוֹנִים וּשְׁפָלִים: **וְאֵל.** כְּמוֹ תַּקִּיף, שֶׁיַּעֲשֶׂה הַנָּכוֹן בְּחָכְמָה: **וְרַחוּם.** כְּדֶרֶךְ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים, שֶׁיִּשְׁמְרֵם שֶׁלֹּא יִפְלוּ: **וְחַנּוּן.** כְּדֶרֶךְ כִּי חַנּוּן אָנִי, לְהוֹשִׁיעַ מִי שֶׁנָּפַל וְלֹא יוּכַל קוּם: **אֶרֶךְ אַפַּיִם.** שֶׁלֹּא יִכְעַס מְהֵרָה עַל הָרָשָׁע. **וְרַב חֶסֶד.** לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע. **וְרַב אֱמֶת.** שֶׁיְּמַלֵּא וִיקַיֵּם דְּבָרוֹ: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:

ז נָטַר טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין שָׁבֵק לַעֲוָנָן וְלִמְרוּד וּלְחוֹבִין סָלַח לִדְתַיְבִין לְאוֹרַיְתֵה וְלִדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין וְעַל בְּנֵי בְנִין מָרְדִין עַל דַּר תְּלִיתָי וְעַל דַּר רְבִיעָי:

רש"י◄ **נֹצֵר חֶסֶד** • שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְפָנָיו. **לָאֲלָפִים** • לִשְׁנֵי אֲלָפִים דּוֹרוֹת. **עֲוֹנוֹת** • אֵלּוּ הַזְּדוֹנוֹת. פְּשָׁעִים, אֵלּוּ הַמְּרָדִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס. **וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, מַשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ מְוַתֵּר עַל הֶעָוֹן לְגַמְרֵי, אֶלָּא נִפְרָע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים, וְלֹא יְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים (יומא פו). **פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים** • כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, שֶׁכְּבָר פֵּרַשׁ בְּמִקְרָא אַחֵר, "לְשׂוֹנְאָי". **וְעַל רִבֵּעִים** • דּוֹר רְבִיעִי. נִמְצֵאת מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת אַחַת לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, שֶׁבְּמִדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר: "נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים".

(ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ:

ח וְאוֹחִי מֹשֶׁה וּכְרַע עַל אַרְעָא וּסְגִיד:

רש"י◄ **וַיְמַהֵר מֹשֶׁה** • כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שְׁכִינָה עוֹבֶרֶת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיאָה, מִיָּד: "וַיִּשְׁתָּחוּ".

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

ט וַאֲמַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ יְיָ תְּהַךְ כְּעַן שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל הוּא וּתְשָׁבוֹק לְחוֹבָנָא וּלְחַטָּאנָא וּתַחְסְנָנָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ז) **נוֹצֵר חֶסֶד.** הָאָב לַבָּנִים, אִם הָיוּ טוֹבִים: **נוֹשֵׂא עָוֹן.** שִׂים לִבְּךָ לִדְבָרַי. הִנֵּה כָּתוּב וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ, וַהֲלֹא אִישׁ הָיָה. רַק טַעְמוֹ, אִישׁ חַיִל וְנוֹדָע. וְהִנֵּה כָּתוּב, כִּי זָקַנְתִּי מִהְיוֹת לְאִישׁ. וְהַפֵּרוּשׁ, מִהְיוֹת בְּעוּלָה, אוֹ אִשָּׁה לְאִישׁ, כִּי נְקֵבָה הָיְתָה. וְהִנֵּה וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ הוּא הַמִּשְׁכָּב, כִּי נְקֵבָה הִיא. וְהִנֵּה, אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה, אֵינוֹ מִזֶּה הַטַּעַם, כִּי זָכָר הוּא. וְכָכָה הַחוֹטֵא, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, לֹא יְכַפֵּר הַחֵטְא לוֹ, רַק הָעֹנֶשׁ שֶׁיָּבֹא עָלָיו. עַל דֶּרֶךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא. וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי. כִּי מֹשֶׁה צַדִּיק הָיָה. וְהַכְּלָל, כִּי הַנּוֹשֵׂא עֲוֹנוֹ בְּעַצְמוֹ, הוּא לְגִנְאַי לָעוֹלָם. וּנְשִׂיאַת חֵטְא עַל שְׁנֵי דְּרָכִים. הַדֶּרֶךְ הָאַחַת, שֶׁיִּמְחֹל לוֹ כְּמוֹ זֶה שֶׁהוּא לְשֶׁבַח לְנִשּׂוּא הָעָוֹן. וְהַדֶּרֶךְ הָאַחֶרֶת, שֶׁיִּהְיֶה נוֹשֵׂא הָעָוֹן אֶחָד רָשָׁע. וְהִנֵּה לְנוֹשֵׂא עָוֹן יִהְיֶה לְגִנְאַי, וְלִנְשׂוּא הָעָוֹן לְשֶׁבַח. כְּמוֹ וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ. כִּי הָעֹנֶשׁ יָסוּר מֵעָלֶיהָ, וְיִהְיֶה עָלָיו: **וְנוֹשֵׂא פֶּשַׁע.** דַּע כִּי פֶּשַׁע קָשֶׁה מֵעָוֹן, כְּאִילּוּ הוּא הַפּוֹשֵׁעַ יוֹצֵא מִתַּחַת הָרְשׁוּת. כְּמוֹ אָז תִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה. וְהִנֵּה עָוֹן פָּחוּת מִמֶּנּוּ, וְהוּא בִּזָּדוֹן. וּמִלַּת חַטָּאָה, כְּמוֹ חַטָּאת, וְהוּא שֵׁם דָּבָר. וְאֵינֶנָּה כְּמוֹ הַמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה, כִּי הִיא תֹּאַר. וּמִלַּת חַטָּאָה, כּוֹלֶלֶת כָּל מַחֲשָׁבָה וְכָל שְׁגָגָה בְּמַעֲשֶׂה. כִּי עָוֹן בְּמַעֲשֶׂה אוֹ בְּלָשׁוֹן. וְהִנֵּה הִסְתַּכַּלְנוּ תִּפְלַת מֹשֶׁה עַל דְּבַר הַמְרַגְּלִים. וַיֹּאמֶר ה', שֶׁהוּא שֵׁם הָעֶצֶם. וְהַמִּדּוֹת תִּהְיֶינָה עָלָיו נֶאֱמָרוֹת, וְלֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא תֹּאַר. כִּי הַשֵּׁם רָצָה לְהַשְׁמִיד, וְלֹא אֵל. כִּי אֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּיר הַמִּדָּה הַזֹּאת, וְלֹא רַחוּם, כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ פְּתָאִים. וְלֹא חַנּוּן, כִּי לֹא נַעֲשָׂה לָהֶם חָמָס שֶׁיִּצְעָקוּ אֶל הַשֵּׁם לְהוֹשִׁיעָם. וְהִזְכִּיר אֶרֶךְ אַפַּיִם, כִּי הָיוּ רְשָׁעִים. וְרַב חֶסֶד, לַכֹּל הוּא. וְלֹא הִזְכִּיר וֶאֱמֶת, כִּי הָיוּ חַיָּבִים. וְהִזְכִּיר נוֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע, וְלֹא הִזְכִּיר וְחַטָּאָה, כִּי לֹא הָיוּ שׁוֹגְגִים. וּמֵרֹב הָעֲנָוָה שֶׁהָיְתָה בְּמֹשֶׁה, הִכְנִיס נַפְשׁוֹ עִם יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ. וְלֹא הִזְכִּיר פְּשָׁעֵינוּ, בַּעֲבוּר גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ, שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁיִּפְשַׁע: תורה ח

ח) **וַיְמַהֵר.** רֵיקִי מוֹחַ אָמְרוּ, כִּי מִהֵר מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר רִבֵּעִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר חֲמִשִּׁים. וְזֹאת טָעוּת גְּדוֹלָה, כִּי אֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת שֶׁיִּפְסֹק הוּא דִּבְרֵי הַשֵּׁם, בְּעוֹד שֶׁהָיָה מְדַבֵּר, כִּי הָיָה בֶּן מָוֶת לְשַׁעְתּוֹ. רַק כַּאֲשֶׁר נִפְסַק הַקּוֹל, מִיַּד מִהֵר מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל. וְעוֹד, כִּי הִנֵּה כָּתוּב כֵּן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ זֶה. וְאֵיךְ יַעֲלֶה עַל לֵב מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר הקב"ה לַחֲמִשִּׁים. וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה, לֹא הִצְרַךְ לוֹמַר לְשׁוֹנְאָיו. וּמִלַּת וַיִּקֹּד. בַּעֲלֵי הַכֶּפֶל, מִגִּזְרַת קָדְקֹד. שֶׁשָּׁם קָדְקֳדוֹ בָּאָרֶץ, עַל מִשְׁקַל וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף. וַיִּקְדוּ, כְּמוֹ וַיִּתְמוּ. וְאַל תִּשְׁמַע אֶל הַמּוֹסִיפִין שָׁרָשִׁים מִלִּבָּם, בַּעֲבוּר הַמִּשְׁקָל. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ, יִדְמוּ כָּאֶבֶן: תורה ט

ט) **וַיֹּאמֶר.** טַעַם יֵלֶךְ נָא ה' בְּקִרְבֵּנוּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **יֵלֵךְ־נָא ה' בְּקִרְבֵּנוּ •** כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא עָוֹן, וְאִם "עַם קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא" וַיְמָרוּ בְּךָ, וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת: "פֶּן אֲכַלֶּךָּ בַּדֶּרֶךְ", אַתָּה תִּסְלַח לַעֲוֹנֵינוּ וְגוֹ', יֵשׁ 'כִּי' בִּמְקוֹם 'אִם'. **וּנְחַלְתָּנוּ •** וְתִתְּנֵנוּ לְךָ לְנַחֲלָה (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלָה) מְיֻחֶדֶת, זוֹ הִיא בַּקָּשַׁת: "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ", שֶׁלֹּא תַּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עַל הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים.

~ יום שישי י"ז אדר ~

(י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֵׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

י וַאֲמַר הָא אֲנָא גְּזַר קְיָם קֳדָם כָּל עַמָּךְ אֶעְבַּד פְּרִישָׁן דִּי לָא אִתְבְּרִיאוּ בְּכָל אַרְעָא וּבְכָל עַמְמַיָּא וְיֶחֱזֵי כָל עַמָּא דִּי אַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת עוֹבָדָא דַיְיָ אֲרֵי דָחֵל הוּא דִּי אֲנָא עָבֵד עִמָּךְ:

רש"י◄ **כֹּרֵת בְּרִית •** עַל זֹאת. **אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת •** לְשׁוֹן "וְנִפְלִינוּ", שֶׁתִּהְיוּ מֻבְדָּלִים בְּזוֹ מִכָּל הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם.

(יא) שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:

יא טַר לָךְ יָת דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין הָא אֲנָא מְתָרֵךְ מִן קֳדָמָךְ יָת אֱמוֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי:

רש"י◄ **אֶת הָאֱמֹרִי וְגוֹ' •** שִׁשָּׁה אֻמּוֹת יֵשׁ כָּאן, כִּי הַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם:

(יב) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ:

יב אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּגְזַר קְיָם לְיָתֵב אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל עֲלַהּ דִּילְמָא יְהֵי לְתַקְלָא בֵּינָךְ:

(יג) כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן:

יג אֲרֵי יָת אַגּוֹרֵיהוֹן תְּתַרְעוּן וְיָת קָמַתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וְיָת אֲשֵׁרֵיהוֹן תְּקַצְּצוּן:

רש"י◄ **אֲשֵׁרָיו •** (עבודה זרה מד) הוּא אִילָן שֶׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּאֲשֶׁר יִסְעוּ, כְּמוֹ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם: **כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף.** עַל דַּעַת רַבִּי מָרִינוּס, אַף־עַל־פִּי שֶׁעַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא. וְכֵן רָפְאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָטָאתִי לָךְ. וּלְפִי דַּעְתִּי, רָפְאֵנִי, כִּי אֲנִי מוֹדֶה שֶׁחָטָאתִי לָךְ. וּבַעֲבוּר חֲטָאַי, הֶחֱלִיתָנִי. וְכָכָה זֶה, אֲנִי מוֹדֶה כִּי עַם קְשֵׁה הוּא, וְאַתָּה תִּסְלַח: תורה י

י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית. וְזֶהוּ כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית. וְהֵם הַתְּנָאִים הַכְּתוּבִים מִתְּחִלַּת שְׁמָר לְךָ. וּבַעֲבוּר זֶה, אֶכְתּוֹב לְךָ הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים, וְיִהְיֶה כִּשְׁטַר עֵדוּת. וְכָל זֶה שֶׁסָּלַחְתִּי לַעֲוֹנָם, הָיָה בַּעֲבוּר כְּבוֹדְךָ. עַל כֵּן אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ נִפְלָאוֹת, שֶׁיִּתְמְהוּ כָּל רוֹאֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי נָתַתִּי הוֹד עָלֶיךָ, שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי כֵּן מִיּוֹם שֶׁבָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְזֶהוּ דְּבַר קְרִינוּת פָּנָיו. וְהִנֵּה כָּתוּב בְּמוֹתוֹ, לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה, הֵפֶךְ תּוֹלַדַת כָּל הַזְּקֵנִים: וְטַעַם **אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְּכָל הָאָרֶץ.** לֹא נִשְׁמַע זֶה בַּגּוֹיִם. וְהַגָּאוֹן אָמַר, אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ כֵּן בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁיְּצָאתֶם מִשָּׁם, וּבְכָל הַגּוֹיִם: תורה יא

יא) שְׁמָר לְךָ. לְפִי דַּעְתִּי, עִם מֹשֶׁה יְדַבֵּר, שֶׁיִּשְׁמוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים, וִיסַפְּרֵם כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל דֶּרֶךְ, שָׁמְרוּ עֵדוּתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בִּמְקוֹמוֹ. וּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, שֶׁתֹּאמַר לָהֶם הִנְנִי גוֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ. וְזֹאת הַפָּרָשָׁה דּוֹמָה לְפָרָשַׁת הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ, עִם הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא לְמַעְלָה: וּמִלַּת גּוֹרֵשׁ. מֵהַבִּנְיָן הַקַּל, וְהוּא פּוֹעַל יוֹצֵא. וְכָכָה, אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה: תורה יב

יב) הִשָּׁמֶר לְךָ. הִנֵּה זֶה כְּמוֹ לֹא תִּשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם: תורה יג

יג) כִּי אֶת מִזְבְּחוֹתָם. כְּמוֹ כִּי הָרֹס תְּהָרְסֵם: תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא׃

יד אֲרֵי לָא תִסְגּוּד לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא אֲרֵי יְיָ קַנָּא שְׁמֵהּ אֵל קַנָּא הוּא׃

רש"י◄ קַנָּא שְׁמוֹ • מְקַנֵּא לְהִפָּרַע וְאֵינוֹ מְוַתֵּר, וְזֶהוּ כָּל לְשׁוֹן קִנְאָה, אוֹחֵז בְּנִצָּחוֹנוֹ וּפוֹרֵעַ מֵעוֹזְבָיו.

(טו) פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃

טו דִּילְמָא תִּגְזַר קְיָם לְיָתֵב אַרְעָא וְיִטְעוּן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטַעֲוָתְהוֹן וְיִקְרוּן לָךְ וְתֵיכוּל מִדִּבְחֵיהוֹן׃

רש"י◄ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ • כְּסָבוּר אַתָּה שֶׁאֵין עֹנֶשׁ בַּאֲכִילָתוֹ, וַאֲנִי מַעֲלֶה עָלֶיךָ כְּמוֹדֶה בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה בָּא וְלוֹקֵחַ מִבְּנוֹתָיו לְבָנֶיךָ (שם ה):

(טז) וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃

טז וְתִסַּב מִבְּנָתְהוֹן לִבְנָיךָ וְיִטְעַיַּן בְּנָתְהוֹן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן וְיִטְעַיַּן יָת בְּנָךְ בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן׃

(יז) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃

יז דַּחֲלַן דְּמַתְּכָא לָא תַעְבֵּד לָךְ׃

(יח) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃

יח יָת חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שַׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא כְּמָא די פַּקֵּדְתָּךְ לְזִמַּן יַרְחָא דְּאַבִּיבָא אֲרֵי בְּיַרְחָא דְּאַבִּיבָא נְפַקְתָּא מִמִּצְרָיִם׃

רש"י◄ חֹדֶשׁ הָאָבִיב • חֹדֶשׁ הַבִּכּוּר, שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְבַּכֶּרֶת בְּבִשּׁוּלָהּ.

(יט) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃

יט כָּל פְּתַח וַלְדָּא דִּילִי וְכָל בְּעִירָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּישׁ בְּכוֹר תּוֹר וְאִימָר׃

רש"י◄ כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי • בָּאָדָם. וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר וְגוֹ' • וְכָל מִקְנְךָ אֲשֶׁר תִּזָּכָר בְּפֶטֶר שׁוֹר וָשֶׂה, אֲשֶׁר יִפְטַר זָכָר אֶת רַחְמָהּ. פֶּטֶר • לְשׁוֹן פְּתִיחָה, וְכֵן (משלי יז): "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן". תְּי"ו שֶׁל "תִּזָּכָר", לְשׁוֹן נְקֵבָה הִיא, מוּסָב עַל הַיּוֹלֶדֶת.

(כ) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃

כ וּבּוּכְרָא דַּחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִימְרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתַנְקְפֵהּ כָּל בּוּכְרָא דִּבְנָיךָ תִּפְרוֹק וְלָא יִתְחַזּוּן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) וְהִזְכִּיר אֵל קַנָּא, כַּכָּתוּב בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים: תורה טו

טו) פֶּן תִּכְרֹת. כְּמוֹ לֹא תִכְרוֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית. וְהוֹסִיף לְפָרֵשׁ, פֶּן תִּכְרוֹת בְּרִית וְזָנוּ בְּנוֹתָיו: תורה טז

יז) וְטַעַם אֱלֹהֵי מַסֵּכָה. וּמִלַּת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם, כּוֹלֶלֶת בַּעֲבוּר עֵגֶל מַסֵּכָה: תורה יח

יח) וְהִזְכִּיר אֶת חַג הַמַּצּוֹת כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירָהּ בַּפָּרָשָׁה הָעֶלְיוֹנָה. וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר, כִּי בּוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם. וְהִנֵּה חַג הַמַּצּוֹת לְזֵכֶר, הִזְכִּיר דְּבַר פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁגַּם הוּא זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. כְּמוֹ בַּפָּסוּק וּבְקֶצְרְכֶם, שֶׁהִזְכִּיר עִם חַג הַקָּצִיר. וְכָכָה הִזְכִּיר זֶה בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ. וּבַעֲבוּר זֶה, כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לִי: תורה יט

יט) וּמִלַּת מִקְנְךָ. בָּא בַּמָּקוֹם הַזֶּה עַל לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְשֵׁמוֹת רַבִּים כָּכָה. עַל לְשׁוֹן זָכָר, גַּם לְשׁוֹן נְקֵבָה: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וּפֶטֶר חֲמוֹר • וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה. תִּפְדֶּה בְשֶׂה •** נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן וְהוּא חֵלִין בְּיַד כֹּהֵן, **וּפֶטֶר** חֲמוֹר מֵתָר בַּעֲבוֹדָה לַבְּעָלִים. **וַעֲרַפְתּוֹ •** עוֹרְפוֹ בְּקוּפִּיץ. הוּא הִפְסִיד מִמּוֹן כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יְפַסֵּד מָמוֹנוֹ. **כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה •** חֲמִשָּׁה סְלָעִים פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". **וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם •** לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא וְאֵינוֹ מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין בְּמִצְוַת בְּכוֹר רְאִיַּת פָּנִים, אֶלָּא אַזְהָרָה אַחֶרֶת הִיא, וּכְשֶׁתַּעֲלוּ לָרֶגֶל לַרְאוֹת, לֹא־יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם, מִצְוָה עֲלֵיכֶם לְהָבִיא עֹלַת רְאִיַּת פָּנִים. וּלְפִי מִדְרַשׁ בָּרַיְתָא, מִקְרָא יָתֵר הוּא וּמֻפְנֶה לִ'גְזֵרָה שָׁוָה', לְלַמֵּד עַל הַעֲנָקָתוֹ שֶׁל עֶבֶד עִבְרִי, שֶׁהוּא חֲמִשָּׁה סְלָעִים מִכָּל מִין וָמִין כְּפִדְיוֹן בְּכוֹר. בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף יז).

~ נקודות משיחות קודש ~

וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה (לד, כ) חֲמוֹר — אֶת הַחֲמְרִיּוּת, **תִּפְדֶּה בְשֶׂה** — בְּ"צֹאן שֶׁל מִצְוָה" (כִּלְשׁוֹן רַשִּׁ"י בְּפָרָשַׁת בֹּא (יב, ו) לְגַבֵּי הַצִּוּוּי "וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת": "מִשְּׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה־זָרָה וּקְחוּ לָכֶם צֹאן שֶׁל מִצְוָה").

(ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 376)

(כא) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת:

כא שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בִּזְרוֹעָא וּבְחַצָּדָא תְּנוּחַ:

רש"י◄ **בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת •** לָמָּה נִזְכַּר חָרִישׁ וְקָצִיר? יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים עַל חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַנִּכְנָס לִשְׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ (ראש־השנה ט), וְכָךְ מַשְׁמָעוֹ: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת", וַעֲבוֹדַת שֵׁשֶׁת הַיָּמִים שֶׁהִתַּרְתִּי לְךָ, יֵשׁ שָׁנָה שֶׁהֶחָרִישׁ וְהַקָּצִיר אָסוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כה): "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְגוֹ'". וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשַׁבָּת, וְחָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁהֻזְכַּר בּוֹ, לוֹמַר לְךָ, מָה חָרִישׁ — רְשׁוּת, אַף קָצִיר — רְשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

(כב) וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה:

כב וְחַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא תַּעְבֵּד לָךְ בִּכּוּרֵי חֲצַד חִטִּין וְחַגָּא דִּכְנָשָׁא בְּמִפְקָא דְשַׁתָּא:

רש"י◄ **בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים •** שֶׁאַתָּה מֵבִיא בּוֹ 'שְׁתֵּי הַלֶּחֶם' מִן הַחִטִּים (ראש השנה כא). **בִּכּוּרֵי •** שֶׁהִיא מִנְחָה רִאשׁוֹנָה הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ שֶׁל חִטִּים לַמִּקְדָּשׁ, כִּי מִנְחַת הָעֹמֶר הַבָּאָה בְּפֶסַח, מִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא. **וְחַג הָאָסִיף •** בִּזְמַן שֶׁאַתָּה אוֹסֵף תְּבוּאָתְךָ מִן הַשָּׂדֶה לַבַּיִת. 'אַסִיפָה' זוֹ לְשׁוֹן הַכְנָסָה לַבַּיִת, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". **תְּקוּפַת הַשָּׁנָה •** שֶׁהִיא בַּחֲזָרַת הַשָּׁנָה, בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַבָּאָה. **תְּקוּפַת •** לְשׁוֹן מְסִבָּה וְהַקָּפָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) שֵׁשֶׁת יָמִים. כָּכָה כָּתוּב בָּרִאשׁוֹנָה: וְטַעַם **בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר.** שֶׁהֵם עִיקַּר חַיֵּי הָאָדָם. אָמַר עָנָן, יִמְחֶה שְׁמוֹ כֶּעָנָן, כִּי זֶה עַל מִשְׁכַּב הָאִשָּׁה. וַהֲלֹא תְּכַסֵּהוּ בּוּשָׁה. כִּי אִם אָמַרְנוּ כִּי בְּיַד הַגֶּבֶר הֶחָרִישׁ. הֲלֹא בְּמִלַּת קָצִיר יַחֲרִישׁ: וְלֹא הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, כִּי הַיּוֹם הַיָּדוּעַ הַשָּׁלֵם, הִיא תְּנוּעַת הַגַּלְגַּל הָעֶלְיוֹן, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה שָׁעוֹת. וְיוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הוּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, וְקָרוֹב מֵרְבִיעִית יוֹם. כִּי הוּא תְּקוּפַת הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַעֲרָב עַד שׁוּבָהּ אֶל מְקוֹמָהּ. וְחַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת יָבִינוּ זֶה: תורה כב

כב) וְחַג. כָּתוּב בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. וְשָׁם, בִּצֵּאת הַשָּׁנָה. כִּי סוֹף הַשָּׁנָה הוּא תְּחִלַּת הַשָּׁנָה הָאַחֶרֶת. וְזֶה לְאוֹת, כִּי הַשֶּׁמֶשׁ תִּכְנַס בְּמַזַּל הַמֹּאזְנַיִם סָמוּךְ לְיוֹם הֶעָשׂוֹר. וְלֹא יִתְאַחֵר עַד צֵאת סֻכּוֹת, שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס הַשָּׁנָה הָאַחֶרֶת. עַל כֵּן כָּתוּב, תְּקוּפַת הַשָּׁנָה. וְאַל תִּסְמֹךְ עַל תְּקוּפַת שְׁמוּאֵל, רַק עַל תְּקוּפַת רַב אדא. אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא צְרִיכָה לִשְׁנֵי תְּקוּפִים. הָאֶחָד, בַּעֲבוּר שֶׁמַּהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ פַּעַם בַּאֲרֻכָּה וּפַעַם בְּקִצָּרָה. וְזֶה הַשִּׁנּוּי אֵינוֹ בְּמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי שָׁוֶה הוּא לְעוֹלָם. רַק הוּא כְּנֶגֶד מַרְאֶה הַנִּקְבָּדָה בְּגַלְגַּל הַמַּזָּלוֹת. וְהַתִּקּוּן הַשֵּׁנִי, בַּעֲבוּר תְּנוּעַת גַּלְגַּל קָטָן בְּרֹאשׁ טָלֶה: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

כג תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוּן כָּל דְּכוּרָיִךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ כָּל־זְכוּרְךָ • כָּל הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ. הַרְבֵּה מִצְוֹת בַּתּוֹרָה נֶאֱמְרוּ וְנִכְפְּלוּ, וְיֵשׁ מֵהֶם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְאַרְבַּע, לְחַיֵּב וְלַעֲנֹשׁ עַל מִנְיַן לָאוִין שֶׁבָּהֶם, וְעַל מִנְיַן 'עֲשֵׂה' שֶׁבָּהֶם.

(כד) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃

כד אֲרֵי אַתְרַךְ עַמְמִין מִן קֳדָמָךְ וְאַפְּתֵי יָת תְּחוּמָךְ וְלָא יַחְמֵד אֱנָשׁ יָת אַרְעָךְ בְּמִסְקָךְ לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא׃

רש"י◄ אוֹרִישׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ: אֲתָרֵיךָ, וְכֵן (דברים ב): "הָחֵל רָשׁ", וְכֵן (במדבר לב): "יוֹרֵשׁ אֶת הָאֱמֹרִי", לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין. וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלֶךָ • וְאַתָּה רָחוֹק מִבֵּית הַבְּחִירָה וְאֵינְךָ יָכוֹל לִרְאוֹת לְפָנַי תָּמִיד, לְכָךְ אֲנִי קוֹבֵעַ לְךָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים הַלָּלוּ.

(כה) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃

כה לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִתּוּן לְצַפְּרָא בַּר מִמַּדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא דְּפִסְחָא׃

רש"י◄ לֹא־תִשְׁחַט וְגוֹ' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם, אַזְהָרָה לַשּׁוֹחֵט, אוֹ לַזּוֹרֵק אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה (פסחים סג). וְלֹא־יָלִין • כְּתַרְגּוּמוֹ. אֵין לִינָה מוֹעֶלֶת בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר. זֶבַח חַג הַפָּסַח • אֲמוּרָיו, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים.

(כו) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ

כו רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב׃

רש"י◄ רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ • מִשְּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִים בִּשְׁבַח אַרְצְךָ (דברים ח): "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וְגוֹ'". וּדְבָשׁ, הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים. לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי • אַזְהָרָה לְבָשָׂר בֶּחָלָב, וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים כָּתוּב בַּתּוֹרָה: אֶחָד לַאֲכִילָה, וְאֶחָד לַהֲנָאָה וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל (חולין קטו). גְּדִי • כָּל וָלָד רַךְ בְּמַשְׁמַע, וְאַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ, מִמַּה שֶׁהֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת "גְּדִי עִזִּים" לָמַדְתָּ, שֶׁ"גְּדִי" סְתָם, כָּל יוֹנְקִים בְּמַשְׁמַע. בַּחֲלֵב אִמּוֹ • פְּרָט לְעוֹף, שֶׁאֵין לוֹ חָלָב, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

אֶת הַ"אַזְהָרָה עַל בָּשָׂר בְּחָלָב" שֶׁבְּפָרָשָׁתֵנוּ, מְבִיעָה הַתּוֹרָה בַּמִּלִּים "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ". אָמְנָם, בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט בָּאָה הַמִּלָּה "אִמּוֹ": לְמַעַט בְּשַׂר עוֹף, אַךְ כְּשֶׁיּוֹדְעִים שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה מְדֻיָּקִים לַחֲלוּטִין, הֶכְרַחִי לוֹמַר, שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים "גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" הוּא הַשֹּׁרֶשׁ וְהַגּוֹרֵם לְכָל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁהוּא מִפְּנֵי הָאַכְזָרִיּוּת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בַּעֲבוּר דְּבַר הָעֵגֶל: תורה כד

כד) כִּי אוֹרִישׁ. פֵּרֵשׁ בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת לְמָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בָּרִאשׁוֹנָה, כִּי לֹא הוּצְרַךְ. כִּי אַחַר שֶׁהַשֵּׁם צִוָּה שֶׁיַּעֲלוּ כָּל זְכְרֵי יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת פָּנָיו, הִנֵּה אֵין סָפֵק כִּי הַשֵּׁם יִשְׁמוֹר אַרְצָם מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, אַחַר שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ. וְזֶה הַטַּעַם בֵּאֵר אוֹתוֹ הֵיטֵב: וְטַעַם **וְלֹא יַחְמוֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ.** כָּל כָּךְ אֶשְׁלַח אֵימָה בְּלֵב הַשְּׂכֵנִים, אֲפִילוּ שֶׁלֹּא יַחְמְדוּ הָאָרֶץ, אַף שֶׁיַּעֲלֶה בְּלִבָּם לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה: תורה כה

כו) רֵאשִׁית. כְּמוֹ בַּפָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה. וְאֵלֶּה הֵם הַתְּנָאִים. וּמִתְּחִלַּת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים עַד שֵׁשׁ שָׁנִים, מִשְׁפָּטִים הֵם. וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְהַשּׁוֹפֵט שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ, הֵם חַיָּבִים לְלַמְּדָם וּלְדַעְתָּם. וְחִיּוּב הַצִּבּוּר, הֵם הַנִּזְכָּרִים אַחַר כֵּן, כְּמוֹ אֵלֶּה: תורה כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַדָּבָר מַדְגִּישׁ יוֹתֵר עַד כַּמָּה עָלֵינוּ לְהִשָּׁמֵר מִפְּנֵי אַכְזָרִיּוּת וּמִפְּנֵי צַעַר בַּעֲלֵי־חַיִּים. וּמִכָּךְ נִתָּן לִלְמֹד עַד כַּמָּה גְּדוֹלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַזְּהִירוּת לְגַבֵּי צַעֲרוֹ שֶׁל אָדָם, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה לְגַבֵּי צַעֲרוֹ שֶׁל יְהוּדִי, שֶׁהֲרֵי רוֹאִים, שֶׁמִּפְּנֵי אַכְזָרִיּוּת כָּלְשֶׁהִי שֶׁבַּאֲכִילַת "גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" וּבַהֲנָאָתוֹ, אָסְרָה הַתּוֹרָה לֹא רַק "גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ" בִּלְבַד, אֶלָּא אַף כָּל בָּשָׂר בְּחָלָב, וְלֹא רַק בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה, אֶלָּא אַף בְּבִשּׁוּל — כְּדֵי לְהַרְחִיקֵנוּ מִמַּעֲשִׂים הָעֲלוּלִים לַהֲבִיאֵנוּ לִידֵי אַכְזָרִיּוּת רַחֲמָנָא־לִצְלָן.

מִצַּד שֵׁנִי, לוֹמְדִים מִכָּךְ עַד כַּמָּה יְקָרָה אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת בִּכְלָל, וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל — "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם" — עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

~ שבת קודש י"ח אדר ~

(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל:

כז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב לָךְ יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין גְּזַרִית עִמָּךְ קְיָם וְעִם יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • וְלֹא אַתָּה רַשַּׁאי לִכְתֹּב תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

(כח) וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים:

כח וַהֲוָה תַמָּן קֳדָם יְיָ אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא לָא שְׁתֵי וּכְתַב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָּמֵי קְיָמָא עַשְׂרָא פִּתְגָּמִין:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי שָׁם . . אַרְבָּעִים יוֹם . . לֶחֶם לֹא אָכַל (לד, כח) כָּתַב הַמַּהַרְשָׁ"א (יומא עה, ב) שֶׁהַכַּוָּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם הָאֶמְצָעִים, שֶׁהָיוּ בְּכַעַס, "וְהִתְעַנָּה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל עַל חֵטְא הָעֵגֶל".

וְצָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי פְּסוּקֵנוּ מְדַבֵּר בְּאַרְבָּעִים יוֹם הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁהָיוּ בְּרָצוֹן.

(לקוטי שיחות כרך לו עמ' 178)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כז) וַיֹּאמֶר. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר הָיוּ כְּתוּבִים, כְּתָבָם פַּעַם אַחֶרֶת עִם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. עַל כֵּן נִכְתְּבָה הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת פַּעֲמַיִם: תורה כח

כח) וַיְהִי שָׁם. רַבִּים חָשְׁבוּ שֶׁשְּׁמוֹנִים יוֹם עָמַד מֹשֶׁה בָּהָר, עַד שֶׁנִּתַּן לוֹ הַשֵּׁם אֶת הַלּוּחוֹת. וְלֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה. רַק דִּבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים ז"ל אֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁכְּבָר זָכַרְתִּי. כִּי הִנֵּה אַרְבָּעִים יוֹם עָמַד מֹשֶׁה בָּהָר עַד שֶׁנִּתַּן לוֹ הַשֵּׁם הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וְכֵן כָּתוּב, וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה. וְהוּא אָמַר, וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה. אָז אָמַר מֹשֶׁה, פָּרָשַׁת רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי. וְאַחַר כֵּן יָרַד, וּפָסַל הַלּוּחוֹת וְהֶעֱלָם עִמּוֹ אֶל הַר סִינַי. וְהִנֵּה כָּתוּב וַיַּעֲבוֹר ה' עַל פָּנָיו. וְאַחַר כֵּן וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, לֶחֶם לֹא אָכַל. כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, גַּם בַּשֵּׁנִיָּה: **וַיִּכְתֹּוב עַל הַלּוּחוֹת.** הַשֵּׁם כְּתָבָם. כִּי כֵּן כָּתוּב, וְכָתַבְתִּי עַל הַלּוּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: תורה כט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כט) **וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ:**

כט וַהֲוָה כַּד נְחַת מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְסִינַי וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמֵחֲתֵהּ מִן טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע אֲרֵי סְגֵי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי בְּמַלָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ:

רש"י◄ **וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה** • כְּשֶׁהֵבִיא לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. **כִּי קָרַן** • לְשׁוֹן קַרְנַיִם, שֶׁהָאוֹר מַבְהִיק וּבוֹלֵט כְּמִין קֶרֶן. וּמֵהֵיכָן זָכָה מֹשֶׁה לְקַרְנֵי הַהוֹד? רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מִן הַמְּעָרָה, שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָדוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל לג): "וְשַׂכֹּתִי כַפִּי".

(ל) **וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו:**

ל וַחֲזָא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה וְהָא סְגֵי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי וּדְחִילוּ מִלְּאִתְקָרְבָא לְוָתֵהּ:

רש"י◄ **וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו** • בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל עֲבֵרָה, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּעֲבֵרָה, מַהוּ אוֹמֵר (לעיל כד): "וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְלֹא יָרְאוּ וְלֹא מִזְדַּעְזְעוּ. וּמִשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, אַף מִקַּרְנֵי הוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ מַרְתִּיעִים וּמִזְדַּעְזְעִים.

(לא) **וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:**

לא וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ לְוָתֵהּ אַהֲרֹן וְכָל רַבְרְבַיָּא בִּכְנִשְׁתָּא וּמַלֵּל מֹשֶׁה עִמְּהוֹן:

רש"י◄ **הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה** • כְּמוֹ נְשִׂיאֵי הָעֵדָה. **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם** • שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, וּלְשׁוֹן הֹוֶה הוּא כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה.

(לב) **וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי:**

לב וּבָתַר כֵּן אִתְקְרִיבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפַקֵּדְנוּן יָת כָּל דִּי מַלֵּל יְיָ עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי:

רש"י◄ **וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ** • אַחַר שֶׁלִּמֵּד לַזְּקֵנִים, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד הַפָּרָשָׁה אוֹ הַהֲלָכָה לְיִשְׂרָאֵל: 'תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד סֵדֶר הַמִּשְׁנָה? מֹשֶׁה הָיָה לוֹמֵד מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנַס אַהֲרֹן, שָׁנָה לוֹ מֹשֶׁה פִּרְקוֹ, נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לוֹ לִשְׂמֹאל מֹשֶׁה. נִכְנְסוּ בָּנָיו, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם, נִסְתַּלְּקוּ הֵם, יָשַׁב אֶלְעָזָר לִימִין מֹשֶׁה וְאִיתָמָר לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן. נִכְנְסוּ זְקֵנִים, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם, נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים, יָשְׁבוּ לִצְדָדִין. נִכְנְסוּ כָּל הָעָם, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם. נִמְצָא, בְּיַד כָּל הָעָם אֶחָד, בְּיַד הַזְּקֵנִים שְׁנַיִם, בְּיַד בְּנֵי אַהֲרֹן שְׁלֹשָׁה, בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה וְכוּ'", כִּדְאִיתָא בְּ'עֵרוּבִין' (נד).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ. הַטַּעַם, בְּדַבֵּר אִתּוֹ הַשֵּׁם. וְזֶה בַּעֲבוּר שֶׁנִּרְאָה הַכָּבוֹד עַל פָּנָיו, עַל כֵּן הִזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ: וּמִלַּת קָרַן. מִגְּזֶרֶת קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ. כִּי כֵּן כָּתוּב בִּתְחִלַּת הַפָּסוּק, וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה. וְהִנֵּה אָמַר אַחֲרָיו, קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ, יִהְיֶה הַטַּעַם כְּפוּל כַּמִּשְׁפָּט. יִשְׁתַּחֲקוּ עַצְמוֹת חוּי הַפּוֹשֵׁעַ, שֶׁאָמַר כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא אָכַל לֶחֶם, שָׁבוּ פְּנֵי מֹשֶׁה יְבֵשׁוֹת, כְּמוֹ הַקֶּרֶן. וְטַעַם וַיִּירְאוּ. מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ פָּנָיו מְכֻעָרוֹת. וְאֵיךְ לֹא פָּקַח זֶה הַמְקוּלָל אֶת עֵינָיו, כִּי לֹא יִירָא הָאָדָם לָגֶשֶׁת אֶל הָאָדָם רַק בַּעֲבוּר דְּבַר פֶּלֶא שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בּוֹ שֶׁלֹּא רָאָה כָּמוֹהוּ. וְאֵין אָדָם שֶׁלֹּא רָאָה פְּנֵי הַמֵּת, וְלֹא יִירָא מִגֶּשֶׁת אֵלָיו. וְעוֹד, אִילּוּ הָיָה כָּכָה, לָמָּה לֹא הָיָה תָּמִיד הַמַּסְוֶה עַל פָּנָיו. וְלָמָּה הָיָה מֵסִיר אוֹתוֹ תָּמִיד בְּדַבְּרוֹ עִם יִשְׂרָאֵל. וַהֲלֹא רָאָה כִּי בִּהְיוֹתוֹ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, לֹא כָּהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה. וְאַף כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים: תורה ל

ל) וַיַּרְא אַהֲרֹן. שֶׁהוּא הָרֹאשׁ: **וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** הֵם הַנְּשִׂיאִים, שֶׁהָיָה מִשְׁפַּט מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם. וְכֵן כָּתוּב, **וַיִּקְרָא אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה:** תורה לא

לא) וַיָּשׁוּבוּ אֵלָיו. זֶה לְאוֹת כִּי שָׁבוּ מֵרֹב הַפַּחַד אֲחוֹרַנִּית, אַחֲרֵי צֵאתָם לְקִרְאָתוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: תורה לב

לב) וַיְצַוֵּם. אֵלֶּה הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים: תורה לג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לג) וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃

לג וְשֵׁיצֵי מֹשֶׁה מִלְּמַלָּלָא עִמְּהוֹן וִיהַב עַל אַפּוֹהִי בֵּית אַפֵּי׃

רש"י◄ וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'בֵּית אַפֵּי', לָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בַּגְּמָרָא (כתובות סב): 'סְוִי לִבָּא', וְעוֹד בִּ'כְתֻבּוֹת': 'הֲוָה קָא מַסְוֶה לְאַפֵּהּ', לְשׁוֹן הַבָּטָה, הָיָה מִסְתַּכֵּל בָּהּ. אַף כָּאן, "מַסְוֶה", בֶּגֶד הַנִּתָּן כְּנֶגֶד הַפַּרְצוּף וּבֵית הָעֵינַיִם, וְלִכְבוֹד קַרְנֵי הַהוֹד, שֶׁלֹּא יָזוּנוּ הַכֹּל מֵהֶם, הָיָה נוֹתֵן הַמַּסְוֶה כְּנֶגְדָּן וְנוֹטְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל וּבְשָׁעָה שֶׁהַמָּקוֹם נִדְבָּר עִמּוֹ עַד צֵאתוֹ, וּבְצֵאתוֹ יָצָא בְּלֹא מַסְוֶה.

(לד) וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יֻצֻּוֶּה׃

לד וְכַד עָלֵל מֹשֶׁה לָקֳדָם יְיָ לְמַלָּלָא עִמֵּהּ אַעְדִּי יָת בֵּית אַפּוֹהִי עַד מִפְּקֵהּ וְנָפֵק וּמְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי מִתְפַּקֵּד׃

רש"י◄ וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְרָאוּ קַרְנֵי הַהוֹד בְּפָנָיו, וּכְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵהֶם.

(לה) וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: ססס

לה וַחֲזָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת אַפֵּי מֹשֶׁה אֲרֵי סְגֵי זִיו יְקָרָא דְּאַפֵּי מֹשֶׁה וַאֲתֵב מֹשֶׁה יָת בֵּית אַפֵּי עַל אַפּוֹהִי עַד דְּעָלֵל לְמַלָּלָא עִמֵּהּ׃

רש"י◄ וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ • וּכְשֶׁבָּא לְדַבֵּר אִתּוֹ, נוֹטְלוֹ מֵעַל פָּנָיו׃

קל"ט פסוקים, חננא"ל סימן. חסלת פרשת כי תשא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפד

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) מַסְוֶה. כִּדְמוּת כְּסוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי כָּמוֹהוּ, וּבְדַם עֲנָבִים סוּתֹה. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר הֱיוֹת יָ"ו מַסְוֶה נִרְאֵית, וְלֹא כֵן יָ"ו סוּתֹה. כִּי הִנֵּה עוּלָתָה וְעוּלָתָה. עוּל יָמִים. גַּם עֲוִילִים וְגוֹ'. אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה. גַּם יַיְבַחֵר אוֹתָם בַּתָּוֶךְ. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאוֹר הָיָה מִתְחַדֵּשׁ בִּפְנֵי מֹשֶׁה בְּכָל עֵת שֶׁהָיָה בָּא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, וַיְדַבֵּר עִם הַשֵּׁם. וְהָיָה יוֹצֵא וְהָאוֹר עוֹמֵד, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה מְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבְרֵי הַשֵּׁם. וּבְכַלּוֹתוֹ, יָשִׂים הַמַּסְוֶה שֶׁיָּדַע שֶׁיָּסוּר הָאוֹר, וְיָשׁוּבוּ פָּנָיו כַּאֲשֶׁר הָיוּ. וְזֶה יִהְיֶה גֵּרְעוֹן לְמֹשֶׁה, אִם יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל פָּנָיו בְּלִי אוֹר. עַל כֵּן הָיָה מֵשִׂים הַמַּסְוֶה. וּבְבֹאוֹ לְדַבֵּר אֶל הַשֵּׁם, יָסִיר הַמַּסְוֶה לְקַבֵּל הָאוֹר. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כִּי הָאוֹר לֹא סָר מִפָּנָיו עַד יוֹם מוֹתוֹ, עַל כֵּן לֹא כָּהֲתָה עֵינוֹ. וְזֶהוּ הַנָּכוֹן. רַק אָמַר, כִּי טַעַם הַמַּסְוֶה, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ יִשְׂרָאֵל בְּרִיבָם זֶה עִם זֶה. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי שָׂם הַמַּסְוֶה בַּעֲבוּר כְּבוֹד הָאוֹר שֶׁחִדֵּשׁ הַשֵּׁם בִּפָנָיו, שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגַע, רַק כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם דִּבְרֵי הַשֵּׁם. וְיָסִיר אֶת הַמַּסְוֶה בְּבוֹאוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁיְּדַבֵּר עִם הַשֵּׁם פָּנִים בְּפָנִים. וְזֶה טַעַם

וּכְבֹא מֹשֶׁה: תורה לד

לה) וְרָאוּ. וְהִנֵּה טַעַם וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמַּסְוֶה, וְכֵן עָשָׂה תָּמִיד. וְכָכָה הָיָה מִשְׁפָּטוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, עַד יוֹם שֶׁאֲסָפוֹ כְּבוֹד הַשֵּׁם אֵלָיו. וְלֹא נוֹדַע קְבוּרָתוֹ, בְּחֶמְלַת ה' עָלָיו. בָּרוּךְ אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ, וְשָׂם רוּחַ קָדֶשׁ בְּקִרְבּוֹ׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, י"ב אדר > מפרק סו עד סוף פרק סח

יום שני, י"ג אדר > מפרק סט עד סוף פרק עא

יום שלישי, י"ד אדר > פרק כ. מפרק עב עד סוף פרק עו

יום רביעי, ט"ו אדר > פרק כ. מפרק עז עד סוף פרק עח

יום חמישי, ט"ז אדר > מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שישי, י"ז אדר > מפרק פג עד סוף פרק פז

שבת קודש, י"ח אדר > פרק כ. מפרק פח עד סוף פרק פט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון י״ב אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ׳ מב, ועל זה תיקנו... עד עמ׳ 84, אתו עמו.

וְעַל זֶה – על הביטול ל״יחוד ה׳״, **תִּקְּנוּ לִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכָל בֹּקֶר, וְלוֹמַר: ״אֲשֶׁרִינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וְכו׳ וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ״, כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בִּירֻשָּׁה שֶׁנָּפְלָה לוֹ הוֹן עָתֵק שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ, כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן לְאֵין קֵץ, יֵשׁ לָנוּ לִשְׂמֹחַ עַל יְרֻשָּׁתֵנוּ שֶׁהִנְחִילוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ, הוּא יִחוּד ה׳ הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר אֲפִלּוּ ״בָּאָרֶץ מִתַּחַת – אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ״, וְזוֹ הִיא דִּירָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים.** – שהנבראים התחתונים ידעו ויהיו בטלים לענין ״אין עוד מלבדו״, שאין שום דבר קיים בלעדי הקב״ה. ענין זה נקרא ״ירושה״, כי בעבודתנו העצמית, לא היינו יכולים להגיע לענין ״יחוד ה׳״ האמיתי. אלא, קיבלנו דבר זה בירושה מאבותינו, שענין ״אחדות ה׳״ יובן וייקלט היטב בנשמתו של יהודי. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[7]: תְּרֵי״ג מִצְוֹת נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל, בָּא חֲבַקּוּק וְהֶעֱמִידָן עַל אַחַת,** – היא מצות האמונה. שֶׁנֶּאֱמַר[8]: **״וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה״, כְּלוֹמַר, כְּאִלּוּ אֵינָהּ רַק מִצְוָה אַחַת, הִיא הָאֱמוּנָה לְבַדָּהּ, כִּי עַל־יְדֵי הָאֱמוּנָה לְבַדָּהּ** – בענין ״יחוד ה׳״ האמיתי, כפי שלמדנו לעיל, **יָבֹא לְקִיּוּם כָּל הַתְּרֵי״ג מִצְוֹת. דְּהַיְנוּ, כְּשֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בֶּאֱמוּנָתוֹ בְּיִחוּד ה׳ בְּתַכְלִית הַשִּׂמְחָה, כְּאִלּוּ לֹא הָיְתָה עָלָיו רַק מִצְוָה זוֹ לְבַדָּהּ, וְהִיא לְבַדָּהּ תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ וּבְרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת** – כמו למשל, אילו ידע האדם, שקיימת לגביו מצוה אחת בלבד, והיא תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות, הרי היה מתוך שמחה רבה ביותר מקיים אותה מצוה – באותה מדה עליו לשמוח במצות האמונה ב״יחוד ה׳״ האמיתי, **הֲרֵי בְּכֹחַ וְחַיּוּת נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה רַבָּה זוֹ תִּתְעַלֶּה נַפְשׁוֹ לְמַעֲלָה מַעֲלָה, עַל כָּל הַמּוֹנְעִים קִיּוּם כָּל הַתְּרֵי״ג מִצְוֹת מִבַּיִת** – הפרעות הנובעות מגופו ונפשו הבהמית, **וּמִחוּץ.** – הפרעות הנובעות מהסובב אותו, והיינו: שכל המניעות הנובעות מגופו ונפשו הבהמית ומעניני העולם, לא ימנעו אותו מלקיים תרי״ג המצוות. שכן, מאחר שהוא חש את האמונה בענין ״יחוד ה׳״, שאין שום דבר מבלעדי ה׳, הרי שאין שום דבר שבידו להפריע לו לקיים תורה ומצוות שהן רצונו של הקב״ה, ולכן – ה״אמונה״ היא יסוד כל המצוות. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר ״בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה״**– כמו שכתוב: ״וצדיק באמונתו יחי׳״, **״יִחְיֶה״ דַּיְקָא,** – דוקא, **כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, דֶּרֶךְ מָשָׁל, כָּךְ תִּחְיֶה נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה רַבָּה זוֹ. וְהִיא שִׂמְחָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת, כִּי מִלְּבַד שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת** – הנפש שמבינה, **בְּקִרְבַת ה׳ וְדִירָתוֹ אִתּוֹ עִמּוֹ** – את קרבת ה׳, והיותו ״דר״ בדירה אחת אתו עמו – שזאת היא שמחה עצומה לנפש, הרי נוסף על כך,

ליקוטי אמרים

ועל זה תיקנו ליתן שבח והודיה לשמו ית׳ בכל בקר ולומר אשרינו מה טוב חלקנו וכו׳ ומה יפה ירושתנו כלומר כמו שהאדם שש ושמח בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו כן ויותר מכן לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו שהנחילנו אבותינו הוא יחוד ה׳ האמיתי אשר אפי׳ בארץ מתחת אין עוד מלבדו וזו היא דירתו בתחתונים וז״ש רז״ל תרי״ג מצות ניתנו לישראל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה כלומר כאלו אינה רק מצוה אחת היא האמונה לבדה כי ע״י האמונה לבדה יבא לקיום כל התרי״ג מצות דהיינו כשיהיה לבו שש ושמח באמונתו ביחוד ה׳ בתכלית השמחה כאלו לא היתה עליו רק מצוה זו לבדה והיא לבדה תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות הרי בכח וחיות נפשו בשמחה רבה זו תתעלה נפשו למעלה מעלה על כל המונעים קיום כל התרי״ג מצות מבית ומחוץ. וזהו שאמר באמונתו יחיה יחיה דייקא כתחיית המתים דרך משל כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו והיא שמחה כפולה ומכופלת כי מלבד שמחת הנפש המשכלת בקרבת ה׳ ודירתו אתו עמו.

---

7. מכות כד, א. 8. חבקוק ב, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני י"ג אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 84, עוד זאת ישמח... עד עמ' מג, באמונה זו:

עוֹד זֹאת יִשְׂמַח בְּכִפְלַיִם בְּשִׂמְחַת ה' וְגֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמוּנָה זוֹ, – שבנפש האדם, **דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא מַמָּשׁ וְאִתְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – ממה שה"סטרא־אחרא" נכפית ממש, והחושך נהפך לאור, **שֶׁהוּא חֹשֶׁךְ הַקְּלִפּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַחָמְרִי, הַמַּחֲשִׁיכִים וּמְכַסִּים עַל אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ "עַד עֵת קֵץ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9]**: "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ"** – שיגיע זמן בו יהיה סוף לחושך הקליפות המכסות על אור הקדושה. [**דְּהַיְנוּ "קֵץ הַיָּמִין",** – כשיתגלה ה"ימין" שלמעלה, **שֶׁיַּעֲבִיר** – הקב"ה, את **רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו"**[10]**, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**][11]**.** – כל זה יהיה כשהקליפה תתבטל, ואילו עתה, כשהקליפה עדיין מכסה על הקדושה, הרי, כשהאדם, באמונתו בענין "יחוד ה'", שובר את ה"קליפה", והופך את חושך ה"קליפה" לאור, יש בכך משום גרימת נחת רוח רב להקב"ה. **וּכְפָרָט בְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים טָמֵא וּמָלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא, וְאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ** – כמו, **כְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה** – בצירוף המעלה של **בְּיִתְרוֹן אוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּיְקָא.** – דוקא, מהפיכת החושך לאור. – וכשבחוץ לארץ נקלט בו ענין "אחדות ה'", יש בכך משום גרימת שמחה גדולה מיוחדת למעלה. בהתאם לכך, מובן ממילא, שככל שגדול יותר החושך השורר במקום – כך גדולה יותר ה'נחת רוח' למעלה הנובעת מהאמונה ב"אחדות ה'" שיהודי הנמצא באותו מקום מאמין. הרי, שהשמחה היא כפולה: שמחת הנפש על קרבתה להקב"ה, והשמחה על גרימת ה'נחת רוח' והשמחה להקב"ה כביכול. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׂיו",** – "בעושיו" **פֵּרוּשׁ, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל – יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת ה', אֲשֶׁר** – הקב"ה, **שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בְּדִירָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם** – הנבראים שבעולם, **בְּחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ.** – ובהם קמה דירה להקב"ה. ולכן נאמר "בעושיו" – לשון עשיה, לאמר: שהשמחה היא גדולה ביותר ממה שהדירה להקב"ה כביכול, מוקמת בתוך הנבראים שבעולם העשיה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "בְּעוֹשָׂיו" לְשׁוֹן רַבִּים,** – אלה שעושים אותו (לכאורה היה צריך לומר "ישמח ישראל בעושו" – לשון יחיד) **שֶׁהוּא עוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִי הַמָּלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא, שֶׁנִּקְרָא "רְשׁוּת הָרַבִּים"** – ולא רשות היחיד, יחידו של עולם, אלא רשות של קליפות, שהן רבות **וְ"טוּרֵי דְּפַרוּדָא",** – הרי הפירוד, שכל אחד לעצמו הוא הר נפרד גבוה, וכל אחד מהם יש מי שעשה אותו – הוא ה' (לכן נאמר "עושיו" לשון רבים), **וְאִתְהַפְּכָן לִנְהוֹרָא,** – והם נהפכים לאור, **וְנַעֲשִׂים "רְשׁוּת הַיָּחִיד" לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, בֶּאֱמוּנָה זוֹ:** – על־ידי אמונתו של יהודי ב"אחדות ה'" האמיתית – כל זה נעשה "רשות היחיד" ל"יחידו של עולם", ולכן נאמר "בעושיו" לשון רבים, שהשמחה למעלה היא במיוחד מזה שכל עניני העשיה הנפרדים נהפכים לאור הקדושה על־ידי האמונה בענין "אחדות ה'".

ליקוטי אמרים

עוד זאת ישמח בכפליים בשמחת ה' וגודל נחת רוח לפניו ית' באמונה זו דאתכפיא ס"א ממש ואתהפך חשוכא לנהורא שהוא חשך הקליפות שבע"הז החומרי המחשיכים ומכסים על אורו ית' עד עת קץ כמ"ש קץ שם לחשך [דהיינו קץ הימין שיעביר רוח הטומאה מן הארץ ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וכמ"ש לקמן] ובפרט בארצות עו"ג שאוירם טמא ומלא קליפות וס"א ואין שמחה לפניו ית' כאורה ושמחה ביתרון אור הבא מן החשך דייקא. וז"ש ישמח ישראל בעושיו פי' שכל מי שהוא מזרע ישראל יש לו לשמוח בשמחת ה' אשר שש ושמח בדירתו בתחתוני' שהם בחי' עשיה גשמיית ממש. וז"ש בעושיו לשון רבים שהוא עו"הז הגשמי המלא קליפות וס"א שנק' רשות הרבים וטורי דפרודא ואתהפכן לנהורא ונעשים רשות היחיד ליחודו ית' באמונה זו:

~ יום שלישי י"ד אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מג, פרק לד והנה... עד עמ' 86, ה' לו:

פֶּרֶק לד. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שלעתים מסויימות, על האדם לזכך את נפשו ולהאיר אותה בשמחת הלב, על־ידי התבוננותו בענין יחוד ה' האמיתי, איך שהקב"ה יחיד ומיוחד, וכל הבריאה בטלה במציאות לגביו, כאילו אינה קיימת כלל.

---

9. איוב כח, יג. **10.** ישעי' מ, ה. **11.** סוף פרק ל"ו. **12.** תהלים קמט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת — ידוע הדבר, **שֶׁ"הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה"**[1], — כאמור, רומז המושג "מרכבה", לדבר שבטל לגמרי למישהו, ואין לו שום רצון אחר, אלא רצונו של מי שהוא בטל אליו, כמו "מרכבה" שנתונה לגמרי לרצון הנוהג בה. **שֶׁכָּל יְמֵיהֶם לְעוֹלָם לֹא הִפְסִיקוּ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת מִלְּקַשֵּׁר דַּעְתָּם וְנִשְׁמָתָם לְרִבּוֹן הָעוֹלָמִים בַּבִּטּוּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ.** — האבות עמדו תמיד בביטול במציאות להקב"ה, בהרגשתם התמידית את ייחודו האמיתי; **וְאַחֲרֵיהֶם** — היו אלה, **כָּל הַנְּבִיאִים, כָּל אֶחָד לְפִי מַדְרֵגַת נִשְׁמָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ,** — התבטלותו במציאות של כל נביא, היה בהתאם לרום מדריגת נשמתו ולגודל השגתו, **וּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** — על כל מדריגות הנביאים, **שֶׁאָמְרוּ**[2] **עָלָיו: שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,** — משה רבנו היה בטל במציאות להקב"ה בצורה כזו, שדיבורו היה דיבור של השכינה. וכהתבטלות גרונו של האדם לדיבורו, כך היה ביטול גרונו של משה לשכינה, **וּמֵעֵין זֶה** — במשהו מהתבטלות האבות והנביאים, **זָכוּ** — כל, **יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמַד הַר סִינַי,** — באותו מעמד, עמדו כולם בהתבטלות במציאות להקב"ה, בדמיון כלשהו להתבטלות במציאות של האבות והנביאים. **רַק שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִסְבֹּל,** — ביטול רב כזה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[3] **שֶׁעֵל כָּל דִּבּוּר** — של עשרת הדיברות, **פָּרְחָה נִשְׁמָתָן כּוּ',** — אלא שהקב"ה החזיר להם את הנשמות ב"טל" של תחיית המתים[4], **שֶׁהוּא** — "פרחה נשמתן", **עִנְיַן בִּטּוּל בְּמְּציאוּת, הַנִּזְכָּר לְעֵיל.** — המוסבר לעיל. **לָכֵן** — מפני שלא יכלו "לסבול" את גילוי האור האין־סופי, עד שהשפיע עליהם ה"ביטול במציאות", שהנשמה לא תוכל להישאר בגוף, **מִיָּד אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ מִשְׁכָּן וּבוֹ** — במשכן, — **קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים** — **לְהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ,** — שבקדשי הקדשים של המשכן, תשרה השכינה, **שֶׁהוּא** — השראת השכינה היא: **גִּלּוּי יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[5]. — שבמה התבטאה השראת השכינה במשכן ובמקדש — והרי מלא כל הארץ כבודו? — בהתגלות יחוד ה' בהם, כלומר: ענין זה שהקב"ה "אין עוד מלבדו", האיר שם בהתגלות, ולא בצורה מוסתרת כפי שהדבר הוא בעולם. הרי, שהתגלות "יחוד ה' האמיתי" לבני ישראל, היתה על־ידי המשכן והמקדש. **וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ — אֵין לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ, הוּא יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — מקום בו יבוא לידי ביטוי והתגלות, יחודו של ה' יתברך. אחרי חורבן בית המקדש, אין מקום כזה בנמצא, **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה,** — בתורה בלבד מתגלה יחוד ה', **שֶׁהוּא** — ההלכה היא, **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ, הַמְּלֻבָּשִׁים בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ.** — ומאחר שבהלכות התורה מלובשים רצונו וחכמתו של הקב"ה — זהו רצונו של הקב"ה שכך וכך יהיה פסק הדין, וחכמתו של הקב"ה היא ה"שכל" של ההלכה — ורצונו וחכמתו של הקב"ה, הם דבר אחד אתו; הרי שבתורה ישנו הגילוי של יחוד ה'. **וְלָכֵן, אֲחַר שֶׁיַּעֲמִיק הָאָדָם מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּעִנְיַן בִּטּוּל הַנִּזְכָּר־לְעֵיל כְּפִי יְכָלְתּוֹ, זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ:** — יתבונן בדברים הבאים: **כִּי מִהְיוֹת קָטָן שִׁכְלִי וְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתִי מֻהָכִיל,** — אינני מסוגל, בגלל קטנות שכלי ושורש נשמתי, **לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה וּמִשְׁכָּן לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, מֵאַחַר דְּלֵית מַחֲשָׁבָה דִּלְי תְּפִיסָא וּמַשָּׂגַת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּלָל וּכְלָל** — אין בכוח שכלי ומחשבתי כלל וכלל, "לתפוס" ולהשיג את הקב"ה, **שׁוּם הַשָּׂגָה בָּעוֹלָם, וְלֹא שֶׁמֵּץ מִנְּהוּ** — ולא משהו, **מֵהַשָּׂגַת הָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים,** — על־ידי השגתם באלקות, היה בכוח האבות והנביאים להיות "מרכבה" ו"משכן" להתגלות יחוד ה'; ואילו אני, כשאין בי אפילו שמץ

ליקוטי אמרים

פרק לד והנה מודעת זאת שהאבות הן הן המרכבה שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפי' שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרבון העולמים בביטול הנ"ל ליחודו ית' ואחריהם כל הנביאים כל אחד לפי מדרגת נשמתו והשגתו ומדרגת משרע"ה היא העולה על כולנה שאמרו עליו שכינה מדברת מתוך גרונו של משה ומעין זה זכו ישראל במעמד הר סיני רק שלא יכלו לסבול כמאמר רז"ל שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו' שהוא ענין ביטול במציאות הנ"ל לכן מיד אמר להם לעשות לו משכן ובו קדשי הקדשים להשראת שכינתו שהוא גילוי יחודו ית' כמ"ש לקמן ומשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו הוא יחודו ית' אלא ארבע אמות של הלכה שהוא רצונו ית' וחכמתו המלובשים בהלכות הערוכות לפנינו ולכן אחר שיעמיק האדם מחשבתו בענין ביטול הנ"ל כפי יכלתו זאת ישיב אל לבו כי מהיות קטן שכלי ושרש נשמתי מהכיל להיות מרכבה ומשכן ליחודו ית' באמת לאמיתו מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו ית' כלל וכלל שום השגה בעולם ולא שמץ מנהו מהשגת האבו' והנביאים

---

1. ראה לעיל פרק כג. 2. ראה זהר פרשת פנחס דף רלב, א; רד"ל על שמות רבה סוף פרשה ג. 3. שבת פח, ב. 4. כפי שיוסבר להלן בפרק לו. 5. פרק נג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהשגתם, אי אפשר לי להגיע, על־ידי השגתי, למציאות של "מרכבה" ו"משכן"; **אִי לְזֹאת** — מכיון שכך, **אֶעֱשֶׂה לוֹ** — להקב"ה, **מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ,** — באותה צורה שהיא ביכלתי, **הוּא הָעֵסֶק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה** — שכאמור, התורה היא הרי "משכן ומכון לשבתו יתברך", **כְּפִי הַפְּנַאי שֶׁלִּי, בִּקְבִיעוּת עִתִּים** — ללימוד התורה, **בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, כְּדַת הַנִּתְּנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּהֲלָכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה,** — עד כמה שכל אחד לפי השגתו ומצבו, מחוייב על פי ההלכה ללמוד תורה, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[6]**: "אֲפִלּוּ פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כו'".** — ופרק אחד ערבית, אם אין באפשרותו ללמוד יותר משני פרקים — הרי זו מצות תלמוד תורה שלו שנמשכת אצלו תמיד, והוא נעשה על־ידי־זה משכן ומכון לשבתו יתברך. **וּבָזֶה יִשְׂמַח לִבּוֹ וְיָגִיל, וְיִתֵּן הוֹדָאָה עַל חֶלְקוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, עַל שֶׁזָּכָה לִהְיוֹת אִשְׁפַּזְיְכָן** — מארח, **לַגְּבוּרָה** — להקב"ה, על־ידי התורה ש"ניתנה" מפי הגבורה", **פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, כְּפִי הָעֵת וְהַפְּנַאי שֶׁלּוֹ,** — שיש לו ללמוד תורה, **כְּמִסַּת יָדוֹ** — כפי האפשרות שניתנה לו, **אֲשֶׁר הִרְחִיב ה' לוֹ:** — את הזמן ללמוד תורה.

ליקוטי אמרים

אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו הוא העסק בת"ת כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה וכמאמר רז"ל אפי' פרק אחד שחרית כו' ובזה ישמח לבו ויגיל ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב על שזכה להיות אושפזיכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו:

~ יום רביעי ט"ו אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 86, ואם ירחיב ה' לו... עד עמ' 86, מסטרא דא:

וְאִם — הוא חושב לעצמו ומחליט: **יַרְחִיב ה' לוֹ עוֹד** — ויהיה לו יותר פנאי ללמוד תורה, **אֲזַי "טְהוֹר יָדַיִם יוֹסִיף אֹמֶץ"**[7], — אז, הוא מחליט, יקדיש יותר ויותר מזמנו ללימוד תורה, **וּ"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה כו'".** — אותה מחשבה טובה, שהחליט במחשבתו, ש"לכשירחיב" ילמד תורה יותר ויותר (עד לכל היום כולו), נחשבת כאילו אכן עשה כך (כמאמר חכמינו ז"ל[8]: "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה")[9], **וְגַם שֶׁאָר הַיּוֹם כֻּלּוֹ שֶׁעוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, יִהְיֶה מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — על־ידי, **בִּנְתִינַת הַצְּדָקָה שֶׁיִּתֵּן מִיגִיעוֹ,** — מפרנסתו, **שֶׁהִיא** — נתינת הצדקה, **מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** — בהן צריך יהודי להתדבק, ואותן הוא צריך לעשות, **"מַה הוּא רַחוּם וְכו'"**[10], — אף אתה רחום, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[11]**: "חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא".** — חסד היא ה"יד הימנית" של הקב"ה כביכול, כלומר: שעל־ידי ההתנהגות במדת החסד, נעשה האדם כלי ו"מכון" ל"דרועא ימינא", לחסדו של הקב"ה. **וְאַף שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא חֹמֶשׁ** — מפרנסתו, זהו השיעור המירבי לנתינת צדקה — ממילא מוקדש לצדקה רק החלק החמישי משעות עבודתו במשך היום. כיצד, איפוא, הוא יכול בשאר ארבעת חלקי היום, שהוא מקדיש לצרכיו,

ליקוטי אמרים

ואם ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסיף אומץ ומחשבה טובה כו' וגם שאר היום כולו שעוסק במשא ומתן יהיה מכון לשבתו ית' בנתינת הצדקה שיתן מיגיעו שהיא ממדותיו של הקב"ה מה הוא רחום וכו' וכמ"ש בתיקונים חסד דרועא ימינא ואף שאינו נותן אלא חומש

---

6. מנחות צט, ב. **7.** איוב יז, ט. **8.** קידושין מ, א. **9.** בהתאם להסברו הנרחב של כ"ק אדמו"ר שליט"א באחת משיחותיו הקדושות, הכוונה במה שמוסיף שיחליט באם יהיה לו יותר זמן - ילמד יותר, והקב"ה מצרף מחשבה טובה זו למעשה - היא: כדי שיהיה במשך כל היום משכן ומכון לשבתו, לא רק בשעה שהוא לומד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית - הרי זה על־ידי החלטתו שכשיעזור לו השי"ת ויהיה לו יותר זמן פנוי, ילמד יותר, בזמן הפנוי הרב יותר - הוא יכול הרי לקוות ולהתברך שיהיה זה "כל היום", שתהיה מלאכתו נעשית על־ידי אחרים ויהיה לו זמן ללמוד כל היום. החלטה זו, שאז ילמד כל היום. כשהיא - אותה מחשבה - מצורפת ונחשבת כ"מעשה", הרי זה אמור למשך כל היום, שבמשך כל היום יהיה משכן ומכון לשבתו יתברך; ולכן הכניס רבנו הזקן נקודותיים (:) לפני המלים "ואם ירחיב", כדי להפריד ענין זה ולהראות שיש לכך יותר שייכות למה שהוא אומר להלן, שהוא מחפש עצות איך להיות כל היום משכן ומכון לשבתו. אלא שהוא מחפש להלן עצות על הזמן הנותר מהיום שאין הוא לומד בו - על־ידי ענין הצדקה - הרי זה מפני ש"מחשבה טובה" היא רק "כאילו עשאה", אבל הדבר הרי לא נעשה בפועל - בא רבנו הזקן ואומר שביכלתו להיות משכן ומכון לשבתו במעשה בפועל על־ידי ענין הצדקה. **10.** שבת קלג, ב. **11.** תיקוני זהר, תיקון א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להיות "מכון לשבתו יתברך"? — התשובה היא: **הֲרֵי הַחֹמֶשׁ** — שהוא נותן לצדקה, **מַעֲלֶה עִמּוֹ כָּל** — שאר, **הָאַרְבַּע יָדוֹת לַה', לִהְיוֹת מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כַּנּוֹדַע מַאֲמַר רַז"ל**[12] **שֶׁמִּצְוֹת צְדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְקָרְבָּנוֹת הָיָה כָּל הַחַי** — כל בעלי החיים, **עוֹלֶה לַה' עַל־יְדֵי בְּהֵמָה אַחַת,** — שהביאו לקרבן, **וְכָל הַצּוֹמֵחַ** — היה עולה, **עַל־יְדֵי "עֶשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן" כו'.** — שהיו מביאים לקרבן מנחה. כך גם במתן צדקה: על־ידי נתינת חלק אחד מפרנסתו לצדקה — הוא מעלה גם את שאר החלקים. **וּמִלְּבַד זֶה, הֲרֵי בִּשְׁעַת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה עוֹלֶה לַה' כָּל מַה שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה מֵאַרְבַּע הַיָּדוֹת לִבְרִיאוּת גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** — הרי שגם שאר זמנו, שהקדיש אותם להרוויח את ארבעת החלקים לצרכיו הוא — נעשים למשכן ולמכון לשבתו יתברך, על־ידי תורתו ותפילתו. באמור לעיל הוסבר שאחרי שאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על־ידי חשבון מצבו הרוחני, שאינו כמו שצריך להיות — ישתדל האדם להגיע לאחר מכן לשמחה אמיתית; ופרטים שונים בשמחה זו: — השמחה על יציאת נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, והתעלותו ושובו למקור האלקי על־ידי תורה ומצוות: — השמחה על קרבת האלקים בשעת התעמקותו בענין "יחוד ה' האמיתי"; — וחדוותו הגדולה מן השמחה השוררת למעלה, על־ידי שהוא שבר והכניע את ה"סטרא אחרא"; להלן יוסבר, שכל הפרטים האלה בשמחה, אינם סותרים לעובדה, שיחד עם זה יהיה נתון במרירות ובלב נשבר בגלל מצב גופו ונפשו הבהמית; שכן, אף שמרירות ושמחה הן שתי תנועות הנוגדות אחת את השניה — הרי, מאחר שהן נובעות משני גורמים שונים, יש באפשרות שני הלכי רוח מנוגדים אלה למשול יחד בנפשו של האדם. **וְהִנֵּה, בְּכָל פְּרָטֵי מִינֵי שִׂמְחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל — אֵין מֵהֶן מְנִיעָה לִהְיוֹת "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס",** — ושיהיו לו, **וְ"לֵב נִשְׁבָּר", וְרוּחַ נְמוּכָה — בִּשְׁעַת הַשִּׂמְחָה מַמָּשׁ,** — באותו זמן ממש שהוא שרוי בשמחה, יכול שתהיה לו גם מרירות ולב נשבר וכדומה. **מֵאַחַר כִּי הֱיוֹתוֹ נִבְזֶה בְּעֵינָיו וְכו' — הוּא מִצַּד הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** — מהחשבונות המראים לו את שפלות גופו ונפשו הבהמית, **וְהֱיוֹתוֹ בְּשִׂמְחָה — הוּא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וְנִיצוּץ אֱלֹהוּת הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ** — בנפש האלקית, **לְהַחֲיוֹתָהּ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל [בְּפֶרֶק לא].** — ולכן, אין המרירות והשמחה סותרות ומפריעות אחת לשניה, כי כל אחת מהן נובעת מסיבה אחרת. **וּכְהַאי גַּוְנָא אִיתָא בַּזֹּהַר**[13]**:** — בדומה לזה נאמר ב"זוהר": **"בְּכִיָּה תְּקִיעָא בְּלִבָּאי מִסִּטְרָא דָא, וְחֶדְוָה תְּקִיעָא בְּלִבָּאי מִסִּטְרָא דָא":** — בכיה תקועה בלבי מצד אחד, וחדוה תקועה בלבי מצד אחר. — רבי אלעזר ברבי שמעון, בשמעו מאביו, רבי שמעון (בר יוחאי), סודות התורה בענין חורבן בית המקדש — אמר, שבשעת מעשה היה לבו גם עצוב — מחורבן בית המקדש, שרק עתה נודע לו גודל החורבן, וגם שמח, בצד השני של לבו, מסודות התורה שנתגלו לו. הרי, כשישנן שתי סיבות נפרדות — יכולות שתי "תנועות" מנוגדות, כמו בכיה ושמחה, לבוא לידי ביטוי באותו זמן.

ליקוטי אמרים

הרי החומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה' להיות מכון לשבתו ית' כנודע מאמר רז"ל שמצות צדקה שקולה כנגד כל הקרבנו' ובקרבנות היה כל החי עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון סלת אחד בלול בשמן כו' ומלבד זה הרי בשעת התורה והתפלה עולה לה' כל מה שאכל ושתה ונהנה מארבע הידות לבריאות גופו כמ"ש לקמן. והנה בכל פרטי מיני שמחות הנפש הנ"ל אין מהן מניעה להיות נבזה בעיניו נמאס ולב נשבר ורוח נמוכה בשעת השמחה ממש מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' הוא מצד הגוף ונפש הבהמית והיותו בשמחה הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלובש בה להחיותה כנ"ל [בפ' ל"א] וכה"ג איתא בזהר בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא:

~ יום חמישי ט"ז אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 86, פרק לה. והנה... עד עמ' מד, עכ"ל.

פֶּרֶק לה. לפני שאנו מתחילים ללמוד פרק ל"ה, כדאי להזכיר שוב — כפי שנאמר בקיצור בפרק י"ז — שספר ה"תניא" (כפי שכתוב בדף־השער) מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקל מאד לקיים תורה ומצוות "בפיך ובלבבך", כלומר, בשלשת כוחות הביצוע הנקראים "לבושים"; "בפיך" — בכוח הדיבור, "בלבבך" — בכוח

12. סוכה מט, ב; בבא בתרא ט, א. 13. חלק ב. דף קנה, א; חלק ג. דף עה, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המחשבה, ו"לעשותו" בכוח המעשה; ובמובן עמוק יותר, רומזת המלה "בלבבך" גם על רגשי הלב הפנימיים — אהבה ויראה להקב"ה. על כך שאל בפרק י"ז, שלכאורה זהו נגד החוש שלנו, כי אין הדבר קל כל־כך להגיע לרגש מלא של אהבה לה' ושל יראה ממנו — והתורה הרי מדברת כלפי כל הדורות — כיצד, איפוא, "קרוב הדבר מאד" לקיים תורה ומצוות באופן של "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'?! והסביר שם, שהמלה "לעשותו" היא פירושו של "בלבבך", כלומר, מדובר בסוג כזה של "בלבבך", אהבה כזו, המביאה ל"לעשותו", לקיום תורה ומצוות **במעשה** — רגש כזה הוא "קרוב מאד". כלומר, אחרי שיתעמק במוחו בגדלותו של הקב"ה, והמוח הרי שולט בטבעו על הלב, יביא הדבר שיתעורר בלבו רצון והחלטה ללמוד תורה ולקיים מצוות; והלב הרי שולט על כל שאר האברים, שהם כלים שעל ידם מבצע האדם את רצונו והחלטתו. לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שגם מי שאין לו ידיעה בגדלותו של הקב"ה ואין באפשרותו להתבונן בכך — גם הוא ביכלתו להגיע לאהבת ה' וליראת ה', על ידי שיעורר בתוכו את ה"אהבה המסותרת" אל הקב"ה, הנמצאת בלב כל יהודי, והכוללת בתוכה גם יראה, הפחד שלא להינתק מהקב"ה, גם הוא ביכלתו לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבה ה' וביראת ה'. בהמשך באים מספר פרקים המסבירים את הדרכים כיצד להרחיק את האפשרויות של ההפרעות בעבודת ה'; וכיצד יוכל תמיד לעבוד את השי"ת בשמחה, שהיא עיקר גדול בעבודת ה'. ברם, ממה שמסיים את הפסוק "כי קרוב" במלה "לעשותו", מוכח, שעיקר ותכלית הכל הוא קיום מצוות במעשה. בהתאם לכך תוסבר, בפרקים הבאים, הסגולה המיוחדת והנעלית שישנה במצוות מעשיות. [מן הענין לזכור מה שלמדנו, ש"בינוני" נקרא מי שלא עבר עבירה מימיו, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה; ורק בכוחות הפנימיים שבלבו, חזק עדיין היצר הרע, ולכן אפשר שתהיינה לו תאוות גם לדברים אסורים — מזה יכולים לעלות בו גם הרהורי עבירה, אלא שה"בינוני" לוחם מיד עם יצרו הרע, ואינו מאפשר לו להביא לביצוע את רעיונותיו ואף לא לחשוב ולהרהר בהם].

וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר תֵּבַת "לַעֲשׂוֹתוֹ", — שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שכפי האמור, מורה המלה "לעשותו" על מעלה גדולה ומיוחדת בקיום מצוות במעשה, **וְגַם לְהָבִין מְעַט מִזְעִיר** — וכן להבין, לפחות במקצת, את **תַּכְלִית בְּרִיאַת הַ'בֵּינוֹנִים'** — "שנבראו באופן שישארו בינונים, שאין לאדם הבחירה בזה כל כך כו' (פי"ד)" — לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מהי "תכלית בריאת הבינונים" — בהדגשת המלה **בריאת** — **שנבראו באופן להישאר** בינונים, שלא כל אחד יש לו הבחירה במידה כזו — להתעלות למעלה מדרגת ה'בינונים', ועליהם להישאר תמיד במדריגת ה'בינונים', כפי שהוסבר בפרק י"ד, **וִירִידַת נִשְׁמוֹתֵיהֶם לָעוֹלָם הַזֶּה**, — ומהי תכלית ירידת נשמותיהם לעולם הזה, באופן של **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא־אָחֳרָא**, — שהיא ההיפך מהנשמה; **מֵאַחַר שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְשַׁלְּחָהּ** — להשתחרר מן הנפש הבהמית, **כָּל יְמֵיהֶם**, — ואף לא, **וְלִרְחוֹתָהּ מִמְּקוֹמָהּ מֵחֶלֶל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב** — באופן **שֶׁלֹּא יַעֲלוּ מִמֶּנָּה** — מהנפש הבהמית, **הִרְהוּרִים אֶל הַמֹּחַ**, — גם דבר זה לא יהיה בידם לבצע, **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִיפָּה הִיא בְּתַקְּפָהּ וּבִגְבוּרָתָהּ אֲצָלָם כְּתוֹלַדְתָּהּ**, — ומלחמתם בנפש הבהמית אין לה השפעה על עצם הנפש הבהמית, **רַק** — וכל שהוא מצליח להשיג במלחמתו היא רק **שֶׁלְּכוּשֶׁיהָ אֵינָם מִתְלַבְּשִׁים בְּגוּפָם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**, — (בפרק י"ב), שאין ה"בינוני" מאפשר ללבושי הנפש הבהמית להתלבש בגופו — לעשות, לדבר ולחשוב במה שאסור; **וְאִם־כֵּן** — מאחר שעצם הנפש הבהמית נשאר בו בתוקפו, נשאלת השאלה: **לָמָּה זֶּה יָרְדוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם** — של ה"בינונים", **לָעוֹלָם־הַזֶּה לִינַע** — להתייגע, **לָרִיק חַס־וְשָׁלוֹם, לְחַלְּחֵם כָּל יְמֵיהֶם עִם הַיֵּצֶר, וְלֹא יָכְלוּ לוֹ?** — ואף שבפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמלחמתו זו של ה"בינוני" בנפש הבהמית — שלא להרשות השתלטותה במחשבה, דיבור ומעשה — גורמת למעלה נחת־רוח רבה, ואם כן אין זה "לריק"! — אף־על־פי־כן "לשם כך לא צריכה עדיין להיות **ההתלבשות** בנפש הבהמית, **אדרבה** — עליהם להיות שני צדדים נוגדים ושונאים וכו' וכשהנפש האלקית מנצחת, יעשה ויפעל בלי הנפש הבהמית כו'" — לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מאחר שחידושה של הנפש האלקית "לכופף את הסטרא־אחרא" באה על ידי ההתלבשות בתוך הנפש הבהמית — ולא באופן ששתי הנפשות מתבצרות בעמדותיהן הנפרדות — הרי זה מורה, שבנוסף ל"אתכפיא סטרא־אחרא" ולנחת־רוח היוצאת מכך, קיימת כאן כוונה נוספת, לפעול בתוך הנפש הבהמית עצמה — ואם־כן נשארת הקושיא: בפרט זה, לפעול על הנפש הבהמית, יוצא הדבר שה"בינוני" עמל

ליקוטי אמרים

פרק לה והנה לתוספת ביאור תיבת לעשותו וגם להבין מעט מזעיר תכלית בריאת הבינונים וירידת נשמותיהם לעו"הז להתלבש בנפש הבהמית שמהקליפה וס"א מאחר שלא יוכלו לשלחה כל ימיהם ולדחותה ממקומה מחלל השמאלי שבלב שלא יעלו ממנה הרהורים אל המוח כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה היא בתקפה ובגבורתה אצלם כתולדתה רק שלבושיה אינם מתלבשים בגופם כנ"ל וא"כ למה זה ירדו נשמותיהם לעו"הז ליגע לריק ח"ו להלחם כל ימיהם עם היצר ולא יכלו לו ותהי זאת נחמתם לנחמם בכפליים לתושיה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כל ימי חייו לשוא חס־ושלום? אלא: **וּתְהִי זֹאת נֶחָמָתָם, לְנַחֲמָם בְּכִפְלַיִם לְתוֹשִׁיָּה, וּלְשַׁמֵּחַ לִבָּם בַּה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ תּוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם.** — כלומר, נחמתם ושמחתם של ה"בינונים", תהיה באור האלקי השוכן אתם בשעה שהם לומדים תורה ועוסקים בעבודת ה'. **וְהוּא, בְּהַקְדִּים** — נקדים תחילה ציטוט לְשׁוֹן הַ'יְנוּקָא' [בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק[1]] **עַל פָּסוּק[2]: "הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ" — "וְכִי בְּאָן אֲתַר עֵינוֹי דְּבַר נַשׁ כּוּ'**, — וכי באיזה מקום נמצאות עיניו של אדם. האם הם במקום אחר, שהפסוק אומר שדווקא "בראשו" הם עיניו של אדם? **אֶלָּא קְרָא הָכִי הוּא וַדַּאי,** — אלא בודאי כוונת הפסוק היא: **דְּתָנַן:** — שהרי למדנו, **לֹא יְהַךְ בַּר נַשׁ בְּגִלּוּיֵהּ דְּרֵישָׁא אַרְבַּע אַמּוֹת,** — אל ילך אדם ארבע אמות בגילוי ראש; **מַאי טַעְמָא,** — מדוע? **דִּשְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ,** — כי שכינה שורה על ראשו. ולכן, **וְכָל חָכָם עֵינוֹהִי וּמִילּוֹי בְּרֵישֵׁיהּ אִינּוּן,** — עיניו של כל חכם (כל התעניינותו ותשומת לבו, ולכן גם) דיבוריו (מרוכזים) בראש. כלומר: **בְּהַהוּא דְּשַׁרְיָא וְקַיְּמָא עַל רֵישֵׁיהּ,** — באור השכינה ה"שורה" ו"קיים" על ראשו; **וְכַד עֵינוֹי תַּמָּן, לְנַדֵּעַ,** — וכשעיניו (התעניינותו ומבטו) מוסבים לשם, עליו לדעת **דְּהַהוּא נְהוֹרָא דְּאַדְלִיק עַל רֵישֵׁיהּ — אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא,** — אותו אור ה"דולק" על ראשו (המאיר על נשמתו) זקוק לשמן. **בְּגִין דְּגוּפָא דְּבַר־נַשׁ אִיהוּ פִּתִילָה, וּנְהוֹרָא אַדְלִיק לְעֵילָא,** — שכן, גופו של אדם משול לפתילה (ממנה נמשך האור ובה קבועה האש) והאש בוערת מעליה; **וּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא צָוַח וְאָמַר[3]:** — ושלמה המלך "צווח" ומצוה: **וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר, דְּהָא נְהוֹרָא דְּ'בְּרֹאשׁוֹ' אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא,** — שכן, האור שעל ראשו זקוק ל"שמן", **וְאִינּוּן עוֹבְדָאן טַבְאָן,** — ואלה הם מעשים טובים שאדם עושה. המעשים הטובים מהווים השמן לאותו אור. **וְעַל דָּא הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ",** — ועל כך, עיניו של החכם בראשו, והוא דואג שלא יחסר ה"שמן", המעשים הטובים, לצורך אותו אור, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.** — של ה"זוהר".

ליקוטי אמרים

ולשמח לבם בה' השוכן אתם בתוך תורתם ועבודתם והוא בהקדים לשון הינוקא [בזהר פ' בלק] על פסוק החכם עיניו בראשו וכי באן אתר עינוי דבר נש כו' אלא קרא הכי הוא ודאי דתנן לא יהך בר נש בגילוי' דרישא ארבע אמות מאי טעמא דשכינתא שריא על רישיה וכל חכם עינוהי ומילוי ברישיה אינון בההוא דשריא וקיימא על רישיה וכד עינוי תמן לנדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה אצטריך למשחא בגין דגופא דב"נ איהו פתילה ונהורא אדליק לעילא ושלמה מלכא צוח ואמר ושמן על ראשך אל יחסר דהא נהורא דבראשו אצטריך למשחא ואינון עובדאן טבאן וע"ד החכם עיניו בראשו עכ"ל.

~ יום שישי י"ז אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מד, והנה ביאור משל... עד עמ' 88, ביחוד גמור.

וְהִנֵּה בֵּאוּר מָשָׁל זֶה, — שב"זוהר", **שֶׁהִמְשִׁיל אוֹר הַשְּׁכִינָה לְאוֹר הַנֵּר שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר וְנֶאֱחָז בַּפְּתִילָה בְּלִי שֶׁמֶן, וְכָךְ אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל גּוּף הָאָדָם שֶׁנִּמְשַׁל לִפְתִילָה, אֶלָּא עַל־יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים דַּוְקָא,** — שהאדם עושה, המשמשים כ"שמן" לאותו אור, **וְלֹא דַּי לוֹ בְּנִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל, לִהְיוֹת הִיא** — שהנשמה תהיה **כְּשֶׁמֶן לִפְתִילָה** — כלומר, שהנשמה תשמש "שמן" לפתילה, הגוף, שהרי טבע האש להימשך למעלה, ואין היא נאחזת למטה, כי־אם על־ידי אחיזתה בפתילה הבוערת או בעץ הבוער; אך מאידך הפתילה עצמה נאכלת במהירות, והאש נעתקת ממנה מהר; זאת ועוד: אש כזו הבאה מהפתילה בלבד לא תפיק אור זך, מכיון שאין הפתילה מותאמת לגמרי להיהפך לאש — ולכן נזקקים לשמן, שהוא חומר הנהפך לגמרי לאש, ואז מתקיימת האש ומאירה אור זך. מכאן מובן מדוע אין הגוף יכול לשמש כשמן לאור השכינה השורה על האדם, כי הגוף נשאר במציאותו

ליקוטי אמרים

והנה ביאור משל זה שהמשיל אור השכינה לאור הנר שאינו מאיר ונאחז בפתילה בלי שמן וכך אין השכינה שורה על גוף האדם שנמשל לפתילה אלא ע"י מעשים טובים דווקא ולא די לו בנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל להיות היא כשמן לפתיל' מבואר ומובן לכל משכיל כי הנה נשמת האדם

1. קפז, א. 2. קהלת ב, יד. 3. קהלת ט, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואינו נהפך לחלק מהאש עצמה. אבל הנשמה שהיא חלק אלקה, יכולה לכאורה, להיעשות לשמן לאור השכינה, מכיון שביכלתה להיהפך לאור הקדושה השורה על האדם. ואם כך — מדוע על האדם להזדקק למעשים טובים דוקא. שהם ישמשו כשמן? **מְבֹאָר וּמוּכָן לְכָל מַשְׂכִּיל,** — רבנו הזקן מסביר להלן, שנשמתו של אדם — אף של צדיק גמור שעובד את הקב"ה ביראה ובאהבה בתענוגים — בכל זאת, אין היא בטלה במציאות, עד כדי כך שתיהפך לגמרי לאור ה', שהרי היא בכל זאת איזו מציאות — שהרי יש מי שירא, ויש מי שאוהב; וכך ישנם כאן שני דברים, שהאחד אוהב את השני או ירא מפניו. ולכן, אין הנשמה יכולה לשמש כשמן לאור ה'. ורק מצוות ומעשים טובים, שכפי שיסביר להלן, הם דבר אחד עם אור ה' — יכולים לשמש כשמן לאור ה' המאיר ביהודי. ועל כך הוא אומר ב"תניא": **כִּי הִנֵּה נִשְׁמַת הָאָדָם, אֲפִלּוּ הוּא צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים** — שהוא מרגיש באהבה את התענוג מאלקות, דבר הנחשב למדריגה נעלית ביותר; **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָהּ** — נשמתו איננה **בְּטֵלָה בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי לְבָטֵל וְלִכְלֵל בְּאוֹר ה' מַמָּשׁ, לִהְיוֹת לַאֲחָדִים וּמְיֻחָדִים בְּיִחוּד גָּמוּר,** — עם אור ה', **רַק הוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ — יְרֵא ה' וְאוֹהֲבוֹ;** — הוא ירא את ה', הוא אוהב את ה'. כלומר: אין הנשמה נהפכת לגמרי לאור ה', כמו השמן הכלה לגמרי ונהפך לאור הנר. ולכן אין הנשמה עצמה יכולה לשמש כ"שמן" לאור ה'. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ** — הקב"ה רוצה, שיהודי יקיים אותה מצוה; **וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא מְקוֹר הַחַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים,** — אמנם גם כל העולמות והנבראים חיים רק מכיון שהקב"ה רוצה שהם יחיו; אך ההבדל בין הרצון המחיה את הבריאה לבין הרצון שבמצוות מתבטא בכך, שהעולמות והנבראים שואבים את חיותם מהרצון העליון, על ידי **שֶׁיּוֹרֵד** — הרצון העליון, **אֲלֵיהֶם עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וְהֶסְתֵּר פָּנִים שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּרוּךְ־הוּא** — "פנים" היינו פנימיות, פנימיותו של הרצון העליון מסתתרת, ומאירה רק חיצוניותו של הרצון **וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת,** — ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, **עַד שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְהַוּוֹת וּלְהִבָּרְאוֹת יֵשׁ מֵאַיִן** — ושיוכלו להיות **וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא יִבָּטְלוּ בִּמְצִיאוּת** — שכן, אילו התהוותם מהרצון העליון היתה שלא על ידי הצמצומים הרבים ו"הסתרת פנים" וכו' — לא היו הם בציור של "יש" ו"דבר נפרד", אלא היו בטלים במציאות לגמרי. דוקא כשפנימיות הרצון העליון "מסתתרת" וגם חיצוניות הרצון העליון באה לידי גילוי על ידי צמצומים רבים וירידת המדריגות — קיימת אפשרות להתהוותם של העולמות והנבראים, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[4], **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין שָׁם הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל** — שכן, המצוות הן הן רצונו הפנימי של הקב"ה בכל הבריאה. למשל: אדם עוסק במסחר ומרוויח, וברווח זה הוא מפרנס את משפחתו — הרי שרצונו לעסוק במסחר ולהרוויח הוא רצון חיצוני בלבד; הרצון הפנימי והאמיתי הוא לפרנס את משפחתו — ובגלל רצון זה, הוא כבר רוצה גם להרוויח, ולשם כך הוא רוצה לעסוק במסחר. הדברים יובנו כך גם בהקשר לענייננו: רצונו של הקב"ה בקיומם של עולמות ונבראים (חיצוניות הרצון) הוא רק כדי שיהיו יהודים שיקיימו את המצוות (פנימיות הרצון), ודבר זה מציאותי רק כשישנו עולם שנברא. ומכיון שהמצוות הן הרצון הפנימי והאמיתי, ושום דבר אינו מסתיר עליהן, הרי במילא: **אֵין הַחִיּוּת שֶׁבָּהֶם** — שבמצוות, **דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא הוּא מְיֻחָד וְנִכְלָל בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ בְּיִחוּד גָּמוּר.** — ולכן מובן הדבר, שרק המצוות יכולות לשמש "שמן" לאור השכינה, כי הן נהפכות ממש ומתמזגות באורו של הרצון העליון, כמו השמן שנהפך ומתמזג באש הנר [על־ידי־זה נכלל ברצון העליון לא רק הכוח של הנפש האלקית המקיים את המצוה, אלא גם כוח המעשה של הגוף המקיים את המצוה המעשית, כמו הכוח שמניח את התפילין, או שמחזיק את האתרוג וכדומה, הרי הוא נכלל באור ה' של הרצון העליון, כפי שיסביר רבנו הזקן בהמשך].

ליקוטי אמרים

אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגי' אעפ"כ אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו. משא"כ המצות ומעשים טובים שהן רצונו ית' ורצונו ית' הוא מקור החיים לכל העולמות והברואים שיורד אליהם על ידי צמצומים רבים והסתר פנים של רצון העליון ב"ה וירידת המדרגות עד שיוכלו להתהוות ולהבראות יש מאין ודבר נפרד בפני עצמו ולא יבטלו במציאות כנ"ל משא"כ המצות שהן פנימית רצונו ית' ואין שם הסתר פנים כלל אין החיות שבהם דבר נפרד בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור.

4. פרק י, כא, כב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"ח אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 88, והנה ענין השראת... עד עמ' מה, וכו'):

להלן מוסבר, מדוע אי אפשר שתהיה השראת השכינה על האדם על ידי אהבה ודבקות רוחניות בין הנשמה לאלקות, אלא על ידי קיומן של מצוות: **וְהִנֵּה, עִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, הוּא גִּלּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּאֵיזֶה דָּבָר,** – שכן, בעצם הרי נמצא הקב"ה בכל מקום, וכשאומרים שעל דבר זה שורה השכינה, הכוונה היא להתגלות האלקית על אותו דבר, **וְהֵינוּ לוֹמַר,** – כלומר: **שֶׁאוֹתוֹ דָּבָר נִכְלָל בְּאוֹר ה' וּבָטֵל לוֹ בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, שֶׁאָז הוּא שֶׁשּׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ ה' אֶחָד.** – השראת השכינה פירושה – התגלות השכינה, וההתגלות באה רק היכן שישנה התבטלות. **אֲבָל כָּל מַה שֶּׁלֹּא בָּטֵל אֵלָיו בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי – אֵין אוֹר ה' שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ. וְאַף צַדִּיק גָּמוּר שֶׁמִּתְדַּבֵּק בּוֹ** – בהקב"ה, **בְּאַהֲבָה רַבָּה** – שהיא מדריגה נעלה ביותר בדרגות האהבה והדבקות להקב"ה, בכל זאת: **הֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל בֶּאֱמֶת,** – אין מחשבה שתוכל "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה באמת. **כִּי אֲמִתַּת** – הענין של **"ה' אֱלֹהִים אֱמֶת"** – **הוּא יִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ,** – של הקב"ה, **שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֶפֶס בִּלְעָדוֹ מַמָּשׁ,** – כפי שלמדנו בפרק כ', שאמיתת ענין אחדות ה' אינה מתבטאת רק בכך שהוא א־ל אחד; אלא, שרק הוא נמצא, ובלעדו אין שום דבר קיים – כי הכל בטל להקב"ה. **וְאִם־כֵּן זֶה הָאוֹהֵב,** – הצדיק, עליו אנו אומרים שהוא אוהב את הקב"ה, **שֶׁהוּא יֵשׁ** – בהרגשתו, בכך שמורגש כאן זה מי שאוהב, **וְלֹא אֶפֶס – לֵית מַחֲשָׁבָה דִּילֵיהּ תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** – הרי שאין מחשבתו של הצדיק (הוא וכוחותיו) "תופסת" ומשיגה את הקב"ה כלל, **וְאֵין אוֹר ה' שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ, אֶלָּא עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים.** – פנימיות רצונו וחכמתו של הקב"ה איננה מסתתרת כלל בקיום המצוות, ולכן, דוקא על־ידי קיום המצוות יכולה להיות באדם השראה והתגלות של אור הוי', ולא על ידי עבודה רוחנית מופשטת. הגהה ביחס למה שנאמר כאן, שההתגלות של אלקות ואור אין־סוף ברוך־הוא בדבר, באה דוקא כשהדבר בטל במציאות לחלוטין ונכלל באור ה' – ומשום כך, גם צדיק גמור, על אף דבקותו ואהבתו הרבה ("אהבה רבה") לאלקות, אין ה"מחשבה" שלו, "תופסת" ומשיגה כלל את הקב"ה, אלא דוקא על ידי קיומן של המצוות שהן רצונו וחכמתו של הקב"ה – אומר רבנו הזקן בהגהה: *(**וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מִמּוֹרִי עֶלְיוֹן־הַשָּׁלוֹם,** – הרב המגיד ממזריטש, **פֵּרוּשׁ וְטַעַם לְמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ מִתְיַחֵד אֲפִלּוּ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ תְּחִלָּה בִּסְפִירַת חָכְמָה,** – דוקא אז, באמצעות ספירת ה"חכמה", מתאחד הקב"ה עם עניני עולם האצילות. ועל כך אמר הרב המגיד ממזריטש "פירוש" ו"טעם": "פירוש" – מהי משמעות התלבשותו של הקב"ה בספירת החכמה; ו"טעם" – מדוע אין הוא מתאחד בשום דבר רק אחרי התלבשותו בספירת החכמה. **וְהֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא אֶחָד הָאֱמֶת,** – ה"אחד" האמיתי, כלומר: **שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ, וְזוֹ הִיא מַדְרֵגַת הַחָכְמָה וְכוּ'):** – מדריגת החכמה היא ה"הרגשה" שהוא לבדו נמצא, ובלעדו אין דבר קיים. זוהי המשמעות שאור אין־סוף מתלבש בספירת החכמה: אור אין־סוף מתגלה כמו ש"הוא לבדו ואין זולתו", ולכן אין הוא מתאחד בשום דבר, רק אחרי שהוא מתלבש תחילה בספירת החכמה. שכן, אור אין־סוף מתאחד רק בדבר שהוא בטל במציאות והוא "נרגש" בו כמו ש"הוא לבדו ואין זולתו". הרגשה זו היא, כאמור, מדריגת החכמה. תוכנה של הגהה זו, הוא ענין עמוק בחסידות, ובעזרת ה' יובן בהרחבה יותר בהמשך השיעורים. ממה שלמדנו עד עתה, מובן מדוע המצוות דוקא נעשות ל"שמן" לאור השכינה, ולא הנשמה עצמה, או העבודה הרוחנית של דבקות ואהבה.

ליקוטי אמרים

והנה ענין השראת השכינה הוא גילוי אלהותו ית' ואור א"ס ב"ה באיזה דבר והיינו לומר שאותו דבר נכלל באור ה' ובטל לו במציאות לגמרי שאז הוא ששורה ומתגלה בו ה' אחד אבל כל מה שלא בטל אליו במציאות לגמרי אין אור ה' שורה ומתגלה בו ואף צדיק גמור שמתדבק בו באהבה רבה הרי לית מחשבה תפיסא ביה כלל באמת כי אמיתת ה' אלהים אמת הוא יחודו ואחדותו שהוא לבדו הוא ואפס בלעדו ממש. וא"כ זה האוהב שהוא יש ולא אפס לית מחשבה דיליה תפיסא ביה כלל ואין אור ה' שורה ומתגלה בו אלא ע"י קיום המצות שהן רצונו וחכמתו ית' ממש בלי שום הסתר פנים*

הגהה

(וכאשר שמעתי ממורי ע"ה פי' וטעם למ"ש בע"ח שאור א"ס ב"ה אינו מתייחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'):

והנה כשהאדם עוסק בתורה אזי נשמתו שהיא נפשו האלהית עם שני לבושיה הפנימים לבדם שהם כח הדבור ומחשבה נכללות באור ה' א"ס ב"ה ומיוחדות בו ביחוד גמור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — יב אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצוה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וא"כ הוא . . . 72 ספי"ג.

כְּתִיב: "מַתָּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ, וְלִפְנֵי גְדוֹלִים יַנְחֶנּוּ". יֵשׁ לְךָ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי הַשֵּׁם בְּחָכְמָתָם אוֹ בְּעָשְׁרָם, אֲבָל מַתָּן אָדָם נוֹתֵן אֶת הָאָדָם שֶׁלּוֹ בְּאֵיזֶה הִתְעַסְּקוּת בְּהַחְזָקַת הַדָּת, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד כִּי יַרְחִיב לוֹ, אֶלָּא עוֹד זֹאת כִּי לִפְנֵי גְדוֹלִים יַנְחֶנּוּ.

יום ששי — יב אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, ששי עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: פרק לז. והנה . . . בעבירה ח"ו.

דער אָנהויב פון פרשת הקרבנות איז: אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. עס האָט דאָך געדארפט שטיין אדם מכם כי יקריב גו', זאָגט דער אלטער רבי: אדם כי יקריב, בכדי אז א מענש זאָל ווערען נעהנטער צו השי"ת איז מכם קרבן לה', פון אייך אליין דארף זיין דער קרבן, מקריב זיין זיין אייגענע בהמה, דעם יצר הרע וואָס ווערט אָנגערופען נפש הבהמית.

תרגום

הַתְּחָלַת פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה'". צָרִיךְ הָיָה לִהְיוֹת כָּתוּב "אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב גוֹ'"? אוֹמֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: "אָדָם כִּי יַקְרִיב" – כְּדֵי שֶׁאָדָם יִתְקָרֵב לַה' יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי "מִכֶּם קָרְבָּן לַה'" – מִכֶּם עַצְמְכֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקָּרְבָּן, לְהַקְרִיב אֶת הַ"בְּהֵמָה" הַפְּרָטִית – אֶת הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁנִּקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

יום שני

יום חמישי — יג אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצוה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ובפרט . . . 72 נגדי תמיד.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

אאמו"ר אמר: בא מיר איז ברור, אז א חסידישער איד זיצט אין בית המדרש, און לערענט אָדער חזר'ט א חסידות ברבים, איז א שמחה בא די זיידעס, און זייער שמחה איז מספיק פאר איהם, קינדער און קינד'ס קינדער רוב טוב בגשמיות וברוחניות.

תרגום

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] אָמַר: בָּרוּר לִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי חֲסִידִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלוֹמֵד אוֹ חוֹזֵר חֲסִידוּת בָּרַבִּים, הֲרֵי זוֹ שִׂמְחָה אֵצֶל זְקֵנַי, וְשִׂמְחָתָם מַסְפֶּקֶת עֲבוּרוֹ, לְבָנָיו וּבְנֵי בָּנָיו – רֹב טוּב בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת יג אדר שני, פרשת זכור ה׳תש״ג

הַפְּטוֹרָה: כֹּה אָמַר ה׳. אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים, אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: ויקרא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ומעות . . . מז התפלה.

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. אז מ׳ווערט שוואך אין תורה, וואָס דער לימוד התורה איז דאָך על מנת לעשות ולקיים, קומט עמלק און קיהלט אָפּ דעם אידען, וילחם עם ישראל, ר״ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה, – און עמלק מאכט קאלט קדושת התורה. והעצה לזה בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. וצא הלחם בעמלק ל׳ יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

תרגום

״וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים״ – ״שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה״. כְּשֶׁמִּתְרַפִּים בַּתּוֹרָה, שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה הֲרֵי הוּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם – בָּא עֲמָלֵק וּמְקָרֵר אֶת הַיְּהוּדִי; ״וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל״ – רָאשֵׁי תֵבוֹת יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אוֹת אַחַת בַּתּוֹרָה, וְלָכֵן נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִכְתֹּב אוֹת בַּתּוֹרָה – וַעֲמָלֵק מְצַנֵּן אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה. וְהָעֵצָה לָזֶה – ״בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים״, אַנְשֵׁי מֹשֶׁה, וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא, שֶׁבְּכָל דּוֹר יֵשׁ רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. ״וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק״ – בִּלְשׁוֹן יָחִיד, לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית בְּכָל דּוֹר וּבְכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.

יום שלישי

יום ששי יד אדר א, פורים קטן ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: תצוה, ששי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: וגם מי . . . לז ומעשה.

אאזמו״ר סיפר לאאמו״ר: די מאמרים וואָס זיינען געדרוקט אין לקוטי תורה, האט דער טאַטע (הצ״צ) אויסגעקליבען פון צוויי טויזענט מאמרים.

תרגום

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״שׁ] סִפֵּר לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ]: הַמַּאֲמָרִים שֶׁנִּדְפְּסוּ בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״, אַבָּא (הַ״צֶּמַח צֶדֶק״) בְּרָרָם מִתּוֹךְ אַלְפַּיִם מַאֲמָרִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון — יד אדר שני, פורים — ה׳תש״ג

בִּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה קוֹרְאִים: (ח, יא) לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד, וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד. (ט, ב) וְאִישׁ לֹא עָמַד לִפְנֵיהֶם, וְאִישׁ לֹא עָמַד לִפְנֵיהֶם.
בַּאֲמִירַת "הָאֲרֶרֶת הַזֹּאת", "אֲרֶרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית", מְנַעְנְעִים אֶת הַמְּגִלָּה.
נוֹסַח שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב: בְּרוּכִים כָּל הַצַּדִּיקִים. שֶׁהֶחֱיָנוּ – גַּם בַּיּוֹם.

שיעורים. חומש: צו, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: זאת ועוד . . . 94 והחומרי.

בַּמְּגִלָּה שֶׁכָּתַב אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״שׁ] לֹא נִכְתְּבוּ עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בְּעַמּוּד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן לֹא כָּל הָעַמּוּדִים מַתְחִילִים בְּתֵבַת "הַמֶּלֶךְ".

בְּ"תוֹרָה אוֹר" בֵּאוּר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "יָבִיאוּ לְבוּשׁ" סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה בְּחִינַת לְבוּשׁ", צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְהִיא בְּחִינַת פָּנַי, וְזוֹ הִיא הַמִּסְתַּתֶּרֶת... שֶׁהִיא בְּחִינַת עַתִּיק בְּחִינַת סדכ״ס" [=סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין]. וְיֵשׁ נֹסַח אַחֵר: "וְהִנֵּה בְּחִינַת 'בַּיּוֹם הַהוּא' הוּא בְּחִינַת בִּינָה אִמָּא עִלָּאָה הַמְקַנֶּנֶת בִּבְרִיאָה בְּכוּרְסֵיָא, אָכֵן מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת נַעֲשָׂה עַתִּיק לִבְרִיאָה, שֶׁנֶּעְתָּק וְגָבֹהַּ מִבְּרִיאָה, וְאֵינָהּ בָּאָה בְּהִתְגַּלּוּת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁאֲפִלּוּ מִבְּחִינַת 'בַּיּוֹם הַהוּא' הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'אַסְתִּיר פָּנַי', שֶׁכֵּן נִקְרָא 'מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת', לְפִי שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִכָּל הַי״ס [=י׳ סְפִירוֹת], מִמַּלְכוּת דְּכֶתֶר דַּאֲצִילוּת נַעֲשָׂה כֶּתֶר מַלְכוּת, וּמִמַּלְכוּת שֶׁבַּחָכְמָה נַעֲשָׂה חָכְמָה שֶׁבַּמַּלְכוּת כו׳".

יום רביעי — שבת — טו אדר א, שו״פ קטן — ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים וְצִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: תצוה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: עוד ישים . . . כמ״ש בזה״ק.

רוֹשְׁמִים עַל הַלֶּחֶם קֹדֶם בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא, אֲבָל נִזְהָרִים שֶׁלֹּא לַחֲתֹךְ.
גַּם בְּקִדּוּשׁ עַל הַפַּת אוֹמְרִין סַבְרִי מָרָנָן.

אויף לעתיד לבוא שטעהט: אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה. איצטער שווייגט דער דומם, מ׳טרעט אויף איהם און ער שווייגט. אָבער עס וועט קומען א צייט אין דעם גילוי פון לעתיד, וואָס דער דומם וועט אָנהויבען ריידען, דערציילען, און ער וועט מאָנען, אויב מען האָט גייענדיג ניט געטראַכט אָדער געערעדט דברי תורה, פאר וואָס האָט מען אויף איהם געטראָטען.

די ערד וואָס מען טרעט אויף איהר, ווארט טויזענטער יאָהרען, פון ששת ימי בראשית, און עס טרעטען אויף איהר דערווייל כמה ברואים בעלי חיים כו׳, ביז עס וועט דאָרט טרעטען א איד, צוויי אידען, און וועלען ריידען א דבר תורה. ובאם לאו – זאָגט זי: דו ביזט דאָך אויך ווי א בהמה.

תרגום

אוֹדוֹת "לֶעָתִיד לָבֹא" כָּתוּב: "אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה". כָּעֵת מַחֲרִישׁ הַדּוֹמֵם. דּוֹרְכִים עָלָיו – וְהוּא שׁוֹתֵק. אַךְ יָבֹא זְמַן בַּגִּלּוּי שֶׁלֶּעָתִיד, שֶׁהַדּוֹמֵם יַתְחִיל לְדַבֵּר, לְסַפֵּר, וְיִתְבַּע: אִם תּוֹךְ כְּדֵי הֲלִיכָה לֹא הִרְהֲרוּ אוֹ שׂוֹחֲחוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, מַדּוּעַ דָּרְכוּ עָלָיו?!

הָאֲדָמָה עָלֶיהָ דּוֹרְכִים, מַמְתִּינָה אַלְפֵי שָׁנִים, מֵאָז שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, וּבֵינְתַּיִם דּוֹרְכִים עָלֶיהָ כַּמָּה בְּרוּאִים, בַּעֲלֵי חַיִּים כו׳ עַד שֶׁיִּצְעַד שָׁם יְהוּדִי, שְׁנֵי יְהוּדִים, וִישׂוֹחֲחוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. וּבְאִם לָאו – אוֹמֶרֶת הִיא: אַתָּה הֲרֵי גַּם כְּמוֹ בְּהֵמָה!

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום שני **טו אדר שני, שושן פורים** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: צו, שני עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: כאשר כל . . . 94 האבות.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״שׁ] אָמַר, אֲשֶׁר אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי כָּתַב בִּשְׁבִיל כָּל סוּג וְסוּג מֵהַמַּשְׂכִּילִים וְהָעוֹבְדִים אֲשֶׁר בַּעֲדַת הַחֲסִידִים מַאֲמָרִים וְסֵפֶר מְיֻחָד, לְבַד ׳שַׁעַר הַיִּחוּד׳ וְ׳שַׁעֲרֵי אוֹרָה׳ שֶׁהֵם כְּלָלִיִּים, וְנִכְתְּבוּ עֲבוּר כָּל הַחֲסִידִים: ׳שַׁעַר הַיִּחוּד׳ הוּא הַמַּפְתֵּחַ דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְ׳שַׁעֲרֵי אוֹרָה׳ – אַלֶּף־בֵּית דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום חמישי

יום ראשון **טז אדר א** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: כי תשא, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: פרק ל. עוד . . . 76 כמ״ש במ״א.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: בִּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת. וְלֹא הָיָה דָּבָר הַמַּבְרִיק זוּלַת מַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, שֶׁמֵּהֶן נַעֲשׂוּ הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ. הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ הֵם הַבָּאִים [בַּתּוֹרָה] בָּאַחֲרוֹנָה בְּכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְתַשְׁמִישׁוֹ הוּא בְּרֹאשׁ [=הַתְּחָלַת] כָּל עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן, כִּי נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן.

יום שלישי **טז אדר שני** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: צו, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: ומאחר . . . מח הממוצעת ביניהן.

מֵעֲבוֹדַת בַּעַל עֵסֶק: לְעוֹרֵר בְּעַצְמוֹ הָאֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן גָּמוּר בְּהַזָּן וּמְפַרְנֵס לְכָל בָּשָׂר, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ יִתֵּן לוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּרֶוַח, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב בֶּאֱמֶת כְּאִלּוּ פַּרְנָסָתוֹ כְּבָר מְזֻמֶּנֶת לְפָנָיו.

יום שישי

יום שני **יז אדר א** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: כי תשא, שני עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה באמת . . . 76 בתולדתו.

א סך יאָהרען נאָך פאַר פעטערבורג (המאסר שם בשנת תקנ״ט), איז דער אלטער רבי אמאָל ארויס צום עולם און האָט געזאָגט: אין גן־עדן דערהערט מען די טייערקייט פון עולם הזה. לא מיבעי מלאכי השרת, אפילו נאצלים הראשונים וואָלטען אלץ אוועקגעגעבען פאר א אמן יהא שמי׳ רבא פון א אידען, אז ער זאָגט בכל כחו כפירושו בכל כוונתו, היינו אז ער איז אינגאַנצען אין דעם.

דאָס איז געווען דער גאנצער מאמר, און ער האָט געפועלט אזא התלהבות והתלהטות בא די הערער, אַז א גאנץ יאָהר האָט מען געזאָגט איש״ר מיט א ברען.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תרגום

שָׁנִים רַבּוֹת לִפְנֵי פֶּעטֶרְבּוּרְג (שָׁם הָיָה הַמַּאֲסָר בִּשְׁנַת תקנ"ט) יָצָא פַּעַם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אֶל הַקָּהָל וְאָמַר: בְּגַן־עֵדֶן חָשִׁים בִּיקָרוֹ שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה; לֹא רַק מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, (אֶלָּא) גַּם נֶאֱצָלִים הָרִאשׁוֹנִים – הָיוּ מְוַתְּרִים עַל הַכֹּל בַּעֲבוּר "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא" שֶׁל יְהוּדִי שֶׁאוֹמֵר בְּכָל כֹּחוֹ, כְּפֵרוּשׁוֹ, בְּכָל כַּוָּנָתוֹ – כְּלוֹמַר שֶׁכֻּלּוֹ מֻנָּח בָּזֶה.

זֶה הָיָה כָּל הַמַּאֲמָר. וְהוּא פָּעַל אֵצֶל שׁוֹמְעָיו הִתְלַהֲבוּת וְהִתְלַהֲטוּת כָּזוֹ, שֶׁכָּל הַשָּׁנָה אָמְרוּ "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא" בְּלַהַט.

יום רביעי — יז אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ונמצא כי . . . מח גידיה.

בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים (פז, ז) אוֹמְרִים "כָּל מַעְיָנַי" – הַכָּ"ף בְּקָמַץ. בְּסֵדֶר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן – הַכָּ"ף בְּחוֹלָם.

שבת קודש

יום שלישי — יח אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה באמת . . . 76 באריכות.

בְּבִרְכַּת מְעַיִן שָׁלֹשׁ, אִם שָׁתָה יַיִן וְאָכַל פֵּרוֹת מִז' הַמִּינִים, חוֹתֵם: וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן וְעַל הַפֵּרוֹת, בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל פְּרִי הַגָּפֶן וְהַפֵּרוֹת (וְלֹא "וְעַל" הַפֵּרוֹת).

יום חמישי — יח אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כי כללות . . . מח יצירה עשיה.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמַּאֲמָרָיו: צְרִיכִים לִלְמֹד בְּכָל יוֹם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, שֶׁזֶּהוּ תְּרוּמוֹת מִדְּרָשֵׁי רַז"ל... וּלְכָל הַפָּחוֹת צָרִיךְ כָּל אֶחָד לִלְמֹד מַסֶּכֶת גְּמָרָא בְּשָׁנָה.

המשך ביאור למס' נזיר ליום רביעי עמ' א

יַיִן שהוא קל שֶׁהרי אם שתה אֵינוֹ סוֹתֵר את הנזירות, ואעפ"כ לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ ואסור אפילו במקום מצוה, אם כן תִּגְלַחַת שהיא חמורה שֶׁהרי היא סוֹתֶרֶת את הנזירות שלושים יום, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תּוּתַּר מִכְּלָלָהּ ויאסר הנזיר אף בתגלחת מצוה של מצורע. אלא אָמַר רַחֲמָנָא לגבי מצורע ביום שנטהר (ויקרא יד ט), 'יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ' והוסיף וְאָמַר רַחֲמָנָא 'וְאֶת זְקָנוֹ', והרי אפשר ללמוד את זקנו מראשו, אלא כפל הכתוב דבריו ללמדינו שאף הנזיר מותר בתגלחת זו. וְלמה לא נאמר שהתִּגְלַחַת לֹא תִּסְתּוֹר כְּלָל, מקַל וָחוֹמֶר מִיַּיִן, וּמַה איסור שתיית יַיִן שהוא חמור, שֶׁהרי לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ אפילו במקום מצוה, ואף על פי כן אם עבר ושתה אֵינוֹ סוֹתֵר את הנזירות כלל ואין צריך להוסיף עליה כלום, אם כן תִּגְלַחַת שהיא קלה שֶׁהרי הוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ במקום מצוה, שהרי אם היה מצורע ונטהר מותר להתגלח אף בימי נזירותו, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּסְתּוֹר ולא יתחייב להוסיף על ימי הנזירות כלום בעטיה של התגלחת. אלא, אין לומר כן משום דִּבְעֵינָן גִּידוּל שֵׂעָר – צריך שיהיה לו גידול שיער של שלושים יום כדי לקיים מצות תגלחת ביום סיום הנזירות, וְהָא לֵיכָּא – והרי אין לו שיער שגדל בשיעור זה, ולפיכך צריך להוסיף על נזירותו ולמנות שלושים יום עד שיוכל לסיים הנזירות ויביא קרבנותיו.

וְלמה לא נאמר שאם שתה יַיִן יִסְתּוֹר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מקַל וָחוֹמֶר מִתִּגְלַחַת, וּמַה תִּגְלַחַת שהיא קלה שֶׁהרי הוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ במקום מצוה, ואעפ"כ סוֹתֶרֶת ומצריכה למנות שלושים יום עד סיום הנזירות, אם כן יַיִן שהוא חמור שֶׁהרי לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בשום אופן, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּסְתּוֹר שלושים יום. הגמרא תמהה על המקשן: מִידֵּי הוּא טַעְמָא – כלום זהו הטעם שהתגלחת סותרת, משום שעבר והפר את נזרו, והרי לא זהו הטעם, אֶלָּא מִשּׁוּם גִּידּוּל שֵׂעָר – שיהיה לו שיער שיוכל לקיים בו מצות גלוח, וַנַּבִּי שתיית יַיִן לא שייך טעם זה, דְּהָא קָאֵים שְׂעָרוֹ – הרי שערו קיים ולא נפגם על ידי השתיה, ואין סיבה שיסתור שלושים יום, ועל כן לא נוכל ללמוד מתגלחת שיסתור:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ב אדר ~

האם מציצה היא אכילה?

הלכות שכירות פרק יב, הלכה י: אָסוּר לְפוֹעֵל לָמֹץ בָּעֲנָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים".

יש מפרשים כי אופן הלימוד הוא מהמילה 'ואכלת' – למעט את מציצת הפרי שאינה נחשבת אכילה אלא שתייה (תוספות ב"מ פז, ב).

ולפי זה, יש ללמוד מכאן שהמוצץ פרי לא יברך 'בורא פרי העץ' אלא 'שהכל' שהרי אינו אוכל אלא שותה, וכן שיעורו לחיוב בברכה אחרונה הוא ב'רביעית' כשיעור שתיה ולא ב'כזית' כשיעור אכילה (ראה אפיקי מגינים סי' רב סק"י, אמרי בינה או"ח סי' טז).

ואף שמפורש בגמרא (ב"מ צב, ב) שגם פועל העובד ביין מותר לו לשתות בשעת המלאכה, הרי שגם שתייה הותרה ולא רק אכילה, יש לפרש שהמיעוט מהמילה 'ואכלת' מתייחס רק לפועל העושה בדבר מאכל שהוא זכאי לאכול ולא לשתות, אך פועל העובד במשקה מותר לו לשתות, כשם שלעובד במאכל מותר לאכול (רש"ש על תוספות שם).

אולם יש שפירשו את הלימוד בדרך אחרת: התורה התירה לפועל לאכול בשעת המלאכה כדי למנוע ממנו צער ולהשביע את רעבונו, כנאמר "ואכלת ענבים כנפשך שבעך", אך המוצץ את הענב וזורק את קליפתו החיצונה, אוכל לשם תענוג ולא לשם שובע ודבר זה לא הותר (שיטה מקובצת בבא מציעא פז, ב בשם רבינו יהונתן).

והסבר נוסף: כאשר הפועל מוצץ את הפרי וזורק את הקליפה, הרי הוא משתמש בכמות גדולה יותר של ענבים וההפסד של בעל הכרם גדול יותר, וזאת לא התירה התורה (שטמ"ק שם).

וכן יש שדייקו מלשון הרמב"ם שכתב "אסור לפועל למוץ בענבים, שנאמר ואכלת ענבים" (והוסיף על לשון הגמרא שהביאה רק את המילה 'ואכלת') ומשמע שהלימוד אינו מהמילה 'ואכלת' לבד (כי מציצה אינה נקראת אכילה) אלא מהמילים 'ואכלת ענבים', היינו את כל הענבים ולא רק את המיץ שבתוכם (שושנת יעקב חו"מ סי' שלוסק"ב).

~ יום שני י"ג אדר ~

האם דיבור נחשב מעשה?

הלכות שכירות פרק יג, הלכה ב: כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ – לוֹקֶה... אֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל, לוֹקֶה.

בדין זה נחלקו בגמרא (ב"מ צ, ב): יש אומרים שכאשר חסם את הבהמה מלאכול באמצעות הרמת קול, על אף שעבר בכך על איסור 'לא תחסום', אינו לוקה, שכן אין לוקים על לאו שאין בו מעשה ויש אומרים שדיבור – 'עקימת פיו' – נחשב כמעשה ולכן לוקים על כך, וכן פוסק הרמב"ם.

מאידך, בהלכות סנהדרין (פי"ח ה"ב) מונה הרמב"ם את האיסורים שאין בהם מעשה, ובכללם איסורים שבדיבור, כגון נשבע לשקר ומקלל חברו בשם ה', ולכאורה הרי זו סתירה להלכה זו שדיבור נחשב כמעשה!

והביאור:

הדיבור נחשב כמעשה רק כאשר הוא גורר בעקבותיו תוצאות מעשיות, כגון המרים קולו על הבהמה ועל־ידי־כך גורם שהיא תדוש בלא לאכול, אך הנשבע או המקלל אין לדיבורו שום השלכות מעשיות ולכן אין דיבור זה נחשב כמעשה.

ומה שאמרו 'עקימת פיו הוי מעשה', אין הכוונה שפעולת הדיבור עצמה נחשבת כמעשה שלוקין עליו אלא שמאחר והדיבור קרוב למעשה, ניתן לראות את התוצאה הנגרמת על ידי הדיבור כהמשכו של הדיבור, ונמצא שפעולת הליכת הבהמה נחשבת כהמשך פעולת הדיבור של האדם ולכן לוקה על כך, אך אי אפשר לחייב על דיבור שאינו גורר שום תוצאה מעשית (מגיד משנה, ע"פ תוספות ב"מ שם. לקוטי שיחות חי"א עמ' 83).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי י"ד אדר ~

אחריות על כספי צדקה

הלכות שאלה ופקדון פרק ה, הלכה א: מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ – פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִשְׁמֹר", לֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים; וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים.

ונחלקו ראשונים בביאור דין זה: יש אומרים שפטור משום שמעות אלו הן בגדר 'ממון שאין לו תובעים' שכן אף אחד מהעניים אינו יכול לתבוע אותן שהרי לא נועדו דווקא בעבורו (רש"י ב"ק צג, ב. וכן דעת רוב הראשונים).

ויש סוברים שגזירת הכתוב היא, שכל ממון העומד להתחלק לעניים פטרה אותו התורה מחיובי שמירה אף אם יש לו תובעים, כגון שהכסף ניתן לשומר שלא על מנת לחלקו לעניים אלא כדי להחזירו למפקיד שיחלק אותו בעצמו (ראב"ן. הובא במחנה אפרים שומרים, טז).

והרמב"ם כותב בפירוש שהפטור הוא משום 'ממון שאין לו תובעים'. ולפי זה, כתב ה'לחם משנה' שאם ניתן לו על מנת להחזירו למפקיד, חייב.

אך ה'מחנה אפרים' (שם) כתב כי מאחר והרמב"ם לא חילק בזה, נראה שלדעתו בכל אופן פטור, אף כשהופקד אצלו על מנת להחזירו למפקיד. והטעם הוא, משום שהכסף אינו שייך למפקיד ואין לו בו אלא 'טובת הנאה', היינו הזכות להחליט למי לתת אותו, וזכות זו אינה נחשבת כממון שיש עליו זכות תביעה.

ויש להבין: לדעת הרמב"ם שדין זה אמור במעות שאין להן תובעים, למה הוצרכו ללמוד מהכתוב שפטור, והרי בלאו־הכי אין מי שיתבע זאת?

והביאור: אמנם העניים בעצמם אינם יכולים לתבוע את הממון, אך ניתן היה לומר שהמפקיד יוכל לתבוע את השומר להשיב לו את מעות העניים כדי שיוכל לקיים את מצות הצדקה. וזאת למדנו מהכתוב שפטור (מחנה אפרים שם).

~ יום רביעי ט"ו אדר ~

בין פקדון להלוואה

הלכות שאלה ופקדון פרק ז, הלכה יא: הַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה, לֹא נִתְּנוּ לִתְבֹּעַ אֶלָּא בִּמְקוֹמָן. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, אֵינוֹ יָכוֹל לִתְבָּעוֹ בְּגֹנַב.

המפקיד יכול לתבוע את הפקדון מהנפקד רק במקום שבו הפקיד את הפקדון, אך בהלוואה יכול המלווה לתבוע את החוב מהלווה בכל מקום, ו"המלווה את חבירו בישוב ותבעו במדבר – אינו יכול לדחותו אלא חייב לפרוע לו בכל מקום שיתבענו"(הל' מלוה ולוה פי"ג ה"ח).

ובטעם החילוק בין הלוואה לפקדון, כתב הסמ"ע (חו"מ סי' עד סק"א):

בהלוואה, כיון שהמלווה עשה טובה ללווה, ידו על העליונה ויכול לתבוע את חובו בכל מקום, מה שאין כן בפקדון, מאחר שהנפקד הוא זה שעושה טובה לבעלים, יכול הוא לומר למפקיד 'לא אחזיר את הפקדון עד שאחזור למקומו'.

והש"ך (שם סק"ג) ביאר:

"מלווה להוצאה ניתנה" ואינו מחזיר לו אותן המעות שקיבל כהלוואה, ולכן יכול המלווה לתבעו בכל מקום. ואילו בפקדון עליו להחזיר את אותו הפקדון שקיבל, ולפיכך יכול המפקיד לתובעו באותו המקום שקיבלו ולא במקום אחר.

והקשה הב"ח (שם ס"ג):

מה ההבדל בין פקדון להלוואה, הרי אם הפקדון נמצא ביד הנפקד והכסף נמצא ביד הלווה, בוודאי שחייבים להחזירם לבעלים. ואם אין הכסף ביד הלווה, גם בהלוואה אין הלווה חייב ללכת ולהביאו מביתו?

ותירץ: בהלוואה, כשיש לו נכסים (מטלטלים), חייב הלווה לפרוע בכל מקום שתובעו, אף אם על ידי זה יוזלו נכסיו כשיראו שהוא דחוק לפרוע את החוב. אבל בפקדון, אף אם יש לו נכסים משלו, אין מחייבים אותו לתת מנכסיו במקום הפקדון שנמצא במקום אחר אלא מחזיר במקום שקיבל והניח את הפקדון.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ט"ז אדר ~

פרעון הלוואה בפעם אחת?

הלכות מלוה ולוה פרק א, הלכה ג: אָסוּר לַלֹּוֶה לְכַבֵּשׁ מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'לֵךְ וָשׁוּב' – וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב".

ב'הגהות מיימוניות' הביא את דברי רבא (בבא מציעא עז, ב): המלוה לחברו מאה דינרים ופרע הלווה את חובו דינר דינר, הרי זה פרעון (אלא שיש לו למלווה תרעומת על הלווה, שיכול לומר לו גרמת לי הפסדים).

וכתב הרא"ש (שם פ"ו סי' ח) כי משמעות הדברים היא "שאין המלווה יכול לומר איני רוצה ליקח מעותי אלא בבת אחת". והלכה זו נלמדת מדברי רשב"ג (בבא מציעא שם) שהמוכר שדה באלף זוז ונתן לו הלוקח חמש מאות זוז, קנה את כל השדה ומשלם לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים. ומכאן שגם תשלום בפעמים רבות ייחשב כפירעון, אף שלא שילם את כל הסכום בתשלום אחד.

וה'שולחן ערוך' (חו"מ סי' עד ס"ד) הביא דעה זו שאם בא הלווה לפרוע בפרוטרוט, דינר דינר "אין המלווה יכול לעכב ולומר תן לי כל חובי בפעם אחת".

וכתב על זה הש"ך (שם סקי"ז):

הרי"ף וכן הרמב"ם השמיטו הלכה זו, כי לדעתם מה שאמר רבא שפרעון החוב דינר דינר נחשב כפרעון הוא רק בדיעבד, כשהמלווה הסכים וקיבל חלק מהחוב, שאז נחשב כפרעון ואינו יכול לומר ללווה: 'תחזור ותיקח ממני מה שפרעת לי דינר דינר שיהיו אצלך באחריותך עד שתפרע את כל הסכום, ואם לא תיקח – יהיו אצלי באחריותך', כי כיון שקיבל כבר חלק מהחוב אינו יכול לסרב. אך לכתחילה רשאי המלווה לעכב פרעון חלקי ולומר 'תן לי את כל החוב בפעם אחת'.

ומוסיף הש"ך כי יש לומר שזו גם משמעות דברי הרא"ש שהלכה זו נלמדת מדינו של רשב"ג במוכר שדהו באלף זוז, שגם שם, דוקא כאשר המוכר כבר קיבל לידיו תשלום חלקי, קנה הלוקח את השדה ויכול לשלם את השאר "אפילו לאחר כמה שנים" ואין המוכר יכול לחזור בו.

~ יום שישי י"ז אדר ~

האם מותר לכבד את המלווה בעליה לתורה?

הלכות מלוה ולוה פרק ו, הלכה ב: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ – לֹא יִמְשֹׁךְ עַבְדּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ בְּחִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר, וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּירָן. וְאִם דָּר, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר; וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ – הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית.

יש שלמדו מכאן כי אפילו הנאה שהלווה היה נותן למלווה בחינם גם לולי ההלוואה – נאסר עליו לתת לו לאחר ההלוואה, שהרי חצר זו אינה עשויה להשכיר והוא רגיל לאפשר את השימוש בה ללא תשלום, ואעפ"כ אסור לתת זאת למלווה (שו"ת הר"י מגאש סי' קיא).

אך רבים מהראשונים חלקו על כך וכתבו כי לא מסתבר שייאסר ללווה להשאיל למלווה חפצים שדרכו להשאילם בחינם לכל דורש; וכי מפני שלווה ממנו, יהא אסור לעשות לו שום טובה?

ולכן יש לפרש כי איסור זה נאמר דווקא בדברים הנעשים בפרהסיה ויש להם קול, כגון לדור בחצרו או להשתמש בעבדו, אך מותר להשאיל לו כלים וכדומה, אם היה משאילם גם לולי ההלוואה (תוספות ב"מ סד, ב ד"ה אבל חצר).

ולפי זה כתב הש"ך (יו"ד סי' קסו ס"א) שאין ללווה לכבד את המלווה במצוה, כגון לעלות לתורה, אע"פ שהיה עושה כן גם לולי ההלוואה, הואיל והדבר נעשה בפרהסיה.

ויש אומרים שאם הדבר ידוע שקודם ההלוואה היו בין המלווה ללווה יחסי קרבה שמחמתם היו משאילים זה לזה בחינם – אין איסור להמשיך לעשות כן לאחר ההלוואה, ולא אסרו אלא אם אין ביניהם קרבה מיוחדת (רא"ש ב"מ פ"ה סי"ז, וראה ש"ך שם).

אך לדעת אדמו"ר הזקן (הל' ריבית סי"א), כל דבר שבפרהסיה אסור אף באופן זה, כי אין הכל מכירים ביחסי הקרבה שביניהם מקודם, והדבר נראה בעיניהם כריבית. ומכל מקום, בדבר שכבר נהגו בו בפועל קודם ההלוואה, כגון שהלווה היה דר בחצרו בחינם, מותר להמשיך בכך גם לאחר ההלוואה, שכן אז ידוע לכל שאינו עושה כן מחמת ההלוואה. ולפי זה – אם היה רגיל לכבדו בעלייה לתורה או בדבר אחר לפני ההלוואה, מותר להמשיך לנהוג כך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"ח אדר ~

קונה או שליח?

הלכות מלוה ולוה פרק ח, הלכה ג: חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם עַד הַקַּיִץ, עַל מְנָת שֶׁאִם תֵּאָרַע בָּהּ תַּקָּלָה, הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ – הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם... וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם... הֲרֵי זֶה מֻתָּר; אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה, תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

מדובר במוכר לחברו חפץ שמחירו צפוי להתייקר ואם המכירה חלה מיד אסור לקבוע שהלוקח ישלם לאחר זמן לפי השער שיהיה אז, כי התוספת נחשבת כשכר המתנת המעות והיא ריבית, אך כאשר ניכר שהמכירה לא חלה עכשיו אלא לאחר זמן, בדין הוא שהתשלום יהיה כפי השער של אז ואין זו ריבית.

ויש שתי אפשרויות כיצד יהיה ניכר שהמכירה לא חלה מיד: א. כאשר הלוקח רשאי להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו. ב. כאשר בינתיים (עד התשלום) אחריות החפץ היא על המוכר, ואם יינזק או יאבד הקונה לא יצטרך לשלם.

ובענין זה מחלק הרמב"ם בין שני אופנים: באופן הראשון נדרשים שני התנאים כדי להתיר – שהאחריות תישאר על המוכר ושהלוקח יהיה רשאי להחזיר, ובאופן השני די בכך שיוכל הקונה להחזיר את החפץ, אף אם בינתיים האחריות חלה עליו.

וטעם החילוק הוא משום שבאופן הראשון מדובר שזמן התשלום הוא בקיץ, ואף אם הקונה ימכור את החבית מיד, יהיו המעות בידו עד אז כהלוואה, ובמקרה זה מותר לקבוע את התשלום כשעת היוקר בשני התנאים האמורים, אך באופן השני על הלוקח לשלם למוכר מיד כאשר ימכור את החפץ, ובמקרה זה אין מתייחסים אליהם כאל מוכר וקונה אלא הוא נחשב כשלוחו של המוכר למכור את החפץ, ולכן די בכך שיכול להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו, אף אם האחריות על שלימות החפץ מוטלת עליו (פרישה יו"ד סי' קעג סקכ"ז).

אגרות קודש

ב"ה, א' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר מאיר שי'

שלום וברכה!

נהניתי לקבל מכתבו מיום ב' העבר... יתן השי"ת הצלחה בלימודו ברבים, ועי"ז שמקרב לבב בנ"י לאביהם שבשמים בודאי יומשך לו תוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטים הן בגשמיות והן ברוחניות.

וכבר ידוע דעתי ע"פ המובא בכ"מ בדא"ח בגודל ענין העשי' בפועל, שיש להשתדל בכל האפשריות לדעת דינים המצוים, ולכן על הלומד ברבים להקדיש עכ"פ איזה רגעים ללימוד דינים אלו אשר רובם ככולם הם בשו"ע **אורח חיים** וע"ד הצחות י"ל גם בזה דרשת רז"ל על הפסוק אורח חיים פן תפלס וגו' אל תהי יושב ושוקל מצותי' של תורה כו' ודלא כדעת העולם אשר לימוד בשו"ע או"ח הוא שייך רק לאנשים פחותים במדריגה וכו'.

בברכה לבריאות הנכונה ובפ"ש אנ"ש שיחיו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ב אדר ~

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דין מלווה את חבירו על המשכון ונאנס, ודין שמירה בבעלים, ודין אומנים שהם שומרי שכר, ודין נתן לאומנים לתקן וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטוחן ועשאן סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ מָעוֹת בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ פֵּרוֹת[2], בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר[3]. לְפִיכָךְ, אִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּדָמָיו[4]. וְאִם נֶאֱנַס הַמַּשְׁכּוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּלְקַח בְּלִסְטִים מְזֻיָּן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר אֳנָסִין - יִשָּׁבַע שֶׁנֶּאֱנַס[5], וִישַׁלֵּם בַּעַל הַמַּשְׁכּוֹן אֶת חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[6].

2) כחכמים (בבא מציעא פ:) ולא כרבי יהודה האומר הלווהו מעות שומר חינם, פירות שומר שכר. 3) לפי שהוא נושא שכר, שאם יזדמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירת המשכון שלא יתקלקל, כגון, שטיחה וניעור (השווה שם כט:) יהא פטור מלתת לו פרוטה כפי הכלל שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלוה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דן רב יוסף (בבא קמא נו:) את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד (נדרים לג:) "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יזדמן לו עני בשעה שהוא עסוק בשמירתה (בבא מציעא שם וברי"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). 4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). 5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. 6) היינו, אפילו מה שכנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף זוז וקיבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) - אבדו אלפא זוזי" (מגיד משנה).

ב. כָּל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לְךָ[7] - הֲרֵי זֶה שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[8]. אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר[9], הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וַאֲנִי אַשְׁאִילְךָ לְמָחָר[10], שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר, הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לְךָ לְמָחָר[11].

7) בזמן אחד. 8) שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא.). 9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. 10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאילך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). 11) שם, היינו, שאם נגנב אצל השומר או אצל השואל - חייב, שכל אחד משאיל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל - פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאילך או שמור ואשאילך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמיישבו).

ג. כָּל הָאֲמָנִין - שׁוֹמְרֵי שָׂכָר הֵן[12]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ: טֹל אֶת שֶׁלְּךָ וְהָבֵא מָעוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הָאֻמָּן: גְּמַרְתִּיו, וְלֹא לָקְחוּ הַכְּלִים אֶת הַכְּלִי - הָאֻמָּן שׁוֹמֵר חִנָּם[13]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֻמָּן: הָבֵא מָעוֹת וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[14] - עֲדַיִן הוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר כְּשֶׁהָיָה[15].

12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה משמתמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). 13) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חינם בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). 14) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. 15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם).

ד. נָתַן לָאֻמָּנִין[16] לִתְקֹן, וְקִלְקְלוּ - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. כֵּיצַד? נָתַן לְחָרָשׁ[17] שִׁדָּה תֵבָה וּמִגְדָּל[18] לִקְבֹּעַ בָּהֶן מַסְמֵר, וְשִׁבְּרָן; אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הָעֵצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן שִׁדָּה תֵבָה וּמִגְדָּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי שִׁדָּה תֵבָה וּמִגְדָּל[19]; שֶׁאֵין הָאֻמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח הַכֵּלִי[20]. נָתַן צֶמֶר לְצַבֵּעַ, וְהִקְדִּימַתּוּ יוֹרֶה[21] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. צְבָעוֹ כָּעוּר[22], אוֹ נְתָנוֹ לוֹ לְצָבְעוֹ אָדֹם וּצְבָעוֹ שָׁחֹר, שָׁחֹר וּצְבָעוֹ אָדֹם, נָתַן עֵצִים לְחָרָשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַעֲשׂוֹת מֵהֶן כִּסֵּא נָאֶה וְעָשָׂה כִּסֵּא רַע אוֹ סַפְסָל[23]: אִם הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹתֵן בַּעַל הַכְּלִי אֶת הַהוֹצָאָה, וְאִם הַהוֹצָאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח - נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח בִּלְבַד[24]. אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא יִתֵּן לִי דְּמֵי הַצֶּמֶר אוֹ דְּמֵי הָעֵצִים[25] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[26]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֻמָּן: הֵא לְךָ דְּמֵי צַמְרְךָ אוֹ דְּמֵי עֵצֶיךָ וָלֵךְ[27] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵין הָאֻמָּן קוֹנֶה בְּשֶׁבַח כְּלִי שֶׁעָשָׂה[28].

16) בבא קמא צח: 17) נגר. 18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ.) כותב רבינו: "שידה צורתה ידועה אצלנו והיא תיבה קטנה ... ומגדל - אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". 19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. 20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים מתוך שנעשו כלים - שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא). 21) "שרפתו היורה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). 22) שצבעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). 23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחתונה וכמו שמבאר רבינו והולך. 24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותיר בדמיו" (=שהשביח בבגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). 25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). 26) "לפי שאמרנו 'אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח' היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). 27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. 28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

ה. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[29] לְטָחוֹן[30], וְלֹא לְתָתָן[31] וַעֲשָׂאָן סֹבִין[32] אוֹ מֵרְסָן; נָתַן הַקֶּמַח לְנַחְתּוֹם[33], וַעֲשָׂאוֹ פַּת נִפּוּלִין[34]; בְּהֵמָה לְטַבָּח, וְנִבְלָה - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹשְׂאֵי שָׂכָר[35]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה טַבָּח מֻמְחֶה[36], וְשָׁחַט בְּחִנָּם - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[37]; וְאֵינוֹ מֻמְחֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם - חַיָּב לְשַׁלֵּם[38]. וְכֵן הַמַּרְאֶה דִּינָר לְשֵׁלְחָנִי[39], וְאָמַר לוֹ 'יָפֶה הוּא'[40], וְנִמְצָא רַע[41]: אִם בְּשָׂכָר רָאָהוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי[42] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם בְּחִנָּם[43] רָאָהוּ - פָּטוּר, וְהוּא[44] שֶׁיִּהְיֶה בָּקִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהִתְלַמֵּד; וְאִם אֵינוֹ בָּקִי - חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחִנָּם. וְהוּא שֶׁיֹּאמַר לַשֵּׁלְחָנִי: עָלֶיךָ אֲנִי סוֹמֵךְ[45], אוֹ שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל רְאִיָּתוֹ, וְלֹא יַרְאֶה לַאֲחֵרִים[46]. טַבָּח שֶׁעָשָׂה בְּחִנָּם וְנִבֵּל, וְכֵן שֵׁלְחָנִי שֶׁאָמַר 'יָפֶה' וְנִמְצָא רַע, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - עֲלֵיהֶן לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהֵן מֻמְחִין; וְאִם לֹא הֵבִיאוּ רְאָיָה - מְשַׁלְּמִין[47].

29) שם צט: 30) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחנן בשכר, ועליו ללתות (לשרות) החיטים במים לרככן ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. 31) כל צרכן, שאם לא לתתן כלל - הרי הוא פושע ממש וכמזיק בידיים (חסדי דוד על התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). 32) קליפה גסה הנושרת בשעת כתישת החיטים (על פי פירוש רש"י בשבת עו:). ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סובין ... והוא הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היוצאת בנפה תחילה". 33) אופה. 34) "נשבר ונופל כשאוחזין בו" (רש"י שם). 35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס גמור, שבזהירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנעו (כמו שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). 36) שידיו מאומנות לשחיטה (מאירי שם). 37) שהרי זה כאונס והשומר חינם פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). 38) שהרי פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי יוחנן). 39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה. 40) וקיבלה מחבירו. 41) כגון שפסלתו מלכות. 42) בטיב המטבעות. 43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). 44) זה שאמרנו שהאינו בקי חייב. 45) שאם לא הודיעו יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. 46) כגון שהיו עומדים לפני גמר עיסקא וגמרו העיסקא בפניו, אינו צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק.) ברבי חייא, ובריש לקיש). 47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני (מגיד משנה).

ו. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[48] שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת[49] נוֹטֵל חֲצִי הַשֶּׁבַח וּבַעַל הַקַּרְקַע חֵצִי, וְנָטַע וְהִשְׁבִּיחַ וְנָטַע וְהִפְסִיד[50] - מְחַשְּׁבִין לוֹ חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וּמְנַכִּין מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁהִפְסִיד[51], וְנוֹטֵל הַשְּׁאָר. וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עַל עַצְמוֹ, שֶׁאִם הִפְסִיד לֹא יִטֹּל כְּלוּם - הֲרֵי זֶה אַסְמַכְתָּא[52], וְאֵין מְנַכִּין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁהִפְסִיד[53]. הָיָה מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הַנּוֹטֵעַ מֶחֱצָה[54] וּבַעַל הַקַּרְקַע מֶחֱצָה, [אם] הָיָה[55] מִנְהָגָם שֶׁיִּטֹּל הָאָרִיס[56] שְׁלִישׁ, אִם נָטַע הַנּוֹטֵעַ וְהִשְׁבִּיחַ וְרָצָה לְהִסְתַּלֵּק, שֶׁנִּמְצָא בַּעַל הַקַّרְקַע צָרִיךְ לְהוֹרִיד לָהּ אָרִיס - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מוֹרִיד אָרִיס, וְיִטֹּל בַּעַל הַקַּרְקַע חֶצְיוֹ, וְלֹא יַפְסִיד בַּעַל הַקַּרְקַע כְּלוּם, וְיִטֹּל הָאָרִיס שְׁלִישׁ, וְהַשְּׁתוּת הַנִּשְׁאָר שֶׁל נוֹטֵעַ[57], שֶׁהֲרֵי סִלֵּק עַצְמוֹ בִּרְצוֹנוֹ.

48) שם קט. 49) המקבל שדה מחבירו לנוטעה ולטפל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בנטיעות. 50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. 51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה מוציאה אלמלי השביחה כולה. 52) "שכל האומר: אם יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה שמא לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו). 53) ונוטל השאר (שם כרבא - וראה למעלה פרק ח הלכה יב). 54) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. 55) כלומר, והיה. 56) היורד לשדה נטועה לעבד אותה. 57) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה שישה, שהם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שליש, והנוטע שניים, שהם שתות (שם כרבא. על פי הטור סימן של).

ז. הַנּוֹטֵעַ[58] אִילָנוֹת לִבְנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהִפְסִיד[59], וְכֵן טַבָּח שֶׁל בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּבַּל הַבְּהֵמוֹת[60], וְהַמַּקִּיז דָּם שֶׁחָבַל, וְהַסּוֹפֵר שֶׁטָּעָה בַּשְּׁטָרוֹת[61], וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁפִּשַּׁע בַּתִּינוֹקוֹת וְלֹא לִמֵּד, אוֹ לִמֵּד בְּטָעוּת[62], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאֻמָּנִים שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִירוּ הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסִידוּ - מְסַלְּקִין אוֹתָן בְּלֹא הַתְרָאָה; שֶׁהֵן כְּמַזִּיקִין וְעוֹמְדִין[63] עַד שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ בִּמְלַאכְתָּן, הוֹאִיל וְהֶעֱמִידוּ אוֹתָן הַצִּבּוּר עֲלֵיהֶם[64].

58) שם. 59) שאין הנטיעות גדילות כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). 60) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם ההפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה בשר ואין בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). 61) שכתבו שלא כדין (הגהות מיימוניות). 62) שאותה שעה שלא לימדם או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם). 63) לסלקם כשיפשעו. 64) עליהם להשתדל ביותר.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר שמצוות־עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש שכר שכיר, ודין סיכסוך שבין שכיר לבעל הבית.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן שְׂכַר הַשָּׂכִיר[2] בִּזְמַנּוֹ[3], שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וגו'. וְאִם אֵחֲרוֹ לְאַחַר זְמַנּוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ[4]. וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[5]. אֶחָד שְׂכַר[6] הָאָדָם וְאֶחָד שְׂכַר הַבְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכַר הַכֵּלִים - חַיָּב לִתֵּן בִּזְמַנּוֹ, וְאִם אֵחַר לְאַחַר זְמַן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[7]. וְגֵר תּוֹשָׁב[8] - יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ[9], וְאִם אֵחֲרוֹ - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[10].

2) אחד שכיר שעבד ביום, ואחד שכיר שעבד בלילה (ספר המצוות, עשין ר). 3) בשכיר לילה - כל היום, ובשכיר יום - כל הלילה (להלן הל' ב). 4) ואזהרה שניה יש בשכיר בויקרא (יט, יג) "לא תלין פעולת שכיר", ומנאן רבינו למצות לא־תעשה אחת, לפי שענין המצוה בשתי האזהרות אחת היא: לא לאחר שכר השכיר ונפרעהו בזמנו, ולא נכפלו אלא כדי להשלים דיני המצוה שמשתי האזהרות אנו למדים מתי זמן הפרעון לשכיר יום, ומתי לשכיר לילה, כמו שיבואר לקמן הל' ב, שאזהרת "לא תבוא" אמורה בשכיר לילה שזמן הפרעון כל היום, ומאזהרת "לא תלין" למדנו שפרעון שכר שכיר יום - זמנו כל הלילה, ואין למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה - מצוה בפני־עצמה (ספר המצוות לאוין רלח, 'חינוך' רל). אמנם עובר המאחר (לפי המגיד־משנה בדעת רבינו) תשלום שכר השכיר - בין שכיר יום, ובין שכיר לילה - שתי האזהרות, כלומר, שבשכיר יום עובר אף בלאו האמור בשכיר לילה, ובשכיר לילה עובר אף על של יום (והשווה שורש ט ב'ספר המצוות' לרבינו). 5) וכל המשלם אינו לוקה (מכות טו). 6) ב"מ קיא. 7) כן דרשו, ממה שנאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך" - כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (שם קיא:). 8) זה גוי שקיבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, לעומת הגוי שלא קיבלן עליו, שגם העברה בארץ ישראל אסורה (רבינו בפי"ד מהל' איסורי ביאה הל' ז, וראה פ"י מהל' עבודה זרה הל' ו). 9) ב"מ שם, שכן נאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' בשעריך ביומו תתן שכרו, ודרשו (שם) "בשעריך" זה גר תושב. 10) שכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תעשוק רעך וגו' לא תלין", ודרשו (שם) "רעך" ולא גר תושב, ומכאן שהתורה מיעטה אותו מן הלאו, וריבתה אותו למצות־העשה "ביומו תתן שכרו".

ב. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר[11] - כְּאִלּוּ נָטַל נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹבֵר[13] בְּאַרְבַּע אַזְהָרוֹת[14] וַעֲשֵׂה[15]: עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּעֲשֹׁק, וּמִשּׁוּם בַּל תִּגְזֹל, וּמִשּׁוּם לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר, וּמִשּׁוּם לֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ[16], וּמִשּׁוּם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. אֵי זֶהוּ זְמַנּוֹ? שְׂכִיר יוֹם[17] - גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה[18], וְעָלָיו נֶאֱמַר: לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר; וּשְׂכִיר לַיְלָה - גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו נֶאֱמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ[19]. וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל יוֹם[20] - גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם[21]; וּשְׂכִיר שָׁעוֹת שֶׁל לַיְלָה - גּוֹבֶה כָּל הַלַּיְלָה[22]. שְׂכִיר שַׁבָּת[23], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שָׁבוּעַ[24]: יָצָא בַּיּוֹם[25] - גּוֹבֶה[26] כָּל הַיּוֹם; יָצָא בַּלַּיְלָה - גּוֹבֶה כָּל (אוֹתוֹ) הַלַּיְלָה[27].

11) ובדעתו שלא לשלם לו עולמית (ראה כסף־משנה). 12) ברייתא שם קיב. ובגמרא שם, נחלקו רב הונא ורב חסדא, למי התכוונה התורה באמרה: "ואליו הוא נושא את נפשו"; אחד אומר "נפשו של גזלן" (שוכר) כלומר, השוכר נענש על הכבישה וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר "נפשו של נגזל" (שכיר) כלומר, כאילו הרגו לשכיר ונטל נפשו ממנו וייענש קשה (רש"י שם). 13) הכובש הזה שבדעתו שלא לשלם לעולם. 14) אבל המשהה שכר השכיר, ובדעתו לפרעו בזמן מאוחר יותר - אינו עובר אלא בעשה ולא־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תעשה (כמבואר להלן הל' ה) אבל משום "לא תעשוק" ו"לא תגזול" אינו עובר (כסף־משנה). 15) שם, כנוסחת הרי"ף. 16) שכן בשכיר יום עובר אף על של לילה, ובשל לילה אף על של יום (כדברי המגיד־משנה שהבאנו למעלה הערה ג). 17) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה. 18) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו - עובר בלא־תעשה. 19) וגומר: לא תבוא עליו השמש (שם קי:) ובגמרא שאלו: "ואימא איפכא" (נאמר ההיפך) זאת־אומרת ד"לא תלין" בשכיר לילה ו"לא תבוא" בשכיר יום, והשיבו "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". כלומר, אין חובת התשלומין בשכירות אלא לאחר שנסתיימה כל העבודה. ולפיכך אין להעמיד הכתוב "לא תבוא עליו השמש" אלא בשכיר לילה, שהרי שכיר יום, ששכירותו נגמרת עם שקיעת החמה (ראה שם פג:), אין חובת התשלומין חלה על השוכר אלא עם שקיעת השמש, וכיצד מזהיר הכתוב לפרוע השכר לפני זמן פרעונו? וכמו כן, אין להעמיד הכתוב "לא תלין" - המזהיר שלא לאחר ולפרוע עד הבוקר - אלא בשכיר יום, שהרי בשכיר לילה אין חובת התשלומין אלא עם הבוקר. 20) ששכירותו נגמרת, ועדיין יום הוא. 21) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי נתחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש. 22) כרב, שם. 23) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. 24) לשמיטה, לשבע שנים. 25) שנסתיים חוזה השכירות ביום. 26) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. 27) שם.

ג. נָתַן[28] טַלִּיתוֹ[29] לְאֻמָּן[30], וּגְמָרָהּ, וְהוֹדִיעוֹ[31], אֲפִלּוּ אֵחֲרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהַכְּלִי בְּיַד הָאֻמָּן אֵינוֹ עוֹבֵר[32]. נְתָנָהּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - כֵּיוָן שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו חַמָּה עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תָּלִין[33]; שֶׁהַקַּבְּלָנוּת כִּשְׂכִירוּת הִיא[34], וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ בִּזְמַנּוֹ.

28) שם, קיב. 29) לתקנה. 30) בקבלנות. 31) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה - ולא בא. 32) שאין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר אתך" שהרי אין פעולתו אצלו אלא אצל האומן ('שיטה מקובצת'). 33) וכן אמרו בברייתא (שם), וזה תימה שהלא בנתנה לו בחצי היום, משום "לא תבוא עליו השמש" יש כאן, אבל "לא תלין" אין כאן, כדין יצא ביום (לעיל הל' ב). וכבר תמה על כך בכסף־משנה והניחו בתימה, ובלחם־משנה אומר שמכאן סיוע לדעת המגיד־משנה (שהבאנו בהערה ג) שבשל יום עובר אף על של לילה, והזכיר רבינו אחד מהם, והעדיף להזכיר את לאו ד"לא תלין" כדי להדגיש את החידוש וכל־שכן שהוא עובר על "לא תבוא", האמור על של יום. 34) כרב ששת שם - שאין האומן קונה בשבח הכלי (כמבואר למעלה פ"י הל' ד), ודינו כשכיר ועובר משום "לא תלין" (כמבואר בגמרא שם, שלדעת האומר אומן קונה והשבח שלו, אין בעל הטלית עובר על "בל תלין" לפי שהכסף שבעל־הבית מחויב לשלם אינו שכר עבודה, אלא דמי השבח שמוכר לו האומן, והם כמילוה.

ד. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[35]: צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים, אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶּם עַל בַּעַל הַבַּיִת - שְׁנֵיהֶם אֵינָן עוֹבְרִין מִשּׁוּם בַּל תָּלִין, זֶה[36] לְפִי שֶׁלֹּא שְׂכָרָן[37], וְזֶה[38] לְפִי שֶׁאֵין פְּעֻלָּתָן אֶצְלוֹ[39]; וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶּם עַל בַּעַל הַבַּיִת - הַשָּׁלִיחַ עוֹבֵר[40]. אֵין הַשּׁוֹכֵר עוֹבֵר אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁתְּבָעוֹ הַשָּׂכִיר וְלֹא נָתַן לוֹ[41]; אֲבָל אִם לֹא תְּבָעוֹ, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ מַה יִּתֵּן לוֹ[42], אוֹ שֶׁהִמְחָהוּ[43] אֵצֶל אַחֵר[44] וְקִבֵּל[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[46].

35) שם, קי. 36) בעל־הבית. 37) ואין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר" (רש"י שם), אמנם בעל־הבית עובר, כשהוא משהה שכר הפועל, משום: "אל תאמר לרעך, לך ושוב - ויש אתך" (חושן־משפט סי' שלט סעיף ז, וראה הלכה ג). 38) השליח. 39) ואין אני קורא בו "פעולת שכיר" (רש"י שם). 40) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שכרכם על בעל־הבית - שכרם עליו (מגיד־משנה). וכתב ה'טור', שאם הפועלים יודעים שהמלאכה אינה של השליח - אין השליח חייב לשלם שכרם, ומתוך כך אינו עובר על "בל תלין". 41) למדוהו בגמרא שם, ממה שנאמר "פעולת שכיר אתך" אתך כלומר: לדעתך, כשהשכיר תובע והשוכר משהה מדעתו, אבל כשאינו תובע - השהיית השכר מדעת השכיר היא. 42) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר (שהשכיר נוטל שכרו במזומנים, כמבואר למעלה פ"ט הל' י. — מגיד־משנה). גם דין זה למדו שם, ממה שכתבה תורה "אתך" כלומר, כשיש אתך כסף. 43) "שהכניס אחר תחתיו לפורעו" (לשון רבינו בפירוש המשנה). 44) חנוני או שולחני, ואפילו אין לו לשוכר אצל האחר כלום (שם סי' שלט). 45) האחר קיבל עליו לפרעו (כסף־משנה בפירושו השני, וכן כתב ה'טור' סי' שלט "וקיבל עליו (השולחני) ליתן לו". וה'חינוך' מצוה רל, כתב "וקיבל הפועל", היינו שהפועל הסכים על ההמחאה). 46) ואין השוכר עובר אפילו לא פרע האחר (בגמרא שם נחלקו רבה ורב ששת, אם הפועל יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעל־הבית, כשזה שהמחהו אצלו לא שילם. ורבינו ביאר דיני חזרה בפ"ו מהלכות מכירה, ובפט"ז מהל' מלוה ולוה).

ה. הַמַּשְׁהֶה[47] שְׂכַר שָׂכִיר[48] עַד אַחַר זְמַנּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר עָבַר בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה[49] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִתֵּן מִיָּד. וְכָל עֵת שֶׁיַּשְׁהֶה - עוֹבֵר עַל לָאו שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[50], שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב.

47) ברייתא, שם קי: 48) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר, להבדיל מכובש שהוא עובר בארבע אזהרות ו'עשה', כמבואר למעלה הל' ב. 49) ואינו עובר מכאן ואילך, כמו שאמרו (שם) "ממשמע שנאמר "לא תלין" איני יודע ש"עד בוקר", מה תלמוד לומר "עד בוקר"? מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד". 50) דברים שנאמרו בספרי נ"ך. בתלמוד: דברי קבלה.

ו. כָּל שָׂכִיר שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ[51], וְאָמַר בַּעַל הַבַּיִת: נָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ[52], וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי כְּלוּם - תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׂכִיר[53]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[54] וְיִטֹּל, כְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; מִפְּנֵי[55] שֶׁבַּעַל הַבַּיִת טָרוּד[56] בְּפוֹעֲלָיו[57], וְזֶה הַשָּׂכִיר נוֹשֵׂא נַפְשׁוֹ לָזֶה[58]. אֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׂכִיר קָטָן - הַשָּׂכִיר נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[59]. שְׁכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - מִתּוֹךְ שֶׁיְּכוֹלוֹ[60] לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְלֹא שְׂכַרְתִּיךָ, נֶאֱמָן לוֹמַר: שְׂכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׂכָרְךָ[61]; וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[62] שֶׁנָּתַן, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת[63]. הָיָה לוֹ עֵד אֶחָד שֶׁשְּׂכָרוֹ - אֵינוֹ מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם[64]. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ[65], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים[66] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[67]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[68]. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁתְּבָעוֹ כָּל זְמַנּוֹ[69] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תְּבִיעָה[70]. כֵּיצַד? הָיָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְּיוֹם שֵׁנִי עַד הָעֶרֶב - זְמַנּוֹ כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[71]; וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבְעוֹ כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם שְׁלִישִׁי, אֲבָל מִלֵּיל רְבִיעִי וָהָלְאָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[72]. וְכֵן אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁהָיָה תּוֹבְעוֹ וְהוֹלֵךְ עַד יוֹם חֲמִישִׁי[73] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל כָּל יוֹם חֲמִישִׁי[74].

51) כל הלילה בשכיר יום, וכל היום בשכיר לילה, כמבואר למעלה הל' ב. 52) כולו או קצתו (שו"ע חושן־משפט סי' פט, א). 53) שבועות מד: כלומר, שתי תקנות הן: א. תיקנו שבועה בסכסוך שבין שכיר לשוכר; ב. השכיר הוא שנשבע ונוטל. ביאור הדברים: שמדין תורה, דין שכיר כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת נשבע וכופר הכל, כגון שטוען להד"ם או נתתיו לך - פטור (ראה פ"א טוען ונטען הל' ב, ג). וחכמים הם שתיקנו שבועה בשכיר כדי להפיס דעתו של השכיר שלא ילך בפחי נפש (כמבואר להלן הלכה ז), ומיסוד הדין בעל־הבית נשבע ופטור, כדין כל הנשבעים שבתורה שהם נשבעים ואינם משלמים (שבועות מד:), אלא מפני שבעל־הבית טרוד הוא בפועלים (כמו שמבאר רבינו והולך) עקרו חכמים השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר, והוא נשבע ונוטל אפילו כשהשוכר חייב שבועה מן התורה, כגון שהוא מודה במקצת (ראה שו"ע שם). 54) כשספר־תורה בידו (כמבואר בפי"א מהל' שבועות הלכה ח). כדין כל הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הלכה ב). ומקור הדברים בירושלמי פ"ז משבועות הל' ז. 55) כלומר, לפיכך עקרו השבועה מבעל־הבית והעבירוה לשכיר. 56) והוא שוכר, וכסבור שנתן ולא נתן (שם מה.). 57) והוא־הדין בפועל אחד, מפני שהוא טרוד בעסקיו. וכן אמרו בירושלמי שבועות (שם) "בעל הבית, ע"י שעסקיו מרובין תיקנו שבועה לשכיר" (ר"ן שם, והשווה פירוש רבינו במשנה, שם). 58) "ומדקדק בדבר יותר" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 59) דברי רבינו כפי הנוסחא שלפנינו, שהשכיר - אפילו הוא קטן נשבע ונוטל - הם דברי תימה, שהרי אמרו (שבועות לח:) "אין משביעין את הקטן" וכבר הסתייג מזה הראב"ד בהשגותיו וכתב "אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן". אולם הטור בסי' פט מעיד, שראה נוסחא אחרת בדברי רבינו וזו לשונה: "אפילו אם השכור קטן - נשבע ונוטל" (ובמגדל עוז מעיד שמצא נוסחא זו בספר מוגה בחתימת רבינו וכן הוא בקטעים מספר משנה תורה מכת"י רבינו, הוצאת אטלס) כלומר, השכיר נשבע ונוטל אפילו אם השוכר קטן הוא אין אומרים כאן: "אין נשבעין בטענת קטן" (כלשון רבינו למעלה פ"ב הל' ז), מפני שהשכיר, שהוא גדול, הוא התובע והוא הנשבע (וכ"כ הר"י מיגאש שבועות מב: ד"ה והיכא. ובזה מתיישבת תמיהת המשנה למלך, עיי"ש). ונוסחה זו מתאימה למה שכתב רבינו לקמן בפ"ה מהל' טוען ונטען הל' יא: "ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר. . . הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן" (וראה במגיד משנה שמקיים נוסחת הספרים שגורסים "השכיר" וראה במל"מ שתמה עליו). 60) השוכר. 61) שבועות מה: 62) שבועה שחייבו חכמי הגמרא את הכופר בכל, ונשבע בלי נקיטת חפץ (ראה פי"א מהל' שבועות הל' יג). 63) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת - נשבע מן התורה, וכופר הכל - היסת, ופטורים מלשלם. 64) ודינו כדין שכרו שלא בעדים, שעד כאן לא עשו חכמים תקנה בשכיר אלא כשעצם השכירות ברור לנו, כגון שיש עדות גמורה בשני עדים ששכרו, אבל כשאין לו אלא עד אחד, שאין עדותו עדות מבררת והחלטית, אלא רק מחייבת את הצד שכנגד להכחיש העד בשבועה, לא עשו תקנה בשכיר יותר מאשר בכל טוען ונטען (ע"פ מגיד־משנה). 65) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. 66) השוכר נאמן, חזקה אין בעל־הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו (בבא־מציעא קיג). 67) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו, וכמו שמבאר רבינו והולך. 68) כדין כופר בכל. 69) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחהו בלך ושוב (ע"פ סמ"ע סי' פט ס"ק יב). 70) כלומר, באורך זמן התביעה (סמ"ע שם, ס"ק יג). 71) אם לא תבעו כל ליל שלישי. 72) היינו י"ב שעות כאורך זמן התביעה. 73) פירוש, אחר שהפסיק לתבוע ביום ג' חזר ותבע בליל ד' וביומו (היינו כ"ד שעות). 74) לילו ויומו. וכן לעולם. ולמה אין נותנים לו שתי יממות, שהרי תבעו כל ליל ג' והיה מחוייב לשלם לו כל יום ג' ולא שילם? מפני שלא תבע לעת ערב, נמצא שהיה אז בחזקת פרוע, וכשתבעו בתחילת ליל ד' הועילה אמנם תביעה זו להאמינו שלא נפרע, אבל נחשבת כתביעה חדשה ונותנים לפועל זמן נגד אותה תביעה בלבד (ע"פ סמ"ע שם ס"ק יג, וראה 'פרישה' שם). וכן לעולם, כל זמן שהוא מתמיד בתביעתו - הוא נשבע ונוטל כנגד כל אותו זמן שתבע (כסף־משנה).

ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: שְׁתַּיִם קָצַצְתִּי לְךָ, וְהַשָּׂכִיר אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ קָצַצְתָּ לִי - לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׂכִיר כָּאן[75], אֶלָּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[76].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הֵילָךְ[77] - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ. וְדָבָר זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[78] הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ הַשָּׂכִיר[79] בְּפַחֲי נֶפֶשׁ[80]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בְּשֶׁשְּׂכָרוֹ בְּעֵדִים וְלֹא יָדְעוּ כַּמָּה פָּסַק לוֹ, וּתְבָעוֹ בִּזְמַנּוֹ; אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אוֹ שֶׁתְּבָעוֹ אַחַר זְמַנּוֹ - יִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָצַץ לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁכְּבָר נָתַן לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה שֶׁאָמַר לוֹ הֵילָךְ, כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת[82].

75) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור (כמו שמבאר רבינו בסמוך). לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח (שבועות מה:). 76) ואינו נאמן בשבועה. 77) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת, כמבואר (בפרק א מהל' טוען ונטען ה"ג). 78) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. 79) העני. 80) בלי ממון וגם בלי שבועה של בעל־הבית (ר"י מיגאש שם). 81) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ. 82) שלא יהא דין סכסוך בקציצה, חמור מדין שכיר אומר לא נטלתי והשוכר אומר נתתי, שנתבאר לעיל (הל' ו) שבעל־הבית נשבע היסת בשכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו (ר"י מיגאש שם מ"ו, בד"ה מתקיף, והביאו המגיד־משנה).

ח. הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ[83] לְאֻמָּן, אֻמָּן אוֹמֵר: שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי אֶלָּא אַחַת, כָּל זְמַן שֶׁהַטַּלִּית בְּיַד הָאֻמָּן, אִם יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[84] - הֲרֵי הָאֻמָּן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[85] וְנוֹטֵל; וְיָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא[86] בִּשְׂכָרוֹ[87] עַד כְּדֵי דְּמֵיהָ[88]. וְאִם יָצְאַת טַלִּית מִתַּחַת יָדוֹ[89], אוֹ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ[90] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע בַּעַל הַטַּלִּית הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כְּדִין כָּל הַטְּעָנוֹת, שֶׁאֵין זֶה כְּדִין הַשָּׂכִיר[91].

83) שבועות שם, וכשיטת הר"י מיגאש בחידושיו. 84) כגון שהוא מסתיר הכלי - ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן, כמו שיתבאר בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב. 85) ואע"ג שאילו אמר לקוחה היא בידי, לא היה נשבע אלא היסת. והטעם, לפי שאינו נשבע על עצמו של הכלי שהוא שלו, אלא על סכום הקציצה, לפיכך הרי זה נשבע ונוטל כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ע"פ דברי רבינו בפי"ג מהלכות מלוה ולוה הל' ג). 86) בכת"י תימן, חסרה המילה: שהיא. 87) בגובה הקציצה. 88) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי והיא שלו, אבל למעלה מכדי דמיה - אין לו "מיגו". 89) שהחזירה לבעליה. 90) כגון שנראה הכלי בפני עדים (ראה טוען ונטען שם). 91) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל הל' ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר. וביאור הדברים: לפי שהשכיר מתפרנס מעבודתו יום יום, וחששו חכמים שלא יהיה לו מה לאכול בערב, ותיקנו שבועה על השוכר באומן - הקבלן - שאין פרנסתו תלויה על עבודת יום יום, לא תיקנו שבועה על בעל־הבית ונשבע היסת (ע"פ ב"י סי' פט). אמנם דברי רבינו כאן נוגדים דברי עצמו בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, שכתב שם: "הרי בעל־הבית נשבע בנקיטת חפץ (כלפי האומן) על הקציצה, כמו שביארנו בשכירות". ובהכרח צ"ל שטעות נזדקרה באחד משני המקומות (מגיד־משנה).

ט. שָׂכִיר[92] הַבָּא לְהִשָּׁבַע - אֵין מַחְמִירִין עָלָיו, וְאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו כְּלָל[93], אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁלֹּא נָטַל וְיִטֹּל. וּלְכָל הַנִּשְׁבָּעִין אֵין מְקַלִּילִין[94], חוּץ מִן הַשָּׂכִיר שֶׁמְּקַלִּילִין עָלָיו, וּפוֹתְחִין לוֹ תְּחִלָּה וְאוֹמְרִים לוֹ: אַל תְּצַעֵר עַצְמְךָ, הִשָּׁבַע וָטֹל[95]. אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרוֹ פְּרוּטָה אַחַת[96], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר נְתַתִּיהָ - לֹא יִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל, אֲפִלּוּ לֹא יִטְעַן אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת - לֹא יִטֹּל אוֹתָהּ אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[97].

92) שבועות מט: כרב הונא וכרב חסדא, וכפירוש הר"ן שם בדעת הרי"ף. 93) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשביע מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית (ראה פ"א מהל' טוען הל' יב), לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה (ראה ר"ן שם). 94) כלומר, אין פותחין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש (ראה כסף־משנה, והשווה דברי רבינו בפכ"א מהל' סנהדרין הל' י, ובכ"מ שם). 95) שם: "לפתוח לו", ומפרש רבינו לפתוח לו תחילה בשבועה (ר"ן שם). 96) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, ואין בית־דין נזקקין לתובע (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' ו). 97) משמע דמפרוטה ומעלה נשבעים ונוטלים, וכפי דעת רבותיו של רבינו (שהביא רבינו בפ"ג מהל' טוען ונטען הל' ז) הנשבעים ונוטלים אינם צריכים טענת שתי מעין כסף, כפי הדרוש בשבועת מודה במקצת (ראה שם הל' א). אמנם צ"ע שהלא רבינו מביע דעתו (שם), ואומר "ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול". וליישב הסתירה בדברי רבינו, אומר הכסף־משנה: "שאפשר לומר שאע"פ שלא נראה לרבינו דעת רבותיו. . . וגילה דעתו בפ"ה מהל' טוען, לא רצה לסמוך על עצמו לענין מעשה, ולפיכך פה סתם הדברים כדעת רבותיו" (וכמה תירוצים נאמרו בישוב הסתירה בדברי רבינו. ראה במ"מ ובכסף־משנה ובלחם־משנה, ובש"ך סי' פט ס"ק ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הפועלים שאוכלים במה שהם עושים.

א. הַפּוֹעֲלִים[2] שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ[3] וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[4], בֵּין בְּתָלוּשׁ[5] בֵּין בִּמְחֻבָּר, וְיִהְיוּ מַעֲשֵׂיהֶן גְּמִירַת הַמְּלָאכָה[6] - הֲרֵי עַל בַּעַל הַבַּיִת מִצְוָה שֶׁיַּנִּיחַ אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמַּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְגוֹ'[7], וְכָתוּב: כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ[8]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב[9] מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשָׂכִיר. וְכִי אִלּוּ לֹא שְׂכָרוֹ, מִי הִתִּיר לוֹ שֶׁיָּבוֹא בְּכֶרֶם רֵעֵהוּ אוֹ בַּקָּמָה[10] שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ?[11] אֶלָּא כָּךְ הוּא אוֹמֵר: כִּי תָבֹא לִרְשׁוּת בְּעָלִים לַעֲבוֹדָה - תֹּאכַל[12].

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "הֲרֵי עַל בַּעַל הַבַּיִת מִצְוָה שֶׁיַּנִּיחַ אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמַּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בּוֹ".
>
> ודוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ובשדהו של הקב"ה שמניח להם לאכול, וזה כולל את כל צרכי האדם (שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן בדברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה) והן דברים של תענוג (עבודה בכרם).
>
> (סה"ש תשנ"א ח"ב ע' 798 וה' 18
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) בבא־מציעא פז. 3) להוציא החולב וכיוצא בזה, כמבואר להלן הל' ד. 4) למעשר או לחלה, כמבואר להלן הל' ה. 5) שעבודתו בתלוש. 6) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה, שהדבר צריך לה. כגון קצירה ובצירה, להוציא המנכש בבצלים, כמבואר להלן הל' ד. 7) "ואכלת ענבים כנפשך". 8) וגומר: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר, ובתלוש למדוהו (שם פט.) ממה שנאמר בשור (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". 9) "כי תבוא". 10) או בקמה. 11) ואפילו אם בא בכרם שלא מדעת בעלים, לבצור בעד שכר אכילת ענבים. 12) וכן תרגם אונקלוס: ארי תתגר (שם פז: צב.) כרב וכרב כהנא, ובירושלמי מעשרות פ"ב הל' ו "כתיב כי תבוא בקמת רעך, יכול (יכול אתה לפרש) בשאר כל אדם הכתוב מדבר, תלמוד־לומר וחרמש לא תניף וגו' את שיש לו רשות להניף, ואיזה זה? זה הפועל".

ב. מַה בֵּין הָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ לָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר? שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּתָלוּשׁ - אוֹכֵל בַּדָּבָר[13] עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[14], וּמִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ - אָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל; וְהָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר - אֵינוֹ אוֹכֵל[15] אֶלָּא כְּשֶׁיִּגְמֹר עֲבוֹדָתוֹ. כְּגוֹן[16] שֶׁיִּבְצֹר וְיִתֵּן בַּסַּל עַד שֶׁיְּמַלְּאֶנּוּ, וְיַנִּיחֶנּוּ[17] הַסַּל לְמָקוֹם אַחֵר, וַיַּחֲזֹר[18] וְיִבְצֹר וִימַלְּאֶנּוּ[19], וְאֵינוֹ[20] אוֹכֵל אֶלָּא עַד אַחַר שֶׁיְּמַלֵּא הַסַּל[21]. אֲבָל מִפְּנֵי הָשֵׁב אֲבֵדָה[22] לַבְּעָלִים[23], אָמְרוּ חֲכָמִים[24]: שֶׁיִּהְיוּ הַפּוֹעֲלִין אוֹכְלִין בַּהֲלִיכָתָן מֵאוֹתָן[25] לְאוֹתָן, וּבַחֲזִירָתָן מִן הַגַּת[26], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטְּלוּ מִמְּלַאכְתָּן וְיֵשְׁבוּ לֶאֱכֹל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְּלָאכָה כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין וְאֵינָן מְבַטְּלִין.

13) שהוא עושה בו. 14) מוסב על הפועל, כל זמן שהפועל הוא בעבודתו - אוכל, ובדפוס רומא (וכן ב'חינוך' מצוה תקעו) הנוסחא: "עבודתו" (ולפני הלחם־משנה היתה הנוסחא "מלאכתו", ופירש שהכוונה כאן על הפירות, כלומר, על עוד שלא באו הפירות לגמר מלאכה המחייבתם במעשר, ברם הלשון "מה בין" שאומר רבינו, נראה שהשוני שיש בין תלוש למחובר הוא בנושא אחד, וזה כפירושנו, שלפירוש הלח"מ אין הנושאים שווים (עיין 'מנחת חינוך' שם). וכן מוכח מדברי רבינו בפירוש המשנה (המובא להלן בהערה כ) שהכוונה על הפועל, וכנוסחת דפוס רומא. 15) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. 16) העובד בבציר, ודרך הבוצר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. 17) ינער את הענבים. ונראה, שאחר הניפוץ מותר לו לאכול. 18) וחוזר לגפן. 19) ומנפץ למקום אחר. 20) ב'טור' סי' שלז, הנוסחא: "אינו". 21) שזה הוא גמר עבודתו, רבינו מפרש מה שאמרו במשנה (פז.) "העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה", הכוונה - כשיגמור עבודתו - "ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו", כלומר: עבודתו, וכן ביאר בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "אמרה תורה בשכיר שהתירה לו לאכול "ואל כליך לא תתן" (דברים כג, כה), וקיבלנו בפירוש זה הכתוב: בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל, אין אתה נותן לכליו של בעל הבית - אינך אוכל, ולפיכך אינו אוכל עד גמר מלאכה (היינו, אחר מילוי הסל), ושיהיה הדבר שהוא עוסק בו תלוש מן הקרקע, יש לו לאכול בשעת מלאכתו (עבודתו). ולמדנו זה (דין תלוש) מדקאמר רחמנא (שאמר הקב"ה): "לא תחסום שור בדישו". וכמו שאוכל שור בתלוש בשעת מלאכה (ומשתיגמר עבודתו אינו אוכל, ראה להלן פי"ג א) - כך יאכל הפועל". והשווה גם מה שכתב רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז, ולהלן הל' ג. וכן אמרו במשנה (שם צא.) לפי נוסחת הרי"ף: "וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה" (וראה השגת הראב"ד ובמגיד־משנה. וכפי הנראה לא ראו דברי רבינו בפירוש המשנה וב'ספר המצוות'). 22) כל פעולה לשמור על ממון חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה". 23) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. 24) שם צא: 25) שורה. 26) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל־הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

ג. הַמְבַטֵּל[27] מִמְּלַאכְתּוֹ וְאָכַל, אוֹ שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה[28] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף וְגוֹ'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[29], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּקְצִירָה - לֹא יָנִיף חֶרְמֵשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַאֲכִילָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[30]. וְכֵן פּוֹעֵל שֶׁהוֹלִיךְ בְּיָדוֹ מִמַּה שֶּׁעָשָׂה, אוֹ שֶׁלָּקַח יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ וְנוֹתֵן לַאֲחֵרִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן[31]. וְאֵין לוֹקִין עַל שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ[32], שֶׁאִם אָכַל אוֹ הוֹלִיךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[33].

27) ביטול קבע, שלא הותר אלא הפסק עראי (לח"מ). 28) כלומר, בעוד שהוא עוסק בבצירה. ובדפוס רומא, הנוסחא: "המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה". ולפי נוסחא זו, המדובר כאן בפועל האוכל קודם שיגמור עבודתו בלבד (עין לח"מ). 29) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך ('ספרי' דברים פרשת כי־תצא, רסו), כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך (מלשון רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז). 30) בכל מחובר לקרקע, בבבא־מציעא פז: דרשו: "חרמש" לרבות כל בעלי חרמש (פירוש, כל דבר הנקצר בחרמש), "קמה" לרבות כל בעלי קמה (פירוש, כל דבר העומד בקומה בארץ, ואע"פ שאינו נקצר בחרמש, כגון קיטנית. ראה 'ספר המצוות' שם). 31) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא להוליך בכליו (ראה ב"מ צב. ולהלן הל' יג). 32) "וחרמש לא תניף" ו"ואל כליך לא תתן". 33) וכל המשלם - אינו לוקה (מכות טז.).

ד. הַחוֹלֵב[34] וְהַמְחַבֵּץ[35] וְהַמְגַבֵּן[36] - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע[37]. הַמְנַכֵּשׁ בִּבְצָלִים וּבְשׁוּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלְשִׁין קְטַנִּים[38] מִבֵּין הַגְּדוֹלִים[39], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל[40], מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֵׂיהֶם גְּמַר מְלָאכָה[41]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שׁוֹמְרֵי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים[42] וְכָל דָּבָר הַמֻּחְבָּר, כַּמִּקְשָׁאוֹת[43] וְהַמִּדְלָעוֹת[44], שֶׁאֵין אוֹכְלִין כְּלָל[45].

34) ב"מ פט. 35) עושה חמאה. 36) עושה גבינה. 37) שם דרשו: "מה דיש, דבר שגידולי קרקע ופועל אוכל בו . . . יצא החולב והמחבץ והמגבן שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו". 38) "בצלים שמסתרסים ולא יהו גסים לעולם, וקורים אותם בלע"ז ציביש" (לשון רש"י שם). 39) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. 40) אפילו מן הקטנים, הגם שיש כאן נתינה בכליו של בעל הבית, ואמרו (שם פז:) "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל". 41) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף מן הקטנים. שם פט: "מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו' יצא המנכש בשומים ובבצלים . . . אע"פ דקא משליף קטיני מביני אלימי" (ששולף קטנים מבין הגדולים). 42) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה, כמבואר להלן (הל' ח) "שהשומר אינו כעושה מעשה" (משנה, שם צג.). 43) שדה קישואים. 44) שדה דלועים. 45) לא מן התורה ולא מצד מנהג (בגמרא: הלכות מדינה), שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן (הל' ח), לעומת זה - שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל (שם, כשמואל).

ה. הַבּוֹדֵל[46] בִּתְמָרִים[47] וּבִגְרוֹגְרוֹת[48] - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר[49]. הָעוֹשֶׂה בְּחִטִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[50] אַחַר שֶׁעָשׂוּ[51], כְּגוֹן שֶׁשְּׁכָרָן לָבֹר[52] צְרוֹרוֹת אוֹ לְנַפֵּחַ[53] אוֹתָן אוֹ לִטְחֹן - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְחַלָּה[54]. אֲבָל הַלָּשׁ[55] וְהַמְקַטֵּף[56] וְהָאוֹפֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְחַלָּה, וְאֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל אֶלָּא מִדָּבָר שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה וּלְמַעֲשֵׂר[57]. נִתְפָּרְסוּ[58] עִגּוּלָיו[59] וְנִתְפַּתְּחוּ חָבִיּוֹתָיו[60] [וְנֶחְתְּכוּ דְּלוּעָיו], וּשְׁכָרָן לַעֲשׂוֹת בָּהֶן[61] - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ, שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[62] וַהֲרֵי הֵן טֶבֶל[63]. וְאִם לֹא הוֹדִיעָן[64] - מְעַשֵּׂר וּמַאֲכִילָן[65]. אֵין הַפּוֹעֲלִים אוֹכְלִין בְּשֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֶרֶם רֵעֶךָ[66].

46) המפריד. 47) כבושים. 48) תאנים יבשות. 49) משעה שכבשם ודשם, כמבואר בפ"ג מהל' מעשר הל' טז. 50) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. 51) צ"ל שעשר (משנה־למלך). כלומר, שנגמרה מלאכתו למעשר ועישרן בעל־הבית (כי אם לא נעשו והן טבל - אין הפועל אוכל בהן מן התורה, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה, שדבר האסור לא זיכתה תורה. 'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 52) לברור. 53) לנפותם. 54) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משתתגלגל. פירוש, יתערב המים בקמח, כמבואר בפ"ח מהל' ביכורים הל' ד. 55) לאחר הגלגול. 56) "עורך, וטח פניה" (לשון רש"י שם). 57) בחיטים והדומה להן המחוייבים בחלה או למעשר בלבד בדברים שאין בהם חיוב חלה. שם פט. וכרבינא: "כרוך ותני, דיש (פירוש, נאמר בתורה דיש) - מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - פועל אוכל בו". כלומר: שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהוג בו, אם למעשר בלבד נוהג בו - למעשר, אם לחלה - לחלה (כפירש"י שם). 58) נתפרדו. 59) עיגולים של דבלה, תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה. 60) של יין. 61) לעגל ולסתום החביות, והודיען שכבר נקבעו למעשר. 62) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית, כמבואר בפ"ג מהלכות מעשר הל' יד, טז. 63) ודבר האסור לא זיכתה תורה (עיין משנה־למלך, וב'מנחת חינוך' מצוה תקעו). 64) שכבר נקבעו למעשר. 65) כיון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך מעשר ומאכילם (מגיד־משנה). 66) "רעך" ולא של הקדש (שם פז:).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. שָׂכַר פּוֹעֲלִין לַעֲשׂוֹת בְּנֶטַע רְבָעִי[67] שֶׁלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ. וְאִם לֹא הוֹדִיעָם[68] - פּוֹדֶה וּמַאֲכִילָן[69].

67) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים אלא בירושלים או פודה הפירות ומעלה הדמים לירושלים, כמבואר בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד. 68) שהם של נטע רבעי. 69) שהרי זה כמקח טעות, שאלמלי הודיעם - שמא לא היו נשכרים (שם צב:).

ח. הַקּוֹצֵר וְהַדָּשׁ וְהַזּוֹרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמּוֹסֵק[70] וְהַבּוֹצֵר וְהַדּוֹרֵךְ[71] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּמְלָאכוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה[72].

70) בזיתים. 71) בענבים. 72) שעדיין לא נגמרה מלאכתם, או למעשר או לחלה.

ט. שׁוֹמְרֵי גִּתּוֹת[73] וַעֲרֵמוֹת[74] וְכָל דָּבָר הַתָּלוּשׁ[75] מִן הַקַּרְקַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין מֵהִלְכוֹת מְדִינָה[76]; שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה[77]. אֲבָל אִם עָשָׂה בְּאֵיבָרָיו, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּרַגְלָיו, אֲפִלּוּ בִּכְתֵפָיו - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה[78].

73) גתי יין. 74) תבואה. 75) שבדבר המחובר, כבר נתבאר למעלה (הל' ד) שאין אוכלים כלל. 76) מצד המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. 77) ומשום כך אין אכילתם מן התורה (שם, כשמואל). 78) שנאמר "כי תבא בכרם רעך" (ולא נאמר "כי תבא לבצור בכרם רעך" - תיו"ט) משמע "בכל מאי דעביד" ואפילו בכתפיו (שם צא: כדברי תנא־קמא).

י. הָיָה עוֹשֶׂה בִּתְאֵנִים - לֹא יֹאכַל בַּעֲנָבִים[79], בַּעֲנָבִים - לֹא יֹאכַל בִּתְאֵנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכֶרֶם וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים[80]. וְהָעוֹשֶׂה בְּגֶפֶן זוֹ - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן אַחֶרֶת[81]. וְלֹא יֹאכַל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֵר[82]. וְלֹא יֹאכַל בְּפַת וְלֹא בְּמֶלַח[83]. וְאִם קָצַץ עִם בַּעַל הַבַּיִת עַל שִׁעוּר מַה שֶּׁיֹּאכַל[84] - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמֶלַח בֵּין בְּפַת בֵּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה[85]. אָסוּר לְפוֹעֵל לָמֹץ[86] בָּעֲנָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים[87]. וְלֹא יִהְיוּ בָּנָיו אוֹ אִשְׁתּוֹ[88] מְהַבְהֲבִין לוֹ הַשְּׁבָלִין בָּאוּר[89]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ - עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהֵן[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[91].

79) ואפילו שכרו לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור בענבים - אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים. וכן להיפך ('טור' סי' שלז). 80) "וכי אין אנו יודעים שאין בכרם לוכל (לאכול) אלא ענבים, מה תלמוד־לומר "ואכלת ענבים"? אלא מיכן (מכאן) שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים" (ירושלמי מעשרות פ"ב הל' ז. 'ספרי' דברים, רסו). 81) אע"פ שהוא מאותו מין שהוא עושה בו, "שממה שאתה נותן לכליו של בעל־הבית - בעינן, והא ליכא" (בבלי בבא־מציעא צא:). 82) שלא יאכל מן הענבים הרבה. שם פז: דרשו: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". 83) שם פט: "למתקן שיאכל הרבה" (לשון רש"י פז:). 84) שקצץ לאכול עד שיעור מסוים ולא יותר (רבינו פ"ה מהל' מעשר הל' יא, ע"פ פירוש הר"ח, כפי שהובא ב'תוספות' ב"מ פט: בד"ה קצץ). 85) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שקצץ (שם פט:), ובפ"ה מהל' מעשר הל' יא נתבאר שהפועל חייב לעשר אם הוא אוכלם שתים שתים. וז"ל רבינו שם: "קצץ, אוכל אחת אחת. ואם צירף (כלומר, שאוכלם שתים שתים) חייב לעשר, הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח, שאם צירף נקבע (למעשר)", ולא הזכיר רבינו דין זה כאן, לפי שהוא דן כאן בזכות הפועל לאכילה בלבד בענינים הנוגעים ליחסו עם בעל־הבית, ולא בדיני מעשר. וסמך בזה על מה שכבר ביאר בהל' מעשר (מגיד־משנה). 86) למצוץ הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. 87) "ואכלת, ולא מוצץ" (שם פז:). 88) וכל־שכן הפועל עצמו, שהרי הוא בטל ממלאכה בשעה שהוא מהבהב (גמרא שם פט.). 89) "שהאור ממתק טעמו" (רש"י שם). 90) רבינו מסמיך דין זה על מה שאמרו שם פז: "ענבים, ולא ענבים ודבר אחר". כלומר, לא אכילה עם דבר אחר ולא אכילה ע"י הוספת הכשר בגוף הפרי, אלא ענבים כמות שהן (אבן־האזל). 91) כגון שבלים, שלא יהבהבן אור.

יא. אָסוּר לְפוֹעֵל לֶאֱכֹל מִמַּה שֶּׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ[93]. וּמֻתָּר[94] לוֹ לִמְנֹעַ אֶת עַצְמוֹ[95] עַד מָקוֹם הַיָּפוֹת[96] וְאוֹכֵל[97]. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל קְשׁוּת[98] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, וְכוֹתֶבֶת[99] אֲפִלּוּ בְּדִינָר, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכָרוֹ בְּמָעָה כֶּסֶף[100]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ[101]. אֲבָל מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה רַעֲבְתָּן, וְיִהְיֶה סוֹתֵם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו[102]. הָיָה מְשַׁמֵּר אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ עֲרֵמוֹת[103] - לֹא יְמַלֵּא כְּרֵסוֹ מֵאַחַת מֵהֶן, אֶלָּא אוֹכֵל[104] מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[105].

92) אכילה מרובה יתר על שבעו. 93) בגמרא שם, דרשו: "שבעך, ולא אכילה גסה". 94) שם צא: 95) מאכילה - כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים. 96) עד הגיעו לעשות במקום היפים. 97) כל שבעו מהם, כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמותר לאכול - בין היפים והרעים לפי חשבון, זאת־אומרת שיאכל מאלה ומאלה חלק מתאים לשיעור העבודה בהם, אלא אוכל כל שבעו ממה שהוא חפץ. 98) קישואים. 99) תמרים. 100) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר (כחכמים במשנה, שם צב.). 101) ב'ספרי' דברים (רסו): וחכמים אומרים: "שבעך" - מלמד שאוכל פועל יותר משכרו. כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור שביעתו בלא שיעור שכרו. 102) שימנעו מלשכרו (במשנה, שם). 103) של ארבעה או חמשה אנשים. 104) שיעור שבעו. 105) ב"מ צג.

יב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁלֹּא הָלְכוּ שְׁתֵּי וָעֶרֶב בַּגַּת[106] - אוֹכְלִין עֲנָבִים וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן, שֶׁעֲדַיִן אֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא בַּעֲנָבִים בִּלְבָד[107]. וּמִשֶּׁיִּדְרְכוּ בַּגַּת וְיִהַלְּכוּ בָּהּ שְׁתֵּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וָעֵרֶב - יֵשׁ לָהֶן לֶאֱכֹל מִן הָעֲנָבִים וְלִשְׁתּוֹת מִן הַתִּירוֹשׁ, שֶׁהֲרֵי הֵן עוֹשִׂין בַּעֲנָבִים וּבְיַיִן[108].

106) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת, ועד שלא הילכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. 107) ואין הפועל אוכל אלא מהמין שהוא עושה בו, כמבואר למעלה (הלכה י). 108) שם צא:

יג. פּוֹעֵל שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי מַה שֶּׁאֲנִי אוֹכֵל[109], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי נוֹתֵן מְעַט מִזֶּה שֶׁנָּטַלְתִּי לֶאֱכֹל[110] לְאִשְׁתִּי וּבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁלֹּא זָכְתָה תּוֹרָה אֶלָּא לַפּוֹעֵל עַצְמוֹ[111]. אֲפִלּוּ נָזִיר[112] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בַּעֲנָבִים, וְאָמַר: תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבָנַי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[113].

109) המגיע לי בזכותי לאכול. 110) כלומר, מזה שכבר הם בידי וזכיתי בו (עיין 'טור' סי' שלז). 111) "מה שהוא לועס ואוכל, אין לו כח ליתן כלום" (לשון ה'תוספות' שם צב. בד"ה אי אמרת) שהפועל משל שמים הוא אוכל, ולא משלו (ספק בגמ' שם, ופסק רבינו שמשל שמים הוא אוכל) כלומר, זכותו של הפועל לאכול הפירות אינה הופכת לתנאי בשכירות שיהיה דינה כתוספת שכר וכקנינו, ומתוך כך יוכל להעביר זכותו לאשתו ולבניו, אלא משל שמים הוא אוכל שזיכתה לו התורה ולא זיכתה אלא לפועל עצמו. 112) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו - יפסיד. 113) שם. שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו, וכשאינו ראוי לאכול - איבד זכותו.

יד. פּוֹעֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה[114] הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וַעֲבָדָיו[115], וְהִתְנָה עִם בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ[116] מִמַּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין, לֹא הוּא וְלֹא הֵם - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן אוֹכְלִין[117]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[118] בִּגְדוֹלִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת וַהֲרֵי מָחֲלוּ; אֲבָל קְטַנִּים[119] - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְסֹק עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ; שֶׁאֵינָן אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲבִיהֶן[120] אוֹ מִשֶּׁל אֲדוֹנֵיהֶם[121], אֶלָּא מִשֶּׁל שָׁמַיִם[122].

114) שנשכר. 115) הכנענים. 116) תמורת כסף - ובידיעתם. 117) שהרי מחלו. 118) שהוא מתנה על אכילתם. 119) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה. 120) הבנים. 121) העבדים. 122) והתורה לא זיכתה אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדוניו, ולפיכך אינו יכול לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על זכותם שזיכתה להם התורה (שם צב: צג.).

~ יום שני י"ג אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

א. הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשָׂה בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע[2], בֵּין בְּמִחְבָּר בֵּין בְּתָלוּשׁ[3]. וְאוֹכֶלֶת מְמַשְׁאוֹ שֶׁעַל גַּבָּהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה פּוֹרֶקֶת[4]. וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יִטֹּל[5] בְּיָדוֹ וְיַאֲכִילֶנָּה[6].

2) בבא מציעא פח: 3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבארו למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. 4) מפורקת, ולאחר שפרקוה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. 5) החמר. 6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים.

ב. כָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ[7] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8], בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת שֶׁל גִּדּוּלֵי קַרְקַע[9], וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ אֶלָּא בַּדִּישָׁה[10]. וְהַחוֹסֵם אֶת הַפּוֹעֵל[11] - פָּטוּר[12]. אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה[13] וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ מִקֹּדֶם וְעָשָׂה בָהּ מְלָאכָה וְהִיא חֲסוּמָה[14], אֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל[15] - לוֹקֶה[16]. שָׁכַר בְּהֵמָה וַחֲסָמָהּ וְדָשׁ בָּהּ - לוֹקֶה, וּמְשַׁלֵּם[17] לַבְּעָלִים[18] אַרְבָּעָה קַבִּין לְפָרָה וּשְׁלוֹשָׁה קַבִּין לַחֲמוֹר[19]; שֶׁמִּשְׁעַת מְשִׁיכָה נִתְחַיֵּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ, וְאֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת עַד שֶׁיָּדוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה[20].

7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאווין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). 8) בבא קמא נד: 9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. 10) רגיל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. 11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. 12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". 13) בשעה שהיא כבר במלאכה. 14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". 15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). 16) אף על פי שלאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). 17) שם צא. 18) בעד כל יום ויום. 19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של פרה ושל חמור. 20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא.).

ג. יִשְׂרָאֵל[21] הַדָּשׁ בְּפָרָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[23]. וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַדָּשׁ בְּפָרָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] - אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[25]. אָמַר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: חַסֹּם פָּרָתִי וְדוּשׁ בָּהּ[26]; יָשַׁב לָהּ קוֹץ[27] בְּפִיהָ וְדָשׁ בָּהּ, וְהֲרֵי אֵינָהּ אוֹכֶלֶת; הִרְבִּיץ לָהּ אֲרִי[28] מִבַּחוּץ, אוֹ שֶׁהִרְבִּיץ בְּנָהּ מִבַּחוּץ[29]; הֲרֵי שֶׁצָּמְאָה וְאֵינוֹ מַשְׁקֶה אוֹתָהּ[30]; פָּרַס עוֹר עַל גַּבֵּי הַדַּיִשׁ[31] כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל - כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[32]. הָיָה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לִבְנֵי מֵעֶיהָ וּמַזִּיקָהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מִזֶּה מַתְרֶזֶת - מֻתָּר לְמָנְעָהּ; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הֲנָאָתָהּ[33], וְהֲרֵי אֵינָהּ נֶהֱנֵית[34].

21) שם צ. 22) ואפילו התבואה של האינו יהודי. 23) שלא תחסום שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). 24) על פי הוראתו של הישראל. 25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. 26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה לנכרי שבות" (שם). 27) מאליו - אבל הושיב לה קוץ לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). 28) ולאימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רבץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רבץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. 29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). 30) ומחמת הצימאון אינה אוכלת. 31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). 32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. 33) ולתועלתה. 34) אם תאכל.

ד. פָּרָה[35] שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה כֹּהֵן דָּשׁ בָּהּ[36] בִּתְרוּמָה[37] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל זַדַּאי[38], וְכֵן פָּרוֹת הַדָּשׁוֹת בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[39], וּפָרוֹת[40] הַמְהַלְּכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי שֶׁיָּרַט[41] לָהֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[42]. אֲבָל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן[43], אִם הָיוּ דָּשׁוֹת בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֵבִיא מְעַט מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְתוֹלֶה לָהֶן בִּקְרַסְטָלִין[44] שֶׁבְּפִיהֶן.

35) שם צ. 36) חסומה. 37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). 38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". 39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". 40) שהן חסומות. 41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורסות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). 42) שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). 43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). 44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

ה. הַדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[45] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי וּבְגִדּוּלֵי תְּרוּמָה[46] - עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּחְסֹם[47].

45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א-ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). 46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. 47) שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמותר לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

ו. רַשַּׁאי[48] בַּעַל הַפָּרָה[49] לְהַרְעִיב פָּרָתוֹ וּלְסַגְּפָהּ, כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדַּיִשׁ; וְרַשַּׁאי[50] הַשּׁוֹכֵר לְהַאֲכִילָהּ פְּקִיעֵי עָמִיר[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדַּיִשׁ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַשְׁקוֹת פּוֹעֲלִים יַיִן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה; וְרַשָּׁאִין[52] פּוֹעֲלִין

לִטְבֹּל פִּתָּן בְּצִיר[53], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה[54]. אֲבָל אֵין הַפּוֹעֵל[55] רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה וּלְהַשְׁכִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לָדוּשׁ בְּפָרָתוֹ עַרְבִּית וּלְהַשְׁכִּירָה שַׁחֲרִית. וְלֹא יִהְיֶה מַרְעִיב וּמְסַגֵּף עַצְמוֹ וּמַאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו[56] לְבָנָיו, מִפְּנֵי גֶּזֶל מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; שֶׁהֲרֵי תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְתֶחֱלַשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכֹחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֲבָל אֵין הַפּוֹעֵל רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בַּלַּיְלָה וּלְהַשְׁכִּיר עַצְמוֹ בַּיּוֹם... שֶׁהֲרֵי תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ וְתֶחֱלַשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּכֹחַ".

ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מה־שאין־כן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" "וכדרך שבעל הבית מוזהר כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכח.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 144
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

48) שם. 49) קודם השכרת הפרה. 50) שם. 51) אגודות קש. 52) שם. 53) רוטב של דגים כבושים. 54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י. 55) תוספתא שם פרק ח. 56) שבביתו.

ז. כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּזְהָר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזֹל שְׂכַר עָנִי[57] וְלֹא יְעַכְּבֶנּוּ[58], כָּךְ הֶעָנִי מַזְהָר שֶׁלֹּא יִגְזֹל מְלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת וִיבַטֵּל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, וּמוֹצִיא כָּל הַיּוֹם בְּמִרְמָה, אֶלָּא חַיָּב לְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ בַּזְּמַן, שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידוּ עַל בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[59] שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ אוֹתָהּ[60]. וְכֵן חַיָּב לַעֲבֹד בְּכָל כֹּחוֹ. שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר: כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן. לְפִיכָךְ נָטַל שְׂכַר זֹאת אַף בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד.

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. רִאשׁוֹנָה - דִּין הַשּׁוֹאֲלִים. שְׁנִיָּה - דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין שואל.

א. הַשּׁוֹאֵל[2] כֵּלִים אוֹ בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר מִטַּלְטְלִין מֵחֲבֵרוֹ, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס אֹנֶס גָּדוֹל[3], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם הַכֹּל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְגוֹ' וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנֶּאֱנַס שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה; אֲבָל אִם שָׁאַל בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לַחֲרֹשׁ בָּהּ, וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4]. אֲבָל אִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהּ אוֹ אַחַר שֶׁחָרַשׁ בָּהּ, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ[5] אוֹ דָשׁ בָּהּ וּמֵתָה כְּשֶׁהִיא דָשָׁה אוֹ בִּשְׁעַת רְכִיבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׁוֹאֵל[7] בְּהֵמָה מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּמֵתָה תַּחְתָּיו[8] בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ; אוֹ שֶׁשָּׁאַל דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר בִּשְׁעַת מִלּוּי; אוֹ שֶׁשָּׁאַל קַרְדֹּם לְפַצֵּל בּוֹ עֵצִים, וְנִשְׁבַּר בְּעֵת שֶׁפִּצֵּל בּוֹ מֵחֲמַת הַבִּקּוּעַ[9]; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁלֹּא שָׁאַל אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה זוֹ, וַהֲרֵי לֹא שָׁנָה.

2) משנה בבא־מציעא צג. "שואל משלם את הכל". 3) שאין ביד השואל למונעו. 4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:) בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד־משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקג מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בכסף־משנה ובלחם־משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. 5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. 6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכן השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף־על־פי־כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל־שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם־משנה, ובזה מסולקת תמיהת הכסף־משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: 7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. 8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. 9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

ב. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[10] מֵחֲבֵרוֹ וּמֵתָה, וְטָעַן הַשּׁוֹאֵל שֶׁבִּשְׁעַת מְלָאכָה מֵתָה, אִם הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשְּׁאָלָהּ לֵילֵךְ בּוֹ מָקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּתָה אוֹ נֶאֱנְסָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא שִׁנָּה בָּהּ[11], וְיִפָּטֵר; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְשַׁלֵּם. שְׁאָלָהּ מִמֶּנּוּ לְמַלֹּאת בָּהּ עָפָר שֶׁבְּחֵרְבָּתוֹ, שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם, אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ דְּלִי לְמַלֹּאת בּוֹ הַבּוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בַּבּוֹר: אִם הֵבִיא רְאָיָה - יִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; וְאִם לָאו - יִשָּׁבַע הַשּׁוֹאֵל שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים שֶׁמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. 11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

ג. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי[12] מֵחֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּר - שָׁמִין לוֹ[13] כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁמִין בִּנְזָקִין[14]: אוֹמְדִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה שָׁלֵם, וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה, וּמַחֲזִיר לוֹ הַכְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה הַשְּׁבוּרָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת. וְכֵן אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - מַחֲזִיר הַנְּבֵלָה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת.

12) בבא־קמא יא. וב"מ צו: 13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. 14) למדו חכמים (בבא־קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. הַשּׁוֹאֵל בְּהֵמָה[15] - חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשָּׁעָה שֶׁמְּשָׁכָהּ[16] עַד סוֹף יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ. וְאִם כָּחַשׁ בְּשָׁרָהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁפָּחֲתָה בְּדָמֶיהָ[17]. כָּחַשׁ בְּשָׁרָהּ מֵחֲמַת הַמְּלָאכָה - פָּטוּר; וְיִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[18] שֶׁמֵּחֲמַת מְלָאכָה כָּחֲשָׁה[19].

15) מימרא של רב פפא, בבבא־מציעא צא. 16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פי"ג ה"ב). 17) כרבא, שם צו: 18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). 19) ולא מיעט במזונותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

ה. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ אוֹ בְּהֵמָה סְתָם[20] - הֲרֵי הַמַּשְׁאִיל מַחֲזִירוֹ[21] בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה[22]. שְׁאָלוֹ לִזְמַן קָצוּב - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ וְזָכָה אֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַחֲזִירוֹ[23] מִתַּחַת יָדוֹ עַד סוֹף יְמֵי הַשְּׁאֵלָה. וַאֲפִלּוּ מֵת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מִשְׁתַּמְּשִׁין בַּשְּׁאֵלָה עַד סוֹף הַזְּמַן[24]. וְדִין הוּא[25]: הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה הַגּוּף קִנְיַן עוֹלָם בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן, וּמְקַבֵּל מַתָּנָה קָנָה הַגּוּף קִנְיַן עוֹלָם וְלֹא נָתַן כְּלוּם; וְהַשּׁוֹכֵר קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן, וְהַשּׁוֹאֵל קָנָה הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו עַד זְמַן קָצוּב וְלֹא נָתַן כְּלוּם; כְּשֵׁם שֶׁהַנּוֹתֵן כַּמּוֹכֵר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ לְעוֹלָם[26], כָּךְ הַמַּשְׁאִיל[27] כַּמַּשְׁכִּיר[28] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּתוֹךְ הַזְּמַן. הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה שְׁאוּלָה וּמֵתָה - אֵין חַיָּבִין בָּאֲנָסֶיהָ[29]. חָשְׁבוּ שֶׁהִיא שֶׁל אֲבִיהֶם, טְבָחוּהָ וַאֲכָלוּהָ[30] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי בָּשָׂר בְּזוֹל[31]. וְאִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם נְכָסִים[32], וּמֵתָה אוֹ שֶׁטְּבָחוּהָ - מְשַׁלְּמִין אֶת דָּמֶיהָ מִנְּכָסָיו[33].

20) בלי קביעת זמן החזרה. 21) יכול הוא לקחת בחזרה. 22) ולא אמרו (מכות ג:) סתם הלוואה שלושים יום אלא בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו־תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן]. 23) כרבי אלעזר (בבא־קמא עט.): "כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד־משנה). [ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאיל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא־מציעא צט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאיל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאיל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאיל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאיל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר]. 24) כרבא, בכתובות לד: 25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. 26) אף־על־פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. 27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. 28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד־משנה). 29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד־משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. 30) המשך דברי רבא, שם. 31) פחות שליש משויו (בבא־בתרא קמז: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). 32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פי"א הי"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. 33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד־משנה). ובכסף־משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שלרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה־למלך).

ו. הַשּׁוֹאֵל כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית[34] - אֵין הַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִתַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ אוֹתָהּ מְלָאכָה[35]. וְכֵן אִם שָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה לֵילֵךְ בָּהּ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ מִיַּד הַשּׁוֹאֵל עַד שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ לְשָׁם וְיַחֲזֹר.

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאילו לזמן קצוב.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[36]: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֹּם לַעְדֹּר בּוֹ הַפַּרְדֵּס הַזֶּה - עוֹדֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַפַּרְדֵּס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר. אָמַר לוֹ פַּרְדֵּס סְתָם - עוֹדֵר בּוֹ פַּרְדֵּס אַחֵר אֵי זֶה שֶׁיִּרְצֶה[37]. שְׁאָלוֹ לַעְדֹּר בּוֹ פַּרְדֵּסִים הַרְבֵּה שֶׁלּוֹ[38] - עוֹדֵר בּוֹ כָּל הַפַּרְדֵּסִים שֶׁלּוֹ[39]. וַאֲפִלּוּ נִשְׁחַת כָּל הַבַּרְזֶל בַּעֲדִירָה - מַחֲזִיר לוֹ הַנִּצָּב שֶׁל עֵץ[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

36) בבא־מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן־משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עודר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא־בתרא (סט:) מכר לו "דיקלי" נותן לו שני דקלים (מגיד־משנה, וראה לחם־משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עודר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עודר רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאיל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה־שאין־כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי יוסף' בבא־מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזקו. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

ח. הַשּׁוֹאֵל[41] כְּלִי מֵחֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי דָּבָר פְּלוֹנִי בְּטוֹבָתְךָ. כְּלוֹמַר: אֵין אַתָּה מַשְׁאִיל לִי דָּבָר זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּשְׁאִילִין, אֶלָּא כְּפִי טוֹבַת לִבְּךָ וְנִדְבוֹתֶיךָ, שֶׁאֵינְךָ מַקְפִּיד עַל הַזְּמַן אִם אָרַךְ. אִם קָנוּ[42] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל עַל זֶה - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתְבַּטֵּל הַכְּלִי מִלַּעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ, וְיַחֲזִיר שְׁבָרָיו אוֹ שְׁיָרָיו[43]. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לַחֲזֹר וּלְתַקֵּן הַכְּלִי אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ פַּעַם אַחֶרֶת.

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הרי"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[44]: הַשְׁאִילֵנִי שֹׁקֶת[45] זוֹ שֶׁל מַיִם, וְנֶהֱרְסָה[46] - אֵינוֹ יָכוֹל לִבְנוֹתָהּ[47]. אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי שֹׁקֶת סְתָם, וְנֶהֱרְסָה - יֵשׁ לוֹ לִבְנוֹתָהּ. אָמַר לוֹ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשְּׁאִילֵנִי מִקּוֹם שֹׁקֶת[48], אִם קָנוּ[49] מִיַּד הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּקַרְקַע הַמַּשְׁאִיל עַד שֶׁתָּבוֹא לְיָדוֹ שֹׁקֶת שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁקוֹת מִמֶּנָּה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ אַרְצוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִם הַמַּשְׁאִיל.

44) שם. 45) בגמרא: "גרגותא". סתם גרגותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות. 46) ואינה ראויה להשקייה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקייה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המשאיל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרגותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאיל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה ('נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם, ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי פירושם של הרי"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאיל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרגותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

י. הַשּׁוֹאֵל[50] פֵּנְדָּק מֵחֲבֵרוֹ: לִלִּינָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד; לִשְׁבִיתָה[51] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי יָמִים; לְנִשּׂוּאִים[52] - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. שָׁאַל חָלוּק מֵחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל - כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיַחֲזֹר[53]; שְׁאָלוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה - כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׁאָלוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁתֶּה שֶׁלּוֹ - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה יָמִים.

50) תוספתא בבא־מציעא פ"ח הי"א. 51) לשבת. 52) של השואל עצמו. 53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

א. הַשּׁוֹאֵל בַּבְּעָלִים[2], אֲפִלּוּ נִגְנַב אוֹ אָבַד בִּפְשִׁיעָה - פָּטוּר[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם. וּבִלְבַד שֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עִם הַחֵפֶץ[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5]. וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל[6] אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שֶׁשָּׂכָרָן, וְאֶחָד הַשּׁוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה אוֹ שֶׁשָּׁאֲלָן וּשְׂכָרָן לִמְלָאכָה אַחֶרֶת אוֹ לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם. אֲפִלּוּ אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַשְׁקֵנִי מַיִם[7], וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ בְּהֶמְתּוֹ, וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, וּפָטוּר. מָשַׁךְ אֶת הַבְּהֵמָה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִשְׁקָהוּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. 3) מחלוקת רבי אחא ורבינא בבבא־מציעא צה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. 4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר־כך את הבעלים - אין זה שאילה בבעלים וחייב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז.). 5) בהלכות שכירות פ"א ה"ג. 6) משנה, שם צד. 7) מימרא של רבא, שם צז. (בפ"א מהלכות שכירות נתבארו בפרוטרוט כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

ב. הִשְׁאִיל[8] בְּהֶמְתּוֹ אוֹ הִשְׂכִּירָהּ לְמַשּׂוֹי, וְיָצָא עִמָּהּ לְסַעֲדָהּ[9] עִם הַשּׁוֹאֵל אוֹ הַשּׂוֹכֵר וְלִטְעֹן עִמּוֹ בְּמַשָּׂאוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[10]. וְאִם יָצָא לְבַקֵּר הַמַּשּׂאוֹי בִּלְבַד וְלִרְאוֹת שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ עָלֶיהָ יָתֵר מִן הָרָאוּי - אֵינָהּ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים[11].

8) מעשה שהיה (שם). 9) לסייע. 10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. 11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

ג. מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת[12], וְהַנּוֹטֵעַ לִבְנֵי הַמְּדִינָה, וְהַמַּקִּיז לָהֶם אֶת הַדָּם, וְהַסּוֹפֵר שֶׁלָּהֶן, כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בַּיּוֹם שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בּוֹ לַעֲסֹק בִּמְלַאכְתָּן, אִם הִשְׁאִיל אוֹ הִשְׂכִּיר לְאֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּמְלַאכְתָּם - הֲרֵי זוֹ שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים, וַאֲפִלּוּ פָּשַׁע בָּהּ הַשּׂוֹמֵר - פָּטוּר[13]. אֲבָל הוּא שֶׁשָּׁאַל אוֹ שֶׁשָּׂכַר מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁאֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ[14].

12) שם. 13) כלמעלה בראש הלכה א. 14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

ד. הָרַב[15] שֶׁהוּא מַקְרִיא בִּרְצוֹנוֹ לַתַּלְמִידִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וְאֵיזוֹ מַסֶּכְתָּא שֶׁיִּרְצֶה, וְהֵם הָיוּ קְבוּעִים[16] לָבוֹא תָּמִיד, וְנִשְׁמַט לָהֶן מִמַּסֶּכְתָּא לְמַסֶּכְתָּא[17] - הֲרֵי הֵן שְׁאוּלִין אֶצְלוֹ, וְאֵין הוּא שָׁאוּל לָהֶם. וּבְיוֹם הַפֶּרֶק[18], שֶׁהַכֹּל בָּאִין לִשְׁמֹעַ עִנְיַן אוֹתוֹ מוֹעֵד - הֲרֵי הוּא שָׁאוּל לָהֶם, וְהֵם אֵינָן שְׁאוּלִין לוֹ.

15) שם. 16) מחויבים. 17) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. 18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

ה. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְהִשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם - הַבְּעָלִים עַצְמָן, לֹא שָׁלִיחַ. אָמַר לְעַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי: צֵא וְהִשָּׁאֵל עִם פָּרָתִי - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּבְּעָלִים; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ. נִשְׁאַל הָעֶבֶד עִמָּהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[20].

19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירוש, והרי"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתי - הרי זו שאילה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד רבו, אין זה שאילה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. 20) שהעבד אינו יכול להשאיל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

ו. הַשּׁוֹאֵל מִן הָאִשָּׁה[21], וְנִשְׁאַל לוֹ בַּעְלָהּ - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים; שֶׁקִּנְיַן פֵּרוֹת - אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[22], וְאֵין לַבַּעַל אֶלָּא פֵּרוֹת.

21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות כקנין הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאילה בבעלים. 22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבא אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאביי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם־משנה).

ז. הַשּׁוֹאֵל מֵאִשְׁתּוֹ[23], אוֹ שֶׁתָּפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ זֶה מִזֶּה[24] - הֲרֵי זוֹ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[25]. וְאִם אָמַר הַשֻּׁתָּף לַחֲבֵרוֹ[26]: הַשְׁאִילֵנִי הַיּוֹם וְאַשְׁאִילְךָ לְמָחָר - אֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים.

23) ב"מ צו: 24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף־משנה). 25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאול לחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת - הרי זו שאילה בבעלים). 26) במגיד־משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים - אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאילה בבעלים אע"פ שלא אמר השאילני היום ואשאילך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירוש: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשאמר ואשאלך למחר - גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

ח. שָׁאַל[27] מִן הַשֻּׁתָּפִין[28] וְנִשְׁאַל לוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁשָּׁאֲלוּ וְנִשְׁאַל לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה סָפֵק[30] אִם הִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים אִם אֵינָהּ. לְפִיכָךְ: אִם מֵתָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם; פָּשַׁע בָּהּ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[31].

27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם). 28) דבר השייך לשותפות. 29) המשאיל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. 30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה - כספק, ולפיכך אין מוציאים מיד המוחזק. 31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא־מציעא צח.) ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הרי"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמא אין כאן שאילה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

ט. הַשּׁוֹאֵל[32] אֶת הַבְּהֵמָה[33] בַּבְּעָלִים לִרְבִיעָה, אוֹ לְהֵרָאוֹת בָּהּ[34], אוֹ לַעֲשׂוֹת בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה[35], אוֹ שֶׁשָּׁאַל שְׁתֵּי פֵּרוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶן שְׁוֵה פְּרוּטָה - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים[36].

32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאילה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה — מגיד־משנה). 33) שם, בעיות שלא נפשטו. 34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. 35) בכל אחת חצי פרוטה. 36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי־כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאילה בבעלים (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן - בכל אחת מהן - פחות משוה פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן־משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משוה פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלפולא חריפתא שם].

י. שְׁאָלָהּ[37] בַּבְּעָלִים וּשְׂכָרָהּ[38] שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - פָּטוּר[39]; שֶׁהַשְּׂכִירוּת תָּלוּי בַּשְּׁאֵלָה[40]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים[41]; אוֹ שֶׁשְּׁאָלָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים; אוֹ שֶׁשְּׂכָרָהּ בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׁאָלָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים, וְחָזַר וּשְׂכָרָהּ שֶׁלֹּא בַּבְּעָלִים - כָּל אֵלּוּ סָפֵק שְׁמִירָה בַּבְּעָלִים הוּא[42].

37) בעיא שם צח: 38) לפני שהחזירה למשאיל - שכרה ממנו. 39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). 40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצי־לומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצי־לומר. 41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצי־לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כלולים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאילה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן.

42) בעיות אלו נשארו בגמרא בתיקו. [בראב"ש בבא־קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" - אפילו אם תפס מוציאים מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י].

יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - הֲרֵי הַבַּעַל כְּלוֹקֵחַ מִמֶּנָּה[43], וְאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[44] וְלֹא שׁוֹאֵל. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה דְּבַר הַשְּׁאֵלָה בְּהֵמָה, וָמֵתָה - הַבַּעַל פָּטוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[45] כָּל יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ, אֲפִלּוּ פָּשַׁע[46], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוֹקֵחַ; וְהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהּ מָמוֹן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת בַּעְלָהּ שֶׁהִיא שְׁאוּלָה - הֲרֵי זֶה נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ[47]. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אִם הָיָה שׁוֹכֵר אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר - הֲרֵי הִיא שְׁכִירוּת בַּבְּעָלִים וּפָטוּר; וְכֹל שֶׁאֵינָהּ שְׁאֵלָה בַּבְּעָלִים, כָּךְ אֵינָהּ שְׁכִירוּת בַּבְּעָלִים; וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בִּשְׁאֵלָה, כָּךְ הוּא סָפֵק בִּשְׁכִירוּת.

43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. 44) להתחייב בגניבה ואבידה. 45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. 46) שאפילו כשומר חינם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חינם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). 47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירוש. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באונסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) — מגיד־משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד־משנה עצמו מפקפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באונסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד־משנה שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף־על־פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה לחם־משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת)].

~ יום שלישי י"ד אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה.

א. הַשּׁוֹאֵל[2] אֶת הַפָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וּשְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד בְּנוֹ[3] אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ[4], אֲפִלּוּ שְׁלָחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שּׁוֹאֵל[5], וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[6]. וְאִם אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שַׁלְּחֶהָ לִי בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי, בְּיַד שְׁלוּחִי, אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ הָעִבְרִי אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל: הֲרֵינִי מְשַׁלְּחָהּ בְּיַד בִּנְךָ, בְּיַד עַבְדְּךָ, בְּיַד שְׁלוּחֲךָ, בְּיַד בְּנִי, בְּיַד עַבְדִּי הָעִבְרִי, בְּיַד שְׁלוּחִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שְׁלַח, וּשְׁלָחָהּ, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[7]. שְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח, וָמֵתָה - פָּטוּר[8]; מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מֵרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל.

2) משנה בבא מציעא צח: 3) של המשאיל. 4) בין עבד עברי ובין כנעני. 5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. 6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד.) שהמדובר במשנה בשכירו ולקיטו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח לדבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חיסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. 7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. 8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט.) מפרש שמואל מה ששנינו "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

ב. אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: הַכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְהִיא תָּבוֹא מֵאֵלֶיהָ, וְעָשָׂה הַמַּשְׁאִיל כָּךְ - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב בָּהּ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ[9], אֲבָל מֵתָה בַּדֶּרֶךְ - פָּטוּר. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמַּחֲזִירָהּ[10] הַשּׁוֹאֵל לַבְּעָלִים[11], אִם שְׁלָחָהּ בְּיַד אַחֵר, וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לִרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁעֲדַיִן הִיא בְּאַחֲרָיוּת הַשּׁוֹאֵל. וְאִם שְׁלָחָהּ מִדַּעַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמַּשְׁאִיל עַל יְדֵי אַחֵר, וְמֵתָה - פָּטוּר. שְׁלָחָהּ בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל שְׁלַח, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ - חַיָּב; שֶׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מִיַּד הַשּׁוֹאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[12]? בְּשֶׁהֶחֱזִירָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ; אֲבָל אִם הֶחֱזִירָהּ אַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ[13]; שֶׁאַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ יָצְאַת מִדִּין שְׁאֵלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר[14]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבֵּית אוֹ מֵתָה אַחֲרֵי יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ[15] - פָּטוּר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד יכישה במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). 10) משנה שם צח: 11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. 12) שהפרה נשארת ברשותו של השואל לעניין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). 13) מימרא של רב חיסדא שם פא. 14) אמימר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). 15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. 16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הבדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף שם).

ג. הַשּׁוֹאֵל פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ[17], שְׁאָלָהּ חֲצִי הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ חֲצִי הַיּוֹם, שְׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ לְמָחָר, שָׁאַל אַחַת וְשָׂכַר אַחַת וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: שְׁאוּלָה מֵתָה[18], בַּיּוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה[19], בַּשָּׁעָה[20] שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר הַשּׁוֹאֵל: שְׂכוּרָה מֵתָה, בַּיּוֹם שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה, בַּשָּׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה, וְהַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמַר זֶה: אֵינִי יוֹדֵעַ, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר עַל הַשְּׂכוּרָה שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְיִפָּטֵר[21]. זֶה אוֹמֵר שְׁאוּלָה, וְזֶה אוֹמֵר שְׂכוּרָה - יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר עַל הַשְּׂכוּרָה שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ[22] כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וִיגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁהַשְּׂכוּרָה הִיא שֶׁמֵּתָה.

17) משנה שם צז: כפי שנתבארה בגמרא שם צח. 18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. 19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. 20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. 21) רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמא ובשניהם אמר יישבע השוכר וייפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב אז באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לוויתי ואיני יודע אם פרעתי, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט)? ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלימה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען איני יודע אם מתה כשהייתה שאולה - הרי זה כאומר איני יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ח. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמא היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאיל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמא שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). 22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג־ד וראה כאן הלכה ד).

ד. הִשְׁאִילוֹ שְׁתֵּי פָּרוֹת, חֲצִי הַיּוֹם בִּשְׁאֵלָה וַחֲצִי הַיּוֹם בִּשְׂכִירוּת, הַמַּשְׁאִיל[23] אוֹמֵר: בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה מֵתוּ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אַחַת מֵתָה[24] בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה[25], וְהָאַחֶרֶת אֵינִי יוֹדֵעַ[26] - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַּע[27] יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. וְכֵן[28] אִם מָסַר לוֹ שָׁלֹשׁ פָּרוֹת, שְׁתַּיִם שְׁאוּלוֹת וְאַחַת שְׂכוּרָה, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: שְׁתַּיִם הַשְּׁאוּלוֹת הֵן שֶׁמֵּתוּ, וְהַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: אַחַת הַשְּׁאוּלָה מֵתָה וַדַּאי, אֲבָל הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֵּתָה אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הַשְּׁאוּלָה הָאַחֶרֶת אוֹ הַשְּׂכוּרָה - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁבַּע, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכָּל הַטּוֹעֲנִין שֶׁאֵינָן יְכוֹלִים לְהִשָּׁבַע, וְכֵיצַד מְשַׁלְּמִין, וּמֵאֵי זֶה טַעַם הֵם מְשַׁלְּמִים.

23) שם צד. 24) שלא מחמת מלאכה. 25) ועליו לשלם דמיה. 26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. 27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען איני יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמא אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאיל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסת של השואל האומר איני יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. 28) גמרא שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דיני שומר חינם ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

א. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּחִנָּם[2], וְנִגְנַב אוֹ אָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[3] וְנִפְטָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ', וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[4] אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ[5]. וּמְגַלְגְּלִין עָלָיו בְּתוֹךְ הַשְּׁבוּעָה[6]: שֶׁלֹּא פָּשַׁע, אֶלָּא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְלֹא שָׁלַח בּוֹ יָד וְאַחַר נִגְנַב; שֶׁאִם נִגְנַב אַחַר שֶׁשָּׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[7].

2) אינו מקבל כלום בעד שמירתו. 3) שנגנבה או נאבדה. בבבא־קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (ששמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו שעיקר השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. 4) והכוונה שיקרב לבית־דין להישבע (בבא־קמא סג:) 5) מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטר - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. 6) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. 7) בבא־מציעא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

ב. הוֹאִיל וּפָטַר הַכָּתוּב אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם מִן הַגְּנֵבָה, קַל וָחֹמֶר מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמֵתָה. וְהוּא שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן; אֲבָל שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן - חַיָּב בָּאֲנָסָיו[8]. כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל לְפִי הַפִּקָּדוֹן[9]: יֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית שַׁעַר[10], כְּגוֹן הַקּוֹרוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בֶּחָצֵר[11], כְּגוֹן חֲבִילוֹת פִּשְׁתָּן הַגְּדוֹלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בַּבַּיִת, כְּגוֹן שִׂמְלָה וְטַלִּית; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן, שֶׁדֶּרֶךְ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּמִגְדָּל[12] וְנוֹעֵל עָלָיו, כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי וּכְלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וְכַיּוֹצֵא בָהֶן.

8) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גזלן, שחייב גם באונסין (ב"מ שם). 9) שם מב. 10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר ונכנסים לו דרך שער שבגדר. 11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. 12) ארון גדול העומד בבית.

ג. הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, וְנִגְנַב מִשָּׁם אוֹ אָבַד, אֲפִלּוּ נֶאֱנַס שָׁם, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה דְּלֵקָה וְשָׂרַף כָּל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב לְשַׁלֵּם[13]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן עִם שֶׁלּוֹ: אִם רָאוּי לִשְׁמִירָה[14] - פָּטוּר, וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי לִשְׁמִירָה - חַיָּב[15]; בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי[16], וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל אֲחֵרִים.

13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאין כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס - השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. 14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. 15) ירושלמי בבא־מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף וברא"ש שם סימן כ. 16) להתרשל ולא לשמור כראוי.

ד. הַכְּסָפִים[17] וְהַדִּינָרִין[18] - אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בַּקַּרְקַע[19], וְיִתֵּן עֲלֵיהֶם טֶפַח עָפָר. אוֹ יִטְמְנֵם בַּכֹּתֶל[20] בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַקּוֹרָה[21]; אֲבָל לֹא בְּאֶמְצַע הַכֹּתֶל, שֶׁמָּא יַחְפְּרוּ[22] הַגַּנָּבִים שָׁם וְיִגְנְבוּ[23]. אֲפִלּוּ נָעַל עֲלֵיהֶם כָּרָאוּי בְּתֵבָה, אוֹ הֶחְבִּיא אוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירוֹ וְלֹא מַרְגִּישׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. הוֹרוּ מִקְצָת הַמְּבִינִים, שֶׁהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר שֶׁמַּשָּׂאוֹ קַל וְאֵין הַקַּרְקַע מְאַבֶּדֶת אוֹתוֹ[24] בִּמְהֵרָה, כְּגוֹן לְשׁוֹנוֹת[25] שֶׁל כֶּסֶף, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשׁוֹנוֹת[26] שֶׁל זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בַּקַּרְקַע. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה[27].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַכְּסָפִים וְהַדִּינָרִין - אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בַּקַּרְקַע".

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר, עליו לחיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול, אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל ענייני העולם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצה זו נאמרת לכל־לראש לעשירות בתורה, כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ו
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה). 18) דינרי זהב. 19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאידנא דשכיחי גשושאי (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחבים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פיסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטומן בקרקע וצריך להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה'טור' כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם־משנה). 20) בגמרא שם, אמר רבא: ומודה שמואל בכותל. 21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף. ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפיסקא הראשונה. בלחם־משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון - היה לו להשמיט את הפיסקא השניה ולא את הראשונה. 22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירוש, יבדקו היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. 23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. 24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. 25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. 26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרחו הרבה ויסכנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמינם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל־כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן בדברים כבדים לא הטריחו חכמים את השומר להטמינם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [ב'תוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שכר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטות ששומר שכר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאילתות פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן): דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליליא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חינם ונאמרה שמירה בשומר שכר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חינם לשמירה האמורה בשומר שכר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששמר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור]. 27) גמרא שם.

ה. הַמַּפְקִיד[28] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלִקְבֹּר אוֹתָן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[29]. וְאִם נִתְאַחֵר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְקָבְרָן וְלֹא קְבָרָן, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב. וְאִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא[30] - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁהֶה אַחַר שֶׁיַּבְדִּיל כְּדֵי לְקָבְרָן.

28) ובמוצאי־שבת מחוייב לקוברם מיד. 29) נוסחת המגיד־משנה: תלמיד־חכם הוא המפקיד. 30) המפקיד (ע"פ משנה־למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה־למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקיד כבר הבדיל, חייב להטמינם מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד־חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד־חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

ו. הִפְקִיד[31] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים בַּדֶּרֶךְ לְהוֹלִיכָם לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח עִמּוֹ מָעוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ צְרוּרִים וּמֻנָּחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים כָּרָאוּי עַל בִּטְנוֹ מִכְּנֶגֶד פָּנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְיִקְבְּרֵם כָּרָאוּי. וְאִם לֹא קְשָׁרָן בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אֲפִלּוּ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[32], שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה[33]. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחָם בִּמְחִיצָה שֶׁל קָנִים, וְהָיוּ טְמוּנִים בָּעֲבִי הַמְּחִיצָה, וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אַף עַל פִּי שֶׁזּוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה לְעִנְיַן גְּנֵבָה - אֵינָהּ שְׁמִירָה כָּרָאוּי לְעִנְיַן הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא טְמָנוֹ בַּקַּרְקַע אוֹ בְּכֹתֶל בִּנְיָן - פּוֹשֵׁעַ הוּא; וְכֹל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].

31) משנה וגמרא שם. 32) במשנה אמרו: "צררן והפשילן לאחוריו וכו' חייב", ובגמרא "מה הוה ליה למעבד" (מה היה יכול עוד לעשות לשם שמירה)? ומתרצים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו.

33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי־אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. 34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. 35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם מפרש שהמדובר בשומר חינם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

ז. הַמַּפְקִיד[36] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי פִּקְדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אָנָה הִנַּחְתִּי פִּקָּדוֹן זֶה, אוֹ בְּאֵי זֶה מָקוֹם קָבַרְתִּי הַכְּסָפִים, הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֶמְצָא וְאַחֲזִיר לְךָ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם מִיָּד.

36) מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

ח. כָּל הַמַּפְקִיד[37] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[38] וּבְנֵי בֵיתוֹ[39] הַגְּדוֹלִים הוּא מַפְקִיד. אֲבָל אִם מְסָרָן לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַקְּטַנִּים[40], אוֹ לַעֲבָדָיו, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, אוֹ לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו שֶׁאֵינָן שְׁרוּיִין עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין סוֹמְכִין עַל שֶׁלְּחָנוֹ[41], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְסָרָן לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם; אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[44], שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ[45], וּנְתָנָם הַשּׁוֹמֵר לְאִמּוֹ, וְהֶחְבִּיאָה אוֹתָן[46] וְלֹא טָמְנָה אוֹתָן[47], וְנִגְנְבוּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[48]: אֵין הַשּׁוֹמֵר חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי שֶׁנִּתָּנָם לְאִמּוֹ, שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל דַּעַת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הוּא מַפְקִיד; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהּ: פִּקָּדוֹן הֵם - יֵשׁ לוֹ לִטְעֹן: כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהֵיא נִזְהֶרֶת בָּהֶן, אִם הָיְתָה סְבוּרָה שֶׁהֵן שֶׁלִּי[49]; וְכֵן אֵין אִמּוֹ חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן[50]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר שֶׁאוֹתָן הַמָּעוֹת עַצְמָן הֵן שֶׁנִּתְּנָן לְאִמּוֹ, וְתִשָּׁבַע הָאֵם שֶׁהֶחְבִּיאָה אוֹתָן וְנִגְנְבוּ, וְיִפָּטְרוּ שְׁנֵיהֶם[51]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

37) מימרא של רבא, שם לו. 38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. 39) רבינו מוסיף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. 40) משנה, שם מב. 41) אינם מקבלים מזונותם בביתו. 42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף־על־פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. 43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. 44) גמרא, שם מב. 45) שומר חינם. 46) בארגז. 47) בקרקע או בכותל. 48) רבא שם, ואין חולק עליו. 49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. 50) ומשום כך אין זה פשיעה. 51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקיד, כתבו בשם רבינו־תם, שמה שאמרו: "כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון אינני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקיד. וכן פסקו הרא"ש וה'טור' בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

ט. מִכָּאן[52] אַתָּה לָמֵד: שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר הַפִּקָּדוֹן לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ, וְהוֹדִיעָן שֶׁהוּא פִּקָּדוֹן, וְלֹא שָׁמְרוּ כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין - שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר[53]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו הוּא מַפְקִיד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[54] שֶׁהִפְקִיד כְּשׁוּת[55] אֵצֶל אֶחָד, וְהָיָה לוֹ לַשּׁוֹמֵר כְּשׁוּת אַחֶרֶת, וְאָמַר לְשַׁמָּשׁוֹ: מִזֶּה הַכְּשׁוּת תַּשְׁלִיךְ לְתוֹךְ הַשֵּׁכָר, וְהָלַךְ הַשַּׁמָּשׁ וְהִשְׁלִיךְ מִכְּשׁוּת שֶׁל פִּקָּדוֹן; אָמְרוּ חֲכָמִים: שֶׁהַשַּׁמָּשׁ פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר: מִזֶּה הַשְּׁלֵךְ וּמִזֶּה אַל תַּשְׁלֵךְ, וְדָמָה שֶׁהוּא מַרְאֶה מָקוֹם[56] וְאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה; וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָמַר לוֹ: מִזֶּה הַשְּׁלֵךְ; וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי מַה שֶׁנִּהֲנָה[57] בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, אִם נַעֲשָׂה הַשֵּׁכָר חֹמֶץ[58] - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר שִׁבּוּעָה שֶׁכָּךְ אֵרַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. 53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד־משנה, וראה רמ"א חושן־משפט סי' רצא סכ"ד). 54) שם עמוד ב. 55) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. 56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. 57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. 58) לא תסס השכר אלא החמיץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתיים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

א. מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ[2] מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים[3], וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: לִשְׁמֹר - וְלֹא לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים, וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים[4]. אֲפִלּוּ בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְהִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן שְׁבוּיִים - פָּטוּר[5]; אֵין לְךָ פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶה הַמָּמוֹן מֻפְקָד לַעֲנִיֵּי מָקוֹם זֶה[7] אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ; אֲבָל אִם הָיָה לַעֲנִיִּים אֵלּוּ אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הוּא קָצוּץ לָהֶן[8] - הֲרֵי זֶה הַמָּמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין[9], וִישַׁלֵּם אִם פָּשַׁע, אוֹ יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פָּשַׁע, כְּדֶרֶךְ כָּל הַשּׁוֹמְרִים.

2) בבא־קמא צג. 3) רבינו מדמה דין מעות פדיון שבויים - למעות של עניים. 4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבוע, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשמור", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "והרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור מגזירת הכתוב)]. 5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה.

6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? ב'נמוקי יוסף' שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר כשנמסרו לידו לשמירה על־מנת שיחזירן לידי המפקיד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף־על־פי־כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו בנמסרו לו על־מנת להחזירן ויש תובעים — פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על־פי הלחם־משנה). ולמה בשבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדיון שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). [ב'תוספות' שם ד"ה אין לך, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. 7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. 8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף־משנה). 9) היינו, העניים שבשבילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור". [במגיד־משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָמוֹן אוֹ כֵּלִים חֲשׁוּבִין, וּבָאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְנָתַן לָהֶם הַפִּקָּדוֹן לְהַצִּיל עַצְמוֹ: אִם הָיָה אָמוּד שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן - חַיָּב, שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁבִּגְלָלוֹ בָּאוּ הַגַּנָּבִים, וְנִמְצָא זֶה מַצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ[11]; וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - חֻזְקָתוֹ שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לְשֵׁם הַפִּקָּדוֹן, וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) שם, מעשה שהיה. 11) שם ס: אמרו שדוד המלך שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חבירו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

ג. הַמַּפְקִיד[12] אֵצֶל חֲבֵרוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת, וּבָאוּ גַּנָּבִים וּגְנָבוּם בְּפָנָיו, וְאִלּוּ הָיָה צוֹרֵחַ הָיוּ בָּאִין בְּנֵי אָדָם וּמַצִּילִין אוֹתָן, הוֹאִיל וְלֹא צָוַח - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ וְחַיָּב לְשַׁלֵּם[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) שם. 13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

ד. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ[14] אֵצֶל אֶחָד, זֶה מֵאָה וְזֶה מָאתַיִם, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹמֵר: אֲנִי הוּא שֶׁהִפְקַדְתִּי הַמָּאתַיִם, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשָּׁבַע כָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהִפְקִיד מָאתַיִם וְנוֹטֵל, כְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[15], וְיִתֵּן מָאתַיִם לָזֶה וּמָאתַיִם לָזֶה, וּמַפְסִיד מֵאָה מִבֵּיתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב שֵׁם כָּל אֶחָד עַל כִּיס שֶׁלּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיאוּ לוֹ הַשְּׁנַיִם כְּאֶחָד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּכֶרֶךְ אֶחָד, וּבָאוּ וְתָבְעוּ, וְכָל אֶחָד אוֹמֵר: הַמָּאתַיִם שֶׁלִּי - נוֹתֵן מָנֶה לָזֶה וּמָנֶה לָזֶה, וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֶצְלוֹ[16] עַד לְעוֹלָם אוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לָהֶם: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה וְהֵבֵאתֶם בְּכֶרֶךְ אֶחָד, לֹא הִטְרַחְתִּי עַצְמִי לֵידַע וְלִזְכֹּר תָּמִיד מִי בַּעַל הַמֵּאָה וּמִי בַּעַל הַמָּאתַיִם[17]. וְכֵן אִם הִפְקִידוּ אֶצְלוֹ שְׁנֵי כֵּלִים[18], אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַגָّדוֹל, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשָּׁבְעוּ שְׁנֵיהֶם, וְיִתֵּן הַגָּדוֹל לְאֶחָד מֵהֶם, וּדְמֵי הַגָּדוֹל לַשֵּׁנִי, וְיִשָּׁאֵר לוֹ הַקָּטָן. וְאִם הֵבִיאוּם בְּכֶרֶךְ אֶחָד כְּאֶחָד - נוֹתֵן הַקָּטָן לְאֶחָד, וּדְמֵי הַקָּטָן לַשֵּׁנִי[19], וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֶצְלוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד לְעוֹלָם. וְכֵן מִי שֶׁתִּבְעוּהוּ[20] שְׁנַיִם, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַפִּקָּדוֹן, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֶחָד מִכֶּם הוּא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת אֵצֶל רוֹעֶה[21], וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן[22], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הָיְתָה[23] - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם[24]. וְאִם הִפְקִידוּ בְּעֶדְרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[25] - מַנִּיחַ הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק[26], וְתִהְיֶה מֻנַּחַת עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּרְצוּ לַחֲלֹק אוֹתָהּ.

14) משנה וגמרא בבא־מציעא לז. 15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שלויתי ממך, וחמישים אינני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה אינני יודע? במגיד־משנה מבאר בשם הרשב"א שהנידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן־משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקידים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית־דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בבבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרם הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (רי"ף שם). 16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש רבינו: יניח אצלו (ויש מפרשים - יניח בבית־דין). 17) ובזה אפילו לצאת ידי שמים - פטור. רבינו מפרש, שרבא שם מתכוון לכרך אחד ממש, וכן משמע גם מלשונו של הרי"ף שם, אולם רש"י מפרש שכרך אחד לאו דוקא, אלא אפילו בשתי כריכות, אם באו שניהם בבת אחת והפקידו אצלו זה בפני זה - יכול הנפקד לטעון כך. 18) משנה, שם. 19) במשנה: "ומתוך הגדול נותן דמי קטן לשני". ורש"י שם מפרש שישבר את הגדול ויתן לשני חלק מהכלי כדי שוויו של הכלי הקטן (נראה, שהכוונה לכלי זהב או כסף שיש לשבריהם ערך), אולם מלשונו של רבינו, שהשמיט את המלים "ומתוך הגדול", משמע שמוכר את הגדול. [רש"י נדחק לפרש שישברנו, מפני שבגמרא שם אמרו: "דאיכא (שיש) פסידא דגדול", ואם מוכרו הרי אין כל הפסד, אולם רבינו סובר שמכירת כלי גורמת הפסד, שברוב המקרים מחיר הקניה גבוה במקצת ממחיר המכירה. ועוד, שמא לא ימצא לקנות כלי כזה (לחם־משנה)]. 20) נתבאר למעלה, שאם לא תבעוהו והוא בא מעצמו לבית־דין ושואל מה עליו לעשות, אין מחייבים אותו לשלם לשניהם אלא אם רוצה לצאת ידי שמים (מגיד־משנה. ולא ביאר מה פוסק בית־הדין. ונראה, שהכסף יהא מונח אצלו עד שיבוא המפקיד ויתבע). וב'טור' סימן ש כתב, שפטור אפילו לצאת ידי שמים (ראה רמ"א חושן־משפט סי' ש ס"ג). 21) ב"מ לז: 22) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. 23) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. 24) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני דמיה. 25) אף־על־פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו ('תוספות' שם ד"ה שלא). 26) לפי שלא היתה לו האפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

ה. הַמַּפְקִיד פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יְעָרְבֵם עִם פֵּרוֹתָיו[27]. עָבַר וְעֵרַב[28] - יְחַשֵּׁב כַּמָּה הָיָה הַפִּקָּדוֹן, וְיִרְאֶה כַּמָּה חָסַר הַכֹּל[29], וִיחַשֵּׁב חֶסְרוֹן הַפִּקָּדוֹן[30] וְיִתֵּן לוֹ אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע[31]. נִסְתַּפֵּק מִהֶן[32], וְלֹא יָדַע כַּמָּה נִסְתַּפֵּק - יוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ[33]: לְחִטִּים וּלְאֹרֶז קָלוּף - אַרְבָּעָה קַבִּין וּמֶחֱצָה לְכָל כּוֹר[34], לִשְׁעוֹרִים וּלְדֹחַן - תִּשְׁעָה קַבִּין לְכָל כּוֹר, לְכֻסְּמִין וּלְזֶרַע פִּשְׁתָּן בְּגִבְעוֹלָיו[35] וּלְאֹרֶז שֶׁאֵינוֹ קָלוּף - שָׁלֹשׁ סְאִין לְכָל כּוֹר. וְכַמִּדָּה הַזֹּאת לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] שֶׁמָּדַד לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן[38], וְהֶחֱזִיר לוֹ בִּימוֹת הַגֹּרֶן; אֲבָל מָדַד בִּימוֹת הַגֹּרֶן, וְהֶחֱזִיר לוֹ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹתִירוֹת[39]. וְכֵן[40] מוֹצִיא לוֹ שְׁתוּת לְיַיִן[41], וּשְׁלוּשָׁה לַגִּין שֶׁמֶן לְמֵאָה לַגִּין: לֹג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים, וְלֹג וּמֶחֱצָה בֶּלַע[42]. אִם הָיָה מְזֻקָּק - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ שְׁמָרִים; וְאִם הָיוּ הַקַּנְקַנִּים יְשָׁנִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ בֶּלַע[43].

27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". 28) משנה וגמרא שם מ. 29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. 30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. 31) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו. במה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב ס"ק כח, וש"ך שם ס"ק כב). 32) נטל מן התערובת לצורך עצמו. 33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. 34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. 35) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. 36) ברייתא, שם. 37) ברייתא, שם. המדובר כשנסתפק מהם. 38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבישים. 39) מתנפחות מן הרטיבות. 40) משנה, שם. 41) הקנקנים בולעים אחד משששה. 42) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמיך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. 43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

ו. הִפְקִיד[44] אֶצְלוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מְדוּדִין[45], וְעָרְבָן עִם פֵּרוֹתָיו וְלֹא מְדָדָן - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ[46]. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - יְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי חַיָּב עַצְמוֹ בְּתַשְׁלוּמִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא חַיָּב, וְנִמְצָא חַיָּב שְׁבוּעָה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי הָרַב רַבִּי יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבּוֹ ז"ל. וְכֵן כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה דָּמִים אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אָנוּ יוֹדְעִין, וְכָךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה - יִטְּלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שֶׁיִּטְעָנוּ דָּבָר שֶׁהֵן אֲמוּדִין בּוֹ[47]. וְיֵשׁ לַשּׁוֹמֵר לְהַחֲרִים[48] עַל מִי שֶׁלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא? הַגַּע עַצְמְךָ[49], שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ כִּיס מָלֵא זְהוּבִים, וּפָשַׁע בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִים: מָאתַיִם דִּינָר הָיוּ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: וַדַּאי שֶׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הָיוּ - נִמְצָא זֶה כְּטוֹעֵן מָאתַיִם וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת, וְאָמַר: הַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50].

44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לישבע - משלם. 45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. 46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאליהם או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא־מציעא מב:) כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). 47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. 48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. 49) התבונן. 50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן־משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

ז. מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ שַׂק צָרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הָיָה מָלֵא - שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זוֹ: שֶׁיִּשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בּוֹ יָתֵר עַל שָׁוֶה כָּךְ וְכָךְ, וִישַׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. מַעֲשֶׂה[51] בְּאֶחָד, שֶׁהִפְקִיד שַׂק צָרוּר אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ, הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: חֲלִי זָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הָיוּ בּוֹ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא סִיגִים אוֹ חוֹל הָיוּ בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשָּׁבַע בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְיִטֹּל. וְהוּא שֶׁיִּטְעַן דָּבָר שֶׁהוּא אָמוּד בּוֹ אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידוֹ אֶצְלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבָּע כָּאן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן?[52] לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[53]; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר: בָּרִי לִי שֶׁהָיָה מָלֵא סִיגִים, וְהַמַּפְקִיד אוֹמֵר: מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ - הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֵסֵת וְנִפְטָר[54], כְּמוֹ שֶׁטָּעָנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֲרוּ עִקְּרֵי הַדְּבָרִים.

51) ירושלמי בבא־קמא פ"ב ה"ז. 52) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). 53) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. 54) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. 55) בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן, שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונוטל? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר איני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותירץ, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר, אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונוטל. [בכסף־משנה מקשה, שדברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבעו חיטים והנתבע אומר אינני יודע אם חיטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. וב'בית חדש' חושן־משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוצו. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'ברי' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובזה הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין איני יודע אם הלויתני, אבל שם התביעה היא חיטים ממש ואין כל הודאה בחיטים, ולכן הרי זה כאומר איני יודע אם הלויתני. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

~ יום רביעי ט"ו אדר ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין טוען קניתי ממך את הפיקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שׁוֹמֵר חִנָּם[2] שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, אִם הַפִּקָּדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמְצוּי בַּשּׁוּק לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פֵּרוֹת, אוֹ יְרִיעוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן הַשָּׁווֹת בְּכָל עִנְיָנָם, אוֹ קוֹרוֹת שֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע. אֲבָל אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן בְּהֵמָה אוֹ בֶּגֶד מְצֻיָּר אוֹ כְּלִי מְתֻקָּן אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ בַּשּׁוּק - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בּוֹ, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּם. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל שֶׁאָמַר: מֵתָה אוֹ נִגְנְבָה, וְשׁוֹמֵר שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה אוֹ שֶׁאָבְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתָן, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵפֶץ; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[3] שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ. נִמְצָא, כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[4]: שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[5], וְשֶׁאֵרְעוֹ כָּךְ וְכָךְ וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[6] קֹדֶם שֶׁאֵרְעוּ הַמְּאֹרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה.

2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן (חוששים אנו) שמא עיניו נתן בה", פירוש שמא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שוויו ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. 3) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. 4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. 5) שלא פשע בשמירתו. 6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חינם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַתְנוֹת[7] שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, אֶלָּא מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִפְקִיד אֶצְלִי - בְּזָוִית בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן[8], וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. טָעַן הַשּׁוֹמֵר, שֶׁתְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים[9] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שָׁמַרְתִּי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַסְתִּי[10], נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי[11]. לְפִיכָךְ יִשְׁבַּע[12] שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי.

7) שנינו (שם צד.) "מתנה שומר חינם להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביארו הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור בתורה - קיים. 8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). 9) והם לא שמעו את התנאי. 10) והיה נאמן בשבועה. 11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). 12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

ג. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ[13] - פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה[14], וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שָׁלַח בּוֹ יָד[15] קֹדֶם שֶׁיֹּאבַד. וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר - מְשַׁלֵּם. וְאִם טָעַן וְאָמַר: תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ[16] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע[17].

13) ונגנבה. 14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. 15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראייה וייפטר. 16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. 17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

ד. הִפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ[18] בְּפָנֵינוּ הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ[19] אוֹ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר - מוֹצִיאִין הַפִּקָּדוֹן עַצְמוֹ מִן הַיְתוֹמִים[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁבָּא[21] וְאָמַר[22]: כָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֵצֶל אֲבִיכֶם, וְנָתַן סִימָנִין מֵבְהָקִין, וְנִמְצָא הַפִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר[23], וְהָיָה יוֹדֵעַ הַדַּיָּן[24] שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אָמוּד שֶׁזֶּה הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ - יֵשׁ לוֹ לַדַּיָּן הַזֶּה לָתֵת הַפִּקָּדוֹן לָזֶה שֶׁנָּתַן סִימָנָיו. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמַּפְקִיד רָגִיל לְהִכָּנֵס אֵצֶל זֶה שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לִכָּנֵס אֵצְלוֹ - שֶׁמָּא[25] שֶׁל אַחֵר הוּא וְהִכִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלּוֹ[26]. בָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ לַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַיְתוֹמִים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רְאָיָה בְּרוּרָה[27], וְאֶמְתַּן דַּעְתָּן אֵינוֹ אֹמֶד דַּעְתּוֹ[28], וְאֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[29], שֶׁהִפְקִיד שֵׁמְשְׁמִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתָבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּים. אָמַר לוֹ הַמַּפְקִיד: וַהֲלֹא כָּךְ וְכָךְ הִיא מִדָּתָם, וַהֲרֵי הֵם מֻנָּחִים אֶצְלְךָ בְּחָבִיתְךָ. אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, וְאֵלּוּ[30] אֲחֵרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁמָּא אֵלּוּ הַשֵּׁמְשְׁמִין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן[31], אֶלָּא יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁהֶחֱזִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

18) שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). 19) רי"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. 20) ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. 21) כתובות פה: מעשה שהיה. 22) ואין לו עדים על זה. 23) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. 24) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. 25) חוששים אנו "שמא" וכו'. 26) כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הרי"ף בבבא מציעא שם. 27) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. 28) של הדיין. רבינו למד זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכן הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). 29) יבמות קטו: 30) המונחים שם בחבית. 31) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". 32) בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסת ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

ה. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע פִּקְדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר, וְאָמַר הַמַּפְקִיד: אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי, אֶלָּא אַחֵר הוּא; אוֹ שָׁלֵם הָיָה, וְאַתָּה שִׁבַּרְתּוֹ; אוֹ חָדָשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמַּשְׁתָּ בּוֹ; מֵאָה סְאִין הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְאֵין אֵלּוּ אֶלָּא חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהִפְקַדְתָּ בְּעַצְמְךָ, וּמַה שֶׁנָּתַתָּ אַתָּה נוֹטֵל - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת[33], כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹדֶה בְּעַצְמוֹ עַל פִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמַּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לִפְטֹר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין - [נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין]. אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהִשְׁאַלְתַּנִי אוֹ שֶׁהִשְׁכַּרְתָּ לִי אוֹ שֶׁנָּטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ זֶה אֶלָּא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - הַשּׁוֹכֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת[34]. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל חִטִּים הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כָּזוֹ.

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הֵא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאין מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

א. הַמַּפְקִיד[2] פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין[3] וְהוֹלְכִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָסְרוּ חִסָּרוֹן הָרָאוּי לָהֶן[4] בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי חֶסְרוֹנָן - מוֹכְרָן[5] בְּבֵית דִּין[6], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵשִׁיב אֲבֵדָה[7] לַבְּעָלִים. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן - יִמְכֹּר לְכֹהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[8], שֶׁמָּא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[9].

2) משנה וגמרא, בבא־מציעא לח. 3) כתנא־קמא שם. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית־דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא־קמא. וכן כתב הרי"ף שם. 4) שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. 5) כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא־קמא שמוכרם. 6) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. 7) שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן, הובא במגיד־משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן דברי־הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכם לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שלרבן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד־משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן]. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה־לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד־משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף־על־פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד־משנה).

ב. הַמַּפְקִיד[10] אֵצֶל חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, דְּבַשׁ וְנִפְסַד, יַיִן וְהֶחֱמִיץ - עוֹשֶׂה תַּקָּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן וּמוֹכְרָן בְּבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ[11] בְּהֶפְסֵדָן וְאֵין

33) במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששנינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ושבמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הֵא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). 34) מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַהֶפְסֵד פּוֹשֶׁה[12] בָּהֶן, הֲרֵי הַקַּנְקַנִּים וְהַסַּלִּים מוֹסִיפִין הֶפְסֵד[13].

10) ברייתא שם. 11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יוסיפו על קלקולם. 12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. 13) הנוזל הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

ג. הַמַּפְקִיד חָמֵץ[14] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית[15] מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[16]; מִכָּאן וְאֵילַךְ יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק[17] לְשַׁעְתּוֹ[18], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. וְהוּא הַדִּין[19] לִשְׁאָר הַפִּקְדּוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיָּזּוּלוּ בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ יֶאֱנַס אוֹתָם הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֹּדֶם וְיִטְּלוּ מָמוֹנָם.

14) פסחים יג. 15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. 16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. 17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. 18) באותה שעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. 19) מכל־שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה[20] אֵצֶל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ[21] פַּעַם אַחַת לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ[22] פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ - מֻתָּר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בִּגְלַל עַצְמוֹ[23] וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר סְפָרִים[24]. וְאִם פָּתַח וְקָרָא וְגָלַל בִּגְלַל עַצְמוֹ - הֲרֵי שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין. הִפְקִיד אֶצְלוֹ כִּסּוּת שֶׁל צֶמֶר[25] - מְנַעְנְעָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בַּאֲבֵדָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27]. שֶׁזּוֹ חוֹבָה עָלָיו מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָבֵד[28].

20) ברייתא בבא־מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם. 21) כדי לאוורו שלא יתעפש. 22) לצורך הספר. 23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בבור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מובן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב'בית יוסף' חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו . . . ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנוב" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. 24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פי"ג הי"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בברייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה'טור' (חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם]. 25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהניעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. 26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. 27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנעו. 28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקָּדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין[29] - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר לַאֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ[30], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[31]. וְהַדָּמִים יִהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ[32], וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, הֲרֵי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[33].

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית־דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן לעצמו". 31) אף־על־פי שמוכר ע"פ בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'דרישה' ו'פרישה' שם]. 32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. 33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפי"ג מהלכות גזילה ואבידה הי"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד־משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

ו. הַמַּפְקִיד[34] מָעוֹת אֵצֶל חֲנֻנִי אוֹ הַשֵּׁלְחָנִי[35]: אִם הָיוּ צְרוּרִין וַחֲתוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[36] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[37]. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין - יֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[38]. לְפִיכָךְ הוּא נַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם שׁוֹמֵר שָׂכָר[39]. וְאִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; וְאִם נֶאֱנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

34) משנה, שם מג. 35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. 36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. 37) נראה שהמדובר כששמרן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. 38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף־על־פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. 39) נתבאר בהלכה הקודמת.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[40] קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן, כְּכָל מִלְוֶה שֶׁבָּעוֹלָם[41], עַד שֶׁיַּחֲזִירֵם לַבְּעָלִים.

40) רי"ף בשם רב האי גאון. 41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא־הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

ח. הַמַּפְקִיד מָעוֹת[42] אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין צְרוּרִין בֵּין מֻתָּרִין - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. וְהוּא שֶׁיִּטְמְנֵם בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

42) משנה שם. 43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

ט. הַמַּפְקִיד חָבִית[44] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ הַבְּעָלִים[45] מָקוֹם בֵּין לֹא יִחֲדוּ לָהּ מָקוֹם, וְטִלְטְלָהּ לְצָרְכּוֹ[46] וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ[47] נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר שֶׁהֶחֱזִירָהּ לַמָּקוֹם שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[48]. טִלְטְלָהּ לְצָרְכָּהּ, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִשֶּׁהִנִּיחָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר[49] - פָּטוּר[50].

44) משנה, שם מ: וגמרא מא. 45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. 46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. 47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. 48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. 49) ומכל־שכן אם החזירה למקומה. 50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בבותיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידינו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקודמים להם)? ובכסף־משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדין אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

י. אֵין מְקַבְּלִין[51] פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים[52] וְלֹא מִן הָעֲבָדִים[53] וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. קִבֵּל מִן הָאִשָּׁה - יַחֲזִיר לָאִשָּׁה[54]; מֵתָה - יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ[55]. קִבֵּל מִן הָעֶבֶד[56] - יַחֲזִיר לָעֶבֶד; מֵת - יַחֲזִיר לְרַבּוֹ[57]. קִבֵּל מִן הַקָּטָן[58] - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ דֶּקֶל שֶׁיֹּאכַל בָּהֶן פֵּרוֹתָיו[59]. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ[60] בִּשְׁעַת מִיתָתָן: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵם, אִם נֶאֱמָנִין לוֹ[61] - יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן[62], וְאִם לָאו - יַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶם[63].

51) ברייתא בבא־בתרא נא: נב. 52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). 53) סתם עבדים חשודים על הגזל (רשב"ם שם). 54) ואף־על־פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד־משנה בשם הר"י מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. 55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. 56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. 57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדוניהם. ואף־על־פי־כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר־כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשתחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. 58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. 59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו שני פירושים, אחד — ספר־תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד־משנה). [והרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנוטל (מגיד־משנה). וראה רמ"א אבן־העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובהגהות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. 60) גמרא שם. 61) אם הנפקד מאמין להם. 62) כמו שאמרו. 63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור' אבן־העזר שם).

יא. הַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה[64] לֹא נִתְּנוּ לִתְּבַע אֶלָּא בִּמְקוֹמָם. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ בְּנֹב[65]; וְאִם הֶחֱזִיר לוֹ בְּנֹב - מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[66]. הִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיִּשּׁוּב, וְהֵבִיא פִּקְדוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[67]; אֶלָּא יֹאמַר לוֹ[68]: הֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּתְךָ עַד שֶׁתַּחֲזִירֶנּוּ לִי בַּיִּשּׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ בַּיִּשּׁוּב.

64) בבא־קמא קיח. 65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. 66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. 67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. 68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראבי"ה שהוא פטור).

יב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לִמְדִינַת הַיָּם, וַהֲרֵי הַשּׁוֹמֵר רָצָה לְפָרֵשׁ מִיַּבָּשָׁה לַיָּם אוֹ לָצֵאת בְּשַׁיָּרָא[69] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהֵבִיא הַפִּקָּדוֹן לְבֵית דִּין - נִפְטָר מֵאַחֲרָיוּת שְׁמִירָתוֹ. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, שֶׁאֵין אוֹסְרִין זֶה בִּמְדִינָה זוֹ מִפְּנֵי פִּקָּדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁהָלַךְ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכוֹ עִמּוֹ, שֶׁמָּא יֵאָרַע לוֹ אֹנֶס וְיִהְיֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וּבֵית דִּין מַפְקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד נֶאֱמָן אֶצְלָם, מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[70].

69) לדרך רחוקה. 70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו, ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

א. הַמַּפְקִיד[2] אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ[3], אָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְנִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[4], שֶׁהֲרֵי אָמַר אֲשַׁלֵּם[5]. חָזְרָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[6] הִיא וְגִזּוֹתֶיהָ[7] וּוְלָדוֹתֶיהָ; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו[8]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9], שֶׁאֵין הַגַּנָּב מַחֲזִיר גִּזּוֹת וּוְלָדוֹת אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ[10]. נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם[11], וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר[12] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְנִגְנְבָה, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכַר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹכֵר; שֶׁאִלּוּ רָצָה הַשּׁוֹכֵר, הָיָה נִשְׁבָּע שֶׁנִּגְנְבָה בְּאֹנֶס וְנִפְטָר.

2) בבא־מציעא לג: 3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב לישבע שבועת השומרים. 4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על־מנת שהקרן יהיה בטוח לו (רש"י שם). 5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כותב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא־מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו]. 6) בבא־קמא קח: (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א). 7) הצמר שגזז הגנב. 8) טעם זה אמרו בב"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד־משנה) הם של המפקיד. 9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. 10) כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והוולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. 11) משנה, שם לג: 12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

ב. שׁוֹמֵר[13] חִנָּם שֶׁאָמַר: פְּשַׁעְתִּי - זָכָה בַּכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם[14]; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: נִגְנְבָה אוֹ אָבְדָה, וְהָיָה פָּטוּר[15]. וְכֵן נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר[16] שֶׁאָמַר: נִגְנְבָה - קָנָה הַכֶּפֶל. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם; וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: מֵתָה[17], וְהָיָה נִפְטָר. אֲבָל הַשּׂוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֶה הַכֶּפֶל עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מֵעַצְמוֹ[18]. קָדַם וְשִׁלֵּם מֵעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׂוֹאֵל[19].

13) מימרא של רב פפא, שם לד. 14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף־על־פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם ('בית יוסף' חו"מ שם). 15) אם היה נשבע על כך. 16) כרב פפא, שם. 17) כדרכה. 18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. 19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף־על־פי־כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

ג. כָּל הַקּוֹנֶה[20] הַכֶּפֶל - קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו. כֵּיצַד? הִפְקִיד אַרְבַּע סְאִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם סֶלַע וְאֵינִי נִשְׁבָּע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין אַרְבַּע סְלָעִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא סֶלַע[21]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִטְרִיחָן לַבְּעָלִים בַּדִּין; אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיְּבוּהוּ בֵּית דִּין לִתֵּן, וְלֹא נָתַן בִּרְצוֹנוֹ עַד שֶׁכָּפוּהוּ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּיר הַגַּנָּב אוֹ נִמְצָא הַפִּקָּדוֹן - יַחֲזֹר לַבְּעָלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמַחֲזִירִין לַשּׂוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּלִים אוֹ קַרְקַע גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָא[22] - מַחֲזִיר לַשּׂוֹמֵר כֵּלָיו אוֹ שָׂדֵהוּ[23].

20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). 21) במסקנא שם חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית־דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כותב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד־משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשביח משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). 22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. 23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית־דין אינה חוזרת, ואם שמו בית־דין כליו של לווה ונתנום למלוה בחובו ואחר־כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא־הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד־משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

ד. תְּבָעוּהוּ[24] בְּעָלִים לַשּׂוֹמֵר, וְנִשְׁבָּע[25], וְאַחַר כָּךְ שִׁלֵּם[26], וְהֵכִּיר הַגַּנָּב, הוֹאִיל וְשִׁלֵּם בִּרְצוֹנוֹ - זָכָה בַּכֶּפֶל[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחָן בַּתְּחִלָּה לַדִּין עַד שֶׁנִּשְׁבָּע. אָמַר הַשּׂוֹמֵר בַּתְּחִלָּה: אֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם - זָכָה בַּכֶּפֶל[28].

24) מחלוקת אביי ורבא בבבא־קמא קח. 25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. 26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). 27) כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". 28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

ה. אָמַר[29]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וְחָזַר וְאָמַר: אֵינִי מְשַׁלֵּם[30]; אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וּמֵת, וְאָמְרוּ הַבָּנִים: אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין[31]; אוֹ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לִתְבֹּעַ אֶת הַשּׂוֹמֵר עַד שֶׁמֵּת, וְתָבַע הַבָּנִים[32], וְשִׁלְּמוּ בְּנֵי הַשּׂוֹמֵר; אוֹ שֶׁשִּׁלְּמוּ הַבָּנִים לַבָּנִים[33]; אוֹ שֶׁשִּׁלֵּם הַשּׂוֹמֵר מֶחֱצָה[34]; שָׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת, וְשִׁלֵּם אַחַת מֵהֶן[35]; שָׁאַל מְהַשֵּׁתָּפִין, וְשִׁלֵּם לְאֶחָד מֵהֶן; שֶׁהָפִין שֶׁשָּׁאֲלוּ, וְשִׁלֵּם אֶחָד מֵהֶן[36]; שָׁאַל מִן הָאִשָּׁה[37], וְשִׁלֵּם לְבַעְלָהּ[38]; אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה[39], וְשִׁלֵּם בַּעְלָהּ[40] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וְהַרֵי הַכֶּפֶל מֻטָּל בְּסָפֵק וְאֵינוֹ תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן[41], לְפִיכָךְ חוֹלְקִין הַכֶּפֶל[42] אוֹ הַשֶּׁבַח בֵּין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וּבֵין הַשּׂוֹמֵר. וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְתָפַס הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[44].

29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשארו בתיקו. 30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד־משנה). 31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. 32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בנים - מאי?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף־על־פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה כסף־משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר־כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. 33) נתבאר בהערה הקודמת. 34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. 35) אם־תמצי־לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם־תמצי־לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי־כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם־תמצי־לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא השניה]. 36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם־תמצי־לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. 37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. 38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). 39) לצורך נכסי מלוג שלה. 40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך (ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). 41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. 42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. [וב'בית יוסף' חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופלפולא חריפתא אות ד)]. 43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. 44) שאין בית־דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף־על־פי־כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה־לארץ, מפרש בכסף־משנה: שבחוצה־לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית־דין מגבים כלל כפל בחוץ־לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית־דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית־דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף־על־פי־כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה־לארץ בלבד, כלומר, אף־על־פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

ו. גְּנֵבָה[45] הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[46], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּר הַגַּנָּב[47] - אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[48] וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע[49]. קָדַם וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הֵכִּר הַגַּנָּב[50]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - רָצָה עוֹמֵד בִּשְׁבוּעָתוֹ[51], רָצָה עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[52]; וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא - עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין[53]. גְּנֵבָה הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[54], וְהֶחֱזִירוֹ הַגַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הוּא בְּהֵמָה, וּמֵתָה שָׁם בִּפְשִׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[55] וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[56]. לְפִיכָךְ: הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאִם תָּפְסוּ הַבְּעָלִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

45) בבא־קמא קח: 46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. 47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. 48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד־משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). 49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. 50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). 51) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. 52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). 53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושנו כאן מסתמך בעיקר על המגיד־משנה]. 54) בעיא שלא נפשטה, שם. 55) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. 56) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְיעָן

~ יום חמישי ט"ז אדר ~

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ. ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ[1] אוֹתוֹ. ג) לִגֹּשׁ[2] אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. ד) שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ. ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לְבְעָלָיו בַּזְּמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[3]. ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה. ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ. ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית. י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית. יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק[4] אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית: שֶׁלֹּא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב. יב) לִלְווֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַלְווֹת[5] לוֹ בְּרִבִּית.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) ילחוץ, יתבע בתקיפות "והוא יודע שאין לו מה יחזיר" (רבינו לקמן פרק א הלכה ב). 2) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה (ראה ביאורנו שם הלכה ה). 3) כסות יום ביום, כסות לילה בלילה (לקמן פרק ג הלכה ה). 4) שלא ייתן יד. 5) לדעת הרמב"ן אין זאת מצוה. ראה ביאורנו פרק ה הלכה א.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר שמצוה להלוות לעני, ושהלווה חייב לפרוע ואין מרחמים בדין ומסדרין לבעל חוב.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[2], שֶׁנֶּאֱמַר: אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ. יָכוֹל רְשׁוּת[3]? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה מִן הַצְּדָקָה[4] אֶל הֶעָנִי הַשּׁוֹאֵל[5]; שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ[6]. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהַלְווֹת לָעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְגוֹ'[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל"

וצריך להבין מדוע לא כתב הרמב"ם גם החיוב להלוות לעשיר הצריך להלוואה בזמן מסוים הגם שבדרך כלל הוא עשיר, והלא מפורש בגמרא ש"גמילות חסד בין לעניים ובין לעשירים" ומדוע לא פסק הרמב"ם כהגמרא הנ"ל.

בשו"ע אדמו"ר הזקן הביא לשון הרמב"ם "מצות־עשה להלוות לעניי ישראל" אבל הוסיף אח"כ "אין לי אלא עני, עשיר מניין שמצוה להלוותו לפי שעה, תלמוד לומר "את עמי"" ומכאן לימוד נוסף שמצות הלוואה היא גם לעשיר.

את חיוב ההלוואה לעשירים אפשר לפרש בשני אופנים: א. שעשיר הזקוק להלוואה הוא כעני באותה שעה, וממילא נכלל בחיוב ההלוואה לעניים. ב. עני האמור בתורה מדבר על עני ממש ולא על עשיר, ולכן יש צורך בלימוד נוסף מיוחד: אין לי אלא עני, עשיר מנין כו'".

מזה שהאדמו"ר הזקן העתיק את לשון הרמב"ם, משמע שדבריו הם בהתאם לשיטתו, ואם־כן חוזרת השאלה מדוע לא כתב הרמב"ם מצות הלוואה לעשירים בפירוש.

והביאור בזה: בספר המצוות, שורש ב' כתב, שאין למנות במניין המצוות כל מה שלמדו חכמים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם או מריבוי דקרא (אלא אם כן פירשו בעצמם שדין זה הוא מהתורה). ומכיון שכך, הרי שמה שנתפרש בתורה הוא ההלוואה לעניי ישראל, מה־שאין־כן את ההלוואה לעשירים למדו חכמים מריבוי דקרא ("את עמי") ולכן אין למנותה בתור מצות־עשה מהתורה.

ובנוגע לעצם עניין ההלוואה לעשירים, סומך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצות־עשה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" ובזה כלל גם את מצוות ההלוואה לעשירים.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן ז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) ואפילו עשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו (רבינו יונה אבות פרק א משנה א. טור ושולחן ערוך סימן צג סעיף א, על פי סוכה מט: גמילות חסד נוהג בין לעניים בין לעשירים. (ובמכילתא דרשב"י: "העני עימך: אין לי אלא עני, עשיר מניין? תלמוד לומר עימך וכו'. אם כן למה נאמר עני? ממהרני ליפרע על ידי עני יתר מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העשיר"). ומה שכתב רבינו "לעניי ישראל" לאו דווקא, אלא כל מי שצריך וזקוק להלוואה, כי עשיר הזקוק להלוואה בכלל עני הוא (השווה ספר החינוך מצוה תמח הוצאת מוסד הרב קוק). 3) מכילתא משפטים פרשה יט: "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה - רשות, חוץ מזה ועוד שניים (שאם משמש בלשון כאשר), וכו'. "אם כסף תלוה" - חובה ולא רשות, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות? כשהוא אומר (בלשון ציווי): העבט תעביטנו - חובה ולא רשות". 4) מצות נתינת צדקה (שבת סג "גדול המלוה יותר מן הנותן צדקה") 5) המבקש. 6) "כי מי שנתבזה וגילה פניו לשאול מידי האנשים אין צרת עניינו (מצבו) כמו המכוסה שירצה להיעזר עד שלא יתגלה עניינו ולא יתבזה" (רבינו בספר המצוות עשין קצז). 7) "ולא תיתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[8] הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[9]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִנְגֹּשׁ אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהָצֵר לוֹ[10], שֶׁנֶּאֱמַר: לַנֵּכְרִי[11] תִּגֹּשׁ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[12], שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[13].

8) לוחץ, תובע בחזקה. 9) כמלוה דוחק ותובע (ראה בבא מציעא עה:). 10) לאלצו לפרוע החוב בזמן, ולא להרוויח לו זמן הפירעון (השווה חינוך תמז). 11) צריך להיות: את הנכרי. 12) ספרי דברים ראה - קיג. 13) ודעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש השישי ובפירוש התורה דברים טו), שאין נגישת הגוי מצוה, ומה שאמרו בספרי שזו מצוות עשה, הכוונה שכתוב זה משמיענו מצוות עשה באחיך. וכך הוא נדרש: לנכרי את רשאי ליגוש ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה, ולומר לך שהנוגש את הישראל עובר בעשה ולא תעשה.

ג. אָסוּר לְאָדָם לְהַרְאוֹת[14] עַצְמוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֲפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו, שֶׁלֹּא יַפְחִידוּ אוֹ יַכְלִימוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם תְּבָעוֹ[15]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לִתְבֹּעַ, כָּךְ אָסוּר לַלֶּוֶה לִכְבֹּשׁ[16] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לֵךְ וָשׁוּב. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב. וְכֵן אָסוּר לַלֶּוֶה לִקַּח הַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ וּלְאַבְּדָהּ[17], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב מֵאַיִן יִגְבֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה זֶה - רָשָׁע הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[18]. וְצִוּוּ חֲכָמִים[19]: יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.

14) מכילתא משפטים יט: "לא תהיה לו כנושה": - "לא תראה לו בכל זמן". בבבא מציעא עה: אמרו: מניין לנושה בחבירו וכו' שאסור לעבור לפניו? תלמוד לומר "לא תהיה לו כנושה (ברש"י שם "לא תראה בעיניו כנושה בו שיראה וייבוש"). 15) רוצה לומר, אם כבר תבעו, כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך (אבן האזל). 16) לעכב, להשהות. 17) וגורם לאבדה מן המלווה. 18) ראה אבות פרק ב משנה ט. שמות רבה לא, טו. 19) אבות שם, משנה יב.

ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלְוָאָתוֹ[20], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשִׁיר וְהַלֹּוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בִּמְזוֹנוֹת[21] - אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין[22], אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמִּטַּלְטְלִין - גּוֹבִין לוֹ מִן הַקַּרְקַע[23], אַחַר שֶׁמַּחֲרִימִין[24] עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ[25] מִטַّלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[26]. וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁקָּדַם[27] - גּוֹבִין לָזֶה[28], וְאִם יָבוֹא[29] הָרִאשׁוֹן וְיִטְרֹף - יִטְרֹף[30]. טָעַן הַלֹּוֶה: שֶׁמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדֵי אֵינָן שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵם בְּיָדִי אוֹ שְׁכוּרִין אוֹ שְׁאוּלִין - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[31], אוֹ יָבִיא[32] רְאָיָה[33] אוֹ יַגְבֶּה מֵהֶן בַּעַל חוֹבוֹ.

20) בבית דין. 21) טורח הוא הרבה כדי להתפרנס. בפרק כ מסנהדרין הלכה ד כותב רבינו: "אל תאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר, הואיל ואני (הדיין) והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד". 22) כתובות פד. "ועל זה הזהירה התורה "ודל לא תהדר בריבו" ונאמר (ויקרא יט, טו) "לא תשא פני דל" (רבינו שם על פי תורת כוהנים קדושים פרק ד). 23) שהמטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע, שכשם שהמלוה בממון היה - כך תחילת גבייתו מממון או ממטלטלים (שדינם כממון. בבא קמא יד.). מלשון רבינו נראה שמעמיד מטלטלין וממון בדרגה אחת, היינו שאם יש לו ממון ויש לו מטלטלין - רצה משלם ממון, רצה מגבהו מטלטלין (השווה רבינו פרק י מהלכות נזקי ממון). ברם דעת הרי"ף בבבא בתרא בתחילת פרק שישי שהממון קודמים לגבייה מן המטלטלין (וכן כתב רשב"ם בבא בתרא צב: בשם רבינו חננאל) וכן הרא"ש בבא קמא פרק א סימן ד בשם רבינו תם. 24) "הטלת חרם לדברים אלו לא מצאנו בגמרא אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל. ונראה שהדבר בקבלה אצלם" (מגיד משנה להלן פרק י"א הלכה ז). 25) שיש לו ללווה. 26) או לא הודיע לבית דין. 27) לווה ממנו לפני שלווה מזה הבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים כמבואר בפרק י"ט מהלכות אישות הלכה ג. 28) מיד, ואין ביד הבעל חוב והאשה למנוע גבייתו. 29) כלומר, ולכשיבוא. 30) זה נימוק למה אין מונעים גביית הקרקע אף על פי שהיא משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל השיעבוד, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו - יטרוף מה שגבה ראשון, שכל הקודם בחובו זכה (על פי תשובת הרי"ף סימן קיד, רט ועיין ירושלמי כתובות פרק י הלכה ו). 31) "חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו" (מגיד משנה). והמקור להלכה זו מצא רבינו בכתובות יט בסוגיית שטר אמנה. 32) פירוש, אלא או יביא. 33) עדים, שכן הוא כדבריו.

ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוֶה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִים שֶׁצְּבָעָן לִשְׁמָן[34], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְּקָחָן לִשְׁמָן, אֶלָּא חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל; אֲבָל בִּגְדֵי שַׁבָּת וְהַמּוֹעֵד - גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹב[36]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיוּ בָּהֶן טַבָּעוֹת וּכְלֵי זָהָב אוֹ כֶּסֶף[37], שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.

34) לשם אשתו ובניו. 35) שמשעה שנתנם או לקחם לשמן יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם (רי"ף בתשובה סימן ריט, על פי ערכין כד.). 36) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם (רי"ף בתשובה סימן רנה על פי ירושלמי קידושין פרק א הלכה ד). 37) "שאדם קונה על מנת שתתקשט, ואם הוצרך יתפרנס מהם" (כלומר, ימכור לשם פרנסתו. רי"ף שם סימן רט).

ו. הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַחֲרֵי עָלָיו שִׁטְרֵי חוֹבוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאָמַר: חֲרֵי כָּל נְכָסַי מְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִם יִטְּלוּ אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָם, יֵאָסְרוּ אוֹתִי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּחוֹבָן וְאֶהְיֶה בַּשְּׁבִיָּה - הוֹרוּ רַבּוֹתַי[38], שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וַיַּאַסְרוּהוּ - חֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹ[39].

38) הרי"ף שם. 39) המצוה להצילו אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחד מישראל.

ז. מְסַדְּרִין[40] לְבַעַל חוֹב[41], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין[42]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלּוֶה: הָבֵא[43] כָּל הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְלֹא תַּנִּיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל מְזוֹן[44] שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִכְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ. וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מִצְנֶפֶת זְהוּבָה[45], אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[46], וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ[47] לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּמִטָּה[48] לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישֹׁן עֲלֵיהֶם. וְאִם הָיָה עָנִי - מִטָּה וּמַפָּץ[49] לִישֹׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין כֵּלִים כָּאֵלּוּ[50] לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם[52]. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו[53]. הָיָה אֵמָן[54] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין. כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ[55] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת[56]. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מְרֻבֶּה וּמִין אֶחָד מוּעָט[57] - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמְרֻבֶּה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט, וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמְרֻבֶּה[58]. הָיָה אִכָּר אוֹ חַמָּר - אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צִמְדּוֹ[59] וְלֹא חֲמוֹרוֹ[60]. וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן - אֵין נוֹתְנִים לוֹ סְפִינָתוֹ[61]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ - אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[62], אֶלָּא נְכָסִים[63], וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

40) "מעריכין נכסי הלווה, ואם הוא עני אף על פי שאינו נשלם החוב כולו, אין נוטלין כל מה שיש לו, אלא משיירין לו לפי כבודו" (ערוך ערך סדר) וכמו שמבאר רבינו והולך. 41) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלוה לבית דין לגבות חובו (שולחן ערוך סימן צז, כג). 42) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח כל רכושו ומוכרו ונותן הדמים להקדש, ושנינו (ערכין כג:) שמשאירים לו כל המפורט כאן בדברי רבינו (בבא מציעא קיג:). 43) ראה לקמן פרק ב הלכה י"ב. 44) שם כד. דרשו זה מן הכתוב (ויקרא כז, ח): "ואם מך הוא מערכך" - החייהו מערכך. 45) רקומה זהב. 46) בבא מציעא שם. 47) לאיש כמותו לצורך ימי החול, אבל לא לשבתות וימים טובים (רבינו בפרק ג מהלכות ערכין הלכה טו. ומקורו נראה שהוא מהמבואר למעלה הלכה ה על פי ירושלמי קידושין הובא בביאורנו שם). 48) כיסא. 49) מצע גס ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם ואינו יכול לדרוש מצע של לבד. 50) לא כסות וגם לא מזון. 51) אפילו הקטנים. 52) כמבואר בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה ב, יד. שלא הוטל על המלוה להחיות את אשתו ובניו. ערכין שם: "הוא (החייהו) מערכך, ולא אשתו ובניו מערכך". 53) של ראש ושל יד (שם) - כשם שנותנין לו כסות (והשווה פסחים קיג). 54) שם. 55) נגר. 56) משורים. 57) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. 58) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת (ערכין שם). 59) צמד בקר לאיכר. 60) אם היה חמר (שם). 61) שם יח. 62) כלי אומנות. 63) שם בגמרא לדעת תנא קמא.

ח. מַלְוֶה[64] שֶׁבָּא לְהִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַלּוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְסָה הָאִשָּׁה מִטַּלְטְלִין מִנְּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁתִּזּוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָהּ[65] וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּעְלָהּ עִמָּהּ - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עַד שֶׁיִּפָּרַע לוֹ כָּל חוֹבוֹ[66].

64) תשובת הרי"ף הובאה בטור סימן צז. 65) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו "שכשם שבערכין מיעט מזון אשתו ובניו (כמבואר בערכין כג:) אף על פי שקדמו לחוב המעריך - הוא הדין גם לבעל חוב" (כסף משנה בשם בעל התרומות). 66) כמבואר למעלה הלכה ז.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר תקנת הגאונים להשביע ללווה הטוען שאין לו, ודין מלווה שאמר שטר אמנה הוא זה במקום שחב לאחרים, וכלל שם שאסור להלוות מעותיו בלא עדים, ודין לווה מעבדו ושחררו.

א. דִּין תּוֹרָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ: אִם נִמְצְאוּ לַלּוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹבוֹ אֶת הַשְּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[2]; וְאִם לֹא נִמְצָא לַלּוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצְאוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בִּלְבַד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- יֵלֵךְ הַלּוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[3], וְאֵין אוֹמְרִים לוֹ: הָבָא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[4], כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[5]. אֶלָּא אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: אִם אַתָּה יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמַּחֲיָב לְךָ - לֵךְ וּתְפֹס אוֹתָן.

2) למעלה פ"א הלכה ז. 3) בבית־הסוהר, כי "לא מצאנו בשום מקום (בתלמוד) חיוב הגוף (היינו מאסר או עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון" (מגיד־משנה). 4) שאין לו כלום. 5) ודרכים אלו - אמצעי נגישה הם.

ב. טָעַן[6] שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהֶחְבִּיא אוֹתָן וַהֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין[7]; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד. אֲבָל מַחֲרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[8] שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַגְּמָרָא, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[9], וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[10], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלּוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[11]: שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיאָן בְּיַד אֲחֵרִים, וְשֶׁלֹּא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[12]. וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה זוֹ: שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ וְכֹל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם לֹא לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא לְבָנָיו[13], וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָן, וְלֹא יַטִּפֵל בָּהֶן, וְלֹא יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וּכְסוּת שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וּכְסוּת הָרָאוּי לוֹ[14], לֹא אֲכִילַת הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין אוֹ בְּנֵי מְלָכִים וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[15], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ, וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּגִּבֶּנּוּ כָּל חוֹבוֹ. וּמַחֲרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לִכְלוֹנֵי נְכָסִים, גְּלוּיִין אוֹ טְמוּנִין, וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית דִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה הַזֹּאת, אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַעֲקֹר גּוּף הַתּוֹרָה[16]. אֶלָּא הַלּוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ יֹאמַר: כָּךְ וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ, וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹתָן. נִרְאָה לוֹ מָמוֹן אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, וְאָמַר: שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, אוֹ עֵסֶק הוּא בְּיָדִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[17], עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[18].

6) המלוה. 7) בבא־מציעא קיג. ראה לקמן פ"ג הל' ג. 8) רבנן סבוראי (הגהות מיימוניות). 9) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. 10) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו כל אשר להם ויטענו: אין לי. 11) היינו כשס"ת בידו, כדוגמת השבועה שאינו ברשותו שתיקנו חכמים על השומר האומר הריני משלם, מפני החשש שמא עיניו נתן בחפץ שנמסר לשמירתו, כמבואר בפ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א (הגר"א סי' צט ס"ק א. עיין שם). 12) ואע"פ שמתנה על־מנת להחזיר, דינה כמתנה - כאן אין מתנתו מתנה, כי רגלים לדבר שלא נתנו אלא כדי להבריח מן הבעל־חוב, ומן הדין בעל־חוב גובה אותה, והראשונים קראו לשבועה זו: "שבועת החשד" (כסף־משנה שם). 13) השווה למעלה פ"א הל' ז. 14) השווה שם. 15) פקידי מלוכה גבוהים. 16) דבר תורה שהקפידה על הכניסה לבית הלווה. ולא באו חכמים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים. 17) חזקה - כל מה שביד אדם שהוא שלו (השווה למעלה פ"א הל' ד). 18) הר"י מיגאש, בתשובה סי' קסט.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה שֶׁיַּרְוִיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[19], שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[20] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין בָּהּ לְהַחְמִיר[21] אֶלָּא לְהָקֵל.

19) שנית אותה שבועה. 20) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. 21) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם (לחם־משנה ומשנה־למלך).

ד. מִי שֶׁהֶחֱזַק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר[22] וְהוֹלֵךְ בַּתֹּם, וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחֱזַק הַתּוֹבֵעַ[23] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּעֲנִיּוּת זֶה[24], אֶלָּא רוֹצֶה לְצָעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, לְהָצֵר לוֹ וּלְבַיְּשׁוֹ בָּרַבִּים, כְּדֵי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיִלְוֶה מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[25], אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיִּנָּצֵל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאָסוּר לְדַיָּן יֵרָא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ - בִּטֵּל לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ[27], מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵר וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ. שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין[28], וַהֲרֵי נֶאֱמַר[29]: עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ - דָּרְשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי, וּמֵאַחַר שֶׁהֶחֱזַק זֶה שֶׁהוּא עָנִי וְשֶׁאֵינוֹ רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמִּי שֶׁהֶחֱזַק רַמַּאי, וּדְרָכָיו מְקֻלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וַהֲרֵי הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ[30]. אֶלָּא אִם יֵשׁ כֹּחַ בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ[31] עַד שֶׁיִּפְרַע בַּעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יַעֲשֶׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא אָמוּד, שֶׁפְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה[32]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַוָּנָתוֹ לִרְדֹּף הַצֶּדֶק בִּלְבַד, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְרָדְפוֹ[33], וְלֹא לַעֲבֹר[34] הַדִּין עַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֻרְשֶׁה לַעֲשׂוֹת, וּמְקֻבָּל שָׁכָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[35].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

22) אדם ישר. 23) יודעים בו רבים. 24) אין לו ספק, שכן הוא עני. ויש גורסים: "בענין של זה", כלומר באופיו ובמצבו של הנתבע (עיין 'פרישה' סי' צט). 25) בריבית. 26) שהכניסה לו בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, שאינם משועבדים לבעל־חוב ואינו גובה מהם (השווה שו"ע סי' צז סעיף כו). 27) לגרשו מעל פניו. 28) כמבואר לעיל הל' ב. 29) בבבא־מציעא כח, בענין מוצא אבידה. 30) ויקרא רבה פ"ו, ג: "אין נותנין את השבועה למי שהוא רץ אחר השבועה" (הגר"א סימן פז ס"ק קיב). 31) לכופו. 32) כתובות פו. ושם נתבאר שמכין אותו עד שתצא נפשו או יקיים מצוה זו. 33) כמו שנאמר (דברים טז, כ): צדק צדק תרדוף. ובסנהדרין לו: פירשו שהמדובר בדין מרומה (עיין רדב"ז פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ג). 34) להטות. 35) כמו שאמרו (אבות פ"ב משנה יב "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". וכתב המגיד־משנה בשם המפרשים האחרונים ז"ל: "שלא כל ב"ד מורשה בכך אלא־אם־כן הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות. ומשרבו הדיינין שאינן מומחין - יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לעצמו". ובפכ"ד מהל' סנהדרין הל' ב, כתב רבינו עצמו: "משרבו בתי דינים שאינם הגונים וכו' אינם חכמים כראוי ובעלי בינה, הסכימו רוב בתי דיני ישראל וכו' ולא ידון הדיין בסמיכות דעתו, כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה". ונראה שכאן כתב דין לפי הגמרא, וסמך על מה שכתב שם (לחם־משנה).

ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁעָלָיו, וְהוֹדָה[36] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[37], וְהִשִּׁיגָה יָדוֹ יָתֵר עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטְּלוּ הַיֹּתֵר אֶלָּא בַּעֲלֵי שְׁטָרוֹת בִּלְבַד[38], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[39] עוֹשֶׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה.

36) מעצמו, ואין כאן עדי הלוואה או אפילו יש עדי הלוואה, אלא שהלווה יכול לטעון פרעתי, והוא מודה שלא פרע (ראה ש"ך סי' צט, ג). 37) הקודמים - לדבריו - להלוואה שבשטר. 38) אבל אם יש עדי הלוואה והם מעידים שהותנה בין המלוה והלוה שלא יפרע אלא בעדים - המלוה בלי שטר קודמת לגביה (מגיד־משנה, וראה ה"ו). 39) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח נכסיו מן המלוה.

ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן[40] מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב לִרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים[41], וְהָיוּ לוֹ שִׁטְרֵי חוֹב עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: שְׁטַר אֲמָנָה הוּא[42], פָּרוּעַ הוּא[43], וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[44] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[45], שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן;[46] אֶלָּא יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן[47] וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵף[48] שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[49]. וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטַר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[50], אִם אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם - גּוֹבֶה בַּעַל הַשְּׁטָר בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה[51].

40) כתובות יט. כרבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? תלמוד־לומר (במדבר ח, ז): "ונתן לאשר אשם לו" (כלומר, לאשר הלוהו אין כתוב כאן, אלא לאשר האשם שלו, דהיינו למי שהקרן שלו - רש"י). 41) כי אם יש לו נכסים - אין שמעון גובה מלוי מדרשתו של רבי נתן, לפי שלא נאמרה אלא כשאין ללוה נכסים אחרים, כמבואר בבבא־קמא מ. (מגיד־משנה). 42) לא לוה כלום, אלא מסרו לו מתוך אימון שלא יתבענו אלא אם ילווהו. 43) ונשאר השטר בידי ראובן. 44) שהשטר פרוע או אמנה. 45) של ראובן. 46) כתובות שם, וכפירושו של אביי. 47) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר (ע"פ רבינו להלן פכ"ב הל' י). 48) מנכסים המכורים או משועבדים לאחרים. 49) כמבואר לקמן (פכ"ב שם ע"פ שבועות מה). 50) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר - ואין כאן עדי הלוואה (ראה למעלה ה"ה הערה לו). 51) כבר לימדנו רבינו (למעלה הל' ה') שחוששים לקנוניא, ואין מקבלים הודאתו בחובות אחרים. וחזר רבינו וכתב דין זה שנית, לפי שאין רקע החשד לקנוניא של הנידון כאן דומה להמבואר בהל' ה, כי בהל' ה המדובר, כשנשבע כבר שבועת הסידור, והגורם לקנוניא הוא דאגתו לפרנסת אשתו ובניו, שאינו רשאי להאכיל אותם אלא פורע ראשון ראשון לבעל־חובו כמבואר שם, ובכן החשד מבוסס על זה שאדם עשוי להורות היתר לעצמו בגלל פרנסת אשתו ובניו, ואפשר שגם האחרים רואים בזה מצוה לפרנס אשה וילדים קטנים. ובנידון שלפנינו, שמודה לפני שבועת הסידור, הגורם לקנוניא האפשרית הוא, כדי שלא ישאר ערום מנכסיו, ולכן מלמדנו רבינו, שחוששים לקנוניא גם בגלל סיבה זו (ולצד שני, אין הנידון בהל' ה נלמד מהמבואר כאן, לפי שבנידון הל' ה כבר התחייב בשבועה שלא יעשה שום קנוניא, ולכך מלמדנו רבינו שאין שבועה זו מסייעתו לאמת הודאתו — כסף־משנה. עיין ש"ך סי' צט ס"ק ג).

ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִים[52], וַאֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חָכָם[53], אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[54]. וְהַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר - מְשֻׁבָּח יוֹתֵר[55]. וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[56], וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ[57].

52) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש (ב"מ עה: וברש"י שם). 53) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם - שמא מתוך טרדת משנתו ישכח (שם, מעשה שהיה). 54) שהמלוה נאמן בשבועה, כמו שיתבאר להלן פרק יג הל' ג. 55) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע (סמ"ע סי' ע, ס"ק ד). 56) שגורם מכשול ללווה שמביאהו לידי כפירה. 57) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

ח. הָרַב[58] שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וְאַחַר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד - קָנָה רַבּוֹ, וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּיַד הָאִשָּׁה - בְּחֶזְקַת בַּעְלָהּ[59], אֶלָּא אִם הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵן מִנְּדוּנְיָתָהּ[60].

58) בעלו של העבד (בבא־בתרא נא). 59) כלומר, משל בעלה הם, ולקחם באמתלא בתור הלוואה כדי להוציא מהם ממונו (עיין גמ' ב"ב שם. והשווה רבינו פכ"ב מהל' אישות הל' כט, ובמגיד־משנה ולחם־משנה שם). 60) נכסים שהכניסה לו בשעה שנישאו (עיין כתובות כח. "לוה הימנו מנכסי אביה וכו'").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר שלא לחבול אלמנה, ולא כלים שעושים בהם אוכל נפש, ושמצוה להחזיר המשכון, ודין שליח בית דין שבא למשכן.

א. אַלְמָנָה, בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ[2], לֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה[3] וְלֹא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה[4]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ[5]. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ - תְּשַׁלֵּם[6], וְאִם תִּכְפֹּר[7] - תִּשָּׁבַע[8]. אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[9].

2) כסתם משנה, ב"מ קטו. 3) מרצונה ומדעתה. זה למד רבינו מסתימת לשון המשנה: "אין ממשכנין אותה", ומשמע בין בשעת הלוואה ובין שלא בשעת הלוואה (מגיד־משנה). והראב"ד משיג וכותב: "בשעת הלוואה אין זה חובל", כלומר: ואין אני קורא בזה "ולא תחבול בגד אלמנה" מאחר שבעצמה וברצונה מביאה לו. 4) ובפירושו שם, מסביר רבינו ואומר: "ואסור לחבול האלמנה משום חשד כשתתעכב אצל הממשכן בשביל המשכון שלה, או שיארע ביניהם קלקול (שיבואו לידי דבר איסור), ולפיכך השווה בדבר העניה והעשירה" (עיין לחם־משנה). 5) כדברי רבא (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עביד לא מהני". בעברית: כל דבר שאסרה התורה לעשות - אין עשייתו מועילה, וכאילו לא עשה (ריב"ש סי' תפח). 6) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא להגבות ממנה. וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם (מגיד־משנה, ריב"ש סי' תפח). 7) כגון, שלא היתה ההלוואה בשטר. 8) כשאר כל טוען ונטען. 9) אבל כל עוד שהמשכון בעין - אינו לוקה, "שכל לאו שניתק לעשה - אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון, הוא שנאמר (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" (ראה בסמוך הל' ד).

ב. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן[10] בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין - לֹא יַחְבֹּל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן הָרֵחַיִם[11], וְהָעֲרֻבּוֹת שֶׁל עֵץ[12], וְיוֹרוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶם, וְסַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה[13] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל[14]. וְאִם חָבַל - מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ[15]. וְאִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶה[16].

10) בשעת הלוואה (השווה למעלה הל' א. והראב"ד החולק על רבינו שם, השיג עליו גם בהלכה זו). 11) של יד, המיטלטלים. אבל הקבועים בקרקע, כגון ריחיים של מים אינם בגדר משכון כלל (שו"ע סי' צז, סעיף ו). 12) המשמשות ללישה. 13) שם קטז. 14) שנינו שם קטו. "ולא רחיים ורכב בלבד אמרו, אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש, שנאמר: כי נפש הוא חובל". 15) כדברי רבא, בתמורה ד. (השווה למעלה הערה ד). 16) אבל כל זמן שהמשכון קיים - אינו לוקה, כמבואר למעלה (סוף ה"א) גבי חובל אלמנה.

ג. חָבַל כֵּלִים הַרְבֵּה שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל עֲרֻבָּה וְיוֹרָה וְסַכִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[17]. אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַת[18] - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל שְׁנֵיהֶם[19]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחְבֹּל רֵחַיִם וָרָכֶב[20] - לְחַיֵּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כְּשֵׁם[21] שֶׁהָרֶכֶב וְהָרֵחַיִם מְיֻחָדִין, שֶׁהֵן שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ; כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת - חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן אִם חָבַל אֶמֶד בָּקָר הַחוֹרֵשׁ[22] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם[23].

17) גמרא שם. 18) כשמרכיבים אותם יחד - לא תיעשה המלאכה באחד משניהם בלתי האחר. 19) כרב יהודה, האומר (שם קטו:): "חבל ריחיים לוקה אחת, רכב לוקה אחת, ריחיים ורכב לוקה שתיים". 20) הטל "לא" על ריחיים ועל רכב, כלומר לא יחבול ריחיים, ולא רכב (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' דברים כי־תצא פיסקא רעב). [ריחיים של יד, מורכבים משתי אבנים מונחות זו על זו, העליונה נקראת "רכב" וכשמסובבים אותה נטחנים הגרעינים הנופלים בינה ובין האבן התחתונה הנקראת "ריחיים"]. 21) שם קטז. 22) הצמד הם כלי חרישה מורכב משני חלקים, ולפיכך חייב שתיים (מגיד־משנה). [באבן־האזל מפרש שהכוונה לפרות, וקשה מאוד לקבל פירושו. וראייתו מזה שרבינו כתב "החורש" ולא "החורשת" - ג"כ קשה להבינה, שהרי בקר הוא לשון יחיד. ראה 'תוספות' שם ד"ה צמד, וגם סיום דברי רש"י שם ד"ה חייב שתים, משמע שהמדובר בכלי. וראה 'בית יוסף' חו"מ סי' צז, שכתב שפרות אינן ככלי ואינן בכלל איסור חבלה. ויש לתמוה למה העדיף בעל אבן־האזל את דעת המגדל־עוז על דעתו של המגיד־משנה]. 23) רבינו משמיענו כאן, שהתורה אסרה לחבול גם כלים שמלאכתם אינה באוכל נפש ממש, להוציא מדעת האומרים, שלא אסרה תורה כלים כאלה (ראה 'טור' ח"מ סי' צז).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא יִמַּשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[24]. וַאֲפִלּוּ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ וּמוֹצִיא לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד[25]. אִם כֵּן[26], מַה בֵּין בַּעַל חוֹב לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלִיחַ בֵּית דִּין[27] - יֵשׁ לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֶה[28] בִּזְרוֹעַ[29] וְנוֹתְנוֹ לַמַּלְוֶה, וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַלּוֶה מְדִינָתוֹ[30]. עָבַר בַּעַל חוֹב וְנִכְנַס לְבֵית הַלּוֶה וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בִּזְרוֹעַ - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב[31] לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ, כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה[32]. וּמְחַשֵּׁב דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[33], וְתוֹבֵעַ הַשְּׁאָר בַּדִּין.

24) במצוות הדיין וע"י שליח. 25) וגומר: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". בגמרא (שם קיג.) אמרו: ממשמע שנאמר "בחוץ תעמוד" איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא, אלא מה תלמוד־לומר והאיש? לרבות שליח ב"ד כמלוה (כלומר, "בחוץ תעמוד" אתה (המלוה) והאיש (שהוא שליח ב"ד) - ואשר אתה נושה בו, יוציא אליך העבוט החוצה (רש"י שם). 26) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח ב"ד. 27) הרי אמרנו: "לא ימשכננו אלא בב"ד", משמע ששליח ב"ד רשאי למשכן, והמלוה אסור. 28) במצאו חוץ לביתו, בשוק (כשמואל, שם). 29) בחזקה. 30) ׳ספרי׳ דברים, כי־תצא פיסקא רעו: "לא תבוא אל ביתו, יכול לא ימשכננו מבפנים (כלומר בבית) אבל ימשכננו מבחוץ, ת"ל לעבוט עבוטו" (אפילו מבחוץ). 31) בבבא־מציעא לא: דרשו: "השב תשיב (כלומר כפל לשון למה), אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד, משכנו שלא ברשות ב"ד - מנין? ת"ל השב תשיב, מכל־מקום". 32) השווה למעלה הערה טו. 33) מנכה דמי המשכון שאחריותו עליו, מסכום החוב (כמבואר בפ"י מהל׳ שכירות הל׳ א. ולדעת הרב המגיד - חייב, במשכנו שלא ברשות, אפילו באחריות אונסין). [הראב"ד משיג ומקשה: מאחר שהוא חייב בתשלומין, למה לוקה? הרי לאו שניתן לתשלומין אין לוקים עליו (מכות טז.)? והמגיד־משנה מבאר שיטת רבינו, שאינו נקרא ניתן לתשלומין אלא במקום שהתשלומין — כלומר, הממון - הם תיקון הלאו וסיבתו, כגון גזילה, שהלאו הוא על הפקעת ממון חבירו, וכשמשלם - מתקנו, אבל במשכון אין לתשלומין קשר עם הלאו, כי הלאו אינו על הפקעת־ממון - שהרי אין כוונתו לגוזלו, אלא על עצם נטילת החפץ בתור משכון הקפידה תורה - וחיוב התשלומין הוא מפני שנתחייב באחריותו, ומשום כך אין זה לאו שניתן לתשלומין אלא לאו שניתק ל׳עשה׳ של השבת המשכון, ומאחר שנאבד ולא קיים ה׳עשה׳ - לוקה. ובסברא זו מיישב המגיד־משנה גם מה שהקשו למה לוקה, והרי אין אדם לוקה ומשלם? (ראה פ"ג מהל׳ גניבה הל׳ א), שלפי המבואר המלקות והתשלומין אינם באים כאחת, שהלאו הוא על נטילת המשכון, והתשלומין הם על שעת אבידתו, וכבר נתבאר בהל׳ גניבה שם, שאם המלקות והתשלומין אינם באים כאחת - לוקה ומשלם].

ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בְּיָדוֹ, בִּזְרוֹעַ אוֹ מִדַּעַת הַלּוֶה, אִם אִישׁ עָנִי הוּא[34] וּמִשְׁכְּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ[35] - הֲרֵי זֶה מְצֻוֶּה לְהַחֲזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ: מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַכַּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט[37]. עָבַר וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ כְּלֵי הַיּוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[38], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ - לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ. זוֹ כְּסוּת לַיְלָה. וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם אוֹ לוֹבְשָׁן הוּא אוֹמֵר: עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. מְלַמֵּד, שֶׁיַּחֲזִירוֹ כָּל הַיּוֹם[39]. אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן[40] בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בָּעֵת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ, מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית[41], וְלֹא יֵעָשֶׂה מִטַּלְטְלִין אֵצֶל בָּנָיו[42], אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן[43] אַחַר שֶׁמֵּת הַלּוֶה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הֶעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלֹא הֶחֱזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת[44]: מִשּׁוּם לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ, וּמִשּׁוּם הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט, וּמִשּׁוּם לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ; אֲבָל אִם מִשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[45] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלָל[46], וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הָאֵלּוּ.

34) הלוה. שם קיד: "אם איש עני הוא, לא תשכב ועבוטו אצלך. הא עשיר (כלומר, משכנו דבר שאינו צריך לו, ויש לו להחליף במקומו) שכב ועבוטו אצלך". 35) "ואינו יכול לעמוד בלתו, ואין אצלו מה שיחליף במקומו, כמו שביאר השם יתברך (שמות כב, כו) כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו, במה ישכב" (רבינו בפירוש המשנה שם, וב׳ספר המצוות׳ לאוין רמ. ומקור הדברים במכילתא דרשב"י, ראה להלן הערה נה). 36) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר למעלה הל׳ ב (ראה להלן הערה מח). 37) שם קיד: וב׳ספרי׳ דברים, כי־תצא פיסקא רעז, דרשו: "השב תשיב העבוט: מלמד שמחזיר לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה, סגוס (כר) בלילה ומחרישה ביום וכו'". 38) ואינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה (מגיד־משנה). 39) שם קיד:, מכילתא משפטים פרשה יט. רש"י שמות כב, כה מפרש: "עד בוא השמש" כלומר, וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבוא בוקר של מחר. 40) להבטחת המלוה, הרי הוא מחזירו ללווה כשהוא צריך לו? 41) בשנת השמיטה שהיא משמטת (מפקיעה) כל ההלוואות חוץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ממלוה על המשכון, כמו ששנינו בשביעית פ"י, מ"ב. [רבינו (בפירושו שם) מנמק: "והעיקר אצלנו, בעל־חוב (המלוה) קונה משכון, לפיכך כשילוה אותו על המשכון - יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו משמט". ברור, שקיבל כאן דעתו של רבי יצחק (בפסחים לא:), שבעל־חוב קונה משכון. אולם ביד החזקה פ"י מהלכות שכירות ה"א פסק שהמלווה על המשכון דינו כשומר שכר, ואם נאנס המשכון - גובה כל חובו (ראה השגת הראב"ד שם), ויוצא מזה שחזר בו כאן מפירושו הנ"ל שכתב בצעירותו, וקיבל דעתו של הרי"ף (מפרשי יד־החזקה האחרונים, העירו על כמה חזרות כאלו). ונראה שרבינו מקבל כאן דרשתו של שמואל בירושלמי (שביעית שם) על הכתוב (דברים טו, ג) "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" - פרט לזה שיש לאחיך בידך. ואע"פ שלא קיבל דעתו של שמואל, שאפילו משכונו מחט אינו משמט כלום, ופסק (בפ"ט משמיטה ויובל הי"ד) שמשמט את חלק החוב היתר על דמי המשכון - קיבל את דרשתו לגבי דמי המשכון. גם הרע"ב במשנה שם מנמק ע"פ דרשה זו].

42) ולא יוכל לגבות ממנו, מפני שאמרו (כתובות צב.): "מטלטלי דיתמי - לבעל חוב לא משתעבדי" (מטלטלין של יתומים - אינם משועבדים לבעל־חוב של אביהם).

43) בבא־מציעא קטו. והטעם, שבשעה שמשכנו - החוב כגבוי. 44) שלוש מקראות שבתורה - שני לאוין ועשה. [שם = מקרא (רש"י מכות ד:)]. 45) מרצונו של הלוה.

46) ברייתא שם קיד: כפי דעת רבא. [במגיד־משנה ולחם־משנה למעלה ה"א וה"ב מקשים, למה בחובל אלמנה וכן בחובל כלי אוכל נפש, פסק שגם בשעת הלוואתו אסור. וכאן, בדין חזרה, הוא מחלק בין בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו? והרי כל שלוש המצוות האלו נאמרו בלשון חבלה? והראב"ד בהל' א משיג בדין אלמנה (וכמו כן בהל' ב באוכל נפש): "בשעת הלוואה אין זה חובל". ונראה שרבינו מודה להראב"ד שסתם חבלה משמעותו שלא בשעת הלוואה, ומשום כך פסק שאינו חייב להחזיר במשכנו בשעת הלוואתו, אולם בכלי אוכל נפש גילתה התורה טעם האיסור, ואמרה: "כי נפש הוא חובל", ונימוק זה כוחו יפה גם בשעת הלוואתו. ובדומה לזה יש להסביר גם שיטת רבינו בחובל בגד אלמנה, כי ב'ספר החינוך' (מצוה תקצח - ע"פ הוצאת מוסד הרב קוק תשי"ד) מנמק איסור זה באמרו: וציונו לרחם על האלמנה, שלבבה שבור ודואג, שלא למשכנה. ומסתבר שגם רבינו מסתמך על נימוק זה (הטעם של הוצאת שם רע לא קיבל, שהרי אינו מחלק בין עניה לעשירה - ראה גמרא שם) ומשום כך לא מצא כל טעם לחלק בין שעת הלוואתו ללא בשעת הלוואתו, אבל במצוות החזרה לא מצא נימוק להוציא את המונח חבלה ממשמעותו הרגילה].

ו. שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[47] - לֹא יְמַשְׁכֵּן דְּבָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִתֵּן אוֹתָם מַשְׁכּוֹן[48], כְּגוֹן בֶּגֶד שֶׁעָלָיו וּכְלִי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ[49] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וּמַנִּיחַ מִטָּה וּמַצָּע[50] לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַפָּץ[51] לְעָנִי[52]. וְכָל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[53] - יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ[54]. וְיַחֲזִיר לוֹ כְּלִי הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלִי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כֵּלִים[55] - נוֹטֵל אֶחָד[56] וּמַחֲזִיר אֶחָד[57]. עַד מָתַי[58] הוּא חַיָּב לְהַחֲזִיר וְלִקַּח?[59] עַד לְעוֹלָם[60]. וְאִם הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[61] וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לַלָּוֶה[62] - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ אֶצְלוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם[63], וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְאֵילָךְ מוֹכֵר[64] הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית דִּין[65]. מֵת הַלָּוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר לְבָנָיו[66]. מֵת הַלָּוֶה אַחַר שֶׁהֵשִׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ[67] הַמַּלְוֶה מֵעַל בָּנָיו[68], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר.

47) לביתו של לוה - כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק - אפילו בזרוע. 48) שצריך להם בין ביום ובין בלילה.

49) כגון קדירה קערה וכוס (השווה פרק יג מה' אישות הל' ג, וראה ראב"ד כאן), והמקור לזה מציין הגר"א (בסי' צז ס"ק נו) מכל־שכן ממיטה ומצע, שמניחים לו, כמבואר בסמוך. וה'דרישה' שם בסוף אות יז אומר שכן היתה גירסת רבינו בברייתא (שם קיג:) "וכלי שאוכל בו". ויותר נראה שגירסת רבינו היא: "ולא ימשכנו דברים שהן חיי נפש" (השווה דק"ס שם, והנוסחא שלפנינו היא: "ולא ימשכנו דברים שעושין בהן אוכל נפש"), כלומר דברים שהוא צריך להם לחייו, שאי־אפשר לו בלעדם ביום ובלילה. 50) וכן מניח לו כסא לישב עליו - ולא חש רבינו לכותבו, מפני שסמך על מה שכתב למעלה פ"א הל' ז לענין סידור (כסף־משנה). 51) מצע גס - ארוגה מקנים. 52) שם קיג: 53) כגון כלי אומנותו או כר, אע"פ שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו - אינו זקוק להם ביום ובלילה.

54) שלא אמרו מניחים לו כלי אומנותו אלא גבי סידור (ראה למעלה שם) כשהגיע זמן הפרעון, אבל למשכן - ממשכנים, שהרי מחזירו בעת שהוא צריך לו. וכן אמרו במשנה (קיג.) "ואת המחרישה ביום" (וראה למעלה הל' ה, ובהערה לו. ועיין מגיד־משנה שם, ובלחם־משנה בהלכה שלפנינו). 55) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד. 56) תוספתא בבא־מציעא פ"י ה"ג (משנה שם קיג, וכפירוש הרשב"א הובא ב'שיטה מקובצת' בפירוש המשנה) ואינו מחזירו, כמבואר למעלה הל' ד, שאינו מחזיר אלא כלי הצריך לו. וכן אמרו במכילתא דרשב"י שמות כב, כו "יכול אפילו היו לו שני כלים ואין צריך לאחד מהם (=מחזיר), תלמוד־לומר היא כסותה, והיא (=משמשת) שמלתו והיא לעורו, במה ישכב. בן עזאי אומר 'לעורו' את שעורו משתמש בה, פרט למקופלת ומונחת בתיבה". 57) זה שצריך לו. 58) שם כחכמים.

59) ואינו מחליטו אצלו בתורת גבייה. 60) מאחר שבא לידו בתורת משכון - הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. "וכיצד הוא עושה, אם רוצה לגבות חובו? מחזיר את הכר ומשאירו גם ביום ואת המחרישה גם בלילה, ובא לב"ד ומגבים לו חובו" (מגיד־משנה). 61) שאין על המלוה מצות השבת העבוט. 62) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם - כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואינם בתורת גבייה, כמבואר למעלה פ"א הל' ז (עיין סמ"ע סי' צ"ז ס"ק מא). 63) כי נטילת המשכון אפילו לאחר שהלוהו - כהלוואה מחודשת היא, והרי זה כאילו מלוהו עתה על המשכון בסתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלושים יום, כמו שיתבאר להלן פי"ג הל' ה. 64) שם ועיין הגר"א סי' צז, סא. 65) כלומר, על־פי שומת ב"ד. 66) אלא מוכר המשכון בבית־דין שנאמר "תשיבנו לו: לו אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר ליורשיו" (מכילתא דרשב"י שמות כב, כה, והובאה ברש"י במשנה שם. חמש המלים: "מת הלוה אינו מחזיר לבניו" אינן בדפוס רומי (ר"מ) ולא בכת"י תימן, כנראה נמחקו מפני שדין זה נכלל בבבא אחרונה). 67) שם קיד: מאמר של רבי יוחנן. 68) אמנם אין גובים מטלטלין של יתומים לשלם חוב אביהם, כמבואר להלן פי"א הל' ז, - משכון גובין.

ז. הֶעָרֵב[69] מֶתֶר[70] לְמַשְׁכְּנוֹ בִּזְרוֹעַ וּלְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן; שֶׁנֶּאֱמַר: לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר[71]. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר[72] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שְׂכַר מְלַאכְתּוֹ[73] בֵּין שְׂכַר בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו בֵּין שְׂכַר בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ[74] וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּשְׂכָרוֹ. וְאִם זָקַף[75] עָלָיו הַשָּׂכָר בְּמִלְוָה[76] - אָסוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה וְגוֹ'[77].

69) את הערב. 70) אפילו שלא ע"פ ב"ד. 71) למלוה אומר הכתוב קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר (שם קטו.). וכן למדוהו בגמרא שם ממה שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט" - לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס לביתו של ערב" (והביא רבינו הפסוק ממשלי, ולא הביא את הדרש על הפסוק של תורה. וטעמו נראה לפי שמהפסוק של משלי אנו למדים גם כי חובתו של הערב כלפי המלוה הוא אפילו באמירה בלבד (עיין ב"ב קעג:). 72) חוב של שכירות. 73) שהשכיר את עצמו למלאכה. 74) שם, לביתו (של לוה) אי אתה נכנס, אבל אתה נכנס למשכנו חוב אחר שאינו מלוה, אלא שכר פעולה. 75) רשם (עיין שו"ע חו"מ סי' סז, יד, ובב"י שם). 76) השאיר השכר אצלו בתור הלוואה. 77) כל סוג מלוה שהוא (שם).

ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, אִם הָיָה שְׂכָרוֹ[78] יָתֵר עַל פְּחָתוֹ[79], כְּגוֹן קַרְדֹּם[80] וּמַסָּר [הַגָּדוֹל] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ, וּמְנַכֶּה שְׂכָרוֹ תָּמִיד בְּחוֹבוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת בְּעָלִים[81].

78) שכר השימוש בו. 79) מה שהכלי נפחת מחמת השימוש. 80) את, מעדר. 81) שם פ: פב:

~ יום שישי י"ז אדר ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) מבאר דין איסור נשך ותרבית ודין המלווה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהדעת טועה, ודין מלווה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

א. נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ; וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ[3] נֶשֶׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ[4]. וְלָמָּה[5] חִלְּקָן הַכָּתוּב[6]? לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין[7].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית אֶחָד הוּא כו'"

האיסור "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל־פי־זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך... כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.

(על פי לקו"ש חלק ו' ע' 184 הע' 32
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלווה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך ללווה ומרבית למלווה (עיין בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כספך לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). 3) של התוספת. 4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "לָמָה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שתתבטבט עליו". 5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא. 6) בשתי אזהרות - את כספך לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כספך ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. 7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיין שם ובלאווין רלה).

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְהַלְווֹת, כָּךְ אָסוּר לִלְווֹת בְּרִבִּית[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[9], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלּוֶה. כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ[10]. וְכֵן אָסוּר לְהִתְעַסֵּק[11] בֵּין לוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי שֶׁהָיָה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָשִׂימוּן[12] עָלָיו נֶשֶׁךְ. זוֹ אַזְהָרָה אַף[13] לָעֵדִים וְלָעָרֵב וְלַסּוֹפֵר[14]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה[15] לָאוִין: לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה[16]; אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ; וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלְךָ; אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית; לֹא תָשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[17]. וְהַלּוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם[18]: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ; וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא תָשִׂימוּן[19] עָלָיו נֶשֶׁךְ. וְכָל מִי שֶׁהָיָה סַרְסוּר[20] בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁסִּיַּע אֶחָד מֵהֶן, אוֹ הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.

8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). 9) בבא מציעא עה: 10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך (עיין בבא מציעא ע:). 11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. 12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיין מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). 13) נוסף על המלווה והלווה. 14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). 15) שם. 16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלווה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר, כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). 17) שמכשיל את הלווה. 18) שם וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאווין רלז "לווה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלווה עובר בשלושה, גם על "ולאחיך לא תשיך". 19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם (ראה בתוספות שם בדיבור המתחיל העדים). 20) מתוך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עיין לחם משנה).

ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ הַלָּאוִין - אֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[21]. שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[22], שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[23] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדִּינִין[24], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[25] וּמַחֲזִירִין לַלּוֶה. וְאִם מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[26].

21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתימת עדות) שאפילו המלווה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". 22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. 23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). 24) על־פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. 25) בעל כורחו (שם סא:). 26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב.) "לדידיה (=למלווה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

ד. הִנִּיחַ[27] לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית - אֵינָן חַיָּבִים לְהַחֲזִיר. הִנִּיחַ לָהֶם פֵּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית וְכָל דָּבָר הַמְסֻיָּם[28] - חַיָּבִים לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר עַד שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְבוֹדוֹ[29], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.

27) ברייתא בבא מציעא סב. 28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. 29) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ[30] - אֵין מְקַבְּלִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵהֶן[31], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לִתְשׁוּבָה[32]. וְכָל הַמְקַבֵּל מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[33]. אִם הָיְתָה גְזֵלָה קַיֶּמֶת וְהָרִבִּית דָּבָר הַמְסֻיָּם[34] וַהֲרֵי הוּא בְּעַצְמוֹ[35] - מְקַבְּלִין מֵהֶן[36].

30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. 31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). 32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". 33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). 34) ונזכר בה לקלון. 35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). 36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסויים, ואילו בריבית כתב "דבר המסויים" אבל כשאינו מסויים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזלן - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

ו. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית[37], בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית[38]. קָדַם וְגָבָה הַכֹּל[39] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית קְצוּצָה[40]; אֲבָל אֲבַק[41] רִבִּית, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה[42] מִן הַלְּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה לַלְּוֶה[43].

37) "פלוני לווה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני" (רש"י בבא מציעא עב.). 38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית). 39) אף את הריבית. 40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. 41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. 42) בית דין. 43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית - הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמֵעִיד עָלָיו[44] עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[45]. וְכֵן כָּל הַלְּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן - הֲרֵי הֵן כְּכוֹפְרִים בַּשֵּׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם[46]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְגוֹ', אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם[47].

44) על עצמו. 45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחייו, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה (שהלווה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". 46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. 47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המודה במצוות ריבית - מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

ח. אָסוּר לְאָדָם[48] לְהַלְווֹת[49] בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית[50]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד[51] וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן[52] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵם בְּדָבָר זֶה[53].

48) בבא מציעא עה. 49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. 50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם־משנה והמשנה־למלך והטורי־זהב, עיין עליהם). 51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. 52) ולא בתור ריבית. 53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְווּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ[54] יָתֵר עַל מַה שֶּׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר הָרִבִּית[55].

54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). 55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר איסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיגא"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ[56] וּמָצָא הַלְּוֶה יוֹתֵר, [אוֹ שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא הַמַּלְוֶה יוֹתֵר[57]]: אִם בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה[58] - חַיָּב לְהַחֲזִיר; וְאִם לָאו[59] - מַתָּנָה הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ[60], אוֹ גְזֵלָה[61] הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ[62] וְהִבְלִיעַ לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[63], אוֹ אַחֵר[64] צִוָּה לְהַבְלִיעַ לוֹ. בְּכַמָּה הַדַּעַת טוֹעָה? בְּאֶחָד[65] וּבִשְׁנַיִם[66] אוֹ בַּחֲמִשָּׁה[67] אוֹ בַּעֲשָׂרָה; שֶׁמָּא מָנָה[68] חֲמִשָּׁה אוֹ עֲשָׂרָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲשָׂרָה. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנְּיַן הַחֲמִישִׁיּוֹת[69] אוֹ מִנְּיַן הָעֲשִׂירִיּוֹת אֶחָד אֶחָד[70] - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ; שֶׁמָּא הָאֲחָדִים[71] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶן הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ הָעֲשִׂירִיּוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶם[72].

56) שם סג: 57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלווה יותר בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלווה) טופיאתא (יותר)". 58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. 59) שמצא - בכדי שאין הדעת טועה. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). 61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). 62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. 63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. 64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). 65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. 66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. 67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. 68) מנהגו של מלווה או לווה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיין לחם משנה). 69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. 70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. 71) דרך המונים בחמישיות או עשיריה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. 72) שם וכפירוש הרי"ף.

יא. הַמַּלְוֶה[73] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[74], וְכֵן הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[75], וְהוֹסִיפוּ[76] עַל מִשְׁקָלוֹ: אִם הוּזְלוּ הַפְּרוּטוֹת מֶחֱצַת הַתּוֹסֶפֶת[77] - מְנַכֶּה לוֹ שְׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וְאַפְלוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֶחֱצַת הַתּוֹסֶפֶת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[78]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[79]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ חֲמִשָּׁה; אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ לוֹ יוֹתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ[80] - מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[81], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ הַפְּרוּטוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפִחֲתוּ מִמֶּנּוּ[82].

73) בבא קמא צז: 74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. 75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. 76) מטעם המלכות. 77) שער המטבע עלה ונמצא המלווה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. 78) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. 79) שאינו מנכה. 80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנם בתור מתנה (עיין שיטה מקובצת שם). 81) אפילו את ההפרש של התוספת שלמטה מחמישיתו. 82) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים, שפחתו עד חמישיתו אבל אם פחתו יתר על כך משלים כל הפחת (רי"ף שם).

יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[83]: אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ לְאוֹתָהּ מְדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם - נוֹתֵן לוֹ מִמַّטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[84]. וְכֵן בִּכְתֻבָּה[85].

83) הוצאה מהמחזור מטעם המלכות. 84) שם צח. 85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

יג. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים[86]: שֶׁהַלְוֶה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה בְּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם[87]; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מְחִילָה[88] הִיא, אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ, וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה. אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה לְהַחֲזִיר לוֹ, וְיָדַע הַמַּלְוֶה[89] שֶׁדִּבַּר אִסּוּר עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ[90] לִטֹּל מִמֶּנּוּ[91], אִם רָצָה לִמְחֹל - מוֹחֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים[92], שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן. מִכֹּל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת[93].

86) על פי בבא מציעא סא. ועיין בראש שם סימן ב. 87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. 88) הלווה מדעתו נותנו. 89) בספרים אחרים הנוסחה: הלווה - והיינו הך. 90) ללווה. 91) יכול הוא להוציא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהמלווה בבית דין. 92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). 93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

יד. נְכְסֵי יְתוֹמִים - מֻתָּר לִתֵּן אוֹתָם[94] לְאָדָם נֶאֱמָן, שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[95], קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לוֹ: תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן; אִם יֵשׁ שָׁם רֶוַח - תֵּן לָהֶם חֶלְקָן מִן הָרֶוַח; וְאִם יֵשׁ שָׁם הֶפְסֵד - תַּפְסִיד אַתָּה לְבַדְּךָ. שֶׁזֶּה[96] אֲבַל רִבִּית הוּא[97], וְכָל אֲבַל רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבְנִכְסֵי יְתוֹמִים לֹא גָזְרוּ[98].

94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע.). 95) היינו, קרקעות, ויהיו עידית (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפו" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבארו התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרטם רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (לחם משנה). 96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. 97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הריווח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. 98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלווה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לווה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

א. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְגֵר תּוֹשָׁב - לוֹוִין מֵהֶן וּמַלְוִין אוֹתָן בְּרִבִּית[2]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ[3] - לְאָחִיךָ אָסוּר, וְלִשְׁאָר הָעוֹלָם[4] מֻתָּר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ[5]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[6] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7]. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה.

2) ב"מ ע: 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב - בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר הלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם־משנה. והמשנה־למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" (כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה־דעה סי' קנט). 4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה־למלך). 5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף־משנה). 6) 'ספרי' דברים, פרשת כי־תצא פיסקא רסג. 7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהוזהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל־עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות־עשה" הכוונה, שזה לאו הבא מכלל עשה - שנקרא 'עשה' - אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את הישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ן בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

ב. אָסְרוּ חֲכָמִים[8] שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרָאֵל מַלְוֶה אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית קְצוּצָה[9], אֶלָּא בִּכְדֵי חַיָּיו[10]. גָּזְרוּ שֶׁמָּא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[11]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִלְוּוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, שֶׁהֲרֵי הוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[12] וְאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ. וְתַלְמִיד חָכָם, שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בּוֹ[13] לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו - מֻתָּר לְהַלְווֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ[14]. וְכָל אֲבַק רִבִּית עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתֶּרֶת לַכֹּל[15].

8) ב"מ ע: 9) אבל אבק ריבית — מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. 10) לצורך מחייתו - לא להרווחה. 11) ועל כדי חייו - לא גזרו (שם). 12) מונע עצמו מלהראות אצל הגוי - שלא יתבענו. 13) עם הגוי, שמדרך תלמיד־חכם להתרחק מישיבת עמי הארץ וכ"ש מישיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה־דעה סי' קנט). 14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" - אומר המגיד־משנה - "עשו כל אדם עצמם כתלמידי־חכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י - מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו". וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". 15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[16], וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:

תְּנָם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[17] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[18]. עַד שֶׁיִּטֹּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעוֹתָיו[19], וְיַחֲזֹר וְיִתְּנֵם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאַחֵר.

16) ב"מ עא: 17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתיך (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי - אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על־מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם סי' קסח). 18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו - ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו - אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף - נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית (שם). 19) מיד הישראל, - ולאו דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא־הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני - מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

ד. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ, מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ: תְּנָם לִי, וַאֲנִי מַעֲלֶה לְךָ[20] כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[21]. וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ[22], הוֹאִיל וּמִדַּעַת[23] יִשְׂרָאֵל נָתַן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[24].

20) והוא־הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). 21) שמן הגוי הוא לוה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. 22) של הישראל השני. 23) במצוותו, בשליחותו. 24) והרי זה כאילו הישראל מלווהו, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאום כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף־משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד־משנה).

ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתְלוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[25], כְּדֵי לְהַלְווֹתָן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל[26] אַחֵר לִהְיוֹת לוֹ עָרֵב; שֶׁכִּיוָן שֶׁבְּדִינֵיהֶם שֶׁתּוֹבֵעַ הֶעָרֵב תְּחִלָּה[27], נִמְצָא הֶעָרֵב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בָּרִבִּית שֶׁהֶעָרֵב חַיָּב בָּהּ לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[28].

25) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילוה אותם בריבית לישראל (כ"מ ע"פ ב"מ סא: וכנוסחת הרי"ף, וכן הוא בתוספתא שם פרק ה הל' ח). 26) שם. 27) ורואים את הערב כלפי המלוה - כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו, כמו שיתבאר להלן פכ"ה הל' ג) והרי זה, כאילו הערב לוה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. 28) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ונפרע ממנו חובו של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלוה לישראל חבירו - ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

ו. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה[29] מָעוֹת מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית, וּזְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה[30], וְנִתְגַּיֵּר: אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[31] וְהָרִבִּית; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא הָרִבִּית[32]. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[33] שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקַף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלְוָה, אַף עַל פִּי שֶׁזְּקָקָן עָלָיו אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֶת הָרִבִּית; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו[34] נִתְגַּיֵּר זֶה. וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[35].

29) שם עב. 30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. 31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). 32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגייר, מכיון שזוקפו לאחר שנתגייר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד־משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). 33) שם. 34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. 35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

ז. מִצְוָה[36] לְהַקְדִּים[37] הַלְוָאַת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם לְהַלְוָאַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּרִבִּית[38].

36) שם עא. 37) ישראל וגוי הבאים ללוות. 38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלואת הגוי בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

ח. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו[39] קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[40], שֶׁזֶּה אַבַּק רִבִּית הוּא. וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - נִקְרָא רָשָׁע[41]. וְאִם נָתַן[42] - חוֹלְקִין בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כְּדִין הָעֵסֶק[43]. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׂכָר[44] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא חָסִיד[45].

39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א וה"ב, ולהלן הערה מב). 40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב לשכר ורחוק להפסד" לאו דוקא, כי הוא־הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא־אם־כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד): "זו מדת רשעים", על־דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י) שלי שלי, ושלך שלי - רשע. 42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. 43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שליש, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, והחצי האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי־אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). 44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). 45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

ט. אֵין מוֹשִׁיבִין[46] חֲנֻוָנִי[47] לְמַחֲצִית שָׂכָר[48], וְלֹא יִתֵּן מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת[49] לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא בֵּיצִים לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלּוֹ[50] לְמַחֲצִית שָׂכָר[51], וְאֵין שָׁמִין[52] עֲגָלִים וּסְיָחִין[53] לְפַטְּמָן לְמַחֲצִית שָׂכָר[54], אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שָׂכָר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[55]. אוֹ יִהְיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56] בְּעִנְיַן הַשֻּׁתָּפוּת[57].

46) שם סח. 47) למכור פירותיו. 48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. 49) במקום הזול (שם). 50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. 51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. 52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. 53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עח:). 54) של שבח הפיטום. 55) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. 56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). 57) על יסוד עיסקא.

י. הַמִּשְׁתַּתֵּף[58] עִם חֲבֵרוֹ בְּמָעוֹת אוֹ בְּקַרְקַע, אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק[59] - לֹא יְצָרֵף הַשָּׂכָר[60] עִם הַקֶּרֶן[61]; שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר[62], וְנִמְצָאוּ בָּאִין לִידֵי רִבִּית. וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת[63] בְּתוֹרַת עֵסֶק אוֹ שֻׁתָּפוּת וְיִכְתֹּב אוֹתָן[64] מִלְּוָה; שֶׁמָּא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ, וְגוֹבֶה בּוֹ אֶת הָרִבִּית[65].

58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). 59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. 60) אומדן הרווח. 61) כחלקו בעסק או בשותפות. 62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטרו, כפי הנקוב בו (שם סח.). 63) או קרקע (כסף־משנה). 64) אפילו הקרן בלבד. 65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

יא. אָסוּר לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתוֹ[66]. כֵּיצַד? נָתַן עֵינָיו לִלְווֹת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת[67] בִּשְׁבִיל שֶׁיַּלְוֵהוּ[68] - זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת. לָוָה מִמֶּנּוּ וְהֶחֱזִיר לוֹ מְעוֹתָיו[69], וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סִבְלוֹנוֹת בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלוֹ - זוֹ הִיא רִבִּית מְאֻחֶרֶת. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[70].

66) שם עה: 67) דורונות, מתנות. 68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלווני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס). 69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). 70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

יב. מִי שֶׁלָּוָה[71] מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם - אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַלְּסוֹ בִּדְבָרִים אוֹ יַשְׁבִּים לְפִתְחוֹ[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר - אֲפִלּוּ דְּבָרִים אֲסוּרִים[73]. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמַּלְוֶה מִקְרָא[74] אוֹ גְּמָרָא[75] כָּל זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מִקֹּדֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר[76].

71) שם עה: 72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד.). 73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. 74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). 75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). 76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

יג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: דַּע[77] אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. כְּלוֹמַר[78], שֶׁתְּכַבְּדוֹ וְתַאֲכִילוּ וְתַשְׁקֵהוּ כָּרָאוּי[79]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

77) תתוודע (שם עה: וכנוסחת המשנה שבירושלמי). 78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכו'". 79) דברי רבינו תמוהים לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה־דעה סי' קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז

בסי' קס ס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאול בשלום פלוני").

יד. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ רִבִּית[80], וּמֻתָּרִין. כֵּיצַד? לוֹקֵחַ אָדָם[81] שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[82] בְּפָחוֹת[83] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[84]. וּמֻתָּר לְאָדָם לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ דִינָר, כְּדֵי שֶׁיַּלְוֶה לְפִלּוֹנִי מֵאָה דִינָרִין; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִן הַלְּוֶה לַמַּלְוֶה[85]. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ דִינָר זֶה וְאֱמֹר לְפִלּוֹנִי שֶׁיַּלְוֵנִי; שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא שְׂכַר אֲמִירָה[86].

80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. 81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. 82) שיש לו על אחרים. 83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוה ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד־משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה־דעה סי' קעג סעיף ד). 84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). 85) ב"מ סט: 86) שם.

טו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית[87]. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: הַלְוֵנִי מָנֶה[88]; אָמַר לוֹ: מָנֶה אֵין לִי, חִטִּים יֵשׁ לִי בְּמָנֶה; וְנָתַן לוֹ חִטִּים בְּמָנֶה[89], וְחָזַר וּלְקָחָן[90] מִמֶּנּוּ בְּתִשְׁעִים[91] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[92], אֲבָל אֲסָרוּהוּ מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית, שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ תִּשְׁעִים וְלוֹקֵחַ מָנֶה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כָּזֶה - הֲרֵי הוּא מוֹצִיא מִמֶּנּוּ[93] מֵאָה[94] בַּדִּין[95], שֶׁאֲפִלּוּ אֲבַק רִבִּית אֵין כָּאן[96]. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ[97] - לֹא יַחֲזוֹר וְיַשְׁכִּיר אוֹתָהּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית[98]; שֶׁהֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּשָׂדֵהוּ כְּשֶׁהָיָה, וְנוֹתֵן לָזֶה שָׂכָר בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ.

87) שם סב: 88) מנה = מאה זוז. 89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. 90) חזר המלוה וקנאן. 91) זוז, ועל הלוה להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. 92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחוזר ומוכר במחיר נמוך משער השוק. 93) המלוה מוציא מן הלוה. 94) היינו, כל דמי ההלואה. 95) כלומר, בית־דין נזקקין להוציא מן הלוה למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. 96) למדו רבינו מלשון הברייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד־משנה). 97) על־מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוה חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו ה"ז). 98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח. "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד־משנה).

טז. אָסוּר[99] לְהַשְׁכִּיר[100] הַדִּינָרִין. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה לְמַשְׁכִּיר אֶת הַכֶּלִי, שֶׁהַכֶּלִי חוֹזֵר בְּעַצְמוֹ[101], וְזֶה מוֹצִיא אֵלּוּ וּמֵבִיא דִינָרִין אֲחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה אֲבַק רִבִּית[102].

99) שם סט: 100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. 101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. 102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכירם על דעת הוצאה, אבל אם משכירם על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד־משנה).

יז. מֶלֶךְ[103] שֶׁהָיוּ דִינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַמַּס[104] הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ עַל יְדֵי[105] זֶה שֶׁלֹּא נָתַן יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וְנָתַן עַל יָדוֹ דִינָר, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ יָתֵר מִדִּינָר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[106]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). 104) מס גולגולת. 105) בעד, עבור. 106) שאין זה הלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטוה להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם — 'מרכבת המשנה').

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין מלווה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלווה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלווה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חינם, ודין מלווה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשיהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

א. הַמַّלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע[2] בַּחֲמִשָּׁה דִינָרִים, אוֹ סָאתַיִם חִטִּים בְּשָׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּשָׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּ[3] - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[4]. וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ[5] שֶׁיָּדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם[6] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת[7], וְקָצַב הַדָּבָר, שֶׁפּוֹחֵת לוֹ מִן הַשָּׂכָר עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ[8] עַל מְנָת שֶׁיָּדוּר בּוֹ בְּחִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה[9] אוֹ חָצֵר בְּאַסְמַכְתָּא[10], הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחֲזִיר אוֹתָן. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי [שֶׁלֹּא] קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה[11], שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת; מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל אֶת הַפֵּרוֹת - הֲרֵי זוֹ רִבִּית[12] שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית חוּץ מֵאֵלּוּ - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְהוּא הַנִּקְרָא אֲבַק רִבִּית[13]. וְאֵינוֹ מוֹצִיא בַּדַּיָּנִין[14].

2) בבא־מציעא ס: 3) כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה־דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם־משנה בדעת רבינו. 4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). 5) בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). 6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). 7) מאשר השער המקובל בשוק. 8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. 9) ראה להלן הל' ז הערה נז. 10) יתבאר להלן הל' ד. 11) יתבאר להלן הל' ה. 12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. 13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. 14) שם סא:

ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֹׁךְ[15] אֶת עַבְדּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל[16]. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ חִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[17], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּיר[18]. וְאִם דָּר[19] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[20]. וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[21], לְפִי שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ[22] שֶׁיַּלְוֶהוּ וְיָדוּר בַּחֲצֵרוֹ. לְפִיכָךְ[23], אִם עַדַיִן לֹא הֶחֱזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לְנַכּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב, אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[24]. שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין[25], וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). 16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. 17) אינה עומדת להשכרה. 18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית (שם). 19) ואם עבר ודר. 20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. 21) ואינה יוצאת בדיינין. 22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדיינים ('בית יוסף' יורה־דעה סי' קסו). 23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאים השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). 24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. 25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוז אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזל' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז.) גבי משכנתא: "אכל שיעור זוזי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זוזי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

ג. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תָּבַע חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֶה: דּוּר בַּחֲצֵרִי[26] עַד שֶׁאַחֲזִיר לְךָ חוֹבְךָ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא קָצַץ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִתֵּן[27] לוֹ בְּנֶשֶׁךְ.

26) והוא־הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). 27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשוה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם־משנה כאן).

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ[28]: אִם לֹא תַחֲזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה[29], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[30]. לְפִיכָךְ מְנַכֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[31], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה[32]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר[33]: אִם לֹא אַחֲזִיר לְךָ עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קְנֵה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו[34], וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[35]; הֵבִיא לוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ[36].

28) המלוה, בשעת מתן מעות. 29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. 30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע (ראה הל' מכירה פי"א הל' ב, ו). 31) בינתיים על סמך המכר. 32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלוהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הרי"ף ראה לקמן ה"ז). 33) הלווה. והוא־הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם־משנה). 34) שאין זה אסמכתא - וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשיו (רבינו הל' מכירה שם). 35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. 36) שם. הואיל ולא קיים התנאי - נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפי' של תוך ג' שנים - שלו.

ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לִכְשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי קַרְקָעִי - לֹא קָנָה[37]; וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה[38], וּמוֹצִיאִין אוֹתָם בַּדַּיָּנִין. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ[39]: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זֶה - מֻתָּר, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת[40] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.

37) השווה למעלה הל' ד. 38) שם סה: 39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף־משנה שם). 40) "ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[41]: אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: קְנֵה כְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ[42] - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו. אָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[43] מֵעַכְשָׁו - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׁאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[44], וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת[45] בִּשְׁבִיל הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ[46]; וְכֵן הַלּוֹקֵחַ אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בִּשְׁבִיל מִקְצָת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר[47]. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: לִכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת תִּקְנֶה[48] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל הַלּוֹקֵחַ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[49]. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: קְנֵה מֵעַכְשָׁו[50], וּשְׁאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[51] כָּל מַה שֶּׁאָכַל.

41) מקור ההלכה — בבבא־מציעא שם. 42) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. 43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. 44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. 45) בינתיים. 46) בהלוואה. 47) בהלוואה. 48) משעת הבאת שאר המעות. 49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. 50) קנה כל השדה, מעכשיו. 51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֵהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין. שֶׁאֵין הַמְמַשְׁכֵּן אֶת הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לְמְמַשְׁכֵּן בַּיִת[52], שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּרְוִיחַ וְיִהְיוּ שָׁם פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד בִּזְרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ, וּלְפִיכָךְ[53] הִיא אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁמָּכַר בְּאַסְמַכְתָּא[54]; שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָּמַר וְהִקְנָהוּ[55], וְהַמְמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו[56]. וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַגְּמָרָא[57], שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָא אֲבַק רִבִּית, וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ[58] אֶלָּא בִּמְמַשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי[59]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן: מַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא אֲבַק רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת. כֵּיצַד? מִשְׁכֵּן לוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. מִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. וְכֵן אִם מִשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית. מִשְׁכֵּן שָׂדֵהוּ בְּנִכּוּי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: הֲרֵינִי מְנַכֶּה לְךָ מָעָה כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה בִּשְׁכַר קַרְקַע זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹתָיו שֶׁלִּי, בְּחָצֵר וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אָסוּר[60], וּבְשָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - מֻתָּר[61].

52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה. 53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור. 54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. 55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. 56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, וב'אבן האזל'). 57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכייתא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). 58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז.): עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששנינו (שם סד:): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. 59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ח. 60) משום אבק ריבית, ואין זה רבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה. 61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה הל' א).

ח. הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים[62]: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא[63] שֶׁאֵין בָּהּ נִכּוּי כְּלָל - הֲרֵי הִיא רִבִּית קְצוּצָה. וְלֹא יָרְדוּ לְעֹמֶק הַדָּבָר לְהַפְרִישׁ בֵּין שָׂדֶה לְחָצֵר, וּלְפִיכָךְ נִתְקַשּׁוּ לָהֶן דִּבְרֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[64]. וְכֵן הוֹרוּ: שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָא, אֲפִלּוּ בְּנִכּוּי - אָסוּר[65] בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה. וְאֵין לָהֶם מַשְׁכּוֹנָא מֻתֶּרֶת אֶלָּא בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת: כֵּיצַד?[66] כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחֲזֹר קַרְקַע זוֹ לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָרִים בְּכָל שָׁנָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת[67]. וְכֵן אִם הִתְנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת, יְחַשֵּׁב לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה[68] וִיסַלְּקוֹ מִמֶּנָּה[69] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[70]. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלְוֶה[71]: שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שֶּׁדָּר בּוֹ, וְיַחֲזִיר לוֹ שְׁאָר הַדָּמִים וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׂכִירוּת, וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׂכִירוּת - מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

62) כן הוא דעת הרי"ף שם. 63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. 64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. 65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם סז:). 66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". 67) ומותר אפילו בחצר (עיין ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח הל' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. 68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. 69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. 70) שאין זה אלא כשכירות — מה־שאין־כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד־משנה). 71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפני־זה "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו במשנה־למלך ובאור־שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בבבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה שדר בו" (כסף־משנה, ועיין ש"ך יורה־דעה סי' קעב, ס"ק ד).

~ שבת קודש י"ח אדר ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן קָצוּב[2] אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[3] וְיִסְתַּלֵּק[4], וְהָיָה הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[5], אֲפִלּוּ אָכַל כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם[6]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בַּדַּיָּנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[7] - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[8] בְּמַשְׁכּוֹנָא. הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְלוּם; אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַיָּתֵר[9]. וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר. כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בְּמֵאָה דִינָר, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר בְּמֵאָה דִינָר, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים, וּמִפֵּרוֹת הַשֵּׁנִיָּה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִים לוֹ[10]: הֲרֵי אֲכַלְתָּ מִן הַפֵּרוֹת בְּמָאתַיִם, וְאֵין לְךָ כְּלוּם. וּכְאִלּוּ הַשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שְׁטָר אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָא אַחַת[11].

2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. 3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. 4) המלווה מן השדה ויחזירו ללווה. 5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום ריבית (ועיין בגמרא סז:) אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. 6) בבא מציעא סז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב). 7) מעות החוב. 8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. 9) שם "ובדיתמי אכל שיעור זוזי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקינן מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. 10) למלווה. 11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[12] לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[13] דָּבָר זֶה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יְסַתֵּלֵק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ. וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן סְתָם[14] - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ.

12) שם. 13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכנתא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. 14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הַלּוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[15] שֶׁלֹּא יְסַתֵּלֵק עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָא - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ[16]. הָיָה הַמִּנְהָג שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מִסְתַּלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל הַמַּלְוֶה עָלָיו[17] שֶׁיִּסְתַּלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִקְנוֹת[18] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.

15) בשעת מתן מעות (שם, וכרש"י). 16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. 17) מדעת עצמו. 18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

ד. הַמַּשְׁכּוֹנָא[19], בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָם לְסַלֵּק הַמַّלְוֶה בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא[20] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[21] גּוֹבֶה מִמֶּנָּה[22] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[23]; וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[24]; וּשְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[25]. וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[26]. וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ - קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[27] - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[28]; וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם; וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[29].

19) שם סז: 20) הלווה. 21) שהמלווה הזה לווה ממנו. 22) מיורשי המלווה. 23) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). 24) אמרה תורה (דברים כא, ז.) שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלווה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלווה יכול לסלקו בכל עת שירצה. 25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלווה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלווה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מִלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלווה יכול לסלקו? הלא המלווה אינו יכול לדרוש פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלווה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותירץ, שהמדובר כאן כשהלווה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלווה עד פירעון החוב (מגיד משנה). 26) כי בשדה של לווה נפלו ולא זכה בהם המלווה. 27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושיו בבא בתרא קכה. 28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. 29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָא זוֹ[30] אֲסוּרָה הִיא וַאֲבַק רִבִּית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31], אֲפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִנְהָג זֶה בְּטָעוּת, אוֹ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[32], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וּמִשְׁכֵּן בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[33]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁזֹּאת הַמַּשְׁכּוֹנָא בְּנִכּוּי[34].

30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלווה אוכל. 31) בפרק הקודם הלכה ז. 32) כלומר, במשכנתא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. 33) רי"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. 34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

ו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, וְחָזַר הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵין הַמְמַשְׁכֵּן חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׂכָר לַיִּשְׂרָאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא דָּר בֶּחָצֵר בְּלֹא שָׂכָר[35] עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם[36] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ מְעוֹתָיו וְיִסְתַּלֵּק.

35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלווה לדור בלי שכר, שהרי זה כאילו נוטל שכר הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. 36) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמְמַשְׁכֵּן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[37], וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: לְכֹשֶׁתִּמְכֹּר קַרְקַע זוֹ לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ[38] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[39]. וְאִם אָמַר לוֹ: אַל תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[40].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכנתא של בית צד היתר אפילו בנכייתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנזכר בה "בית" אלא כשהלווה אוכל פירות (מגיד משנה). 38) בסכום כך וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). 39) שמוכרו בפחות מחמת ההלוואה. 40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בכאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתרו (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

ח. מֵתֶר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקַע[41]. כֵּיצַד? הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה; וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[42].

41) שם סה. 42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

ט. הַמַּשְׂכִּיר[43] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי[44] מָאתַיִם זוּז שֶׁאֲפַרְנֵס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה[45], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנֵים עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם יְפַרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שְׂכָרָהּ[46] יוֹתֵר[47]. וְכֵן אִם הִשְׂכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין בְּשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת[48] זוֹ וַאֲצַיְּרֶנָּה וַאֲכַיְּרֶנָּה[49], אוֹ אֲתַקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וּכְלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנֵים עָשָׂר דִינָר בְּכָל שָׁנָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[50]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[51] שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׂכֹּר בָּהֶן מַלָּחִין, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר - הֲרֵי זֶה אָסוּר[52].

43) שם סט: 44) כלומר, הלווני. 45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. 46) הריווח (הפירות) שתוציא השדה. 47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. 48) נראה שצריך להיות "החנות". 49) כדי למשוך את עין הקונה. 50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יותר. 51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. 52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם[53]. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוָה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוָה שְׁתַּיִם[54].

53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכר פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). 54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעדור עימך".

יא. מֵתֶר[55] לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי הַיּוֹם וַאֲנַכֵּשׁ עִמְּךָ לְמָחָר, עֲדֹר עִמִּי הַיּוֹם וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ לְמָחָר. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: נַכֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמָּךְ[56], עֲדֹר עִמִּי וַאֲנַכֵּשׁ עִמָּךְ. כָּל יְמֵי גְרִיד[57] - אַחַת[58], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה[59] - אַחַת. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: חֲרֹשׁ עִמִּי בַּגָּרִיד, וַאֲנִי אֶחֱרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה; שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[60] יָתֵר[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) שם עה. 56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. 57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לז) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. 58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. 59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). 60) כשהשדה לחה. 61) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[62] בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקַּיִץ[63] בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[64], וְהַרֵי שְׂכָרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיּוּזִיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[65] וְעַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁוֶה שְׂכָרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה - אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו, שֶׁהִקְדִּים וּנְתָנָן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[66].

62) בבא בתרא פו. 63) ואינו מתחיל תיכף לעבוד. 64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. 65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. 66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים זוז דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר[2]. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי הַדָּמִים, הֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[3]; וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵם שֶׁלְּךָ בְּעֶשְׂרִים וּמֵאָה - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[4], שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי[5]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[6] בַּדִּין - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר[7], אוֹ יַחֲזִיר[8] מִמְּכָרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם. וְכֵן אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[9] בְּמֵאָה, וְהָיוּ שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בִּמְעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[10] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[11]; וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים, אוֹ מַחֲזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

2) ב"מ סה. 3) וכך הוא השער בשוק. 4) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו, מה־שאין־כן בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. 5) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. 6) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. 7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. 8) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים (לחם־משנה, ועיין משנה־למלך). 9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. 10) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. 11) לפי שנראה כריבית. [רב נחמן שם מתיר בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו: הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא כרב נחמן]. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע שאין לו אונאה (כמבואר בפי"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר (מגיד־משנה).

ב. הַלּוֹקֵחַ[12] מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֵהוּ[13] עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר לוֹ: תֵּן [לִי] מִיָּד בְּפָחוֹת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.

12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. 13) אבל ביותר משויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וב'בית יוסף' יו"ד קעג מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד' על התוספתא.

ג. חָבִית שֶׁל יַיִן[14] שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנֵים עַד הַקַּיִץ[15], עַל מְנָת[16] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ תַּקָּלָה[17] הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ[18] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם, וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ בָּהּ - הָיָה לוֹ לְהַחֲזִירָהּ לַבְּעָלִים[19]. וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁנֵים[20], וְאָמַר לוֹ: הַיָּתֵר עַל שְׁנַיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מְטַפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא לְמָכְרָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה הַחֲזִירֶהָ לִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21].

14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד־משנה, בלשון "אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג). 15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. 16) כלומר, והתנו ביניהם. 17) כגון אם תאבד או תשבר. 18) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. 19) קטע זה "ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" נשתרבב כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה הערה כ). 20) והיא שוה עתה דינר. 21) כאן צריך לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאינו יכול להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך יו"ד סי' קעג ס"ק כט, ועיין בלחם־משנה כאן, ובב"ח ו'פרישה' שם, וראה השלמות).

ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת, שֶׁאִם יִרְצֶה[22] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלִקַּח דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[23]; וְאִם תָּבַע[24] אוֹתָן הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָן וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד, יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר[25] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[26]; שֶׁאֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה[27] מְעוֹתָיו עַתָּה, בִּשְׁנֵים עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) יציע המוכר. 23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. 24) יבקש. 25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. 26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ, פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח — מגיד־משנה). 27) הלוקח המבקש לקנותן. 28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י יו"ד, סי' קעג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. אָסוּר לִקְנוֹת[29] פְּרִי הַפַּרְדֵּס קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר וְיִתְבַּשֵּׁל[30]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוּל עַתָּה, בְּעֶשֶׂר, הוּא פְּרִי שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיִּגְמֹר, נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[31]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוּל[32], וְיִהְיֶה אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁיִּגְדַּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם מֵת אוֹ כָּחַשׁ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וְהַכְּחָשׁ וְהַמִּיתָה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד[33].

29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. 30) היינו, כשהוא עודנו בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד הפרדס (מגיד־משנה לקמן פ"ט הל' י). 31) ואע"פ שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד - לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה - שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק בהם מיד לקנותן" (כסף־משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו). 32) שם, "מודה רב בתוורי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר (תוורי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם - כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). 33) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים וְעַל הַזְּמוֹרוֹת[34] לִכְשֶׁיִּכְּרְתוּ, שֶׁהֵם בִּיקֵר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן בְּזוּל עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפֵּךְ בָּהֶן[35] כְּשֶׁהֵם מְחֻבָּרִים, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה[36] אִילָן לִזְמוֹרוֹתָיו. וְאִם לֹא הִפֵּךְ - נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלְוָאָה[37], וְהֵן לוֹקְחִין בְּזוּל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.

34) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). 35) בקרקע שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). 36) עכשיו, בשעת מתן מעות. 37) עד עונת הזמירה.

ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת[38] שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶם חִטִּים בִּשְׂכָרָן[39] בְּזוּל[40] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁבָּאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן בִּמְלָאכָה בַּגֹּרֶן[41], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֵלּוּ שֶׁנְּטָלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת[42]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כָּךְ - נִמְצֵאת הַשְּׂכִירוּת[43] אֵצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שֶׁלָּקְחוּ בְּזוּל מִפְּנֵי שֶׁאִחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.

38) שם. 39) בעד שמירת הקמה עד הקציר. 40) מאשר השער בשוק. 41) בדישת התבואה, ובירורה. 42) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות, כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר השער בשוק. 43) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אֲרִיסִין[44] שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[45] אוֹתָן מִן הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[46] אַרְבַּע סְאִין[47], וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר, וְנָטַל מֵהֶן שֵׁשׁ סְאִין - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין שָׁם רִבִּית[48].

44) שם. 45) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולהסתלק. 46) שטח של בית כור. 47) שכר החכירות. 48) כי אין התוספת, בשביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני שמשאיר את התבואה בשדהו עד אייר, ובמשך זמן זה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים[49] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׂעַר, וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים לְאַחַר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[50] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא הוֹסִיף, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[51].

49) שם עג: 50) מרצונו - לשם מתנה. 51) על התוספת (ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם־משנה ובביאורנו שם)

י. מֻתָּר[52] לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן[53] לַחֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: אִם הֶחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי - בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִירָה - הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי; שֶׁכֵּינָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׁכָר וּלְהֶפְסֵד[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם[55] לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בִּתְשִׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[56] בְּדִינָר, וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן בּוֹדֵק, וּמַחֲזִיר הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן טוֹב, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין לְהַחְמִיץ[57], אֲבָל לֹא נוֹדַע הַדָּבָר עַד אַחַר הַזְּמַן[58].

52) שם סד. 53) וציין את החבית שקנה (מגיד־משנה). 54) אולם אם לא קיבל עליו סיכון הזול - הרי זה קרוב לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר — ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). 55) שם עג: 56) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" ('בית יוסף'סי' קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). 57) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר. 58) אבל לאחר טבת - לא היו ראויים להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם כשנוטלם ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות הסכים המוכר להחליף לו את החומץ ביין טוב (עיין 'בית יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

יא. מָקוֹם שֶׁנְּהַגּוּ[59] לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ, וְאִם נִשְׁבְּרָה, שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפְּחָתָה[60] וּמְשַׁלֵּם[61] יָתֵר עַל שְׂכָרָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר[62] לְהַשְׁכִּיר סִיר שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחַת מִמִּשְׁקָלוֹ[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

59) שם סט: 60) בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד־משנה). 61) את הפחת. 62) ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם־כן השכר שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים - לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים (=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות, ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות, כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). 63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[64] מִיִּשְׂרָאֵל[65], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲבַק רִבִּית[66]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהִטַּפֵּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַגִּזּוֹת וְהַוְּלָדוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע, לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוּ הַצֹּאן, הֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם[67] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[68]. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן, שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ הוּזְלוּ אוֹ אִם נִטְרְפוּ[69] הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. 65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. 66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. 67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). 68) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). 69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. 70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכת"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דדעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הזול בלבד – מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

יג. הַשָּׁם[71] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, הֲרֵי הִיא עַתָּה עָלַי בִּשְׁלִשִׁים[72] דִּינָרִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ[73] סֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ - מֵתָה; לְפִי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ מֵחַיִּים דָּמִים, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[74].

71) ברייתא שם. 72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. 73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. 74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד־משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמוה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (הי"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

יד. מַשְׁכֶּרֶת[75] אִשָּׁה לַחֲבֵרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי אֶפְרוֹחִים[76], וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם רִבִּית.

75) שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכחשת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה שסידרו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת – 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִינָרִים שֶׁל רִבִּית[77], וְנָתַן לוֹ בָּהֶן[78] חֵפֶץ[79] שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁה[80], כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[81] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה[82], הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לִידוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן כְּסוּת אוֹ כְּלִי[83] - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכְּלִי עַצְמוֹ[84] וְאוֹתוֹ הַכְּסוּת עַצְמוֹ. הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן[85] מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה שְׁכָרוֹ שְׁלֹשָׁה דִינָרִין, כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׁכַר מִמֶּנּוּ מָקוֹם זֶה, שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[86].

77) קצוצה. 78) תמורתם. 79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). 80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. 81) כמו שנתבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. 82) שם סה. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג ה"א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:) שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועבר ועשה - אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הרבית. 83) וכן כל דבר המסויים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א). 84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימתא דרביתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר - לבוש של ריבית הוא). 85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. 86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכת"י תימן: והרי קיבל עליו).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היוקר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

א. אֵין פּוֹסְקִין[2] עַל הַפֵּרוֹת[3] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[4]. יָצָא הַשַּׁעַר - פּוֹסְקִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[5] - יֵשׁ לָזֶה[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ לַשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים; וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַק[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין בָּעֵת שֶׁפָּסַק עָלָיו[10]; אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[11], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּמְרָה מְלַאכְתּוֹ[12] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[13]. כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִים - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גְּדִישׁ[14]. וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בְּעָבִיט[15]; וְעַל הַשֶּׁמֶן - מִשֶּׁנָּתַן זֵיתִים בַּמַּעֲטָן[16]; וְעַל הַסִּיד - מִשֶּׁיְּשַׁקְּעֶנָּה בַּכִּבְשָׁן. וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר בֵּיצִים[17] שֶׁלָּהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[18] בְּשֶׁהָיָה עֲפָרָן[19] לָבָן[20]; אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[21] - יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל הַזֶּבֶל[22] כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

2) משנה בבא־מציעא עב: 3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות. 4) ראה לקמן הל' ד. 5) ללווה אין פירות כאלה. 6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. 7) והרי הוא יכול לחזור בו - מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). 8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. 9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. 10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. 11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד־משנה). 12) יתבאר בהלכה הבאה. 13) מכיון שיש לו - אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:, וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 14) שם, הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. 15) "שם (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוכם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). 16) "שם המקום שמקבצים שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג). - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). 17) גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). 18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. 19) של כל החרש, הנעשים ממנו. 20) שאינו מצוי. 21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). 22) שם במשנה עב:

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם - פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק[23] אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[24], וּכְמוֹ לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. כֵּיצַד?[25] גָּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[26] שֶׁיִּבַּשׁ[27] וְדִישָׁה וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִּישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו. בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה[28] וְיִבּוּשׁ וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה[29] וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. וְהוּא[30] שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵק[31] עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתים פוסק - שלש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו פוסק". 24) שאין פוסקים עד שיצא השער. 25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא־וטריא בגמרא שם. 26) שטוח העומרין בחמה. 27) שיתיבש. 28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:) - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). 29) צירוף בכבשן. 30) ובלבד. 31) שם.

ג. הַהוֹלֵךְ[32] לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו וְלִרְדּוֹת[33] אֶת כַּוֵּרְתּוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת מָכוּר לָךְ[34], מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁכַּוֵּרְתִּי רוֹדָה מָכוּר לָךְ - הֲרֵי זֶה מַתָּר[35]. אֲבָל אָמַר לוֹ: מַה שֶּׁעִזַּי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[36] מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַה שֶּׁכַּוֵּרְתִּי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ - אָסוּר[37], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שם סד. 33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט). 34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. 35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. 36) ועדיין לא יצא השער. 37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁל עֵירוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ[38], אֶלָּא עַל שַׁעַר שֶׁבַּמְּדִינָה[39]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[40] עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[41] לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[42]. הָיוּ חִטִּין שֶׁל לָקוּטוֹת[43] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[44], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוּטוֹת כְּשַׁעַר לָקוּטוֹת[45], וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת[46] עַד שֶׁיִּקָּבַע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת[47].

38) שם עב: 39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (רי"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). 41) שער אחיד. 42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד־משנה). 43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). 44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיטין" (רש"י שם). 45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). 46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד־משנה, ט"ז, שם). 47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. כֵּיצַד שֶׁנִּקְבַּע הַשַּׁעַר מֵתָּר לִפְסֹק[48] עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[49]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[50] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אִם עָמְדוּ אַחַר כֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ בְּשַׁעַר גָּבוֹהַּ[51]. נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ בַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר[52] - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[53]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ; אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל אוֹ מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ[55], שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[56], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[57].

48) שם במשנה. 49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 50) לזמן פלוני, אם יוזלו. 51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. 52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. 53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החוזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית־דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א; פ"ז הל' א, ב). 54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. 55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד־משנה). 56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח — ב"מי שפרע". 57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

ו. הָיוּ הַחִטִּים[58] נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן[59] לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע, אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים[60] - מֵתָּר[61]. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[62], וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם, וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ לוֹ זְמַן וְהוֹזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

58) שם סג: 59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על־מנת שיתן לזמן פלוני. 60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. 61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. 62) שם.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים[63] שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר כְּדֵי שֶׁיָּבִיא[64] שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ לוֹ. וְאָדָם חָשׁוּב[65] אָסוּר לַעֲשׂוֹת זֶה[66]. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין כְּכְפָרוֹת[67].

63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשא חמשא" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). 64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י ו'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). 65) שעליו להזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. 66) אבל אם נוטל מהתגר חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). 67) בכת"י תימן: מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, מא).

ח. הַחַמָּרִין[68] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶן[69] אוֹ לְסַפְּסְרֵיהֶן חָמֵשׁ בְּסֶלַע, בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ[70] לָעִיר[71] עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁקֵּיהֶן וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶם בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין אוֹתָם[72].

68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). 69) בדפוס רומא ובכת"י, הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם צרכי סעודתם. 70) בכת"י תימן: כשנכנסו. 71) בפרעון המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלוואה עד שיפתחו שקיהם וימכרו החיטים, כי אם נתנו להם בדרך מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך - שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר למעלה בהל' ו: "היו החיטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן לו ה' בסלע אם יש לו חיטים מותר", הרי כאן יש להם חטים (משנה־למלך. וראה מגיד־משנה). 72) שמספקים להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א. ועיין בגמרא שם).

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[73], מְצָאוּ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי[74], וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם - מֻתָּר[75], וְאִם לָאו - אָסוּר[76]. הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה[77] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָמַר לוֹ: תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם: אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[78] עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם - מֻתָּר[79], וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ - אָסוּר[80].

73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. 74) בהלוואה. 75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). 76) "שבשכר המתנתו, נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). 77) שם. 78) היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו - הוא מפסיד. 79) "שאין כאן מלוה עד שתמכר, וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. 80) שהרי מעכשיו הסחורה היא כמלוה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר - ריבית הוא.

י. הַנּוֹתֵן[81] לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֲשָׂרָה קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֲשָׂרָה אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הֵן קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ לְכְשֶׁיְּגַדֵּילוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[82]; שֶׁהֲרֵי הוּא מַנִּיחָן וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶן[83], וְאִלּוּ קְצָצָן עַתָּה כְּשֶׁהֵן קְטַנִּים - לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

81) שם סד. כרבא. 82) ואין זה דומה למה שנתבאר למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור, כמו שמבאר רבינו והולך. 83) ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו — מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד־משנה). 84) מה־שאין־כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי החלב "לאו מיניה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים (גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ב אדר ~

הִלְכוֹת עֵדוּת

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מֵעִיד קָרוֹב עַל כְּתַב[2] קְרוֹבוֹ. כֵּיצַד? שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמֵתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים שֶׁאֵינָן קְרוֹבִים[3]; וְאִם יִצְטָרֵף עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהֵעִיד עַל כְּתַב יָדָן שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[4].

2) חתימת־עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא־בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל־ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). 4) שצריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלּוּ[5] מִדְּבָרִים שֶׁגֶּאֱמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגָדְלָם מַה שֶׁרָאוּ בְּקָטְנָם[6]: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר כְּשֶׁהוּא גָדוֹל: זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי[7], זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי[8], שֶׁהָיִיתִי מַכִּיר בִּכְתַב יָדָם כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן[9]. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמַּכִּיר כְּתַב יָדָן כְּשֶׁהוּא גָדוֹל[10].

5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". 6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב. 7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד בקטנותו. 8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב־ידו. 9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

ג. שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[11]. אֲבָל אִם הֵעִיד זֶה עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר; לְפִי שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים עַל כְּתַב כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[12]. וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מֵעִיד עַל כְּתַב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם[13].

11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים". ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף־משנה). 12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". 13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. אָמַר הָרִאשׁוֹן: זֶה כְּתַב יָדִי[14], וְהֵעִיד הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי[15] - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא שְׁלִשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר תָּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד[16]. וְכֵן אִם הֵעִיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[17] עִם אַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהֲרֵי שְׁלִשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן תָּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים[18].

14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. 15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. 16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. 17) שקיים את כתב־ידי עצמו. 18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בתרא נז, א).

ה. שְׁנַיִם שֶׁחַתּוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[19] -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עֵד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[20], אֲפִלּוּ עַל הַחֶרֶס[21], וּמַשְׁלִיכוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתֶּחְזַק[22] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין[23], וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ, וְיָעִיד הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[24].

19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. 20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. 21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לז. 22) ובכת"י תימן: שיוחזק. 23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. 24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, שְׁנַיִם מֵהֶן מַכִּירִין חֲתִימַת יְדֵי עֵדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מַכִּיר: עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו[25] וְחוֹתְמִים[26]; שֶׁהָעֵדִים נַעֲשִׂים דַּיָּנִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. אֲבָל אַחַר שֶׁחָתְמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו וְחוֹתְמִים; [שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁחָתְמוּ לֹא הָיוּ מַכִּירִין אֶלָּא הַשְּׁנַיִם][28], וְאֵין מְקַיְּמִין[29] אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן מַכִּירִין, אוֹ יָעִידוּ הָעֵדִים עַל הַכְּתָב בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

25) שזוהי חתימת יד העדים. 26) עמהם, על אישור בית־הדין. 27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף־משנה). 28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). 29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר וָמֵתוּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדָן הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיוּ, קְטַנִּים הָיוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ[30], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[31], אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָר אַחֵר שֶׁקָּרָע עָלָיו עַרְעָר וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[32] - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַיֵּם[33]; אֶלָּא מַעֲמִידִין[34] הַשְּׁנַיִם שֶׁבַּשְּׁטָר כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין גּוֹבִין בּוֹ כְּלוּם[35].

30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו־ז. 31) ואפשר איפוא לקיים השטר על־ידם שלא מפי המערערים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. 34) בכת"י תימן: מעמידים. 35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז בשם הר"ן).

~ יום שני י"ג אדר ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מִי שֶׁחָתַם עַל הַשְּׁטָר, וּבָא לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְהִכִּיר כְּתַב יָדוֹ שֶׁזֶּהוּ בְּוַדַּאי, אֲבָל אֵינוֹ זוֹכֵר הָעֵדוּת כְּלָל, וְלֹא יִמְצָא בְּלִבּוֹ זִכָּרוֹן כְּלָל שֶׁזֶּה לָזֶה מִזֶּה לְעוֹלָם[2] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה[3] בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר הוּא מֵעִיד שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה[4]; וּכְתַב יָדוֹ הוּא כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ הַדָּבָר, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר - לֹא יָעִיד[5].

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֵדוּת[6] וְאֶחָד שֶׁרָאָה כְּתַב יָדוֹ[7] אוֹ שֶׁהִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר, אֲפִלּוּ הִזְכִּירוֹ הָעֵד הַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד, אִם נִזְכַּר - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[8]. אֲבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר - אֵינוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דּוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין[9] כְּאִלּוּ הֵעִיד שֶׁקֶּר בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע[10].

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תַּלְמִיד חָכָם, וְהִזְכִּיר הַתּוֹבֵעַ הַזֶּה אֶת הָעֵד וְנִזְכַּר - הֲרֵי זֶה יָעִיד לוֹ; שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ, שֶׁאִלּוּ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה מֵעִיד[11]. וְקַל הוּא שֶׁהֵקֵלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁכַח הַדָּבָר מִכַּמָּה שָׁנִים, וְהַכְּתָב הוּא שֶׁהִזְכִּירוֹ - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[12].

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). 12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לווין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[13], שְׁטָר שֶׁיָּצָא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל מֵעוֹלָם לֹא יָדַעְנוּ עֵדוּת זוֹ, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה אוֹ מָכַר לוֹ - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הֵן כְּחֵרְשִׁים[14] עַד שֶׁיִּזְכְּרוּ עֵדוּתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דָן כֵּן - לֹא יָדַע בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ[15]. אֲבָל אִם הָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[16] - מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל דִּבְרֵיהֶן שֶׁאוֹמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא חָזְרוּ בָּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדֵי לְבַטֵּל הַשְּׁטָר. וּכְאִלּוּ אָמְרוּ: קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ - שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא עַל פִּיהֶם[17]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְּמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהָבִיא עֵדִים וְלִשְׁאֹל אוֹתָם אִם הֵם זוֹכְרִים עֵדוּת זוֹ אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאֲפִלּוּ בָּאוּ וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן[18].

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. 14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב־יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. 16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב־ג. 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. 18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר[19], אוֹ שֶׁנִּמְצָא אֶצְלוֹ כָּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בִּכְתַב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הֵעִיד אוֹתִי עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ: אִם זָכַר מֵעַצְמוֹ[20], אוֹ הִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר - מֵעִיד[21]; וְאִם לָאו - אָסוּר לְהָעִיד. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וְהֵעִיד הוּא שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֵצֶל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר כְּלוּם, אֶלָּא מִפִּי הָאַחֵר שָׁמַע וְהֵעִיד[22].

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. 20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. 21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). 22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש־ברוך־הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

~ יום שלישי י"ד אדר ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. עֲשָׂרָה מִינֵי פַּסְלוּת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלּוּ הֵן. הַנָּשִׁים, וְהָעֲבָדִים, וְהַקְּטַנִּים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֵרְשִׁים, וְהַסּוּמִים[2], וְהָרְשָׁעִים[3], וְהַבְּזוּיִין[4], וְהַקְּרוֹבִין[5], וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן[6]. הֲרֵי אֵלּוּ עֲשָׂרָה[7].

2) העֹוְרִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. 3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. 4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פי"א ה"ה. 5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פי"ג ה"א, ופי"ד ה"ו. 6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה"א. 7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

ב. נָשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה[8].

8) שנים, ולא שתים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

ג. וְכֵן הַטֻּמְטוּם[9] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[11]. וְכָל מִי שֶׁהוּא סְפֵק כָּשֵׁר סְפֵק פָּסוּל - הֲרֵי הוּא פָּסוּל. שֶׁאֵין הָעֵד בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא מָמוֹן עַל פִּיו אוֹ לְחַיֵּב[12] עַל פִּיו[13], וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן מִסָּפֵק[14] וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסָּפֵק דִּין תּוֹרָה[15].

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד-כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה. 13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. 14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. 15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

ד. הָעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִכְּלָל שֶׁאָחִיו כָּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית[16], אַף הָעֵד בֶּן בְּרִית[17]. קַל וָחֹמֶר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18]: אִם עֲבָדִים, שֶׁהֵן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן[19]?!

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י-יא) "מחוטב עציך עד שואב מימיך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

ה. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[20] - פָּסוּל[21].

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

ו. כָּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר[22] וַהֲרֵי הוּא מְחֻסַּר גֵּט שִׁחְרוּר[23] - פָּסוּל[24]; עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ[25], וְיַעֲשֶׂה מִכְּלַל בְּנֵי בְרִית, וְאַחַר כָּךְ יָעִיד[26].

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ' א. 23) שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. 25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, הי"ב. 26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פי"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קרית מלך).

ז. הַקְּטַנִּים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵדִים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא קְטַנִּים[27]. אֲפִלּוּ הָיָה הַקָּטָן נָבוֹן וְחָכָם - הֲרֵי הוּא פָּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[28] אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סֵרוּס[29] - הֲרֵי זֶה סָרִיס[30], וְיָעִיד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יָעִיד עַד רֹב שְׁנוֹתָיו[31], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[32].

27) בבא-בתרא קנה, ב. 28) למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"י). 29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). 30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדין גדול לכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דבריו (שם, הי"א). 31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבבא־בתרא קנה, ב). 32) פ"ב, שם.

ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לִכְלַל שְׁנוֹתָיו שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי בַּגְּרוּת מִלְּמַעְלָה[33] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[34]; וְאִם לָאו - אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ עַד שֶׁיִּבָּדֵק[35]. וּכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[36] - אֵין עֵדוּתוֹ עֵדוּת בְּקַרְקָעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בַּדְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[37]. אֲבָל בְּעֵדוּת מְטַלְטְלִין - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא גָּדוֹל[38].

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. 34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי־אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושנו להל' אישות פ"ב, אות ע. 35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". 36) מקח וממכר. 37) בבא־בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). 38) ואינו שוטה (בבא־בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב־יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

ט. הַשּׁוֹטֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[39]. וְלֹא שׁוֹטֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ עָרֹם וּמְשַׁבֵּר כֵּלִים וְזוֹרֵק אֲבָנִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנִּטְרְפָה[40] דַּעְתּוֹ, וְנִמְצֵאת דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל כָּעִנְיָן בִּשְׁאָר דְּבָרִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, וּבִכְלַל שׁוֹטִים יֶחְשַׁב[42]. הַנִּכְפֶּה[43]: בְּעֵת כְּפִיָּתוֹ - פָּסוּל, וּבְעֵת שֶׁהוּא בְּרִיא - כָּשֵׁר[44]. וְאֶחָד הַנִّכְפֶּה מִזְּמַן לִזְמַן אוֹ הַנִּכְפֶּה תָּמִיד בְּלֹא עֵת קָבוּעַ[45]. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שֶׁגַּם בְּעֵת בְּרִיאוּתָם דַּעְתָּם מְטָרֶפֶת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֵדוּת הַנִּכְפִּין הַרְבֵּה[46].

39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא־בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". 40) נתבלבלה. 41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. 42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". 43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. 44) ראש השנה כח, א. 45) הרי זה כשר כשהוא בריא. 46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

י. הַפְּתָאִים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין מַכִּירִין דְּבָרִים שֶׁסּוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה[47], וְלֹא יָבִינוּ עִנְיְנֵי הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִינִין שְׁאָר עַם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְּבֹהָלִים וְהַנֶּחְפָּזִים בְּדַעְתָּם[48] וְהַמִּשְׁתַּגְּעִים בְּיוֹתֵר[49] - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הַשּׁוֹטִים[50]. וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן הַדַּעַת[51] בִּכְתָב.

47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). 48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. 49) כמו שאמרו (בבא־בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. 50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיטור" אות ק (כסף־משנה). 51) ובכת"י תימן: הדעות.

יא. הַחֵרֵשׁ - כְּשׁוֹטֶה, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[52]. וְאֶחָד חֵרֵשׁ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[53], אַף עַל פִּי שֶׁרְאִיָּתוֹ רְאִיָּה מְעֻלָּה וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיךְ לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּפִיו[54], אוֹ שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהָעִיד בְּפִיו[55], וְיִהְיֶה רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַדַּיָּנִים וְהָאִיּוּם שֶׁמְּאַיְּמִין עָלָיו[56]. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתֵּק[57], אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בַּדֶּרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְעִנְיַן גִּטִּין[58] וְנִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְהֶעִיד בְּפָנֵינוּ בִּכְתַב יָדוֹ - אֵינוֹ עֵדוּת כְּלָל[59]. חוּץ מֵעֵדוּת אִשָּׁה[60], לְפִי שֶׁבָּעֲגוּנָה הֵקֵלּוּ[61].

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על־פי שנים עדים" - מפיהם ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושנו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית־דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פי"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עוונו - להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, הט"ז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פי"ב, הט"ו. פי"ג, הכ"ט.

יב. הַסּוּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּירִין הַקּוֹל[62] וְיָדְעוּ הָאֲנָשִׁים[63] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְאוֹת - הוּא שֶׁמֵּעִיד[65]. וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לְהָעִיד[66].

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא־בתרא קכח, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"א, הי"א.

~ יום רביעי ט"ו אדר ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

א. הָרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[2]: אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד[3]. וַאֲפִלּוּ עַד כָּשֵׁר שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאֵין הַדַּיָּנִים מַכִּירִין רִשְׁעוֹ - אָסוּר לוֹ לְהָעִיד עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוּת אֱמֶת; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף עִמּוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַכָּשֵׁר הֵשִׁית יָדוֹ עִם הָרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ[4]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַד כָּשֵׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשֵּׁנִי עִמּוֹ עֵד שֶׁקֶר, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהָעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע[5].

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית־הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על־פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

ב. אֵי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת[6] - זֶהוּ רָשָׁע, וּפָסוּל[7]. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָרְאָה לְמְחַיֵּב מַלְקוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁהוּא פָּסוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת.

6) ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. 7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

ג. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה; וְאִם הָיָה הַחִיּוּב שֶׁבָּהּ מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אָכַל בְּשַׂר בְּהֵמָה בְּחֶלֶב, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת[8] וּשְׁקָצִים[9] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין לְתֵאָבוֹן[10] בֵּין לְהַכְעִיס[11], אוֹ שֶׁחִלֵּל אֶת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז שֶׁהוּא שׁוּעַ[12] אוֹ טָווּי[13] אוֹ נוּז[14] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב, אוֹ שֶׁחִלֵּל יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלֻיּוֹת[15], אוֹ שֶׁלָּבַשׁ בֶּגֶד צֶמֶר שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן[16] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי הוּא פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם[17]. וּכְבָר מָנִינוּ[18] כָּל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה דְּבָרִים שֶׁאֲסוּרִין[19] מִן הַתּוֹרָה וּדְבָרִים שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם.

8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, הי"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". 9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. 10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד מממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". 11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. 12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. 13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. 14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנ"ז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". 15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. 16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם־משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". 17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פי"א, ה"ו. 18) לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". 19) בכת"י תימן: שאיסורם.

ד. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם רְשָׁעִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין וְאֵינָן בְּנֵי מַלְקוּת[20]. הוֹאִיל וְלוֹקְחִים מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם בְּחָמָס - פְּסוּלִין[21].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ. כְּגוֹן הַגַּנָּבִים וְהַחַמְסָנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר - פָּסוּל לְעֵדוּת מֵעֵת שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַל[23]. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[24], אַף עַל פִּי שֶׁהוּזַם בְּעֵדוּת מָמוֹן[25] וְשִׁלֵּם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה לְכָל עֵדוּת[26]. וּמֵאֵימָתַי הוּא נִפְסָל? מֵעֵת שֶׁהֵעִיד בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזַם עַל אוֹתָהּ עֵדוּת אֶלָּא אַחַר כַּמָּה יָמִים[27]. וְכֵן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, אֶחָד הַמַּלְוֶה וְאֶחָד הַלּוֶה - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת[28]. אִם רִבִּית קְצוּצָה[29] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה, וְאִם אֲבַק רִבִּית[30] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל גְּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי הוּא פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? הַחַמְסָנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתְנִין הַדָּמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[31]. וְכֵן הָרוֹעִים, אֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[32] וְאֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה גַּסָּה[33] שֶׁל עַצְמָן - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין; שֶׁחֲזָקָתָן פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגָזֵל, וּמַנִּיחִים בְּהֶמְתָּן לִרְעוֹת בְּשָׂדוֹת וּפַרְדֵּסִים שֶׁל אֲחֵרִים. וּלְפִיכָךְ, סְתַם רוֹעֶה[34] - פָּסוּל[35]. וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[36] - פְּסוּלִין[37]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּשֵׁרִין[38]. וּמֵתֵר לְגַדֵּל בְּהֵמָה גַּסָּה בְּכָל מָקוֹם[39]. וְכֵן הַמּוֹכְסִין[40] - סְתָמָן פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן לִקַּח יוֹתֵר מִדָּבָר הַקָּצוּב לָהֶם בְּדִין הַמַּלְכוּת, וְלוֹקְחִין הַיָּתֵר לְעַצְמָן[41]. אֲבָל גַּבָּאֵי מִנַּת הַמֶּלֶךְ[42] - סְתָמָן[43] כְּשֵׁרִים. וְאִם נוֹדַע שֶׁלָּקְחוּ אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת יָתֵר מִן הָרָאוּי לָהֶם לִגְבּוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[44]. וְכֵן מַפְרִיחֵי יוֹנִים בְּיִשּׁוּב - פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁגּוֹזְלִים יוֹנִים שֶׁל אֲחֵרִים בְּחִנָּם[45]. וְכֵן סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּטֵלִים, וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית[46] פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶן וּמַתְחִילִין לִשְׁאָ וְלִתֵּן בְּפֵרוֹת[47]; שֶׁחֲזָקַת אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹסְפִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סְחוֹרָה[48]. וְכֵן מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא[49]. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֱמָנוּת[50] אֶלָּא הוּא. הוֹאִיל וְאֵינוֹ עוֹסֵק בְּיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאוֹכֵל מִן הַקּוּבְיָא, שֶׁהוּא אֲבַק גָּזֵל[51]. וְלֹא בְּקוּבְיָא בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ מְשַׂחֲקִים בְּקֻלְפֵּי אֱגוֹזִים וּקְלִפֵּי רִמּוֹנִים[52]. וְכֵן לֹא יוֹנִים בִּלְבַד אָמְרוּ[53], אֶלָּא אֲפִלּוּ הַמְשַׂחֲקִים[54] בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ כָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטֹּל בְּעָלָיו אֶת שְׁנֵיהֶן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּשְׂחוֹק זֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֱמָנוּת אֶלָּא שְׂחוֹק זֶה - הֲרֵי הוּא פָּסוּל. וְכָל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[55].

20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. 21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. 22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל־כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף־משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. 23) עד שישוב ויִוָּדַע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פי"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". 24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוב בתשובה (כסף־משנה). 26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. 27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). 28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא־תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעידי חמס (כסף־משנה). ולדעת המגיד־משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלאו זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. 29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבירו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. 30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). 31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". 32) כגון עזים וצאן. 33) בקר וכיוצא בו. 34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. 35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא־מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. 36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. 37) סנהדרין שם, שאי־אפשר לשמרה, והיא משתמטת וברחת לשדות אחרים ומפסידתן. 38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא־קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. 39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא־קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. 40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף־משנה). 41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). 42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. 43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. 44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף־משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. 45) שמלמדים אותן להביא יונים משובכות אחרים לבית בעלים על־כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השובך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא־קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא־אם־כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. 46) שנת השמיטה. 47) שהם הפקר לכל. 48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירם על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם־הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף־משנה).

49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשימין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". 50) התעסקות. 51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י־יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גוזל... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". 52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). 53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". 54) ובכ"י תימן, וכן בדפוסי רומי ווינציאה: הממירין (=מתערבים). 55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממונו.

ה. אָרִיס[56] שֶׁלָּקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ[57] בִּימֵי נִיסָן וִימֵי תִּשְׁרֵי[58] קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ גַּנָּב[59] וְכָשֵׁר לְעֵדוּת[60]; שֶׁאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עָלָיו[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. 57) הקדימו להתבשל. 58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. 59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. 60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף־משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

~ יום חמישי ט"ז אדר ~

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

א. מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[2] וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ[3] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת רָשָׁע, וּפָסוּל לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם[4]. שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּרַד עַד כָּךְ - חֲזָקָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל רֹב הָעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ[5].

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

ב. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹסְרִין[6] עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ וְאֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת[7]. אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזַק שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוֹת וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[8], וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[9].

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחדוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

ג. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם - בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר, עַד שֶׁיִּפָּסֵל[10]. כָּל עַם הָאָרֶץ[11] - בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא פָּסוּל[12], עַד שֶׁיֵּחָזֵק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[13].

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגייא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם־כן הם תלמידי חכמים.

ד. וְכָל מִי שֶׁיִּקַּבֵּל עֵדוּת עַם הָאָרֶץ טֶרֶם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חֲזָקָה זוֹ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּמִצְוֹת וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶדְיוֹט, וְעָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין[14]; שֶׁהֲרֵי מְאַבֵּד מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי רְשָׁעִים.

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם. וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק בִּפְנֵי כָּל הָעָם[15], וּכְגוֹן אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִין עֲרֻמִּים בַּשּׁוּק[16] בְּעֵת שֶׁהֵן עוֹסְקִין בִּמְלָאכָה מְנֻוֶּלֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ[17] שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עַל הַבֹּשֶׁת. שֶׁכָּל אֵלּוּ חֲשׁוּבִין כְּכֶלֶב, וְאֵין מַקְפִּידִין עַל עֵדוּת שֶׁקֶר[18]. וּמִכְּלַל אֵלּוּ: הָאוֹכְלִין צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּפַרְהֶסְיָא. אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן שֶׁיִּזּוֹנוּ בְּצִנְעָה, מְבַזִּים עַצְמָן וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[19].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על־פי מה שכתב בפי"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית־דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"הישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). 17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

ו. מַה בֵּין פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה[20] לְפָסוּל מִדִּבְרֵיהֶם? שֶׁהַפָּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[21]; וְהַפָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם - צָרִיךְ הַכְרָזָה[22]. לְפִיכָךְ, כָּל עֵדוּת שֶׁהֵעִיד קֹדֶם שֶׁהִכְרִיזוּ עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְאַבֵּד זְכוּת הָעָם, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא פָּסוּל[23], וְאֵין פְּסוּלוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[24].

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג-ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקובייא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

ז. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לִשְׁאָר עֵדֵיּוֹת. שֶׁהֲרֵי רָשָׁע בַּעֲבֵרָה[26] שֶׁשָּׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[27], וְנֶאֱמָן לוֹמַר: כַּהֲלָכָה שָׁחַטְתִּי. אֲבָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁלּוֹ[28], אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל אֲחֵרִים[29].

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. 26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. 27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. 28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. 29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכָךְ, הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בּוֹ וּלְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ אֲחֵרִים[30]. כֵּיצַד? נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר: פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְתֻקָּנִים הֵם[31], וְנֶאֱמָן הַנֶּחְשָׁד לִמְכֹּר בְּשַׂר בְּכוֹר[32] לוֹמַר: בָּשָׂר זֶה שֶׁמּוֹכֵר פְּלוֹנִי חֻלִּין הוּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין. לְפִי שֶׁאֵימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרְשָׁעִים[33], וְאֵין אֵימַת הַמָּמוֹן[34] עֲלֵיהֶם.

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". 31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא ייראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. 32) באטליז, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. 33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. 34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[35] - לֹא מְעִידִין[36] וְלֹא מְעִידִין עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אַלְמִים[37], בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינָן נִכְנָעִין תַּחַת עַל הַדַּיָּנִים[38]. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - מְעִידִין עָלָיו[39], וּמֵעִיד הוּא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים-ב כג, כב. 36) בדפוסי רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק ג, הלכה ז. 37) אימתנים. 38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. 39) סנהדרין יח, א. 40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. הַמּוֹסְרִין[41] וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[42] וְהַמּוּמָרִים[43] - לֹא הִצְרִיכוּ חֲכָמִים לִמְנוֹתָן בִּכְלַל פְּסוּלֵי עֵדוּת; שֶׁלֹּא מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל[44], אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרִידִין הַכּוֹפְרִין - פְּחוּתִין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - לֹא מַעֲלִין[45] וְלֹא מוֹרִידִין[46], וְיֵשׁ לַחֲסִידֵיהֶן[47] חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[48]; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין[49], וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[50].

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסח ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה שי"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. 45) מן הבור להצילם. 46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. 47) המקיימים שבע מצוות בני נח. 48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. 49) "מפני שהם מְצָרִים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". 50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

~ יום שישי י"ז אדר ~

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

א. כָּל הַנִּפְסָל בַּעֲבֵרָה, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ[2], שֶׁהֲרֵי[3] אֵינוֹ לוֹקֶה[4] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת[5]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט[6] בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[7] אוֹ לַשָּׁוְא[8], אוֹ גָּזַל אוֹ גָּנַב[9], אוֹ אָכַל נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב הָעוֹשֶׂה לְהִיוֹת שׁוֹגֵג[10] - צְרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִפָּסֵל. כֵּיצַד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר[11] אוֹ מַתִּיר בְּשַׁבָּת - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁרֹּב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, שֶׁמָּא שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא תָּמִיד, אוֹ מִי שֶׁנַּעֲשָׂה מוֹכֵס אוֹ גַּבַּאי שֶׁמּוֹסִיף לְעַצְמוֹ[12] - צְרִיכִין הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת. שֶׁרֹּב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[14]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִים לָעֵדִים שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּזָדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15].

2) שלא לעשותה. 3) כאילו היה כתוב: והרי. 4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פי"ב, ה"ב. 5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). 6) נפוץ וידוע. 7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". 8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פי"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 10) שאינו יודע שזוהי עבירה. 11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). 12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. 13) כמו שאמרו (בבא־מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל־כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). 14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום־טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום־טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. 15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף־משנה).

ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בַּעֲבֵרָה[16] עַל פִּי עַצְמוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַל אוֹ הִלְוָה בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ[17] - אֵינוֹ נִפְסָל[18]. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נְבֵלָה אוֹ בָּעַל אֲסוּרָה[19] - אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים אֶת עַצְמוֹ רָשָׁע[20]. לְפִיכָךְ, רָאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו שִׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֵוִי וְאָמַר: לִי הִלְוָה[21] בְּרִבִּית - הֲרֵי רָאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הוֹדָה לֵוִי שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית[22] - אֵינוֹ מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע, וְנֶאֱמָן עַל רָאוּבֵן וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל עַצְמוֹ[23]. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפְּלוֹנִי רְבָעוֹ[24], בֵּין בְּאָנְסוֹ[25] שֶׁל נִרְבָּע בֵּין בִּרְצוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[26]. פְּלוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהָרְגָהּ[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28]. פְּלוֹנִי רָבַע אֶת שׁוֹרִי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[29]; שֶׁאֵין אָדָם קָרוֹב אֵצֶל מָמוֹנוֹ[30].

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל־דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא־מציעא ג, ב. 18) לעדות. 19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. 20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). 21) אותו ראובן. 22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פי"ג, ה"י. 24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבירו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). 27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). 28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. 29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פָּסוּל בַּעֲבֵרָה מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת[31], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְחָזַר בּוֹ, אוֹ שֶׁלָּקָה[32] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. אֲבָל אִם בָּאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה זוֹ וְלֹא נִפְסַל - הֲרֵי זֶה סְפֵק פָּסוּל[34]. לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד, וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ[35], וְלֹא יָדוּן[36], עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". 33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת, בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[37] בֵּין שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ[38]. אֲבָל שְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מָמוֹן שֶׁחָמְסוּ אוֹ שֶׁגָּזְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְּמוּ - צְרִיכִין תְּשׁוּבָה[39], וַהֲרֵי הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן מִדַּרְכָּן הָרָע[40].

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף־משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ז, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף־משנה). וראה בלחם־משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית־דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית־דין) פסולים (כסף־משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

ה. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַלְוִים בְּרִבִּית? מִשֶּׁיִּקְרְעוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן[41] מֵעַצְמָן, וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַלְוּוּ בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[42].

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל־פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). 42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמְשַׁחֲקִין בְּקוּבְיָא? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת פְּסִיפָּסֵיהֶם[43], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲפִלּוּ בְּחִנָּם[44].

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". 44) שם.

ז. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַפְרִיחֵי יוֹנִים? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים שֶׁצָּדִין בָּהֶן[45], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁאֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּר[46] לֹא יַעֲשׂוּ[47].

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. 47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

ח. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית?[48] מִשֶּׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית וְיִבָּדְקוּ[49]. וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בִּלְבַד[50], אֶלָּא כּוֹתֵב[51]: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי כִּנַּסְתִּי מָאתַיִם זוּז מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וַהֲרֵי הֵם נְתוּנִים בְּמַתָּנָה לַעֲנִיִּים.

48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". 49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. 50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסיף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". 51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמּוֹעֵל בִּשְׁבוּעָה?[52] מִשֶּׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיֹאמַר לָהֶם: חָשׁוּד אֲנִי[53]. אוֹ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב[54], וִישַׁלֵּם וְלֹא יִרְצֶה לְהִשָּׁבַע[55]. וְכֵן טַבָּח[56] שֶׁהָיָה בּוֹדֵק[57] לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצָאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ[58], שֶׁהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה[59] שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיֵּרָאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ. וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים[60], וִיכַסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב[61]. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב[62].

52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. 53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). 54) בסכום גדול. 55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. 56) שוחט. 57) בודק סכינו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. 58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. 59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף־משנה). 60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמדת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראיה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). 62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'נמוקי יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וְכֵן עַד זוֹמֵם[63] שֶׁהָלַךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְנָתְנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - הֲרֵי זֶה עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ[64]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף־משנה).

~ שבת קודש י"ח אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לעניין עדות.

א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁבִּכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים[3], וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אָבוֹת[4]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים[5]. אֵין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֶלָּא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב בִּלְבַד[6], וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאַחִין מִן הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדּוֹדִים[7] עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם אוֹ מִדֶּרֶךְ הָאִישׁוּת[8] - כֻּלָּן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[9].

2) מתורה שבעל־פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על־פי עדות בנים. 4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(סנהדרין כז, ב). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששנינו (בבא־בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הדוד. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל ...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קרית ספר" מסביר, שכוונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפִלּוּ שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים[10] שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד הוּא חָשׁוּב[11].

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). 11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית־דין מסורה, ובית־דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א־יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. הָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב[12] - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי[13].

12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". 13) שם עמ' א.

ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[14] - כָּשֵׁר[15], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[16]. אֲבָל שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[17], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן[18] - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים[19].

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. 15) בבא־בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו־תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא־בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. 19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל־כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. הָאָב עִם בְּנוֹ - כְּרִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ: הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פָּסוּל[20]; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[21]. וְכֵן הַדֶּרֶךְ בִּנְקֵבוֹת. כֵּיצַד? שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אָח וַאֲחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. בְּנֵי בְנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי. כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מוֹנֶה בִּזְכָרִים רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כָּךְ אַתָּה מוֹנֶה בִּנְקֵבוֹת[22].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ . . כָּשֵׁר".

לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אבי אביו, וכל שמצינו בהלכה (שו"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד אבי אביו,

ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (ויגש מו, א.) "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו כו'" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות), ולכן - עם בן בן בנו כשר.

והגם שלא מצינו ראיה לכיבוד אב ואם יותר משלושה דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר ברות, ומ"מ אין זה אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה, בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' עמוד 644
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מוקדש להדפסה ושימוש אישי בלבד

20) שזה ראשון בשני. 21) רי"ף שם, דיבור־המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ[23], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ[24], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ[25].

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך. 25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זוֹ עִם זוֹ שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[26] - בַּעְלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה[27]. אֲבָל אִם הָיוּ רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתָּהּ[28] - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה[29].

26) כגון בנות שתי אחיות. 27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון – תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). 28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ח. 29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אֲחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן[30].

30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֶן אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[31], וְלֹא לְבַעַל בַּת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[32]. אֲבָל מֵעִיד הוּא לְבֶן בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת[33].

31) שהרי זה ראשון בשני. 32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. 33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר", כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבְתְּךָ[34] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנוֹ[35] וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵשֶׁת קְרוֹבְךָ[36] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָ[37].

34) כגון בעל אחותך. 35) שיש לו מאשה אחרת. 36) כגון אשת אחיך. 37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף־משנה).

יא. אֲבִי כַּלָּה וַאֲבִי חָתָן[38] - מְעִידִים זֶה לָזֶה[39].

38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. 39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

יב. אֲחֵי הָאָח מִן הָאֵם[40] - מְעִידִין זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן קֵרְבָה כְּלָל. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְיוֹסֵף וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהָיָה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוּא מְנַשֶּׁה[41], וּמֵת יוֹסֵף, וְנִשֵּׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הֲרֵי מְנַשֶּׁה וִיהוּדָה מְעִידִין זֶה לָזֶה[42].

40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. 41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. 42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵעִיד לֹא לִבְנָהּ[43] וְלֹא לְאֵשֶׁת בְּנָהּ[44], וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא לְבַעַל בִּתָּהּ[45], וְלֹא לְאָבִיהָ[46] וְלֹא לְאִמָּהּ[47], וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ[48] וְלֹא לְאֵשֶׁת אָבִיהָ[49].

43) שהרי זה ראשון בשני. 44) שאשה כבעלה. 45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן־בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). 46) שכן שנינו שם: וחמיו. 47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל־שכן. 48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. 49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה הָאֵרוּסִין[50] - הֲרֵי הִיא כִּנְשׂוּאָה[51] לְעִנְיַן עֵדוּת. [בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?] בַּאֲרוּסָתוֹ עַצְמָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד לָהּ; אֲבָל אִם הֵעִיד לְקְרוֹבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אֲחוֹתָהּ אוֹ בְּנָהּ וּבִתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ[52] עַד שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה[53].

50) שעדיין לא נכנסה לחופה. 51) סנהדרין כח, ב שהרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נתקרבה דעתו אליה. 52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. 53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיטור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

טו. זֶה שֶׁפָּסְלָה תּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעִיד לוֹ לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ[54], אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[55]. לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כָּשֵׁר לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְדַיָּנוּת[56]; שֶׁלֹּא גָּזְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַקְּרוֹבִים[57].

54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. 55) בבא־בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל־כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא־הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". 56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. 57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקימתם יחד אי־אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ב אדר ~

מצות לא תעשה רסז. רסח.

הַמִּצְוָה הָרִס"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַשָּׁכִיר מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בּוֹ אִם הוּא עוֹבֵד בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי תבא בקמת רעך") "וְחָרְמֵשׁ (כלי הקצירה) לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פרשת כי־תצא): "חָרְמֵשׁ — לְרַבּוֹת כָּל־בַּעֲלֵי חָרְמֵשׁ וּבִשְׁעַת חָרְמֵשׁ", כְּלוֹמַר: בִּזְמַן הַקָּצִיר לֹא תִּקְצוֹר לְעַצְמְךָ. וְיָדוּעַ שֶׁפָּסוּק זֶה לֹא בָּא אֶלָּא בְּשָׂכִיר וְשֶׁאָמְרוֹ "כִּי תָבֹא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פֵּרוּשׁוֹ כִּי תָבוֹא שָׂכִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּרְגּוּם: אֲרֵי תִתַּגַּר. וּבְפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא (פז.) אָמְרוּ: "אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה: הָעוֹשֶׂה בִּמְחֻבָּר לְקַרְקַע (ודוקא) בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה". וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרִס"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַשָּׁכִיר מִלְּקַחַת מֵאוֹכֶל מַעֲבִידוֹ נוֹסָף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא־תִתֵּן" (שם, כה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא. וְשָׁם נִתְבָּאֵר מַה שֶּׁהוּא רַשַּׁאי לֶאֱכֹל וּמַה שֶּׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֶאֱכֹל; וְאִם אֲכָלוֹ — חַיָּבִי עָבַר עַל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל־כֶּלְיְךָ (כדי לקחתם לביתך) לֹא־תִתֵּן".

~ יום שני י"ג אדר ~

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרִי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִירָנוּ מִלְּמַנּוֹעַ אֶת־הַבְּהֵמָה מִלֶּאֱכֹל מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ בִּשְׁעַת מְלַאכְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁתָּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תִּשָּׂא תֶּבֶן עַל גַּבָּהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד כָּל־בְּהֵמָה לַחֲסִימָה אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה (במצוי). וּבֵין בְּדִישָׁה בֵּין בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מִלֶּאֱכֹל בִּשְׁעַת מְלָאכָה מִן־הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ, וְכָל־זְמַן שֶׁמְּנָעָהּ — לוֹקֶה, וַאֲפִלּוּ חֲסָמָהּ בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא מְצִיעָא (צ.).

הַמִּצְוָה הָרִמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי י"ד אדר ~

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

~ יום רביעי ט"ו אדר ~

מצות עשה רמב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר" (שמות כ, ו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

~ יום חמישי ט"ז אדר ~

מצות עשה קצז. מצות לא תעשה רלד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְוֹת לֶעָנִי, כְּדֵי לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהָקֵל עַל עִנְיָנוֹ. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר חֲמוּרָה מִמִּצְוַת צְדָקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרָךְ וְנִתְבַּזָּה וּמְגַלֶּה פָּנָיו לְבַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מְצוּקָתוֹ וְצַעֲרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטות ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלָּה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק לְעֶזְרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מַצָּבוֹ וְלֹא יִהְיֶה נִצְרָךְ (ומצוקתו היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כָּל־אִם וָאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה — חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (מח.) וּב(בבא) בַּתְרָא (ח.).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתְבּוֹעַ הַמַּלְוֶה אֶת־הַלּוֶה אִם נֵדַע שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרוֹעַ חוֹבוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה" (שמות כג, כד). וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:) אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹר לְפָנָיו (לפני הלוה כדי שלא יזכירו חובותיו)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה — שֶׁלֹּא תֵרָאֶה לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרִבִּית, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה", כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְקַמָּן.

~ יום שישי י"ז אדר ~

מצות עשה קמב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִגְנֹוֹשׁ אֶת־הַנָּכְרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בִּתְבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְמוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהֻזְהַרְנוּ מִלְּגַנְּשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה".

~ שבת קודש י"ח אדר ~

מצות לא תעשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אֶת־הַחַיָּב, בְּמוֹ יָדֵינוּ, אֶלָּא בִּפְקֻדַּת הַדַּיָּן וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שֶׁנִּכְנָס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחַיָּב בְּעַל כָּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (דברים כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "הַמַּלְוֶה אֶת־חֲבֵרוֹ לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל אֶת־מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.). וְדַע שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ — חַיָּב מַלְקוּת וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת (טז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (קיג.).

כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית – די ומספיק: ברכה בכוונה, מלה בתפילה כראוי בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחיבה

היום יום ב אדר א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לב יד־כב

יד אָז אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: טו בְּתִתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה
וּנְשַׁמָּה אֶרֶץ מִמְּלֹאָהּ בְּהַכּוֹתִי אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי בָהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: טז קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ בְּנוֹת הַגּוֹיִם
תְּקוֹנֵנָּה אוֹתָהּ עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כָּל־הֲמוֹנָהּ תְּקוֹנֵנָּה אוֹתָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (פ) יז וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יח בֶּן־אָדָם נְהֵה עַל־הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרִדֵהוּ
אֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אַדִּרֶם אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר: יט מִמִּי נָעַמְתָּ רְדֵה וְהָשְׁכְּבָה אֶת־עֲרֵלִים:
כ בְּתוֹךְ חַלְלֵי־חֶרֶב יִפֹּלוּ חֶרֶב נִתְּנָה מָשְׁכוּ אוֹתָהּ וְכָל־הֲמוֹנֶיהָ: כא יְדַבְּרוּ־לוֹ אֵלֵי גִבּוֹרִים מִתּוֹךְ שְׁאוֹל
אֶת־עֹזְרָיו יָרְדוּ שָׁכְבוּ הָעֲרֵלִים חַלְלֵי־חָרֶב: כב שָׁם אַשּׁוּר וְכָל־קְהָלָהּ סְבִיבוֹתֶיהָ קִבְרֹתָיו כֻּלָּם חֲלָלִים
הַנֹּפְלִים בֶּחָרֶב:

רש"י

(יד) אשקיע מימיהם. שלא תעכרם רגל בהמה וישקע הטיט ויהו המים צלולין ונקיים כשמן המזוקק: **(טו) ארץ ממלואה.** ארץ שהיא עתה ממלואה מכל טוב: **(יח) נהה.** בכה וקונן: **והורידהו אותה ובנות** וגו'. התנבא עליו ועל כל מכחישי הנבואה שירדו לבאר שחת, כאן הראהו הקב"ה ליחזקאל שכל מכחישי הנבואה יורדין לגיהנ': **(יט) ממי נעמת.** כלום נעמת משאר העכו"ם אף אתה רדה לבור והשכבה אותם: **(כ) חרב נתנה.** לחרב נתנה מצרים: **(כא) ידברו לו.** ידברו עליו ועל עוזריו: **אלי גבורים מתוך שאול.** סרס המקרא ודרשהו ידברו לו את עוזריו עם עוזריו כלומר גם על עוזריו אתו ידברו אילי גבורים שבשאול וככה יאמרו עליהם ירדו שכבו הערלים וגו' כל לו ולי ולהם ולך הסמוכין לדבור אינם אלא לשון על: **(כב) שם אשור.** בגיהנ': **סביבותיו.** בתוך שאול קברותיו מוכנין כי משם לא יצא לנוח בקברו:

מצודת דוד

(יד) אז אשקיע. כשלא ימצא שם מי לעבור את המים אז אשקיע מימיהם כי הרפש והטיט יפלו לקרקעית המים ואז אמשוך נהרותם להיות צלולים מבלי עכירות כמו שמן הצלול: **(טו) בתתי.** זה יהיה בעת אתן את ארץ מצרים להיות שממה וחוזר ומפרש הארץ תהיה שממה וריקנית מהבריות הממלאין אותה בעת אכה כל היושבים בה: **וידעו.** אז ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול: **(טז) קינה היא.** הנבואה הזאת היא קינה ולכן קוננו הקינה ההיא ואתן בנות הגוים תקוננה אותה: **על מצרים.** כאומר אל תקוננו הקינה ההיא על חורבן ארצות אחרות כ"א על מצרים לבדה כי היא מיוחדת לה לפי יאוריה: **(יז) בשתי עשרה שנה.** למלכות צדקיהו והוא שנה אחת אחר החורבן: **בחמשה עשר לחדש.** הוא הנזכר למעלה בשני עשר חודש: **(יח) נהה.** אמור נהי וקינה על המון מצרים: **והורידהו.** ר"ל אמור בסיפורי הקינה שירד וההורדה תהיה אל ארץ תחתית האמור בסוף המקרא: **אותה.** ר"ל היא תרד ראשונה ואח"ז ירדו עכו"ם אדירים וההורדה תהיה אל ארץ תחתית הוא הקבר להיות שם עם יורדי בור אשר מעולם ויאמר על המלחמה הגדולה אשר תהיה לעתיד בימי המשיח: **(יט) ממי נעמת.** על פרעה יאמר שבו תחיל ההורדה ממי נעמת ר"ל וכי אתה נעים וחביב מן כל הנופלים בחרב מלחמה וכן גם אתה רדה אל הקבר ושכב עם הרשעים ערלי לב כמותך: **(כ) בתוך.** אנשי מצרים יפלו בתוך שאר חללי חרב ודומה להם, וכפל הדבר רבות פעמים כדרך מליצת הנבואה: **חרב נתנה.** עדת מצרים תהיה נתנה לחרב ואתם ההורגים משכו אותה וכל המון עמה אל החרב: **(כא) ידברו לו.** ר"ל החזקים שבגיבורי פרעה כשיהיו בשאול ידברו משם אל פרעה עם עוזריו הנה כבר ירדו אל הבור ושכבו שמה הרשעים ערלי לב שהיו חללי חרב וכאילו הם יספרו שראו את כולם בשאול והוא ענין מליצה: **(כב) שם אשור.** במקום המלחמה ההיא יפול גם אשור וכל קהלה: **סביבותיו קברותיו.** סביבות קברות המון מצרים יהיו קברות קהל אשור ר"ל סמוך להם: **כולם חללים.** כל הנקברים שמה יהיו החללי' הנופלי' בחרב ולא מת מי מהם מיתת עצמו:

מצודת ציון

(יד) אשקיע. ענין נפילת הדבר בעומק כמו ושקעה ביאור מצרים (עמוס ט): **(טו) ונשמה.** מל' שממון, וכפל הדבר על הפלגת השממון: **(טז) בנות.** ענין עדה כמו בת בבל (תהלים קלז): **(יח) נהה.** מל' נהי ויללה: **אדירים.** חזקים: **(יט) נעמת.** מל' נעים ונחמד: **(כא) אלי.** ענין חוזק כמו ביד אל גוים (לעיל לא):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־כ ד־ח

ד וַיְהִי אַחֲרֵיכֵן וַתַּעֲמֹד מִלְחָמָה בְּגֶזֶר עִם־פְּלִשְׁתִּים אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי אֶת־סִפְּיַ מִילִדֵי הָרְפָאִים
וַיִּכָּנְעוּ: ה וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן־(יעור) יָעִיר אֶת־לַחְמִי אֲחִי גָּלְיָת הַגִּתִּי וְעֵץ
חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים: (ס) ו וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי ׀ אִישׁ מִדָּה וְאֶצְבְּעֹתָיו שֵׁשׁ־וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים
וְאַרְבַּע וְגַם־הוּא נוֹלַד לְהָרָפָא: ז וַיְחָרֵף אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן־שִׁמְעָא אֲחִי דָוִיד: ח אֵלֶּה נוֹלְדוּ
לְהָרָפָא בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְּיַד־דָּוִיד וּבְיַד־עֲבָדָיו: (פ)

דברי הימים א פרק־כא א־ב

א וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל־יִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת־דָּוִיד לִמְנוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־יוֹאָב וְאֶל־שָׂרֵי הָעָם
לְכוּ סִפְרוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר שֶׁבַע וְעַד־דָּן וְהָבִיאוּ אֵלַי וְאֵדְעָה אֶת־מִסְפָּרָם:

רש"י

(ד) ויהי אחרי כן ותעמוד מלחמה בגזר. מה שמחוסר כאן בזו הפרשה כתוב בשמואל (ב׳ כ״א) ותהי עוד מלחמה לפלשתים את ישראל וירד דוד ועבדיו עמו וילחמו את הפלשתים ואף זה משום כבודו של דוד לא נכתבה כאן שהרי כתיב שם ויעף דוד וכתיב (שם) וישבי בנוב אשר בילידי הרפא עד והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד ולולי שעזרו אבישי בן צרויה היה נופל בידו של ישבי ולפי אותו גנאי לא כתבו כאן: אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפא. ובשמואל (שם) כתיב את סף אשר בילידי הרפא שהיה אחיו של גלית הפלשתי ואחי ישבי בנוב: **(ה)** ויך אלחנן בן יעיר. אחד מגבורי דוד היה: את לחמי אחי גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורגים. כאותו עץ עגול שכורכין בו הבגד בשעת האריגה ויונתן תרגם אותו פסוק בשמואל וקטל דוד בן ישי מחי פרוכת בית מקדשא דמבית לחם, ופתרון יעיר כמו יער הלבנון מדה כנגד מדה יבא דוד שאמו אורגת פרוכת לבית המקדש במנור אורגים ויהרוג את גלית שעץ חניתו כמנור אורגי׳ ולמה קראו אלחנן שחננו ה׳ ונראה שגלית הגתי אינו גלית הפלשתי, אחת ששם קוראו גלית הפלשתי ואחת שהרי למעלה כתיב אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפאים וגם למטה כתוב כן וגם הוא יולד להרפה מכלל שלא מזכיר אף באחי גלית הגתי מילידי הרפה שאינו בנה: **(ו)** ויהי איש מדה. דוגמא אנשי מדות (במדבר י״ג) כלומר איש גדול ולפי שהוא גדול כל כך שצריך למדדו קורהו איש מדה: ואצבעותיו שש ושש עשרים וארבע. י״ב בידים וי״ב ברגלים (ובשמואל ב׳ כ״א) אומר עשרים וארבע מספר, כלומר זה בצד זה שיכול למנות וגם זה היה כחו שיכול לאחוז החרב בכח גדול בידו. ובמסכת ברכות מפרש ל״ל דכתיב שש ושש עשרים וארבע, צריכא אי כתב רחמנא שש ושש הוה אמרינן שית דידיה ושית דכרעיה לכך כתיב כ״ד ואי כתיב כ״ד הוה אמרינן שבע בהא וחמש בהא לכך כתב רחמנא שש ושש עשרים וארבע:

(א) ויעמד שטן על ישראל. אע״פ שפרשה זו אינה לכבוד דוד, נכתבה כאן משום שנאמר בסוף הפרשה שבנה מזבח וענהו ה׳ מן השמים וזה כבוד דוד:

מצודת דוד

(ה) ועץ חניתו. הוא בית יד החנית: **(ו)** איש מדה. בעל מדה גדולה וכן אנשי מדות (במדבר י״ג): שש ושש. לכ״א היו שש ולשלא נחשוב שבשתי ידיו וכן בשתי רגליו היו שש ג׳ לכ״א לזה אמר עשרים וארבע: **(ז)** ויחרף. חרפם בדברים: **(א)** ויעמד שטן. הוא היצה״ר הנטוע בלב האדם: על ישראל. ר״ל לעשות דבר הרע לישראל:

מצודת ציון

(ד) הרפא. הענקים כמו מיתר הרפאים (דברים ג): **(ה)** כמנור אורגים. הוא העץ העגול אשר האורג כורך בו חוטי השתי, ובמשנה נקרא כובד (שבת קג): **(ו)** להרפא. להענקה: **(ח)** אל נולדו. כמו אלה נולדו וכן כל התועבות האל (ויקרא י״ח):

(א) ויסת. ענין פיתוי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת עירובין

יא וְכֵן שְׁתֵּי דְיוּטָאוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, מִקְצָתָן עָשׂוּ עוּקָה וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ עוּקָה, אֶת שֶׁעָשׂוּ עוּקָה — מֻתָּרִין, וְאֶת שֶׁלֹּא עָשׂוּ עוּקָה — אֲסוּרִין.

פרק תשיעי

א כָּל גַּגּוֹת הָעִיר רְשׁוּת אַחַת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא גַּג גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה אוֹ נָמוּךְ עֲשָׂרָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד גַּגּוֹת וְאֶחָד חֲצֵרוֹת וְאֶחָד קַרְפִּיפוֹת — רְשׁוּת אַחַת לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ לְתוֹכָן, וְלֹא לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת.

פירוש ברטנורא

יא דיוטות. עליות זו כנגד זו וחצר פחותה מד' אמות לפניהן ששופכין בה מימיהן: **מקצתן.** בני הדיוטא האחת עשו עוקה בחצר ובני האחרת לא עשו: **ואת שלא עשו עוקה אסורין.** כל זמן שלא עירבו. דאי שריית להו להני על ידי עוקה דהנך, אתו לאפוקי מאני עם השופכים מן הבתים ולהורידן לחצר בהדיא עד שפת העוקה ברגליהם. וקא מטלטל בחצר דלא עירבו בה:

ט א כל גגות העיר רשות אחד. ואע"פ שדיורים חלוקים למטה לשני בני אדם מ"מ הגגות שאין תשמישן תדיר אין בהן חלוקת רשות וכלים ששבתו בגג זה מותר להוציאן לזה: **ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו י'.** דאם חלוק מהן בגובה י' אסור לטלטל ממנו לגגין, גזרה משום תל גבוה י' ורחב ד' ברה"ר [דהוי רה"י] דלא ליתי לכתף עליו: **כל אחד רשות לעצמו.** ואם לא עירבו דיורים שלמטה אסור לטלטל מזה לזה: **ר' שמעון.** מיקל מכולן וקאמר, גגות וחצרות וקרפיפות שאינן יותר מבית סאתים הואיל וכולן אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה בלא עירוב ואפילו היו הגגות גבוהות יותר מעשרה או נמוכות יותר מעשרה, דלית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום כלי הבית: **לכלים ששבתו בתוכן.** כלים ששבתו באחת מהן, מוציאים אותן מזה לזה: **אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית.** והביאן לחצר ע"י שעירבו בני החצר, אסור להוציאן מחצר זו לחצר אחרת אם לא עירבו שתי החצרות יחד. והלכה כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה יא

משנתנו מוסיפה ללמד בענין שפיכת מים בשבת בחצר שהיא פחותה מארבע אמות (עיין לעיל משנה ט).

וְכֵן (ויש שאין גורסים תיבת "וכן") **שְׁתֵּי דְיוּטָאוֹת** – שתי שורות של בניינים בעלי קומות, **זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ** – בשני צדי החצר שהיא פחותה מארבע אמות, **מִקְצָתָן עָשׂוּ עוּקָה** – אם בני הדיוטא האחת עשו עוקה, **וּמִקְצָתָן לֹא עָשׂוּ עוּקָה** – ובני הדיוטא האחרת לא עשו עוקה, **אֶת שֶׁעָשׂוּ עוּקָה מֻתָּרִין** – לשפוך מימיהם בחצר, **וְאֶת שֶׁלֹּא עָשׂוּ עוּקָה אֲסוּרִין** – בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשלא עירבו הדיוטאות זו עם זו, שאף על פי ששופכים מימיהם בתוך בתיהם, והמים יורדים משם לעוקה שבחצר, והרי זה מותר, שלא אסרו חכמים שפיכת המים לחצר שאינה מעורבת מכוחו של השופך בביתו, מכל מקום גזרו חכמים שמא לא ירצו ללכלך בתיהם ויבואו להוציא את כלי השופכים מבתיהם לחצר שאינה מעורבת כדי לשפוך את המים בעוקה. אבל אם עירבו הדיוטאות זו עם זו, אף על פי שאין שם אלא עוקה אחת שאיננה מחזקת אלא סאתיים מים בלבד, מכל מקום מותר לכל הדיירים לשפוך מימיהם באותה חצר, שכן שנו בברייתא: "אחת לי עוקה ואחת לי גיסטרא (שבר כלי חרס), בריכה, ועריבה — אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת, שופכים לתוכן מים בשבת", כלומר שמאחר שתיקנו חכמים עוקה כזכר לשבת, שלא ישכח אדם וישפוך בעצמו את המים לרשות הרבים, שוב לא גזרו (**הר"ד יונתן**), ולא נתנו דבריהם לשיעורים (**המאירי**). הלכך מותר לכל בני החצר לשפוך מימיהם בחצרם, אף שאין בה אלא עוקה אחת המחזקת סאתיים מים, כשיעור שאדם אחד בלבד מסתפק בכל יום.

באור משנה א

כבר הזכרנו, שכלים ששבתו בחצר, מותר לטלטלם בשבת בכל החצר, אפילו כשלא עירבו דיירי החצר ביניהם; ולא תיקנו חכמים "עירובי חצרות" אלא כדי שיהא מותר לדיירים להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר ומביתו של זה לביתו של זה (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו). משנתנו דנה בכלים ששבתו על גג או בחצר, אם מותר לטלטלם מגג לגג או מחצר לחצר, ונחלקו בזה תנאים.

כָּל גַּגּוֹת הָעִיר רְשׁוּת אַחַת – שהואיל ואין תשמישם תדיר והם למעלה מעשרה טפחים אין בהם דין חילוק רשויות, ומותר לטלטל כלים ששבתו בגג זה לגג אחר, אף על פי שהדיירים לא עירבו ביניהם, וכן בכל גגות העיר מגג לגג, שכל הגגות דינם כחצר אחת גדולה, שאפילו אינה מעורבת מותר לטלטל בכולה כלים ששבתו בה, כמו שהזכרנו (בהקדמה למשנתנו), **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא גַּג גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה** – טפחים מגגות אחרים, **אוֹ נָמוּךְ עֲשָׂרָה** – טפחים מהם, שאז אסור לטלטל ממנו לשאר הגגות, ומשאר הגגות אליו, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – בגמרא מבואר טעמו, שהיה רבי מאיר אומר: כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת, כגון עמוד רחב ארבעה על ארבעה טפחים וגבוה עשרה שדינו כרשות היחיד, והוא עומד בחצר שאף היא רשות היחיד, אסור לכתף על אותו עמוד מן החצר, היינו להעלות עליו משא כדי ליתנו אחר כך על הכתף, גזירה משום תל רחב ארבעה וגבוה עשרה טפחים ברשות הרבים, כלומר שמא הרואה יהא סבור, שכשם שמותר לכתף על העמוד בחצר, כך מותר לכתף על עמוד כזה אף ברשות הרבים, שהרי גם החצר רשות של רבים היא. ואף בגגות, כל שהוא גבוה מחברו עשרה טפחים הרי הוא כעמוד, וגוזר בו רבי מאיר משום תל ברשות הרבים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אֶחָד וְאֶחָד רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – כל גג וגג רשות בפני עצמו הוא, שכשם שהדיירים חלוקים למטה בבתים שתחת הגגות, כך חלוקים הם בגגותיהם, וכל זמן שלא עירבו ביניהם, אסורים הם לטלטל מגגו לגג חברו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד גַּגּוֹת וְאֶחָד חֲצֵרוֹת וְאֶחָד קַרְפִּיפוֹת** – כל גגות העיר, אף שזה גבוה וזה נמוך, וכל החצרות, וכל הקרפיפות (מגרשים לשמירת עצים וכדומה) שאינם יותר מבית סאתיים, כולם **רְשׁוּת אַחַת** הם, **לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ לְתוֹכָן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב גַּג גָּדוֹל סָמוּךְ לְקָטָן, הַגָּדוֹל — מֻתָּר וְהַקָּטָן — אָסוּר. חָצֵר גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְרְצָה לִקְטַנָּה, הַגְּדוֹלָה — מֻתֶּרֶת וְהַקְּטַנָּה — אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּפְתְחָהּ שֶׁל גְּדוֹלָה. חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הַמַּכְנִיס מִתּוֹכָהּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְתוֹכָהּ — חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִתּוֹכָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכָהּ — פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כַּכַּרְמְלִית.

ג חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ, וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתָיו, וְכֵן מָבוֹי שֶׁנִּטְּלוּ קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו — מֻתָּרִין בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת וַאֲסוּרִין לֶעָתִיד לָבֹא; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם מֻתָּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת —

פירוש ברטנורא

ב הגדול מותר. להוציא לו כלי בית שלמטה, ואין בני הקטן אוסרין עליו. דלגבי גדול הך פרצה פתחא היא ושרי באותן גפופים העודפים מעט מכאן ומעט מכאן, כמעקה שסביב הגגות וחשיבא סתימה. וכגון שאין הפרצה יותר מעשר. אבל קטן אסור להוציא לו כלי הבית דבני גדול אסרי עליה שהרי נפרץ לו במלואו: **הגדולה מותרת.** בשביל הגפופין שנשארו לה מכאן ומכאן הוי הך פרצה כפתח: **והקטנה אסורה.** שהרי נפרצה במלואה. ודוקא כשנפרצה קודם השבת אבל אם נפרצה בשבת אפילו הקטנה מותרת, שכיון שהותרה למקצת שבת קודם שנפרצה הותרה לכולה שבת: **חצר שנפרצה לרה"ר.** שנפל הכותל הפונה לרה"ר במלואו או ביותר מעשר: **חייב.** דכרה"ר היא: **פטור.** אבל אסור, דלאו רה"ר היא אלא כרמלית. והל' כחכמים:

ג משתי רוחותיה. מרוח אחת שתופסת שתי רוחותיה, כגון שנפרצה בקרן זוית, אפילו אין בפרצה י' אמות הכא בקרן זוית לא חשיב כפתח, דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. ופרצה ביותר מי' אפי' מרוח אחת אוסרת: **וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו.** שנפרץ בקרן זוית ונפל קצת מכותל זה וקצת מכותל זה ואין התקרה פרושה ומתוחה על מקום הפרצה, אבל אם התקרה פרושה על מקום הפרצה אין הפרצה אוסרת בבית דאמרינן פי תקרה יורד וסותם: **מותרין לאותה שבת.** הואיל והותר מקצתו: **לעתיד לבא.** לשבת הבאה: **רי' יוסי אומר אם מותרין כו'.** כלומר כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין

משניות מבוארות – קהתי

– בתוך אחד מהם, שהואיל וכל אלה אין תשמישם מיוחד ותדיר, נחשבים כולם כרשות אחת, ומטלטלים בכולם מזה לזה כלים ששבתו בתוכן; **וְלֹא לְכֵלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – אבל כלים ששבתו בתוך הבית והוציאום בשבת לחצר על ידי העירוב אסור להוציאם לחצר אחרת אלא אם כן עירבו שתי החצרות זו עם זו; וכן הדין לגבי גג או קרפף. הלכה כרבי שמעון. ובברייתא בגמרא מובא: "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלין שמן ואלונטית מגג לגג ומגג לחצר ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר עד שהיינו מגיעין אצל המעיין שהיינו רוחצין בו" **(עירובין צא, א).**

~ יום שני ~

באור משנה ב

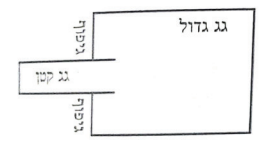

גַּג גָּדוֹל סָמוּךְ לְקָטָן – ויש מעקה מסביב לשני הגגות, כזה: **הַגָּדוֹל מֻתָּר** – הגג הגדול מותר להעלות עליו בשבת כלים מתוך הבית שלמטה, ואין הגג הקטן אוסר על הגג הגדול, **וְהַקָּטָן אָסוּר** – והגג הקטן, אסור להעלות עליו בשבת כלים מן הבית, לפי שהוא כולו פרוץ לגג הגדול, והוא אוסר עליו את הטלטול בתוכו. אבל לגבי הגג הגדול אין החלק הפתוח שבין הגגות נחשב כפירצה אלא כפתח לגג הקטן, שהרי יש לו באותו הצד הפתוח לגג הקטן מחיצות עודפות (גיפופים) מכאן ומכאן במעקה, וכגון שאין הפירצה יותר מעשר אמות, הלכך אין הגג הקטן אוסר על הגג הגדול. וכן **חָצֵר גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְרְצָה לִקְטַנָּה** – כגון שנפל הכותל שבין החצר הקטנה והחצר הגדולה במלואו, ונמצא שלחצר הקטנה לא נשארו אלא שלש מחיצות בלבד ואילו לחצר הגדולה נשארו עוד גיפופים משני צידי הפירצה (כמו בציור הגגות), **הַגְּדוֹלָה מֻתֶּרֶת** – בני החצר הגדולה מותרים להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר אם עירבו, **וְהַקְּטַנָּה אֲסוּרָה** – ובני החצר הקטנה אסורים להוציא מבתיהם לחצרם, שהרי נפרצה במלואה, ונמצאת החצר הגדולה אוסרת עליה; ברם, החצר הקטנה אינה אוסרת על הגדולה, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּפְתְחָהּ שֶׁל גְּדוֹלָה** – שהפירצה נחשבת כפתח של החצר הגדולה, הואיל ונשארו לה מחיצות עודפות מכאן ומכאן, ואינה יתרה מעשר אמות. בגמרא מבואר, שאף החצר הקטנה אינה אסורה, אלא אם כן נפרצה החצר קודם השבת, אבל אם נפרצה בשבת, אף הקטנה מותרת, שכיון שהותרה למקצת השבת קודם שנפרצה, הותרה לכל השבת כולה. **חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – שנפל הכותל שבין החצר לרשות הרבים במלואו, או שנעשתה בו פירצה ברוחב של יותר מעשר אמות, ואפילו בשבת, **הַמַּכְנִיס מִתּוֹכָהּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ** המוציא **מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְתוֹכָהּ, חַיָּב** – חטאת בשוגג או מיתה במזיד, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – שלדעתו חצר זו דינה כרשות הרבים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִתּוֹכָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים** – המוציא מתוכה לרשות הרבים, **אוֹ** המכניס **מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכָהּ, פָּטוּר** – אבל אסור, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כַּכַּרְמְלִית** – ולא כרשות הרבים. והוא הדין לדעת חכמים במוציא מרשות היחיד לתוכה או המכניס מתוכה לרשות היחיד שהוא פטור אבל אסור **(רש"י).**

יש מתחבטים בזה שנקטו חכמים "מתוכה לרשות הרבים" ולא כדברי רבי אליעזר "מתוכה לרשות היחיד". ברם, לפי מסקנת הגמרא יוצא, שאף רבי אליעזר מודה שבתוך החצר דינה ככרמלית, ולא נחלקו אלא במקום המחיצה שנפרצה, שרבי אליעזר סובר: צידי רשות הרבים דינם כרשות הרבים; וחכמים סוברים, שצידי רשות הרבים אינם כרשות הרבים, ומה שנקט רבי אליעזר "מתוכה" אין כוונתו מתוך החצר אלא מתוך מקום מחיצתה, ולפי שחכמים נקטו "מתוכה" אף רבי אליעזר נקט לשון זה (עיין גמרא עירובין צד. א; ועיין "תוספות יום טוב").

באור משנה ג

חָצֵר שֶׁנִּפְרְצָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים – בשבת, **מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתֶיהָ** – בגמרא מבואר: ממקום ששתי רוחותיה נפגשות בו, והיינו בקרן זוית, שנפרץ שם הכותל ולא נשאר ממנו בזווית כלום; ואפילו הפירצה פחות מעשר אמות אין דינה כפתח, שאין עושים פתח בקרן זווית; **וְכֵן בַּיִת שֶׁנִּפְרַץ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹתָיו** – בקרן זווית, כמו שבארנו לעיל בחצר, ומבואר בגמרא, שמדובר כאן בכגון שאין תקרה במקום הפירצה, ולכן אין אומרים כאן "פי תקרה יורד וסותם", **וְכֵן מָבוֹי שֶׁנִּטְּלוּ קוֹרוֹתָיו אוֹ לְחָיָיו** – בשבת; ויש גורסים: קורתו או לחיו. שהרי די בקורה או בלחי להתיר את הטלטול במבוי; בכל אלו **מֻתָּרִין בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת** – שהואיל והותרה למקצת השבת הותרה לכל השבת כולה, **וַאֲסוּרִין לֶעָתִיד לָבֹא** – לשבתות הבאות. **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם מֻתָּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת, מֻתָּרִין לֶעָתִיד לָבֹא; וְאִם אֲסוּרִין לֶעָתִיד לָבֹא, אֲסוּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת –**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֻתָּרִין לֶעָתִיד לָבֹא; וְאִם אֲסוּרִין לֶעָתִיד לָבֹא — אֲסוּרִין לְאוֹתָהּ שַׁבָּת.

ד הַבּוֹנֶה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי בָתִּים, וְכֵן גְּשָׁרִים הַמְּפֻלָּשִׁים — מְטַלְטְלִין תַּחְתֵּיהֶן בַּשַּׁבָּת; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מְעָרְבִין לְמָבוֹי הַמְּפֻלָּשׁ. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

פרק עשירי

א הַמּוֹצֵא תְּפִלִּין — מַכְנִיסָן זוּג זוּג. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁנַיִם שְׁנַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּישָׁנוֹת, אֲבָל בַּחֲדָשׁוֹת

פירוש ברטנורא

לאותה שבת. והלכה כר' יוסי, ולא אמרינן הותרה מקצת שבת הותרה כולה אלא לענין עירוב, שדבר שהותר ע"י עירוב למקצת שבת, ונולד באותה שבת דבר שהיה ראוי שעל ידו יתבטל העירוב, אין העירוב בטל, שכיון שהותרה מקצת שבת הותרה כולה, אבל מקום שהיו בו מחיצות קודם השבת ונפרצו מחיצותיו בשבת לא אמרינן ביה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה:

ד על גבי שני בתים. והם בב' צדי רה"ר מטלטלין תחת העליה, דפי תקרה מכאן ומכאן יורד וסותם: **וכן גשרים המפולשים.** ויש להם מחיצות מלמטה בשני הצדדים: **מערבין למבוי המפולש.** הואיל ואיכא ב' מחיצות, דקסבר מבוי שיש לו שתי מחיצות מדאורייתא הוי רה"י. ואין הלכה כר' יהודה:

י א המוצא תפילין. בשדה ממקום שאינן משתמרים דזוג זוג. אחד בראש ואחד בזרוע כדרך שלובש, בחול והיינו זוג, וחוזר תמיד ומכניס זוג זוג עד שיכנים את כולן. קסבר שבת זמן תפילין הוא אלא שחכמים גזרו עליהן גזירה שמא תפסק רצועה ויביאם בידו, ואם ילבש יותר מזוג איכא בל תוסיף ואתי איסור בל תוסיף ומשוי להו עליה כמשאור, ורבן גמליאל סבר שבת לאו זמן תפילין הוא, והיינו טעמא דשרו ליה רבנן בהצלה משום דתכשיט הוא, הילכך מכניסן שני זוגות שני זוגות, דב' זוגות הוי תכשיט לפי ששנינו מקום יש בראש להניח בו שני תפילין, וכל כמה דהוי תכשיט שרי. ומשום בל תוסיף ליכא הכא, דאין כאן מצות תפילין כלל אלא כשאר מלבוש דעלמא, ואין הלכה כרבן גמליאל: **בישנות.** שניכר הקשר, דודאי תפילין הן ויש בהן קדושה ואסור

משניות מבוארות – קהתי

כלומר: כשם שאסורים לשבתות הבאות כך אסורים לאותה שבת, וכן הלכה. ומפרש **הרמב"ם (וכן הברטנורא)** שאין אומרים "הואיל והותרה מקצת השבת הותרה כולה" אלא לענין עירוב, שאם נתחדש בשבת דבר שהיה ראוי על ידו להתבטל העירוב, אנו אומרים שאין העירוב בטל, שכיון שהותרה מקצת השבת הותרה כולה. אבל לענין מחיצות, כגון שנפרצה החצר בשבת לרשות הרבים או לכרמלית, אין אומרים "הואיל והותרה מקצת השבת הותרה כולה".

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

הַבּוֹנֶה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי בָתִּים – העומדים בשני הצדדים של רשות הרבים, **וְכֵן גְּשָׁרִים הַמְּפֻלָּשִׁים** – שעוברים תחתיהם, ויש להם שתי מחיצות שלמות בשני הצדדים, **מְטַלְטְלִין תַּחְתֵּיהֶן בַּשַּׁבָּת** – מותר לטלטל תחת העליה ותחת הגשרים בשבת, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – טעמו מבואר בגמרא, שהואיל ויש שתי מחיצות אומרים: "פי תקרה מכאן ומכאן יורד וסותם", כלומר שרואים את פי התקרה שמשני הצדדים הפתוחים כאילו הוא יורד למטה וסותם אותם הצדדים, ונמצא המקום סתום מארבע רוחותיו. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – שלדעתם הואיל ומפולשים הם אין אומרים: "פי תקרה מכאן ומכאן יורד וסותם". **וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מְעָרְבִין לְמָבוֹי הַמְּפֻלָּשׁ** – אפילו מבוי שאין לו אלא שתי מחיצות והוא פתוח משני הצדדים, נותנים לחי או קורה מכאן ומכאן, בראש המבוי ובסופו, ועושים בו "שיתוף מבוי" ומטלטלים בכולו, שאף על פי שאינו מקורה, ואי אפשר לומר בו "פי תקרה יורד וסותם", מכל מקום הואיל ויש לו שתי מחיצות דינו מן התורה כרשות היחיד. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – לערב למבוי המפולש, שהואיל ואין בו אלא שתי מחיצות בלבד, לא מועיל בו לחי או קורה מכאן ומכאן, שיהא מותר לטלטל בו על ידי "שיתוף המבוי", אלא צריך לעשות בראשו האחד צורת הפתח, ועל ידי כך נעשה כאילו יש לו שלש מחיצות, ואז מועיל להכשירו על ידי לחי או קורה ברוחו הרביעית. וכן הלכה.

באור משנה א

פרק זה – האחרון במסכתנו – עוסק בהלכות שונות, שיש בהן משום השלמה למסכתות שבת ועירובין.

הַמּוֹצֵא תְּפִלִּין – בשבת, במקום שאינן משתמרות, ויש חשש שמא יתבזו שם, **מַכְנִיסָן** – למקום המשתמר, **זוּג זוּג** – כלומר שמניח תפילין של ראש בראשו ותפילין של יד בזרועו, כדרך הנחתן בחול, ומכניסן וחולצן, וחוזר ומניח זוג אחר של התפילין, ומכניסן וחולצן, עד שהוא מכניס בדרך זו את כולן. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁנַיִם שְׁנַיִם** – שני זוגות הוא מכניס בפעם אחת, היינו שמניח שתיים בראשו ושתיים בזרועו. בגמרא מבואר טעם המחלוקת, שלדעת תנא קמא שבת זמן תפילין הוא, אלא שגזרו חכמים שלא להניח תפילין בשבת מחשש שמא תיפסק הרצועה ויביאנה בידו, ואילו בכגון זה, משום הצלת התפילין, הקילו חכמים שיהא המוצאן מכניסן דרך הנחתן, אבל דווקא זוג אחד, שהואיל ושבת זמן תפילין, אם יניח בפעם אחת יותר מזוג אחד, הרי יעבור על "בל תוסיף", ונמצא שאינו מכניסן דרך מלבוש, ונחשבות הן כמשא, וזה אסור בשבת (עיין שבת פרק ו). ורבן גמליאל סובר: שבת לא זמן תפילין הוא, אלא משום הצלת התפילין התירו חכמים להכניסן בשבת דרך הנחתן, שהרי זה דרך מלבוש, ואף כשהוא מניח שני זוגות בפעם אחת דרך מלבוש הם, שכן אמרו: מקום יש בראש להניח בו שתי תפילין, והוא הדין בזרוע. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שהמוצא תפילין בשבת מכניסן דרך מלבוש? **בִּישָׁנוֹת** – במוצא תפילין ישנות; ומבואר בגמרא, דהיינו שיש בהן רצועות, והן מקושרות כקשר של תפילין, שוודאי תפילין הן, הלכך אסור להשאירן במקום בזיון והמוצא אותן בשבת חייב להכניסן (בדרך ששנינו לעיל); **אֲבָל בַּחֲדָשׁוֹת** – המוצא תפילין חדשות, היינו בתים שאין בהם רצועות, או שיש בהם רצועות, אלא שאינן מקושרות כקשר של תפילין, **פָּטוּר** – מלהכניסן בשבת, שמא אינן תפילין אלא קמיעות סתם, העשויות בצורת תפילין, ואין קדושה בתפילין אלא כשהן עשויות כהלכתן לשמן. ויש אומרים: אסור להכניסן בשבת (**ברייתא בגמרא; תוספות**). **מְצָאָן צְבָתִים** – הרבה זוגות תפילין, שכל זוג (של ראש ושל יד) קשור בפני עצמו, **אוֹ כְּרִיכוֹת** – תפילין בודדות הכרוכות יחד בערבוביה, **מַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶן** – ממתין שם עד שתחשך, **וּמְבִיאָן** – במוצאי שבת, שהואיל והן הרבה, ולא יספיק להכניס את כולן זוג זוג עד שתחשך, אלא יצטרך עוד לעסוק בהכנסת חלק מהן משתחשך, לפיכך לא התירו לו לחלל עליהן את השבת, אלא מוטב שיחשיך שם ויביא את כולן בפעם אחת. **וּבַסַּכָּנָה** – בשעת הסכנה, שגזרה המלכות שלא להניח תפילין, והוא ירא להכניסן, שמא ירגישו בו הגויים ויסכן את נפשו, **מְכַסֶּה** – בקש או בתבן, שלא יהיו מוטלות בבזיון, **וְהוֹלֵךְ לוֹ** – בגמרא אמרו, שיש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— פָּטוּר. מְצָאָן צְבָתִים אוֹ כְּרִיכוֹת — מַחְשִׁיךְ עֲלֵיהֶן וּמְבִיאָן. וּבַסַּכָּנָה — מְכַסֶּה וְהוֹלֵךְ לוֹ.
ב רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנָן לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה. וְכֵן בְּנוֹ, נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹתֵן אָדָם חָבִית לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם. אָמְרוּ לוֹ: לֹא תְהַלֵּךְ זוֹ יוֹתֵר מֵרַגְלֵי בְעָלֶיהָ.

פירוש ברטנורא

להניחן במקום בזיון. אבל בחדשות אין מחללין שבת עליהן להכניסן, דלמא קמיע בעלמא נינהו, ואין קדושה אלא בעשויין כהלכתן לשמן: **צבותים.** קשורים כל זוג זוג לעצמו: **כרוכים.** הרבה ביחד: **מחשיך עליהן.** יושב ומשמרם שם עד שתחשך, ומשחשיכה מכניסן כולם ביחד. וכגון שהם מרובים, שאם יביאם זוג זוג לא תכלה הבאתן קודם הלילה, שאם הם בענין שתכלה הכנסתן לבית קודם הלילה מכניסן זוג זוג כדאמרן: **ובסכנה.** שגזרו שמד שלא להניח תפילין. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, בד"א בסכנה של שמד, אבל אם מתיירא לשהות שם מפני הלסטים, מוליכן פחות פחות מד' אמות:
ב **ר"ש אומר נותנן לחבירו.** ואינו מוליכן פחות [פחות] מד' אמות כשמתיירא מפני לסטים, גזירה שמא יעברים מתחלת ד' לסוף ד'. והלכה כר"ש: **וכן בנו.** שילדתו אמו בשדה בשבת: **נותנו לחבירו.** והא עדיפא מלטלטלו פחות פחות מד' אמות: **אפילו חוץ לתחום.** בחבית של הפקר מיירי דאי יש לה בעלים הא קי"ל הבהמה והכלים כרגלי הבעלים וסבר ר"י נכסי הפקר לא קנו שביתה: **אמרו לו.** רבי יוחנן בן נורי הוא דאמר לה, דשמעינן ליה דאמר נכסי הפקר קונין שביתה במקומן: **לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה.** כלומר אם היו לה בעלים ולא עירבו לא היתה מהלכת אלא אלפים אמה, השתא נמי לא תלך אלא אלפים אמה ממקום שביתתה. והלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

להוסיף כאן במשנתנו: במה דברים אמורים? בסכנת נכרים (היינו בזמן גזירת המלכות) אבל בסכנת ליסטים (שמפחד הוא להתעכב שם שמא ליסטים יתנפלו עליו), מוליכן פחות מארבע אמות (כלומר שנוטל את כולן כאחת ומביאן על ידי הליכה של פחות פחות מארבע אמות, היינו שכל פעם שמגיע קרוב לארבע אמות הוא עומד לפוש קצת).

להרחבת באור המשנה נוסיף דברים אחדים:

א. ההלכה היא, ששבת לאו זמן תפילין, שנאמר (שמות יג, ט): "והיה לך לאות" – מי שצריכים אות, יצאו שבתות וימים טובים שאין צריכים אות. ואף על פי כן ההלכה כתנא קמא, שמכניסן זוג זוג (עיין "תוספות יום טוב", שמתחבט בענין שתי הלכות אלו הסותרות זו את זו). יש מפרשים טעם הלכה זו, שהואיל והיוצא בתפילין אינו חייב חטאת, לפי שהוא דרך מלבוש (כמבואר בשבת ו, ג), לפיכך הקילו חכמים בהצלתן (המאירי). ומכל מקום אינו מכניסן אלא זוג זוג, כדרך שהוא לובשן בחול (מהרש"א). ויש מבארים, שאף על פי שאמרו: מקום יש בראש להניח שתי תפילין, מכל מקום אין אנו בקיאים לכוון המקום, ואם יניח שלא במקומו יהא נחשב כמשא, הלכך לא יכניסן אלא זוג זוג ("מגן אברהם"). ויש סוברים, שספק הוא בכלל אם יש מקום בראש להניח שתי תפילין (ט"ז).

ב. בענין "ישנות וחדשות" בארנו לפי הרמב"ם. אבל יש מפרשים: בישנות – שניכר הקשר ברצועותיהן (ברטנורא), ואף על פי שעכשיו אין קשר, רשאי המוצאן להכניסן דרך הנחתן, שמכל מקום הרי זה דרך מלבוש; או שיכול לעשות קשר שאינו של קיימא, כגון על ידי עניבה (תוספות). ברם, יש סוברים שעניבה פסולה בתפילין, ואם הרצועות אינן מקושרות, אין התפילין כשרות; ואמנם מפרשים הם, שאין הטעם בחדשות, שמא קמיעות הן, לפי שאין אדם טורח לעשות קמיעות כעין תפילין, אלא הטעם הוא, שהואיל ואין הרצועות מקושרות אינו יכול להכניסן דרך הנחתן, שהרי אסור לעשות קשר של תפילין בשבת, והנחת תפילין פסולות אינה דרך מלבוש, ונחשבת כמשא, ומכל מקום מחשיך עליהן שלא בשעת גזירה או סכנת ליסטים, שלא לזלזל בקדושתן (הראב"ד).

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נוֹתְנָן לַחֲבֵרוֹ – בסוף המשנה הקודמת למדנו, שהמוצא בשבת תפילין בשדה, וירא הוא להכניסן מפני הסכנה, כגון בשעת גזירת השמד, מכסן והולך לו, אבל אם הוא ירא מפני סכנת ליסטים, כגון שמצא צבתים או כריכות והוא צריך להחשיך עליהם, ויש שם סכנה שליסטים יתנפלו עליו, מוליכן פחות פחות מארבע אמות; ובא רבי שמעון וחולק כאן בענין סכנת ליסטים, שאינו מוליכן פחות פחות מארבע אמות, גזירה שמא יעבירן ארבע אמות שלמות, אלא נותן הוא את התפילין לחברו שאצלו בתוך ארבע אמותיו, **וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ** – וכך ניתנות התפילין מזה לזה, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה** – הראשונה שבעיר, שהוא מקום המשתמר. ברם, תנא קמא סובר, שדרך זו של רבי שמעון יש בה פרסום רב מפאת ריבוי האנשים המשתתפים בשרשרת, ועלול הדבר להביא לידי זלזול השבת בעיני עמי הארץ, הלכך עדיף הוא שהמוצאן מוליכן בעצמו פחות פחות מארבע אמות; **וְכֵן בְּנוֹ** – שנולד בשבת בשדה, **נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה** – אפילו כשיש צורך להעבירו דרך ידיהם של מאה אנשים, וקשה לתינוק הטלטול מיד ליד, אף על פי כן סובר רבי שמעון שדרך זו עדיפה מלהוליכו פחות פחות מארבע אמות, מהטעם שבארנו לעיל, גזירה שמא יטלטלנו ארבע אמות. ותנא קמא סובר אף בזה, שמוליך את התינוק בפחות פחות מארבע אמות, מהטעם שבארנו לעיל. הרמב"ם פוסק כשניהם, ואיזו דרך שירצה יעשה, שכן כותב הוא (**הל' שבת יט, כד**): "היה מתיירא להחשיך עליהן מפני הליסטים, נוטל את כולן כאחת ומוליכן פחות פחות מארבע אמות. או נותנן לחברו בתוך ארבע אמות וחברו לחברו עד שמגיע לחצר החיצונה". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹתֵן אָדָם חָבִית** – עם מים, **לַחֲבֵרוֹ** – שבתוך ארבע אמותיו, **וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ** – שאין כל אחד מטלטלה אלא בתוך ארבע אמותיו, ואפשר להוליכה כך **אֲפִלּוּ חוּץ לַתְּחוּם** – כגון אם יש בני אדם השובתים חוץ לתחום, והם זקוקים למים, מותר להעביר אליהם בדרך זו חבית עם מים (**הר"ר יונתן**), שזה נותן לזה וזה נותן לזה עד שהיא מגיעה אליהם. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בחבית ומים של הפקר, וסובר רבי יהודה שחפצי הפקר אינם קונים שביתה, הלכך מותר להעביר את החבית אפילו חוץ לתחום. אבל בחבית שיש לה בעלים, ההלכה היא שהבהמה והכלים כרגלי הבעלים, כלומר שאין להוליכם ביום טוב או בשבת אלא למקום שבעליהם יכולים לילך שם, נמצא שאין מוליכים את החבית חוץ לתחומו של בעל החבית. ברם, בחבית של הפקר, הואיל ולא קנתה שביתה במקומה, מותר להוליכה אפילו חוץ לתחום, כמבואר לעיל. **אָמְרוּ לוֹ** – לרבי יהודה: **לֹא תְהַלֵּךְ זוֹ** – החבית, **יוֹתֵר מֵרַגְלֵי בְעָלֶיהָ** – בגמרא מבואר, ש"אמרו לו" היינו רבי יוחנן בן נורי, הסובר שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם, וזהו שאמר במשנתנו: לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה – כלומר כשם שחבית שיש לה בעלים אינה מהלכת אלא כרגלי בעליה, היינו אלפיים אמה ממקום שביתת הבעלים, אף חבית זו של הפקר אינה מהלכת אלא אלפיים אמה ממקום שביתתה. והלכה כרבי יהודה (**רמב"ם הל' שבת יב, יז**).

באור משנה ג

הספרים בימי חכמי המשנה היו עשויים מגילות כמו ספר תורה שלנו; ודנה משנתנו במי שהיה קורא בספר בשבת ונתגלגל ראשו האחד מידו לצד רשות הרבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג הָיָה קוֹרֵא בַּסֵּפֶר עַל הָאִסְקֻפָּה, נִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ—גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג וְנִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ, עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים — גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ; מִשֶּׁהִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים — הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין מִסְלָק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמִלֹּא מַחַט — גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ עַצְמוֹ — גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ, שֶׁאֵין לָךְ דָּבָר מְשׁוּם שְׁבוּת עוֹמֵד בִּפְנֵי כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ.

ד זִיז שֶׁלִּפְנֵי חַלּוֹן — נוֹתְנִין עָלָיו וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת. עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת

פירוש ברטנורא

ג הקורא בספר. כל ספרים שלהם היו נגללים כס"ת שלנו: **האסקופה.** כעין אצטבא שלפני פתח הבית, וכרמלית היא: **גוללו אצלו.** הואיל וראשו אחד בידו: **לעשרה טפחים.** התחתונים הסמוכים לקרקע של רה"ר, דאם אין אגדו בידו הוי איסור דאורייתא, וגזרינן אגדו בידו אטו שאין אגדו בידו. ובגמרא פריך והא לא נח, כלומר אע"פ שהגיע לעשרה טפחים התחתונים אין כאן איסורא דאורייתא, אפילו לא היה אגדו בידו שהרי לא נח ברה"ר, ומשני כגון שהיה שם כותל משופע, ונח הספר על בליטת הכותל של עשרה טפחים התחתונים, דהוי כאילו נח ברה"ר, ואם לא היה אגדו בידו הוי חיובא דאורייתא אם היה מביאו אצלו. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, הגיע לעשרה טפחים מן הארץ הופכו על הכתב במה דברים אמורים בכותל משופע דנח אבל בכותל שאינו משופע גוללו אצלו, דברי רבי יהודה, שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו דבעינן הנחה ע"ג משהו: **הופכו על הכתב.** האותיות כלפי הכותל, שלא יהא מוטל כל כך בבזיון, ומניחו שם עד שתחשך: **דבר משום שבות.** כגון זה שאגדו בידו וליכא כי אם שבות דרבנן אם בא לגוללו אצלו, שאין חייב מן התורה אלא א"כ יצא הספר כולו מידו ונח ברה"ר ובא לעקרו מרה"ר ולהניחו ברה"י. ואין הלכה כר"ש: **ד זיז.** אבן או עץ הבולט מן הכותל על אויר רה"ר גבוה עשרה טפחים מהקרקע של רשות הרבים: **נותנין עליו.** בני עליה, ונוטלים ממנו, שאויר רשות

משניות מבוארות – קהתי

הָיָה קוֹרֵא בַּסֵּפֶר – הגלול כמגילה (כמו שבארנו לעיל), **עַל הָאִסְקֻפָּה** – המפתן שלפני הבית, כלומר שהיה עומד על מפתן הבית וקורא בספר שבידו, ותוך כדי קריאתו **נִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** – נתגלגל ראשו האחד של הספר מידו, וראשו האחר נשאר בידו, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו, הואיל ולא נפל כולו מידו אלא ראשו האחד עדיין בידו. יש מפרשים (לפי דעת אביי בגמרא) שמדובר במשנתנו באסקופה שדינה ככרמלית (היינו שרוחבה ארבעה טפחים וגובהה פחות מעשרה טפחים אבל יותר משלשה), ולפניה עוברת רשות הרבים; ובאה המשנה ללמד, שאם נתגלגל ראשו האחד של הספר מידו, אף על פי שנפל לרשות הרבים, מכל מקום הואיל וראשו האחר נשאר בידו, מותר לו לגלול את הספר אליו מרשות הרבים לכרמלית, שכן איסור ההכנסה מרשות הרבים לכרמלית אינו אלא מדרבנן, ובכגון זה משום כבוד הספר התירו לו לכתחילה לגוללו אליו (**רמב"ם; הר"ר יונתן; ברטנורא**). ברם, בברייתא שנו, שדווקא אם נתגלגל תוך ארבע אמות, גוללו אצלו, אבל אם נתגלגל חוץ לארבע אמות, הופכו על הכתב (שלא יהיה מוטל בבזיון) ומניחו, גזירה שמא יישמט כולו מידו ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים (**גמרא צח, ב; רמב"ם הל' שבת טו, כא**). ויש מפרשים (לפי דעת רבה בגמרא), שמדובר במשנתנו אפילו באסקופה שדינה כרשות היחיד, כגון שהיא גבוהה עשרה טפחים ורוחבה ארבעה אלא שרבים עוברים דרכה, והיא הנקראת "אסקופה הנדרסת", ובאה המשנה להשמיענו, שאם נתגלגל ראשו האחד של הספר לרשות הרבים, אף על פי שהאסקופה היא רשות היחיד, מכל מקום הואיל והיא אסקופה הנדרסת, ויש חשש לבזיון הספר, לפיכך בכגון זה, שראשו האחר של הספר נשאר בידו, לא גזרו חכמים שמא יישמט כולו מידו ויכניסנו, והתירו לו לגלול את הספר אליו (**הרא"ש; הרד"ה; הטור**). **הָיָה קוֹרֵא בְּרֹאשׁ הַגַּג** – בצד הפונה לרשות הרבים, והגג הרי הוא רשות היחיד, **וְנִתְגַּלְגֵּל הַסֵּפֶר מִיָּדוֹ** – לאוויר רשות הרבים, וראשו האחד נשאר בידו, **עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים** – התחתונים הסמוכים לארץ, שדינם כרשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו; **מִשֶּׁהִגִּיעַ לַעֲשָׂרָה טְפָחִים** – הסמוכים לארץ, אסור לגוללו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד, אף על פי שראשו האחד בידו, אלא **הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב** – הופך את הספר באותיותיו כלפי הכותל, שלא יהא מוטל בבזיון, ומשאירו שם עד למוצאי שבת. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהכותל היה משופע וראשו של הספר נח על בליטת הכותל, הלכך למעלה מעשרה טפחים מן הארץ, הואיל ואין דינה כרשות הרבים אלא כמקום פטור, מותר לו לגלול את הספר אליו, אבל אם נח הספר על בליטת הכותל שאינה גבוהה אלא עשרה טפחים מן הארץ או פחות, דינו כאילו נח ברשות הרבים, ולכן אסור לו לגלול משם את הספר אליו לרשות היחיד; מה שאין כן באסקופה (ששנינו ברישא), שהתירו לו לגוללו אליו, לפי שאינה אלא כרמלית (לפי דעת אביי); או אפילו כשהיא רשות היחיד (לפי דעת רבה), אלא שהיא אסקופה הנדרסת, ויש חשש של בזיון לספר אם יניחו ולא יגללו (כמו שבארנו לעיל), ואילו כאן שמונח על הכותל ואין חשש של בזיון, אף על פי שראשו האחד של הספר נשאר בידו, לא התירו חכמים לגוללו אליו מרשות הרבים לרשות היחיד אלא הופכו על הכתב ומניחו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין מִסְלָק מִן הָאָרֶץ אֶלָּא כְּמִלֹּא מַחַט** – אפילו אין הספר גבוה מן הארץ אלא משהו, כעובי של מחט, הואיל ולא נח עדיין ברשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו. בגמרא מבואר שמשנתנו כולה רבי יהודה היא, וחסרה היא פיסקה דלקמן: במה דברים אמורים (שמשהגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב), בכותל משופע (שנמצא הספר נח על בליטת שיפועו), אבל בכותל שאינו משופע, גוללו אצלו; דברי רבי יהודה, שרבי יהודה אומר: אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלוא מחט, גוללו אצלו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ עַצְמוֹ** – אפילו נפל ראשו האחד של הספר עד הארץ ממש של רשות הרבים, **גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ** – מותר לו לגלול את הספר אליו מרשות הרבים לרשות היחיד, **שֶׁאֵין לָךְ דָּבָר מְשׁוּם שְׁבוּת** – שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים, **עוֹמֵד בִּפְנֵי כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ** – כלומר שבזיון כתבי הקודש דוחה איסור שבות; ואף כאן, הואיל וראשו האחד של הספר עדיין בידו, ולא נפל כולו לרשות הרבים, הרי מן התורה מותר להחזירו, אלא שחכמים אסרוהו להחזירו לרשות היחיד, גזירה שמא יישמט כולו מידו לרשות הרבים ויביאנו משם, נמצא שאין כאן אלא איסור שבות, והריהו נדחה במקום שיש חשש של בזיון כתבי הקודש. ואין הלכה כרבי שמעון.

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

זִיז שֶׁלִּפְנֵי חַלּוֹן – בליטה שעל יד החלון היוצאת מן הכותל באוויר רשות הרבים, למעלה מעשרה טפחים מן הארץ (**גמרא**); וכבר הזכרנו שאוויר רשות הרבים אינו נחשב רשות הרבים אלא עד רום עשרה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

ה לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. וְכֵן לֹא יָרֹק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁנִּתְלַשׁ רֶקוֹ בְּפִיו — לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיָּרֹק.

ו לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לִמְקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה. וְכֵן בַּגַּת. קוֹלֵט אָדָם מִן הַמַּזְחִילָה לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים; וּמִן

פירוש ברטנורא

הרבים אינה הולכת אלא עד עשרה. ודוקא כלים הנשברים כגון כוסות וצלוחיות הוא דנותנים עליו. אבל כלים שאינם נשברים לא, דלמא נפלו ברה"ר ואתי לאתויינהו: **עומד אדם ברה"י.** בבית או על הגג, ונוטל חפץ כאן ומניח כאן ברה"ר, ואעפ"י שאין ראשו ורובו עומד ברה"ר במקום החפץ, ולא גזרינן שמא יביאנו אצלו: **ובלבד שלא יוציאנו.** מד' אמותיו שהיה מונח בו:

ה וישתין ברה"ר. דמפיק ברה"י לרה"ר. ואם השתין חייב חטאת. ואע"ג דבעינן עקירה מע"ג מקום שיש בו ד' על ד', השתן וכן הרוק הוו כמונחים במקום שיש בו ד' על ד': **משנתלש רוקו.** והוא שנתעגל ונתהפך בפיו. ואין הלכה כר"י:

ו וישתה ברה"ר. וה"מ בכלים שהם צריכין לו, דגזרינן דלמא אתי לאתויינהו, אבל בכלים שאין צריכין לו מותר, ואפילו לא הכנים ראשו ורובו ברה"ר: **וכן בגת.** לענין מעשר, שאם הכנים ראשו ורובו בגת שותה בלא מעשר דהוי שתיית עראי, וחוץ לגת אינו רשאי לשתות בלא מעשר דהוי שתיית קבע: **קולט.** תופס, כלומר מקבל מן המים הנזחלים ושותה: **המזחלה.** כמין בנין מדרון עשוי סמוך לכותל שזוחלין בו המים. ולהכי נקראת מזחלה שכל דבר המהלך ורוחש ע"ג הכותל או ע"ג קרקע נקרא זוחל כד"א (דברים לב) זוחלי עפר: **למטה מעשרה טפחים.** גרסינן. והכי קאמר, עומד אדם ברשות הרבים וקולט בכלי למטה מעשרה טפחים מן המים היורדין מן המזחלה. וקולט דוקא, כדמפרש בגמרא, אבל לא יצרף ויחבר פיו או הכלי למזחלה שהיא בפחות משלשה

משניות מבוארות – קהתי

טפחים, ואילו למעלה מעשרה טפחים הרי הוא מקום פטור, ולפיכך כשהזיז הוא למעלה מעשרה טפחים, ויש מוסיפים, שהוא גם רחב ארבעה טפחים, ונמצא דינו כרשות היחיד (**רש"י; הר"ר יונתן**), **נוֹתְנִין עָלָיו וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת** – בני אותו הבית שהזיז בולט ממנו מותרים להניח עליו כלים דרך החלון וליטול ממנו פנימה. בגמרא אמרו, שלא התירו חכמים ליתן עליו אלא כלים שבירים, כגון כוסות ובקבוקים, שאף אם יפלו לרשות הרבים אין לחשוש שמא יביאום משם, שהרי וודאי יישברו; ועוד, שיהיו נוהגים בזהירות שלא יפלו לארץ (**הר"ר יונתן**); אבל כלים שאינם שבירים אסור ליתן על הזיז, גזירה שמא יפלו לרשות הרבים, ויבואו ליטלם משם ולהכניסם הביתה, היינו מרשות הרבים לרשות היחיד, שהוא איסור מן התורה. **עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בביתו או בחצרו, **וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – שנוטל חפץ מכאן ומניחו כאן, ואין חוששים שמא יכניסנו לרשות היחיד שהוא עומד בה; וכן עומד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – מכאן לכאן, ואין חוששים שמא יוציא משם לרשות הרבים; בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכלים שאינו זקוק להם ברשותו שהוא עומד בה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת** – אם הוא ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים ייזהר שלא יוציא שם חפץ מחוץ לארבע אמותיו, כלומר שלא יטלטלנו שם אלא פחות מארבע אמות.

באור משנה ה

לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; או **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיַשְׁתִּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בשבת, שדינו כמוציא מרשות לרשות. **וְכֵן לֹא יָרֹק** – בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד. בגמרא אמרו, שהמשתין או היורק מרשות היחיד לרשות הרבים, או להפך, חייב חטאת, ואף על פי שאין אדם חייב על הוצאת חפץ מרשות לרשות אלא אם כן יעקור אותו ממקום שיש בו לפחות ארבעה על ארבעה טפחים (שבת א, א), מכל מקום מחשבתו של אדם עושה את הוצאת השתן או הרוק מגופו כאילו עוקרו ממקום של ארבעה על ארבעה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מִשֶּׁנִּתְלַשׁ רֶקוֹ בְּפִיו** – כדי לירוק אותו; ויש גורסים: אף מי שנתלש רוקו בפיו. **לֹא יְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת** – ברשות הרבים, **עַד שֶׁיָּרֹק** – שהואיל והרוק הזה עומד להיזרק מפיו, הריהו נחשב כמשא, ואסור להעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. ואין הלכה כרבי יהודה.

~ יום ששי ~

באור משנה ו

לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; או **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – בשבת, **אֶלָּא אִם כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ** – ורוב גופו, **לִמְקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה** – בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשהוא שותה בכלים שהוא צריך להם, וגזרו חכמים שמא יביאם לרשות שהוא עומד בה. אבל בכלים שאינו צריך להם מכניס ראשו בלבד למקום שהוא שותה (**רמב"ם**). ויש מפרשים, שכוונת הגמרא אינה לכלים שהוא שותה בהם אלא למשקים עצמם, שהואיל והוא צריך למשקים, גזרו חכמים שמא יכניסם אליו לרשות שהוא עומד בה, ולכן אסור לו לעמוד ברשות אחת ולשתות ברשות האחרת עד שיכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה (**רש"י**). **וְכֵן בַּגַּת** – בגמרא מבואר, שפיסקה זו לא נאמרה לענין שבת אלא לענין מעשר, שאם הכניס אדם ראשו ורובו בגת מותר לו לשתות שם יין מבלי לעשרו, שכן השתיה בגת שתיית עראי היא, וכן למדנו (מסכת מעשרות ד, ד): "שותים על הגת... פטור" (מלענשר). אבל השותה חוץ לגת חייב לעשר, שהשתייה חוץ לגת נחשבת שתיית קבע. וזהו ששנינו כאן: וכן בגת – לא יעמוד אדם חוץ לגת וישתה בגת אלא אם כן הכניס ראשו ורובו, שגזרו חכמים שמא יוציא היין חוץ לגת ונמצא שותה טבלים. **קוֹלֵט אָדָם** – מי גשמים ברשות הרבים, **מִן הַמַּזְחִילָה** – מן הצינור המשוך למטה מן הגג לאורך הכותל, שמי הגשמים זוחלים בו, **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – כלומר שמותר לאדם העומד ברשות הרבים לקלוט בידיו או בכלי את המים היוצאים מן המזחילה כשהם באויר רשות הרבים למטה מעשרה טפחים מן הארץ, שהרי למטה מעשרה טפחים אויר רשות הרבים הוא; ויש מפרשים: אפילו למטה מעשרה טפחים, והוא הדין למעלה מעשרה טפחים שהוא מקום פטור (**המאירי**); ומבואר בגמרא, שדווקא לקלוט את המים באויר מותר, אבל לצרף את ידיו או פיו או כלי למזחילה אסור, שכן מדובר כאן במזחילה שהיא פחות משלשה טפחים סמוכה לגג, והרי היא נחשבת כגג שהוא רשות היחיד, הלכך המצרף את ידיו או פיו או את הכלי למזחילה נמצא מקבל מים מרשות היחיד ומביאם לרשות הרבים שהוא עומד בה. **וּמִן הַצִּנּוֹר** – היורד מן הגג לרשות הרבים, הואיל ופיו בולט חוץ לגג שלשה טפחים ויותר, וסתם צינור אינו רחב ארבעה על ארבעה טפחים, ונמצא שאינו רשות לעצמו, **מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַצִּנּוֹר, מִכָּל מָקוֹם שׁוֹתֶה.

ז בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחֶלְיָתוֹ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, חֵלוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו — מְמַלְּאִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת. אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, חֵלוֹן שֶׁעַל גַּבָּהּ — שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת.

ח אִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ, אִם אֵין נוֹפוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים — מְטַלְטְלִין תַּחְתָּיו. שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין

פירוש ברטנורא

סמוך לגג, ואע"פ שהיא למטה מעשרה מ"מ הואיל ומוטלת לאורך הכותל ובתוך שלשה לגג הוי כגג והוי כמוציא מן הגג שהוא רה"י לרה"ר: **ומן הצינור מ"מ.** כלומר בין קולט בין מצרף, משום דצינור לעולם בולט הוא ויוצא לרה"ר. ובגמרא מוקי לה כשאין בצינור ד' על ד' שאינו חולק רשות לעצמו:

ז וחולייתו י' חלון שעל גביו ממלאין ממנה. כיון דחולייתו שהיא השפה אשר סביבותיה גבוהה עשרה טפחים, וקיי"ל דאין רה"ר למעלה מעשרה טפחים, אלא מקום פטור, לפיכך ממלאין מחלון שעל גבה בשבת, דהוו מוציאין מרה"י לרה"י דרך מקום פטור. ואפילו הבור מופלגת מן הכותל של חלון ד' טפחים, ממלאין ממנה, שאין כאן רה"ר מפסקת מן הבור לחלון בשעה שממלאין מים אלא מקום פטור בלבד: **וכן אשפה ברשות הרבים גבוהה י' טפחים.** רשות היחיד היא, ולא חיישינן שמא תנטל אשפה ותעמוד על פחות מעשרה ואתי למשרי כדמעיקרא. ודוקא באשפה של רבים שאינה עשויה להפנות, אבל אשפה של יחיד העשויה להפנות אין זורקין לה בשבת, דחיישינן דלמא מפנה לה והויא לה רה"ר:

ח המיסך. שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב: **מטלטלין תחתיו.** דכיון דאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים הוי להו כלבודים לארץ ונמצאו כמחיצות, לפיכך מותר לטלטל תחתיו. ומכל מקום צריך למלאות אותו אויר שבין הנוף לארץ בתבן וקש וכיוצא בו, ולקשור הנופות שלא יזיזם הרוח, דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. ואין מטלטלין בו אלא בבית סאתים שהם שבעים אמה ושירים, שכל מחיצה שתשמישה לאויר כלומר

משניות מבוארות – קהתי

– כלומר בין קולט בין מצרף, שמותר אפילו לצרף את ידיו או פיו או את הכלי אל הצינור ולקבל ממנו את המים בשבת, מפני שהצינור הוא מקום פטור, ואין בזה חילוק בין למטה מעשרה ובין למעלה מעשרה, שכל שהוא רחוק מן הגג שלשה טפחים ואינו רחב ארבעה בין למטה מעשרה בין למעלה מעשרה מקום פטור הוא (**המאירי**). ברם, אם היה רחב ארבעה על ארבעה טפחים אסור לצרף אליו את ידיו או פיו או הכלי פחות משלשה טפחים, שדינו כרשות היחיד, ונמצא מביא מים מרשות היחיד לרשות הרבים. ויש סוברים שאף כשהצינור אינו רחב ארבעה אינו מותר בצירוף אלא כשהוא למטה מעשרה, שבכגון זה אפילו אם הוא רחב ארבעה על ארבעה הרי דינו ככרמלית, אבל אם הוא למעלה מעשרה, הואיל ואם הוא רחב ארבעה על ארבעה דינו כרשות היחיד, לפיכך אף כשאינו רחב ארבעה אסור הוא בצירוף, שגוזרים בו משום צינור שהוא רחב ארבעה (**רש"י; הטור; בית יוסף**). מכאן מפרשים לפי דעה זו, שלא נקטה משנתנו ברישא "למטה מעשרה טפחים", אלא משום צינור, שאין הצירוף מותר בו אלא כשהוא למטה מעשרה טפחים, אבל בענין קליטת המים היוצאים מן המזחילה אפילו למעלה מעשרה טפחים מותר. ויש עוד גירסאות אחרות במשנתנו (**עיין הר"ר יונתן על הרי"ף; "מלאכת שלמה"**).

מה שמשנתנו מבדילה בין מזחילה לצינור אינו אלא משום שדיברו חכמים בהווה, שכן סתם מזחילה סמוך לגג היא, וסתם צינור בולט מן הגג שלשה טפחים. אבל גם מזחילה שהיא בולטת שלשה טפחים מהגג דינה כצינור ("תוספות יום טוב").

באור משנה ז

בּוֹר – של מים – **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחֶלְיָתוֹ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – כשחופרים בור מניחים סביביו את העפר שמוציאים מתוכו שיהא לו שפה (כמעקה מסביב), ועפר זה נקרא "חוליית הבור"; ובאה המשנה ללמד, שאם חוליית הבור שברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים, **חֵלוֹן שֶׁעַל גַּבָּיו** – כשיש חלון בקיר הבית על גבי אותו בור, **מְמַלְּאִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת** – מים דרך החלון, שהרי החלון והבור שניהם רשות היחיד הם. בגמרא מבארים את משנתנו בשתי פנים: א. כשהבור רחוק מן הקיר ארבעה טפחים, ובאה המשנה ללמד, שאם החולייה של הבור גבוהה עשרה טפחים מותר למלא מים מן הבור דרך החלון, שהרי מכניס את המים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, שאויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים מקום פטור הוא. אבל אם החולייה אינה גבוהה עשרה טפחים, אסור למלא מן הבור, שהרי מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים. ב. כשהבור סמוך לקיר, היינו שאין בינו לקיר אלא פחות מארבעה טפחים, ובאה המשנה להשמיענו, שהבור וחולייתו מצטרפים לעשרה טפחים, כלומר שאפילו הבור עצמו אינו עמוק עשרה טפחים, אלא חולייתו משלימתו לעשרה טפחים, דינו כרשות היחיד (כמו ששנינו במסכת שבת יא, ב), ומותר למלא ממנו מים בשבת דרך החלון, שהואיל והמרחק שבין הבור לקיר הוא פחות מארבעה טפחים, מקום פטור הוא, ונמצא מביא את המים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. וכן **אַשְׁפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – רשות היחיד היא, ולפיכך **חֵלוֹן שֶׁעַל גַּבָּהּ** – דרך החלון שעל גבי אשפה זו, **שׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת** – שהרי מוציאים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור, כמו שבארנו לעיל בענין הבור. בגמרא אמרו, שדווקא באשפה של רבים מותר לשפוך לתוכה דרך החלון בשבת, לפי שאינה עשויה להיפנות ולהינטל משם. אבל באשפה של יחיד אסור לשפוך לתוכה דרך החלון בשבת, גזירה שמא יפנו אותה ויחזור המקום להיות רשות הרבים, ומתוך הרגל לא ייזהר ויוסיף לשפוך לשם, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

אִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ – שענפיו מתפשטים לכל הצדדים והם סוככים כאוהל על שטח הארץ שמסביב, **אִם אֵין נוֹפוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – כלומר שראשי הענפים מגיעים סמוך לארץ פחות משלשה טפחים, **מְטַלְטְלִין תַּחְתָּיו** – מותר לטלטל תחתיו בשבת, אף אם הוא עומד ברשות הרבים, לפי שראשי הענפים נחשבים כמחוברים לקרקע, שכל פחות משלשה טפחים הריהו כלבוד (כמחובר), וגובה הענפים במקום שמחוברים לאילן או באמצעם מן־הסתם הוא עשרה טפחים, והרי הם כמחיצות, וכל השטח שסוככים עליו רשות היחיד הוא. בגמרא (**סוכה כד, ב**) מבואר, שמדובר כאן בכגון שמילאו את החלל שבין הענפים בעצים או בקש וכדומה וקשרו את הענפים שלא יטלטלם רוח מצויה, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. כן אמרו בגמרא (**עירובין צט, ב**), שאם השטח המוסך שתחת האילן הוא יתר מבית סאתיים (5000 אמה מרובעות), אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, מפני שהוא מקום שלא הוקף לדירה, שאינו עשוי אלא להסתופף בצלו לשמור את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים – לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן. הַדֶּלֶת שֶׁבַּמְּקֻצָּה וַחֲדָקִים שֶׁבַּפִּרְצָה וּמַחֲצָלוֹת – אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם כֵּן גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ.

ט לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטְמִין שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין

פירוש ברטנורא

לשמור אויר השדות והכרמים ולא לדור בה אין מטלטלין בה אלא בבית סאתים: **לא ישב עליהן.** שאסור להשתמש באילן גזירה שמא יתלוש. ואי לא גביהי שלשה הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן: **הדלת שבמוקצה.** רחבה שאחורי הבתים, והדלת שלה אינה קבועה בציר כשאר דלתות אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטיל הדלת על הארץ: **וחדקים.** קוצים שהתקינו כדי לסתום בהם פרצה. **וכן מחצלות.** של קנים, כל אלו אינם קשורין ואינן קבועין במקומן אלא כשבאין לפתוח מטילין אותן על הארץ, לפיכך אין נועלין בהם, דמיחזי כבנין, אא"כ גבוהים מן הארץ דאז לא מיחזי כבנין ונועלין בהן:
ט לא יעמוד אדם ברשות היחיד. ויטול מפתח המונח ברה"ר ויפתח בו פתח החנות המונח ברה"ר. ואף על פי שאין ממקום המפתח עד הפתח ארבע אמות, גזירה שמא יכנים המפתח אצלו: **אא"כ עשו לו מחיצה.** ויעמוד בתוכה ויפתח וינעול: **אמרו לו והלא מעשה בשוק של פטמים.** שמעוהו רבנן לר' מאיר דכי היכי דאמר לא יעמוד ברה"י ויפתח ברה"ר וכו' ה"נ קאמר לא יעמוד אדם בכרמלית ויפתח ברה"י, ברה"י ויפתח בכרמלית ומשום הכי קא מותבי

משניות מבוארות – קהתי

השדות או לשאוף שם רוח צח, וכל מקום המוקף מחיצות שלא לדירה אלא למטרות אחרות אין מטלטלים בו אלא אם כן שטחו אינו יתר על בית סאתיים (כמו שלמדנו כבר במסכתנו במקומות אחדים). היו **שָׁרָשָׁיו גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – כלומר שיצאו שרשי האילן על פני הקרקע וגבוהים הם מן הארץ שלשה טפחים, **לֹא יֵשֵׁב עֲלֵיהֶן** – בשבת, שאסרו חכמים להשתמש באילן בשבת, כגון לעלות עליו או להיסמך בו, גזירה שמא יתלוש זמורה בשבת, ואף שרשים אלו, כיון שגבוהים הם מן הארץ שלשה טפחים, דינם כאילן. ברם, אם אינם גבוהים שלשה טפחים הרי הם כקרקע, ומותר לישב עליהם. **הַדֶּלֶת שֶׁבַּמְּקֻצָּה** – מוקצה היינו מקום מיוחד ומובדל למטרה מסויימת, כגון רחבה שמאחורי הבית המיוחדת לשמירת פירות, עצים וכיוצא בהם, ואין עושים לה דלת קבועה בציר כשאר דלתות, אלא זוקפין לה דלת כנגד הפתח, וכשבאים לפתוח מניחים אותה על הארץ, **וַחֲדָקִים שֶׁבַּפִּרְצָה** – קוצים שאוגדים אותם וסותמים בהם את הפירצה שבגדר החצר; חדקים מלשון "כמשוכת חדק" (משלי טו, יט); **וּמַחֲצָלוֹת** – של קנים, **אֵין נוֹעֲלִין בָּהֶן** – בשבת, שהואיל ואין להן צורת דלת, הנועל בהן דומה כמוסיף על הבניין בשבת, **אֶלָּא אִם כֵּן גְּבוֹהִים מִן הָאָרֶץ** – קצת, שאז ניכר שמיוחדים הם לסתימת הפתח, ואין הנועל בהם נראה כבונה. ויש מפרשים: אין נועלים בהם אלא אם כן גבוהים מן הארץ – היינו שאינם נוגעים בארץ כשסותמים בהם את הפתח, כגון שתולים אותם על חבל, שאם אינם גבוהים, ונוגעים בארץ, דרכם לעשות חריץ באדמה בשעה שסותמים בהם את הפתח (רבנו חננאל).

באור משנה ט

לֹא יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד – ויטול מפתח המונח ברשות הרבים, **וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – בשבת, כגון שיושיט ידו דרך חלון ביתו ויטול מפתח המונח בחור שברשות הרבים, ויפתח בו מבחוץ מנעול שברשות הרבים; ואף על פי שאין ממקומו של המפתח עד המנעול ארבע אמות, מכל מקום אסור, גזירה שמא ישכח ויכניס את המפתח אליו לרשות היחיד; וכן לא יעמוד אדם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים,** ויטול מפתח המונח ברשות היחיד, **וְיִפְתַּח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד** – כגון שהמנעול הוא במקום שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה על ארבעה, ואף המפתח מונח סמוך למנעול במקום שדינו כרשות היחיד, או שהוא מונח למעלה מעשרה ב"מקום פטור", אסור לעומד ברשות הרבים ליטול שם בשבת את המפתח ולפתוח בו את המנעול, גזירה שמא יביא את המפתח אליו, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – ברשות הרבים, והוא עומד בתוכה, שנמצא עומד ברשות היחיד ופותח ברשות היחיד. **כך מפרש רש"י,** היינו שפיסקה זו מוסבה על הסיפא בלבד. ויש מפרשים, שהיא מוסבה גם על הרישא (**הר"ר יונתן**), כלומר שאם הוא עומד ברשות היחיד והמנעול והמפתח ברשות הרבים, יעשה מחיצה ברשות הרבים סמוך למקום המפתח והמנעול, ונמצא עומד ברשות היחיד ופותח ברשות היחיד; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שחולק הוא על מה ששנינו (לעיל משנה ד): "עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד" (עיין שם בבאורנו). **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי מאיר: **מַעֲשֶׂה בְּשׁוּק שֶׁל פַּטְמִין** – מפטמי בהמות ועופות למכירה – **שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ נוֹעֲלִין** – את חנויותיהם בשבת, **וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח** – שהוא רשות היחיד, אף על פי שהיו עומדים בשוק. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה** – של מוכרי צמר; ולא בא רבי יוסי לחלוק בהלכה, אלא בעובדה. בגמרא מבואר, שאמנם השוק בירושלים אינו רשות הרבים אלא כרמלית, הואיל וירושלים מוקפת מחיצות, ודלתותיה נעולות בלילה, אלא שמשנתנו חסרה היא ("חסורי מחסרא"), ויש להוסיף בה בדברי רבי מאיר: וכן לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח בכרמלית (כגון שערי גינה), בכרמלית ויפתח ברשות היחיד, אלא אם כן עשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, ועל כך אמרו לו חכמים: הרי עובדה היא שבירושלים, שדינה אמנם ככרמלית, היו נוהגים הפטמים (או הצמרים) לעמוד בשוק ולנעול חנויותיהם בשבת ולהניח את המפתח בחלון שעל גבי הפתח, ונמצא מעשה זה סותר את דבריך לענין כרמלית. ואמנם לגבי כרמלית – כפי שמובא בגמרא – חזר בו רבי מאיר מדבריו. אבל חכמים חולקים עליו אף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַנִּיחִין אֶת הַמַּפְתֵּחַ בְּחַלּוֹן שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שׁוּק שֶׁל צַמָּרִים הָיָה.

פירוש ברטנורא

ליה משוק של פטמים שהיה בירושלים דכרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה לא מקריא רה"ר, והחלון שמניחין בו המפתח היה רה"י והיו עומדין בכרמלית ופותחין ברה"י: **פטמין.** טבחים שמפטמים בהמות לשחוט. ואין הלכה כר"מ לא ברה"ר ולא בכרמלית: **של צמרים.** מוכרי צמר:

משניות מבוארות – קהתי

לגבי רשות הרבים וסוברים הם, שמותר לעמוד ברשות היחיד ולפתוח ברשות הרבים או לעמוד ברשות הרבים ולפתוח ברשות היחיד, שהואיל ואיננו צריך למפתח אלא לפתוח ולנעול בו ולהניחו במקומו, אין חוששים שמא יביאנו אליו לרשות שהוא עומד בה (כמו ששנינו לעיל משנה ד).

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרבא"ג שי'

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו מכ"ה שבט... מובן מעצמו, שלהעביר אחד המוסדות שלנו במרוקו כמו שהוא לאה"ק ת"ו, אין לזה מקום כלל, ולאידך גיסא איני רואה ג"כ תועלת לקבץ נערים מן החוץ ממוסדות אחרים ולסייעם בעלי' לאה"ק ת"ו, שאין זה מתפקידו של ליובאוויטש, ומה שדברתי עם מר קול, וכן הוא דעתי גם עתה הוא שהתלמידים במוסד שלנו אלו שיצטיינו באיזה פרט, יש ליתן להם זה בתור פרס, שבהשתדלותינו ועל ידינו עולים הם לאה"ק ת"ו ולפרסם את זה באופן המתאים בין שאר התלמידים וכן בין יהודי מרוקו, אשר ע"י הלימוד משך זמן באהלי"י מקבלים ג"כ האפשרות - באם הנהלת אהלי"י תמצא לנכון - לעלות לאה"ק ת"ו, ובפרט שמר קול אמר לי שאע"פ שנפסקה העלי' של זקנים ואינם מסוגלים לעבודה וכו' אבל הורי התלמידים שיעלו, יתנו להורים רשיון העלי' במשך שנתיים...

ו) כתבתי למהר"ש שי' בנוגע לנתינת שמורה לעוזרינו במרוקו ובטח יראה לו המכתב, ויטכסו יחד עצה בזה, כן כתבתי להנ"ל ע"ד הסידור שלעתים קבועים יודפס במכ"ע וירחונים במרוקו איזה ידיעות, אם ע"ד עבודת חב"ד שם או עכ"פ בכלל ע"ד חסידות און דעם ארום, ובטח גם בזה ישתדלו למצוא עצה להדפסה ופרסום באופן המתאים.

ז) נודעתי זה לא כבר שמשך זמן התקיימה במרוקו חברה ושמה "דובב שפתי ישנים" והם הו"ל כו"כ ספרים, ומהנכון הי' שישלחו מכל ספרים אלו טופס אחד לכאן, בתור תשורה, איני יודע מי, אם כת"ר או מהר"ש טוב יותר שיתעסק בזה להביא לפועל, כמדומה שמראשי החברה הוא הרב טולדני ממכנז והרב מהרש"ז הכהן מקסבלנקה, ובטח על אתר יודעים זה ברור.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ופ"ש אנ"ש שי' במרוקו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ויעף אלי. בפריחה אחת ולא הרגיע בינתים: **מועף ביעף.** שתי פריחות: **באחת.** בפריחה אחת: **אמרו בלבבכם.** אמרו מה שכתוב על לבבך (דברים ו): **על משכבכם.** שנאמר בשכבך (שם): **ודומו.** בשינה אחרי כן: **ירגיז יצר טוב.** שיעשה מלחמה עם יצר הרע: **ודומו סלה.** יום הדומיה הוא יום המות שהוא דומיה עולמית: **כאילו אוחז חרב של שתי פיות בידו.** להרוג את המזיקין: **מאי משמע.** דבקריאת שמע:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ד עמוד ב. הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי אלעזר בר אבינא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אַבִינָא, גָּדוֹל מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִיכָאֵל** [־על המלאך מיכאל], **יוֹתֵר מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּגַבְרִיאֵל, דְּאִילּוּ בְּמִיכָאֵל כְּתִיב** בנבואת ישעיהו (ישעיה ו ו) 'וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים', ומשמע שהוא עף ועושה שליחותו בפריחה אחת, ואינו צריך לנוח בינתיים, **וְאִלּוּ לְגַבֵּי גַּבְרִיאֵל כְּתִיב** בדברי דניאל, לאחר שהתוודה על חטאי ישראל והתפלל על בנין ירושלים והמקדש (דניאל ט כא), 'וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה, **וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶחָזוֹן בַּתְּחִלָּה מוּעָף בִּיעָף וגו'** נֹגֵעַ אֵלַי כְּעֵת מִנְחַת עָרֶב',

ומהכפילות 'מוּעָף בִּיעָף' יש ללמוד שגבריאל עף בשתי פריחות.

מבררת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי אֶחָד** – מהיכן משמע שאותו 'אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים' המוזכר בפסוק הראשון, **מִיכָאֵל הוּא.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַתְיָא** – דבר זה נלמד בגזירה שוה מהתיבות **'אֶחָד' 'אַחַד', כְּתִיב הָכָא** – כאן כתוב **'וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים', וּכְתִיב הָתָם** – וכתוב שם, בספר דניאל (י יג), שהמלאך גבריאל אמר לדניאל, שהשר של פרס שבשמים נלחם עמו וביקש שהפרסים ימשיכו לשעבד את ישראל, והוסיף **'וְהִנֵּה מִיכָאֵל אַחַד (מִן) הַשָּׂרִים הָרִאשׁוֹנִים** [־החשובים] **בָּא לְעָזְרֵנִי'** שלא תתקבל בקשתו של שר מלכות פרס. וכשם שה'אחד' המוזכר בפסוק האחרון הוא מיכאל, כך ה'אחד' המוזכר בפסוק הראשון הוא מיכאל.

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה דברים בענין זה: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **מִיכָאֵל** עף **בִּפְרִיחָה אַחַת, גַּבְרִיאֵל** עף **בִּשְׁתַּיִם** – בשתי פריחות, **אֵלִיָּהוּ** הנביא עף **בְּאַרְבַּע** פריחות, **וּמַלְאַךְ הַמָּוֶת** עף **בִּשְׁמֹנֶה** פריחות. **וּבִשְׁעַת הַמַּגֵּפָה** מלאך המות פורח **בִּפְרִיחָה אַחַת.**

דף ה עמוד א. הגמרא מביאה דרשה נוספת על המקרא 'רגזו ואל תחטאו': **אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם** – יעורר לכעס, את **יֵצֶר הַטּוֹב,** שיעשה מלחמה **עַל יֵצֶר הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר 'רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ'.** כלומר, שעל ידי מלחמה זו ינצל מן החטא. **אִם נִצְּחוֹ** ליצרו הרע במלחמה זו, **מוּטָב** – טוב הדבר, **וְאִם לָאו, יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה,** ובכך יכניע את היצר הרע, **שֶׁנֶּאֱמַר 'אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם',** והיינו העסק בתורה שהיא מונחת בליבו של אדם. **אִם נִצְּחוֹ** ליצר הרע על ידי עסק התורה, **מוּטָב, וְאִם לָאו, יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר 'עַל מִשְׁכַּבְכֶם',** והוא רמז לקריאת שמע שנאמר בה 'ובשכבך'. **אִם נִצְּחוֹ** ליצר הרע על ידי קריאת שמע, **מוּטָב, וְאִם לָאו, יִזְכּוֹר לוֹ** את **יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדוֹמוּ סֶלָה',** והוא רמז ליום המיתה, שמאותו היום ואילך הגוף דומם לעולם.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין קריאת שמע שעל המיטה: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ,** הרי זה **כְּאִלּוּ** הוא **אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת** [־שהיא חדה משני צידיה] **בְּיָדוֹ,** כדי להרוג בה את המזיקים. **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קמט ו) **'רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם'.** כלומר, קריאת שמע זו שהם מרוממים בה את האל בגרונם, היא כחרב של שתי פיות בידם.

מבררת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע** – כיצד יש ללמוד ממקרא זה שעוסק הוא בקריאת שמע.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

מבארת הגמרא: **אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאִיתֵימָא** [־ויש אומרים שאמר זאת] **רַב אַשִׁי,** יש ללמוד כן **מֵרֵישָׁא דְּעָנְיָנָא** – מתחילת הענין, **דִּכְתִיב** – שכן נאמר שם בפסוק שלפניו (קמט ה) **'יַעֲלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם',** כלומר, שהם ירננו בפיהם מקרא שנזכר בו לשון שכיבה, והיא קריאת שמע שנאמר בה 'ובשכבך', **וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ** – ונאמר בפסוק שלאחריו **'רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם',** ומכאן, שקריאת שמע היא כחרב ביד האדם להרוג את המזיקים.

רש"י

התעיף עיניך בו. אם תכפל וסגרת עיניך בתורה היא משתכחת ממך: **ובני רשף יגביהו עוף.** העוף מסלקם ממך: **קטב מרירי.** זה שם שד הצהרים במסכת פסחים (דף קיא:): **ולחומי רשף.** כתיב בין רעב למזיקין נדרש לפניו ולאחריו יסורין ומזיקין:

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ, גורם שיהיו **הַמַּזִּיקִין בְּדֵילִין הֵימֶנּוּ** – מופרשים ממנו, ואינם יכולים להזיקו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב ה ז) **'וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף', וְאֵין 'עוּף' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בה (משלי כג ה) **'הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ',** כלומר, אם סוגר אתה את עיניך לרגע מן התורה, מיד היא משתכחת ממך. **וְאֵין 'רֶשֶׁף' אֶלָּא מַזִּיקִין, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לב כד) **'מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי',** כלומר, שכאשר עברו ישראל על רצון הבורא נענשו ברעב, וכן נלחמו בהם 'רשף' ו'קטב מרירי'. ומאחר ו'קטב מרירי' הוא שמו של שד, ממילא יש ללמוד שאף 'לחומי רשף' הסמוך לו נאמר לענין מזיקים. נמצא שיש ללמוד מן המקרא 'ובני רשף יגביהו עוף', שה'עוף', שהיא התורה, מסלקת מן האדם את 'בני רשף', שהם המזיקים.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

מחות' הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ כו'

מוה"ר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

שמחתי ביותר לקבל מכתבו מט' אדר כתוב בכתב ידו, וע"פ מרז"ל (מגילה טז, א) כשהם עולים עולים לכוכבים הרי בטח גם בדידי' ילך מצב בריאותו הלוך וטוב ות"ח על הבשו"ט בזה. וידוע מנהג נשיאינו הק' שזהו הוראה בחיים היום יומיים שבברכותיהם הוא הלשון בגשמיות וברוחניות. היינו מקשרים ומקדימים גשמיות לרוחניות וא"כ הנה הטבת הבריאות בגשמיות מוכרחת כי גורמת תומ"י הטבת הבריאות ברוחניות ובפרט שגם מצד עצמו ענין הוא **וכפסק** הרמב"ם הלכות דיעות רפ"ד היות הגוף בריא מדרכי השם הוא.

ולקראת יום הולדתו ח"י אדר הבע"ל הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' לאריכות ימים ושנים וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) טובות עם כל הפירושים. ושואלים בשלום אשה ע"י בעלה הנה נא לפרוש בשלום זוגתו תחי' ויאריכו ימיהם ושנותיהם יחד בטוב ובנעימים בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

ב״ה, ט״ו אדר, תשי״ג
ברוקלין.

הרב הגאון הוו״ח אי״א עוסק בצ״צ חו״ב וכו׳ מוה״ר יצחק שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט׳ אדר מה שהעיר בבאורי זהר פרשת ויחי דף ל׳ ע״א. ושואל איך אפשר שתהי׳ השפעה מספי׳ היסוד שלא ע״י ספי׳ המלכות,

הנה אף שצדק בדבריו שמוכרח הדבר שכל ההשפעות בעולמות יהיו ע״י ספי׳ המל׳, אבל יש חילוק בזה אם - בהתלבשות או דרך מעבר. ואם הוא על ידי התלבשות הרי נקרא ע״ש הלבוש, ונתבאר הענין בתניא קונטרס אחרון דף קנ״ח ע״א. בהמשך רס״ו (שכמדומני ישנו אצל כת״ר שי׳) ד״ה כה גו׳ בריתי יומם ולילה, ובכ״מ בדא״ח.

ת״ח על הערתו בהמבואר בבאה״ז בחילוק דהרהור ומחשבה ממ״ש בחידושי הרשב״א ברכות דט״ו, ד״בהרהור לא שייך לשון״. אלא באם נלמוד דברי הרשב״א כפי הפשטות - דלא שייך לשון, היינו שמחשב הענינים אבל לא האותיות. הנה יוקשה מנ״ל להש״ס דהכתוב גם באופן כזה הרהור כדבור דמי דבמילא יש לדעת מהכתוב שמע שני הענינים דצריך להשמיע לאזניו ושנאמרים בכל לשון. ואולי יש לדחוק ברשב״א שכוונתו דלא שייך קדושת לשון, ומעלתה - ואז יתאים גם לדברי באורי הזהר. - עתה ראיתי בצל״ח (טו, ד) וז״ל: ועיין בחי׳ רשב״א שכ׳ דאם יוצא בכוונת הלב ממילא מוכח שיוצא בכל ל׳ דהכוונה עיקר. - והנאני.

בכבוד ובברכה.

הערה: א) דברי באורי הזהר מיוסדים עמ״ש בלקו״ת להאריז״ל בראשית ד״ה למה התחילה. אשר מחשבה הרהור דבור ומעשה הם נגד אבי״ע. וידוע בטעם השם בריאה שהוא מאין ליש וכפירוש הרמב״ן עה״ת בתחלתו, ותחלת מציאות הכלים הוא בבריאה.

ומבואר בכ״מ אשר אותיות וכלים היינו הך. ולכאורה צ״ע ממ״ש בזח״ג רכ״ט סע״ב דהרהור ומחשבה הם חו״ב - שהוא היפך כל הנ״ל - (הובא ג״כ בפרדס שער ערכי הכינויים מערכת מחשבה), ועדיין לא מצאתי מי שמעיר ע״ז. ולכאורה י״ל, אשר ישנו הרהור שלמעלה ממחשבה והרהור שלמטה ממחשבה, כי הרהור בכללותו היינו דבר קל דלית ביי׳ ממשא, והרהור שלמטה ממח׳ היינו שהוא קל בערך הדבור, וההרהור שלמע׳ ממח׳ היינו שהוא קל בערך המחשבה, ויש לקשר עם הבא לקמן:

ב) מובן ופשוט שאף שבכ״מ הרהור שולל מחשבה, הרי בכ״מ הוא כולל ג״כ מח׳ ואפי׳ מח׳ דקה ביותר. ונמצא זה בכמה משמות הנרדפים שאף שיש חילוק ביניהם בכ״מ ובפרט כשבאים שניהם יחד, הנה מצוי שבמקום שבא שם אחד הוא כולל גם את השני והשלישי וכו׳. ולדוגמא יש להביא מרז״ל הרהורי כו׳ קשים מעבירה. שזהו ג״כ אם זהו עדיין מח׳ דקה ביותר שלא נמשכה באותיות, ואפי׳ למעלה מזה - וכמובן ממ״ש בבחיי עה״ת פ׳ נצבים כט, יח ד״ה ואם ישאל שואל. ועיין ג״כ בס׳ מורה נבוכים פרק ב׳ (כ״ה בדפוס הבחיי. וכנראה צ״ל: ח״ג פ״ח). ועד״ז הוא ג״כ בתניא פרק יב: אלא מיד בעלייתו כו׳.

ג) לכאורה ע״פ החילוק דהרהור ומחשבה יש להסביר הש״ס כריתות י״ט סע״ב בחילוק דכוונה ומחשבה, דלכאורה כיון ששכח הרי מנפ״מ בעת הפעולה כוונתו לפני זמן.

וע״כ צ״ל שגם בעת הפעולה ישנה הכוונה אף שמחשב באופן אחר. וע״פ הנ״ל י״ל דזהו בהרהור וזהו במחשבה (ול׳ מחשבה הוא ע״ד גרב בבכורות מא, א). ואכמ״ל.

מוסג״פ הקונטרס שהצעתי ללומדו בימי הפורים שעברו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוסיפה הגמרא פירכא שניה: **וְתוּ** – ועוד, **שאי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – שאם היה עולה על דעתך, שגם **כִּי עָבִיד** – אם יגלח **כְּמַלְקֵט וּרְהִיטְנִי** ולא בתער, **מִצְוָה קָא עָבִיד** – יקיים מצות תגלחת מצורע, אם כן הריביו 'זקנו' אינו בא ללמדנו היתר לגלח זקנו בתער שלא לצורך, **מִדְּלָא כְּתִיב** – שהרי לא כתוב במפורש שמותר לגלח **בְּתַעַר**, אלא הוא רק ריבוי, **וּכְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר** כלל בדחיית לאוין, **שבכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה**, וקיום העשה פעמים שסותר את הלאו, **אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם**, ולא לדחות את הלאו, **מוּטָב** לעשות כן ולא לדחות את הלאו בחינם, **וְאִם לָאו** – ואם אי אפשר לקיים את העשה אלא אם ידחה את הלאו, **יָבֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה**, ואם כן אף בתגלחת מצורע, כיון שאפשר לקיים שניהם על ידי שיגלח במלקט ורהיטני, אין ללמוד מ'זקנו' היתר לגלח בתער, משום שהיתר זה סותר את הכלל של דחיית הלאוין. אלא מוכח שהריביו של 'זקנו' בא ללמדנו שאף כהן מצורע צריך לגלח את זקנו בתער, ומוכח שמצורע צריך לגלח דווקא בתער.

עד כאן ביארה הגמרא את דעת חכמים, הלומדים שאיסור השחתה הוא בתער, ועל כן הם לומדים מ'זקנו' שמצורע מגלח בתער. אולם לרבי אליעזר אין ללמוד כן, שהרי לשיטתו גם אם תגלחת מצורע היא במלקט ורהיטני, צריך את הריביו של 'זקנו', ללמד שהתגלחת דוחה את איסור השחתת הזקן שהוא גם במלקט ורהיטני [כמבואר במשנה שהובאה לעיל (מא:)]. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַאי טַעְמָא** – מהו המקור לשיטתו, שתגלחת מצורע צריכה להיות דווקא בתער.

משיבה הגמרא: רבי אליעזר **יָלִיף** – לומד שתגלחת מצורע היא בתער **מֵהריביו 'רֹאשׁוֹ'. דְּתַנְיָא**, נאמר בפסוק לגבי תגלחת מצורע (ויקרא יד ט) 'וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ', **'רֹאשׁוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע נזכרה בפסוק תגלחת הראש, הלא הפסוק כבר אמר שמגלחים כל שערו, וראשו כלול ב'כל שערו', ומה באה המילה 'ראשו' ללמדנו. **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי נָזִיר** בתוך ימי נזירותו (במדבר ו ה) **'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ'** – שאסור לגלח את ראשו בתער, **יָכוֹל** – הייתי חושב לומר **שאַף נָזִיר מְצוֹרָע** שבא לגלח תגלחת טהרה בתוך ימי נזירותו, יהיה דינו **כֵּן**, שאסור לגלח שער ראשו בתער, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – נאמר בפסוק **'רֹאשׁוֹ'** שהוא מיותר, ללמד שאף אם הוא נזיר, כיון שנצטרע מגלח את ראשו, משום שמצות עשה של גילוח מצורע, דוחה את הלא תעשה של 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל ראשו', וגם את העשה של 'גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר ראשו'. ומכך שצריכים פסוק לרבות שנזיר מצורע מגלח את ראשו מוכח שתגלחת מצורע היא בתער, כיון שאם תגלחת מצורע לא היתה דווקא בתער גם נזיר מצורע היה יכול לגלח, ולא היינו צריכים לזה ריבוי מיוחד, שהרי איסור הגילוח של נזיר הוא רק בתער.

הגמרא דוחה את הלימוד לשיטת רבי אליעזר, כפי שדחתה לעיל לשיטת רבנן: **מִמַּאי** – מנין שתגלחת מצורע אינה אלא בתער, **דִּלְמָא** – שמא יש לומר **שלְעוֹלָם אֲפִילּוּ** אם **לִיקְּטוֹ** המצורע לשערו, **כְּמַלְקֵט וּרְהִיטְנִי** ולא בתער, גם כך **מִצְוָה קָעָבִיד** – הוא מקיים את מצות תגלחתו, **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה להוכיח שתגלחת מצורע אינה אלא בתער, משום שאם אין חיוב תער בתגלחת מצורע, **תַּעַר לָמָּה לִי** – מדוע הוצרך הפסוק להתיר לנזיר מצורע לגלח בתער מהריביו של 'ראשו', אין זו הוכחה, כיון שאפשר לומר שהתורה כתבה 'ראשו' בשביל **לְמֵימְרָא** [–לומר] דְּמורת למצורע לגלח את ראשו **אֲפִילּוּ בְּתַעַר, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – שלא יעלה על דעתך לומר, **שהוּאִיל וְנַבֵּי נָזִיר כִּי עָבִיד בְּתַעַר מִיחַיַּיב** – שמכיון שנזיר המגלח ראשו בתער חייב מלקות, אם כן **גַּבֵּי מְצוֹרָע נַמִּי** – גם נזיר מצורע שגילח בתער לטהרתו, **לִיחַיַּיב** – יתחייב מלקות. **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא** – לכן הוצרך הריביו 'ראשו' ללמדנו שאף אם גילח בתער אינו חייב. ואם כן אין הוכחה שמצורע צריך לגלח דווקא בתער.

הגמרא פורכת את הדחיה: על כרחך הריביו מהמילה 'ראשו' בא ללמד שתגלחת המצורע היא דווקא בתער, משום **שאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – שאם יעלה על דעתך לומר **שכִּי עָבִיד** – שגם אם מצורע יגלח **כְּמַלְקֵט וּרְהִיטְנִי מִצְוָה קָעָבִיד** – יצא ידי חובת מצות הגילוח, אם כן הריביו 'ראשו' אינו בא ללמדנו שמותר לנזיר מצורע לגלח ראשו בתער, **מִדְּלָא כְּתַב** – שהרי לא כתוב בתורה במפורש שמותר לגלח **בְּתַעַר** – אלא הוא רק ריבוי, והטעם שלהיתר זה אין די בריביו 'ראשו', ורק פסוק מפורש יכול להתירו, הוא **כְּרֵישׁ לָקִישׁ** שאמר שאין עשה דוחה לא תעשה אלא כאשר אי אפשר לקיים שניהם, וכאן אפשר לקיים שניהם על ידי שיגלח במלקט ורהיטני, אלא על כרחך שהריביו 'ראשו' בא ללמדנו שמצורע צריך לגלח דווקא בתער.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן** שלמדו שתגלחת מצורע היא דווקא בתער מהריביו 'זקנו', **הַאי 'רֹאשׁוֹ' מַאי דָּרְשִׁי בֵּיהּ** – מה הם דורשים מהריביו 'ראשו' שלפי רבי אליעזר בא ללמד על תגלחת מצורע שהיא בתער.

משיבה הגמרא: **מִיבָּעֵי לְהוּ** – רבנן צריכים את הריביו של 'ראשו' **לְמִידְחֵי לָאו דְּהַקָּפָה** – ללמד שמצות תגלחת מצורע דוחה איסור הקפת הראש. **דְּתַנְיָא** בברייתא על הפסוק (ויקרא יט כז) **'לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם, יָכוֹל** – הייתי חושב לומר, **שאַף מְצוֹרָע כֵּן** – שגם מצורע בתגלחתו יהיה אסור להקיף פאות ראשו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – נאמר בפסוק **'רֹאשׁוֹ'** שהוא מיותר, ללמד שמצות גילוח מצורע דוחה את הלאו של 'לא תקיפו', מפני שעשה דוחה לא תעשה, ולכן אף שיער הפאות בכלל הגילוח.

מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִכְתַּב** – לשם מה צריך לכתוב **'רֹאשׁוֹ'** ללמד שהעשה של תגלחת מצורע דוחה לא תעשה של הקפת הראש, **וְתִיפּוּק לֵיהּ** – הלא אפשר ללמוד דין זה, **מֵהריביו 'זְקָנוֹ'**, כמו **דְּתַנְיָא** בברייתא המובאת לעיל (מא:), נאמר בפסוק לגבי תגלחת מצורע (ויקרא יד ט) 'וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ', ויש לשאול, **'זְקָנוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע נזכרה בפסוק תגלחת הזקן, הלא הפסוק כבר אמר שמגלחים כל שערו, וזקנו כלול ב'כל שערו', ומה באה המילה 'זקנו' ללמדנו, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי כהנים (ויקרא כא ה) **'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ'** – שנאסרו הכהנים בגילוח פאות הזקן בתער, **יָכוֹל** – הייתי חושב לומר **שאַף** כהן **מְצוֹרָע** שבא לגלח תגלחת טהרה, יהיה דינו **כֵּן**, שאסור לגלח את זקנו בתער, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – נאמר בפסוק **'זְקָנוֹ'** שהוא מיותר, ללמד שאף אם הוא כהן, כיון שנצטרע מגלח את זקנו, משום שמצות עשה של גילוח מצורע, דוחה את הלא תעשה של **'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ'**.

מקשה הגמרא: אם למדנו מ'זקנו' שעשה דוחה לא תעשה, אם כן **לָמָּה לִי לְמִכְתַּב 'רֹאשׁוֹ'**, וכן קשה להיפך, שאם למדנו מ'ראשו' שעשה דוחה לא תעשה, **לָמָּה לִי לְמִכְתַּב 'זְקָנוֹ'**, והיה לתורה לכתוב רק את אחד מהריביוים, ומדוע הוצרכו שניהם.

מתרצת הגמרא: **צְרִיכֵי** – שני הריביוים 'ראשו' ו'זקנו' נצרכים. ומבארת הגמרא מדוע צריך את הריביו 'ראשו', **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – אילו היתה התורה כותבת רק את הריביו **'זְקָנוֹ', וְלֹא כָּתַב** – ולא היתה כותבת את הריביו **'רֹאשׁוֹ', הָוָה אֲמִינָא** – היינו אומרים **שהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ לֹא שְׁמָהּ הַקָּפָה** – שלא אסרה התורה גילוח הפאות, אלא כאשר נוטל הפאות לבד, ובכך משוה שיער הצדעים לשיער שאחרי אזנו ומצחו, אבל כשנוטל את כל השיער אין כאן השוואה, ואם כן במצורע שמגלח כל ראשו, לא צריך לדחות איסור הקפת הראש, ואף מי שאינו מצורע יכול לגלח כל ראשו יחד עם שער הפאות. **וּלְהָכִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – לכן הוצרכה התורה לכתוב את הריביו **'רֹאשׁוֹ'**, ללמדנו שהטעם שהותר גילוח הפאות במצורע אינו מפני שאיסור הקפת הראש לא נאמר במגלח כל הראש, אלא מפני שעשה דוחה לא תעשה. ויש להוכיח מכאן שאף בהקפת כל הראש יש איסור,

רש"י

ותו אי סלקא דעתך דכי עביד — מצורע במלקט וברהיטני שפיר דמי, ו"זקנו" להתיר תער הוא דאתא. אדרבה, מדלא כתב ביה תער הוה אמינא דבתער לא מישתרי כלל, מדלא כתיב תער במצורע, ואמינא לך כריש לקיש, דאמר: כל מקום שאתה מוצא כו'. הכי נמי במצורע, ליגלח במלקט וברהיטני, ולידהוי מקיים "וגילח את כל שערו", וקא מוקים ללא תעשה ד"ופאת זקנם לא יגלחו" בתער, דלא אסרה תורה הקפת הראש אלא בתער. שמע מינה דלהכי איצטריך "זקנו" — למישרי תער במצורע, ולמימרא דבתער אין, במידי אחרינא לא, דומיא דהקפת ראש, דקאתי ליה עשה ד"וגילח את כל שערו" ודחי ליה לאו דהקפה, לפי שאינו יכול לקיים את שניהם. ורבי אליעזר אית ליה גזירה שוה, וקסבר מלקט ורהיטני נמי עבדי גילוח, והוי נמי גילוח שיש בו השחתה, ומשום הכי, כי ליקטו במלקט ורהיטני גבי הקפה חייב. והכי נמי מפרש במסכת מכות בפרק "אלו הן הלוקין". **ורבי אליעזר מאי טעמא** — כלומר, הואיל ומוקמית להא דתני לעיל דמצורע יליף מדינא כרבי אליעזר, דבתער — אין, במידי אחרינא — לא, מאי טעמא? אי מדינא — הא איכא למיפרך כדלעיל: מה להצד השוה שבהן כו'. **יליף מראשו** — דכתיב לגבי מצורע "וגילח את כל שערו ואת ראשו". **ראשו מה תלמוד לומר** — והלא כתיב "שערו", וראשו בכלל שערו הוא! אלא לפי שנאמר גבי נזיר "תער לא יעבור על ראשו" — תלמוד לומר "וגילח את ראשו" בתער, כמו שאמרתי לך גבי נזיר. ורבי אליעזר סבר לה כרבי יונתן, דאמר לעיל (לט,ב) דגבי נזיר לא מיחייב אלא בתער, ובמידי אחרינא לא. הכי נמי האי דאסירי גבי נזיר מישתרי גבי מצורע, ומאי דלא מיחייב ליה גבי נזיר, כגון מלקט ורהיטני — לא שרי במצורע. **וכי תימא תער למה לי** — וכי תימא: למה לי למיכתב במצורע "ראשו", לילף מ"תער לא יעבור על ראשו" האמור לגבי נזיר, למישרייה במצורע ואפילו בתער. **סלקא דעתך אמינא הואיל וגבי נזיר כו'** — לא, לעולם אימא לך דמצורע בתער — אין, במלקט וברהיטני — לא. דאי סלקא דעתך דכי עביד במלקט וברהיטני מצוה קעביד, הוה אמינא דבתער כלל לא, משום דלא כתיב ביה תער, וכדריש לקיש כו'. והכא כיון דאפשר לו לקיים את שניהם — עביד במלקט ורהיטני לקיים מצות עשה ד"וגילח את כל שערו", וליקיים נמי לא תעשה ד"לא יעבור תער", דלא אסרה תורה הקפת הראש אלא בתער, ואימא דבתער כלל לא, קא משמע לן. אלא לאו שמע מינה דאיצטריך ליה "ראשו" למישרי תער בנזיר מצורע, למימרא דבתער — אין, מלקט ורהיטני — לא. ומשום הכי אתי עשה ד"וגילח את כל שערו" ודחי לאו ד"תער לא יעבור על ראשו", לפי שאין אתה יכול לקיים את שניהם, דמצורע שגילח במלקט ורהיטני לא עשה ולא כלום: רבי אליעזר לא מצי יליף במצורע בתער ולא במלקט ורהיטני מ"זקנו" דהקפה, משום דקסבר רבי אליעזר גבי הקפה דאפילו ליקטו במלקט ורהיטני חייב, דכתער דמי. ורבנן נמי לא מצו ילפי מצורע בתער ולא במלקט ורהיטני מ"ראשו" דנזיר, משום דקסברי גבי נזיר כי גילח במלקט ורהיטני חייב, דכתער דמי, כדאמרינן לעיל: לרבות כל המעבירין. **להכי כתב רחמנא ראשו** — לאשמועינן דאפילו הקפת כל הראש שמה הקפה.

ואי

תוספות

לרבנן דטעון תער לתגלחתו (נזיר). והכא, אי לאו קל וחומר דמנזיר לא אתי [להו] תער במצורע! ויש לומר: דאפילו לא קים לו דמצות נזיר בתער, מכל מקום שפיר ילפינן קל וחומר מנזיר, דדחי תגלחת דידיה פיאות דהקפת הראש, דאיכא בהו לאו במקיף במספרים, כדמשמע בסמוך. מצורע לא כל שכן שיהא מותר לגלח אף בתער, ודידהה לאו דהשחתת זקן! אלא על כרחך קרא ד"זקנו" אתא להטעינו תער, ולא משחיתים אחרים. **ותו** אי סלקא דעתך כי עביד במלקט ורהיטני — דקיים מצות גילוח, על כרחך קרא ד"זקנו" לא אתא למימר דמצי עביד בתער. מדלא כתיב תער, פירוש: בהדיא. דמבעי לן למימר כדרבי שמעון בן לקיש דאסור לעשות ולגלח בתער, הואיל ויכול לקיים שניהם — שיגלח במלקט ורהיטני או במספרים ולא ידחה לאו דהשחתת זקן. והיה להתלמוד לומר: לא שרינן תער מדלא כתב תער. אלא התלמוד קצר הלישנא. דנזיר לישנא קלילא, ורגיל בכמה מקומות לקצר לשונו. אלא על כרחך קרא ד"זקנו" אתא לקובעו חובה, ולהטעין תער למצורע, דלא יצא ידי תגלחתו אלא בתער.

ורבי אליעזר — דאמר: אפילו ליקטו במלקט ורהיטני חייב [בפאת] דזקן, ומחייב בפאת דזקן אפילו בשאר משחיתין. ושפיר אצטריך "זקנו" דמצורע דדחי לאו דהשחתת זקן, והיינו נמי בשאר משחיתין — מנא ליה תגלחת דמצורע דדוקא בתערא? יליף לה מ"ראשו". **ראשו** מה תלמוד לומר — ראשו" דכתיב במצורע? והלא כבר כתיב ברישא דקרא "וגילח את כל שערו", "את ראשו ואת זקנו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר גבי נזיר "תער לא יעבור על ראשו" תוך ימי נזירותיו, יכול אף נזיר [מצורע] כך יהא אסור לגלח, ו"כל שער" דקרא — בשאר גופו על כרחך? דאין לומר דעשה ד"וגילח" דמצורע דחי לא תעשה דנזיר ד"תער לא יעבור על ראשו" ועשה ד"גדל פרע שער ראשו"! תלמוד לומר: (שער) "ראשו" מיותר, דאף נזיר ומצורע חייב לגלח בתער. והאי דלא מוקי רבי אליעזר "ראשו" בראשו דכל אדם, ולא בנזיר, ולמדחי [לאו] דהקפה [גרידא] — אי משום דסבירא ליה הקפת כל הראש [לא] שמה הקפה, אי משום דעשה דחי לא תעשה [גרידא] נפקא לרבי אליעזר מגדילים, כדבסמוך. אם כן "ראשו" לא איצטריך אלא לראשו דנזיר; אף על גב דאיכא לאו ד"תער לא יעבור" ועשה ד"גדל פרע" — דחי להו עשה ד"וגילח" מיתורא ד"ראשו" דכתיב במצורע. והשתא נפקא ליה לרבי אליעזר תער במצורע מנזיר, דמידי דאסר בנזיר להעביר תער על ראשו, הטעין במצורע לגלח בתער. והיינו דקא מהדר בברייתא דלעיל (מ,ב) למילף תער במצורע מלוים, ונזיר מן דינא, ולא אתי ליה, וצריך הוא ללומדה מ"ראשו" [דנזיר], ולעולם מנזיר ילפינן למצורע דטעון תער. וסבירא ליה לרבי אליעזר דנזיר לא לקי אלא בתער דוקא כרבי יונתן דלעיל, הילכך, מידי דאסור בנזיר — דהיינו תער, הטעין לאו במצורע, כדמשמע, [דאי] על שאר מעבירין נמי ליקי בנזיר — אכתי לא ידעינן תער במצורע, דאיכא למימר קרא ד"ראשו" — לשאר מעבירין. **ופריך** כדלעיל, דלמא אפילו במלקט ורהיטני נמי מצוה קעביד במצורע! וכי תימא: למה לי למישרי דאפילו בתער — דסלקא דעתך אמינא כו' גבי מצורע נמי ליחייב, כלומר, גם כשיהיה הנזיר מצורע, קא משמע לן. ומשני: אי סלקא דעתך כי עביד במלקט ורהיטני מצוה קעביד במצורע, מדלא כתיב היתר תער בפירוש — לא לדחי עשה דמצורע לא תעשה דנזיר, שהרי אפשר לקיים שניהם. וקשה קצת: אמאי לא מסיק נמי הכא לשיניה דלעיל: לשתוק קרא מיניה, ואנא אמינא: ומה נזיר דאיסורא קעביד כו'! ויש לומר: דהכא איכא למימר דשאני נזיר דליכא אלא חד לאו דהקפת ראש, ולכך דחי ליה תגלחתו דנזיר. אבל נזיר מצורע אית ביה תרין לאוין — לאו דנזיר ד"תער לא יעבור" ולאו דהקפת הראש, ולכך לא ידחה עשה דמצורע להנך תרי לאוין, ועוד עשה דגידול פרע. ועוד תירץ הר"ם: דלמאי דבעי למימר פרק "שני נזירין" (נזיר נח,א) אהך בריתא ד"ראשו" דהקפת כל הראש לא שמה הקפה — אפילו חד איסורא ליכא בנזיר במקום פאת הראש. וליכא למימר קל וחומר מנזיר — דהתם ליכא תו שום דחיה. **ורבנן** — דנפקא להו דתגלחת דמצורע בתער מ"זקנו" כדלעיל, "ראשו" למה ליי? דבשלמא לרבי אליעזר איצטריך "ראשו" למילף מיניה דתגלחת דמצורע בתער, אלא לרבנן למה להו "ראשו"? **מיבעיא** להו למדחי לאו דהקפה אף במצורע שאין נזיר, דאיצטריך קרא לומר דדחי לאו דהקפה. דתניא "לא תקיפו פאת ראשכם", יכול אף מצורע כן, והא דכתב "וגילח את כל שערו" — [חוץ] מפאת הראש, או כשמירט פאת ראשו? תלמוד לומר "ראשו" מיותר דכתיב במצורע,

לאשמועינן

תוספות

לאשמועינן דעשה דוגילח דמצורע דחי לאו דהקפת הראש.

[שייך לעמוד א] **ואיצטריך** למיכתב זקנו [וראשו] דאי כתב רחמנא "זקנו" ולא כתב "ראשו" הוה אמינא דהקפת כל הראש [לא שמיה] הקפה, דעיקר איסור הקפה דכתיב "לא תקיפו פאת" הוה אמינא היינו דוקא בשנוטל הפאות לבד, כדאמר בעלמא: איזו היא הקפה — זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו. פירוש: צידעא הוא השער הרבה וגדל סמוך לאזנים, ומאחורי אזניו חלק הוא, ואין שם שער, וכן בפדחתו אין שער. וכשנוטל אותם שבצדעיו, דהיינו פאת הראש ויהיה חלק שער — נמצא שהוא שוה לאחורי אזניו ופדחתו. ובהא כולי עלמא מודו שהוא בלאו. ופליגי במגלח כל הראש וגם הפאות, דאיכא למאן דאמר שמה הקפה, ואיכא למאן דאמר לא שמה הקפה.

וְאִי כְּתַב "רֹאשׁוֹ" וְלֹא כְּתַב "זְקָנוֹ" - הֲוָה אָמִינָא מַשְׁמַע תַּרְתֵּי; דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה, וּמַשְׁמַע דְּהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה, וְאַכַּתִּי בְּתַעַר מְנַלַּן? לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא "זְקָנוֹ". וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה מְנָלֵיהּ? - יָלִיף מִגְּדִילִים: דְּתַנְיָא: "לֹא תִּלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", הא

להכי כתב רחמנא ראשו — לגלות לן דהקפת כל הראש שמה הקפה. כיון דדחי עשה ד"וגילח ראשו" ללאו דהקפה, שמע מינה הקפה היא

ואי כתב רחמנא ראשו הוה אמינא משמע תרתי — כלומר, אף כי משמע תרתי, דמשמע דעשה דחי לא תעשה, ומשמע נמי דהקפת כל הראש שמה הקפה, [ואכתי] בתער לא ידעינן שיהא גילוח דמצורע דוקא בתער, שהרי אהקפת פאת ראש חייב אפילו במספרים שלא בתער, שלא החזכר תער בקרא אלא "לא תקיפו" סתמא — כתב רחמנא "זקנו", מינה דרשי רבנן לעיל דתגלחת דמצורע דוקא בתער. הלכך צריכי תרתי "ראשו" ו"זקנו". ואי קשיא: לרבנן, היכא דהוא נזיר ומצורע, דאיכא בראשו דנזיר תרי לאוין ועשה, לאו ד"תער לא יעבור" ועשה דגידול פרע, ולאו דהקפה, מנא להו לרבנן דדחי עשה דגילוח דמצורע לבל הנהו? וצריך לומר: הכל נפקא להו מ"ראשו", דמקרא מלא דבר הכתוב, לא שנא הוא נזיר ולא שנא אינו נזיר. ועוד: כיון דגלי לן בזקנו דדחי עשה דגילוח לאו ועשה דכהנים — לאו דהשחתת זקן, ועשה ד"קדושים תהיו" — הוא הדין שידחה שני לאוין ועשה, דאין סברא להם לחלק בין לאו אחד לשני לאוין. והכי איכא תנא לקמן (נח,א) [בגדילים], דלא מפליג בין לאו אחד לשני לאוין. ואף על גב דלאו ועשה [דכהנים] אינו שוה בכל — הכי נמי לאו ועשה דנזיר [ולאו] דהקפה אינו שוה בכל, אלא בנזירין ואנשים לאו דהקפה. ולקמן בפרק "שני נזירים" (שם) חשיב לאו דנזיר שוה בכל, ועביד צריכותא, דנזיר מכהנים לא אתי שכן אינו שוה בכל, וכהנים מנזיר לא אתי שכן ישנו בשאלה. ואם תאמר: לרבי אליעזר, כיון דמוקי "ראשו" לראשו דנזיר, ולמימר דעשה דגילוח דחי לאו ד"תער לא יעבור" [וגם] עשה דגידול פרע, מאי איצטריך תו ["זקנו"] לרבי אליעזר דעשה דגילוח דחי לאו דכהנים דהשחתת זקן, [ועשה] ד"קדושים [תהיו]"? תיפוק ליה מ"ראשו"! דאיכא למיפרך: מה לראשו דנזיר שכן ישנו בשאלה. ועוד: מה לכהנים שכן ריבה בהן הכתוב מצות יתירות, ולכך לא ידחה עשה דגילוח לאו ועשה דכהנים. וכי תימא: לכתוב "זקנו" ולשתוק מ"ראשו"! ד"ראשו" איצטריך לרבי אליעזר לאגמורי לן דמצות גילוח דמצורע הוי דוקא בתער, ולא בשאר משחיתים כדאמר לעיל.

השתא (פרק קמא) משמע הכא בסוגיא דידן דהקפת הראש הוי אפילו בלא תער וכן איתא בתורת כהנים "זאת תהיה תורת המצורע": "ראשו" מה תלמוד לומר? לפי שיש בזקן מה שאין כן בראש, ובראש מה שאין כן בזקן, שהראש אסור במספרים והזקן מותר. והא דתניא בתוספתא (דמכות פרק ג): חייב שתים אחת לצידעא מכאן ואחת לצידעא מכאן, ואינו חייב עד שיקיפנו בתער — היינו כעין תער. ובמכות (כ,ב) נמי, דקאמר: משוה צידעיו לאחוריי אזנו ופדחתו — נמי היינו כעין תער, ואפילו במספרים. וההיא דתורת כהנים איכא למדחי, דעל כרחך לאו באיסור הקפת הראש מיירי, אלא בנזיר, דאסור לגלח ראשו תוך ימי נזרו ואף במספרים, למאן דאמר לעיל לרבות כל מעבירין. והכי מוכחא סיפא דהתם, דתנא בו: והראש מותר לכל אדם, והזקן אסור לכל אדם. ואי בהקפת הראש אייריי — איך מותר ראש בכל אדם? אלמא בנזיר מייריי, וקאמר דתגלחת אינו מותר בכל אדם שאינם נזירין. ומיהו, צריך ליזהר שלא ליטול פאת הראש אפילו במספרים, דשפיר איקרו כעין תער. וכן נהגו העולם כשמגלחין התינוקות לשייר בצדעיהן הרבה שערות. **ורבי** אליעזר דאתי עשה ודחי לא תעשה מנא ליה — ואם תאמר: וליתי מ"ראשו" ו"זקנו" דדחי עשה אפילו לאו ועשה! וכי תימא: דמה להנך שכן לאו שאינו שוה בכל הוא, דלאו ד"זקנו" ליתא בנשים, כדאמר פרק קמא דקידושין (לה,ב) — אם כן גם לרבנן תיקשה: מנלן דבעלמא עשה דחי לא תעשה? ואומר הרב רבינו פרץ: דמשום הכי פריך לרבי אליעזר, דמוקי להאי "ראשו" משום נזיר דאיכא לאו ועשה. ואם כן [צריך] מקרא אחרינא, דאם לא כן לא מצי לאוקמי לקרא ד"ראשו" ללא תעשה ועשה אלא בלאו גרידא, ובראשו דאיניש דעלמא למידחי לאו דהקפה, כמו שרבנן מעמידין אותו לאשמועינן דהקפת כל הראש שמה הקפה, ו"זקנו" לאשמועינן דאפילו לאו ועשה דחי. ואי לא הוה [כתיב "ראשו" לא הוי] ידעינן דהקפת כל הראש שמה הקפה, קא משמע לן "ראשו". ובתוספות אחרינא מפרש הכי: לרבי אליעזר, עשה דדחי לא תעשה מנא ליה? מדמוקי "זקנו" לעיל בבהן מצורע, ודחי עשה דגילוח לאו ועשה דכהנים — לאו דזקן ועשה ד"קדושים תהיו", אלמא פשיטא ליה לרבי אליעזר בעלמא דעשה דחי לאו גרידא, דאם לא כן — מנא ליה לאוקמיה בבהן? לוקמיה בזקן דישראל דמצורע, ולאשמועינן דעשה דגילוח דמצורע דחי לאו דהשחתה דישראל, אבל בבהן מצורע — דלמא לא דחי לאו ועשה דכהנים דקדושים! דבשלמא לרבנן דמוקמי "ראשו" דמצורע למימר דעשה דגילוח דחי לאו דהקפת הראש— אם כן הוא הדין דעשה דמצורע דחי לאו דפאת זקן, והלכך לישראל וכו'. והר"ם אמר: דלרבנן ניחא, דמצינו למימר ד"ראשו" אם אינו ענין לשאינו שוה בכל, דנפקא לן מ"זקנו" אפילו לאו ועשה שאינו שוה בכל — תניהו ענין ללאו השוה בכל. ואל תתמה: דהלא שפיר אצטריך "ראשו" לאשמועינן דהקפת כל הראש שמה הקפה! דאיכא למימר [מסברא] נפקא ליה. וכזה תמצא הסוגיא חלוקה ריש "שני נזירין" (נזיר נח,א), דמעיקרא בעי התלמוד למימר דמוקי "ראשו" להקפת ראש גרידא, לאשמועינן דהקפת כל הראש שמה הקפה, ובתר הכי צריך לומר בכלל הסוגיא דהקפת כל הראש שמה הקפה. לרווחא דמלתא אמרה התלמוד הכי: אם תמצא לומר דשפיר נפקא לן דעשה דוחה לא תעשה מגדילים אכלאים [אתי, ואי] אתי גדילים לכדרבא כדאמר במסכת יבמות (ד,ב) שקיל התלמוד, דהא לרבנן שפיר נפקא דעשה דוחה לא תעשה ב"אם אינו ענין", ואז נאמר דהקפת כל הראש שמה הקפה, כדמסיק ריש פרק "שני נזירין", אבל לרבי אליעזר דמוקי "ראשו" לנזיר מצורע, וגם "זקנו" אתא לכהן, אי גמרינן מנייהו — נאמרדפליגי דעשה דוחה לא תעשה ועשה. אבל לרבי אליעזר צריך לומר על כרחך דנפקא ליה דעשה דוחה לא תעשה גרידא בכל לאו כהאי, דאי לא — תער מנא ליה במצורע? דאי מ"ראשו" — דלמא לאו למדחי נזיר דאית ביה תרי לאוי דהקפת דנזיר, אלא לאו דהקפה גרידא. אלא דסבירא ליה השתא להתלמוד רבי אליעזר [ואמר] הקפת כל הראש לא שמה הקפה, אלא משום דאיכא למפרך, כדפרישית בריש מסכת יבמות (ה,א): מה לכהן שכן אינו שוה בכל — נזיר יוכיח, מה לנזיר — שכן ישנו בשאלה, ואיצטריך תרוייהו. ואבתי דעשה דחי לא תעשה השוה בכל מנליה. **יליף** מגדילים — דסמכיה רחמנא ציצית לכלאים, למימר דעשה דציצית דחי לא תעשה דכלאים. ובהכי ניחא בריש מסכת דיבמות לא מצי התלמוד למיפשט דעשה דוחה לא תעשה גרידא השוה בכל מ"ראשו" ו"זקנו", והכא פשיטא לרבנן דדחי בלא גדילים. והשתא ניחא ליה, דסוגיא דשמעתין דיבמות דבעי למימר דאיצטריך קרא לראשו, דהקפת ראש שמה הקפה, ולהכי ליכא לאוכוחי דעשה דוחה לא תעשה ב"אם אינו ענין". [אבל] ריש סוגיא דפרק "שני נזירין" סבר הקפת כל הראש שמה הקפה מסברא.

אמר

ואי כתב רחמנא ראשו ולא כתב זקנו הוה אמינא — דהאי דכתיב "ראשו" — תרתי משמע, דאתי עשה דמצורע דכתיב "וגילח את כל שערו" ודחי לא תעשה ד"לא תקיפו את פאת ראשכם", ומשמע נמי מדכתיב "לא תקיפו פאת ראשכם" דהקפת כל הראש שמה הקפה. אבל עדיין לא מצינו בתתער הוי, להכי כתב רחמנא "זקנו" — למילף ליה מ"פאת זקנם לא יגלחו" דכתיב ביה השחתה [וגילוח], דהיינו תער. **ורבנן האי ראשו מאי דרשי ביה** — ואי קשיא: רבי אליעזר נמי "זקנו" מאי דריש ביה? יש להשיב, דאף על גב דדריש רבי אליעזר "ראשו" וגמר [גזירה שוה] מנזיר לומר דעשה דחי את לא תעשה, "זקנו" נמי איצטריך למיגמר מכהנים, דאי מנזיר לחודיה — הוה אמינא: בדין הוא שדוחה את לא תעשה דנזיר, שכן ישנו בשאלה, אבל לאו דכהנים — לא, הילכך איצטריך נמי ["זקנו"] לאגמורי גבי כהנים. ומסתברא דהכי הוא, דגרסינן לקמן: ורבי אליעזר דאתי עשה ודחי לא תעשה מנא ליה? והא מנזיר יליף! אלא ודאי מנזיר לא יליפינן, דאיכא למיפרך מה לנזיר כו', ומה לכהנים כו', כדמפרש לקמן בפרק "שני נזירים" (נח,ב). מן המורה. **ורבי אליעזר דאתי עשה ודחי לא תעשה מנליה** — בשלמא לרבנן דילפי מצורע מ"זקנו", דבהשחתת זקן אתא ליה עשה ד"וגילח את כל שערו" ודחי ליה ללאו דהשחתת זקן. אלא לרבי אליעזר, מנא ליה? אי מהשחתת זקן כרבנן, כיון דלרבי אליעזר לא אתי ליה עשה ד"וגילח את כל שערו" ולידחי לגמרי את לא תעשה דהשחתת זקן, דלדידיה בתער הוא דמישתרי מצורע אבל לא במלקט ורהיטני — לא אתיא ליה עשה בהדיא ודחי ליה לבוליה לא תעשה אלא לפלגא, דבתער מישתרי אבל לא במלקט ורהיטני. ואי מ"ראשו" דמצורע, דדחי ליה "ראשו" דנזיר — איכא למיפרך: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה. ואי מ"זקנו" דכהן מצורע דמותר בתער — איכא למיפרך נמי, דמכהן לא יליפינן, שכן לאו שאינו שוה בכל, וכדאמר לקמן בפרק "שני נזירין" (נח,ב): נפקא ליה מדתניא כו'.

הא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִי כָּתַב – אם היתה התורה כותבת רק 'רֹאשׁוֹ', **וְלֹא כָּתַב** – ולא היתה כותבת 'זְקָנוֹ', **הָוָה אָמִינָא** – היינו אומרים שאף על פי שמ'ראשו' **מַשְׁמַע תַּרְתֵּי** – שני לימודים, הראשון, **דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה**, והשני, **שמַשְׁמַע** גם **דְּהַקָּפַת כָּל הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה**, שאם לא כן לא היה צריך לדחות את הלאו, שהרי אינו מגלח את הפאות בלבד אלא מגלחם יחד עם כל שער ראשו, **וְאַכַּתִּי** – אבל עדיין, את הדין שתגלחת מצורע אינה אלא **בְּתַעַר, מָנָלָן** – מנין לנו ללמוד, **לְהָכִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – לכן הוצרכה התורה לכתוב גם 'זְקָנוֹ', ללמדנו שתגלחת נזיר מצורע דוחה איסור תגלחת של נזיר, ומכאן מוכח שצריך לגלח דווקא בתער, כיון שאם תגלחת מצורע לא היתה דווקא בתער גם כהן מצורע היה יכול לגלח, ולא היינו צריכים לזה ריבוי מיוחד, שהרי איסור השחתת הזקן הוא רק בתער.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, שלא למד מהריבוי 'ראשו' כרבנן, שתגלחת מצורע דוחה את האיסור של הקפת הראש, אלא למד מריבוי זה (לעיל ע"א) שנזיר מצורע מגלח ראשו בתער, ומוכח שלמד שעשה דוחה לא תעשה מפסוק אחר, ולכן לא הוצרך ללמוד מפסוק זה שאיסור הקפת הראש שיש בו רק לאו, נדחה, אם כן דין זה **דְּאָתֵי – שבא עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה, מְנָלֵיהּ** – מנין לו.

מתרצת הגמרא: שרבי אליעזר **יָלִיף** – לומד את הדין שעשה דוחה לא תעשה **מִדְּרִשַׁת הפסוק 'גְּדִילִים', דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בתורה (דברים כב יא) 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז', ונסמכה מצות ציצית בפסוק שאחריו (שם יב) 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ', ונדרשת הסמיכות כך, 'לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז',

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו ממוצש"ק בשלח עם קטע העתון ע"ד י"ט כסלו המוסגר בו, ות"ח על שילוחו אלי. כן נתקבל בעתו מכתבו בצירוף שיחת שבת מברכים אלול העבר שנדפסה באיטלקית, וידוע אשר בענין של מצוה אין שייך לומר תודה, כי שכר מצוה מצוה, ומהראוי הי' כמו שכתבתי לו כמדומה מכבר, אשר לעתים קרובים ולא רחוקים כל כך אחד מחבירו, יודפס בשפת איטלקית ענינים מתורת החסידות מסיפורי' והדרכותי' וכמו בזמן הקרוב בנוגע לב' ניסן, חג הפסח, ל"ג בעומר וכו' והחומר לזה בטח ימצא בספרי השיחות ולקוטי דבורים הנדפסים, והשאר יוכל להמציא לו הרה"ג והרה"ח כו' מהר"מ שי' פערלאוו שבודאי נמצא אצלו כמה מהוצאות הנ"ל.

ב) בהתאם להנ"ל הנה נכון הדבר אשר רוצה להדפיס כמובן באיטלקית חוברת ע"ד עסקנות חב"ד, ומה טוב שיהי' זה ע"ד הנדפס פה בלה"ק ועתה ג"כ באנגלית, שבהאחרונה נמצא ג"כ ידיעות נוספות בנוגע לעבודתינו במרוקו, ומוסג"פ. ובטח ימצא שם מי המבין בשפת האנגלית, מובן שאם יהי' רק הזמן גרמא כדאי שיושלח לכאן העתק מההעתקה קודם שיודפס.

ג) במה שכותב שהחוברת תצא לאור מטעם העתון דמילאנא, הנה כיון שאיני יודע מהות העתון על ברור, קשה לי להחליט בזה, וטוב הי' שיתייעץ עם הרה"ג פערלאוו והרב גאנזבורג שיחיו שהם נמצאים על אתר, הטוב יותר שתצא לאור החוברת בתור הוצאת ארגון חב"ד או מטעם העתון שיש מעלות בשתיהם, ובכל אופן כדאי שיודפס ג"כ בעתון לעתים קרובים מזמן לזמן מעניני חב"ד וכנ"ל. ומובן גודל הזכות בזה למי שישתדל להפיץ גם בשפת מדינתם ידיעות ע"ד תורת החסידות מנהגי' והדרכותי'.

ד) נהניתי במאד מה שכותב שכבר נגמר בנין המקוה ועשה התעלה ג"כ ממלט חלש, ובטח לעת קבלת מכתבי זה כבר ירדו גשמים ובמילא אפשר כבר להשתמש בה, ולבשו"ט בזה אחכה.

ה) מה שכתב במכתבו הראשון בענין מילי דשטותא המובא בזהר שרוצה לפרש על חכמות חיצוניות אשר בשם סכלות יקרא לגבי חכמה דקדושה. הנה כיון אל האמת וכמבואר בארוכה בד"ה ויאמר משה גו' בחר לנו אנשים, בהמאמר דפורים תש"ט נדפס בקונטרס ס"ג עיין שם פ"ב ואילך.

ו) בטח קיבל הפ"ש שמסרתי לו ע"י מר ציפעל שי'.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָא – אבל 'גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לְךָ' מֵהֶם – מצמר ופשתים יחד, שהעשה של מצות ציצית דוחה את הלא תעשה של שעטנז, ואם כן לא הוצרך הריבוי 'ראשו' להתיר תגלחת מצורע שאינו נזיר ולדחות איסור הקפת הראש, ולכן העמיד רבי אליעזר את הריבוי למצורע שהוא נזיר:.

הגמרא שבה לדון במשנה שהובאה לעיל (מ.): **אָמַר מַר**, שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה, נזיר ומצורע ולויים, **וְכוּלָּם שֶׁגִּילְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר, אוֹ שֶׁשִּׁירוּ** בגילוחם **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְּלוּם** ולא יצאו ידי חובתם..

אומרת הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, זֹאת אוֹמֶרֶת** שמה שבכל התורה **רוּבּוֹ** נחשב **כְּכוּלּוֹ** הוא **מִדְּאוֹרַיְיתָא, מַמַּאי** – מהיכן מוכח כך, **מִדְּגָלֵי רַחֲמָנָא** – ממה שגילתה התורה **לְגַבֵּי** תגלחת **נָזִיר**, שאף שכתוב (במדבר ו ט) 'וְגִלַּח רֹאשׁוֹ' הוסיפה התורה 'בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ' ללמד שאין די בגילוח רוב השיער וצריך דווקא תגלחת שלמה, ויש ללמוד שדווקא **הָכָא, הוּא דְּעַד דְּאִיכָּא כּוּלּוֹ** אין מתקיימת המצוה, **הָא בְּעָלְמָא** – אבל בשאר מקומות שאין ריבוי להצריך את הכל, אף **רוּבּוֹ** נחשב **כְּכוּלּוֹ**..

הגמרא מביאה משא ומתן בדבר: **מַתְקִיף לָהּ** [–הקשה] **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הַאי** – הפסוק 'יְגַלְּחֶנּוּ' שהבאת, **בְּנָזִיר טָמֵא** שנטמא בתוך ימי נזירותו **כְּתִיב**, ולא בנזיר טהור שגם בו דברה המשנה. **מַחֲכוּ עָלָה בְּמַעֲרָבָא** – שחקו עליו אמוראי ארץ ישראל ודחו את קושייתו, **מִכְּדֵי** – וכי **נָזִיר טָמֵא** דְּתגלחתו **בְּתַעַר מְנָלָן** – מהיכן אנו לומדים זאת, **מִנָּזִיר טָהוֹר יָלִיף** – לומדים את דינו, ואם כן **לֵיתֵי** – יבוא גם **נָזִיר טָהוֹר וְלֵילַף** – וילמד **מִנָּזִיר טָמֵא** את הדין ששתי שערות מעכבות, ונלמד כך, **מַה** נזיר **טָמֵא כִּי** [–אם] שֶׁיֵּיר **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְלֹא כְּלוּם עָבַד** – לא עשה כלום, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן בנזיר טהור **כִּי** [–אם] שֶׁיֵּיר **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְלֹא כְּלוּם עָבַד** – לא עשה ולא כלום, ואם כן יפה אמר שמ'יגלחנו' לומדים זאת.

הגמרא דנה בפרטי דין תגלחת כל ראשו: **בָּעֵי**, הסתפק **אַבָּיֵי, נָזִיר שֶׁגִּילַּח** ראשו **וְשֶׁיֵּיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** שלא גילחן או שגילחן שלא כראוי, ונמצא שלא קיים עדיין מצות גילוח, ושוב **צָמַח** שער **רִאשׁוֹ, וְחָזַר וְגִילְּחָן** לאותן שתי שערות ששייר בגילוחו הראשון, **מַהוּ, מִי מְעַכְּבֵי** – האם לא יצא ידי חובת גילוח כיון שעתה כל ראשו מלא שער, וצריך לגלח שוב את כל שער ראשו, **אוֹ** ששתי שערות אלו **לֹא** מעכבות את תגלחתו, כיון שלבסוף גילחן.

ספק נוסף: **בָּעֵי רָבָא, נָזִיר שֶׁגִּילַּח, וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְלאחר** זמן **גִּילַּח אַחַת** מהן **וְנִשְׁרָה אַחַת** – השניה, שלא על ידי גילוח, **מַהוּ**, האם כיון שבגילוח הראשון שייר שתי שערות ולא יצא ידי חובתו, וגם כעת גילח רק שערה אחת שאין זה שיעור גילוח [והשניה נשרה מאליה], לא יצא ידי חובת גילוח, או שכיון שסוף סוף כעת ראשו בלא שער כלל, יצא ידי חובת גילוח.

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא, גִּילַּח שַׁעֲרָה שַׁעֲרָה קָא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְרָבָא – וכי רבא הסתפק בנזיר שגילח שתי שערות אלו אחת אחת, הלא ודאי שקיים תגלחתו כשגילח את השערה הראשונה מהנותרות, כיון שכשבא לגלחה היו שתי שערות שהן שיעור גילוח, ואם כן קיים מצות תגלחת בשערה הראשונה, ואחר כך נשארה רק שערה אחת שאינה מעכבת, והיא זו שנשרה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אלא אמור שכך נסתפק, **נָשְׁרָה אַחַת** וְאחר כך **גִּילַּח אַחַת** – את השניה, **מַהוּ**, האם לא יצא ידי חובת תגלחת, כיון שבשעה שבא לגלח לא היה כאן שיעור גילוח שהוא שתי שערות, או שמא נתקיימה מצות גילוח שהרי סוף סוף אין שיער בראשו. **אָמַר לֵיהּ** שיש לפשוט את ספק רבא, שקיום **גִּילּוּחַ אֵין כָּאן** משום **שֶׁשֵּׂעָר אֵין כָּאן** בראשו.

מקשה הגמרא: **אִי שֵׂעָר אֵין כָּאן** – אם אתה מחשיב גילוח כזה כהסרת השיער, אם כן **גִּילּוּחַ יֵשׁ כָּאן** – קיים מצות הגילוח, ומדוע אמרת שקיום גילוח אין כאן. מיישבת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך נאמרו הדברים, **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשֵּׂעָר אֵין כָּאן** שהרי נשרה אחת וגילח אחת, מכל מקום קיום **מִצְוַת גִּילּוּחַ אֵין כָּאן**, משום שבתגלחת ראשונה שייר שתי שערות, ובתגלחת שניה גילח רק שערה אחת שאינה שיעור גילוח:

משנה

משנה זו מבארת את דרך הנהגת הנזיר בשערו: מותר **הַנָּזִיר** להיות **חוֹפֵף** את שערו, דהיינו להחליקו ולשפשפו ולגרדו, ואפילו בנתר ובאדמה, **וּמְפַסְפֵּס** – מעביר אצבעותיו בין השערות כדי להבדיל ולהפריד אותן זו מזו, ואף שעל ידי כך יתכן שיפלו ממנו שערות, אינו עובר על הלאו (במדבר ו ה) 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ' ועל העשה (שם) 'גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', מכיון שאינו מתכוין לכך, **אֲבָל לֹא סוֹרֵק** את השערות במסרק, כיון שבאופן זה ודאי הוא מתכוין שיפלו ממנו שערות:

גמרא

הגמרא מקשה סתירה, בין הרישא של משנתנו לסיפא: שנינו במשנה: נזיר **חוֹפֵף וּמְפַסְפֵּס** – מותר לנזיר לחפוף או לפספס את שערותיו בידיו, ואף שעל ידי כך יתכן שיפלו ממנו שערות, **מַנִּי** – משנתינו בשיטת איזה תנא היא, בשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר שֶׁדָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין** – אדם העושה מעשה היתר, ועולל לצאת מתוך מעשה זה גם עבירה, אם הוא אינו מתכוין לעבור את העבירה, **מוּתָּר**, ועל כן גם הנזיר מותר לחפוף ולפספס את ראשו, הואיל ואינו מתכוין שיפלו ממנו שערות, ובהמשך המשנה שנינו, **אֲבָל לֹא סוֹרֵק** במסרק, כיון שהוא עלול להפיל בכך שערות, ואף על פי שאינו מתכוין לכך, **אַתָּאן לְרַבָּנַן** – באנו לדעת חכמים, הסוברים שדבר שאינו מתכוין אסור, שהרי לדעת רבי שמעון צריך הדין להיות הדבר מותר. ונמצא **שֶׁהַרִּישָׁא** היא בשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן וְהַסֵּיפָא** בשיטת **רַבָּנַן**..

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, כּוּלָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא**, והטעם שאסור לנזיר לסרוק שכָּל **הַסּוֹרֵק, לְהַסִּיר נִימִּין מְדוּלְדָּלוֹת מִתְּכַוֵּין** – כוונתו גם להסיר שערות שכבר נתלשו במקצת, ואינן מחוברות יפה לראש, ואם כן הרי הוא מתכוין גם כן לדבר האסור, ובאופן זה אסור אפילו לרבי שמעון:

משנה

משנה זו היא המשך למשנה הקודמת: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר**, אף על פי שמותר לחפוף ואפילו בנתר, מכל מקום **לֹא יָחוֹף** את ראשו **בָּאֲדָמָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשֶּׁרֶת אֶת הַשֵּׂעָר**, וממילא ברור שיתלשו שערות, ואסור:

גמרא

הגמרא מבררת את דעת רבי ישמעאל: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, 'מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַשֶּׁרֶת אֶת הַשֵּׂעָר' תְּנַן במשנה, שכל אדמה משירה, **אוֹ דִּילְמָא** – שמא 'מִפְּנֵי אדמה הַמַּשֶּׁרֶת' תְּנַן, דהיינו שיש סוג של אדמה שמשירה את השיער, וגזרו שאסור לחוף בכל אדמה משום אותה אדמה.

מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – איזה הבדל למעשה יש בין שני הצדדים. משיבה הגמרא: **כְּגוֹן דְּאִיכָּא אֲדָמָה דְּלֵא מַתְרָא** – אם תהיה אדמה שאינה משירה את השיער, האם יהיה מותר לנזיר לחוף בה. **אִי אָמְרַתְּ** 'מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַשֶּׁרֶת' תְּנַן, אם כן **הֵיכָא דְּיָדְעִינָן דְּלֵא מַתְרָא** – באופן שאנו יודעים שסוג אדמה זה אינה משירה את השיער, **שַׁפִּיר** – יהיה מותר לחוף בה, שהרי רבי ישמעאל אסר רק באדמה שמשירה את השיער, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** 'מִפְּנֵי הַמַּשֶּׁרֶת', 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106

המשך בעמוד 60

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הא גדילים תעשה לך — וקא דחי לאו ד"לא תלבש שעטנז". **אמר רב אחא בריה דרב איקא** — מדקתני: או ששיירו שתי שערות לא עשה כלום — זאת אומרת דרובו חשוב כבולו מדאורייתא. דמדכתב הכא "וגילח את ראשו ביום השביעי" ולא מיצטריך ליה למיכתב "ביום השביעי יגלחנו" לומר דלא חשיב גילוח עד דאיכא כולו שיער מגולח — מכלל מדאיצטריך ליה קרא לאשמועינן דליגלח כולו. דאי לאו האי קרא הוה אמינא דברובו סגי ליה, דרובו כבולו דאורייתא. **האי** — "ביום השביעי יגלחנו" בנזיר טמא הוא דכתיב, אבל בנזיר טהור — לא כתיב אלא "וגילח את שער ראש נזרו", דלא משמע ליה הכי. **מחכו עלה במערבא** — אהא אתקפתא דרבי יוסי ברבי חנינא. **דמכדי נזיר טמא דבתער מנלן מנזיר טהור יליף** — מדכתיב ביה תער, אי לרבי כדאית ליה ולתנא קמא כדאית ליה וכדלעיל. והוא הדין נמי דליתי נזיר טהור מנזיר טמא: מה נזיר טמא כו'. והכא הוא דגלי רחמנא כולו, הא בעלמא — רובו כבולו, וכדרב אחא בריה דרב איקא. ואם תאמר: ליגמר מיניה! הא לא אפשר, משום דהוו להו נזיר ומצורע שני כתובין כאחד. **וצמח ראשו וחזר וגילחן** — נמי לאותן שתי שערות. **מהו** — מי אמרינן: כיון דמעיקרא כי שייר אותן שתי שערות לא עשה ולא כלום, השתא נמי כיון דהדר וצמח — לא עשה ולא כלום, דכמאן דמגלח שתי שערות מעיקרן דמי, ומעכבי. או דלמא: כיון דהשתא קא מיגלח להו, להאי דהדר צמח לא חיישינן, ולא מעכבי. **גילח שערה קמיבעיא ליה לרבא** — פשיטא דכיון דגילח את כל ראשו לבר מהנך שתי שערות, דכי הדר גילח אחת מהן ונשרה חבירתה — שפיר, דקאזיל ומיגלח כי אורחיה כמאן דאזיל ומגלח שערו, ולההיא דנשרה — מאי הוה ליה למיעבד? **אלא אימא נשרה אחת וגילח אחת קמבעיא ליה** — מי אמרינן: כיון דכל שערו גילח חוץ משער אחת — שפיר דמי, דהא לא שייר שתי שערות בלא גילוח. או דלמא: כיון דמעיקרא שייר לו שתי שערות — לאו כלום עבד, וכי חזר וגילח אחת לאחר נשירתה דחבירתה — נמי לאו כלום עבד, דכיון דלא הוי השתא בראשו אלא שערה אחת — לא איקרי גילוח, וכנשרו שניהם דמי. דכי היכי דאם גילח ושייר שערה אחת שפיר גילח, דשערה כנטולה דמי, הכי נמי כי נשרה אחת — משעת נשירותה הויא חבירתה כנטולה, וכי חזר וגילחה — לאו כלום עבד, דכנטולה דמיא. אמר ליה אי אמרת גילוח אין כאן — דדמי ליה כמי שיש שיער בבאן. [**וכי**] **קאמינא** [**אף על פי**] **ששיער אין כאן מצות גילוח אין כאן** — ומיהו בדיעבד שפיר דמי. **משנה נזיר חופף ומפספס** — חופף כמו "חופף עליו כל היום" (דברים לג), לשון מגרד, ובלעז פרי"ר. **מפספס** — שמפריד שערותיו זו מזו, אבל לא במסרק. **גמרא אתאן** — לרבי יהודה דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. **להשיר נימין המדולדלים** — מן הראש, אבל עדיין לא נעקרו לגמרי. וכיון דמתכוין להשיר, כי סורק במסרק הוה ליה דבר שמתכוין, ואסור. **אי אמרת מפני המשרת תנן כלל כלל לא** — דמשמע: לא יחוף בשום אדמה, גזירה שאינה משרת מפני המשרת.

מקרא

1 הָא "גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" מֵהֶם. אָמַר רָב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב
2 אִיקָא — מִדְּקָתָנֵי: אוֹ שֶׁשִּׁיְּרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לֹא עָשָׂה כֹּלוּם — זֹאת אוֹמֶרֶת דְּרוּבוֹ חָשׁוּב
3 כְּבוּלוֹ מִדְּאוֹרַיְיתָא. דְּמִדְּכְתִיב הָכָא "וְגִילַח אֶת רֹאשׁוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי" וְלֹא מִיצְטְרִיךְ לֵיהּ
4 לְמִיכְתַּב "בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ" לוֹמַר דְּלֹא חָשִׁיב גִּילּוּחַ עַד דְּאִיכָּא כּוּלּוֹ שֵׂעָר מְגֻלָּח —
5 מִכְּלַל מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ קְרָא לְאַשְׁמוּעִינָן
6 דְּלִיגְלַח כּוּלּוֹ. דְּאִי לָאו הַאי קְרָא הַוָּה אֲמִינָא
7 דְּרוּבוֹ סְגִי לֵיהּ, דְּרוּבוֹ כְּבוּלוֹ דְּאוֹרַיְיתָא. **הַאי** —
8 "בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ" בְּנָזִיר טָמֵא הוּא דִּכְתִיב,
9 אֲבָל בְּנָזִיר טָהוֹר — לֹא כְּתִיב אֶלָּא "וְגִילַח אֶת
10 שַׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ", דְּלֹא מִשְׁמַע לֵיהּ הָכִי. **מְחַכּוּ**
11 **עָלָה בְּמַעֲרָבָא** — אַהָא אִתְּקַפְתָּא דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
12 חֲנִינָא. **דְּמִכְּדֵי נָזִיר טָמֵא דְּבַתַּעַר מִנְּלַן מִנָּזִיר**
13 **טָהוֹר יְלִיף** — מִדְּכְתִיב בֵּיהּ תַּעַר, אִי לְרַבִּי
14 כְּדַאִית לֵיהּ וּלְתַנָּא קַמָּא כְּדַאִית לֵיהּ וּכְדַלְעֵיל.
15 וְהוּא הַדִּין נַמִּי דְּלִיתֵי נָזִיר טָהוֹר מִנָּזִיר טָמֵא: מַה
16 נָזִיר טָמֵא כּוּ'. וְהַכָּא הוּא דְּגָלֵי רַחֲמָנָא כּוּלּוֹ, הָא
17 בְּעַלְמָא — רוּבוֹ כְּבוּלוֹ, וּכְדַרְב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב
18 אִיקָא. וְאִם תֹּאמַר: לִיגְמַר מִינֵּיהּ! הָא לָא אֶפְשַׁר,
19 מִשּׁוּם דַּהֲווּ לְהוּ נָזִיר וּמְצוֹרָע שְׁנֵי כְּתוּבִין כְּאֶחָד.
20 **וְצִמַּח רֹאשׁוֹ וְחִזֵּר וּגִילְחָן** — נַמִּי לְאוֹתָן שְׁתֵּי
21 שְׂעָרוֹת. **מְהוּ** — מִי אֲמִרִינָן: כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא כִּי
22 שַׁיְּיר אוֹתָן שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם,
23 הַשְׁתָּא נַמִּי כֵּיוָן דַּהֲדַר וְצִמַּח — לֹא עָשָׂה וְלֹא
24 כְּלוּם, דִּכְמַאן דְּמִגְלַח שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מֵעִיקָּרָן דְּמִי,
25 וּמְעַכְּבִי. אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דַּהֲשְׁתָּא קָא מִיגְלַח לְהוּ,
26 לְהַאי דַּהֲדַר צִמַּח לָא חַיִּישִׁינָן, וְלֹא מְעַכְּבִי. **גִּילַח**
27 **שַׂעֲרָה קַמִּיבְעֵיָא לֵיהּ לְרַבָּא** — פְּשִׁיטָא דְּכֵיוָן
28 דְּגִילַח אֶת כָּל רֹאשׁוֹ לְבַר מֵהַנְּךְ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת,
29 דְּכִי הַדַּר גִּילַח אַחַת מֵהֶן וּנְשַׁרָה חֲבִירָתָהּ —
30 שַׁפִּיר, דְּקָאזֵיל וּמִיגְלַח כִּי אֹרְחֵיהּ כְּמַאן דְּאָזֵיל
31 וּמְגַלַּח שַׂעְרוֹ, וּלְהַהִיא דְּנִשְׁרָה — מַאי הַוָּה לֵיהּ
32 לְמֵעְבַּד? **אֶלָּא אֵימָא נִשְׁרָה אַחַת וְגִילַח אַחַת**
33 **קַמִּבְעֵיָא לֵיהּ** — מִי אֲמִרִינָן: כֵּיוָן דְּכָל שַׂעְרוֹ גִּילַח
34 חוּץ מִשַּׁעַר אַחַת — שַׁפִּיר דָּמֵי, דְּהָא לָא שַׁיְּיר
35 שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּלָא גִּילּוּחַ. אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן
36 דְּמֵעִיקָּרָא שַׁיְּיר לוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת — לָאו כְּלוּם
37 עָבַד, וְכִי חָזַר וּגִילַח אַחַת לְאַחַר נְשִׁירָתָהּ
38 דְּחֲבִירָתָהּ — נַמִּי לָאו כְּלוּם עָבַד, דְּכֵיוָן דְּלָא הַוֵּי
39 הַשְׁתָּא בְּרֹאשׁוֹ אֶלָּא שְׂעָרָה אַחַת — לָא אִיקְרֵי
40 גִּילּוּחַ, וּכְנִשְׁרוּ שְׁנֵיהֶם דָּמֵי. דְּכִי הֵיכִי דְּאִם גִּילַח
41 וְשַׁיְּיר שְׂעָרָה אַחַת שַׁפִּיר גִּילַח, דְּשַׂעֲרָה כִּנְטוּלָה
42 דָּמֵי, הֵכִי נַמִּי כִּי נִשְׁרָה אַחַת — מִשְּׁעַת נְשִׁירוּתָהּ
43 הַוְיָא חֲבִירָתָהּ כִּנְטוּלָה, וְכִי חָזַר וּגִילְחָהּ — לָאו
44 כְּלוּם עָבַד, דִּכְנִטּוּלָה דָּמְיָא. אָמַר לֵיהּ אִי אָמְרַתְּ
45 גִּילּוּחַ אֵין כָּאן — דְּדָמֵי לֵיהּ כְּמִי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר
46 בְּבָאן. [**וְכִי**] **קָאמִינָא** [**אַף עַל פִּי**] **שֶׁשֵּׁעָר אֵין**
47 **כָּאן מִצְוַת גִּילּוּחַ אֵין כָּאן** — וּמִיהוּ בְּדִיעְבַד
48 שַׁפִּיר דָּמֵי. **מִשְׁנָה נָזִיר חוֹפֵף וּמְפַסְפֵס** —
49 חוֹפֵף כְּמוֹ "חוֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם" (דִּבְרֵי הַיָּמִים לג),
50 לְשׁוֹן מְגָרֵד, וּבְלַעַז פְּרִי"ר. **מְפַסְפֵס** — שֶׁמַּפְרִיד
51 שְׂעָרוֹתָיו זוֹ מִזּוֹ, אֲבָל לֹא בַּמַּסְרֵק.
52 **גְּמָרָא אִתְּאָן** — לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: דָּבָר
53 שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין אָסוּר. **לְהַשִּׁיר נִימִין הַמְּדוֹלְדָּלִים** —
54 מִן הָרֹאשׁ, אֲבָל עֲדַיִין לֹא נֶעְקְרוּ לְגַמְרֵי. וְכֵיוָן
55 דְּמִתְכַּוֵּין לְהַשִּׁיר, כִּי סוֹרֵק בְּמַסְרֵק הַוָּה לֵיהּ דָּבָר
56 שֶׁמִּתְכַּוֵּין, וְאָסוּר. **אִי אֲמַרְתְּ מִפְּנֵי הַמְּשָׁרֵת תָּנֵן**
57 **כְּלָל כְּלָל לָא** — דְּמִשְׁמַע: לֹא יַחוֹף בְּשׁוּם אֲדָמָה, גְּזֵירָה שֶׁאֵינָהּ מְשָׁרֵת מִפְּנֵי הַמְּשָׁרֵת.

גמרא

תוספות

אמר מר וכו' או ששיירו שתי שערות לא עשו ולא כלום וכו' זאת אומרת דרובו כבולו דאורייתא — מדגלי רחמנא גבי נזיר "ביום השביעי יגלחנו" דלא איצטריך, דכבר כתיב "וגילח", אלא לאשמועינן דבעינן תגלחת מצוה שלימה, שלא שיירה כלום. **הכא** הוא דבעי כולו הא בעלמא רובו כבולו. אומר הר"ם: דבעלמא קיימי. מיהו, פאת זקן אמר סוף פרק "המצניע" (שבת צד,ב) דמלא פי הזוג מיחייב, דמשמע פורתא.

מתקיף לה רבי יוסי ברבי חנינא האי בנזיר טמא כתיב — [דכתיב "ביום השביעי יגלחנו"] דמשמע כולו, ובריירתא משתמעא אף בנזיר טהור שידא שתי שערות מעכבות.

מחכו עלה במערבא — בפרק קמא דסנהדרין: (יז,ב) אמר: מחכו עלה במערבא — היינו רבי יוסי ברבי חנינא, והכא אשכחן מחכו על דבריו.

מכדי נזיר טמא [דבתער מנלן] מנזיר טהור יליף (דבתער) וליתי נזיר טהור וליליף מנזיר טמא — דשתי שערות מעכבות.

נזיר שגילח ושייר שתי שערות — ובאותה שעה לא גילח יפה, ואחר כך המתין לגלח שתי שערות עד אשר [צמחו שער] ראשו, וחזר וגילחן לאותן שתי שערות לבד. מי אמרינן: אותו תגלחת שתי שערות לא כלום הוא, [הואיל] וכשגילחן ראשו מלא שער. **נזיר** שגילח והניח שתי שערות וגילח אחת ונשרה אחת — כלומר, השניה, מהו? מי אמרינן: כיון דלא גילח שתי שערות לאו גילוח הוא, ששתי שערות אית בהו שיעור גילוח. או דלמא: השתא מיהא לאו איכא שער כלל.

אמר [ליה] רב אחא מדפתי לרבינא גילח שערה מבעיא ליה לרבא — בתמיה. כלומר, הא ודאי גילוח הוי, כיון שבא לגלח הוי שיעור גילוח.

אימא נשרה אחת וגלח אחת — כשבא לגלח שיער. הכי גרס רש"י: מי אמרינן השתא מיהא שיער [אין כאן]? אמר ליהן: גילוח אין כאן, שיער אין כאן. **אי** שיער אין כאן יש כאן גילוח הכי קאמר אף על פי ששיער אין כאן מצות גילוח [אין] כאן — הואיל דבתגלחת ראשונה שייר שתי שערות, ובתגלחת זאת לא היה רק שער אחת.

נזיר חופף ומפספס — *פרי"ר בלע"ז, שיחוף ראשו בנתר ובאדמה. אף כי פעמים שמשיר שיער — דבר שאין מתכוין הוא, ומותר לרבי שמעון. ומפספס — שמבדיל שערות זו מזו, אף כי פעמים שמשיר.

אבל לא סורק — בגמרא משמע דסתם סורק מתכוין להסיר השער.

רבי יהודה אומר לא יחוף — כדאמר בגמרא.

[**כל**] הסורק] להסיר נימין המדולדלות — שאינן מחוברות יפה ונוחין להנתק.

[**מפני** שהיא] משרת תנן — לא יחוף אותו באדמה מין המשרת דוקא. או דלמא מפני שמשרת — דכל אדמה גזרינן אטו אותה דמשרת. **נזיר** שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה — שהתרו בו על כל פעם ופעם שהוא שותה — חייב על כל אחת ואחת. וכמו כן תגלחת וכן טומאה, כדמפרש ואזיל.

אמר

תוספות

אמר רבה בר רב כהנא מקרא מלא דבר הכתוב לא יטמא כשהוא אומר לא יבא — גבי נזיר כתיבי הני קראי, להזהירו על הטומאה, להזהירו על הביאה. כדמפרש בסמוך כשנכנס לאהל המת, אם [התרו] בו משום "לא יטמא" ומשום "לא יבא" — לוקה שתים, ושתידהם היו בבת אחת. אבל טומאה לא משכחת לה שיתחייב שתים אם התרו בו "אל תטמא", ובסמוך מייתי מתניתין לאוהבו.

דאמר רב הונא נזיר שעומד בבית הקברות והושיטו לו מתו — דעל הקברות הוא מוזהר כבהן גדול. או מת אחר, ונגע בו — חייב, ואמאי? הא מיטמא וקיימא! שמע מינה אפילו טומאה וטומאה. **איתיביה** אביי נזיר שהיה מת מונח לו על כתיפיו וכו' יכול יהא חייב תלמוד לומר "לא יחלל". ויש אומרים: דהא לא כתב גבי אזהרת טומאה. וגם בסמוך אמר בהדיא ד"להחלו" אתא לדרשא, ו"להחלו" בכהן כתיב. ומדמי נזיר לכהן גדול, דלקמן פרק "כהן גדול" (מח,א) למידין מהדדי לגזירה שוה מ"אמור" "אמור".

אמר ליה — רב יוסף: ותקשה לך מתניתין, דתנן: היה מטמא כל היום אינו חייב אלא אחת. אמרו לו "אל תטמא" "אל תטמא" חייב על כל אחת ואחת, אף על גב דמחולל ועומד. **אלא** קשיא — אלא על ברחך סמי דר בריתא מקמי מתניתין. **לא** קשיא — אביי בא לתרץ מתניתין ובריתא: כאן שהוא מחובר למת [והתרו בו] ומושיטים לו מת אחר — לא מיחייב, דהוה ליה [מחולל] ועומד. כאן שלא בחבורים — שפירש כבר מהמת, והושיטו לו מת אחר. שפירש מן הראשון ואמרו לו "אל תטמא" — אין כאן מחולל ועומד, ותוספת אף בו ביום (בשעה) שנוגע במת הנוגע [בו] יטמא שבעת ימים, כדדרשינן בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לז,ב): "כל אשר יגע בו הטמא יטמא שבעה" — ודיקרב מיסאב, ואחרי שפירש — תוספת טומאה.

וטומאה בחיבורין דאורייתא — כלומר, וכי בעלמא שאר נוגע, וכי יהיה הנוגע טמא משום דיקרב בדיקרב דאורייתא? והאמר רבי יצחק בר יוסי: [לא] אמרו טומאה בחיבורין, פירוש: דיקרב בדיקרב, אלא לענין תרומה וקדשים. בזה אמרינן טומאה שיהיה כנוגע במת — לטמא תרומה וקדשים, אבל לנזיר לסתור ולהביא קרבן טומאה, וכן לענין להמנע מעשות פסח — לא העמידו דבריהן. ואי דאורייתא מאי שנא? **בחבורי** אדם באדם — פירש רבינו יצחק: שהשלישי הנוגע בנוגע במת, דההוא ודאי מדרבנן, טמא שבעה. דכי אמר דיקרב בדיקרב דאורייתא — דוקא דנגע בנוגע במת. ובפרק "אין מעמידין" (שם) אמר: העיד יוסף בן יועזר דיקרב בדיקרב מסאב. ופריך: דאורייתא הוא "כל אשר יגע בו הטמא יטמא"! ומסיק: דאורייתא — בחיבורין טמא שבעה, שלא בחיבורין — טומאת ערב, ואתו אינהו וגזור אף שלא בחיבורין טמא שבעה, ואתא יוסף בן יועזר ושרא. ולפירוש רבינו יצחק [נפרש]: דאורייתא בחיבורין — היינונגע בנוגע במת. אבל רש"י פירש התם: ואתו אינהו וגזרו שלא בחיבורין, אף אם פירש לגמרי. **מאי** שנא טומאה דלא דהא מיטמא וקאי — ואין כאן תוספת [טומאה] קרינא ביה (טומאה), הא מיטמא וקאי, ודומיא דטומאה דלא לקי, כגון מת על כתיפו והושיטו לו מת אחר קודם שפירש מן הראשון. טומאה [וביאה] נמי היכא דמת על כתיפו והלך לאהל המת, והתרו בו משום "לא יבא" ומשום "לא יטמא" — הא מיטמא וקאי, ואמאי לקי על הביאה? ואי בנוגע במת ופירש, ונכנס לאהל המת — הא אפילו טומאה וטומאה לוקה שתים, שהרי אין כאן מחולל ועומד. [**כאן** בבית] — נכנס בבית שבתוכו מת ולא נטמא קודם לכן — אז לקי שתים, על "לא יטמא" ועל "לא יבא", שבביאה אל הבית באו שתים עליו. **כאן** בשדה — כלומר, כל טומאה וטומאה בלא אהל לא משכחת שיתחייב שתים בבת אחת, שהרי אם נגע בשני מתים בבת אחת — כולה חדא התראה היא, דהתראה דלאו דטומאה דידיה היא, ואם היה טען מת על כתיפו והתרו בו על הטומאה, והושיטו לו מת אחר — מחולל ועומד הוא, ואין כאן תוספת טומאה מן השני. מורינו הר"ם. ופירוש הקונטרס קשה להבין.

בבית

רש"י

מקרא מלא דבר הכתוב — בנזיר "לא יטמא להם במותם" — להזהירו על הטומאה, וכשחזר ואמר "כל ימי הזירו לה' על כל נפשות מת לא יבא" — חזר והזהירו על ביאת אהל שבו מת, לומר לך: שאם ניטמא במת וחזר ונכנס באהל שיש בו מת — חייב שתים. **אבל טומאה וטומאה** — אבל אם נטמא במת, וחזר ונגע במת אחר בעוד שהוא נוגע במת ראשון, אף על פי שהתרו בו — אינו חייב אלא אחת, דהא מיטמא וקאי. **דאמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר** — כלומר, או מתו או מת אחר. והאי דקאמר "מתו" — לאו דוקא, שהוא אינו מוזהר ליטמא בשום קרוב שלו, לא באביו ולא באמו. **חייב** — מלקות אף על טומאות שניהן. **איתיביה אביי כהן שהיה לו מת מונח על כתיפו כו' יכול יהא חייב תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל** — והוא הדין לכהן הדיוט ונזיר נמי. **שאינו מחולל** — שעדיין לא נטמא — בו דיבר הכתוב "לא יטמא", ואם נטמא לוקה. יצא זה שנוגע במת אחר, שכבר הוא מחולל באותו מת שמונח על כתיפו. ושמע מינה: דאילו בטומאה וטומאה — אינו חייב, וקשיא לרב יוסף, דאחד נזיר ואחד כהן הדיוט ואחד כהן גדול כולן הוקשו לענין טומאה שלא ליטמא במת. **אמר ליה ותיקשי לך מתניתין** — אברייתא, דהא תנן דאפילו בטומאה וטומאה חייב על כל אחת ואחת. **שלא בחיבורין** — דנגע במת זה, והלך ונטמא במת אחר. ודכוותה נמי במתניתין דמיחייב על כל אחת ואחת — כגון שנטמא בזה והלך ונגע במת אחר. וכי תניא הכא דאינו חייב אלא אחת — בטומאת חיבורין, שבעוד שמונח לו מת על כתיפו נגע במת אחר. וכדתני לה בהדיא, דהכא הוא דאינו חייב אלא אחת, דבטומאה אחת דמי, הואיל ולא נסתלק מטומאה ראשונה. **וטומאת חיבורין** — מי הויא לה דאורייתא כחדא טומאה? משום דהוי מחובר עדיין במת ראשון קאמרת לה דכי הדר נגע במת זה הויא לה לכולה חדא טומאה מדאורייתא? **והא אמר רב יצחק בר יוסף לא אמרו טומאה בחיבורין** — אם אדם נוגע ידו במת ואוחז בו, וידו אחרת נתונה ביד חבירו — לא אמרת שיהא גם אותו חבירו כמי שהוא מחובר ונוגע בטומאה זו אלא לענין קדשים ותרומה, שאינו יכול לאכול בהן עד שבעה. אבל לענין נזיר, לסתור נזירותו ולהביא קרבן על הטומאה, ולעושה פסח שלא לעשותו בשביל שהוא טמא — לא אמרינן שתהא טומאה בחיבורין. **ואי אמרת דמדאורייתא** — הוי חשוב טומאת חיבורין בטומאה אריכתא. **מאי שנא** — נזיר ועושה פסח מקדשים ותרומה? **הכי גרסינן: כאן בחיבורי אדם באדם כאן בחיבורי אדם במת** — כלומר: מי דמי? ההוא בחיבורי אדם באדם, שזה נוגע במת והוא בחבירו, ומשום הכי לא חשיבא ליה טומאת חיבורין לענין נזיר ועושה פסח. אבל הכא — טומאת חיבורי [אדם] במת הויא, ומשום הכי הויא לה טומאת חיבור חשיבא כחדא, ואינו חייב אלא אחת, דהא מיטמא וקאי, ואמר מר שמי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל, והוקשו נזיר וכהנים כאחת לענין הפרשת טומאה. **טומאה וביאה נמי הא מיטמא ליה** — קודם שנאהל באהל, ואמאי מיחייב? ואי נמי מכיון דנכנס באהל שהמת שם הוה ליה טמא, וכי הדר נגע אמאי חייב? **כאן בבית כאן בשדה** — כי אמרינן אגן דחייב על הביאה ועל הטומאה — כגון דנכנס בבית שהמת לתוכו, דטומאה וביאה בהדי הדדי אתיין. ואידך דאמרן: יצא זה שמחולל ועומד — כגון שנגע במת שבשדה והדר נכנס באהל שמת תחתיו, דפטור, לפי שכבר הוא מחולל ועומד.

בבית

גמרא אִיתְּמַר, אָמַר רַבָּה אָמַר רַב הוּנָא: מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב "לֹא יִטַּמָּא", כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא יָבֹא" - לְהַזְהִירוֹ עַל הַטּוּמְאָה, לְהַזְהִירוֹ עַל הַבִּיאָה. אֲבָל טוּמְאָה וְטוּמְאָה - לֹא. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: הָאֱלֹהִים! אָמַר רַב הוּנָא אֲפִילּוּ טוּמְאָה וְטוּמְאָה. דְּאָמַר רַב הוּנָא: נָזִיר שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר, וְנָגַע בּוֹ - חַיָּיב. אַמַּאי? הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵים! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, אָמַר רַב הוּנָא אֲפִילּוּ טוּמְאָה וְטוּמְאָה. - אִיתְּיִבִיהּ אַבָּיֵי: כֹּהֵן שֶׁהָיָה לוֹ מֵת מוּנָּח עַל כְּתֵיפוֹ, וְהוֹשִׁיטוּ לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר, וְנָגַע בּוֹ, יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יְחַלֵּל" - בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְחוּלָּל, יָצָא זֶה שֶׁהוּא מְחוּלָּל וְעוֹמֵד! - אֲמַר לֵיהּ: וְתִיקְשֵׁי לָךְ מַתְנִיתִין, דִּתְנַן: הָיָה מִיטַּמֵּא לַמֵּתִים כָּל הַיּוֹם - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, אָמְרוּ לוֹ "אַל תִּטַּמֵּא" "אַל תִּטַּמֵּא" - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְאַמַּאי? הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵים! אֶלָּא קָשְׁיָא אַהֲדָדֵי! - לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בְּחִיבּוּרִין, כָּאן - שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין. - וְטוּמְאָה בְּחִיבּוּרִין דְּאוֹרַיְיתָא? הָא אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לֹא אָמְרוּ טוּמְאָה בְּחִיבּוּרִין אֶלָּא לִתְרוּמָה וְקָדָשִׁים, אֲבָל לְנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח - לֹא. וְאִי אָמְרַתְּ דְּאוֹרַיְיתָא, מַאי שְׁנָא? - כָּאן - בְּחִיבּוּרֵי אָדָם בְּאָדָם, כָּאן - בְּחִיבּוּרֵי אָדָם בְּמֵת. אֲבָל טוּמְאָה וְטוּמְאָה לָא, דְּהָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵים. - טוּמְאָה וּבִיאָה נַמִּי, הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי! - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּאן בַּבַּיִת, כָּאן בַּשָּׂדֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גמרא

הגמרא דנה בדין נזיר שנטמא וחזר ונטמא: **אִיתְּמַר, אָמַר רַבָּה אָמַר רַב הוּנָא, מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב** – בפסוק האמור בנזיר (במדבר ו ז) **לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם**, כלולים כל סוגי הטומאות, ובהם גם טומאת מגע או משא [שנטמא על ידי נגיעה במת] וגם טומאת אהל [שנטמא בביאתו לאהל שיש בו מת], שבכל המקרים הללו אם נטמא חייב מלקות, ואם כן **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** – כשהתורה מוסיפה לכתוב פסוק נוסף (במדבר ו ו) 'עַל נֶפֶשׁ מֵת **לֹא יָבֹא**', מה בא ללמדנו, אלא שהפסוק 'לא יטמא' בא **לְהַזְהִירוֹ עַל הַטּוּמְאָה** למת, והפסוק 'לא יבא' בא **לְהַזְהִירוֹ עַל הַכִּיאָה** לבית שיש בו מת, שאם נכנס עובר בשני איסורים, 'לא יטמא' שנטמא בכניסתו, ו'לא יבא' שאסור לו לבוא לאהל המת, ואם התרו בו משום שני האיסורים לוקה על שניהם. **אֲבָל טוּמְאָה וְטוּמְאָה** – אם נטמא על ידי נגיעה במת ובעודו נוגע בו חזר ונגע שוב במת אחר, **לֹא** יתחייב מלקות פעמיים, ואפילו אם התרו בו על כל נגיעה בפני עצמה, מכיון שנגיעתו במת השני אינה מוסיפה על טומאתו, כמבואר להלן.

וְרַב יוֹסֵף אָמַר, הָאֲלֹהִים – הריני נשבע **שֶׁאָמַר רַב הוּנָא** שנזיר לוקה פעמיים **אֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה וְטוּמְאָה, דְּאָמַר רַב הוּנָא, נָזִיר שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת**, וכבר נטמא בשעה שנגע בקבר או האהיל עליו בתוך ארבע אמות, **וְהוּשִׁיטוּ לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר** – אחד משבעת קרוביו שמת שאסור לו להיטמא להם, או מת אחר, **וְנָגַע בּוֹ, חַיָּיב** על נגיעה זו מלקות אם התרו בו, ולכאורה יש לשאול, **אַמַּאי** – מדוע חייב, **הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵים** – הלא ודאי קודם לכן נגע או האהיל על קבר והוא כבר טמא, ונגיעתו במת לא הוסיפה כלום לטומאתו, **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּה** שמה **שֶׁאָמַר רַב הוּנָא** שהפסוק 'לא יבא' מלמד שנזיר לוקה פעמיים, זה **אֲפִילּוּ** במקרה של **טוּמְאָה וְטוּמְאָה**, דהיינו שהיה טמא ואחר כך נגע שוב במת, שגם אז לוקה פעמיים.

אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי על רב יוסף, **כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהָיָה לוֹ מֵת מוּנָּח עַל כְּתֵיפוֹ, וְהוּשִׁיטוּ לוֹ מֵתוֹ וּמֵת אַחֵר וְנָגַע בּוֹ, יָכוֹל** – שמא נאמר **שֶׁהָא חַיָּיב** על נגיעתו במת השני, אף שלא נוספה בו טומאה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – נאמר בפסוק (ויקרא כא יב), 'וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו', ומשמע מהפסוק שהאיסור לכהן גדול להיטמא הוא רק **כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְחוּלָּל** [–טמא], דהיינו כהן גדול טהור, שבטומאה שהוא נטמא עכשיו הוא נהיה מחולל, **יָצָא זֶה**, כהן גדול שכבר נטמא, **שֶׁהוּא מְחוּלָּל וְעוֹמֵד**, ואינו נהיה מחולל בטומאה השניה. ולפי ברייתא זו כן הדין גם בנזיר. וקשה מכאן על דברי רב יוסף בשם רב הונא שאמר בנזיר שלוקה פעמיים אפילו בטומאה וטומאה.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, **וְתִיקְשֵׁי לָךְ מַתְנִיתִין** על הברייתא שהבאת, **דְּתָנֵן** במשנתינו (ע"א), נזיר **שֶׁהָיָה מִיטַּמֵּא לַמֵּתִים כָּל הַיּוֹם** והתרו בו רק פעם אחת, **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות וקרבן **אֶלָּא** על פעם **אַחַת**, אבל אם התרו בו לפני כל פעם שנטמא **וְאָמְרוּ לוֹ 'אַל תִּטַּמֵּא' 'אַל תִּטַּמֵּא'**, **חַיָּיב** מלקות וקרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מהפעמים שנטמא, **וְאַמַּאי** – מדוע במשנתינו לוקה על כל פעם שנטמא, **הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵים** – הלא הוא עומד בטומאתו מהפעם הראשונה שנטמא. ומבואר במשנה שאם נטמא וחזר ונטמא לוקה פעמיים, **אֶלָּא קַשְׁיָא אַהֲדָדֵי** – מוכח שהמשנה והברייתא סותרות זו את זו, ואנו מוכרחים לומר שדברי הברייתא טעות הם, וממילא אין להקשות על דברי מהברייתא.

אביי מתרץ את קושיית רב יוסף: לעולם **לֹא קַשְׁיָא** מהמשנה לברייתא, **כָּאן** – בברייתא שאמרה שאינו לוקה אלא פעם אחת, מדובר שהנזיר נטמא בפעם השניה **בְּחִיבּוּרִין**, כלומר שנגע במת השני בשעה שעדיין היה נוגע במת הראשון, ולכן חייב מלקות רק על פעם אחת, כיון שהנגיעה במת השני לא הוסיפה כלום בטומאתו. אבל **כָּאן** – במשנה שאמרה שגם בטומאה וטומאה לוקה פעמיים, מדובר שהנזיר נטמא בפעם השניה **שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין**, כלומר שנגע במת השני אחרי שהפסיק לנגוע במת הראשון, ונמצא שנגיעתו במת השני הוסיפה בטומאתו, שהרי משעה שאינו נוגע עוד במת הראשון, אם אדם אחר יגע בו, יטמא השני רק עד הערב, ועכשיו כשנוגע שוב במת, אם אדם אחר יגע בו, יטמא השני שבעת ימים, כדין הנוגע בטמא מת בחיבורין, וכיון שהוסיף בנגיעה השניה על טומאתו לכן לוקה גם עליה.

הגמרא מקשה על תירוצו של אביי: **וְטוּמְאָה בְּחִיבּוּרִין דְּאוֹרַיְיתָא, הָא** – הלא **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יַנַּאי, שֶׁלֹּא אָמְרוּ** את הדין של **טוּמְאָה בְּחִיבּוּרִין אֶלָּא לְגַבֵּי תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים**, שהנטמא ב'טומאה בחיבורין' אסור באכילת תרומה וקדשים שבעה ימים, ואם יגע בהם יטמא אותם, **אֲבָל לְגַבֵּי נָזִיר וְלְגַבֵּי עוֹשֶׂה פֶּסַח** שנטמאו ב'טומאה בחיבורין', **לֹא** יהיה דינם כאילו נגעו במת עצמו, שהנזיר יסתור את נזירותו, והעושה פסח יהיה אסור בעשיית הפסח, אלא דינם ככל נוגע בטמא מת, שהנזיר אינו סותר את נזירותו, והעושה פסח מותר בעשיית הפסח, **וְאִי אָמְרִתְּ** ש'טומאה בחיבורין' **מִדְּאוֹרַיְיתָא, מַאי שְׁנָא**. אלא ודאי שדין 'טומאה בחיבורין' הוא מדרבנן, ואם כן אי אפשר לבאר שהמשנה שחייבה מלקות פעמיים בטומאה וטומאה מדברת בטומאה בחיבורין. ומוכח שהמשנה סוברת שגם בלי שהוסיף טומאה בנגיעה השניה חייב שתים, וכדברי רב יוסף.

מתרצת הגמרא: **כָּאן** – רבי ינאי שאמר שטומאה בחיבורין היא מדרבנן ולכן גזרו טומאה זו רק לענין תרומה וקדשים, מדבר **בְּאוֹפֶן** של **חִיבּוּרֵי אָדָם בְּאָדָם**, כלומר, ראובן נוגע בשמעון, שנוגע בלוי, שנוגע במת, שבמקרה זה ראובן טמא מדאורייתא רק עד הערב, ומדרבנן טמא שבעה ימים לגבי תרומה וקדשים [ולא לגבי נזיר ופסח], אבל **כָּאן** – במשנה שחייבה את הנזיר פעמיים מלקות אם נטמא וחזר ונטמא משום שבנגיעה השניה יש תוספת טומאה, מדובר **בְּחִיבּוּרֵי אָדָם בְּמֵת**, כלומר, ראובן נוגע בשמעון, שנוגע במת, שבמקרה זה ראובן טמא מדאורייתא שבעה ימים כנוגע במת עצמו, ולכן הנזיר שנטמא וחזר ונטמא לוקה פעמיים, שהרי נגיעתו במת בפעם השניה הוסיפה על טומאתו מדאורייתא.

הגמרא מקשה על החילוק שאמר אביי בדעת רבה: לפי תירוץ אביי נמצא שרבה שאמר **'אֲבָל טוּמְאָה וְטוּמְאָה לֹא'** מדבר רק באופן שהטומאה היא בחיבורין, שאז הוא אינו מוסיף טומאה בנגיעה השניה כיון **דְּהָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵים** – שהוא עומד בטומאתו, שהרי הוא כבר טמא מנגיעתו הראשונה בטומאה, וב'טומאה וביאה' באותו אופן, כגון שמת מוטל על כתיפו ונכנס לאהל המת, מודה רבה שלוקה פעמיים, ואם כן קשה, **שטוּמְאָה וּבִיאָה נַמִּי הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי** – הלא גם בטומאה וביאה הוא עומד בטומאתו מחמת המת שמוטל על כתיפו, וכניסתו לאהל המת אינה מוסיפה כלום על טומאתו, ומה הסברא לחלק ביניהם ולומר שב'טומאה וטומאה' לוקה רק פעם אחת וב'טומאה וביאה' לוקה פעמיים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּאן בַּבַּיִת** – מה שאמר רבה שבטומאה וביאה לוקה פעמיים, מדובר במקרה שהיה טהור ונכנס לבית שיש בו מת, שהביאה והטומאה באות בבת אחת, ועל זה אמרה תורה שילקה פעמיים, פעם אחת משום 'לא יטמא' ופעם נוספת משום 'לא יבא'. אבל **כָּאן** – מה שאמר רבה שבטומאה וטומאה לוקה רק פעם אחת, מדובר במקרה שהיה **בַּשָּׂדֶה** – שהוא מקום שאין בו גג ואינו נכנס לאהל המת, ואז אין אופן שלוקה פעמיים, שהרי אם נגע בשני מתים בבת אחת והתרו בו משום שניהם, אינו חייב שתים, כיון שההתראה היא רק על הלאו של טומאה, וממילא היתה רק התראה אחת ולוקה רק פעם אחת, ואם היה מת מוטל על כתיפו והושיטו לו מת נוסף ונגע בו, אינו לוקה על השני כיון שהוא כבר מחולל ועומד, ורק באופן שנגע במת אחד ואחרי שפירש ממנו נגע במת נוסף סובר רבה שלוקה פעמיים, כיון שבנגיעה השניה יש תוספת טומאה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקשה הגמרא: לשיטת רבה, איך למד רב הונא מהפסוק 'לא יחללו' שאם הוא מחולל ועומד אינו לוקה על הטומאה השניה, הלא **בְּבֵית נַמִּי** – גם בטומאה וביאה שהעמדנו שמדובר שלא נטמא קודם שנכנס לבית, אין אפשרות שיעבור על איסור טומאה ואיסור ביאה באהל המת כאחד, שהרי אהל המת הוא במלא טומאה בכל חללו, וכֵּיוָן **דְּאַעֵיל יָדֵיהּ אִיסְתָּאֲב** – מיד כשהכניס את ידו נטמא כאילו נגע במת עצמו, ומסתבר שכשנכנס לבית הכניס ידיו בתחילה, ולעומת זאת על ביאה באהל המת אינו חייב עד שיכניס את רוב גופו בתוך האהל, ונמצא שכִּי **עָיֵיל כּוּלֵּי הַאי** – כשהכניס את רוב גופו לאהל המת, **טָמֵא הוּא** כבר משעה שהכניס את ידו, ולא עבר על שני האיסורים בבת אחת, וביאתו אל האהל לא הוסיפה כלום על טומאתו, ומוכח שאף שהוא מחולל ועומד על ידי שנטמא בכניסת ידו לאהל המת, לוקה פעמיים.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, באמת אם **צְרִיךְ** [–הושיט] **יָדוֹ** בתחילה לאהל המת, ואחר כך הכניס את רוב גופו, **מִשּׁוּם טוּמְאָה אִיכָּא** – יש חיוב על הטומאה, אבל **מִשּׁוּם כִּיאָה לֵיכָּא** – אין חיוב על הביאה, כיון שהוא מחולל ועומד והביאה לא הוסיפה כלום על טומאתו, **וְרַק אִם צְרִיךְ גּוּפוֹ** לידיו, כלומר שנכנס אל הבית בגופו וידיו ביחד, ולא הושיט את ידיו תחילה לתוך הבית, **טוּמְאָה וְכִיאָה כַּחֲדֵי חֲדָדֵי קָאָתוּ** – חיוב הטומאה וחיוב הביאה לאהל המת באו כאחד.

דוחה הגמרא: **הָא** – הלא גם במקרה זה אינו צריך ללקות פעמיים, כיון **שאִי אֶפְשָׁר דְּלָא עָיֵיל חוּטְמוֹ בְּרֵישָׁא** – לא יתכן שיכנס לבית בלי שחוטמו יכנס תחילה לפני כל גופו, **וְכבר אז נָחֵת לֵיהּ טוּמְאָה** – נטמא על ידי שחוטמו היה באהל המת, וכשהכניס את שאר גופו כבר היה מחולל ועומד שהרי לא נוספה שום טומאה בהכנסת גופו, ויהיה פטור על הביאה.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, באמת אם **הִכְנִיס** את **יָדוֹ** או את חוטמו בתחילה לאהל המת, ואחר כך הכניס את רוב גופו, **מִשּׁוּם טוּמְאָה אִיכָּא מִשּׁוּם כִּיאָה לֵיכָּא**, ורק אם **הִכְנִיס** את רוב **גּוּפוֹ** לפני ראשו וחוטמו, כגון שהטה את ראשו לאחור והכניס רק את גופו בתחילה, וגם ידיו היו צמודות לגופו, **טוּמְאָה וְכִיאָה כַּחֲדֵי חֲדָדֵי קָאָתְיָין** – חיוב הטומאה וחיוב הביאה לאהל המת באו כאחד, שהרי באותו רגע שנטמא התחייב גם משום ביאה, ואינו מחולל ועומד, ולכן לוקה פעמיים.

דוחה הגמרא: **וְהָא אִי אֶפְשָׁר דְּלָא עָיֵיל אֶצְבַּעְתָּא דְּכַרְעֵיהּ בְּרֵישָׁא** – לא יתכן שיכנס לבית בלי שאצבע רגלו תיכנס תחילה, שהרי היא בולטת לפני גופו, **וְכבר אז נָחֵת לְהוּ טוּמְאָה** – נטמא על ידי שאצבע רגלו היתה באהל המת.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא**, מדובר **כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס** לבית **בְּתוֹךְ שִׁידָּה** או בתוך **תֵּיבָה וּמִגְדָּל** – או בתוך מגדל, שכשהוא נמצא בתוכם הם חוצצים בינו ובין הטומאה, **וּבָא חֲבֵירוֹ וּפָרַע עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה** – והסיר את מכסה השידה או התיבה או המגדל וביטל בכך את החציצה בינו ובין הטומאה, **דְּטוּמְאָה וְכִיאָה כַּחֲדֵי חֲדָדֵי קָאָתְיָין** – שבאופן זה חיוב הטומאה וחיוב הביאה באו כאחד ואינו מחולל ועומד, ולכן לוקה פעמיים.

מַר בַּר רַב אַשִּׁי אָמַר, מדובר **כְּגוֹן דְּעָיֵיל** – שנכנס לאהל **כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס, וְנָפַק נִשְׁמָתֵיהּ אַדְּיָתֵיב** – ובעוד שהוא יושב שם, יצאה נשמתו של הגוסס ומת, **דְּטוּמְאָה וְכִיאָה כַּחֲדֵי חֲדָדֵי קָאָתְיָין.**

הגמרא דנה בדינו של גוסס: **תָּנוּ רַבָּנָן**, כתוב בפסוק לענין איסור טומאה בכהן (ויקרא כא ד), 'לא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלוֹ', ומהתיבה 'לְהֵחָלוֹ' למדים שאדם העומד למות אינו מטמא **עַד שָׁעָה שֶׁיָּמוּת** ממש, שאז הוא נקרא 'חלל', אבל אם הוא מגויד [שנחתכו איבריו] או גוסס אינו מטמא, וכן הדין גם לגבי נזיר. **רַבִּי אוֹמֵר**, למדים זאת מהפסוק בנזיר (במדבר ו ז), 'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם', שמהתיבה 'בְּמֹתָם' למדים שרק משעה שימותו ממש אסור לנזיר להיטמאות להם, אבל **יִטַּמָּא** – מותר לו לנגוע בהם **עַד שֶׁיָּמוּת** החולה, וכן הדין גם לגבי כהן.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינֵיהוּ** – מה החילוק בין תנא קמא ורבי. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – נחלקו מאיזה פסוק משמע יותר לדרוש דין זה שבהן ונזיר מוזהרים על גוסס. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, גּוֹסֵס אִיכָּא בֵּינֵיהוּ, לְמַאן דְּאָמַר** שיש ללמוד **מֵהפסוק** 'לְהֵחָלוֹ', והלימוד הוא שרק על 'חלל' הוזהרו, אם כן **אֲפִילּוּ בְּגוֹסֵס** אסור להם לנגוע, כיון שגם גוסס נקרא 'חלל', משום שרוב גוססים למיתה, אבל **לְמַאן דְּאָמַר** שדורשים מהפסוק 'בְּמֹתָם', דהיינו שדווקא על מת הוזהרו, **עַד שֶׁיָּמוּת, אִין** – אכן הם מוזהרים, אבל בשעה שהוא **גּוֹסֵס, לָא** הוזהרו.

הגמרא דנה מה דורש כל אחד מהתנאים משני הפסוקים: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שלמדים **מֵהפסוק** 'לְהֵחָלוֹ', **הָכְתִיב** גם 'בְּמֹתָם', ומה הוא לומד מפסוק זה. **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי** – צריך הוא את התיבה 'במותם' כדי ללמוד את דינו של רבי, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אוֹמֵר, 'בְּמֹתָם'**, דהיינו למת, **אֵינוֹ מְטַמֵּא, אֲבָל מְטַמֵּא בְּנִגְעָתָם וּבְזִיבָתָם** – אבל מותר לו להיטמאות לקרוביו או לאחרים אם הם טמאים בטומאה אחרת בעודם בחיים, כגון זיבה או צרעת. ודין זה לומד תנא קמא מהפסוק 'במותם'.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שלמדים מהפסוק 'בְּמֹתָם', **הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַאי סְבָרָא** – הלא הוא צריך את הפסוק כדי ללמוד שמותר לנזיר להיטמאות למצורע או לזב, ואיך הוא לומד שני דינים מפסוק אחד. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן לֵימָא קְרָא** – היה צריך להיות כתוב בפסוק 'לא יטמא להם **בְּמוֹת**', **וּמַאי** 'בְּמֹתָם', אלא **שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ תְּרֵתֵי** – מכח יתור זה לומדים מהפסוק שני דינים, גם שנזיר לא מוזהר על הגוסס, וגם שמותר לנזיר להיטמאות למצורע וזב.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שלמדים מהפסוק 'בְּמֹתָם', **הָכְתִיב** – הלא כתוב גם 'לְהֵחָלוֹ', ומה הוא לומד מפסוק זה. משיבה הגמרא: 'לְהֵחָלוֹ' **לְהָכִי הוּא דְּאָתָא** – הפסוק בה לדין שאמרנו לעיל (מב:), **כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְחוּלָּל** – שרק נזיר שעדיין לא נטמא ואינו מחולל מנזירותו חייב אם נגע במת, **יָצָא זֶה שֶׁמְּחוּלָּל וְעוֹמֵד** – שנזיר שכבר נטמא ומחולל מנזירותו אינו חייב אם נוגע שוב במת, כיון שאינו מוסיף כלום על טומאתו.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שלמדים **מֵהפסוק** 'לְהֵחָלוֹ', **הָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַאי סְבָרָא** – הלא הוא צריך את הפסוק כדי ללמוד שנזיר שנטמא וחזר ונטמא אינו חייב על הטומאה השניה, ואיך הוא לומד שני דינים מפסוק אחד. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן לֵימָא קְרָא** – היה צריך להיות כתוב בפסוק 'לא יטמא בעל בעמיו לְהֵחָל', **וּמַאי** לְהֵחָלוֹ, אלא **שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ תְּרֵתֵי** – מכח יתור זה לומדים מהפסוק שני דינים, גם שנזיר אינו מוזהר אלא על מת, וגם שאם נטמא וחזר ונטמא אינו חייב על הטומאה השניה.

הגמרא מקשה על ריש לקיש שאמר שדעת תנא קמא שאסור לנזיר לנגוע בגוסס: **מֵיתִיבִי**, שנינו במשנה (אהלות פ"א מ"ז), **אָדָם אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ, וַאֲפִילּוּ** אם הוא **מְגוֹיָיד** – שנחתכו אבריו והוא מלא פצעים אבל עדיין הוא חי, **וַאֲפִילּוּ** אם הוא **גּוֹסֵס** אינו מטמא, עד שימות. וקשה, **וּלְמַאן דְּאָמַר** – לפי תנא קמא שדורש **מֵהפסוק** 'לְהֵחָלוֹ', ומבאר ריש לקיש בדבריו שנזיר מוזהר גם בגוסס כיון שגם הוא נקרא 'חלל', קשה, **הָא קָתָנֵי** – הלא שנינו במשנה זו במפורש דְּגוסס **אֵינוֹ מְטַמֵּא**. מתרצת הגמרא: **לְעָנְיָן טַמּוּיֵי** – לענין לטמא כמת, באמת גוסס אינו מטמא **עַד דְּנַפְקָא נַפְשֵׁיהּ** – עד שתצא נפשו וימות, אבל **לְעָנְיָן אִתְחוּלֵּי** – שיקרא הגוסס 'חלל', **הָא אִיתְחֵיל** – בגסיסתו הוא כבר נקרא 'חלל', שהרי עומד הוא למות כיון שרוב גוססים למיתה, ולנזיר אסור לנגוע בכל חלל אפילו שאינו נטמא, שהרי למדו את האיסור מהפסוק 'להחלו':

רש"י

בבית — אמאי חייב שתים? הא לא אתיין בהדדי, דכיון דעייל ידיה, דאורחיה דאיניש בהכי — איטמי ליה, דכמאן דנגע בטומאת המת שבפנים דמי, וביאה לא הוי עד דעייל כוליה גופיה. **אלא אמר רבי אלעזר צירף ידו** — כל היכא דהושיט ידו ליכנס תחלה. **משום טומאה איכא משום ביאה ליכא** — ולא הוי כמאן דאתיין טומאה וביאה בהדי הדדי, ואינו חייב אלא אחת, שהרי כבר מחולל ועומד הוא. אלא הכא במאי עסקינן — דצירף גופו, כלומר שהכניס כל גופו כאחד, דטומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין. **צירף גופו** — לאו דוקא. אלא איידי דאמר צירף ידו, קאמר צירף גופו. **והא לא אפשר דלא עייל חוטמו ברישא** — משום דבולט מן הפרצופ, דאורחיה דאינש לכי עייל בביתיה דשוהה ראשו ברישא, ונחית ליה טומאה, ולא הויא [ביאה] עד דעייל ליה כוליה, וכי עייל כוליה גופיה — הא מיטמי וקאי. **אלא אמר רבא הכניס ידו כו'** — אלא היכי משכחת לה — כגון דהכניס גופו, שנכנס כשהוא זקוף, דאתיין להו טומאה וביאה בהדדי, וחייב שתים. ואכתי לא אפשר דלא עייל אצבעתא דכרעיה כו'. **כגון שנכנס** — לבית שבתוכה טומאת מת, בשידה תיבה ומגדל. **תנו רבנן לא יטמא בעל בעמיו להחלו עד שעה שימות** — מותר לעסוק בו, ואינו עובר עליו משום "לא יחלל" עד שעה שימות. והאי קרא קאי בכהן, והוא הדין לנזיר. **רבי אומר לא יטמא להם במותם עד שימות** — והאי קרא בנזיר קאי, והוא הדין בכהן. **משמעות דורשין** — דלמר משמע ליה מהאי קרא דעד שעה שימות, אף על גב דעסיק ביה לא הוי מחולל, ולמר מהאי קרא ד"להחלו". **וריש לקיש אמר גוסס איכא ביניהו** — דלמאן דמשמע ליה מ"להחלו" — אפילו בגוסס קאי ב"לא יחלל", דכיון שהוא גוסס סופו להיות חלל, דקיימא לן (גיטין כח,א): רוב גוסס למיתה, וקאמר דלא יחלל כו'. ולמאן דמשמע ליה מ"במותם" — עד שימות אינו עובר ב"לא יטמא" לא כהן ולא נזיר, אבל בגוסס ליתי לן בה. **אבל מיטמא** — בין נזיר בין כהן בנגעים ובזיבתם, ואינם עוברים במגע הזב לא משום "לא יחלל" ולא משום "לא יטמא". **הא מיבעי ליה להאי סברא** — במותם אין מטמאין, אבל מטמאין בנגעים ובזיבתם. **ולמאן** דדריש ליה להחלו — משום גוסס, הא אתא נמי להכי, למי שאינו מחולל. **אם כן** — דלא נדרוש ליה אלא חד טעמא, נימא קרא "להחל", דמשמע לענין מי שאינו מחולל, ומדקאמר "להחלו" — שמע מינה תרתי. **מיתיבי אדם** — הכי הויא רישא דברייתא ב"העור והרוטב". **מגוייד** — חתוך לאיבריו, ואפילו הכי אינו מטמא. וקשיא לריש לקיש, דמשמע ליה מ"להחלו" דאפילו לגוסס אסור. לא קשיא לענין טמויי — הוא דלא מטמא עד שתצא נפשו ולא בשהוא גוסס, אבל לענין אחולי, מכיון דהוי גוסס — קאי בלאו ד"לא יחלל".

אמר

תוספות

בבית נמי כיון דאעייל ידיה אסתאב — דאהל המת במליא טומאה דמי, ומיד שהושיט ידו מבפנים — כאילו נגע במת, ואכתי לא קרינן "לא יבא", וכי עייל כולי האי — טמא ומחולל ועומד הוא. ואתרי לא תמצא חיוב "לא יבא" עם "לא יטמא", [כיון] שהוא מחולל ועומד — לא היה לנו לרבות "להחלו" למעט מחולל ועומד הוא, אלא לדרשה אחריתי, כדבסמוך. **אלא** אמר רבי אלעזר צירף ידו לבית — כלומר, שהכניסה לבית קודם לגוף, משום טומאה — איכא, משום ביאה — ליכא, דמחולל ועומד. **צירף** גופו — כלומר, היו ידיו צרופות ושטופות לגופו, ולא הכניסן תחילה — טומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין. ואומר הר"ם: אף על גב דבית המנוגע אמר בפרק "השוחט" (חולין לג,ב): ידיו טמאות דרבנן, אף כי מצורע מטמא באהל — מכל מקום אינו כל כך כמו מילי טומאה, שכמו כן בבית המנוגע הנכנס שם טמא אפילו לא נגע, ואפילו הכי נשנית במשניות דאם יש מחיצה כל שהוא למצורע — לא יטמאנו. ואילו בטומאת מת — אף פותח טפח מביא הטומאה. **הא** אי אפשר שלא עייל חוטמו ברישא ונחת ליה טומאה אלא אמר רבא הכניס ידו משום טומאה איכא — פירוש: משום דחוטמו עייל ברישא. **הכנים** גופו טומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין — כלומר, שהיה כופה ראשו חוץ לבית. כמו "הלכוף כאגמון ראשו" (ישעיה נח). **והא** לא אפשר דלא עייל אצבעא דכרעיה תחלה — ולא מצי לאוקמי [בבואו לבית אחורנית, דלא שמיה] ביאה, כדאמר בפרק שני דשבועות (יז,ב) ובפרק קמא דחולין (י,ב). ולכולהו מצי למיפרך: הא לא אפשר דלא עייל מיעוטא ברישא ומטמא ליה בטרם יכנס בדרכו. **כגון** שנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא אחר ופרע עליו המעזיבה, דטומאה וביאה בהדי הדדי קא אתיא — וצריך לומר [דהוא] מסייע להסיר המעזיבה דהא בהתרו בו למלקות איירי.

מר בר רב אשי אמר כגון דעייל [כשהוא גוסס] ונפק נשמתא אדיתיב התם, דטומאה וביאה בהדי הדדי קאתיא. **מהכא** משמע דכהן אסור [ליטמא לאחרים אף כשהוא מטומא כבר] לקרוביו, ואף כי מחולל ועומד. הוא דאף לפי דברי רבה אם פירש אסור ליטמא, שהרי אחר שיפרוש ממתחולקה על שאר מתים [אם] מאהיל עליהן. וכן שמעתי מאשלי רברבי. לשון רבנו יצחק. שהנזיר יושב בבית והוא עת כזאת מת בבית שהוא שם. **להחלו** בכהן הדיוט כתיב. **עד** שעה [שימות] — ולאפוקי מגוייד, ד"להחלו" משמע לאחר שנעשה חלל: רבי אומר במותם. בנזיר כתיב "לאביו ולאמו לא יטמא להם במותם". **אמר** רבי יוחנן משמעות [דורשין] איכא ביניהו — דהאי ממעט מגוייד וגוסס מ"להחלו", והאי מ"במותם". **במותם** אין מטמא אבל מטמא בנגעם — אפילו באחריני אינו מוזהר כי אם בטומאת מת, שכתוב "על כל נפשות מת לא יבא" [גליון. בתורת כהנים] [כתב] "במותם לא יטמא", אבל יושב הוא בהספד ובשורה. **אם** כן נימא קרא להחל מאי להחלו מיתיבי האדם אינו מטמא עד שתצא נפשו ואפילו מגוייד — פירוש: לשון "גודו אילנא" (דניאל ד), מלא פצעים [ופגמים]. והתם בפרק "האשה" (יבמות קכ,ב) [דייק] מהך ברייתא דמגוייד לא חיי, טמויי לא מטמא — הא מחייא לא, ופליגי ביה תנאי התם. **ולמאן** דאמר מלהחלו הא קתני ואינו מטמא עד שימות — מכל מקום נדרש לאו ד"לא יטמא" כאילו סמכו ל"החלו", להזהירו אף גוסס משום חילול. והוי מצי לשנויי דהך ברייתא כו'.

ומהכא שמעינן דכהן אינו מוזהר על הגוסס — דקיימא לן כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש. ומיהו, בהלכות גדולות גריס אביי במקום רבי יוחנן, ורבא במקום ריש לקיש. ולפי זה הלכה כרבא לגבי דאביי. [ולרבא] פליגי רבי ורבנן, ואית לן הלכה כרבי מחבירו [ולא מחבריו, נמצא] יהא כהן מוזהר על גוסס.

נקטע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

נקטע ראשו של אביו אינו מיטמא — בכהן הדיוט מיירי, שמותר ליטמא לאביו, ולא בכהן גדול ונזיר. **אמר** ליה רב המנונא ההוא דקא אזיל בפקתא דערבות — בקעה שמצויין בה גנבי, ופסקוה גנבי לרישיה דאבוה, הכי נמי לא ליטמא ליהי? צ"ל מה ר"ל.

אמר מת מצוה קאמרת השתא [כהן] באחריני — שאינן קרובין, מיחייב, באביו לא כל שכן? **והאי** מת מצוה הוא, בתמיה. והתניא איזהו מת מצוה כל שקורא ואין אחרים עונין אותו — כלומר, שאם המת יכול לקרות ויש לו עונין קרובין — אין זה מת מצוה. והא יש לו לשכור אחרים מתעסקין בו! כיון דקא אזיל באורחא — כמי שאין לו קוברין דמי. דלא שכיחי אינשי התם. פירש רבינו יצחק: הבא ליטפל במת מצוה, אם יש שם ישראל שיכול לטפל, אף כי אינן קרובין — לא ליטפל בהן [כהנים] קרובים. וראיה, דאמר בפרק "כהן גדול" (נזיר מז,א) גבי מת מצוה: כהן גדול ונזיר — יטמא נזיר ואל יטמא כהן, וכל שכן כהן וישראל — יטמא ישראל ואל יטמא כהן. וצריך עיון [מהאי] דפרק ("האשה רבה" במות פט,ב) גבי אשתו קטנה יורשה ומיטמא לה, ואין כח לעקור דבר מן התורה. [ואמאי] יטמא? ומשני: כיון דקרובין לא [יתרחי לה קרי ולא עני] לה קרינן בה. והשתא היכי דמי? אי דליכא מתעסקים אחרים — מאי איריא מטעם אשתו? תיפוק ליה דאפילו אחריתי נמי, מת מצוה גמור היא! אלא דאיכא אחרים דיכולים להתעסק, וחשוב כמת מצוה — אלמא כהן ומת לפניו, ויש שם ישראל ואינו חושש ליטפל — חשיב מת מצוה! ואמר רבינו יצחק: דודאי מן הדין לאו מת מצוה התם, רק לפי שקרוביה מתרשלים ממנה שויוה רבנן כמת מצוה. ואף כי אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה, במקום שיש פנים וטעם בדבר — ודאי לכולי עלמא יש כח לעקור. תדע, דבכולי סוגיא דהתם (לא) מייתי מאשה שנאמנת לומר מת בעלי, דהרי עוקרה דבר תורה בקום ועשה, אלמא: ודאי במקום שיש פנים וטעם יש כח לעקור. ודייקא ומנסבא, מתוך חומר שמחמירין בסופה. **מיתיבי** לה יטמא, גבי כהן הדיוט [כתיב]. ואינו מטמא להפרט לאבר מן החי של אחותו ואבר מן המת, שאינו רשאי להטמאות בהן: לפי שאינו מיטמא לאבר מן החי של אביו. כלומר, שאף באביו הקרוב יותר אינו רשאי לטמאות לאבר אביו. וצריך עיון [דלמה לי] "יטמא"? מ"לאביו" נפקא!

אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה — לקוברו, פירוש: אם נטמא כבר לשאר הגוף. מאי מחזיר [לאו] דחסר פורתא? הכי נמי כי אביו חסר בערכו — מיטמא לו. **רבי** יהודה היא דתניא רבי יהודה אומר לה מיטמא ואינו מיטמא לאברים לפי שאינו מיטמא לאבר מן החי של אביו אבל מיטמא הוא לאבר מן המת של אביו — על ידי [חזורה], אם נטמא אל שאר הגוף. אבל לכתחילה ודאי מודה רבי יהודה דלא יטמא, כברייתא דלעיל. ובסיפא דהתיא דלעיל תניא בתורת כהנים: רבי אומר אינו מיטמא לעצם כשעורה מאביו, אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה. ודבר תימה דאוקימנא כרבי יהודה, והרי מיירי בסיפא, מכלל דרישא לאו רבי יהודה היא, אם לא נאמר כולה רבי יהודה היא. **לה** הוא מיטמא [ואינו מיטמא] לאבריה פרט לכזית מן המת וכזית נצל — ליחה היוצאה מן המת, ומלא תרווד רקב — מלא כף עפרורית ורקבון גוף המת. **יכול** לא יטמא לשדרה וגולגולת ולרוב מניינה —לקמן פירש בהדיא, ומפרש לה: רוב מניינה — מנין [מאה עשרים וחמשה] אברים.

כשהוא אומר ואמרת — דכתיב "אמור אל הכהנים ואמרת" הוסיף הכתוב טומאה אחרת שתוכל ליטמא. וסברא הוא להעמיד "אמור ואמרת" אאחותו, דאיירי למעוטי אברים, ולהוסיף שיוכל לטמאות לרוב בניינה ורוב מניינה. יכול לא יטמא לשדרה וגולגולת ולרוב מניינו ולרוב בניינו של קרובים אחרים שבתורה, דכתיב ["לה יטמא"]? אמרת: מה אחותו מיוחדת שגופה תלוי בו — כלומר שהרי קרובתו ומוטלת עליו לקוברו. ומן הדין הוה ליה למימר: יכול יטמא למתים אחרים אף לאברים, אי לא גמרינן מאחותו דכתיב בה "לה". ומשני: ההיא נמי רבי אליעזר בן רבי יהודה ורב חסדא דאמר כי האי תנא.

ובאו

רש"י

אמר רב חסדא נקטע ראשו של אביו — אף על פי שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע — אינו מיטמא, דאמר קרא "לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם לשארו הקרוב אליו, לאמו ולאביו" — בזמן שהוא שלם, שלא נתפרדו אבריו זה מזה, ולא בזמן שהוא חסר, כגון זה שנקטע ראשו. **בפקתא** — בבקעה. **דערבות** — שגנבים ולסטין מצוין שם. **ופסקו גנבי לרישיה הכי נמי דלא יטמא** — בשביל שהוא חסר? **אמר ליה** — ממת מצוה קא מייתית לי? שאני התם כיון דלית בהדיה אלא הוא לחודיה קאי גביה — כמת מצוה דמי. **והשתא יש לומר באחרני מיטמא** — כדאמרינן לקמן: לאחותו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא למת מצוה — אביו לא כל שכן. **והא אית ליה ברא** — ואילו הוה קורא ליה אב — הא עני ליה איהו, ולא הוי ליה מת מצוה! **מיתיבי ולאחותו הכתולה וגו' לה יטמא** — כשהיא שלימה. **ואינו מיטמא לאבריה** — שאם נפרד ממנה אבר, בין בחייה בין במותה — אינו מיטמא לה, לפי שאין אדם מיטמא לא לה ולא על אחד משאר קרובין על אבר מן החי, לפי שאינו יכול להחזירו לכמות שהוא מתחילה. והוא הדין נמי לאבר מן המת, שאין בין אבר מן המת לאבר מן החי אלא בשר הפורש. **אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה. הכי גרסינן: מאי מחזיר הוא על עצם כשעורה דאילו מחסר פורתא** — כלומר, דבשעה שנגע בה ברישא הוה חסר להך עצם פורתא כשעורה, ואפילו הכי היה מותר ליטמא לה. והוא הדין לאביו, אף על גב דהוא חסר ואינו שלם. וקשיא לרב חסדא, דהא סתמא לדברי הכל היא. **לא ההיא רבי יהודה היא** — דסתם סיפרא רבי יהודה היא, ושמעינן ליה לרבי יהודה דאמר נמי [בכהאי גוונא]. **דתניא, והכי גרסינן: רבי יהודה אומר לה יטמא ואינו מיטמא לאבריה לפי שאין אדם מיטמא על עצם כשעורה מאביו אבל הוא חוזר על עצם כשעורה מאביו** — כלומר, לאיבריו הוא דאינו מיטמא בין בחייו בין במותו, לפי שאין אדם מיטמא תחילה על עצם כשעורה מאביו, לפי שלא התירה תורה ליטמא אלא בדבר שעיקר הגוף בו. אבל מיטמא הוא לעיקר הגוף לכתחלה, ואם נחסר הוא הולך ובודק אחריו, ואפילו על עצם כשעורה. ואנא אמינא לה כרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה, דאמרי: כיון שנחסר במקצת — שוב אינו מותר ליטמא בו. וספרים שכתוב בהן "לפי שאינו מיטמא לאבר מן החי של אביו אבל מיטמא לאבר מן המת של אביו" — שבשתא היא, מדתני רב כהנא בסמוך: אף כל שכל גופו תלוי בו, כגון רוב בנינו ורוב מנינו הוא דמיטמא, אבל לא לאבר אחד, ומוקימנא לה להההיא נמי כרבי יהודה. ועוד: לא אשכחן לה דנישנית משנה זו בשם רבי יהודה הבי, דהא לא קתני לה הבי, אלא כדגרסינן לה אנן: לפי שאין אדם מיטמא על עצם כשעורה כו'. **והתני רב כהנא ברבי אליעזר** — כלומר, בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב. **כזית נצל** — נצל = ליחה היוצא מן המת שפורש ממנו. ואין נצל אלא לשון הפרשה, כמו שמתרגמינן "ויצל אלהים" (בראשית לא) = ואפרש ה'. מפי רבי אליקום, מפרש לקמן בשר המת שקרש בפרק "כהן גדול ונזיר" (נ,א). **והתני רב כהנא** — בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב: לה מיטמא — בגופה שלם, ולא לאחד מאבריה, פרט לכזית מן המת כו' שאינו מיטמא לה. **יכול לא יטמא לשדרה ולגולגולת כו'** — הואיל ואתה אומר כן שאינו מיטמא לאברים. **כשהוא אומר** — "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם" — הוסיף לך הכתוב טומאה אחרת, דבשדרה ורוב בניינה — כגון שתי שוקיים ירך אחת, וברוב מניינה — כגון מאה עשרים וחמשה איברים הימנה, שיכול ליטמא.

יכול

אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב: נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לוֹ. מַאי טַעְמָא - אָמַר קְרָא "לְאָבִיו" - בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. - אֲמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, קָאָזֵיל בְּפַקְּתָא דַּעֲרָבוֹת וּפְסָקוּהּ גְּנָבֵי לְרֵישֵׁיהּ, הָכִי נַמִּי דְּלָא לִיטַּמֵּא לֵיהּ? - אֲמַר לֵיהּ: מֵת מִצְוָה קָאָמְרַתְּ? הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר בְּאַחֲרִינִי מִיחַיֵּב - בְּאָבִיו לֹא כָּל שֶׁכֵּן? - וְהָאי מֵת מִצְוָה הוּא? וְהָתַנְיָא: אֵיזֶהוּ מֵת מִצְוָה - כָּל שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין. קוֹרֵא וַאֲחֵרִים עוֹנִין אוֹתוֹ - אֵין זֶה מֵת מִצְוָה. וְהָא אִית לֵיהּ בְּרָא! - כֵּיוָן דְּקָאָזֵיל בְּאוֹרְחָא - כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִים דָּמֵי. מֵיתִיבִי: "לָהּ יִטַּמָּא" - לָהּ הוּא מִטַּמֵּא, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאֵיבָרֶיהָ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאָבָר מִן הַחַי שֶׁל אָבִיו. אֲבָל מַחֲזִיר הוּא עַל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה. מַאי מַחֲזִיר הוּא עַל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה? לָאו לְמִימְרָא דְּאִי מִיחַסַּר פּוּרְתָּא? - לָא, הַהִיא רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לָהּ מִיטַּמֵּא וְאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְאֵבָרֶיהָ, שֶׁאֵינוֹ מִיטַּמֵּא עַל אֲבָר מִן הַחַי שֶׁל אָבִיו. אֲבָל מִיטַּמֵּא הוּא לְאֲבָר מִן הַמֵּת שֶׁל אָבִיו. - וְהָתַנְיָא רַב כָּהֲנָא בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: לָהּ מִיטַּמֵּא, וְאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְאֵבָרִים - פָּרֵט לְכַזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת נָצֵל, וּמְלֹא תַרְוֵוד רָקָב. יָכוֹל לֹא יִטַּמֵּא לְשִׁדְרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת, וּלְרוֹב בְּנְיָינָהּ וּלְרוֹב מִנְיָינָהּ? כְּתִיב "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם" הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב טוּמְאָה אֲחֶרֶת.

יכול

הגמרא דנה בדין כהן הדיוט הרשאי ליטמא לשבעת הקרובים, שהם אביו ואמו, בנו ובתו, אחיו ואחותו הבתולה אשר לא היתה לאיש, ואשתו, אימתי נאמר דין זה: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב, נְקֵטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו** של כהן הדיוט, אף שהראש נמצא לצד הגוף אלא שאינו מחובר, **אֵינוֹ מְטַמֵּא לוֹ. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא** (ויקרא כא ב) 'לְאָבִיו', ודורשים מזה, שההיתר לכהן ליטמא לאביו הינו **בְּזְמַן שֶׁהוּא** – אביו, **שָׁלֵם** בכל אבריו, **וְלֹא בְּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר**, ומאחר שאין הראש מחובר לגוף אינו נחשב כשלם, ואין בנו רשאי ליטמא לו.

הגמרא מקשה על כך: **אָמַר לֵיהּ רַב הַמְנוּנָא** לרב חסדא, **אֶלָּא מֵעַתָּה אם קָאָזִיל בְּפַקְּחָא דַּעֲרָבוֹת** – הלך אביו בבקעה ששמה ערבות, וגנבים מצויים בה, **וּפַסְקוּהַ גַּנְבֵי לְרֵישֵׁיהּ** – וקטעו הגנבים את ראשו של אביו, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא לִיטְמֵא לֵיהּ** – האם ייאסר על בנו ליטמא לו מאחר שאין הגוף שלם, הרי אין כאן אדם אחר שיוכל להתעסק בקבורת האב.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרב המנונא, **מֵת מִצְוָה קָאָמְרַתְּ** – שואל אתה מאופן כזה שבו נחשב אביו כמת מצוה מאחר שאין מי שיקברנו, ודאי שאין מקום לשאלה זו, **דְּהַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר בְּאַחֲרִינִי מִיחַיַּיב** – שאם במת מצוה אחר, שאין לו קוברין, חובה עליו להיטמא לו, **בְּאָבִיו לֹא כָּל שֶׁכֵּן.**

שואלת הגמרא: **וְהַאי מֵת מִצְוָה הוּא, וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **אֵיזֶהוּ מֵת מִצְוָה** שרשאי הכהן ליטמא לו, **כָּל שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין**, אבל אם **קוֹרֵא וַאֲחֵרִים עוֹנִין אוֹתוֹ** – כלומר, שאילו היה המת יכול לקרות היו קרובים עונים לו, **אֵין זֶה מֵת מִצְוָה** מאחר שיכולים הקרובים להתעסק בקבורתו, **וְהָא אִית לֵיהּ בְּרָא** – ובמקרה זה הרי בנו נמצא בסמוך אליו ויכול הוא לשכור אנשים שיתעסקו בקבורת אביו, ועל כן אין אביו נידון כמת מצוה, ואין בנו הכהן רשאי ליטמא לו לפי דברי רב כיון שאין גופו שלם.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּקָאָזִיל בְּאוֹרְחָא כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִים דָּמֵי** – מאחר שהאב מוטל על אם הדרך, ואין מצויים שם אנשים שניתן לשוברם להתעסק בקבורתו, על כן נידון הוא כמת מצוה ורשאי בנו ליטמא לו.

הגמרא מקשה על דינו של רב הסובר שאין הבן רשאי ליטמא לאביו כשאין גופו שלם: **מֵיתִיבִי**, נאמר בפסוק (ויקרא כא ג) 'וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא', ויש לדרוש **לָהּ** – כשגופה שלם **הוּא מִטַּמֵּא, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא** לאחד **מֵאֵבָרֶיהָ. לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל אָבִיו** – שאף לאביו הקרוב אליו יותר מאחותו אינו רשאי ליטמא לאחד מהאברים ובודאי שלאחותו הדין כך, **אֲבָל מַחֲזִיר הוּא עַל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה** – שאם כבר נטמא הכהן בהתעסקו בקבורת אביו, ולאחר מכן נוכח שחסר מגופו של אביו עצם כשעורה, רשאי הוא לשוב וליטמא בלקיטתה.

מבררת הגמרא: **מַאי מַחֲזִיר הוּא עַל עֶצֶם כִּשְׁעוֹרָה** – כיצד יתכן אופן כזה שחוזר הוא ונטמא על עצם כשעורה של אביו, **לָאו לְמִימְרָא דְּאִי מִיחַסַּר פּוּרְתָּא** – האם לא באופן כזה שבשעה שקבר את אביו היה חסר מגופו עצם כשעורה ולא היה הגוף שלם, ומכל מקום היה רשאי ליטמא לו, ואם כן יש להוכיח מכאן שרשאי כהן ליטמא לאביו אף כאשר אין גופו שלם.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין להוכיח מברייתא זו שלא כדברי רב, מאחר **שֶׁהֵהִיא** – ברייתא זו, **כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא** הסובר שרשאי כהן ליטמא לאביו אף כשאין הגוף שלם, ורב סובר כדעת חכמים האוסרים.

מביאה הגמרא ברייתא שבה מבוארת דעת רבי יהודה: **דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, 'לָהּ'** – לאחותו הוא **מִיטַּמֵּא וְאֵינוֹ מִיטַּמֵּא** לְאחד **מֵאֵבָרֶיהָ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִיטַּמֵּא** אף **עַל אֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל אָבִיו**, מאחר שאין כהן רשאי ליטמא בתחילה לאבר אחד, **אֲבָל מִיטַּמֵּא הוּא לְאֵבֶר מִן הַמֵּת שֶׁל אָבִיו** – שאם כבר נטמא בקבורתו של אביו, רשאי הוא לשוב וליטמא אף על אבר אחד שנשר מן המת. ומבואר מדברי הברייתא, שרק על אבר אחד אין הכהן רשאי ליטמא בתחילה, אך אם נמצא הגוף כולו לפנינו אלא שנחסר ממנו אבר אחד, רשאי הכהן ליטמא. וזו דעת רבי יהודה, אך דעת חכמים שאף אם הגוף כולו לפנינו אין הכהן רשאי ליטמא אם נחסר אבר אחד, ודעת רב כחכמים.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על שיטת רב הסובר שאין כהן רשאי ליטמא לאביו כשאין גופו שלם: **(והתניא) [וְהָתַנְיָא]** – שנה **רַב כַּהֲנָא בְּדֶרֶךְ** – בברייתא שנשתנה בבית מדרשו של **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, 'לָהּ'** – לאחותו הוא **מִיטַּמֵּא וְאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְאֵבָרִים**, שאין הכהן רשאי ליטמא לאבר אחד מאחותו, והיינו, **פָּרַט לְכַזַּיִת מִן הַמֵּת** – שאין הכהן רשאי ליטמא לכזית מן המת, **וְכַזַּיִת נָצֵל** – ליחה היוצאת מן המת, **וּמְלֹא תַרְוֵוד רָקָב** – כף מלאה עפרורית ורקבון גוף המת, שאף אלו הינם בכלל אברים שאין הכהן רשאי ליטמא להם. **יָכוֹל לֹא יִטַּמָּא** הכהן אף **לַשִּׁדְרָה** – כאשר כל שדרת המת קיימת, **וְלַגּוּלְגֹּלֶת** – או באופן שהגולגולת קיימת, **וּלְרוֹב בְּנְיָינָהּ** – כאשר נמצא לפנינו רוב בנין המת, דהיינו שני ירכים ושוק אחד או שני שוקיים וירך אחד, **וּלְרוֹב מִנְיָינָהּ** – או כאשר נמצאים לפנינו רוב אברי המת, דהיינו מאה עשרים וחמשה אברים, ונאמר שאף אלו בכלל אברים הינם ואין הכהן רשאי ליטמא להם. אין הדבר כן, **דִּכְתִיב** (ויקרא כא א) 'אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם**', ומאחר שכתוב 'אמור אל הכהנים' נמצא שתיבות 'ואמרת אליהם' מיותרות הם, ועל כן דרשו מכאן חכמים **שהוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב טוּמְאָה אַחֶרֶת** – שאף שאין הכהן רשאי ליטמא לאבר אחד מאחותו, רשאי הוא ליטמא לשדרה או גולגולת או רוב מנין או רוב בנין. ואף שתיבות 'ואמרת אליהם' לא נכתבו בדווקא לגבי אחותו, מכל מקום מסתבר הדבר שמאחר שמיעטה התורה שאינו נטמא לאבר מן אחותו, אף ריבוי זה נאמר לגבי אחותו.

שמחת המועדים היא במדידה והגבלה, מה-שאין-כן שמחת פורים היא למעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע"

משיחת כ"ו שבט ה'תנש"א

בנתינת מחצית השקל לצדקה, לעזור ולסייע ליהודי שזקוק לכך, מודגשת **אחדות ישראל**

משיחת כ"ו שבט ה'תנש"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָכוֹל לֹא יִטַּמֵּא לַשְּׁדֵרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת וּלְרוֹב בְּנֵינוּ וּלְרוֹב מְנֵינוּ שֶׁל קְרוּבִים אֲחֵרִים, אָמַרְתָּ מָה אֲחוֹתוֹ מְיוּחֶדֶת שֶׁגּוּפָהּ תָּלוּי בּוֹ – דְּהַיְינוּ, שֶׁהִיא קְרוּבָתוֹ וּמוּטָל עָלָיו לְהִתְעַסֵּק בְּקְבוּרָתָהּ, מִיטַּמֵּא הוּא לַשְּׁדֵרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת וּלְרוֹב בְּנֵינָהּ וּלְרוֹב מְנֵינָהּ, אַף כָּל אֶחָד מִשְּׁאָר הַקְּרוּבִים שֶׁגּוּפוֹ תָּלוּי בּוֹ – שֶׁמּוּטָל עָלָיו לְהִתְעַסֵּק בְּקְבוּרָתוֹ, מִיטַּמֵּא הוּא לַשְּׁדֵרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת וּלְרוֹב בְּנֵינוּ וּלְרוֹב מְנֵינוּ. וְהַיְינוּ שֶׁאִם שֶׁאֵין כֹּהֵן רִאשׁוֹנִי לִיטַּמֵּא לְאֵבֶר אֶחָד, מִכֹּל מָקוֹם רִאשׁוֹנִי הוּא לִיטַּמֵּא כַּאֲשֶׁר עִיקַּר הַגּוּף לְפִנֵּינוּ, אַף שֶׁחֲסֵרִים מִמֶּנּוּ אֵבָרִים, וְהֲרֵי זֶה סְתִירָה לְדִבְרֵי רַב הַסּוֹבֵר שֶׁאֵין הַכֹּהֵן רִאשׁוֹנִי לִיטַּמֵּא לְקְרוֹבָיו אֶלָּא כַּאֲשֶׁר הַגּוּף שָׁלֵם לְגַמְרֵי.

מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הַהִיא נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְרַב דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא – סוֹבֵר הוּא כְּדַעַת תַּנָּא אַחֵר הָאוֹסֵר בְּזֹאת, דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה שֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל רַבִּי יִצְחָק הַכֹּהֵן בְּגִינְזַק, וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּהוּ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים מִזְּמַן פְּטִירָתוֹ, וּבָא וְשָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן אֱלִישָׁע וְאַרְבָּעָה זְקֵנִים [שֶׁעִמּוֹ], הָאִם רִאשׁוֹנִי הוּא לִיטַּמֵּא לְאָבִיו וּלְהוֹצִיאוֹ מִקְּבוּרוֹ כְּדֵי לְהַבִּיאוֹ לְקִבְרֵי אֲבוֹתָיו, וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁאֵינוֹ רִאשׁוֹנִי, מֵאַחַר שֶׁמִּתִּיבַת 'לְאָבִיו' אֲנוּ דּוֹרְשִׁים שֶׁהוּתַּר לַכֹּהֵן לִיטַּמֵּא לְאָבִיו רַק בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר, וְלְאַחַר שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים וְדַאי שֶׁאֵין הַגּוּף שָׁלֵם, וְרַב סוֹבֵר כְּדִבְרֵיהוּ:

משנה

הַמִּשְׁנָה מְפָרֶטֶת אֶת אִיסּוּרֵי הַנָּזִיר וְהַחִילּוּקִים שֶׁבֵּינֵיהֶם: שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר, הַטּוּמְאָה לַמֵּת, וְהַתִּגְלַחַת בְּשֵׂעָר רִאשׁוֹן, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן כְּגוֹן יַיִן אוֹ גַרְעִינִי עֲנָבִים, וְכֹל שֶׁכֵּן עֲנָבִים עַצְמָם.

יֵשׁ חוֹמֶר בְּטוּמְאָה וּבְתִגְלַחַת יוֹתֵר מִבְּיוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, שֶׁהַטּוּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת סוֹתְרִין אֶת נְזִירוּתוֹ, שֶׁאִם נִטְמָא אוֹ הִתְגַּלַּח מְבַטֵּל אֶת יְמֵי נְזִירוּתוֹ הַקּוֹדְמִים וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלַעֲשׂוֹת יְמֵי נְזִירוּת אֲחֵרִים, וְאִילוּ אִם עָבַר וְאָכַל מֵהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן אֵינוֹ סוֹתֵר אֶת הַיָּמִים הַקּוֹדְמִים.

וְיֵשׁ חוֹמֶר בְּיוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן יוֹתֵר מִבְּטוּמְאָה וּבְתִגְלַחַת, שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן לֹא הוּתַּר מִכֻּלָּן – אֵין לוֹ שׁוּם אוֹפֶן הֵיתֵר הִיוֹצֵא מִן הַכְּלָל, וְאַף לְצוֹרֶךְ מִצְוָה הוּא אָסוּר, וְאִילוּ טוּמְאָה וְתִגְלַחַת הוּתְּרוּ מִכֻּלָּן וְהַיְינוּ בְּתִגְלַחַת מִצְוָה – תִּגְלַחַת שֶׁל מִצּוֹרָע, שֶׁהִיא מִצְוָה, שֶׁאִם נִצְטָרַע הַנָּזִיר מוּתָּר לוֹ לְקַיֵּם מִצְוֹת הַמְּצוֹרָע וְלְהִתְגַּלֵּחַ, וּבְמֵת מִצְוָה – אָדָם שֶׁמֵּת וְאֵין מִי שֶׁיִּטְפַּל בּוֹ וִיקַבְּרֵנוּ, מוּתָּר לַנָּזִיר לְהִיטַּמֵּא לוֹ כְּדֵי לְקַבְּרוֹ. וְחוֹמֶר יֵשׁ בְּטוּמְאָה יוֹתֵר מִבְּתִגְלַחַת, שֶׁהַטּוּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל – שֶׁאִם נִטְמָא הַנָּזִיר, נִסְתָּרִים כָּל יְמֵי נְזִירוּתוֹ שֶׁמִּנָּה עַד עַכְשָׁיו וְצָרִיךְ לִמְנוֹת שוּב אֶת יְמֵי הַנְּזִירוּת מִתְּחִילָּתָם, וְאַף אִם נְזִירוּתוֹ יְתֵרָה עַל שְׁלוֹשִׁים יוֹם, וְעוֹד חוּמְרָא, שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן – אִם נִטְמָא הַנָּזִיר, וְאִילוּ תִּגְלַחַת אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם נְזִירוּתוֹ יְתֵרָה עַל שְׁלוֹשִׁים יוֹם, דַּיּוֹ שִׁימְנָה שְׁלוֹשִׁים יוֹם מִשְּׁעַת הַתִּגְלַחַת עַד סִיּוּם נְזִירוּתוֹ, וְגַם אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם נִתְגַּלַּח הַנָּזִיר בְּתוֹךְ נְזִירוּתוֹ:.

גמרא

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה: וְלְמָה לֹא נֶאֱמַר שֶׁטּוּמְאָה לֹא הוּתַּר מִכֻּלָּהּ וּיְהֵא אִסּוּר הַנָּזִיר לְהִיטַּמֵּא אַף לְמֵת מִצְוָה, מִכֹּל וָחוֹמֶר מֵאִיסּוּר שְׁתִּיַּת יַיִן, וּמַה אִיסּוּר יַיִן שֶׁהוּא קַל שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ סוֹתֵר אֶת הַנְּזִירוּת אִם שָׁתָה, וְאַף עַל פִּי כֵן הֶחְמִיר בּוֹ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכֻּלָּן, וְאַף לְצוֹרֶךְ מִצְוָה אָסוּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת, אֲם כֵּן טוּמְאָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִמֶּנּוּ שֶׁהֲרֵי סוֹתֶרֶת אֶת הַנְּזִירוּת, וְכִי אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכֻּלָּהּ וּיְהֵא הַנָּזִיר אָסוּר לְהִיטַּמֵּא אַף לְצוֹרֶךְ מִצְוָה. תַּלְמוּד לוֹמַר בְּאִיסּוּר טוּמְאַת נָזִיר (בְּמִדְבַּר ו ז) 'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא', וְהֲלֹא פָּסוּק זֶה מְיוּתָר, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שָׁם ו ו) 'עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבוֹא' וְאָבִיו וְאִמּוֹ בִּכְלַל זֶה, וּמִדְּיוּעַ פֹּרֵט 'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ', אֶלָּא כְּדֵי לְדַיֵּק שֶׁדַּוְקָא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא, אֲבָל מִיטַּמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה.

וְלְמָה לֹא נֶאֱמַר שֶׁיַּיִן יוֹתֵר מִכֻּלָּן לְצוֹרֶךְ מִצְוָה, מִכֹּל וָחוֹמֶר מִטּוּמְאָה שֶׁהוּתְּרָה מִכֻּלָּהּ, מַה טּוּמְאָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה, שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֶת יְמֵי נְזִירוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן הוּתְּרָה מִכֻּלָּהּ לְצוֹרֶךְ מֵת מִצְוָה, אֲם כֵּן אִיסּוּר שְׁתִּיַּת יַיִן שֶׁהוּא קַל מִמֶּנָּה שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר אֶת הַנְּזִירוּת אִם שָׁתָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוּתַּר מִכֻּלָּן לְצוֹרֶךְ מִצְוָה. אֶלָּא אָמַר קְרָא (בְּמִדְבַּר ו ג) 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר', שֶׁפֵּרוּשׁוֹ 'מִיַּיִן חָדָשׁ וּיְשָׁן יְפָרוּשׁ', וְהוּא מְיוּתָר, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שָׁם ו ד) 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וְגוֹ' לֹא יֹאכֵל', אֶלָּא יֵתֶר הַכָּתוּב וְכִפֵּל אֶת הָאִיסּוּר לְלַמְּדֵנוּ לֶאֱסוֹר לְנָזִיר יַיִן מִצְוָה כְּיַיִן רְשׁוּת.

וְלְמָה לֹא נֶאֱמַר שֶׁיַּיִן יִסְתּוֹר אֶת הַכֹּל, מִכֹּל וָחוֹמֶר מִטּוּמְאָה, מַה טּוּמְאָה שֶׁהִיא קַלָּה שֶׁהֲרֵי הוּתְּרָה מִכֻּלָּהּ לְצוֹרֶךְ מֵת מִצְוָה, וְאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בָּהּ חוּמְרָא זֶה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, אֲם כֵּן יַיִן שֶׁהוּא חָמוּר מִמֶּנָּה שֶׁהֲרֵי לֹא הוּתַּר מִכֻּלָּן לְצוֹרֶךְ מִצְוָה, וְכִי לֹא נִיתַּן לְלַמֵּד בְּדֶרֶךְ 'כָּל שֶׁכֵּן' שֶׁיִּסְתּוֹר אֶת הַנְּזִירוּת אִם שָׁתָה. אֶלָּא אָמַר קְרָא לְגַבֵּי נָזִיר שֶׁנִּטְמָא (בְּמִדְבַּר ו יב) 'וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ [–יְמֵי הַנְּזִירוּת שֶׁקִּדְּמוּ לְטוּמְאָתוֹ יִבָּטְלוּ, וְצָרִיךְ לִמְנוֹתָם מֵחָדָשׁ], כִּי טָמֵא נִזְרוֹ', הוֹסִיף הַכָּתוּב 'כִּי טָמֵא נִזְרוֹ', לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁדַּוְקָא טוּמְאָה סוֹתֶרֶת וְאֵין תִּגְלַחַת סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל.

וְלְמָה לֹא נֶאֱמַר שֶׁטּוּמְאָה נַעֲשָׂה בָּהּ מְטַמֵּא כְּמִיטַּמֵּא, מִכֹּל וָחוֹמֶר מִתִּגְלַחַת, וּמַה תִּגְלַחַת שֶׁאִיסּוּרָהּ קַל שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶת כָּל יְמֵי הַנְּזִירוּת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַף עַל פִּי כֵן עָשָׂה בָּהּ הַכָּתוּב אֶת אִיסּוּרוֹ שֶׁל הַמְּגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ, שֶׁאַף הַמְּגַלֵּחַ עוֹבֵר בְּלָאו, אֲם כֵּן טוּמְאָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִתִּגְלַחַת, שֶׁהֲרֵי הִיא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ מְטַמֵּא כְּמִיטַּמֵּא. אֶלָּא אָמַר קְרָא לְגַבֵּי נָזִיר שֶׁמֵּת אֶחָד מִקְּרוֹבָיו בְּאֶמְצַע הַנְּזִירוּת (בְּמִדְבַּר ו ט), 'וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ', מִשְּׁמַעוּת הַכָּתוּב שֶׁאֵין הָאִיסּוּר אֶלָּא לַנָּזִיר עַצְמוֹ שֶׁמְּטַמֵּא אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ, וְלֹא לְאָדָם אַחֵר שֶׁמְּטַמֵּא אֶת רֹאשׁ הַנָּזִיר.

וְלְמָה לֹא נֶאֱמַר שֶׁתִּגְלַחַת לֹא נַעֲשָׂה בָּהּ מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ, מִכֹּל וָחוֹמֶר מִטּוּמְאָה, וּמַה טּוּמְאָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה שֶׁהֲרֵי הִיא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל – אֶת כָּל יְמֵי הַנְּזִירוּת, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא עָשׂוּ בָּהּ מְטַמֵּא כְּמִיטַּמֵּא, אֲם כֵּן תִּגְלַחַת שֶׁהִיא קַלָּה שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶת כָּל הַנְּזִירוּת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ. אֶלָּא אָמַר קְרָא (בְּמִדְבַּר ו ה) 'כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ' – סִכֵּן שֶׁל שֵׂעָר לֹא תַּעֲבוֹר וְתַגְלַח אֶת רֹאשׁוֹ, קְרֵי בֵּיהּ – יֵשׁ לָךְ לְהַבִּין מִתּוֹךְ מִשְׁמַעוּת הַכָּתוּב, הֵן שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר הוּא, עַם תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁלּוֹ, וְהֵן שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר אָדָם עַם תַּעַר לְאַחֵר, דְּהַיְינוּ לַנָּזִיר, עַל רֹאשׁוֹ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִכְלָלִים בְּמִשְׁמַעוּת 'תַּעַר לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ', וְאֹסֶר הַכָּתוּב הַעֲבָרַת תַּעַר עַל רֹאשׁ הַנָּזִיר וְלֹא פֵּרֵשׁ מִי הוּא הַמַּעֲבִיר, וְלֹא אָמַר 'וְלֹא יַעֲבִיר [הַנָּזִיר] תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ', וּמִכָּאן שֶׁהַמְגַלֵּחַ אֶת הַנָּזִיר עוֹבֵר בְּלָאו.

וְלְמָה לֹא נֶאֱמַר שֶׁתִּגְלַחַת לֹא הוּתַּר מִכֻּלָּהּ, מִכֹּל וָחוֹמֶר מִיַּיִן, וּמַה

המשך בעמוד 126

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

יכול — באחותו שהוא מותר, אבל לא בשל אחרים — לא בשדרה ולא בגולגולת על שאר קרובים. **שנופה תלוי בה** — בשדרה וגולגולת, שבכך עיקר הגוף תלוי או בזה או בזה, אף כל בשאר קרובים יכול ליטמא או בשדרה או בגולגלת או ברוב בניינו או ברוב מניינו, ואף על פי שהוא חסר משאר הגוף? ושמע מינה דמותר ליטמא לאביו אף על פי שהוא חסר, ותיקשה דרב חסדא דהאיכא רבי אליעזר בן יעקב דקאמר נמי הכי. ושמע מינה דלכולי עלמא לית להו דרב חסדא, דאמר בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר! **הא נמי רבי יהודה היא** — כלומר הוא דאמר כרבי יהודה, ורב [חסדא] דאמר כי האי תנא. **דתניא מעשה שמת אביו של רבי יצחק הכהן בגינזק ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו** — מהו ליטמא ולהביאו בקברי אבותיו? **ואמרו לו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר** — ולאחר שלש שנים אי אפשר לו שאינו חסר. **משנה** **וטומאה** ותגלחת הותרו — בתגלחת מצורע ובמת מצוה. שהטומאה סותרת את הכל — אפילו בנזירות מרובה. וחייבין עליה קרבן — אשם, ותורין או בני יונה. ותגלחת אינה סותרת אלא שלשים יום — ואפילו בנזירות מרובה. **גמרא** תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא — מכדי כתיב "על כל נפשות מת", "לאביו" למה לי? אלא להכי הוא דאתא: דלאביו לא יטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה. **יין יותר מכללו** — כגון גבי יין מצוה שנשבע עליו לשתותו, מקל וחומר: ומה טומאה כו'. **לאסור יין מצוה** — שנשבע עליו, ביין רשות, וכדרבי שמעון בפרק קמא דמסכתין (ג,ב). והאי דמותר בקידושא ואבדלתא, דלא חשיב ליה הותר מכללו — משום דלא חל עליו מעולם נזירות, משום דנשבע ועומד מהר סיני הוא. ומותר מכללו לא קחשיב ליה אלא היכא דחייל ואחר כך מישתרי בהו. **ומה טומאה שלא עשה ממטא כמיטמא** — שהמטמא את הנזיר אינו עובר עליו, וכדמוכח בסמוך. תגלחת שעשה בה מגלח כמתגלח — שהמגלח את הנזיר עובר בלאו בדלקמן, "תער לא יעבור על ראשו", קרי ביה: לא יעביר ליה אחר. **אמר קרא וטמא ראש נזרו למטמא ראש נזרו** — מדלא כתיב "וטמא לו ראש נזרו". **אמר רחמנא ראשו וזקנו** דמייתרי, כדאמרינן לעיל, לתהיר למצורע נזיר לגלח. **בעינן גידול שיער** — כדי לקיים בו מצות גילוח ביום הבאת קרבנותיו, וליכא. **מידי הוא טעמא** — דתגלחת, דסותר — אלא משום דבעינן דתיהוי ליה גידול שיער, ואילו הכא גבי יין למה ליה למיסתר? הא קאי שערו דחזי לגילוח.

משנה

תוספות

ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים ושאל את רבי יהושע בן [אלישע] זקנו, שהיה רוצה לקברו בקברי אבותיו. ואמר לו "לאביו" — בזמן שהוא שלם. **חומר** בטומאה ובתגלחת שסותרין — טומאה בהדיא כתיב "והימים הראשונים יפלו". ותגלחת שסותרת שלשים — כדאמרינן לקמן, משום דבעינן גידול שיער כדי גידול שיער סתם נזירות, שיהא השער בשעת תגלחת מצוה.

והיוצא מן הגפן אינו סותר — בהדיא ממעטינן ליה בגמרא. **חומר** ביוצא מן הגפן שלא הותר מכללו — לאסור יין מצוה כיין הרשות, שאם נשבע "שאשתה" ואחר כך נדר בנזיר — אסור [ביין]. ותגלחת הותרה בתגלחת מצורע, [כדאמרינן לקמן] (נח,א), מ"ראשו", וטומאה הותרה במת מצוה. **ויין** יותר מכללו — למי שנשבע "שאשתה". **אמר** קרא מיין ושכר — דמיותר, כדאמרינן בפרק קמא (לעיל ג,ב). **כי** טמא (מעיקרו סותר כי טמא) נזרו מיעוטא הוא. **שלא** עשה מטמא כמיטמא — מטמא הנזיר אינו לוקה.

שעשו בה המגלח — את הנזיר, כמתגלח — בנזיר עצמו, וילקו שניהן, כדדרשינן בסמוך.

אמר קרא ראשו — גבי מצורע, להתיר מצורע נזיר.

תגלחת שהותרה מכללה אינו דין שלא תסתור — ואם תאמר: טומאה תוכיח! ויש לומר: מה לטומאה שכן סותרת את הכל. **ומה** תגלחת שהותרה מכללה סותרת — ואם תאמר: מה לתגלחת שכן עשה בה מגלח כמתגלח, תאמר [ביין] שלא עשה משקה כשותה! ויש לומר: דמהאי טעמא נעשה בו משקה [כשותה]. אבל בתר דמשני דיין [אינו סותר] — דין הוא דלא נעשה בו משקה כשותה, הואיל דלא סותר.

ומגלח

1 יָכוֹל לֹא יִטַּמֵּא לַשִּׁדְרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת וּלְרוֹב בְּנָיָנוֹ וּלְרוֹב
2 מִנְיָנוֹ שֶׁל אֲחֵרִים? אָמַרְתָּ: מָה אֲחוֹתוֹ מְיוּחֶדֶת,
3 שֶׁגּוּפָהּ תָּלוּי בּוֹ, וּמִיטַּמֵּא לַשִּׁדְרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת וּלְרוֹב
4 בְּנָיָנָהּ וּלְרוֹב מִנְיָנָהּ - אַף כָּל שֶׁגּוּפוֹ תָּלוּי בּוֹ
5 מִיטַּמֵּא לַשִּׁדְרָה וְלַגּוּלְגֹּלֶת וּלְרוֹב בְּנָיָנוֹ וּלְרוֹב מִנְיָנוֹ!
6 - הַהִיא נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. וְרַב דַּאֲמַר - כִּי
7 הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה שֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל רַבִּי יִצְחָק
8 בְּגִינְזָק, וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּהוּ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבָא
9 וְשָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן אֱלִישָׁע וְאַרְבָּעָה זְקֵנִים
10 [שֶׁעִמּוֹ], וְאָמְרוּ: "לְאָבִיו" - בְּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא
11 בְּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. **משנה** שְׁלֹשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר:
12 הַטּוּמְאָה, וְהַתִּגְלַחַת, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן. חוֹמֶר בַּטּוּמְאָה
13 וּבַתִּגְלַחַת מִבַּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, שֶׁהַטּוּמְאָה וְהַתִּגְלַחַת
14 - סוֹתְרִין, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן - אֵינוֹ סוֹתֵר. חוֹמֶר
15 בַּיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן מִבַּטּוּמְאָה וּבַתִּגְלַחַת, שֶׁהַיּוֹצֵא מִן
16 הַגֶּפֶן - לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ, וְטוּמְאָה וְתִגְלַחַת - הוּתְּרוּ
17 מִכְּלָלָן, בְּתִגְלַחַת מְצֹרָע וּבְמֵת מִצְוָה. וְחוֹמֶר בַּטּוּמְאָה
18 מִבַּתִּגְלַחַת, שֶׁהַטּוּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל וְחַיָּיבִין עָלֶיהָ
19 קָרְבָּן, וְתִגְלַחַת אֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים, וְאֵין חַיָּיבִין
20 עָלֶיהָ קָרְבָּן. **גמרא** וְטוּמְאָה לֹא תּוּתַּר מִכְּלָלָהּ, קַל
21 וָחוֹמֶר מַיִּין; וּמַה יַּיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ,
22 טוּמְאָה שֶׁסּוֹתֶרֶת - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תּוּתַּר מִכְּלָלָהּ? -
23 תַּלְמוּד לוֹמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ... לֹא יִטַּמָּא", לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא - אֲבָל מִיטַּמֵּא הוּא לְמֵת
24 מִצְוָה. וְיַיִן יוֹתֵר מִכְּלָלוֹ, קַל וָחוֹמֶר מִטּוּמְאָה; מַה טּוּמְאָה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת הוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ, יַיִן
25 שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר - אֵינוֹ דִּין שֶׁיּוּתַּר מִכְּלָלוֹ? - אָמַר קְרָא: "מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִּר" - לֶאֱסוֹר יֵין מִצְוָה
26 כְּיֵין רְשׁוּת. וְיַיִן יִסְתּוֹר אֶת הַכֹּל, קַל וָחוֹמֶר מִטּוּמְאָה; מַה טּוּמְאָה שֶׁהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ סוֹתֶרֶת
27 אֶת הַכֹּל, יַיִן שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּסְתּוֹר? - אָמַר קְרָא "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים
28 יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ", טוּמְאָה סוֹתֶרֶת, וְאֵין הַיַּיִן סוֹתֵר. וְהַתִּגְלַחַת תִּסְתּוֹר אֶת הַכֹּל קַל וָחוֹמֶר
29 מִטּוּמְאָה; וּמַה טּוּמְאָה שֶׁלֹּא עָשׂוּ בָהּ מִטַּמֵּא כְּמִיטַּמֵּא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, תִּגְלַחַת שֶׁעָשׂוּ בָהּ
30 מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ - אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּסְתּוֹר אֶת הַכֹּל? - אָמַר קְרָא "וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ כִּי
31 טָמֵא נִזְרוֹ" - טוּמְאָה סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל, וְאֵין תִּגְלַחַת סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל. וְטוּמְאָה נַעֲשָׂה בָהּ
32 מִטַּמֵּא כְּמִיטַּמֵּא, קַל וָחוֹמֶר מִתִּגְלַחַת; וּמַה תִּגְלַחַת שֶׁאֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים עָשָׂה בָהּ
33 מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ, טוּמְאָה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל - אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּעֲשָׂה בָהּ מִטַּמֵּא כְּמִיטַּמֵּא? -
34 אָמַר קְרָא "וְטָמֵא רֹאשׁ נִזְרוֹ" - לְמִטַּמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ. וְתִגְלַחַת לֹא נַעֲשָׂה בָהּ מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ,
35 קַל וָחוֹמֶר מִטּוּמְאָה; וּמַה טּוּמְאָה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֶת הַכֹּל לֹא עָשׂוּ בָהּ מִטַּמֵּא כְּמִיטַּמֵּא,
36 תִּגְלַחַת שֶׁאֵינָהּ סוֹתֶרֶת אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה מְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ? -
37 אָמַר קְרָא "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ", קְרֵי בֵּיהּ: לֹא יַעֲבֹר הוּא, וְלֹא יַעֲבֹר לְאַחֵר. וְתִגְלַחַת לֹא תּוּתַּר מִכְּלָלָהּ, קַל וָחוֹמֶר
38 מִיַּיִן; וּמַה יַּיִן שֶׁאֵינוֹ סוֹתֵר לֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ, תִּגְלַחַת שֶׁסּוֹתֶרֶת - אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תּוּתַּר מִכְּלָלָהּ? - אָמַר רַחֲמָנָא "רֹאשׁוֹ" וְאָמַר
39 רַחֲמָנָא "זְקָנוֹ". וְתִגְלַחַת לֹא תִּסְתּוֹר כְּלָל, קַל וָחוֹמֶר מִיַּיִן; וּמַה יַּיִן שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ אֵינוֹ סוֹתֵר, תִּגְלַחַת שֶׁהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ - אֵינוֹ
40 דִּין שֶׁלֹּא תִּסְתּוֹר? - בָּעֵינַן גִּידּוּל שֵׂעָר, וְהָא לֵיכָּא. וְיַיִן יִסְתּוֹר שְׁלֹשִׁים יוֹם, קַל וָחוֹמֶר מִתִּגְלַחַת; וּמַה תִּגְלַחַת שֶׁהוּתְּרָה מִכְּלָלָהּ
41 סוֹתֶרֶת, יַיִן שֶׁלֹּא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ - אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּסְתּוֹר? - מִידֵּי הוּא טַעֲמָא אֶלָּא מִשּׁוּם גִּידּוּל שֵׂעָר, גַּבֵּי יַיִן - הָא קָאֵים שְׂעָרוֹ.

משנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ומגלח בשביעי ויביא קרבנו בשמיני — כדכתיב בפרשה "וגלח (את) ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו וביום השמיני יביא שתי תורים וכבש לאשם". **אמר** לו רבי טרפון מה בין זה למצורע — ששמעתי ממך. שנאמר בפרשת מצורע בתגלחת שניה "והיה ביום [השביעי] יגלח את כל שערו וכבס בגדיו במים וטהר וביום [השמיני] יקח שני כבשים וכבשה אחת" וגו', שמעתי ממך דמצורע יגלח בשמיני ויביא קרבנו בתשיעי.

אמר לו שזה טהרתו תלויה בימיו — אחר [הזיית] שלישי ושביעי, ומצורע טהרתו תלויה בתגלחת, אף כי טבל בשביעי — צריך לטבול פעם אחרת אחר גילוח. ואם כן, הוי טבול יום לגלח. עד שמיני נקרא טבול יום, ואינו מביא קרבנותיו אלא אם כן היה מערב שמש, שהרי הקפיד הכתוב שיטהר מטומאת מצורע בהבאת קרבנותיו, [אם כן] אין בידו לשלח קרבנות.

קיבלה מיניה — רבי טרפון מרבי עקיבא, נזיר שגילח בשמיני מביא קרבנותיו [בשמיני] או לא? **דתני** הלל גילח בשמיני מביא קרבנותיו בתשיעי — וקים ליה להתלמוד דגבי נזיר מתנייא. והשתא, מדתנייא, בשלמא אי לא קבלה מיניה, הא מני רבי טרפון היא. אלא אי סלקא דעתך דקבלה — לכולי עלמא ליתי קרבנותיו בשמיני!

הא דלא טבל בשביעי — הא דתני הלל שהמתין לטבול עד בשמיני, הואיל וקפיד רחמנא שיביא נזיר קרבנו בטהרה, ובעודו טבול יום לא יביא קרבנות גם לא ישלח קרבנות. **אמר** אביי — הא דתניא גבי זב, כתיב בפרשת מצורע "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וכבס בגדיו ורחץ במים חיים וטהר וביום השמיני יקח לו שתי תורים ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן וכפר עליו הכהן וטהר" וגו', אימתי הוא בא — כשטבל מבעוד יום ועשה הערב שמש. (**ובתורת** כהנים מצאתי כך: יכול יטבול בו ביום שמיני, פירוש: שיוכל להמתין מלטבול עד יום השמיני — תלמוד לומר "ובא לפני ה'". כיצד הוא בא? אלא טבל מבעוד יום ועשה הערב שמש. ואל תתמה: היכי פשיטא ליה לתנא דטבול יום אסור ליכנס למחנה לויה, דקאמר כיצד נכנס אלא אם כן טבל מבעוד יום, הלא טבול יום דמת מותר ליכנס במחנה לויה, וכן משמע בסמוך! דיש לומר דמשמע ליה קרא הכי "ובא לפני ה' ביום השמיני" — מכלל דקודם יום השמיני אסור ליכנס.

אלמא קסבר טבול יום כזב דמי — כך היו אומרים חברייהו דרב נתן ברבי הושעיא: אחרי שאנו רואין דסבירא ליה לתנא דטבול יום דאסור ליכנס במחנה לויה, אף כי טבול יום דמת ושרץ מותרין — מכלל דסבירא ליה לתנא דטבול יום דזב כזב (דבפרק קמא) לענין דאין שוחטין וזורקין עליו, ואם המתין וטבל עד יום השמיני — לא יוכל לשלוח קרבנות, דאין שוחטין וזורקין עליו. דהכי איתא בפרק שני דבריתות (י,א) דלמאן דאמר טבול יום דזב כזב דמי — אין שוחטין וזורקין עליו. ואני שמעתי: שמצי לדקדק טבול יום כזב, הואיל דטומאה יוצאה עליו מגופו — אפילו בבעל שתי ראיות, שאינו מחוסר כפורים, דאסור ליכנס במחנה לויה. **ואמינא** להו אנא אלא מעתה — כלומר, לפי מה שסתמנו דבריהן ולא פירשו, מהיכא מוכיח התנא דטבול יום דזב אסור ליכנס במחנה לויה? ואתם סוברים שמוכיח, [מדכתיב] "ובא ביום השמיני" — מכלל דאם טבל [בשמיני] הואיל והוא טבול יום אסור ליכנס. **דכתיב** בפרשת נשא, גבי נזיר טמא "וגילח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה אל הכהן פתח אהל מועד וגו' והביא כבש בן שנתו לאשם" וגו', הכי נמי, אימתי הוא מביא — כשטבל ועשה הערב שמש.

שער

רש"י

משנה תגלחת טומאה כיצד היה מזה בשלישי ובשביעי — ואחר כך היה טובל, שכך חובה על המזה מי חטאת, כדמפרש בהו קרא ב"זאת חוקת התורה", שלאחר הזאה טעונין טבילה. והיה מגלח בו ביום, דהיינו שביעי, כדכתיב ביה "וגילח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו, וביום השמיני יביא שתי תורים". **ואם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בו ביום** — השמיני עצמו. **אמר לו רבי טרפון מה בין זה למצורע** — שאף כן שנינו במצורע, שאף הוא תגלחת שניה בשביעי, כדמפרש ביה קרא (ויקרא יד) "וגילח את כל שערו ורחץ במים וטהר וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, וביום השביעי יגלח את כל שערו" ומביא קרבנותיו בשמיני. בתורת כהנים: ואם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בשמיני. **אמר לו** — אין ביניהן כלום לענין הבאת קרבן. **אלא שזה** — הנזיר, טהרתו תלויה בימיו, בשביעי כיון שהוזה וטבל הוי טהור, כדכתיב "וגילח ראשו ביום טהרתו" — דמשמע שכבר הוא טהור ועומד כשהוא מגלח, ואפילו אם אינו מגלח בו ביום. **ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו** — שאם טבל קודם שמגלח עדיין אינו טהור עד שמגלח, דכתיב "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו" והדר "ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר אינו מביא קרבנותיו אלא אם כן היה מעורב שמש, שטובל בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, וכן אם לא טבל בשביעי עד לשמיני — אינו יכול להביא קרבנותיו בו ביום עד התשיעי. אבל מצורע המגלח וטובל ביום שמיני שלו — יכול להביא קרבנותיו בו ביום, ואינו צריך הערב שמש, לפי שהוא טהור ועומד משעת טבילה ראשונה שטבל בתגלחת הראשונה, דהא כתיב ביה "וטהר". **גמרא** קיבלה מיניה — רבי טרפון, שאם גילח נזיר בשמיני שיכול להביא קרבנותיו בו ביום, ואינו צריך הערב שמש [שמיני עצמו], ואינו צריך להמתין עד התשיעי? **תא שמע דתני הלל גילח נזיר בשמיני מביא קרבנותיו בתשיעי** — ושמע מינה לא קיבלה מיניה. **אמר רבא** — לעולם קיבלה, והא דאמרת אם איתא דקיבלה מיניה לייתי בשמיני — לא קשיא, דכי אמרי אם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בשמיני. **דטבל בשביעי** — שהיה לו הערב שמש. והא דתני הלל מביא קרבנותיו בתשיעי — כגון דלא טבל בשביעי עד שמיני. ורבי עקיבא לטעמיה, דאמר: נזיר אינו מביא קרבנותיו אלא במעורב שמש. ואיכא דמפרשי אליבא דרבי עקיבא במתניתין דמצורע שגילח בשמיני אינו מביא קרבנותיו עד בתשיעי, לפי שאינו מביא אלא במעורב שמש בתשיעי. ושבשתא היא, דבהדיא קתני לה בתורת כהנים דאם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בשמיני, והכי נמי אמר לו רבי טרפון להתם: מה בין זה לנזיר. **אמר אביי אשכחתינהו לחבריה דרב נתן בר הושעיא דיתבי וקאמרי וכא לפני ה' וגו' בזמן שטבל ועשה הערב שמש** — מדכתיב "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים", וכתיב בתריה "וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן", דמשמע: אימתי הוא בא לפני ה' להביא — כדאמרינן התם "ובא לפני ה'", מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתן, והיינו ביום השמיני, דהיינו לאחר שטבל והעריב שמשו. אלמא דכי עשה הערב שמש — אין, דמותר ליכנס לעזרה. לא עשה הערב שמש — לא. **אלמא קסבר טבול יום של זב כזב דמי** — דכי היכי דזב אסור ליכנס במחנה לויה, דהיינו בעזרה, הכי נמי טבול יום של זב. **אלא מעתה גבי נזיר** — דכתיב "וגלח את ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו", וכתיב בתריה "וביום השמיני יביא שתי תורים" וגו', נימא נמי הכי: אימתי הוא בא — בזמן שטבל והעריב שמשו, אבל מקמי הכי — לא.

מכדי

משנה תִּגְלַחַת טוּמְאָה כֵּיצַד? הָיָה מַזֶּה בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וּמְגַלֵּחַ בַּשְּׁבִיעִי, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי. וְאִם גִּילֵּחַ בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפּוֹן: מַה בֵּין זֶה לִמְצוֹרָע? אֲמַר לֵיהּ: זֶה - טָהֳרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו, וּמְצוֹרָע טָהֳרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן אִם אֵין הָיָה מְעוֹרָב שֶׁמֶשׁ. **גמרא** קִיבְּלָהּ מִינֵּיהּ אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי הִלֵּל: גִּילֵּחַ בַּשְּׁמִינִי - מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּתְּשִׁיעִי. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ קִיבְּלָהּ מִינֵּיהּ לֵיתֵי קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי! - אֲמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא: הָא - דִּטְבַל בַּשְּׁבִיעִי, הָא - דְּלָא טְבַל בַּשְּׁבִיעִי. אֲמַר אַבָּיֵי: אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְחַבְרֵיהּ דְּרַב נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא דְּיָתְבִין וְקָאָמְרִין: "וּבָא לִפְנֵי ה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל הַכֹּהֵן", אֵימָתַי הוּא [בָּא]? בִּזְמַן שֶׁהוּא טָבַל וְעָשָׂה הֶעֶרֶב שֶׁמֶשׁ - אִין, לֹא טָבַל וְעָשָׂה הֶעֶרֶב שֶׁמֶשׁ - לָא. אֶלְּמָא קָסְבַר: טְבוּל יוֹם שֶׁל זָב כְּזָב דָּמֵי. אָמִינָא לְהוֹן אֲנָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי נָזִיר טָמֵא נַמִּי, דִּכְתִיב "(וְהֵבִיא אוֹתָם) אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" אֵימָתַי הוּא [בָּא] - בִּזְמַן שֶׁטָּבַל וְעָשָׂה הֶעֶרֶב שֶׁמֶשׁ;

מכדי

לכמה מקומות כבר כתבתי וכן מסרתי בעל-פה על-דבר ההכרח הגדול לפרסם הידיעות בדיני ברכות הנהנין הפסק בתפילה, מוקצה כו'
ממכתב כ"ט שבט, תשט"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

נזיר שנטמא במת בזמן נזירותו, צריך להיטהר מטומאתו ולגלח את שערו, ואחר כך מונה שוב את ימי נזירותו מתחילה. המשנה מבארת את סדר הטהרה והתגלחת: **תְּגַלַּחַת** הנזיר, הבאה מחמת **טוּמְאָה, כֵּיצַד** – באיזה סדר היא נעשית.

הָיָה הנזיר **מַזֶּה** – מקבל הזאה של מי אפר פרה אדומה **בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** כדין טמא מת, **וּמְגַלֵּחַ** את שער ראשו **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וּמֵבִיא** את **קָרְבְּנוֹתָיו** על שנטמא, **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְאִם גִּילַּח בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי** ולא בשביעי כמצוותו, **מֵבִיא** את **קָרְבְּנוֹתָיו בּוֹ בַּיּוֹם,** ואין צריך להמתין למחרת, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.**

אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן לרבי עקיבא, **מַה** טעם החילוק **בֵּין זֶה** – הנזיר **לְמִצּוֹרָע,** והרי גם מצורע שנטהר דינו להתגלח ביום השביעי ולהביא קרבנות בשמיני, ושמעתי ממך שאם איחר וגילח ביום השמיני, אינו מביא קרבנותיו ביום שנתגלח אלא למחרת, בתשיעי.

אָמַר לוֹ רבי עקיבא לרבי טרפון, אינו דומה נזיר למצורע, לפי שזֶה [–הנזיר שנטמא במת] **טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בִּימָיו** – בימי ההזאות והטבילה בלבד [הזאות בימי שלישי ושביעי וטבילה ביום השביעי], ולא על ידי התגלחת [שמצות הגילוח היא רק מדיני נזירות, שהנזיר שנטמא ונטהר צריך להתגלח, ולא מפני שבכך נטהר], ולכן כיון שנטהר לגמרי ביום השביעי לאחר שטבל, יכול להביא קרבן ביום השמיני, אף אם קיים מצות גילוח בו ביום, ולעומת זאת **מְצוֹרָע, טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה** גם **בְּתַגְלַחְתּוֹ,** ורק לאחר הגילוח יכול לטבול להשלמת הטהרה, ולכן אם איחר וגילח בשמיני וטבל, נמצא שרק היום נטהר, **וְאֵינוֹ מֵבִיא** קָרְבָּן **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְעוֹרָב שֶׁמֶשׁ,** דהיינו ששקעה חמה אחר שטבל שאז נטהר לגמרי, ונמצא שביום התגלחת אינו יכול להביא את קרבנותיו:

גמרא

הגמרא מבררת: לאחר שיישב רבי עקיבא לרבי טרפון את דבריו, האם **קִיבְּלָהּ** רבי טרפון **מִינֵּיהּ** – מרבי עקיבא את דינו [שנזיר שגילח בשמיני מביא קרבנותיו בו ביום] והסכים עימו, **אוֹ לֹא** קיבל, אלא חלק עליו.

מביאה הגמרא ראיה שרבי טרפון לא קיבל את דברי רבי עקיבא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי הִלֵּל** – ששנה הלל בברייתא, אם **גִּילַּח** הנזיר **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בַּתְּשִׁיעִי,** וזה דלא כדברי רבי עקיבא. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם תעלה בדעתך שרבי טרפון **קִיבְּלָהּ מִינֵּיהּ** – מרבי עקיבא, מדוע הצריכה הברייתא להמתין לתשיעי, **לֵיתֵי** – יביא **קָרְבְּנוֹתָיו בַּשְּׁמִינִי,** שהרי הכל מודים לדין זה, מאחר שגם רבי טרפון הסכים לדברי רבי עקיבא, אלא על כרחך שרבי טרפון לא קיבל את הדברים, והברייתא שנויה לפי שיטתו.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא, לֹא כַּשָּׁיָא** – אין להקשות מן הברייתא ולהוכיח ממנה, לפי שאפשר לומר, **הָא** – דברי רבי עקיבא שמביא קרבנותיו ביום השמיני, מדברים באופן **דְּטָבַל בַּשְּׁבִיעִי,** וכששקעה השמש בשביעי נטהר לגמרי, ולכן מיד כשגילח ביום השמיני יכול להביא קרבנותיו, אבל **הָא** – דברי הברייתא שמביא קרבנותיו ביום התשיעי, מדברים באופן **דְּלֹא טָבַל בַּשְּׁבִיעִי** אלא בשמיני טבל וגילח, ועל כן אינו יכול להביא קרבנותיו בו ביום, שהרי אינו נטהר עד הערב שמש, ולא נחלקו כלל.

הגמרא לפנינו דנה בזב שטבל לטהרתו היום ועדיין לא העריב השמש, האם מותר להיכנס למחנה לויה: **אָמַר אַבָּיֵי, אַשְׁכַּחְתִּינְהוּ לְחַבְרֵיהּ** – מצאתי לחבריו **דְּרַב נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא, דְּיָתְבִין וְקָאָמְרִין** – שהיו יושבים ואומרים כך, שנינו בברייתא על הכתוב בפרשת הזב (ויקרא טו יג–יד) 'וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וגו' וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר, וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וּבָא לִפְנֵי ה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתָנָם אֶל הַכֹּהֵן', שמשמע שרחץ בשרו ביום השביעי ומקריב קרבנותיו ביום השמיני, ויש ללמוד מכאן **שֵׁאִימָתַי** – באיזה אופן **הוּא [בָּא]** – רשאי לבוא עד פתח העזרה וליתן קרבנותיו אל הכהן, **בִּזְמַן שֶׁהוּא טָבַל וְעָשָׂה הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, אִין,** כלומר אם טבל אתמול וכבר העריב השמש לאחר טבילתו, אכן יכול הוא לבוא עד פתח העזרה, אבל אם **לֹא טָבַל וְעָשָׂה הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ** – שטבל היום ונמצא שעדיין לא העריב השמש לאחר הטבילה, **לֹא** יכול לבוא עד פתח העזרה. והיו מוכיחים מכאן חבריו של רב נתן בר הושעיא, **אַלְמָא קָסָבַר** התנא, **שִׁבּוּל יוֹם שֶׁל זָב** – זב שטבל ועדיין לא העריב שמשו, **כְּזָב דָּמֵי** – דינו כזב ממש, ואסור לו להיכנס למחנה לויה כדין זב. ואמנם הפסוק מדובר בזב בעל שלוש ראיות שחייב בקרבנות, אולם לגבי דין זה אין לחלק בינו לבין זב בעל שתי ראיות, שהרי מכיון שנעשה זב ונטמא נאסר להיכנס למחנה לויה [אף בשתי ראיות בלבד], ומן הפסוק למדנו שגם לאחר שטבל, כל זמן שלא העריב שמשו דינו כזב ואסור להיכנס לשם.

אביי דוחה את דבריהם: **אֲמִינָא לְהוֹן אֲנָא** – אמרתי להם אני, **אֶלָּא מֵעַתָּה נַבִּי נָזִיר טָמֵא** – נזיר שנטמא במת וצריך להיטהר ולהביא קרבנות **נַמִּי** אפשר לדרוש כן, **דִּכְתִיב** בו בנזיר (במדבר ו ט) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי (וְהֵבִיא אוֹתָם) אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', ואם כן אפשר לדרוש כמו בזב, **אֵימָתַי הוּא [בָּא]** – הנזיר עם קרבנותיו אל פתח העזרה, דווקא **בִּזְמַן שֶׁטָּבַל וְעָשָׂה הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ,** שנאמר 'וביום השמיני' והכוונה בזה לאחר שטבל ביום השביעי כדין, אבל קודם שהעריב השמש [לאחר טבילתו], לא יבוא עד פתח העזרה להקריב קרבנותיו, שכן דרשה הברייתא לגבי זב, (ס: ד"ה טמא) העלה מדברי הספרי שטבילה קודמת לתגלחת טהרה, אולם הרמב"ם (נזירות פ"ו הי"א) הזכיר בסדר הטהרה תגלחת לפני הטבילה.

לפלא קצת שבהשיעורים שלומד ברבים אינו מזכיר שיעור לימוד הלכות הצריכות בחיים היום יומיים, שהרי סוף-סוף המעשה הוא העיקר

ממכתב כ"ט שבט, תשט"ו

תקוותי חזקה שינצל כל הזדמנות ואפשריות לחזק ולהפיץ היהדות ונקודת היהדות שבכל דבר בכל שהשפעתו מגעת, ויהיה זה חדור בהחום והחיות החסידותיים

ממכתב כ"ט שבט, תשט"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזה לא יתכן שנאסור על הנזיר לבוא עם קרבנותיו קודם הערב השמש עד פתח העזרה, כי מִכְּדֵי – מאחר ששַׁעֲרֵי נִיקָנוֹר שבפתח העזרה הֵיכָא – היכן הם קַיְימִין, בְּשַׁעֲרֵי לְוִיָּה – בגבול מחנה לויה, ורק משם ופנימה נחשב מחנה שכינה, וכי יתכן לאסור על הנזיר שנטמא במת וטבל לבוא עד שם, וְהָתַנְיָא בברייתא, מִטֻּמְאַת מֵת מוּתָּר לו לִיכָּנֵס בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה [והוא קל מן הזב שנאסר בזה], וְלֹא טֻמְאַת מֵת בִּלְבָד אֶלָּא אֲפִילּוּ את הַמֵּת עַצְמוֹ אפשר להכניס לשם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג יט) 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ', מַאי 'עִמּוֹ', 'עִמּוֹ' בְּמַחֲנֵיצָתוֹ, 'עִמּוֹ' בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה, שהרי משה היה לוי. הרי שאי אפשר לדייק ממה שכתוב בנזיר שיביא קרבנותיו ביום השמיני, שביום השביעי אסור לו לבוא למחנה לויה, ועל כרחך כוונת הכתוב להודיע עת חיוב הבאת קרבנות בלבד, ומכיון שכך, יש לפרש בדרך זו גם את הכתוב בפרשת הזב שיביא קרבנותיו ביום השמיני, שבא הכתוב להודיע חיוב הבאת קרבן ולא בא לדייק שביום השביעי [לאחר שטבל והוא טבול יום] אסור לזב לבוא למחנה לויה.

הגמרא מפרשת את הברייתא באופן אחר: אֶלָּא (אָמַר אַבָּיֵי), טְבוּל יוֹם שֶׁל זָב [לָאו] כְּזָב דָּמֵי, ומותר לו להכנס למחנה לויה, ומה שלא העריב שמשו אין מונעו מכך, ולא כדברי חבריו של רבי נתן, וַאֲפִילּוּ הָכִי זהו רק זב בעל שתי ראיות, שאינו מביא קרבן לטהרתו, אבל זב בעל שלוש ראיות, כֵּיוָן דִּמְחוּסַּר כַּפָּרָה – קרבן, בכדי ליטהר, נמצא שביום השביעי לאחר שטבל ועדיין לא העריב שמשו, מלבד מה שצריך הערב שמש הרי בנוסף לזה חסרה לו גם הבאת הקרבנות לטהרתו על כן לֹא עָיֵיל – לא יכנס למחנה לויה. ודברי הברייתא מדוברים בזב בעל שלוש ראיות. וכוונת הברייתא היא, שהכתוב קרא למקום 'פתח אהל מועד', וְקשה אִי בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה קָאֵי – מכיון שבאותה שעה שהוא מביא קרבן הרי הוא נמצא במחנה לויה ולא במחנה שכינה, שהרי כל טמא קודם שהביא קרבנותיו אסור להכנס למחנה שכינה כפי שהגמרא מביאה להלן, אם כן אַמַּאי קָא קָרֵי לֵיהּ – מדוע מכנה הכתוב את מקום עמידתו בשם 'פתח אֹהֶל מוֹעֵד' שזהו מחנה שכינה, שהרי פתח אהל מועד מצוי בתוך העזרה שהיא מחנה שכינה, אלא ודאי בא הכתוב לְמֵימְרָא [–להשמיענו] שיש לדמות מחנה לויה למחנה שכינה, מָה הָתָם – לפתח אהל מועד, מְחוּסַּר כַּפָּרָה לֹא עָיֵיל – מי שעדיין חסרה לו הבאת קרבנות לטהרתו לא יכנס, יש ללמוד מכך שאַף לְמַחֲנֵה לְוִיָּה נַמִּי, אם הוא גם מְחוּסַּר כַּפָּרָה וגם טבול יום, לֹא עָיֵיל – לא יכנס. שואלת הגמרא: וְהָתָם – במחוסר כפרה מְנָלַן שלא יכנס למחנה שכינה, דְּתַנְיָא, נאמר בתורה לגבי איסור כניסה בטומאה למקדש [–למחנה שכינה] (במדבר יט יג) 'כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וגו' טָמֵא יִהְיֶה', ותיבות אלו מיותרות הן, וללמד באו, לְרַבּוֹת טְבוּל יוֹם שאסור להכנס לעזרה, עוד נאמר שם 'עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ' וגם תיבות אלו מיותרות, אלא ללמד באו, לְרַבּוֹת מְחוּסַּר כַּפָּרָה שגם הוא אסור להכנס לעזרה:

משנה

המשנה מבארת את סדר תגלחת נזיר והקרבת קרבנותיו: הִתְגַּלְּחָת שעושה הנזיר בסיום ימי הַטָּהֳרָה, כֵּיצַד, הָיָה מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, כבשה לַחַטָּאת, כבש לְעוֹלָה וְאיל לְשֶׁלָּמִים. וְשׁוֹחֵט אֶת הַשְּׁלָמִים בראשונה, וּמְנַלֵּחַ עֲלֵיהֶם – על השלמים, כלומר, לאחר הקרבתם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא הָיָה הנזיר מְגַלֵּחַ על השלמים, אֶלָּא עַל הַחַטָּאת – לאחר הקרבת החטאת, לפי שֶׁהַחַטָּאת קוֹדֶמֶת בְּכָל מָקוֹם להיות קריבה ראשונה לקרבנות הבאים עמה, וראוי שיגלח על הקרבן הראשון שמקריב. וְאִם גִּלַּח עַל אַחַת מִשֶּׁלְּשָׁתָן – איזו שתהיה, יָצָא בדיעבד.

המשנה מבארת את אופן הפרשת הקרבנות: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אם הֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת כדי להקדישן לקרבנותיו, וְלֹא פֵּרַשׁ איזו מהן תהיה חטאת ואיזו עולה ואיזו שלמים, אלא אמר 'אלו לנזירותי', חלה עליהן קדושת קרבן, והבהמה הָרְאוּיָה לַחַטָּאת של נזיר, תִּקְרַב חַטָּאת, הראויה לָעוֹלָה, תִּקְרַב לעוֹלָה, והראויה לִשְׁלָמִים, תִּקְרַב שְׁלָמִים, כי מתוך שהפריש שלוש בהמות אלו לנזירותו מוכח שכוונתו להפריש כל בהמה למה שהיא ראויה, וכאילו קרא כל אחת בשמה לאיזה קרבן הוא מפרישה:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא אודות האמור במשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפרשת הנזיר (במדבר ו יח) 'וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' וְגו', ולא נתפרש על איזה קרבן מגלח, ויש לדרוש שבְּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר בפרשת הקרבת שלמים (ויקרא ג ב) 'וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' וכוונת הכתוב כאן לאותו קרבן שנזכר בו 'פתח אהל מועד'. שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שבְּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ שמא נאמר שאֵינוֹ כן, אֶלָּא כוונת הכתוב לְפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד מַמָּשׁ, שכוונת הכתוב כפשוטו, להודיע שצריך הנזיר לגלח את שערו בפתח אהל מועד, ולא בא ללמד באיזה קרבן מדובר. משיבה הברייתא: אָמְרָתָּ כך, אִם כֵּן יקשה שהרי הֶדֵּרֶךְ בְּזִיּוֹן הוּא לגלח אצל הקודש, אלא ודאי לא בא הכתוב לומר שמגלח שם ממש אלא שיגלח על הקרבן שנאמר בו 'פתח אהל מועד', דהיינו שלמים.

רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ ללמוד מסברא שאסור לנהוג בדרך בזיון ולגלח בפתח אהל מועד, שהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה לגבי אופן עליית הכהן למזבח (שמות כ כב) 'לֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת [–במדרגות] עַל מִזְבְּחִי' אלא בכבש, לפי שבדרך עלייתו על גבי מעלות יש לחוש שמא תִּגלה ערוותו עליהן [בשעה שירים את רגלו לעלות ממעלה למעלה], ואין זה דרך כבוד, ואם הזהיר הכתוב אפילו לכהן בשעת עבודתו שלא תגלה ערוותו למזבח, שאינו אלא עצים ואבנים, קַל וָחוֹמֶר לְנזיר שלא יגלח בפתח אהל מועד, שהרי זהו הֶדֵּרֶךְ בְּזִיּוֹן ממש, שעושה כן אצל הקודש, וגם אין תגלחתו שייכת לעבודת הקודש [כהליכת הכהן על גבי המזבח] אלא קיום מצוה.

[נוסח אַחֵר מצינו בְּמִדְרָשׁ רבה בְּפָרָשָׁה נָשֹׂא (דף רמ"ב) (י כא), נאמר בפרשת הנזיר (במדבר ו יח) 'וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', ולא נתפרש על איזה קרבן מגלח. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שכן יש ללמוד מן האמור כאן 'פתח אהל מועד' כמו בשלמים, אוֹ אֵינוֹ וְכוּ' – שמא אין כוונת הכתוב כן, אלא כפשטות המשמעות שצריך לגלח בפתח אהל מועד, אין לומר כן, כי אִם כָּךְ אָמְרָה תּוֹרָה בכהן העולה למזבח (שמות כ כב) 'לֹא תַעֲלֶה וְכוּ' בְּמַעֲלֹת עַל מִזְבְּחִי', כדי שלא תגלה ערוותו, קַל וָחוֹמֶר לְדָבָר שהוא בזיון שֶׁלֹּא יִגַּלַּח הנזיר אצל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא – מאחר שאין לפרש דברי הכתוב כפשוטם, על כרחך צריך לפרש שנאמר 'פתח אהל מועד' כדי ללמדנו שבְּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר].

רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לסברא זו כי מתוך גוף דברי הכתוב יש להוכיח זאת, שהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בפרשת הנזיר (במדבר ו יח) 'וְלָקַח אֶת שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ וְגו' אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים' – צריך הנזיר לקחת את השער שהסיר מראשו וליתנו על האש שמבשל עליה את בשר השלמים, משמע שהכתוב מדבר בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְחוּסַּר אֶלָּא לְקִיחָה של השער מראשו וּנְתִינָה של השער על האש ללא שום פעולה נוספת, יָצָא זֶה – יש למעט את המגלח בפתח אהל מועד, מאחר שֶׁהוּא מְחוּסַּר לְקִיחָה וְהַבָּאָה אל מקום בישול השלמים וּנְתִינָה על האש, ואין הלקיחה וההבאה סמוכות זו לזו, וכדי לסומכן עליו לגלח אצל המקום המיועד לשריפתו, דהיינו בלשכת הנזירים. ומה שנאמר 'וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' כוונת הכתוב לומר שמגלח על השלמים שנאמר בהם (ויקרא ג ב) 'פתח אהל מועד'.

המשך בעמוד 26

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

מכדי שערי ניקנור — ששם עולין כל מחזורי כפרה, כדגרסינן במסכת סוטה בפרק קמא (ז,א): מעלין אותה לשערי מזרח, לשער ניקנור, ששם משקין את הסוטות, ומטהרין את היולדות, ומטהרין את המצורעים. והוא הדין לשאר מחוסרי כפרה, כגון זבין וזבות, כדמפרש התם בגמרא. **[היכא] הוו קיימי בשערי לוייה** — ואילו במחנה לוייה אפילו מת עצמו היה יכול ליכנס. ודאי נזיר טמא מת הוה, ואמאי אינו יכול ליכנס עד דעביד הערב שמש? אלא מדהכא לאו דווקא — התם נמי לאו דווקא לגבי זב, ואפילו לא הערב שמשו, כיון דטבל — יכול ליכנס לשם. **הכי גרסינן: לעולם טבול יום של זב כזב דמי ואפילו הכי כיון דמחוסר כפרה לא עייל ואי במחנה לוייה קאי אמאי קרי ליה כו'** — כלומר, דחבריה דרבי נתן ברבי אושעיא קא מהדרי ליה לאביי: לעולם טבול יום של זב כזב דמי, ולא הוו דוקיא דשמעתא דבטבילה והערב שמש קאי, אלא בכפרה תליא מילתא. והאי דקא מותבית לך מנזיר טמא מת שנטמא דאינו יכול ליכנס שם, והרי מת עצמו יכול ליכנס — הא לא קשיא; אף על גב דשאר טמאי מתים יכולים ליכנס במחנה לוייה — האי נזיר טמא מת אינו יכול ליכנס, משום מחוסר כפרה. והא נמי דאמרת [דכתיב] "אל פתח אהל מועד" דאתה סבור דבעזרה משתעי קרא, דדיינו מחנה לוייה, משום הכי קא פרכת "מכדי שער ניקנור" כו' — הא לא הוי, דאי במחנה לוייה קא משתעי קרא מאי קרי ליה "אהל מועד"? הא תניא (יומא סא,א): "אהל מועד" — זה היכל! אלא להכי כתב "אהל מועד" — למימרא: מה התם בהיכל מחוסר כפרה לא עייל. והכי משמע: אימותי "ובא לפני ה'" דדיינו במחנה לוייה — בזמן שהוא ראוי לבא אל אהל מועד, דהביא כפרתו. הא אם לא הביא כפרתו — לא. ואם תאמר: והא מצורעין נכנסין בשערי ניקנור, ששם מזין על הבהמות! הא לא קשיא, דביאה במקצת לאו שמה ביאה. **מגלן** — דמחוסר כפרה לא עייל. **דתניא טמא יהיה לרבות טבול יום** — שאינו צריך להביא כפרה. **לרבות מחוסר כפרה** — ואף על גב דהעריב שמשו אינו יכול ליכנס עד שיביא כפרתו. משנה **שהחטאת קודמת בכל מקום** — כדכתיב (ויקרא ה) "והקריב את אשר לחטאת ראשונה", וקיימא לן (זבחים צ,ב) דאפילו חטאת העוף קודמת אף לעולת בהמה. הואיל ובשאר מקומות מצינו שהיא קודמת — אף כאן בנזיר תהא קודמת, כדי שיהא נזיר מגלח עליה. **ולא פירש** — איזה מהן לחטאת. **הראויה לחטאת** — כגון כבשה נקבה בת שנתה. **הראויה לעולה** — כבש זכר בן שנתו. **והראויה לשלמים** — איל בן שתי שנים. גמרא **תנו רבנן וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר** — על השלמים הוא אומר שיהא מגלח, שהרי נאמר כאן "פתח אהל מועד" ולא מצינו שאר קדשים טעונין פתח אהל מועד אלא לשלמים בלבד, בשביל שהן דורון. וכדרב יהודה אמר שמואל: "ושחטו פתח אהל מועד" — בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול, מכאן לשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל שפטולין (ערובין ב,א). **או אינו אלא פתח אהל מועד** — בפתח ההיכל יהא מגלח, ולא במקום אחר. **אמרת אם כן** — שלא יהא מגלח אלא בפתח ההיכל — זהו דרך בזיון, ואי אתה רשאי. **רבי יאשיה אומר אינו צריך** — לומר מכאן שאסור דרך בזיון, דמדובתא אדריתי נפקא, כדכתיב "לא תעלה במעלות על מזבחי" אלא דרך כבש, שלא לגלות בשר ערוה עליו, קל וחומר שלא ינהוג בו דרך בזיון. **רבי יצחק אומר אינו צריך** — לומר דמשום שהוא בזיון לא יגלח אפתח היכל, שאפילו לא יהא בו בזיון אינו יכול לגלח אלא מבחוץ, דכתיב "ולקח את שער ראש נזרו" וגו'. **יצא זה** — שאם יהא מגלח על פתח היכל — שמחוסר לקיחה והבאה לעזרה ונתינה תחת הדרוד, הלכך אינו יכול לגלח אלא בצד הדרוד של שלמים. והאי דכתיב "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" — בשלמים הכתוב מדבר. **אבא חנן אומר** — לכך נאמר בו "פתח" — שאינו יכול לגלח כל זמן שאין פתח אהל מועד פתוח. **נזיר ולא נזירה** — שהאשה לא מגלחת בעזרה, אלא במדינה.

מִכְּדֵי שַׁעֲרֵי נִיקָנוֹר הֵיכָא קַיְימִין - בְּשַׁעֲרֵי לְוִיָּיה, וְהָתַנְיָא: טְמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס בְּמַחֲנֵה לְוִיָּיה, וְלֹא טְמֵא מֵת בִּלְבַד אֶלָּא אֲפִילּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ" מַאי "עִמּוֹ" - עִמּוֹ בְּמַחֲיצָתוֹ, עִמּוֹ בְּמַחֲנֵה לְוִיָּיה! אֶלָּא (אָמַר אַבָּיֵי:) טְבוּל יוֹם שֶׁל זָב כְּזָב דָּמֵי, וְאֲפִילּוּ הָכִי, כֵּיוָן דְּמִחוּסַּר כַּפָּרָה - לָא עָיֵיל. וְאִי בְּמַחֲנֵה לְוִיָּיה קָאֵי, אַמַּאי קָא קָרֵי לֵיהּ "אֹהֶל מוֹעֵד"? לְמֵימְרָא: מָה הָתָם מְחוּסַּר כַּפָּרָה לָא עָיֵיל, אַף לְמַחֲנֵה לְוִיָּיה נַמִּי - מְחוּסַּר כַּפָּרָה לָא עָיֵיל. - וְהָתָם מְנָלַן? - דְּתַנְיָא: "טָמֵא יִהְיֶה" - לְרַבּוֹת טְבוּל יוֹם, "עוֹד טוּמְאָתוֹ בוֹ" - לְרַבּוֹת מְחוּסַּר כַּפָּרָה. **משנה** תִּגְלַחַת הַטָּהֳרָה כֵּיצַד? הָיָה מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת, חַטָּאת עוֹלָה וּשְׁלָמִים, וְשׁוֹחֵט אֶת הַשְּׁלָמִים וּמְנַלֵּחַ עֲלֵיהֶם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֹא הָיָה מְגַלֵּחַ אֶלָּא עַל הַחַטָּאת, שֶׁהַחַטָּאת קוֹדֶמֶת בְּכָל מָקוֹם. וְאִם גִּלַּח עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן - יָצָא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת וְלֹא פֵּרַשׁ, הָרְאוּיָה לַחַטָּאת - תִּקְרַב חַטָּאת, לְעוֹלָה - תִּקְרַב עוֹלָה, לִשְׁלָמִים - תִּקְרַב שְׁלָמִים. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" וגו' - בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁחֲטוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". אֲתָה אוֹמֵר בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד מַמָּשׁ? אָמַרְתָּ: אִם כֵּן דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן הוּא. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה "לֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת עַל מִזְבְּחִי" קַל וָחוֹמֶר לְדֶרֶךְ בִּזָּיוֹן. [נוסח אחר במדרש בפרשה נשא (דף רמ"ב): "וְגִלַּח הַנָּזִיר", רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ וכו', אִם כָּךְ אָמְרָה תּוֹרָה "לֹא תַעֲלֶה" וכו', קַל וָחוֹמֶר לְדָבָר שֶׁלֹּא יְגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. אֶלָּא בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר]. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "וְלָקַח אֶת שֶׁעֶר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ" וגו' - מִי שֶׁאֵינוֹ מְחוּסָּר אֶלָּא לְקִיחָה וּנְתִינָה, יָצָא זֶה שֶׁהוּא מְחוּסַּר לְקִיחָה הֲבָאָה וּנְתִינָה. אִיבָּא דְּאָמְרִי: רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אֲתָה אוֹמֵר בִּשְׁלָמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד מַמָּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַח אֶת שֶׁעֶר רֹאשׁ נִזְרוֹ" - מָקוֹם שֶׁהָיָה מְבֻשָּׁל שָׁם הָיָה מְגַלֵּחַ. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" - כָּל זְמַן שֶׁאֵין פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד פָּתוּחַ אֵינוֹ מְגַלֵּחַ. רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: "וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" - וְלֹא נְזִירָה

שמא

תוספות

שער ניקנור — שהיא עזרת נשים, ועד שם מחנה לוייה, כדאמר בפסחים בפרק "ביצד צולין" (פה,ב): שער ניקנור לא נתקדש [בקדושת] מחנה שכינה, ויש לו דין מחנה לוייה. ועל כרחך הא [דכתיב "ובא] לפני ה'" — שער ניקנור הוא, [דאין לומר] לפני ה' בעזרה ממש — שהרי מחוסר כפרה הוא, [ואמרינן] בסמוך "עוד טומאתו בו" — לרבות מחוסרי כפורים, שחייב ברת אם נכנס למחנה שכינה.

מכדי שער ניקנור כו' — וכי היכי דהתם לא תובל לדקדק מכלל דעד יום [השמיני] אסור ליכנס, דהא ליתא, כדמפרש ואזיל. אלא הא ודאי, כי נקיט קרא "וביום השמיני יביא" — להודיע לנו זמן הבאת קרבנות, ולא בא לאוסרו ליכנס שם קודם לכן. וגבי זב נמי, אבתי מנא ליה לתנא דאסור ליכנס? והוא הדין [דאיבא] למימר "פתח אהל מועד", ויש לומר פתח דהיכל דבאשכחן גבי שלמים "ושחטו פתח אהל מועד" ודרשינן בזבחים (נה,ב): [שיהיו] דלתות ההיכל פתוחין. ולעולם אימא לך דודאי טבול יום דמת אסור ליכנס שם, דהוא מחנה שכינה! ויש לומר: דלהא לא איצטריך (לטמא), דהא כתיב "טמא יהיה" — לרבות טבול יום, דנפקא לן בסמוך דכל טבול יום אסור ליכנס במחנה שכינה. אלא ודאי בא הכתוב לומר זמן הבאת קרבנות בשמיני ולא קודם לה, ולא לאוסרו ליכנס — הכי נמי נימא הכי. הכי גרסינן: **אלא** אמר אביי טבול יום דזב לאו כזב דמי ואפילו הכי כיון דמחוסר כפרה לא עייל — אבל האי דסבירא ליה (נאמר) לא כזב דמי לענין דשוחטין חורקין עליו, ומכל מקום אסור ליכנס, הואיל ומחוסר כפורים לא עייל במחנה לויה. **ואי** [במחנה לוייה קאי] — כלומר, דאם מותר ליכנס במחנה לוייה אמאי ליקרי ליה "אהל מועד"! שהרי במחנה לוייה הכתוב מדבר. על כרחך במחנה שכינה הוא זה שאסור ליכנס כל זמן שהוא מחוסר כפורים, ואמאי קרי ליה "פתח אהל מועד", דמשמע תוך העזרה לפני ההיכל, כמו "ושחטו פתח אהל מועד" הכתוב בשלמים שנשחטו תוך העזרה, למימרא: מה אהל מועד מחוסר כפורים לא עייל, ואהל מועד מנלן — דכתיב "טמא יהיה" — לרבות טבול יום, שאסור ליכנס במחנה שכינה. הרי חוזר אביי ומשני דברי חבריו דרב נתן ממה שהיו [אומרים מסברת לבם], אלמא קסבר: טבול יום דזב כזב. ומה שלא פירשה היאך היה מוכיח דטבול יום כזב (אסור), דזב אסור ליכנס אל פתח אהל מועד ונזיר יכול ליכנס במחנה שכינה, שהרי לאו מחוסר כפורים הוא, דלא מקרי מחוסר כפורים אלא למי שטומאה יוצאה מגופו. **תגלחת** טהרה כיצד מביא חטאת עולה ושלמים ושוחט את השלמים ומגלח עליהם — ונראה דטעמא משום דדרשינן בגמרא "וגלח פתח אהל מועד" — [במה שנאמר בו] אהל מועד, דהיינו שלמים. אחרי שאמר הכתוב שעל השלמים יגלח — דין הוא שיקדימו. וקשה: אם כן למה הקדים חטאת ועולה לשלמים?

רבי אליעזר אומר לא היה מגלח אלא על החטאת שחטאת קודמת בכל מקום לעולה ושלמים — [כדאמרינן] בפרק "כל התדיר" (זבחים צ,א).

הראויה לחטאת — כשבה. לעולה — כבש. לשלמים — איל.

[המשך התוספות להלן עמוד ב]

בשלמים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

בשלמים הכתוב מדבר — וכרבי יהודה דמתניתין, דאמר: על שלמים יגלח, שנאמר בהן "ושחטו פתח אהל מועד".

רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר לא תעלה במעלות — כי הולך לעבוד עבודה, ואינו כל כך דרך בזיון. וקשה: דמאי אינו צריך למדרש מסברא אלא מקל וחומר? ובסיפרי אין הגירסא "רבי יאשיה אומר", אלא כל זה מדברי תנא קמא, והכי איתא התם: או אינו אלא פתח אהל מועד ממש? אמרת: אם כן דרך בזיון. או אינו אלא ממש — כלומר דאין להוציא מסברא הפסוק ממשמעו — הרי הוא אומר "לא תעלה", קל וחומר לדבר בזיון.

ולא במי שמחוסר הבאה ולקיחה ונתינה — שהרי שלמים נאכלין בכל העיר, ואם מגלח פתח אהל מועד ודוד שלמים בעי — הרי מחוסר הבאה לקיחה ונתינה.

וגילח (את) הנזיר פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח — כלומר, על כרחך לאו פתח אהל מועד ממש, דאם כן הוה ליה דרך בזיון, אלא בזמן פתח [פתוח]. **ולא** נזירה — משמע שטעמא דקרא שמא יתגרו בה פרחי כהונה אם תגלח פתח אהל מועד ממש. אלא במדינה מגלחת במקום צנוע, ולא יראוה פרחי כהונה.

אינה בוחלת ופוקסת — הסוטה עומדת שם [בניוול], כדאמר בסוטה (ז,ב): היו קושרין חבל המצרי כו'. **ומשלח** תחת הדוד — שהשלמים בו. **אם** גילח במדינה — שיש לו רשות לגלח במקום שירצה. ואף על גב דכתיב "אל פתח אהל מועד" — לאו פתח אוהל מועד קאמר, כדדרשינן בגמרא.

לא היה משלח תחת הדוד — נראה דמכל מקום פשיטא ליה לתנא דאהני פשטא דקרא, דמשמע דבירושלים הוא מגלח, ואם היה מגלח בגבולין לא היה מגלח תחת הדוד, דכתיב בקרא "וגלח הנזיר פתח אהל מועד ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". ואיכא תנא דדריש בגמרא: יצא זה שמחוסר לקיחה הבאה ונתינה, והכי נמי מחוסר הבאת שערו מחוץ לירושלים לתתם תחת דוד השלמים בירושלים. **אבל** תגלחת טומאה לא היה משלח תחת הדוד — דוד של אשם נזיר טמא וחטאת העוף, שלא תלה הכתוב נתינת שער תחת הדוד אלא בטהרה. **רבי** מאיר אומר [הכל משלחין תחת הדוד]. בין נזיר טהור במדינה ובין נזיר טמא [במקדש]. **חוץ** מן הטמא שבמדינה. בגמרא אמרינן: מפני ששערו נקבר, וכן שלהי תמורה (לד,א). אבל קשה: מנלן דנקבר וצריך עיון. **נוטל** שער ראשו — כדאמר בברייתא, והוא נוטל מן הרוטב, כדמפרש ואזיל. **מנלן** אמר קרא תחת זבח השלמים מזבחו יהא תחתיו — מיתורא ד"זבח" דרשינן הכי: תחת השלמים יתן מזבחו. **[חטאת]** ואשם אמר קרא "זבח" לרבות חטאות ואשמות. **אם** כן לימא קרא שלמים וזבח מאי זבח השלמים — מדסמך "זבח", למדרש: תחת השלמים יהיה מן הזבח.

מפני ששערו נקבר — לא נתפרש מנלן. **כאן** וכאן — במקדש ובמדינה. **או** שולקן — בישול יותר [מדאין]. **ואחר** כך הותר הנזיר לשתות ביין — לכאורה נראה דהאי תנא כרבי אליעזר, דאמר בגמרא דאסור לשתות יין עד אחר כל המעשים שמפרש.

כיון [שנזרק עליו] אחד מן הדמים — כדדרשינן בגמרא: אחר מעשה יחידי.

אחר

רש"י

כדי שלא יתגרו בה פרחי כהונה. **סוטה אינה בוחלת ופוקסת** — דהא לנוולה קא בעי, וכיון דמנוולה — לא אתו לאיגרויי בה.

משנה ומשלח — ומניח. הכי גרסינן במתניתין: היה נוטל שער ראש נזרו ומשלח תחת הדוד, ואם גילח במדינה לא היה משלח תחת הדוד. במה דברים אמורים, בתגלחת הטהרה, אבל בתגלחת הטומאה — לא היה משלח תחת הדוד. רבי מאיר אומר: הכל משלחין תחת הדוד, חוץ מן הטמא שבמדינה בלבד. וספרים שכתוב בהן במשנתנו "אם שילח תחת הדוד של אשם יצא" — שבשתא היא, דלא גרסינן ליה במתניתין, אלא בגמרא: תנו רבנן ואחר כך נוטל את הרוטב כו'. והכי פירושא דמתניתין: היה נוטל שער ראש נזרו ומשלחו תחת הדוד של שלמים, ואם גילח במדינה — לא היה משלחו תחת הדוד של שלמים. **במה דברים אמורים בתגלחת הטהרה** — אמרו שאם גילח במקדש משלח תחת הדוד, אבל לא בזמן שגילח במדינה. אבל בתגלחת הטומאה, אפילו בזמן שמגלח במקדש — אינו משלח תחת הדוד של אשם, שאין לך משלח תחת הדוד אלא הטהור שבמקדש, מפני שעשה נזירותו כמצותו. **רבי מאיר אומר הכל משלחין תחת הדוד** — בין טהור שגילח במדינה בין טמא שגילח בעזרה, ואין לך שאינו משלח תחת הדוד אלא חוץ מן הטמא במדינה בלבד.

גמרא וברישא דגמרא לא גרסינן "אשם בנזיר מי איכא", אלא הכי גרסינן: תנו רבנן ואחר כך נוטל את הרוטב ונותן על השער של ראש נזירותו ומשלח תחת הדוד של שלמים. ואם שילח תחת הדוד של אשם ושל חטאת יצא. אשם בנזיר טהור מי איכא? אמר רבא, הכי קאמר: ואם נזיר טמא משלח תחת הדוד של אשם — יצא. **מנא הני מילי אמר רבא אמר קרא אשר תחת זבח השלמים** — דמשמע: אשר תחתיו יהא זבח השלמים, לומר לך: מן הזבח עצמו יהא תחתיו. **ואם שילח תחת הדוד של חטאת ושל אשם יצא מאי טעמא דכתיב זבח** לרבות חטאת ואשם — שהטהור ששולח תחת זבח שלו, דהיינו חטאת — יצא, ואם טמא הוא — טעון שילוח תחת זבח שלו, דהיינו אשם. **הכי גרסינן: תנו רבנן הכל משלחין תחת הדוד חוץ מטמא שבמדינה מפני ששערו נקבר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר טהורים כאן וכאן** — בין במקדש בין במדינה היו משלחין, טמאים — כאן וכאן לא היו משלחין. **וחכמים אומרים הכל לא היו משלחין תחת הדוד חוץ מטהור שבמקדש מפני שנעשה כמצותו** — וסתם מתניתין דידן אליבא דחכמים, וכדפרשינן לעיל. **שנעשה כמצותו** — שגילח במקדש כמצותו.

משנה **אם** שולקן — שאינו מבושל יפה, ושקוד"ר בלע"ז. **את הזרוע בשלה** — איכא למאן דאמר שלמה, ואיכא למאן דאמר בזרוע שנתבשלה עם האיל, במסכת חולין (צח,ב).

גמרא אחר

1 שֶׁמָּא יִתְגָּרוּ בָהּ פְּרִחֵי כְהוּנָּה. אָמַר לוֹ: לְדֶבְרֶיךָ, סוֹטָה
2 תּוֹכִיחַ, דִּכְתִיב בָּהּ "וְהֶעֱמִידָהּ לִפְנֵי ה'" וְלָא חֲיִישִׁינַן
3 שֶׁמָּא יִתְגָּרוּ בָהּ פְּרִחֵי כְהוּנָּה! - אָמַר לָהֶן זוֹ כּוֹחֶלֶת
4 וּפוֹקֶסֶת, זוֹ אֵינָהּ כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת. **מִשְׁנָה** הָיָה נוֹטֵל
5 שְׁעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וּמְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד, וְאִם גִּילַּחַ
6 בַּמְּדִינָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד. בַּמֶּה דְּבָרִים
7 אֲמוּרִים - בְּתִגְלַחַת הַטָּהֳרָה, אֲבָל בְּתִגְלַחַת הַטּוּמְאָה
8 לֹא הָיָה מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַכֹּל
9 מְשַׁלְּחִין תַּחַת הַדּוּד, חוּץ מִן הַטָּמֵא שֶׁבַּמְּדִינָה בִּלְבַד.
10 **גְּמָרָא** "נוֹטֵל שְׁעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ". תָּנוּ רַבָּנַן: וְאַחַר
11 כָּךְ נוֹטֵל אֶת הָרוֹטֶב, וְנוֹתֵן עַל שְׁעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ,
12 וּמְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד שֶׁל שְׁלָמִים. וְאִם שִׁילַּח תַּחַת
13 הַדּוּד שֶׁל חַטָּאת וְאָשָׁם - יָצָא. - אָשָׁם בְּנָזִיר [טָהוֹר]
14 מִי אִיכָּא? - אֲמַר רָבָא: הָכִי קָאָמַר: וְאִם נָזִיר טָמֵא
15 מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד שֶׁל אָשָׁם - יָצָא. מְנָא הָנֵי מִילֵּי?
16 אֲמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים"
17 - מִזִּבְחוֹ יְהֵא תַּחְתָּיו. וְאִם שִׁילַּח תַּחַת הַדּוּד שֶׁל
18 חַטָּאת יָצָא, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא "זֶבַח" - לְרַבּוֹת
19 אֶת הַחַטָּאת וְאָשָׁם. - וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ לְהַאי "זֶבַח"
20 מְרוֹטֶב! - אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "מְרוֹטֶב הַשְּׁלָמִים", מַאי
21 "זֶבַח" - שְׁמַע מִינָּהּ לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם. - וְאֵימָא
22 כּוּלָּהּ לְחַטָּאת וְאָשָׁם הוּא דְּאָתָא! - אִם כֵּן לֵימָא
23 "שְׁלָמִים וְזֶבַח", מַאי "זֶבַח הַשְּׁלָמִים" - שְׁמַע מִינָּהּ
24 תַּרְתֵּי. תָּנוּ רַבָּנַן: הַכֹּל הָיוּ מְשַׁלְּחִין תַּחַת הַדּוּד, חוּץ
25 מִטָּמֵא שֶׁגִּילַּחַ בַּמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁעָרוֹ נִקְבָּר, דִּבְרֵי רַבִּי
26 מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: טְהוֹרִים - כָּאן וְכָאן הָיוּ
27 מְשַׁלְּחִין, טְמֵאִים - כָּאן וְכָאן לֹא הָיוּ מְשַׁלְּחִין. וַחֲכָמִים
28 אוֹמְרִים: הַכֹּל לֹא הָיוּ מְשַׁלְּחִין תַּחַת הַדּוּד, חוּץ
29 מִן טָהוֹר שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה כְּמִצְוָתוֹ. **מִשְׁנָה**
30 הָיָה מְבַשֵּׁל אֶת הַשְּׁלָמִים אוֹ שׁוֹלְקָן. הַכֹּהֵן נוֹטֵל
31 אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל, וְחַלָּה מַצָּה אַחַת מִן
32 הַסַּל, וּרְקִיק מַצָּה אַחַת, וְנוֹתֵן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר וּמְנִיפָן,
33 וְאַחַר כָּךְ הוּתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לַמֵּתִים.

רבי

והטעם שחילק הכתוב בין נזיר לנזירה, כי אין ראוי שתתגלח הנזירה בפתח אהל מועד, כי יש לחוש **שֶׁמָּא יִתְגְּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה**, מכיון שהוא מקום פתוח וגלוי. ומכך שמיעט הכתוב את הנזירה מוכח שהנזיר מגלח בפתח אהל מועד כפשטות הכתוב. **אָמַר לוֹ** אבא חנן לרבי שמעון שזורי, **לְדָבְרֶיךָ**, שחשש הכתוב שמא יתגרו בה, קשה שהרי **סוֹטָה תּוֹכִיחַ** שאין לחשוש כן, **דִּכְתִיב בָּהּ** (במדבר ה טז) **'וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי ה'**, דהיינו בעזרה, בגלוי ובפרהסיא, **וְלֹא חַיְישִׁינָן שֶׁמָּא יִתְגְּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה**, ואיך אמרת שלגבי נזירה חשש הכתוב. **אָמַר לָהֶן**, אין ללמוד סוטה, כיון שזו – הנזירה **כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת** – מתקשטת כדרך כל הנשים [שאין לה חיוב להימנע מכך], אבל זו – הסוטה **אֵינָהּ כּוֹחֶלֶת וּפוֹקֶסֶת**, אלא אדרבה מנוולים אותה כדי שתודה במעשיה, ולכן אין לחשוש שמא יתגרו בה:

משנה

משנה זו הינה המשך למשנה הקודמת העוסקת בסדר סיום הנזירות, ובה יתבאר מה היה עושה הנזיר בשער ראשו אחר התגלחת. **הָיָה נוֹטֵל** את **שֵׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ** [–השער שגידל בנזירותו], **וּמְשַׁלֵּחַ** [–מניח] על האש **שֶׁתַּחַת הַדּוּד** – הסיר, שמבשלים בו את השלמים, ושם היה השער נשרף. במה דברים אמורים, דווקא אם גילח בירושלים, **וְאִם גִּילַּח בַּמְּדִינָה** – מחוץ לירושלים, **לֹא הָיָה מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד** – לא היה מביא את השער אל בית המקדש לשורפו תחת השלמים.

המשנה אומרת שדין זה לא נאמר בכל תגלחות הנזיר: **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמשלח שערו תחת הדוד, דווקא **בְּתִגְלַחַת הַטָּהֳרָה** – בתגלחת שעושה בעת סיום נזירותו, **אֲבָל בְּתִגְלַחַת** הבאה מחמת **הַטּוּמְאָה**, שכן דין הנזיר, שאם נטמא במת בזמן נזירותו, צריך להיטהר מטומאתו ולגלח את שערו ולהביא קרבנות על שנטמא, בתגלחת זו **לֹא הָיָה מְשַׁלֵּחַ** את שערו **תַּחַת הַדּוּד** של האשם והחטאת. שלא נאמר דין זה אלא בנזיר טהור. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חֲכָל** – כל הנזירים שמתגלחים, בין טהור בין טמא, בין המגלח בירושלים ובין המגלח מחוצה לה, **מְשַׁלְּחִין תַּחַת הַדּוּד, חוּץ מִן הַנָּזִיר הַטָּמֵא שֶׁגִּילַּח בַּמְּדִינָה כְּלָבָד**, שאינו משלח תחת הדוד. אבל בתגלחת טהרה משלח תחת הדוד אף אם גילח במדינה, וכן בתגלחת טומאה, אם גילח בירושלים, משלח תחת הדוד:

גמרא

שנינו במשנה: **נוֹטֵל שֵׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ**. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, וְאַחַר כָּךְ** – לאחר שגילח הנזיר שער ראשו, **נוֹטֵל אֶת הָרוֹטֶב** שבישלו בו את השלמים, **וְנוֹתֵן** ממנו **עַל שֵׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ, וּמְשַׁלֵּחַ** את השער עם הרוטב על האש אשר **תַּחַת הַדּוּד** של **שְׁלָמִים**. כן יש לו לעשות לכתחילה, ואולם בדיעבד **אִם שִׁילַּח תַּחַת הַדּוּד** של **הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם** ולא של השלמים, **יָצָא** ידי חובת מצוה זו.

הגמרא תמהה על דברי הברייתא האחרונים: **אָשָׁם בְּנָזִיר** [**טָהוֹר**] **מִי אִיכָּא** – וכי יש אשם בנזיר טהור. כלומר מאחר ששנינו 'משלח תחת הדוד של שלמים' הרי מפורש שהברייתא מדברת בנזיר טהור שסיים נזירותו, כי נזיר שנטמא אינו מביא שלמים, ואם כן היאך מסיימת שאם שילח תחת הדוד של אשם יצא, והלא נזיר טהור בסיום נזירותו מביא רק חטאת עולה ושלמים ולא אשם.

רבא מיישב את דברי הברייתא: **אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר** – כך יש לפרש את הברייתא, נזיר טהור משלח תחת הדוד של שלמים, **וְאִם נָזִיר טָמֵא מְשַׁלֵּחַ תַּחַת הַדּוּד** של **אָשָׁם, יָצָא**. ואין כוונת הברייתא בסיום דבריה לאותו נזיר המדובר מקודם [דהיינו נזיר טהור] אלא לנזיר שנטמא.

הגמרא מבררת: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שנותן מן הרוטב על שער הנזיר לפני שמשלחו תחת הדוד, **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** (במדבר ו יח) **'וְלָקַח אֶת שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים'**, והרי תיבת 'זבח' מיותרת, אלא בא ללמדנו **שִׁמְּזִבְחוֹ** – חלק מזבחו, דהיינו הרוטב, **יְהֵא תַּחְתָּיו** – מתחת השלמים, על האש. ולכן הזכיר הכתוב תיבת 'זבח', לומר לך שגם הזבח ניתן על האש עם השער. והרי מבשר השלמים אינו יכול לתת על האש, לפי שאסור להפסיד קדשים כל זמן שראויים לאכילה, ובודאי הכוונה על הרוטב.

שנינו בברייתא: **וְאִם שִׁילַּח תַּחַת הַדּוּד** של **הַחַטָּאת יָצָא**. שואלת הגמרא: **מַאי מַעְמָא** יוצא בזה, והלא הכתוב אומר 'תחת זבח השלמים'.

מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא 'זֶבַח'** שמשמעו 'קרבן' סתם, ולאו דווקא שלמים, **לְרַבּוֹת אֶת הַחַטָּאת וְאָשָׁם**, שאף הם בכלל מצוה זו, אם עשה כן בדיעבד. אמנם לכתחילה צריך ליתן תחת השלמים, שכן מפורש בפסוק 'זבח השלמים'.

שואלת הגמרא: איך אפשר ללמוד מתיבת 'זבח', **וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ** [–והרי הוצאת אותו] **לְהַאי 'זֶבַח' מֵרוֹטֶב**, כלומר, והרי כבר דרשת מתיבה זו לדין רוטב, שיתן מהרוטב תחת הדוד, כמו שנתבאר, ואיך אפשר לדרוש ממנו גם לרבות חטאת ואשם.

מתרצת הגמרא: אין ללמוד מתיבה זו רק לגבי נתינת הרוטב, כי **אִם כֵּן לֵימָא קְרָא** – יאמר הכתוב באופן מפורש שיתן על האש **'מֵרוֹטֶב הַשְּׁלָמִים', מַאי 'זֶבַח'** – למה רמז דין זה בהזכרת תיבת 'זבח', אלא **שְׁמַע מִינָּהּ** שבא גם **לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם**, שאם נתן את השער בדיעבד תחתיהם, יצא. שכן לשון הכתוב 'תחת זבח השלמים' אפשר לקרותו גם 'תחת זבח' בסתם, דהיינו שתחת כל זבח יצא בדיעבד [מכיון שתיבת 'זבח' מיותרת כמו שנתבאר לעיל].

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא, כּוּלָּהּ** – כל הדרשה מיתור תיבת 'זבח' **לְחַטָּאת וְאָשָׁם הוּא דְּאָתָא** – בא לרבות רק חטאת ואשם בדיעבד, ומנין לך ללמוד מכאן גם שצריך לתת מן הרוטב על השער.

מיישבת הגמרא: **אִם** תאמר **כֵּן** יקשה, **לֵימָא** – יאמר הכתוב 'ונתן תחת שְׁלָמִים וְזֶבַח', שמשמע, או שלמים או זבח אחר, מאחר שדין זה בא הכתוב ללמדנו, **מַאי 'זֶבַח הַשְּׁלָמִים'**, שמשמע שבא לרבות דין גם לגבי השלמים, ולפיכך נכתב 'תחת זבח השלמים' לומר שגם מזבח השלמים יתן תחת הסיר, אם כן **שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי** – שני הדינים נלמדים מייתור תיבה זו, ואין ללמוד רק אחד מהם לחוד.

בברייתא המובאת לפנינו יתבאר שישנה דעה שלישית לגבי הענין הנידון במשנתינו: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַכֹּל** – כל הנזירים בעת תגלחתם, בין טהור בין טמא, בין המגלח בירושלים ובין המגלח מחוצה לה **חָיְיבִין מְשַׁלְּחִין** שערם **תַּחַת הַדּוּד, חוּץ מִנָּזִיר טָמֵא שֶׁגִּילַּח בַּמְּדִינָה**, שאינו משלח תחת הדוד **מִפְּנֵי שֶׁשְּׂעָרוֹ נִקְבָּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, נזירים **טְהוֹרִים** המתגלחים בסיום נזירותם, **כָּאן וְכָאן** – בין אם מתגלחים בירושלים ובין אם מתגלחים מחוצה לה, **חָיְיבִין מְשַׁלְּחִין** שערם תחת סיר השלמים, אבל נזירים **טְמֵאִים** המתגלחים מחמת טומאתם, **כָּאן וְכָאן לֹא חָיְיבִין מְשַׁלְּחִין**. ולדעתו אין חילוק היכן גילח הנזיר, אלא נזיר טהור לעולם משלח וטמא לעולם אינו משלח. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַכֹּל לֹא חָיְיבִין מְשַׁלְּחִין תַּחַת הַדּוּד, חוּץ מִן נָזִיר טָהוֹר שֶׁגִּילַּח בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה כְּעִיקַּר מִצְוָתוֹ** – שכן באופן זה ממש נאמר דין שריפת השער באש השלמים, ואין לדרוש ממנו לאופנים אחרים:

משנה

המשנה מבארת את אופן בישול שלמי הנזיר: **הָיָה מְבַשֵּׁל אֶת הַשְּׁלָמִים, אוֹ שׁוֹלְקָן** – מבשלם בישול רב, ואחר כך היה **הַכֹּהֵן נוֹטֵל אֶת הַזְּרוֹעַ** – חלקה העליון של הרגל הקרובה אל הראש כאשר היא **בְּשֵׁלָה** – מבושלת **מִן הָאֵיל** של השלמים, **וְחַלָּה מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל** של המצות שעל הנזיר להביא, **וּרְקִיק מַצָּה אַחַת, וְנוֹתֵן הַכֹּהֵן** את כל אלו **עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר וּמְנִיפָן** תנופה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, **וְאַחַר כָּךְ** נסתיימה הנזירות לגמרי **וְהוּתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לַמֵּתִים**.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אין איסוריו נמשכים עד אחר כל המעשים שהוזכרו, אלא **כֵּיוָן שֶׁנִּזְרַק עָלָיו** – בשבילו, על המזבח, **אֶחָד מִן הַדָּמִים** – דם של אחד הקרבנות, **הוּתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת כַּיָּין וּלְהִיטַמֵּא לַמֵּתִים:**

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה בסוף סדר הקרבת קרבנות הנזיר (במדבר ו כ) 'וְ**אַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן**', מה שאמר הכתוב 'אחר' פירושו **אַחַר הַמַּעֲשִׂים כּוּלָּן,** דהיינו הקרבת כל הקרבנות והתגלחת, אלו **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.** ולפי דבריו אסור לשתות יין עד שסיים את כל המעשים הללו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** תיבת 'אחר' פירושה **אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי,** ולפי דבריהם, אחר שנזרק עליו אחד מן הדמים, אף על פי שלא הקריב את שאר הקרבנות וגם לא גילח, שוב אינו נזיר ומותר בכל איסורי הנזיר.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן,** והרי בפשטות משמעות הכתוב שרק לאחר שנשלם הסדר המפורש קודם לכן, דהיינו כל המעשים המוזכרים בכתוב, מותר הנזיר ביין, ולמה אמרו חכמים שדיו בזריקת אחד מן הדמים. מבארת הגמרא: **כְּתִיב הָכָא** אחר הקרבת קרבנות הנזיר '**וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן**', **וּכְתִיב הָתָם** – באותה פרשה (שם ו יט), שעושה תנופה '**אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת נִזְרוֹ**', ולמדו חכמים בגזירה שווה 'אחר' 'אחר', **מַה הָתָם** – כשם שבפסוק 'אחר התגלחו את נזרו', הכוונה היא **אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי** של תגלחת, **אַף כָּאן** – גם בפסוק 'ואחר ישתה הנזיר יין' הכוונה היא **אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי** – שלאחר זריקת הדם של אחד מהקרבנות מותר הוא בשתיית יין.

שואלת הגמרא: מנין לך ללמוד מהגזירה שוה שלאחר מעשה יחידי מותר ביין וטומאה, **אֵימָא עַד דְּאִיכָּא תַּרְוַיְיהוּ** – שמא נאמר שאינו מותר עד לאחר כל הקרבנות והתגלחת, שהרי דברי הכתוב 'אחר התגלחו את נזרו' מדוברים גם לאחר הקרבת כל הקרבנות [אף על פי שלא הזכיר הכתוב אלא את התגלחת].

מתרצת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם תאמר כן, **גְּזֵרָה שָׁוָה** של 'אחר אחר', **לָמָּה לִי,** הרי לא למדנו ממנה כלום, שהרי ממשמעות הכתוב 'וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן' יש להבין שהכוונה לאחר כל המעשים האמורים קודם לכן, ואם כן הגזירה שוה מיותרת, אלא ודאי באה הגזירה שוה ללמדנו שלאחר מעשה יחידי, דהיינו לאחר זריקת דמו של אחד הקרבנות, מותר ביין וטומאה:\

הגמרא דנה אם התנופה האמורה בפרשת הנזיר מעכבת אותו מלשתות יין ומלהיטמא למתים: **אָמַר רַב, תְּנוּפָה בְּנָזִיר מְעַכֶּבֶת,** וכל זמן שלא הניף נשאר בנזירותו ואסור לשתות יין.

מבררת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – לפי איזו שיטה אמר רב כן, **אִילֵימָא** – אם נאמר שאמר כן **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** – לפי שיטת חכמים בברייתא, הסוברים שהנזיר מותר ביין לאחר מעשה יחידי, אם כן יקשה שהרי אפילו **תְּגִלְּחַת** שהיא פעולה הנעשית בגוף הנזיר ממש **אָמְרֵי רַבָּנָן שֶׁלֹּא מְעַכֶּבָא,** ומותר בשתיית יין מיד אחר הקרבת הקרבן, אם כן **תְּנוּפָה** שאינה בגוף הנזיר אלא בקרבנותיו, **מִיבַּעְיָא** – וכי צריך לומר שאינה מעכבת, כלומר הרי פשוט הוא שלא תעכב ולא יתכן שאמר רב לפי דבריהם שהיא מעכבת.

אֶלָּא צריך לומר שרב אמר את דינו **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שרק לאחר כל המעשים מותר הנזיר ביין, והוסיף רב שאף התנופה מעכבת, אולם אם כן קשה להיפך, **פְּשִׁיטָא** – הרי פשוט הדבר שהרי **הָאָמַר** [–הרי אמר] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַחַר הַמַּעֲשִׂים** שבפרשה **כּוּלָּם,** וגם התנופה בכלל אותם המעשים, ולא הוצרך רב לחדש זאת לפי דבריו.

מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא היית אומר שכֵּיוָן **דִּלְעָנְיַן כַּפָּרָה** אין התנופה מעכבת, כיון **שֶׁיְּרֵי מִצְוָה הִיא** ואינה מגוף המצוה עצמה, ואם לא עשאה אינה מעכבת את הכפרה שבאה על ידי הקרבן, אם כן **הָכָא נַמִּי** – גם לגבי היתר שתיית יין **לֹא תְּעַכֵּב,** ואינה בכלל כל המעשים שאמר רבי אליעזר שמעכבים, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב שלגבי זה התנופה מעכבת.

אגרות קודש

ב"ה, ב' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר זאב יהודא שי' הלוי

שלום וברכה!

... אקוה אשר המברק שלי בקשר עם יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע נתקבל במועדו, ובטח התועדו במסיבת רעים וע"פ מרז"ל גדולה לגימה שמקרבת כו' ומשרה שכינה (סנהדרין קג, סוף ע"ב) על כו' הרי להבדיל עאכו"כ כשעשרה מישראל מתקבצים, שבלאה"כ בקבוצם לחוד שכינתא שריא אם אפילו אינם עושים מאומה (אגה"ק סי' כ"ג. ועיין ג"כ קרבן העדה בירושלמי ערובין פ"א הלכה [יו"ד]), ובפרט כשגם נשמע דברי תורה, הרי מובטחני שההחלטות הטובות נמשכות בפועל בענינים דמחשבה דיבור ומעשה.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל בקשר עם ימים הקרובים ליום ההילולא הנ"ל, ובו המאמר אשר חיבה יתירה נודעת לו מכ"ק מו"ח אדמו"ר וכמ"ש במכתבו הנדפס בתחלת הקונטרס.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

גמרא אחר מעשים כולן — אחר קרבן ואחר תגלחת, ותגלחת מעבבת דברי רבי אליעזר. **וחכמים אומרים אחר מעשה יחידי** — אחר קרבן, ואף על גב שעדיין לא גילח, דתגלחת לא מעכבא. **מה התם אחר מעשה יחידי** — דלאחר גילוח עביד תנופה, כדכתיב "ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו". **ואימא עד דאיכא תרוייהו** — דמה התם אחר תגלחת, כדכתיב "אחר התגלחו" אף כאן נמי אחר התגלחו. **אמר רב תנופה בנזיר מעכבת** — מלשתות יין וליטמא למתים. **כיון דלענין כפרה שירי מצוה היא** — וכדאמר מר (יומא ה,א): "לתנופה לכפר", וכי תנופה מכפרת? והלא אין כפרה אלא בדם, כדכתיב "כי הדם הוא בנפש יכפר"! אלא לומר לך, שאם עשה לתנופה שירי מצוה — מעלה עליו הכתוב כאילו [לא] כיפר, וכיפר. גבי נזיר נמי לא מעכב, קא משמע לן. ומי

אחר מעשה יחידי — אף אחד מן הדמים, כדמשמע במתניתין, וכדתני בפרק "מי שאמר ושמע חבירו" (נזיר כח,א). **מה** התם אחר מעשה יחידי — שאותו "אחר" הכתוב סמוך לתגלחת, שהוא מעשה יחידי. **אימא** עד דאיכא תרוייהו — קרבנות ותגלחת, והא אחר תגלחתו דאמר — אחר כל עבודות הקרבנות! אם כן גזירה שוה ד"אחר" "אחר" למה לי. **תנופה** בנזיר מעבבת — מלשתות יין. **השתא** תגלחת — שהיא בגוף הנזיר, לא מעבבת, תנופה שאין מעבבת בכל מקום — מבעיא? **שירי** מצוה היא — כדאמר בפרק קמא דזבחים (ו,ב): שאם עשה לתנופה שירי מצוה, כלומר שלא עשאה — הרי כאילו לא כיפר, שלא קיים מצוה מן המובחר, וכיפר — דאין מעבבת.

[כל זה שייך לעמוד ב] **והתניא** זאת תורת הנזיר בין שיש לו כפים — בין שאין לו כפים — וקא סלקא דעתין דהכי פירושו: כשם שאין לו כפים ואינו בר תנופה דלא יניף, כך בא להשוות יש לו כפים שלא לעבב התנופה. וקא סלקא דעתין על כרחך הכי פירושו לאו רבנן היא, דאם כן לשתוק מ"זאת תורת" ותיפוק ליה מגזירה שוה ד"אחר" "אחר", אלא [רבי אליעזר] היא, שמע מינה דבתנופה מודה. **ואלא** הא דתניא וזאת תורת הנזיר בין

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים - הוּתַּר הַנָּזִיר לִשְׁתּוֹת בַּיַּיִן וּלְהִיטַּמֵּא לַמֵּתִים. גְּמָרָא תָּנוּ רַבָּנַן: "וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן" אַחַר הַמַּעֲשִׂים כּוּלָּן, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי. מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן? כְּתִיב הָכָא "וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן" וּכְתִיב הָתָם "אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת נִזְרוֹ", מָה הָתָם אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי, אַף כָּאן - אַחַר מַעֲשֶׂה יְחִידִי. - אֵימָא עַד דְּאִיכָּא תַּרְוַיְיהוּ! - אִי הָכִי, גְּזֵירָה שָׁוָה לָמָּה לִי? אָמַר רַב: תְּנוּפָה בְּנָזִיר מְעַכֶּבֶת. - אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן - תִּגְלַחַת אָמְרִי רַבָּנַן לָא מְעַכְּבָא, תְּנוּפָה מִיבַּעְיָא?! אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - פְּשִׁיטָא, הָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַחַר מַעֲשִׂים כּוּלָּם! - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דִּלְעָנְיַן כַּפָּרָה שְׁיָרֵי מִצְוָה הִיא, הָכָא נַמִּי לָא תְּעַכֵּב, קָא מַשְׁמַע לָן.

שיש לו שער ובין אין לו שער דלא מעכב — ותפרש דכוון להשוות יש לו לאין לו, לומר שתגלחת לא מעכב. ולרבנן מגזירה שוה ד"אחר" "אחר" נפקא, ולרבי אליעזר היא דאמר תגלחת מעכבת, ועל כרחך בא להשוות אין לו ליש לו, לומר: כשם שיש לו שער יעביר לו תער על [ראשו] וזה יעביר תער על [מורטו], והכי נמי בא להשוות אין לו ליש לו, לומר שזקוק להניף על זרועו כשאין לו כפים. ואיידי דידע לברייתא דאיתא במורט בהדיא, ניחא ליה לאיתויי. והתניא נזיר ממורט בית שמאי אומרים אין צריך להעביר תער ובית הלל אומרים צריך להעביר תער. הכי גרסינן: מאי אינו צריך לבית שמאי — אין לו תקנה. כלומר, הממורט שהעביר תער על ראשו — לא יועיל כלום. ולרבי אליעזר דאמר תגלחת מעכבת — יאסר לעולם ביין, ולרבנן דאמרי תגלחת למצוה ולא לעכב — לא קיים המצוה. הא לבית הלל — יש לו תקנה לממורט בהעברת תער; לרבי אליעזר יהא העברת תער במקום תגלחת להתירו ביין, ולרבנן לקיים המצוה. הרי [אי] אפשר לבית שמאי הא דאמר "תורת נזיר" בין יש לו שער בין שאין לו, להשוות יש לו לאין לו בין לרבי אליעזר בין לרבנן, בין לבית שמאי בין לבית הלל. דאי לבית שמאי יש לו שער — יש לו תקנה, ובאין לו — אין לו תקנה. ואי לבית הלל לענין מה [בא] להשוות יש לו? על כרחך להא [ביש] לו שער בהדיא כתיב בהעברת תער, דאין לו [נמי] צריך להעביר תער, ובית הלל היא. הכי נמי בא להביא אין לו ולהזקיקו תנופה על זרועו, והוא הדין דיש לו. והיינו דרבי פדת — הא דאמר רבינא דלבית שמאי אין לו תקנה, דאמר: בית שמאי [ורבי אליעזר] אמרו דבר אחד. **אין** לו בהן יד ורגל — המצורע, אין לו טהרה עולמית, דבעינן קרא כדכתיב. **על** מקומו. מקום הבהן. **אי** אליבא דרבי אליעזר פשיטא דאף כי לא פירשו התלמוד אמת הוא כרבי אליעזר. מהו דתימא כיון לענין כפרה שירי מצוה כו', וכדתניא ללישנא קמא. **[ומי]** לא מעכבא — פירוש: לרבנן. והתניא: זאת תורת הנזיר בין יש לו [כפים] בין אין לו. ולהאי לישנא סבירא לן דהכי פירושו: כשם שבאין לו כפים דין הוא [שתעכב, דכל] שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת — [הכי נמי] תנופה מעכבת. ואי לרבי אליעזר תיפוק ליה מ"אחר כל המעשים". אלא לרבנן דאמרי אחר מעשה יחידי — אחד מן הדמים קאמר, אבל תנופה מעכבא, דגלי "זאת תורת". ואלא הא דתניא בין יש לו בין אין לו שער — הכי נמי דמעכבא? והתניא: נזיר ממורט בית שמאי אומרים אין צריך וכו' ובית הלל אומרים צריך, ואמר רבינא מאי צריך לבית הלל — דאין לו תקנה, דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת. הא לבית שמאי — [יש] לו תקנה. וסבירא לן להאי לישנא לבית שמאי מקיש אין לו ליש לו, "וזאת [תורת הנזיר"] בין יש לושער בין אין לו לבית שמאי להשוות אין לו ליש לו, שהממורט יעביר תער על ראשו. והכי נמי בא להשוות אין לו לשיש לו, לומר שיש לו תקנה להניף על זרועו. ויש לתמוה: דלעולם בא להשוות יש לו לאין לו, ולבית הלל אין לו [ליש לו להקשות] מברייתא דנזיר ממורט, דבלאו הכי היה יכול להקשות: דלרבנן תגלחת לא מעכבא, לרבי אליעזר — מאחר כל המעשים נפקא.

ופליגא דרבי פדת — דאמר רבינא דנזיר ממורט לבית שמאי יש לו תקנה, פליגא דרבי פדת דאמר: בית שמאי ורבי אליעזר אומרים דבר אחד. [לישנא אחרינא] (תרגם) רבי אבינא, ותירוצא הוא, והכי פירושו: והתניא בין יש לו שיער כו', והתניא נזיר ממורט כו', ובית הלל אומרים צריך. וקא סלקא דעתך צריך ויש לו תקנה. ופירוש הברייתא הכי: כשם דבשיש לו שיער להעביר או למצוה לרבנן או לעיכובא לרבי אליעזר, אין לו שיער — צריך להעביר ויש לו תקנה בכך או למצוה או לעבב, הכי נמי אידך ברייתא, כשם שיש לו כפים מניף למצוה — כך אין לו כפים מניף בזרוע. ודחי רבינא: [מהכא] לא תוכיח דליכא עיכובא, דודאי צריך ואין לו תקנה [יותר] לבית הלל, והכי קאמר: כשם שאין לו שיער יש בה עיכובא. וצריך עיון, דאם כן היינו כרבי אליעזר, תיפוק ליה מ"אחר כל המעשים"! ואם באנו לומר כי אינו חושש [לקושיא זו] — אם כן גם [הא דבפרק "הקומץ"] יש לומר דלכולי עלמא אתא, וכרבי אליעזר דקאמר בפרק "הקומץ רבה" (מנחות יט,א): כל מקום שנאמרה תורה וחוקה — לעכב. קא סלקא דעתך תרתי בעינן, דהרי נזיר דבתיב "תורת נזיר", ואמר רב: תנופה בנזיר מעכבת! ומשני: כיון דכתיב "כן יעשה" כמאן דכתיב חוקה דמי. והך שמעתא לוקמי לה כרבי אליעזר, משום דכתיב "אחר" — אחר כל המעשים! ותו: הא דתנן (במנחות כז,א) [שני מינים שבנזיר] מעכבין זה את זה, ומפרש בגמרא דכתיב "כן יעשה", וכי אין זה לרבנן דרבי אליעזר? ויש משני: דההיא כרבנן דודאי מעכבין זה את זה, אבל [מכל מקום] אין מעכבין משמע. מיהו, אכתי קשה מעכבין דהתם. [ונראה] דסוגיא דהתם כלישנא בתרא, והכי פירושו: אמר רבא תנופה בנזיר מעכבת. לכאורה נראה דהכי פירושו: מעכבת לשתות יין, ופריך: אי אליבא דרבי אליעזר — פשיטא, ואי אליבא דרבנן — השתא תגלחת לא מעכבא, כלומר אף כי אין מעכבת הנזיר מלשתות היין לרבנן, קשה דתגלחת מכל מקום מעכבת השלמים לרבנן, וכדתניא במנחות: שני מינין שבנזיר מעכבים זה את זה, וההיא אף כרבנן. והתניא: [אף] "זאת תורת" — בין יש לו כפים, פירוש: "זאת תורת" לעבב, כדאמר ב"הקומץ רבה" (שם יט,א) דתורה משמע לעבב, או כדמשני התם (בסומכין אצל) יעשה, דנהי דאין מעכב מלשתות יין — מכל מקום מעכב השלמים, ואיצטריך לעשות שלמים אחרים. אלא הא דתניא: בין יש לו שיער בין אין לו — הכי נמי תרצה לומר [דלשון] תורה מעכבת, התנן נזיר ממורט בית הלל אומרים צריך להעביר תער, וסבירא ליה השתא דצריך [ויש] לו תקנה, אלמא לבית הלל דממורט לא מעכב מנליה כתוב מקמי מלתיה דרב לעכב בקרבן כרבנן? ומשום "וכן יעשה", כי ההיא דפרק "הקומץ".

ונמצא

ללמוד בכל יום פרשת השבוע, חומש עם פרוש רש"י (יום ראשון – עד "שני", יום שני – עד "שלישי" וכו').. על כך יש להקפיד. זה נוגע לו, לבניו ולבני בניו

היום יום כה שבט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ונמצא פסול — נשפך דמו, או יצא, או נטמא. **תגלחתו** פסולה — דהואיל ובשעת תגלחתו לא נזרק אפילו אחד מן הדמים בהכשר — הוה ליה כגלחוהו לסטים, וגילחו לסטים לאחר מלאת מארגין ריש פירקין: לרבי אליעזר סותר שבעה, לרבנן שלשים. **וזבחיו** לא עלו לו — שאר הזבחים שהקריב אחרי התגלחת פסולה לא עלו לו. דהואיל והיה צריך לשהות (לא מצי) עד שיגדל שערו, ובהקרבת שאר הזבחים לא היה ראוי לתגלחת — יש להחשיב הזבחים כאילו הקריב קודם, או תוך מלאת.

גילח על החטאת שלא לשמה כו׳ — דקיימא לן [ריש זבחים]: כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן — כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח וחטאת.

גילח על העולה שלא לשמה או על השלמים ואחר כך הקריב השאר לשמן תגלחתו פסולה — דהואיל ולא עלו לשם חובה עולה ושלמים דנזיר — הוה ליה כגילח על עולה ושלמי נדבה, ולא יועיל. **רבי** שמעון אומר אותו הזובח — שנשחט שלא לשמה, לא עלה לו לשם חובה, וצריך להביא [זבח אחר במקומו]. ושאר כל הזובחים עלו לו, כרבי שמעון בגמרא, דאמר: מגלח על שלמי נדבה יצא. **אחר** עשותו שלשתן ונמצא אחד מהן כשר — והאחרים פסולים — תגלחתו כשרה לדברי הכל.

קסבר רבי שמעון נזיר שגילח על שלמי נדבה יצא — שהרי עולה ושלמי נזיר ששחטן שלא לשמן הרי הן כנדבה. **מאי** טעמא דאמר קרא [תחת זבח] השלמים (במדבר ו) ולא כתוב שלמיו — מדשני קרא [בזובחים] דרשינן בפרק "התודה" (מנחות עח,א) לרבות שלמי נזיר, לאקשויי לשמן ולכמה דברים. והוא הדין דמקשי להו [למימר] ותודה שהיא שלמים אם גילח עליו — יצא.

ונטמא

1 ומי מעבבא — בנזיר. והתניא זאת תורת הנזיר בין שיש לו כפים — לקיים מצות תנופה,
2 ובין שאין לו כפים, שהתנופה אינה מעכבת: ותסברא דהא דתני בין שיש לו כפים כו׳
3 דקא בעי למימר דאינה מעכבת, ואלא הא דתניא זאת תורת הנזיר כו׳ הכי נמי דכי אין
4 לו שער לא מיעכבא? דהא דכתיב "וגלח את שער ראש נזרו" אף על פי שאין לו שיער
5 יצא. ומי מצית אמרת הכי? והתניא: נזיר
6 ממורט, שאין לו שיער, בית שמאי אומרים: אינו
7 צריך להעביר תער על בשרו, ובית הלל
8 אומרים: צריך. ואמר רבינא — עלה דההיא
9 מתניתין: "אינו צריך" דקאמרי בית שמאי. אין לו
10 תקנה — הואיל ואין יכולין לקיים בו מצות
11 גילוח. אבל לבית הלל דאמרי צריך — לדידהו
12 יש לו תקנה בהעברת תער בעלמא, ואף על פי
13 שאין שם שיער שיהא מוגלח ממנו. והיינו דרבי
14 פדת — דאמר במכילתא אחריתי, דבית שמאי
15 דהכא ורבי אליעזר אמרו דבר אחד. בית שמאי
16 — הא דאמרן, שאין לו תקנה, הואיל ואין יכולין
17 לקיים בו מצות גילוח. ורבי אליעזר דתניא אין
18 למצורע בהן יד ובהן רגל אין לו טהרה עולמית
19 — לפי שאין יכול לקיים בו מתן דם ושמן על
20 בהן ידו. שמע מינה דמדקאמר רבי פדת דבית
21 שמאי ורבי אליעזר אמרו דבר אחד, ושמעינן
22 להו לבית שמאי דאמרי דתגלחת שיער
23 מעבבא, דרבי אליעזר נמי קאי כוותייהו —
24 דאית להו דתנופה מעבבא. והאיך מתניתין
25 דתני: בין שאין לו כפים כו׳ — על כרחך
26 דמעבבא משמע. לשון אחר: אמר רב תנופה
27 בנזיר מעבבת. ותנופה מי מעבבא ואפילו לרבי
28 אליעזר? והא תניא: "זאת תורת הנזיר" כו׳
29 כדלעיל, אלמא דלא מעבבא. ותסברא דלא
30 מעבבא? ואלא הא דתניא כו׳. ואי מוקמת לה
31 לההיא כגון דלא מעבבא, הא דתניא: נזיר
32 ממורט, בית שמאי אומרים: אין צריך כו׳,
33 שאפילו בלא העברה מותר ביין, ובית הלל
34 אומרים: צריך להעביר תער, ומדאינו יכול
35 לקיים בו מצות גילוח והוא צריך גילוח, דהא
36 צריך לכך — אלמא דנזיר שאין לו שיער אין לו
37 תקנה, דתגלחת שיער מעבבא. ומדהא מעבבא
38 — תנופה נמי מעבבא, וכדרב! אמר רבי אבינא:
39 לעולם תנופה לא מעבבא, והאי דקא משמע לן
40 דבית שמאי ובית הלל — איפכא הויא, דמאי
41 "אינו צריך" לבית שמאי דקאמר — דאין לו
42 תקנה. והכי אמרי בית שמאי: אינו צריך להעביר
43 תער על ראשו — עדיין לא יהא מותר, מפני
44 שאין שם העברת שער. אבל לבית הלל יש לו
45 תקנה. והכי משמע: צריך לזה להעביר תער על
46 ראשו, ואף על פי שאין שם שיער — יצא ידי
47 חובתו, ואף על גב דליכא גילוח. ולעולם לבית

רש"י

1 - וּמִי מְעַכֵּבָא? וְהָתַנְיָא: "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר" - בֵּין
2 שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּפַּיִם בֵּין שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם! - וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא:
3 "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר" - בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר בֵּין שֶׁאֵין לוֹ
4 שֵׂעָר, הָכִי נַמִּי דְּלָא מְעַכֵּבָא? וְהָתַנְיָא: נָזִיר מְמוֹרָט,
5 בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל
6 רֹאשׁוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל
7 רֹאשׁוֹ. וַאֲמַר רָבִינָא: מַאי "אֵינוֹ צָרִיךְ" לְבֵית שַׁמַּאי
8 - אֵינוֹ צָרִיךְ אֵין לוֹ תַּקָּנָה, הָא לְבֵית הִלֵּל - יֵשׁ
9 לוֹ תַּקָּנָה! וְהֵיינוּ דְּרַבִּי פִּדָּת. דְּאָמַר רַבִּי פִּדָּת: בֵּית
10 שַׁמַּאי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד. מַאי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
11 - דְּתַנְיָא: אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד וְרֶגֶל - אֵין לוֹ טָהֳרָה
12 עוֹלָמִית, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יַנִּיחֻנּוּ
13 עַל מְקוֹמוֹ וְיֵצֵא, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַנִּיחַ עַל שֶׁל שְׂמֹאל
14 וְיֵצֵא. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לֵהּ, אָמַר רַב: תְּנוּפָה
15 בְּנָזִיר מְעַכֶּבֶת. - אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִילֵימָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי
16 אֱלִיעֶזֶר - פְּשִׁיטָא, דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַחַר מַעֲשִׂים
17 כּוּלָּם! אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן - הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר תִּגְלַחַת
18 אָמְרִי רַבָּנַן לָא מְעַכְּבָא, תְּנוּפָה מִיבַּעְיָא?! - וּמִי לָא
19 מְעַכְּבָא? וְהָתַנְיָא: "זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר", בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ
20 כַּפַּיִם וּבֵין שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם! - וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: "זֹאת
21 תּוֹרַת הַנָּזִיר" - בֵּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר וּבֵין שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר,
22 הָכִי נַמִּי דְּמְעַכְּבָא? וְהָתַנְיָא: נָזִיר מְמוֹרָט, בֵּית שַׁמַּאי
23 אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ, וּבֵית
24 הִלֵּל אוֹמְרִים: צָרִיךְ! - אָמַר רַבִּי אֲבִינָא: מַאי צָרִיךְ לְבֵית הִלֵּל - צָרִיךְ וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה,
25 לְבֵית שַׁמַּאי - יֵשׁ לוֹ תַּקָּנָה. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי פִּדָּת. **משנה** גִּילֵחַ עַל הַזֶּבַח וְנִמְצָא פָּסוּל
26 - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה, וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ. גִּילֵחַ עַל הַחַטָּאת שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא
27 קָרְבְּנוֹתָיו לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה, וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ. גִּילֵחַ עַל הָעוֹלָה אוֹ עַל הַשְּׁלָמִים
28 שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו לִשְׁמָן - תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה, וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ. רַבִּי
29 שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אוֹתוֹ הַזֶּבַח לֹא עָלָה לוֹ, אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים עָלוּ. וְאִם גִּילֵחַ עַל שְׁלָשְׁתָּן
30 וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן כָּשֵׁר - תִּגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה, וְיָבִיא שְׁאָר זְבָחִים. **גמרא** אָמַר רַב אַדָּא
31 בַּר אַהֲבָה: זֹאת אוֹמֶרֶת: קָסְבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: נָזִיר שֶׁגִּילֵחַ עַל שַׁלְמֵי נְדָבָה - יָצָא. מַאי
32 טַעְמָא - דְּאָמַר קְרָא "וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים" וְלָא כָּתַב "עַל שְׁלָמָיו".

משנה

הלל גילוח לא מעבבא, והוא הדין לתנופה, וקשיא לרב. והיינו דרבי פדת. וחכמים אומרים אין לו בהן ימין נותנו על בהן שמאל ויצא — לשון אחר אמרי לה, אמר רב תנופה מעבבת בנזיר כו׳. ומי לא מעבבא, ואפילו לרבנן? והא תניא "זאת תורת הנזיר" — בין שאין לו כפים, משמע דצריך תנופה, דתנופה מעבבא! ומי מעבבא? ואלא הא דתניא "זאת תורת הנזיר" — בין שאין לו שיער, והתניא: נזיר ממורט, בית הלל אומרים: צריך להעביר תער על ראשו, דמשמע דיעביר על ראשו ויצא, דלא מעבבא, דיש לו תקנה. אלמא, הא נמי דתני "בין שאין לו כפים" — הכי נמי דלא מעבבא, וקשיא לרבא! אמר רבינא: לעולם אימא לך דמעבבא כרבא, מאי "צריך" לבית הלל — צריך ואין לו תקנה, דמעבבא. הא לבית שמאי — יש לו תקנה, ופליגא דרבי פדת, דאמר דבית שמאי ורבי אליעזר אמרו דבר אחד כו׳. **משנה** גילח — על אחד מזבחיו. **ונמצא פסול תגלחתו פסולה** — וסותר שלשים, וזבחיו שהפריש עבשיו לא עלו, וצריך להביא אחרים במקומן. **כיצד גילח על חטאת שלא לשמה** — כלומר, שנעשית שלא לשם חטאת. **ואחר כך הביא שאר קרבנותיו** — כגון עולה ושלמים, לשמן. וכן אם גילח על העולה או על השלמים שנעשו שלא לשמן. וכולן תגלחתן פסולה וסותר שלשים, ומביא קרבנות אחרים במקום שלשתן. **רבי שמעון אומר** — אם גילח על העולה או על השלמים שלא לשמן, ושאר קרבנות הביא לשמן — תגלחתו כשרה, ושאר זבחים עלו לו. אבל אותו הזובח בלבד לא עלה לו, ויביא זבח אחר במקומו. והיינו טעמא דתגלחתו כשרה, דהואיל וזבח אחר בעלמא כשר הוא, דתנן [בריש זבחים]: כל הזובחים ששחטן שלא לשמן כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה — הכי נמי כשרה לתגלחתו. אבל במקום שגילח על החטאת שעשאה שלא לשמה — מודה רבי שמעון דתגלחתו פסולה, לפי שזבחו פסול הוא, כדתנן: כל הזובחים כו׳ חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה פסולה. **ואם גילח על שלשתן** — סתם, ונמצא אחד מהן כשר — תגלחתו כשרה לדברי הכל, שהרי על זבח כשר נמי גילח, ויביא שאר זבחים במקום הפסולין. **גמרא אמר רב אדא בר אהבה** — מדתני רבי שמעון כי גילח על זבח כשר, אף על גב דלא עלה לבעלים לשם חובה, תגלחתו כשרה. **זאת אומרת דקסבר רבי שמעון נזיר שגילח על שלמי נדבה יצא** — ובלבד שיביא קרבנותיו משלם. דאילו כי גילח על השלמים שלא לשמן מאי הוו — נדבה, דאמר מר (שם): "כאשר נדרת ליי׳ אלהיך נדבה", אם כמו שנדרת — יהא נדר, ואם לאו — יהא נדבה, ואמר רבי שמעון דתגלחתו כשרה. **דאמר קרא** — "וגלח הנזיר", וכתיב "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים", ולא כתיב "על שלמיו", דאילו נאמר "שלמיו" הוה משמע שלמי נזיר ממש, והשתא דכתיב "השלמים" — אלמא אפילו על שלמי נדבה יצא.

משנה

הגמרא מקשה: **וּמִי** – האם **מְעַכְּבָא** התנופה על הנזיר מלשתות יין לשיטת רבי אליעזר, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, נאמר (במדבר ו כא) 'זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר', שמשמע תורה אחת ודין שווה לכל נזיר, בֵּין נזיר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּפַּיִם, בֵּין נזיר שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם – שנקטעו כפות ידיו, ולכאורה הכוונה היא שכשם שבנזיר מחוסר כפים אין התנופה מעכבת מאחר שאין יכול להניף, כמו כן אם יש לו כפים אינה מעכבת, וקשה לרב.

משיבה הגמרא: **וְאֶלָּא** לדבריך, המקשן, **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר 'זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר', ויש ללמוד מכאן שבֵּין נזיר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר, בֵּין נזיר שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר, דינם שווה, ולדבריך יש לפרש את הברייתא שכשם שבנזיר שאין לו שיער אין התגלחת מעכבת להתיר את איסורי הנזירות, הוא הדין בנזיר שיש לו שיער אין התגלחת מעכבת בו, **הָכִי נַמִּי** – וכי אפשר לומר כן **דְּתַגְלַחַת לֹא מְעַכְּבָא**, **וְהָתַנְיָא** בברייתא אחרת, **נָזִיר מְמוֹרָט** – שאין לו שיער כלל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ**, כדי לקיים מצות תגלחת, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים**, אף על פי כן **צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ, וְאָמַר רָבִינָא, מַאי 'אֵינוֹ צָרִיךְ' לְשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי, 'אֵינוֹ צָרִיךְ' הֵיינוּ שֵׁאֵין לוֹ תַּקָּנָה** למצות גילוח, שאינו צריך להעביר תער על ראשו כי זה לא יועיל לו כלום, ומדבריו יש לדקדק **שֶׁהָא לְבֵית הִלֵּל יֵשׁ לוֹ תַּקָּנָה** שמעביר את התער על ראשו ובזה מקיים מצותו. נמצא שאי אפשר לפרש שהברייתא באה להשוות יש לו שיער לאין לו, וללמד שתגלחת אינה מעכבת, אלא באה להשוות נזיר שאין לו שיער לנזיר שיש לו שיער, וללמד שאף הקירח חייב בהעברת תער על ראשו, וכדעת בית הלל. ומזה מוכח שיש לפרש כן גם בברייתא הראשונה, שנזיר שאין לו כפים חייב להניף כמי שיש לו כפים, ומניף על ידי זרועותיו שנותרו לו, ולא באה לומר שתנופה אינה מעכבת, ומעתה לא קשה על רב דבר.

הגמרא מסייעת לדברי רבינא בפירוש דעת בית שמאי: **וְהֵיינוּ** מה שאמר רבינא זהו כדבריו **דְּרַבִּי פְּדָת, דְּאָמַר רַבִּי פְּדָת, בֵּית שַׁמַּאי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד**, שבשיטה אחת הם, **מַאי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא** לגבי טהרת מצורע, שנותן הכהן מדם האשם על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית של המצורע, **אֵין לוֹ כֹּהֵן יָד וְרֶגֶל, אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית**, כיון שאינו יכול לקיים את סדר הטהרה האמור, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יְנִיחֶנּוּ** – את דם האשם **עַל מְקוֹמוֹ** – על גוף המצורע במקום שראוי להיות הבוהן, **וְיֵצֵא** ידי חובתו, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָנִיחַ** את הדם **עַל** בוהן **שֶׁל** יד ורגל **שְׁמֹאל** במקום של ימין, **וְיֵצֵא** ידי חובתו, ששניהם סוברים שאם אין אפשרות לקיים את הפסוק ככתבו, אין הנזיר יכול להטהר, לרבי אליעזר כשחסרה לו בוהן, ולבית שמאי כאשר אין לו שער, וכפירושו של רבינא בדבריהם.

הגמרא מביאה נוסח אחר לסוגייתנו: **לִשְׁנָא אַחֲרִינָא, אָמְרֵי לָהּ** – יש שהביאו את סוגייתנו אחרת, **אָמַר רַב, תְּנוּפָה בְּנָזִיר מְעַכֶּבֶת**, וכל זמן שלא הניף אסור הנזיר לשתות יין. מבררת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – לפי איזו שיטה אמר רב כן, **אִילֵימָא** – אם נאמר שאמר כן **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** בברייתא שהובאה לעיל (ע"א), קשה, **פְּשִׁיטָא, הָאָמַר** – שהרי אמר **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שמותר לשתות יין רק **לְאַחַר** כל **הַמַּעֲשִׂים** האמורים בפרשת סיום הנזירות **כּוּלָּם**, שכולם מעכבים, ופשוט שאף התנופה המוזכרת באותה פרשה מעכבת. **אֶלָּא** ודאי רב דיבר **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** הסוברים שאפילו אחר מעשה יחידי מותר לשתות יין, אך קשה, **הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר** – מאחר שאף לגבי **תִּגְלַחַת** שהיא פעולה הנעשית בגוף הנזיר, **אָמְרֵי רַבָּנָן דְּלֹא מְעַכְּבָא**, ואף אם לא גילח מותר ביין, אם כן לגבי **תְּנוּפָה** שאינה בגוף הנזיר, **מִיבַּעְיָא** – וכי צריך להשמיענו זאת, הלא ודאי שלא תעכב, והיאך אמר רב שמעכבת. הגמרא מקשה: **וּמִי** [–וכי] **לֹא מְעַכְּבָא** התנופה לרבנן, **וְהָתַנְיָא** – נאמר (במדבר ו כא) 'זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר', שמשמע תורה אחת ודין שווה לכל נזיר, בֵּין נזיר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּפַּיִם וּבֵין נזיר שֶׁאֵין לוֹ כַּפַּיִם – שנקטעו כפות ידיו, ויש לפרש שהכוונה שכמו שמעכבת בנזיר שאין לו כפים, כיון שאינו יכול לעשות תנופה, הוא הדין שהיא מעכבת בנזיר שיש לו כפים, ואם לא הניף אסור ביין.

משיבה הגמרא: **וְאֶלָּא** לדבריך, **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר 'זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר', ויש ללמוד להשוות בֵּין נזיר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂעָר וּבֵין נזיר שֶׁאֵין לוֹ שֵׂעָר, ולדבריך יש לפרש שכמו שאם אין לו שיער אינו מותר בשתיית יין מכיון שאינו יכול לגלח, ונשאר בנזירותו, הוא הדין אם יש לו שיער נשאר בנזירותו כל זמן שלא התגלח, שהתגלחת מעכבת עליו, אך קשה, **הָכִי נַמִּי** – וכי אפשר לומר כן **דְּמַעְכְּבָא** התגלחת, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **נָזִיר מְמוֹרָט** – שאין לו שיער כלל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲבִיר תַּעַר עַל רֹאשׁוֹ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, צָרִיךְ** להעביר תער על ראשו ויוצא בזה ידי חובתו. הרי מבואר שאף מי שאין לו שיער אין התגלחת מעכבת בו, ועל כרחך צריך לפרש את הברייתא כך, כשם שמי שיש לו שיער צריך להתגלח, אף מי שאין לו שיער צריך להעביר תער על ראשו. ומזה מוכח שיש לפרש כן גם בברייתא הראשונה, כשם שמי שיש לו כפים מניף, אף מי שאין לו כפים יניף על ידי זרועותיו, ולא דנה בדין תנופה מעכבת, ולא קשה על רב דבר.

הגמרא מביאה דחייה להכרח מהברייתא: **אָמַר רַבִּי אֲבִינָא** [–רבינא], **מַאי 'צָרִיךְ'** להעברי תער על ראשו' **לְבֵית הִלֵּל**, הכוונה **צָרִיךְ** לגלח **וּמכיון** שאינו יכול לגלח **אֵין לוֹ תַּקָּנָה** ואינו יכול לסיים נזירותו, **וּלְבֵית שַׁמַּאי** שאמרו 'אינו צריך', הכוונה שאין צריך לגלח ממש, אלא **יֵשׁ לוֹ תַּקָּנָה** על ידי העברת תער על גבי ראשו אף ללא הורדת שער, **וּפְלִינָא** – חולק רבי אבינא, לפי לישנא זו, על **דְּרַבִּי פְּדָת** שאמר בית שמאי ורבי אליעזר אמרו דבר אחד, שהרי רבי אליעזר אמר שאין למצורע תקנה אם אין לו בוהן, כיון שצריך לקיים את הכתוב ככתבו, ולעומת זאת בית שמאי אמרו שיש לנזיר תקנה, אף אם אין לו שיער, ואין צריך לקיים את הכתוב ככתבו. ומעתה שלבית הלל גילוח מעכב, יש לפרש כן בברייתא השניה, שלמדו מנזיר שאין לו שיער לנזיר שיש לו שיער שאף בו תגלחת מעכבת, ועל פי זה יש לפרש כן גם בברייתא הראשונה, שלמדו מנזיר שאין לו כפים לנזיר שיש לו כפים שאף בו התנופה מעכבת, ושלא כרב:

משנה

דינו של הנזיר שגילח ונמצא קרבנו פסול: **גִּילַּח עַל הַזֶּבַח** – נזיר שהקריב אחד מן הקרבנות שצריך להביא בסיום נזירותו ולאחר מכן גילח את שערו, קודם שהביא את שאר קרבנותיו, **וְנִמְצָא** אותו קרבן **פָּסוּל** באחד מהדברים הפוסלים את הקרבן, **תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה**, שנמצא שלא גילח על קרבן כשר ותגלחתו פסולה, **וּשאר זְבָחָיו** שהוסיף והקריב אחר כך לנזירותו, **לֹא עָלוּ לוֹ** לחובתו, מכיון שהקריבם בזמן שלא היה ראוי לתגלחת, שהרי אינו יכול לחזור ולהתגלח באותו יום, וכאילו הקריבום בתוך ימי נזירותו, ולכן אחר שימתין ויגדל שערו, יביא את כל הקרבנות שוב. וכן אם **גִּילַּח עַל הַחַטָּאת** [–לאחר שהוקרבה החטאת] ובזמן ההקרבה היתה כוונת המקריב **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ** של החטאת ונפסלה בכך, **וְאַחַר כָּךְ** – לאחר שגילח **הֵבִיא** את שאר **קָרְבְּנוֹתָיו** שחייב להביא בהשלמת נזירותו [דהיינו עולה ושלמים] **לִשְׁמָן, תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה**, שמאחר שנפסלה החטאת נמצא שלא גילח אחר שום קרבן כשר, **וּממילא** שאר **זְבָחָיו** שהקריב אחר כך, **לֹא עָלוּ לוֹ** לחובתו. ואם **גִּילַּח עַל הָעוֹלָה אוֹ עַל הַשְּׁלָמִים** שהוקרבו **שֶׁלֹּא לִשְׁמָן**, שהם כשרים אלא שאין מועילים להוציא את הבעלים ידי חובתם, **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא**

המשך בעמוד 26

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

המשנה דנה לגבי נזיר שנטמא לאחר שהקריב אחד מקרבנותיו, קודם שגילח: **מִי שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים** – נזיר שהשלים נזירותו והקריב את אחד מקרבנותיו ונזרק דמו על המזבח כדין, **וְנִטְמָא** במת קודם שהספיק לגלח ולהקריב את שאר הקרבנות, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** – סותר את כל קרבנותיו, ולכשיטהר צריך לחזור ולהביא אף את הקרבן שכבר הקריב, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יָבִיא שֶׁאֵר קָרְבְּנוֹתָיו וְיִטְהָר** – לכשיטהר יביא את שאר הקרבנות שלא הקריב בעודו טהור, אבל מה שהקריב בטהרה אין צריך להביא שוב.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי אליעזר, **מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם הַתַּרְמוֹדִית** – מעיר תרמוד, שהיתה נזירה, **שֶׁנִּזְרַק עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַדָּמִים** של אחד מקרבנותיה שהביאה בהשלמת נזירותה, **וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ** קודם שהספיקה להביא את שאר הקרבנות, **עַל בִּתָּהּ שֶׁהָיְתָה מְסוּכָּנֶת** – שהיא בסכנה ונוטה למות, **וְהָלְכָה** אל בתה **וּמְצָאָהּ שֶׁמֵּתָה**, ונטמאה מחמתה, **וְאָמְרוּ חֲכָמִים** שבאותו דור, **תָּבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתֶיהָ וְתִטְהָר** – לכשתטהר תביא את שאר קרבנותיה, אבל אינה חוזרת להביא את קרבנה שהקריבה בעודה טהורה. וזה כדברינו:

גמרא

הגמרא מבארת את שיטת רבי אליעזר: **קָתָנֵי** – התנא שונה במשנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, ומשמע שכוונתו לומר שסותר את כל ימי הנזירות וצריך למנותם שוב, על זה יש להקשות, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּל** נזיר שנטמא **אַחַר מְלֹאת** ימי נזירותו, **שִׁבְעָה סוֹתֵר** – סותר רק שבעה ימים, שבהם אינו יכול להביא קרבנותיו ולסיים נזירותו, מאחר שהוא טמא וזקוק להיטהר במשך ימים אלו, אבל אין צריך לחזור ולמנות את כל ימי נזירותו, אלא לאחר שיחלפו שבעת הימים יביא את קרבנותיו בטהרה, וקשה מדוע אמר במשנתינו שסותר את כל ימי הנזירות.

מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב, מַאי 'סוֹתֵר' נַמִּי דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – מה היא כוונתו של רבי אליעזר ששנה במשנתינו 'סותר', אין כוונתו שסותר את כל הנזירות, אלא **סוֹתֵר** את כל **קָרְבְּנוֹתָיו** שהביא קודם שנטמא, שלאחר שיטהר צריך לחזור ולהביאם. נמצא לפי זה שנחלקו במשנתינו לענין הקרבנות, שלדעת רבי אליעזר כיון שנטמא נסתרו הקרבנות שהביא, ולדעת חכמים אין צריך לחזור ולהביא את אלו שכבר הביא בעודנו טהור.

הגמרא מסייעת לדברי רב: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר מתוך המשך דברי המשנה, כמו שפירש רב, שלדעת רבי אליעזר סותר את קרבנותיו של הנזיר ולא את ימי נזירותו, **דְּקָתָנֵי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים תָּבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתֶיהָ וְתִטְהָר**, ולא אמרו כלום לגבי ימי הנזירות [כגון 'אינו סותר את נזירותו']. משמע שמחלוקתם היא לענין הקרבנות, שלדעת רבי אליעזר סותר את מה שכבר הקריב, וחכמים חלקו על זה. **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח כן מתוך משמעות המשנה.

הגמרא מוסיפה להוכיח כן מן הראיה שהביאו חכמים לשיטתם: שכן אמרו, **וּמַעֲשֶׂה נַמִּי בְּמִרְיָם הַתַּרְמוֹדִית שֶׁנִּזְרַק עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַדָּמִים, וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּהָ עַל בִּתָּהּ שֶׁהָיְתָה מְסוּכָּנֶת וְהָלְכָה וּמְצָאָהּ שֶׁמֵּתָה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים תָּבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתֶיהָ וְתִטְהָר**, ולא נזכר כלום לגבי ימי הנזירות אלא לגבי הקרבנות, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מכך מוכח שרק לגבי זה היתה מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים, ועל זה הביאו לו ראיה ממרים התרמודית שחכמים חייבוה רק להביא את שאר קרבנותיה שעדיין לא הביאה:

הדרן עלך שלשה מינין

הפרק ממשיך לדון בדיני טומאת מת לנזיר, ודן בנזיר וכהן שהלכו יחד מי מהם עדיף שיטמא למת מצוה על פני השני, באלו טומאות נזיר מגלח עליהם תגלחת טומאה ובאלו אינו מגלח, ועל אלו טומאות חייבים על ביאת מקדש.

משנה

מדין תורה כהן הדיוט וכהן גדול אסורים להיטמא למתים, אלא שכהן הדיוט הותר להיטמא לשבעת קרוביו, אבל בכהן גדול נאמר (ויקרא כא יא) 'וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא', ואסור להיטמא אפילו לקרוביו. הנזיר דינו ככהן גדול שאסור להיטמא אפילו לקרוביו, שנאמר (במדבר ו ז) 'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם'. אולם באופן שנמצא מת שאין לו קוברים והוא הנקרא 'מת מצוה', כולם מותרים להיטמא לו:

כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר אֵין מִיטַּמְּאִין לִקְרוֹבֵיהֶן שמתו, אֲבָל מִיטַּמְּאִין לְמֵת מִצְוָה – למת שמצאוהו מוטל בדרך, ומלבדם אין מי שידאג לקבורתו.

הָיוּ הכהן הגדול והנזיר **מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ** ביחד **וּמָצְאוּ מֵת מִצְוָה**, ודי שאחד מהם יטמא לו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** עדיף **שִׁיטַּמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל וְאַל יִטַּמָּא נָזִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים** עדיף **שִׁיטַּמָּא נָזִיר וְאַל יִטַּמָּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט** וכל שכן שלא כהן גדול.

אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לחכמים, ופירש להם את טעמו, עדיף **שִׁיטַּמָּא הַכֹּהֵן** שאין קדושתו חמורה כל כך, **שֶׁאִם** נטמא למת, אף שעבר איסור, **אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל טוּמְאָתוֹ, וְאַל יִטַּמָּא הַנָּזִיר שֶׁהוּא מֵבִיא קָרְבָּן עַל טוּמְאָתוֹ** אחר שנטהר, כמבואר בפרשה (במדבר ו יז). והחיוב להביא קרבן הוא סימן למעלת קדושתו של הנזיר על קדושת הכהן.

אָמְרוּ לוֹ – השיבו חכמים לרבי אליעזר, עדיף **שִׁיטַּמָּא הַנָּזִיר** שקדושתו קלה יותר מכהן, **שֶׁאֵין קְדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַּׁת עוֹלָם** – שאינו קדוש כל חייו בקדושת הנזיר, **וְאַל יִטַּמָּא הַכֹּהֵן שֶׁקְּדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַּׁת עוֹלָם**, וחמורה קדושתו יותר משל נזיר:

גמרא

הגמרא דנה במקרים שונים ששנים האסורים להיטמא, פגעו במת מצוה: **בִּשְׁלָמָא** – דין פשוט הוא **בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר** שמצאו מת מצוה, **דְּהַאי סָבַר** – שחכמים סוברים **כֹּהֵן גָּדוֹל עָדִיף** בקדושתו מנזיר ולכן יטמא הנזיר, **וְהַאי סָבַר** – ורבי אליעזר סובר **נָזִיר עָדִיף** בקדושתו מכהן ולכן יטמא הכהן, וכמו שנתבארו סברותיהם במשנה. וכן כהן גדול **מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** – שנתמנה על ידי שנמשח בשמן המשחה,

תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחיצות, ועולים בעילוי אחר עילוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעולתם בחסד וברחמים
היום יום כד שבט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משנה **במרים התרמודית** — מתרמוד, שם מקום. **שהיא מסוכנת והלכה ומצאה שמתה** — ונטמאת עליה, ואמרו חכמים כו'. **גמרא** **קתני** — במתניתין, רבי אליעזר אומר: סותר את הכל. והא שמעינן ליה דאמר דכל אחר מלאת שבעה סותר, ותו לא. והא הכא אחר מלאת הוא! **אמר רב מאי סותר נמי דקאמר רבי אליעזר סותר קרבנותיו** — והכי קאמר: יביא כל קרבנותיו לאחר שיטהר, ואותו זבח ראשון שנזרק דמו לא עלה לו. ולעולם השבעה הוא דסותר ותו לא, לדברי הכל. ובהא פליגי: רבי אליעזר סבר אותו זבח ראשון לא עלה לו, ויביא אחר במקומו עם שאר קרבנותיו שהפריש, לכשיטהר לאחר שבעה. והכי נמי **מסתברא** — דאקרבנותיו קאי, מדקתני: וחכמים אומרים יביא שאר קרבנותיו ויטהר — מכלל דלרבי אליעזר סבירא ליה דאף ראשון לא עלה לו, וצריך להביא אחר : ענין אחר: אמר רב מאי סותר נמי דקאמר רבי אליעזר — סותר את קרבנותיו. ולא מביעא זבח ראשון דאינו עולה לו, אלא אותו שהפריש תחלה צריך להחליף, ויביא אחר במקומו. וחכמים אומרים: אותו ראשון בלבד לא עלה לו, וצריך להביא אחר במקומו. אבל שאר קרבנות שהפריש — אינו צריך להחליף, אלא לכשיטהר יביא אותם. הכי נמי מסתברא דאקרבנות פליגי, מדקאמרי רבנן דיביא שאר קרבנות ויטהר, אלמא דשמעי מינה דרבי אליעזר דאפילו אותן קרבנות שהפריש תחלה אינו יכול להביא לקרבנותיו, ואמרו ליה רבנן: מביא, ומעשה נמי כו'.

ונטמא רבי אליעזר אומר סותר את הכל — ולא כל הימים, כדמפרש בגמרא, דהא רבי אליעזר הוא דאמר [לעיל] בפרק שלישי (טז,ב) נטמא לאחר מלאת — סותר שבעה. אלא סותר אקרבנות קאמר, ורבי אליעזר לטעמיה, דאמר בגמרא: אחר המעשים כולם מותר לשתות יין ומגלח. הרי כשנזרק אחד מן הדמים עד [שיביא שאר הקרבנות — אינו ראוי] לתגלחת, והואיל ונטמא [קודם] שהקריב כולם — בנטמא שהרית לפני הקריבו אף אחד מהן דמי, ולא ראוי לתגלחת כל היום, והוי קרבן ראשון שהביא כאילו הביאו תוך מלאת, בימים שלא ראוי כלל לתגלחת דמי.

וחכמים אומרים יביא שאר קרבנותיו ויטהר — פירוש: לכשיטהר. כך מפרש בירושלמי: סתם מעשה דטהרה, ואחר כך יביא קרבנות. ודאי אותו הזבח שהיה בהכשר לא יחזור ויביא. ורבנן לטעמייהו, דאמרי: אחר מעשה יחידי מותר לשתות יין ומגלח, הרי הוא קודם שנטמא [ראוי] לתגלחת, ולמה יסתור אותו? [אבל] הזבחים שהקריב משנטמא — יסתור, דהא קפיד קרא שיביא קרבנות נזיר בטהרה. ואחר כך כשיטהר ויהיה לו הזאת שלישי ושביעי יביאם [למנין סתירה].

במרים התרמודית — מתרמוד.

והאמר לעיל בפרק קמא (ו,ב) ובפרק שלישי (טז,ב) דטומאה דלאחר מלאת סותר [שבעה] ולרבנן [שלושים]. ובפרק קמא פירשתי דמדרבנן הוא, דמן התורה בסתירה הבא מספק, דמשמע הואיל ובחדא ראוי לתגלחת, שנזרק אחד מן הדמים — לרבנן [נמי דיו] בסתירת שבעה.

סותר קרבנות — כדפירשתי במתניתין, דייק נמי בברייתא דבקרבנות איירי, מדאייתו רבנן ראייה לדבריהם שאמרו חכמים "שאר קרבנות".

הדרן עלך שלשה מינין

משנה מִי שֶׁנִּזְרַק עָלָיו אֶחָד מִן הַדָּמִים וְנִטְמָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתָיו וְיִטְהַר. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם הַתַּרְמוֹדִית שֶׁנִּזְרַק עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַדָּמִים, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ עַל בִּתָּהּ שֶׁהָיְתָה מְסוּכֶּנֶת, וְהָלְכָה וּמָצְאָה שֶׁמֵּתָה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תָּבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתֶיהָ וְתִטְהַר. **גמרא** קָתָנֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר סוֹתֵר אֶת הַכֹּל, וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כָּל אַחַר מְלֹאת - שִׁבְעָה סוֹתֵר! - אֲמַר רַב: מַאי "סוֹתֵר" נַמִּי דְּקָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - סוֹתֵר קָרְבְּנוֹתָיו. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תָּבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתֶיהָ וְתִטְהַר, שְׁמַע מִינָּהּ. וּמַעֲשֶׂה נַמִּי בְּמִרְיָם הַתַּרְמוֹדִית שֶׁנִּזְרַק עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַדָּמִים וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּהָ עַל בִּתָּהּ שֶׁהָיְתָה מְסוּכֶּנֶת, וְהָלְכָה וּמָצְאָה שֶׁמֵּתָה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תָּבִיא שְׁאָר קָרְבְּנוֹתֶיהָ וְתִטְהַר, שְׁמַע מִינָּהּ.

הדרן עלך שלשה מינין

כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר אֵין מִיטַּמְּאִין לִקְרוֹבֵיהֶן, אֲבָל מִיטַּמְּאִין לְמֵת מִצְוָה. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּמָצְאוּ מֵת מִצְוָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִטַּמֵּא כֹּהֵן גָּדוֹל וְאַל יִטַּמֵּא נָזִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִטַּמֵּא נָזִיר, וְאַל יִטַּמֵּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: יִטַּמֵּא כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל טוּמְאָתוֹ, וְאַל יִטַּמֵּא נָזִיר שֶׁהוּא מֵבִיא קָרְבָּן עַל טוּמְאָתוֹ. אָמְרוּ לוֹ: יִטַּמֵּא נָזִיר שֶׁאֵין קְדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַּׁת עוֹלָם, וְאַל יִטַּמֵּא כֹּהֵן שֶׁקְּדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַּׁת עוֹלָם. **גמרא** בִּשְׁלָמָא כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר - הַאי סָבַר: כֹּהֵן גָּדוֹל עֲדִיף, וְהַאי סָבַר נָזִיר עֲדִיף. מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה ומרובה

תוספות

הדרן עלך שלשה מינין

כהן גדול ונזיר אינן מיטמאין לקרוביהם — בספרי היא, אבל מיטמא למת מצוה, ולא גרסינן ליה כדמוכח בגמרא. כהן גדול הלכותיו בפרשת "אמור אל הכהנים" ונזיר בפרשת "נשא". **ואל** יטמא נזיר — שקדושתו עדיפא, כיון שהזקיקתו תורה להביא קרבן על טומאתו. מה שאין כן בכהן,למאן דאמר דיטמא נזיר ואל יטמא כהן ואפילו כהן הדיוט. **יטמא** כהן — ואפילו כהן גדול.

נזיר קדושתו קדושת שעה — ואפילו אמר נזיר עולם, מכל מקום סתם נזירות הוי שלשים יום (נזיר ה,א). **בשלמא** כהן גדול ונזיר האי סבר כהן גדול עדיף והאי סבר נזיר עדיף — וטעמא דמאן דאמר במתניתין. **וכן** משוח בשמן המשחה — כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ומרובה בגדים קרי משנגנז שמן המשחה. דיאשיהו גנז שמן המשחה שעשה משה, כדאיתא בפרק "הוציאו לו" (יומא נב,ב), ואחריו לא היה כהן משוח בשמן המשחה אלא מרובה בגדים בלא שמן, שהיו ממלאים ידיו בשמונה בגדים. ולא היו יכולין לעשות שמן המשחה אחר למשוח בו, כדכתיב (שמות ל) "שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם", זה — ולא אחר, וכדאיתא בפרק קמא דכריתות (ה,ב): וכי נס אחד בשמן המשחה היה? והלא הרבה נסים נעשו בו, שמתחלה לא היה אלא שנים עשר לוג, ובו נמשח המשכן וכל כליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים, ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים, וכולו קיים לעתיד לבא, שנאמר "משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם". והא דאמר התם (ה,א): המפטם השמן ללמוד בו או למוסרו לצבור — פטור, הא דקתני למוסרו לצבור (ללמדם שידעו לעשותו) היינו בימי משה, אם עשאו פטור. אי נמי: למוסרו לצבור ללמדם שידעו לעשותו, ולא שימשחו ממנו. והשתא אחרי יאשיהו לא היה כהן נמשח בשמן המשחה אלא עובד בשמונה בגדים, וכשר בכך בלא משיחה. דתנו רבנן בפרק קמא דמגילה (ט,ב): "משוח" — אין לי אלא בשמן המשחה, מרובה בגדים מנלן? תלמוד לומר "הכהן המשיח". והשתא משוח ומרובה בגדים משכחת לה בדור אחד, כגון שנמשח אחד לכהן גדול ובתוך כך נגנז שמן המשחה, ואירע בו קרי בכהן המשוח ומינו אחר תחתיו, מרובה בגדים, לעשות עבודה ביום הכיפורים. וקשה: דאם כן הוה ליה למימר משוח חזי לעבודה, ומרובה בגדים לא חזי לעבודה, דראשון חוזר לעבודתו, כדקאמר גבי משוח שעבר! ונראה לומר: כגון שכהן גדול גלה, ומינו אחר תחתיו ברבוי בגדים, כגון שנגנז השמן כבר, ושימש כמה שנים. שאם אף הראשון שב — אינו חוזר לעבודתו, שהרי שימש זה תחתיו כמה שנים. והרי שניהם מהלכין בדרך כו'. [שייך לעמוד ב] (ה"ג) דאילו משוח מביא פר הבא על כל המצות, כדכתיב "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והביא פר" וגו', ומרובה בגדים לא, דכתיב בפרשת הכהן המשיח דוקא משוח. וליבא לפרושי: משוח מביא פר העלם דבר של צבור — כלומר שכהן משוח מקריבו ולא מרובה בגדים, כדכתיב גביה "ולקח הכהן המשיח מדם הפר" — והא ליתא, דבתורת כהנים מוכח בהדיא דאף כהן הדיוט מקריבו (ה"ג) ואם תאמר: אי מיירי אחר יום הכיפורים לא היה לו לקרותו לזה "מרובה בגדים" אלא "שעבר", ואי מצאו מת מצוה ביום הכיפורים — והא קבורת מת מצוה, לא דחי יום טוב, וכל שכן שבת ויום הכיפורים! ויש לומר: דלעולם ביום הכיפורים עצמו איירי, ולא לקברו, אלא לטלטלו מחמה לצל, דשרי אפילו בשבת. ואדאא קאמר דמשוח בשמן עדיף, ומטמא המרובה בגדים מחמה לצל. דמשוח עדיף, דמייתי פר הבא על כל המצות אם הכהן המשיח הורה וטעה בהוראתו. אבל מרובה בגדים אינו מביא פר על כל המצות, ד"משיח" דוקא כתיב, אלא מביא כשבה או שעירה ביחיד. ובהוריות (יא.ב) עיקר הדבר ופירושו. ופר הבא על כל המצות — היינו בפר שהוא עצמו מביא, שהורה בעצמו ועשה כהוראתו, שהוראת כהן משיח לעצמו בהוראת בית דין לציבור.

מרובה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

מרובה בגדים ומשוח שעבר — והוא הדין דמצי למינקט משוח ומשוח שעבר, או מרובה בגדים ומרובה בגדים שעבר. אלא רבותא נקט, דאפילו אותו שעבר משוח — מרובה בגדים עדיף ממנו. הכי גריס: מרובה בגדים ומשוח שעבר. לכאורה משמע מרובה בגדים — כגון שכבר נגנז שמן המשחה, והיה כהן גדול מרובה בגדים, ואירע בו קרי ומינו אחר תחתיו ומשחהו, ועבר יום הכפורים, ושוב הראשון שהוא מרובה בגדים חזר לעבודתו. והשתא יש לפנינו מרובה בגדים ומשוח שעבר. ואי אפשר לומר כן, דאיך נעשה זה שמשחו השני ולא משחו הראשון? אלא יש לפרש: כגון שיש כאן כהן גדול משוח (שעבר), ואירע בו קרי ומשחו אחר תחתיו, ועבד יום הכיפורים אחד, ושוב המשוח הראשון חזר לעבודתו ועבד כמה שנים אחרי כן, ומשוח השני עבר (עבודתו), ובין כך ובין כך נגנז שמן המשחה. וזה המשוח ראשון שחזר לעבודתו גלה עם יכניה, ומינו אחר תחתיו מרובה בגדים. אבל משוח שעבר אינו מתמנה תחתיו כל ימי חייו של הראשון אף כי יצא בגולה, משום איבה. ולהכי ליכא למימר דמת המשוח — דאם כן משוח שעבר יתמנה תחתיו. אלא גלה, ומינו מרובה בגדים תחתיו. והשתא המשוח שעבר קודם למרובה בגדים בזמן שעדיין היה שמן המשחה. והשתא שניהם, המרובה בגדים והמשוח שעבר, מרובה בגדים עדיף — שעבד עבודה, שראוי לעבודה, ואילו משוח שעבר — לאו בר עבודה הוא, כדאמרינן פרק קמא דיומא (יב,ב) דלכהן גדול אינו ראוי משום איבה, ולא לכהן הדיוט דמעלין בקדש ולא מורידין, כשמעתתא דרבי יוסי, דאמר: אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט.

עבר מחמת קרויו ועבר מחמת מומו — בין מום קבוע בין מום עובר — מחמת קרויו עדיף דחזי לעבודה למחר, ומחמת מומו לא [עביד] עד שיתרפא מומו. **משוח** מלחמה וסגן הי מינייהו עדיף — כלומר, כל הני פשיטא לי, והא מיבעיא לי: משוח מלחמה עדיף דחזי למלחמה, שנתמנה לכך לצאת עם העם למלחמה ותלו ביה רבים. או דלמא סגן עדיף דהא חזי לעבודה פירוש: ביום הכפורים, שנתמנה לכך שאם יארע קרי בכהן גדול שיכנס הוא תחתיו, ונקרא סגן. נמצא כי עיקר מינויו לשמש בעבודה, ועיקר מינוי משוח מלחמה — למלחמה.

תא שמע דתניא אין בין משוח לסגן אלא שאם היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה יטמא משוח מלחמה — וקשה: דטובא איכא ביניייהו, כדאיתא בשילהי "בא לו" (יומא עב,ב): בבגדים שכהן גדול משמש משוח מלחמה משמש, (משמע) וסגן עובד בבגדים כמו הדיוט, כמו שעובד ביום הכיפורים נמי תחת כהן גדול. ותו: כל החמשה דברים האמורים בפרשה: לא פורע, ולא פורם, מצווה על הבתולה, ואסור באלמנה — דאינן נוהגין בסגן ונוהגין במשוח מלחמה, כדמרבינן בפרק בתרא דהוריות (יב,ב) מקראי! ואומר הרמ"ר: דודאי טובא מילי איכא דמשוח מלחמה חמור מסגן. ותנא קולי קולי קתני, דאין קולא שנוהגת במשוח מלחמה שלא תנהוג בסגן [אלא] הך — שיטמא משוח מלחמה ולא יטמא סגן. והכי נמי אמרינן פרק "מקום שנהגו" (פסחים נה,א) תנא קולי קולי קתני.

והתניא משוח מלחמה קודם לסגן — וקא סלקא דעתך דקדים לכל מילי קאמר. אלא בקונטרס פירש דידע שפיר המקשה דבהוריות (יג,א) מתניא לענין להחיותו, לפקח עליו את הגל — קודם לסגן, דאם נפל גל על שנידם. ומכל מקום פריך, דאי סגן עדיף לענין טומאה — הוה לן לפקח את הגל תחלה על הסגן. ומשני מר זוטרא, דודאי לעניין להחיותו לפקח עליו את הגל — משוח מלחמה עדיף, דתלו ביה רבים. ולענין טומאה סגן עדיף, דנתמנה לעבודה. ומיהו, גם בהוריות מוקי לה התלמוד לענין להחיותו כי הכא, משמע דבברייתא לא נשנית בהדיא דך לענין להחיותו. **למה** תקנו סגן לכהן גדול — ובפרק "טרף בקלפי" (יומא לט,א) גרסינן: למה סגן מימינו, פירוש לימינו. **עד** כאן לא פליגי אלא בכהן גדול וגזיר כי אזלי בהדי הדדי אבל חד חד לחודיה בני איטמויי אינון — פירוש: למת מצוה. מכאן מוכח שאין לגרוס במשנתנו בפירוש "ומיטמאין למת מצוה" ברישא, דאם כן למה לו לדקדק בפלוגתייהו? ישאל על המשנה להדיא: מנלן. **מנא** הני מילי — דכהן וגזיר מיטמא למת מצוה? דתנו רבנן: "על כל נפשות מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא", בכהן גדול כתיב בפרשת "אמור". **אי** רחוקים קל וחומר מהדיוט ומה כהן הדיוט שמיטמא לקרובים — כדכתיב קרא, אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים, כדכתיב "לאביו ולאמו לא יטמא" — אינו דין שלא יטמא לרחוקים? אלא על כרחך קרא ד"על כל נפשות מת לא יבא" בקרובים הכתוב מדבר, ואייתר לאביו "למידרש: לאביו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה. ואם תאמר: היכי מייתר "לאביו"? והא קל וחומר אין שייך לומר אם לא שנאמר הכתוב לאביו, שכך מסיים הדין: כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים, ומנלן הא אם לא נכתב "לאביו"? ויש לומר: דקל וחומר דקאמר לאו דוקא, ואינו אלא לרווחא דמילתא, כאילו היה אומר כן: על כרחיך דקרא "על כל נפשות מת לא יבא" בקרובים, דאי על רחוקים בא להזהיר — הרי הוא מוזהר ועומד משהיה כהן הדיוט, שהוזהר על הרחוקים, דאטו משנעשה כהן גדול פקעה קדושת כהן הדיוט? וקדושתו להיכא אזלא? אלא על כרחיך על הקרובים בא להזהירו, דכהן הדיוט שרי בהן, אייתר לו "לאביו ולאמו" לדרשא, לומר: לאביו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה.

ולאמו

רש"י

משוח בשמן המשחה ומרובה בגדים — כלומר, והא פשיטא לן דכהן גדול שנמשח בשמן המשחה קודם שנגנז צנצנת המן ומקלו של [אהרן] ושמן המשחה בימי יאשיהו, וכהן גדול שלא נמשח בשמן המשחה שעומד בכהונתו לאחר שנגנז שמן המשחה, אפילו בבית ראשון, ואין בינו לבין כהן הדיוט אלא שהוא מרובה בגדים — שמשמש בשמונה בגדים בבגדי לבן ובגדי זהב, וכהן הדיוט אינו משמש אלא בארבעה — הא נמי פשיטא, שאם היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה דמיטמא מרובה בגדים ולא יטמא משוח בשמן המשחה, משום דאיהו עדיף, שכן מביא פר העלם על כל המצות כמו צבור, כדכתיב (ויקרא ד) "ואם הכהן המשיח" וגו', כלומר שהוא מביא קרבן על אשמתו כמו צבור על אשמתן. אבל מרובה בגדים אינו דינו אלא כיחיד. **ומשוח שעבר** — כלומר, קודם שנגנז שמן המשחה, ואירע קרי בכהן גדול, ומינו אחר תחתיו ומשחוהו, ואחר כך כשנטהר כהן גדול — חזור לעבודתו, ושני עובר לו. **ומשוח שעבר לאו בר עבודה הוא** — אלא אותו יום הכיפורים, כדאמרינן במסכת יומא (יב,ב): ראשון חזור לעבודתו, ושני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט, משום דמעלין בקודש ולא מורידין. **כהן משוח מלחמה לא חזי לעבודה** — כדאמרינן במסכת הוריות. **והתניא משוח מלחמה קודם לסגן** — דמשמע: לכל דבר קודם לו, דאיהו עדיף טפי. במסכת הוריות קאי. **דתלו ביה רבים** — דעביד מלחמה בשביל רבים. **עד כאן לא פליגי** — רבי אליעזר ורבנן אלא בכהן גדול וגזיר דקאזלי בהדדי ואשכחו מת מצוה, הי מינייהו ליטמא ברישא. אבל חד לחודיה כו'. **על כל נפשות מת לא יבא** — לא בא אלא לקרובין, דאי לרחוקים — הרי כבר למדנו מכהן הדיוט. והואיל ולא בא הכתוב להזהיר על כל נפשות מת אלא משום קרובין, מה תלמוד לומר "לאביו"? לא בא אלא לומר לך: לאביו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה. [שייך לדף מח,א] **ולאמו** — האמור בכהן גדול, מה תלמוד לומר?

לגזירה

1 **וּמְרוּבֶּה בְגָדִים - מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עָדִיף, דְּאִילּוּ**
2 **מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מֵבִיא פָּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת,**
3 **וְאִילּוּ מְרוּבֶּה בְגָדִים - אֵין מֵבִיא. מָשׁוּחַ שֶׁעָבַר**
4 **וּמְרוּבֶּה בְגָדִים - מְרוּבֶּה בְגָדִים עָדִיף, דְּמְרוּבֶּה**
5 **בְגָדִים עָבֵיד עֲבוֹדָה, וְאִילּוּ מָשׁוּחַ שֶׁעָבַר לָאו בַּר**
6 **עֲבוֹדָה הוּא. עָבַר מֵחֲמַת קֵירוּיוֹ וְעָבַר מֵחֲמַת מוּמוֹ**
7 **- עָבַר מֵחֲמַת קֵירוּיוֹ עָדִיף, דְּאִילּוּ הַאי חֲזִי לַעֲבוֹדָה**
8 **לְמָחָר, וְאִילּוּ עָבַר מֵחֲמַת מוּמוֹ לָא חֲזִי לַעֲבוֹדָה.**
9 **אִיבַּעְיָא לְהוּ: מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה וְסָגָן, הֵי מִינַּיְיהוּ עָדִיף?**
10 **מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה עָדִיף - דַּחֲזִי לְמִלְּחָמָה, אוֹ דִּלְמָא**
11 **סְגָן עָדִיף - דַּחֲזִי לַעֲבוֹדָה? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: אֵין**
12 **בֵּין מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה לַסְּגָן, אֶלָּא שֶׁאִם הָיוּ מְהַלְּכִין**
13 **בַּדֶּרֶךְ וּמָצְאוּ מֵת מִצְוָה - יִטַּמֵּא מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה**
14 **וְאַל יִטַּמֵּא הַסְּגָן. - וְהָתַנְיָא: מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה קוֹדֵם**
15 **לַסְּגָן! - אָמַר מָר זוּטְרָא: לְעָנְיַן הַחֲיוֹתוֹ - מָשׁוּחַ**
16 **מִלְּחָמָה עָדִיף, מַאי טַעְמָא - דְּתָלוּ בֵּיהּ רַבִּים.**
17 **וּלְעָנְיַן טוּמְאָה - סְגָן עָדִיף. דְּתַנְיָא, רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן**
18 **אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: לָמָּה תִּקְּנוּ סְגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל? שֶׁאִם**
19 **אֵירַע בּוֹ פְּסוּל - הֲרֵי נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו. עַד**
20 **כָּאן לָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְגָזִיר כִּי קָא אָזְלִי**
21 **בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אֲבָל חַד חַד לְחוּדֵיהּ - בַּר אִיטַּמּוּיֵי**
22 **אִינּוּן. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "עַל כָּל נַפְשׁוֹת**
23 **מֵת לֹא יָבֹא", בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִי בָּרְחוֹקִים**
24 **- קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמַה כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁהוּא מִיטַּמֵּא**
25 **לַקְּרוֹבִים - אֵינוֹ מִיטַּמֵּא לָרְחוֹקִים, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ**
26 **מִיטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים - אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לָרְחוֹקִים?**
27 **אֶלָּא בִּקְרוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּלְאָבִיו הוּא דְּאֵינוֹ מִיטַּמֵּא, הָא מִיטַּמֵּא הוּא לְמֵת מִצְוָה.**

"ולאמו"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמְרוּבֶּה בְּגָדִים – כהן שנתמנה על ידי שלבש שמונה בגדי כהונה, שפגעו במת מצוה, **מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה עָדִיף** – מעלתו גדולה יותר, והכהן המרובה בגדים הוא הנטמא למת מצוה. והטעם, **דְּאִילּוּ מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** כאשר חטא בשוגג בעבירה שבמזיד מתחייב עליה כרת, **מֵבִיא** לקרבנו **פַּר** חטאת **הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת** – שמביאו כהן גדול שעובר על אחת מכל מצוות ה' שזדונם כרת, **וְאִילּוּ מְרוּבֶּה בְּגָדִים אֵין מֵבִיא** קרבן מיוחד זה, אלא כשבה או שעירה כקרבן חטאת של כל איש מישראל שחטא בעבירה כזו.

וכן אם פגעו במת מצוה, כהן גדול **מָשׁוּחַ** בשמן המשחה **שֶׁעָבַר** מכהונתו, **וְכהן** גדול **מְרוּבֶּה בְּגָדִים** שמשמש כעת בכהונה גדולה, הדין ברור **שמְרוּבֶּה בְּגָדִים עָדִיף** – מעלתו גדולה יותר, והמשוח שעבר הוא הנטמא למת מצוה. והטעם, **דְּמְרוּבֶּה בְּגָדִים עָבִיד עֲבוֹדָה** בבית המקדש, **וְאִילּוּ מָשׁוּחַ שֶׁעָבַר לָאו כַּר עֲבוֹדָה הוּא** – אינו ראוי לעבודה, ויטמא הוא למת מצוה.

וכן אם פגעו במת מצוה כהן גדול **שעָבַר** מלשמש בכהונה גדולה **מַחֲמַת קִירוּיוֹ** – שנטמא בטומאת קרי, **וְכהן** גדול **שעָבַר מַחֲמַת מוּמוֹ** שנפל בו, בין מום קבוע ובין מום עובר ואינו ראוי לעבודה, הדין ברור, שהכהן **שעָבַר מַחֲמַת קִירוּיוֹ עָדִיף** במעלתו על הכהן שעבר מחמת מומו. והטעם, **דְּאִילּוּ הַאי** – כהן זה שראה קרי, **חָזֵי** – ראוי הוא **לַעֲבוֹדָה לְמָחָר** אחר שיטהר ויעריב שמשו, **וְאִילּוּ** כהן **שעָבַר מַחֲמַת מוּמוֹ לֹא חָזֵי** – אינו ראוי **לַעֲבוֹדָה** עד שיתרפא מומו. וכיון שהקודם להיות ראוי לעבודה מעלתו גדולה יותר, לכן הכהן שעבר מחמת מום יטמא למת מצוה.

הגמרא מביאה מקרה שבו יש ספק מי יטמא למת מצוה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נשאלה שאלה זו לבני הישיבה, מהו הדין **במָשׁוּחַ מִלְּחָמָה** – כהן שנמשח בשמן המשחה ונתמנה לדבר אל העם קודם יציאתם למלחמה, **וְסִגָן** – כהן שמינוהו שאם יארע פסול בכהן גדול ישמש הוא תחתיו, שפגעו במת מצוה, **הֵי מִינַּיְיהוּ** – מי מהם **עָדִיף** – מעלתו יתירה, ויטמא חבירו. מבארת הגמרא את צדדי הספק: **האם מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה עָדִיף** על הסגן, משום **דַּחֲזֵי לְמִלְּחָמָה** – שהמשוח ראוי למלחמה, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא **סִגָן עָדִיף** על המשוח מלחמה, משום **דַּחֲזֵי לַעֲבוֹדָה** – שהסגן נתמנה לעבוד ביום הכיפורים, אם יארע פסול בכהן גדול, וכיון שעיקר מינויו הוא לשמש בעבודה, מעלתו יתירה ממשוח מלחמה.

הגמרא מביאה ראיה לאחד הצדדים בספק: **תָּא שְׁמַע** ראיה, ממה **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין** הבדל בדיני הכהונה **בֵּין מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה לְסִגָן, אֶלָּא** דבר זה בלבד, **שֶׁאִם הָיוּ** שניהם יחד **מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּמָצְאוּ מֵת מִצְוָה,** ודי בכך שאחד מהם יטמא לצורך קבורתו, הדין הוא **שיִּטַּמֵּא מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה וְאַל יִטַּמֵּא הַסִּגָן.** ונפשט הספק מהברייתא, שכהן המשוח למלחמה הוא שנטמא.

הגמרא מקשה סתירה לדין זה מברייתא אחרת: **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בתוספתא (הוריות פ"ב ה"ט), **מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה קוֹדֵם** במעלתו **לְסִגָן,** ומשמע מהתוספתא שלכל דבר עדיף משוח מלחמה על הסגן, וקודם הוא לו גם בדין זה שאם פגעו שניהם במת מצוה, הסגן יטמא ולא המשוח מלחמה, וקשה שבברייתא הקודמת מבואר שהמשוח מלחמה נטמא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר מַר זוּטְרָא,** התוספתא דיברה **לְעָנְיַן לְהַחֲיוֹתוֹ,** ובזה **מָשׁוּחַ מִלְּחָמָה עָדִיף** במעלתו וקודם לסגן, ואם נפלה מפולת על שניהם ואפשר להציל רק אחד מהם, מציל את המשוח מלחמה, **מַאי טַעְמָא** שהמשוח עדיף, משום **דְּתָלוּ בֵּיהּ רַבִּים** – שרבים תלויים בו, שעושה מלחמה בשביל רבים. **וְהברייתא** שנויה **לְעָנְיַן טוּמְאָה** למת מצוה, ובזה הדין להיפך, **שהסִגָן עָדִיף** במעלתו, והמשוח מלחמה יטמא. והטעם שלגבי טומאה סגן עדיף, למדנו ממה **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר לָמָּה תִּקְּנוּ** למנות **סִגָן לְכֹהֵן גָּדוֹל,** כדי **שֶׁאִם אֵירַע** [–יארע] **בּוֹ פְּסוּל** בכהן גדול, **חֲרֵי** הסגן **נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו.** ולכן לענין טומאה הסגן עדיף, כי שמא יארע פסול בכהן גדול, ויהיה צריך הסגן להכנס ולעבוד תחתיו, וצריך הוא להיות מוכן לכך.

הגמרא דנה מה המקור להיתר להטמא למת מצוה: **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים במשנה, **אֶלָּא** דווקא **בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְנָזִיר כִּי קָא אָזְלִי בַּחֲרֵי הַדְדֵי** – שהלכו יחד ומצאו מת מצוה, מי מהם יטמא לו, **אֲבָל** באופן שהלך **חַד חַד לְחוֹדֵיהּ** – כל אחד לעצמו ופגע במת מצוה, **כַּר אִיטַּמּוּיֵי אִינּוּן** – בני טומאה הם, כלומר מותרים הם להיטמא למת מצוה.

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין למדנו דברים אלו, **דְּתָנוּ** רַבָּנַן בברייתא, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יא) 'עַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא', **בַּמֶּה** – באיזה 'נפשות מת' **הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** ואוסר עליו להיטמא להם, **אִי** – אם נאמר שהאיסור נאמר **בִּרְחוֹקִים** שאינם קרוביו, הרי **קַל וָחוֹמֶר הוּא** – אפשר ללמוד דין זה בקל וחומר מכהן הדיוט, **וּמַה כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁהוּא** מותר להיות **מִיטַּמֵּא לְקְרוֹבִים, אֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְרְחוֹקִים** שאינם קרובים, **כֹּהֵן גָּדוֹל** החמור **שֶׁאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְקְרוֹבִים** כמו שנאמר בסוף הפסוק 'לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא', **אֵינוֹ דִּין שֶׁאֵינוֹ מִיטַּמֵּא לְרְחוֹקִים. אֶלָּא** בהכרח שיש להעמיד את תחילת הפסוק 'עַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא' **שבִּקְרוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר** שלא יטמא להם. ומאחר שכן, תיבת 'לאביו' מיותרת היא, **וְלִמְדְנוּ** מייתור זה, שדווקא 'לְאָבִיו' **הוּא דְּאֵינוֹ מִיטַּמֵּא, הָא מִיטַּמֵּא הוּא** הכהן גדול **לְמֵת מִצְוָה.**

חובת נשי ובנות החסידים יחיו . . לארגן חברת בנות החסידים לחזק כל דרכי החסידים בעניין הדרכה וחינוך, כמו שהיה בבתי החסידים מאז ומקדם

היום יום כא שבט

אילו ידעתם – אמר אדמו"ר ה"צמח צדק" – כוחם של פסוקי תהלים ופעולתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת

היום יום כד שבט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

פה יֵשׁ אוֹסְרִים לְטַלְטֵל בֶּגֶד שַׁעַטְנֵז תשד שֶׁל יִשְׂרָאֵל תשה אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ תשו וּמְקוֹמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְכְלוּם תשז, לֹא לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ, וְלֹא לְהַצִּיעוֹ תַּחְתָּיו אִם אֵינוֹ בֶּגֶד קָשֶׁה תשח, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִמָּן ש"א.

וְיֵשׁ מַתִּירִים לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכָּל־מָקוֹם יֵשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו תשט, אֲלָא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר תשי. וְהָעִקָּר כִּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה תשיא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין תּוֹרַת כְּלִי מוֹעִיל אֲלָא לִכְלִי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר בְּשַׁבָּת בִּלְבָד אֲבָל בְּחֹל מְלַאכְתּוֹ לְהֶתֵּר, שֶׁאַף אִם בְּשַׁבָּת אֵינוֹ רָאוּי כְּלָל לְשׁוּם תַּשְׁמִישׁ - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ תשיב־תשיג, הוֹאִיל

ביאורי הלכה

תשד] בגד שעטנז — בגד העשוי מצמר ופשתים יחדיו ואינו ראוי ללבישת ישראל[648].

תשה] של ישראל — בגד שעטנז של נכרי — מותר בטלטול[649], אבל של ישראל אסור בטלטול אף אם עומד למכרו לנכרי[650].

תשו] לצורך גופו — אלא אם כן ייחדו קודם השבת לשימוש המותר בשבת[651].

תשז] ראוי לכלום — כיון שאינו ראוי לכלום אין עליו תורת כלי והרי הוא כעצים ואבנים.

תשח] בגד קשה — אבל בגד שעטנז קשה מותר להציעו תחתיו ולשבת עליו[652].

תשט] תורת כלי עליו — כי יש עליו צורת ותואר מלבוש, וכן ראוי לכסות בו כלים או להאהיל בו למעלה מראשו.

תשי] שמלאכתו לאיסור — כלי שמלאכתו לאיסור מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו[653].

תשיא] כסברא הראשונה — שאסור לטלטל בגד שעטנז אפילו לצורך גופו ומקומו.

תשיב] מותר לטלטלו — מותר לטלטלו כל עוד הסיבה שאינו ראוי לשום תשמיש בשבת היא איסור מלאכה[654].

תשיג] מותר לטלטלו — לדעת האוסרים טלטול כלי שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו ומקומו אם אינו ראוי לשום דבר, צריך לפרש כאן שראוי לפחות לכסות בו כלי[655].

ציונים והוספות

648) ויקרא יט, יט: ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך.

649) כיון שמותר לנכרי ללבשו הרי הוא כלי גמור ומותר אף לישראל לטלטלו לצורך גופו ומקומו ואף לצורך עצמו, וראה סי' שכה ס"ו: כיון שהוא מוכן להנכרי בעליו — הרי זה מוכן לכל.

650) ואינו דומה לבשר נבילות וטריפות העומד למכרו לנכרי שמותר בטלטול (לעיל סעיף ט), משום שלמאכל יש תואר אוכל מצד עצמו אף אם לא עומד לאכילה (כדלהלן הערה תרסג), וכשאינו ראוי לאכילה (כגון חלב שנחלב בשבת) נאסר בטלטול, ואם עומד למכירה לנכרי חוזר להיתרו, אבל בגד שעטנז שאין לו תואר כלי מצד עצמו אלא אם כן עומד ללבישה — אין שייך לומר בו שיחזור להיתרו כשעומד למכירה לנכרי, והרי הוא כעצים ואבנים שבדעתו לייחדם לישיבה או למכירה לאחר השבת, וצ"ע אם יועיל שיש לו צורת ותואר מלבוש (סברא זו מובאת בהמשך ההלכה) ועומד למכירה לנכרי כשם שמועיל במאכל האסור גם בחול, ולכאורה, "צורת ותואר כלי" אינה אלא סברא בעלמא, ותורת מאכל עדיפה על תורת כלי בכל עניין (וראה להלן הערה תרנח שיש המתירים בבגד העומד למכירה לנכרי, ולעניין בגד שעטנז העומד לתקנו).

651) כמבואר בהמשך ההלכה, והוא כדין עצים ואבנים.

652) ראה ציונים.

653) לעיל סעיף יב.

654) אבל אם עדיין ראוי לאיזה תשמיש שאינו אסור בשבת אלא שמקפידים או מואסים שלא לעשות בו תשמיש אחר (שאינו מיוחד אליו) — אסור בטלטול אף אם יש עליו תורת כלי, והרי הוא 'מוקצה מחמת מיאוס' (שנתבאר לעיל סעיף עג) או 'מוקצה מחמת חסרון כיס' (לעיל סעיפים ד־ו).

655) ראה לעיל הערה כה השיטות בזה, ולהלן הערה תרסג משו"ת אבני נזר שדייק מסיום ההלכה כדעת האוסרים, אך פשט הלשון "שלא ראוי לשום שימוש" שהכלי אינו ראוי לכלום ואפילו לא לכיסוי כלי, וראה גם להלן הערה תרסא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיֵשׁ עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי, דְּהַיְנוּ שֶׁרָאוּי הוּא לִמְלַאכְתּוֹ בְּחֹל תשיד**, כְּגוֹן גֵּר שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ נֵפְט, שֶׁבְּשַׁבָּת אֵינוֹ רָאוּי לִכְלוּם** תשטו**, וּמֻתָּר לְטַלְטְלוֹ מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה. אֲבָל אִם גַּם בְּחֹל אֵינוֹ רָאוּי לְמְלָאכָה, כְּגוֹן בֶּגֶד שֶׁעַטְנֵז שֶׁאָסוּר לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ גַּם בְּחֹל - אֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי וּמַלְבּוּשׁ כְּלָל, שֶׁאַף שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ אַחֵר, כְּגוֹן לְכַסּוֹת בּוֹ כֵּלִים, אוֹ לְהַאֲהִיל בּוֹ לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ, וְכֵיוֹצֵא בְּתַשְׁמִישִׁים אֵלּוּ, שֶׁאֵין הַבֶּגֶד מְיֻחָד לָהֶם וְלֹא נַעֲשָׂה בִּשְׁבִיל כָּךְ - אֵינָן מוֹרִידִין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי, אֶלָּא אִם כֵּן יְחֻדוֹ לְכָךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּל צְרוֹרוֹת וַאֲבָנִים שֶׁהֵם רְאוּיִים לְכִסּוּי כֵּלִים, וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין עֲלֵיהֶם תּוֹרַת כְּלִי עַל יְדֵי כָּךְ אֶלָּא אִם כֵּן יְחֻדָּם לְכָךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה. וְאֵין מוֹעִיל כְּלָל לְהַבֶּגֶד מַה שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרַת וְתֹאַר מַלְבּוּשׁ** תשטז**, כֵּיוָן שֶׁאָסוּר לְלָבְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹעִיל לְמַאֲכָל הָאָסוּר בַּאֲכִילָה בְּשַׁבָּת לְהַתִּירוֹ בְּטִלְטוּל מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו תֹּאַר אֹכֶל** תשיז**, וְתוֹרַת אֹכֶל עָדִיף מִתּוֹרַת כְּלִי** תשיח**:**

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף פה

ביאורי הלכה

תשיד] למלאכתו בחול – מותר בטלטול אפילו אם צריך תיקון כדי שיהא ראוי למלאכתו[656], ולכך מותר לטלטל טלית שנקרעו ציציותיה[657], אבל בגד שעטנז אסור בטלטול בין אם עומד לתקנו אם לאו[658]. ובגד שספק אם יש בו שעטנז ועומד לבדיקה, אם אסור בלבישה – אסור בטלטול[659].

תשטו] ראוי לכלום – לעיל (סעיף ב) נתבאר שנר שמדליקין בו נפט ראוי בשבת לכסות בו כלים, ומכל־מקום לא נזכר כאן שימוש זה, כי שימוש של "כיסוי כלים" אינו חשוב דיו כדי לתת תורת כלי[660], ועדיין הנר נחשב בשבת כ"אינו ראוי לכלום"[661].

תשטז] צורת ותואר מלבוש – אמנם אין לבגד שעטנז תורת כלי מצד שאין לו שימוש של לבישה אפילו בחול, עדיין יש לבאר מדוע צורת ותואר המלבוש לא נותנים לו דין כלי[662]?

תשיז] תואר אוכל – כשם שתואר 'אוכל' אינו מועיל

ציונים והוספות

656) אם הדרך לתקנו כדלעיל הערה רנח לעניין שברי כלים, ובהערה שיג לעניין דלתות הכלים, ובהערה שעט לעניין רצועת הסנדל שנפסקה.

657) שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' לא: ולדידי פשוט דאין כאן מוקצה, ואין דומה לשעטנז הנ"ל דלי"א מוקצה, דשאני שעטנז דלא חזי גם למחר ואינו בגדר בגד משא"כ טלית זה דחזי למחר והוא בגדר בגד, ואי משום דלא חזי היום הא... כיון דטלית שאין בו ציצית חזי לאחרים בלי ציצית כמבואר סי' י"ד ס"ג אין בזה סרך מוקצה כלל, וגם להר"ן החולק בזה... שאני בגד דגם לדידי' חזי בכמה אנפי שאין בהם חיוב ציצית, והדברים פשוטים.

658) בשש"כ פ"כ הערה קמג שהביא מה'כלכלת שבת' לחלק בין בגד שיש בו חוט אחד שעטנז ועומד לתקנו ואסור בטלטול לבין ארוג כולו שעטנז שמן הסתם עומד לנכרי ומותר בטלטול, והנה בפשטות שוע"ר אין לחלק בזה ואסור לטלטל אם עומד לתקנו כי דומה לכלי שעדיין לא הושלם, ואם עומד למכירה לנכרי – ראה לעיל הערה תרנ.

659) בשש"כ פ"כ סל"ח אסר לטלטל בגד חדש שיש בו משום חשש שעטנז, אך יש שהתירו טלטול סוגי בגדים שלרוב אין בהם שעטנז ומצד הדין מותרים בלבישה ללא בדיקה, ומותרים בטלטול אף לאלו המחמירים שלא ללובשם.

660) הכלל הוא שכל חפץ שרגילים להשתמש בו איזה שימוש מותר בטלטול על ידי ייחוד או מעשה בעלמא, מכל מקום שימוש של כיסוי כלים יוצא מכלל זה וצריך ייחוד לעולם (ראה לעיל הערה של), וכן שברי כלים שמותרים בטלטול אם מייחדם למלאכה אחרת לא יועיל ייחודם לכיסוי כלי (ראה לעיל הערות רמח, רעז; ולהעיר מהמבואר לעיל הערה שפ ששימוש של קינוח או סמיכת כרעי המיטה גרוע משימוש של כיסוי כלי (לעניין ייחוד שברי כלים), וצ"ע גדר השימוש של "להאהיל בו" המבואר להלן.

661) ולא הוזכר בסעיף ב 'שראוי לכסות בו כלים' אלא לומר שלא בטלה ממנו תורת כלי מחמת מאיסותו (כדלעיל הערה כה), משא"כ בגד שעטנז שאינו דבר מאוס והיה מותר בטלטול אפילו אינו ראוי לשום דבר; ולדעת האוסרים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור שלא ראוי לשום דבר בשבת אפילו לצורך גופו ומקומו (ראה לעיל הערות כה, תרנה, ולהלן הערה תרסג), צריך לומר ש"אינו ראוי לכלום" לא ממעט שימוש של כיסוי כלים, וגם בגד שעטנז ראוי לשימוש זה.

662) כפי שמצינו במאכלים שמותרים בטלטול מעצם היותם מאכל, אף שלא מיוחדים או עומדים לאכילה כלל.

663) נמצא שאף שישנה קולא במאכל שמותר בטלטול מעצם היותו מאכל הראוי לאכילה, אך ישנה חומרא במאכל שבשעה שאינו ראוי לאכילה מאבד את תואר המאכל שהגיע מאליו ואסור בטלטול, ואילו כלי שמלאכתו לאיסור שהותר בטלטול על ידי ייחודו לשימוש, קולא יש בו שלא מאבד את ייחוד זה ומשמר את 'תורת הכלי' גם בשעה שאינו ראוי למלאכתו (וכדלעיל הערה קכא, וראה עוד להלן הערה תרסה), ולא גרע מכלי העומד לתקנו (ראה לעיל הערה תרנו); ולשיטת האוסרים טלטול כלי שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו ומקומו אם אינו ראוי אפילו לכסות בו כלי (לעיל הערות תרנה, תרסא), צריך לומר שאין שום קולא בכלי על גבי מאכל. (עיין שו"ת אבני נזר סי' נה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורי הלכה

אם אינו ראוי לאכילה, כך תואר 'מלבוש' אינו מועיל אם אינו ראוי ללבישה[663].

תשיח] עדיף מתורת כלי – דבר הראוי לאכילה מקבל מאליו תואר "אוכל" ומותר בטלטול אפילו אינו עומד לאכילה[664], ומכל־מקום אם אינו ראוי לאכילה מחמת איסור – אסור בטלטול, ואם־כן, תואר כלי שלא בא מאליו, שהרי חפץ הראוי לשימוש עדיין לא הותר בטלטול אלא אם עומד (ומיוחד[665]) לשימוש[666], כל־שכן שאסור בטלטול אם אינו ראוי לשימוש[667].

ציונים והוספות

שהוכיח כשיטה זו מהמבואר להלן "שתורת אוכל עדיף על תורת כלי", היינו שלעולם אין מעלה בתורת כלי על תורת מאכל).

664) כגון מאכל העומד לסחורה או שהקצהו בידים (כדלהלן סי' שי ס"ב, וראה לעיל סעיף סד שכן הוא אפילו במאכל בהמה), משא"כ כלי העומד לסחורה כדלעיל ס"ד.

665) להעיר, שבמאכלים לא מצינו שום סוג של ייחוד לאכילה הנותן תורת מאכל, ומאידך לא מצינו בהם הקצאה המבטלת מהם תורת מאכל בדוגמת "מוקצה מחמת חסרון כיס" או "מוקצה מחמת מיאוס" (ולכך כלי העומד לסחורה אסור בטלטול כדלעיל סעיף ד, משא"כ במאכל כדלהלן סי' שי ס"ב) אלא אם אינם ראויים הרי הם "מוקצה מחמת גופו" (דהיינו מעצמו), ולכך מאכלים לא היו בכלל גזירת כלים שהיתר טלטולם מלכתחילה היה מצד שעומדים לשימוש, וגם לאחר ביטול גזירת כלים המאכל מותר בטלטול אפילו שלא לצורך, משא"כ כלי אפילו שמלאכתו להיתר (כדלעיל סי"ז).

666) או אפילו נאמר שיש לו תורת כלי כשנעשה בצורת ותואר מלבוש, עדיין אינו דומה למאכל שבעצם זה שראוי לאכילה מקבל תורת מאכל (ללא שום מעשה או מחשבה).

667) אלא שכאשר מייחדים כלי לשימוש, לא פקעה ממנו תורת כלי גם אם כעת אינו ראוי למלאכה כדלעיל הערה תרסג, אך עשיית בגד בתואר וצורת מלבוש אינה בכלל זה כי אינה ייחוד לשימוש (שהרי אסור בשימוש), ומאידך גרעא גם מתורת מאכל כדלעיל הערה תרסו.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תנג דיני החטים וטחינתם למצות:

יג ואפילו לא נתערבה אלא חטה אחת ונאכלה או נאבדה קודם הפסח צריך ליזהר שלא יטחון כל הכרי ביחד בתוך הפסח שלא יתערב כל הקמח ביחד ויהיה כולו אסור מספק שמא נשארה חטה המחומצת בתוך הכרי ונטחנה עמו ונתערב קמחה ונבלל בקמח כל הכרי שעיקר כדברי האומרים שקמח בקמח מתערב ונבלל יפה ואין מעט קמח מקמח הכרי שלא יהיה בו משהו מקמח החטה המחומצת ואין כאן עוד ב' ספיקות להקל:

יד אין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה ששמרה ישראל מחימוץ לשם הפסח שנאמר ושמרתם את המצות שישמרנה ישראל לשם מצות מצה ויש אומרים לשם מצות בערב תאכלו מצות ויש אומרים לשם מצות שבעת ימים תאכלו מצות דהיינו שאם שמרה לשם מצה שיאכלנה בז' ימי הפסח יוצא בה וכן עיקר:

טו ומהו שימור זה האמור בתורה הוא כשרואה אותה קרובה לבא לידי חימוץ ישמרנה וישתדל בה שלא תחמיץ כגון מתחלת לישתה ואילך שכבר באו עליה מים והיא קרובה להחמיץ אם לא ימהר להתעסק בה בידים בלישתה ועריכתה ואפייתה צריך ישראל בן דעת להתעסק בעסקים הללו לשם מצה אבל לא נכרי ולא חרש שוטה וקטן כמו שיתבאר בסי' ת"ס.

אבל קודם שבאו עליה מים דהיינו קודם הלישה אין צריך שישמור ישראל את הדגן או את הקמח שלא יבא עליהם מים אלא כל דגן שבא לפנינו ואין אנו רואין שום חשש חימוץ מותר לטוחנו לפסח וכן כל קמח הבא לפנינו ואין אנו רואין בו שום חשש חימוץ מותר ללוש ממנו אפילו מצת מצוה ואין חוששין שמא קמח זה בא מתבואה שנפלה מים עליה ונתחמצה כי אין מחזיקין איסור מספק כמו שיתבאר בסי' תס"ז:

טז וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו כל ישראל לשמור החטים של מצת מצוה משעת טחינה ואילך לפי שאז הם קרובים לבא לידי חימוץ שהרי מקרבין אותן אל המים כשמביאין אותן לבית הרחיים של מים לטחון וגם כשטוחנין ברחיים של יד רגילות הוא בשאר ימות השנה לרחוץ החטים קודם טחינתן והן קרובין לבא לידי חימוץ לפיכך צריך שישראל ישמרם מחימוץ בשעת הטחינה אבל הטחינה עצמה מותרת אפילו על ידי נכרי כגון ברחיים של יד רק שישראל בן דעת יעמוד על גביו מתחלת הטחינה עד סופה אבל לא חרש שוטה וקטן והוא הדין כשטוחנן ברחיים של מים לא ישמור שם חרש שוטה וקטן אלא ישראל גדול שהגיע לכלל המצות:

~ יום שני ~

יז ואם הוא שעת הדחק שאי אפשר למצוא חטים לשמרם משעת הטחינה ואילך מעמידין על עיקר הדין ומותר ליקח קמח מן השוק אפילו למצת מצוה ואין חוששין שמא קמח זה בא מתבואה שנפלו עליה מים כמו שנתבאר למעלה.

ומכל מקום במקומות שנוהגין לרחוץ החטים קודם הטחינה ושוהין אותן במים איזה זמן אסור לקנות קמח מן השוק אפילו בשעת הדחק שכל דגן שנפלו עליו מים ושהו עליו כשיעור מיל הוא בא לידי חימוץ כמו שיתבאר בסי' תס"ז:

יח במה דברים אמורים כשידוע לנו שמקצת המוכרי קמח שבעיר דרכם לרחוץ החטים תמיד קודם הטחינה ואף על פי שרובם אינן רוחצים מכל מקום כיון שאין אנו מכירים אותם שאינן רוחצין אסור לנו לילך אצלם לבתיהם וליקח מהם קמח כיון שהמוכרים הם קבועים בעיר כל אחד ואחד בביתו וכל הקבוע כמחצה על מחצה וכן אסור לילך אצלם למקום שהן קבועין בשוק למכור שם אבל אם אין ידוע לנו בודאי שמקצת מוכרי הקמח רגילין לרחוץ תמיד החטים אין זה נקרא איסור קבוע כיון שאינו איסור ברור ולפיכך הולכין אחר רוב מוכרי קמח שאינן רוחצין ומותר אפילו לילך לבתיהם ליקח מהם ומכל מקום לא יקח מן הנחתומים שבודאי דרכם לרחוץ החטים אבל קמח של שאר ד' מיני דגן מותר ליקח מהם שאין דרכם לרחוץ אותם.

וכן מותר ליקח אפילו קמח חטים מן בני הכפרים המביאים בכל יום קמח מן הכפרים לפי שאין דרכם לרחוץ החטים ואף אם ידוע לנו שמקצתם רוחצים החטים הרי פירשו ממקום קביעותם והולכין אחר הרוב שאינן רוחציקן אפילו אחד ממוכרי קמח שבעיר שהביא קמח לבית הישראל מותר ליקח ממנו אם ידוע לנו שרוב המוכרים שבעיר אינן רוחצים החטים דכיון שפירש ממקום קביעתו אנו תולין לומר שהוא מן הרוב שאינן רוחצים.

ומכל מקום אם מוכר סולת נקיה אסור ליקח אותה ממנו שבודאי נבללו החטים במים להסיר קליפתן לעשות מהן סולת:

~ יום שלישי ~

יט וכל זה בשעת הדחק אבל שלא בשעת הדחק ישראל קדושים ונוהגין להחמיר אפילו במצות של כל ימי הפסח לשמור אותם משעת טחינה ואילך ולא ליקח קמח מן השוק אפילו בדרך המותר בשעת הדחק.

אבל החטים של מצת מצוה טוב להחמיר אם אפשר לשמרם משעת קצירה ואילך שלא יפלו עליהם מים לפי שיש אומרים שמדברי סופרים אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח אלא במצה ששמרה ישראל מחימוץ מתחילת שעה שהיתה ראויה לבא לידי חימוץ דהיינו מיד בתלישת השבלים מהמחובר שאז אם היו נופלים עליהם מים היו מחמיצין (אבל בעודם במחובר אינם באים לידי חימוץ אם הם צריכים לקרקע כמו שנתבאר בסי' תס"ז):

כ מותר ללתות את החטים דהיינו שבוללין אותן במים קודם הטחינה לפי שכל זמן שבוללין אותן ועוסקין בהם בידים אינם באים לידי חימוץ שהחטים הם קשים ואינם ממהרים להחמיץ ומיד אחר גמר הלתיתה צריך לטחנם שלא יהיה להם שהות להחמיץ אבל אסור ללתות את השעורים ושבולת שועל ושיפון שהם רכים וממהרים להחמיץ ויש לחוש שמא יבואו לידי חימוץ בשעת הלתיתה:

כא וכל זה מדינא דגמרא אבל הגאונים אסרו כל לתיתה אפילו של חטים לפי שאין אנו בקיאין ללתות יפה שלא יבואו לידי חימוץ בשעת הלתיתה ועוד שמא ישהו מעט אחר גמר הלתיתה קודם הטחינה ויבואו לידי חימוץ ומכל־מקום לא אסרו אלא באכילה אבל מותר להשהות החטים הלתותים רק שיזהר לטחנם מיד אחר הלתיתה אבל אם לא טחנם מיד אלא שהו בלחלוח המים שעליהם כדי הילוך מיל אסור להשהותם כמו שיתבאר בסי' תס"ז עיין שם:

כב במקומות שדרך הטוחנים לרחוץ החטים קודם הטחינה יש להזהיר להמון עם שלא יקחו חטים מבעל הרחיים לפי שהוא לוקח מדות חטים מכל חטים הנטחנים אצלו כל השנה ומוכרו לאחרים:

כג שקים שנותנים בהם קמח כל השנה אם רוצה ליתן בהם קמח של פסח לא די להם בכיבוס בצונן אלא צריכין כיבוס בחמין עם אפר וחביטה (פירוש הכאות שהכובס מכה על הבגדים בשעת כביסתן) לפי שהקמח הדבוק בשק נעשה בצק ע"י מים צוננין ומתדבק יותר בשק ואינו נפרד ממנו ואפילו יכבסנו כמה פעמים בצונן עד שיכבסנו בחמין עם אפר וחביטה וכן מפה שהיתה מונחת על שק של קמח אפילו של פסח אם רוצה לאכול עליה בפסח לא די לה בניעור ולא בכיבוס בצונן אלא צריך לכבסה בחמין עם אפר וחביטה:

~ יום רביעי ~

כד וקודם הכיבוס צריך להתיר כל התפירות שבקצוות השקים וכן התפירות שבאימרא שעל שפתו ואם הם מטולאים צריך להתיר כל התפירות שבטלאים קודם הכיבוס שהקמח שבתוך התפירות אינו יוצא על ידי כיבוס ואפילו שקים חדשים שנתן בהם פעם אחת קמח של פסח אם רוצה לכבסם צריך להתיר כל התפירות שבהם קודם הכיבוס, ומכל־מקום בדיעבד אפילו שקים ישנים שלא התיר התפירות שבהם קודם הכיבוס ונתן בהם קמח של פסח יש להתיר הקמח לפסח:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כה וכל זה מעיקר הדין אבל מצוה מן המובחר למי שאפשר לו שיקנה לו שקים חדשים לפסח כי רחוק הדבר שלא יהיה משהו בצק דבוק באחד מנקבי השק אחר הכיבוס:

כו צריך למהר לטחון החטים יום או יומים קודם הלישה דהיינו שאם אפשר לו יראה שיהא שהות ב' ימים בין הטחינה להלישה ואם אי אפשר לו שיהיה ביניהם שהות ב' ימים ישתדל שיהיה שהות ביניהם יום אחד מעת לעת ולפחות תהא מפסקת ביניהם לינת לילה שהלילה מקרר את הקמח שהיה רותח בשעת הטחינה אבל בו ביום שנטחן עדיין הוא רותח ואם ילוש אותו בו ביום הרי הוא מחמם את המים ועל ידי כן העיסה נוחה להחמיץ ואפילו נטחן בערב פסח אסור ללוש אותו בו ביום, ומכל־מקום אם עבר ולש אותו בו ביום שנטחן אין לאסור העיסה לפסח וישמרנה היטב מחימוץ דהיינו שיעסוק בה בזריזות יותר משאר עיסות:

כז כשמוליכין השקים שיש בהן קמח מן הרחיים או משאר מקום אסור להניחם על גבי סוס או חמור שאין עליו אוכף או עור עב תחת השקים לפי שהקמח מתחמם בגוף הבהמה כשמונח על גבה ממש ועל ידי כן הוא ממהר להחמיץ בשעת הלישה ועוד שרגילות הבהמות הוא להזיע תחת כובד המשא ויש להסתפק שמא זיעת הבהמה היא מחמצת כמו מים, ומכל־מקום אם עבר ונתן השקים על גבי גוף הבהמה ממש אין לאסור הקמח לפסח לפי שהדעת נוטה שזיעת הבהמה היא דומה לזיעת אדם שאינה מחמצת כמו שיתבאר בסי' תס"ו ומכל־מקום צריך שיהיה שהות יום או יומים בין הולכה זו להלישה לקרר את הקמח שנתחמם מגוף הבהמה:

כח יש ליזהר לכתחלה במקום שאפשר שלא להניח הרבה שקים עם קמח זה ע"ג זה שלא יתחמם הקמח שבשקים התחתונים מחמת כובד משא שקים העליונים שעליהם ואם עבר והניחם ימתין יום או יומים קודם הלישה כמו שנתבאר וכן טוב ליזהר לכתחלה שלא לישב על שק שיש בו קמח של פסח שלא יתחמם הקמח מחמת כובד ישיבתו:

~ יום חמישי ~

כט נהגו כל ישראל לנקר הרחיים קודם שיטחנו בהם קמח של פסח לפי שלפעמים טחנו בהם תבואה לתותה לסולת, וכל־שכן במדינות אלו שכל השנה טוחנין בהם שעורים חמוצים (שקורין מאל"ץ) בעודם לחים קצת ונדבקים מאוד ברחיים:

ל ונוהגין שקמח הראשון שנטחן ברחיים לאחר שנקרו אותם אין אוכלין אותו בפסח (שחוששין שמא לא נקרו אותם היטב ונשאר דבוק בהם מעט קמח חמץ ונתערב ממנו לתוך קמח זה הראשון, לפיכך) מצניעין אותו עד לאחר הפסח או אוכלין אותו קודם הפסח ועכשיו שנהגו לכסות (סביב) הרחיים בבגד פשתן אחר הניקור יש להתיר גם הקמח הראשון לפסח:

לא וכל זה כשטוחן בתוך ל' יום שלפני הפסח אבל כשטוחן קודם ל' יום יש להתיר לטחון בלי ניקור הרחיים שהרי מעיקר הדין לא היה צריך לנקרם אף בתוך ל' יום שאף אם יתערב מעט חמץ לתוך הקמח של פסח הרי הוא מתבטל בתוכו בס' קודם הפסח ואינו חוזר וניעור בפסח לדברי הכל אם אופה ממנו המצות קודם הפסח כמו שנתבאר למעלה אלא שנהגו להחמיר ולנקרם וקודם ל' יום לא חל עליו חובת מנהג זה כמו שלא חל עדיין כל תקנות חכמים שתקנו בגלל הפסח כמו שנתבאר בסי' תל"[ו] ואף בתוך ל' יום אם הוא שעת הדחק שאי אפשר בקל לנקר הרחיים וגם אי אפשר להמתין עד שיהיה אפשר לנקרם כי הוא סמוך לפסח מעמידין על עיקר הדין ומותר לטחון בלי ניקור הרחיים אם טוחן קודם הפסח ומכל־מקום טוב ליזהר לאפות כל המצות קודם הפסח מטעם שנתבאר למעלה:

לב צריך ליזהר שלא יטחנו (קודם) [קמח] לפסח בבית הרחיים בשעה שטוחנין בו תבואה לתותה אף על פי שטוחנין אותה ברחיים אחרת רחוק מהרחיים שרוצים לטחון בהם קמח לפסח, מכל־מקום האבק שלה פורח ומתערב בקמח של פסח כיון ששניהם בבית אחד. במה דברים אמורים כשידוע לנו שאותה תבואה היא לתותה אבל אם אין הדבר ידוע בבירור נהגו להקל אם טוחנן קודם הפסח שהרי אף אם אותה תבואה היא לתותה ונתערב האבק שלה בקמח של פסח אין איסור בדיעבד שהרי נתבטל בס' קודם הפסח ואינו חוזר וניעור בפסח:

לג אנשי מעשה המדקדקים במצות רגילין לילך בעצמם אל מקום הרחיים לראות הם בעצמם טחינת קמחיהם שכן הוא בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוחו וכך היו נוהגין גדולי חכמי הגמרא:

~ יום שישי ~

חלק ג סימן תנד באיזו מצה אינו יוצא ידי חובתו:

א אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח לא בפת של סובין (פירוש קליפה הנושרת מן החטה בשעת כתישתה) ולא בפת של מורסן (פי' קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח מתוכה) לפי שאינן קרויים לחם לענין חלה (כמו שנתבאר ביו"ד סימן שכ"[ד]) והתורה אמרה שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם וגו' ולהלן הוא אומר והיה באכלכם מלחם הארץ וגו' ומפי השמועה למדו לחם לחם לגזירה שוה שאין אדם יוצא ידי חובתו בפסח אלא בפת הקרוי לחם לענין חלה:

ב אבל מותר ללוש את הקמח עם הסובין והמורסן שבו ויוצא בו ידי חובתו שהרי עיסה זו חייבת בחלה אם יש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בה כשיעור חיוב חלה דהיינו עשרון אבל אם הפריש את הסובין או את המורסן מן הקמח וחזר ועירבו בתוכו ולש ממנו עיסה כיון שעיסה זו אינה חייבת בחלה אלא אם כן יש בה כשיעור חלה לבד מן הסובין או המורסן אינו יוצא ידי חובת מצה אלא אם כן אכל כזית לבד מן הסובין או מן המורסן דהיינו שאין הסובין או המורסן מצטרפין לכזית מצה כמו שאינן מצטרפין לעשרון לענין חלה:

ג מתוך שהוצרכו חכמים לומר שאין יוצאין בפת סובין לפי שאינה קרויה לחם, מכאן אתה למד שהסובין יכולין לבוא לידי חימוץ כשיבואו במים שהרי אין יוצאין אלא בפת שיכול לבוא לידי חימוץ במה דברים אמורים בסובין שהוא קליפה מהחטה עצמה אבל קליפה מקש שקורין שפרייא"ר אינו בא לידי חימוץ:

ד יוצא אדם ידי חובתו במצה העשויה מסולת נקיה אפילו היא יפה כמצתו של שלמה אף על פי שהכתוב קראו לחם עוני הרי כבר רבתה התורה מצת מצת הרבה פעמים לרבות אפילו כמצתו של שלמה א"כ מה תלמוד לומר לחם עוני פרט למצה שנעשית עשירה בידי אדם כגון שעירב בה יין או שמן או דבש או שאר כל המשקין כמו שיתבאר בסימן תס"ב:

~ שבת קודש ~

ה וכן אם עשאה גלוסקא גדולה כמו ששית האיפה והיא נקראת אשישה והוא דרך חשיבות וגדולה הרי זו מצה עשירה ואינו יוצא בה לפיכך טוב ליזהר שלא לעשות המצה של מצוה רחבה יותר מדאי שלא תהא נראה כעין אשישה:

ו וכן אם חלט הקמח ברותחין קודם הלישה ואח"כ לש אותו ועשה ממנו עיסה שבלילתו עבה ואפאה בתנור כמו שאר פת אינו יוצא בה דכיון שחלטה ברותחין הרי זו מצה עשירה (שכן דרך העשירים לחלוט הקמח כדי ללבנו) אבל אם לאחר שנחלט הקמח עשה ממנו עיסה שבלילתה רכה ואפאה בתנור יוצא בה הואיל ובלילתה רכה אין זו מצה עשירה.

וכל זה במצה של מצוה אבל שאר המצות בין שבלילתן רכה ובין שבלילתן עבה לאחר שנחלט הקמח ברותחין אין בכך כלום ואין כאן חשש חימוץ לומר שמא כבר נתחמץ הקמח כשהיה בתוך הרותחין קודם שהתחיל לעסוק בה בידים בלישה ועריכה לפי שרתיחת הרותחין ממהרת לבשל את הקמח קודם וכיון שנתבשל שוב אינה באה לידי חימוץ לעולם אף לאחר שנחו הרותחין מרתיחתם כמו שדבר האפוי אינו בא לידי חימוץ לעולם כמו שיתבאר בסי' תס"ג:

ז וכל זה מדינא דגמרא אבל הגאונים אסרו לנו כל מין חליטה ברותחין לפי שאין אנו בקיאין בחליטת הרותחין ויש לחוש שמא לא ירתיח את המים יפה יפה.

ואם נפלה חתיכת עיסה של מצה לתוך הרותחין שבקדירה אף על פי שהוציאה מיד הרי כל מה שבקדירה אסור באכילה אבל מותר בהנאה או להשהות עד לאחר הפסח אם יש שם ס' כנגד העיסה שאין אנו מחמירין כל כך בחליטה לאסור במשהו אפילו בהנאה או להשהותו ודי שאוסרין באכילה:

~ 'תורה אור' פרשת תשא - הפרשה החסידית ~

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ[1]

"כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקוּדֵיהֶם, וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' וְגוֹ', זֶה יִתְּנוּ וְגוֹ', מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל וְגוֹ'" (פָּרָשָׁתֵנוּ ל, יב־יג):

הִנֵּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם נִקְרָא "רַעֲיָא מְהֵימְנָא"[2], וְהַיְינוּ כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים לו, ג): "וּרְעֵה אֱמוּנָה". פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ הָרוֹעֶה הַמְּנַהֵיג צֹאנוֹ וְזָנָם וּמְפַרְנְסָם בַּשָּׂדוֹת תָּמִיד, כְּמוֹ כֵּן בְּחִינַת מֹשֶׁה הוּא "רַעֲיָא מְהֵימְנָא" – שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס וּמַשְׁפִּיעַ לִכְלָלוּת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת אֱמוּנָה.

כִּי יִשְׂרָאֵל – "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים"[3], פֵּירוּשׁ: שֶׁנִּקְבַּע בְּנַפְשָׁם מִצַּד שׁוֹרֶשׁ חוֹצְבָם – "יִשְׂרָאֵל עָלָה בְּמַחְשָׁבָה כו'"[4] – כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית[5], וּבְכָל יוֹם מְחַדֵּשׁ אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ. אַךְ אֱמוּנָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, אֲבָל לִהְיוֹת הִתְפַּעֲלוּת

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, שְׁקָלִים, כ"ז שֶׁבָּטוּ תקס"ג. נִדְפַּס בַּהוֹסָפוֹת לְתוֹרָה אוֹר פָּרָשַׁת תִּשָּׂא).

2. (מוּרְגָּל בַּזֹּהַר. וּרְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק מב).

3. (שַׁבָּת צז, א).

4. (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה א, ד).

5. (הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: עַל פִּי נוֹסַח בִּרְכַּת "יוֹצֵר").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּנַפְשָׁם בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת – הִיא עַל יְדֵי בְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, בְּחִינַת דַּעַת[6], שֶׁהוּא הַזָּן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתְּהֵא אֱמוּנָה שְׁלֵימָה וַחֲזָקָה, וְנִגְעָה עַד פְּנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַדַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת אֵיךְ שֶׁבֶּאֱמֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים הֵם מַמָּשׁ כְּלָא חָשִׁיב קַמֵּיהּ, וְאֵינָן תּוֹפְסִים מָקוֹם כְּלָל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (נְחֶמְיָה טּ, ו): "אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ וְגו'"; וְ"אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם כו'"[7].

כִּי הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת אֵינָם רַק מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּלְבָד, כִּדְכְתִיב (תְּהִלִּים קמה, יג): "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים", וְשָׁם עָלוּ הַשָּׂגַת הַנִּבְרָאִים. כְּמַאֲמָר[8]: "יִתְבָּרֵךְ שְׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד", פֵּירוּשׁ: מַה שֶּׁהוּא יִתְבָּרֵךְ "בְּפִי כָּל חַי" – הֵם "שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ", וְהַשָּׂגָתָם בֶּאֱלוּקוּת – אֵינוֹ אֶלָּא מִבְּחִינַת "שִׁמְךָ" לְבַד, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְהִנֵּה כְּתִיב (קֹהֶלֶת ח, ד): "דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן" – בְּחִינַת מַלְכוּת הוּא בְּחִינַת דִּבּוּר. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"תִּיקּוּנֵי זֹהַר"[9]: "מַלְכוּת – פֶּה כו'". וְכִמְשַׁל מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁהַנְהָגָתוֹ בְּכָל מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ הִיא עַל יְדֵי דִּיבּוּרוֹ וּפְקוּדָתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ – כַּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כָּל הַנְהָגוֹת עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים הוּא מִבְּחִינַת דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בִּבְיָכוֹל, וְזֶהוּ קִיּוּמָם וְחַיּוּתָם וְהִתְהַוּוּתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים לג, ט): "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי" – שֶׁבְּדִבּוּר אֶחָד נִבְרָאוּ.

וּכְשֵׁם שֶׁאֵין עֲרוּךְ לְדִבּוּר שֶׁל הָאָדָם נֶגֶד מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן לְאֵין קֵץ, אֵין עֲרוּךְ הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת וְחַיּוּתָם וְקִיּוּמָם לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, וּבְטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, "וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ"[10], שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר עָלְמִין כְּלָל – לֹא בִּבְחִינַת מְמַלֵּא כו'[11], וְשָׁם "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל"[12].

וְהִנֵּה, מִשָּׁם נִמְשָׁךְ שֶׁפַע וְרָצוֹן לִרְעוֹת הָאֱמוּנָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' וְ'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה: "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – שֶׁבְּחִינַת מֹשֶׁה הוּא הַמְנַשֵּׂא וּמַגְבִּיהַּ הָרֹאשׁ וּמוֹחִין שֶׁל בְּחִינַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים".

וְהִנֵּה, בִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם – וְהוּא עַל יְדֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כו'. כִּי הִנֵּה בִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, הָיוּ מַקְרִיבִין מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל קָרְבָּנוֹת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[13]. וְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת – שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין בְּהֵמָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה יוֹרֵד אֵשׁ מִלְּמַעְלָה[14] בְּצוּרַת אַרְיֵה "דְּאָכִיל כָּל קָרְבְּנִין"[15]. וּמַחֲמַת זֶה, גַּם בְּחִינַת נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיָה נִכְלָל וְנִתְמַעֵט בִּקְדוּשָׁה, עַד שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה מְקֻשָּׁר דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ לִגְדוּלַת ה' לְהִבָּטֵל אֵלָיו כַּנַּ"ל.

וְעַכְשָׁיו, מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ תִּיקְנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת־הַגְּדוֹלָה תְּפִלָּה בִּמְקוֹם קָרְבָּנוֹת[16]. כְּמַאֲמַר רַז"ל[17]: "עַל ג' דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד – עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל גְּמִילוּת־חֲסָדִים". וְ"אֵיזֶה הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב? זוֹ תְּפִלָּה"[18]. וְכָל הַתְּפִלָּה הִיא לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ וּבִינָתוֹ בִּגְדוּלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא: "אַתָּה הוּא ה' לְבַדֶּךָ כו'"[19]; "הַוָּיָ"ה אֱלֹקֵינוּ, הַוָּיָ"ה אֶחָד"[20].

וְהַפֵּירוּשׁ שֶׁל "אֶחָד" הוּא: שֶׁגַּם עַתָּה, 'אַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם', בִּמְקוֹם וּזְמַן: מִזְרָח וּמַעֲרָב, צָפוֹן וְדָרוֹם, וּמַעְלָה וּמַטָּה; וְכֵן בִּבְחִינַת זְמַן – "שִׁיתָּא אַלְפֵי שְׁנֵי הֲוֵי עָלְמָא"[21], הוּא גַּם כֵּן "אֶחָד". כִּי לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא – שָׁוֶה מַמָּשׁ כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁאָז לֹא הָיָה בְּחִינַת מָקוֹם וּזְמַן כְּלָל, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הִיוָּה אֶת בְּחִינַת מָקוֹם וּזְמַן מֵאַיִן לְיֵשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשַׁתֵּנוּ לג, כא): "הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְכו'".

---

6. (רְאֵה תַּנְיָא שָׁם. לְעֵיל מִשְׁפָּטִים עה, ב. וּרְאֵה בַּאֲרִיכוּת בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 244 וְאֵילָךְ).

7. (נוֹסַח הַתְּפִלָּה. וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי" סָעִיף א, דַּף יד, ג).

8. (נוֹסַח בְּרָכָה שְׁנִיָּה דִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן).

9. (בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

10. (עוֹבַדְיָה א, טז).

11. (וְלֹא בִּבְחִינַת סוֹבֵב).

12. (עַל פִּי תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם).

13. (מִשְׁנָה שְׁקָלִים רֵישׁ פֶּרֶק ד. רַמְבַּ"ם רֵישׁ הִלְכוֹת שְׁקָלִים. רַשִּׁ"י תִּשָּׂא ל, טו).

14. (יוֹמָא כא, ב. זֹהַר חֵלֶק ג בְּלָק ריא, א).

15. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה ו, ב)

16. (רְאֵה בְּרָכוֹת כו א־ב).

17. (אָבוֹת א, ב).

18. (תַּעֲנִית ב, א).

19. (פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה. נְחֶמְיָה טּ, ו).

20. (וְאֶתְחַנַּן ו, ד).

21. (רֹאשׁ הַשָּׁנָה לא, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא כָּל הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא "לְהַאֲרִיךְ בְּאֶחָד כו'", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[22], שֶׁעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּעוֹמֶק וּבְרוֹחַב בַּתְּפִלָּה יִתְלַהֵב לִבּוֹ בְּתִשּׁוּקָה נִפְלָאָה לְהִכָּלֵל בְּ"אֶחָד" וּ"לְמִהְיוֹ אֶחָד בְּאֶחָד"[23]. :

וּבְיאוּר הַדָּבָר – הֵיינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[24]: "מַצְרֵף לַכֶּסֶף כו'", כֵּן "אִישׁ לְפִי כו'" – פֵּירוּשׁ:

כִּי הִנֵּה אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁהִיא בָּאָה וְנִמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה בִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל – הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שיר השירים ב, ו): "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי כו'". וְהֵיינוּ "כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג" (הושע יא, י) – לְעוֹרֵר כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל כו'.

וְזֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּקְרִיאַת־שְׁמַע בַּפְּסוּק "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (וְאֶתְחַנַּן ו, ד) וּ"בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – יְחוּדָא־עִילָּאָה וְתַתָּאָה; וְאָז בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה – שֶׁהַתְּפִלָּה בִּמְקוֹם קָרְבָּן – יוֹרֵד הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה – אַהֲבָה־רַבָּה מִבְּחִינַת אַרְיֵה הַנַּ"ל, וְאוֹכֵל הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית כו'. דְּהֵיינוּ, שֶׁמִּתְהַפֵּךְ גַּם רְצוֹן חוֹמֶר הַגּוּף לַה' לְבַדּוֹ, וְ"אֵין בְּלִבּוֹ אֶלָּא אֶחָד"[25], וְאֵין לָזָר אִתּוֹ[26] כו'.

וְזֶהוּ "מַצְרֵף לַכֶּסֶף כו'":

פֵּירוּשׁ: עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל הַכֶּסֶף הַמְעוֹרָב בְּסִיגִים בְּתַכְלִית הַתַּעֲרוֹבוֹת, כְּשֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ בְּכוּר הַמַּצְרֵף בְּשַׁלְהֶבֶת – יִתְבָּרֵר, וּמִתְפָּרְדִים כָּל הַחֲלָקִים שֶׁבּוֹ, עַד שֶׁחֵלֶק הַטּוֹב יוֹצֵא נָקִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכָל חֶלְקֵי הַסִּיגִים מִתְפָּרְדִים וְיוֹצְאִים מוּבְדָּלִים בִּפְנֵי עַצְמָם. וְכָל שֶׁיִּתְּנוּ אוֹתוֹ בְּשַׁלְהֶבֶת הַרְבֵּה פְּעָמִים – יוֹתֵר יוּבְדַּל חֶלְקֵי הַסִּיגִים הַדַּקִּים כַּיָּדוּעַ. וְאִם כֵּן, נִמְצָא שֶׁמַּה שֶּׁהָיָה הַסִּיגִים בְּהֶעְלֵם מִתְּחִלָּה, בְּעִרְבּוּבְיָא – עַל יְדֵי הַשַּׁלְהֶבֶת נִתְגַּלּוּ וַיֵּרָאוּ וְיָצְאוּ לִידֵי גִּילוּי. וְכָל שֶׁנִּשְׁתַּהֲא הַכֶּסֶף בַּשַּׁלְהֶבֶת יוֹתֵר – יוֹתֵר יֵצֵא הַהֶעְלֵם, עַד שֶׁגַּם הַדַּקִּין־שֶׁבַּדַּקִּין יֵצֵא לְהִפָּרֵד בִּפְנֵי עַצְמָם, וְלֹא לִהְיוֹת מְעוֹרָב בַּטּוֹב כו'. וְדֵי לַמֵּבִין.

וּכְמוֹ כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, בַּנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית עִם הַנִּיצוֹץ אֱלֹקִי – שֶׁהֵם מְעוֹרָבִים מִטּוֹב וְרַע בְּתַכְלִית, וְעַל יְדֵי שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, מֵחֲמַת שַׁאֲנַת אַרְיֵה דִּלְעֵילָא הַנַּ"ל, מִתְבָּרְרִים כָּל הַחֲלָקִים הַמְעוֹרָבִים, וְיוֹצֵא מִן הַהֶעְלֵם כָּל הַסִּיגִים, גַּם הַדַּק שֶׁבַּדַּקִּין כו'. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה דִּוְקָא "סְלַח לָנוּ":

לִהְיוֹת כִּי כָּל מַה שֶּׁהִתְבּוֹנֵן בְּיוֹתֵר הָעֲמִקּוּת בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, וְסֵדֶר הַשְּׁבָחִים בִּפְסוּקֵי־דְזִמְרָה, בְּהִתְלַהֲבוּת רִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁל מַטָּה – "צָעַק לִבָּם כו'" (איכה ב, יח) – יוֹתֵר נִתְעוֹרֵר לְמַעְלָה אֵשׁ שֶׁל מַעְלָה – אַהֲבָה־רַבָּה כו', וְאָז גַּם "שָׁמַיִם לֹא זַכּוּ בְעֵינָיו כו'" (איוב טו, טו), מֵאַחַר דִּלְגַבֵּי עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל כְּלָא חֲשִׁיבִי הַמַּשְׁפִּיעַ עִם הַמְקַבֵּל; סוֹבֵב וּמְמַלֵּא כו'.

וְגַם לְמַטָּה נִתְגַּלָּה גַּם כָּל דַּק שֶׁבְּדַקִּין שֶׁבְּתַעֲרוֹבוֹת טוֹב וָרַע, וְאָז נַעֲשָׂה חוֹטֵא גָּדוֹל גַּם בְּדַקּוּת הָרַע. וְאוֹמֵר: "סְלַח לָנוּ כִּי חָטָאנוּ כו'", מִפְּנֵי שֶׁחוּט הַשְּׁעָרָה נִדְמֶה כְּהָר לְגַבֵּי אֲמִיתִּית בַּעַל הָאֱמֶת כו'[27]. כִּמְשַׁל מִי שֶׁעוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ, שֶׁגַּם תְּנוּעָה קַלָּה בִּפְרִיקַת הָעוֹל הָאֵימָה – כְּמֶרֶד יֵחָשֵׁב, וְגַם כָּל יְגִיעוֹתָיו לֹא יִזַּכּוּ בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, לְפִי שֶׁלְּגַבֵּי רוֹמְמוּת הַמֶּלֶךְ אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁיַּסְפִּיק כו'. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ גַּבֵּי מוּמִין[28]: דְּ"דוֹקִין שֶׁבָּעַיִן – לְדִידְהוּ לֵא הֲוָה מוּמָא, וּלְדִידַן הֲוָה מוּמָא" – פֵּירוּשׁ:

"דּוֹקִין שֶׁבָּעַיִן" הוּא הַהַסְתָּרָה שֶׁבַּחָכְמָה לְהַשָּׂגָה אֱלֹקִית מִצַּד חוֹמֶר מַחְשַׁךְ הַגּוּף. וְהַסְתָּרָה זוֹ, שֶׁלֹּא נִתְפַּס בַּמּוֹחַ וָלֵב – סוֹבֵב וּמְמַלֵּא, הוּא תַּכְלִית הַדַּקּוּת שֶׁל הָרַע, מִשְּׁבִירַת רַפ"ח נִיצוֹצוֹת[29] שֶׁבִּשְׁעַת חֵטְא אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנִּתְגַּשְּׁמוּ כָּל הַבְּרוּאִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[30] "דְּאַחְשִׁיךְ אַנְפִּין כו'".

22. (לְעֵיל פָּרָשַׁת זָכוֹר פד, ב: "כְּמַאֲמָר רַזַ"ל (בְּרָכוֹת יג, ב): 'כָּל הַמַּאֲרִיךְ בְּאֶחָד [מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו] כו'". דְּהֵיינוּ לְהַאֲרִיךְ וּלְהַרְחִיב בְּדַעְתּוֹ וּבְעוֹמֶק לִבּוֹ עַד מָקוֹם שֶׁיַּד שִׂכְלוֹ וּתְבוּנָתוֹ מַגַּעַת אֵיךְ שֶׁ"אֲנִי הֶבֶל" מַמָּשׁ כְּמוֹ קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם". וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה פִּנְחָס פ, א. וְאֶתְחַנַּן יב, ב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ט עַמּוּד רפד. וְעוֹד.

23. (זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קלה, ב).

24. (מִשְׁלֵי יז, ג: "מַצְרֵף לַכֶּסֶף, וְכוּר לַזָּהָב, וְאִישׁ לְפִי מַהֲלֻלוֹ").

25. (עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב (פִּסְחִים נו, א): "כְּשֵׁם שֶׁאֵין בְּלִבְּךָ אֶלָּא אֶחָד, כָּךְ אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד").

26. (עַל פִּי מִשְׁלֵי ה, יז: "וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ").

27. (יְבָמוֹת קכא, ב. וְעוֹד: "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבָיו כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה". סוּפָה נב, א וְרַשׁ"י: "לֶעָתִיד־לָבֹא מְבִיאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְיַצֵּר הָרַע וְשׁוֹחֲטוֹ בִּפְנֵי הַצַּדִּיקִים וּבִפְנֵי הָרְשָׁעִים. צַדִּיקִים נִדְמֶה לָהֶם כְּהַר גָּבוֹהַּ, וּרְשָׁעִים נִדְמֶה לָהֶם כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה").

28. (נִיטִין נו, א וְרַשׁ"י: 'דּוֹקִין שֶׁבָּעַיִן' – דּוּכְתָּא דִּלְדִידַן הֲוָה מוּמָא, וּלְדִידְהוּ לָאו מוּמָא". לְדִידְהוּ לֵא הֲוֵי מוּמָא – לְהַקְרִיב לְגָבוֹהַּ בְּבָמָה דִּידְהוּ, אֶלָּא מְחוּסָּר אֲבָר. ('דּוֹקִין' – טֵלֶ"ה (טֵילֶ"א: "תְּבֵלֶל" (וַיִּקְרָא כא, כ) [־ פֶּתֶם בָּעַיִן הַמַּצְמִצֵּם אֶת הָרְאִיָּה], כְּמוֹ (יְשַׁעְיָה מ, כב): "הַנּוֹטֶה כַּדּוֹק")).

29. (עֵץ חַיִּים שַׁעַר לט, מ"ן וּמַ"ד, דְּרוּשׁ ב).

30. (רְאֵה זֹהַר חַיֵּי שָׂרָה קלא, א. חֵלֶק ב פְּקוּדֵי קמט, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּלְכָךְ, "לְדִידְהוּ" – עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[31], שֶׁנִּלְקָחִים מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים דְּ"אֱלֹקִים־אֲחֵרִים" – "אֵין זֶה מוּם", כִּי הִפְרִידָן מֵאַחְרִיתוֹ בַּתְּחִלָּה כוּ'. אַךְ "לְדִידַן" – "יִשְׂרָאֵל עָלָה בְּמַחְשָׁבָה" – "הֲוֵי מוּם" גָּמוּר, כִּי יִשְׂרָאֵל – מַאֲמִינִים כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ שֶׁבָּהֶם נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קטו, ה): "עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ" – מִפְּנֵי הַדּוֹקִין שֶׁבְּעֵין הַחָכְמָה כוּ'. וּכְמוֹ בְּבִלְעָם שֶׁהָיָה סוּמָא בְּעַיִן אַחַת[32] כוּ'. אֲבָל בְּיִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר: "וְכָל [..] יִשְׂרָאֵל רוֹאִים כוּ'"[33]. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְכָל הַנַּ"ל – שֶׁמִּתְבָּרֵר הַדַּק־שֶׁבְּדַקּוּת – אֵינוֹ אֶלָּא דַּוְקָא אַחֲרֵי שֶׁיָּרַד לְעֻמְקוּת הַהִתְבּוֹנְנוּת. וְגַם, כִּי בְּהִתְלַהֲבוּת הַתְּפִלָּה – כְּדוּגְמַת הַקָּרְבָּן כַּנַּ"ל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִתְּחִלָּה הָיָה מְעוֹרָב טוֹב וְרַע בְּתַכְלִית.

דְּהַיְינוּ, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיָן "כָּל דַּרְכֵי אִישׁ זַךְ בְּעֵינָיו כוּ'" (מִשְׁלֵי טז, ב), שֶׁנִּרְמָה לוֹ הָהָר כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְהוּא כָּשֵׁר וְיָשָׁר בְּעֵינָיו כוּ', וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ הָרַע כְּלָל. אֲבָל כְּשֶׁמִּתְלַהֵב בְּיוֹתֵר – יוֹתֵר מַרְגִּישׁ אֲפִילוּ הַקַּל שֶׁבַּקַּלּוֹת כְּהַר גָּבוֹהַּ, כַּנַּ"ל. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ "וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' [..] מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ [..] תְּרוּמָה לַה'" (פָּרָשַׁתֵּנוּ ל, יב־יג) – פֵּירוּשׁ:

כִּי הִנֵּה בַּמִּשְׁכָּן הָיָה ג' דְּבָרִים כְּלָלִיִּים: "זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת" (תְּרוּמָה כה, ג). וְהוּא נֶגֶד ג' דְּבָרִים שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עֲלֵיהֶם, שֶׁהֵן תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים[34]:

הָעֲבוֹדָה הֵן הַקָּרְבָּנוֹת, הוּא בְּחִינַת הַזָּהָב וְרִשְׁפֵּי אֵשׁ, הַתְּשׁוּקָה מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה, כַּיָּדוּעַ.

וְהַכֶּסֶף הוּא חֶסֶד־עֶלְיוֹן[35] מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, אַהֲבָה־רַבָּה כַּנַּ"ל, לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה בִּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל "נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי כוּ'"[36].

וְהַנְּחֹשֶׁת הִיא מְמוּצָּע כָּלוּל מִשְּׁנֵיהֶם, וְהִיא הַתּוֹרָה. וְגַם נְחֹשֶׁת רָאשֵׁי תֵּיבוֹת[37] "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה תּוֹרָה"[38].

וּכְלָלוּתָם – ג' קַוִּין: יָמִין, וּשְׂמֹאל, וְאֶמְצַע. כַּיָּדוּעַ, וְדֵי לַמֵּבִין.

וְהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין "קֹדֶשׁ" לְ"קָדוֹשׁ": שֶׁ"קָדוֹשׁ" בְּיָו"ו מוֹרֶה הַהַמְשָׁכָה מִסּוֹבֵב לְמְמַלֵּא, לוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִזְּמַן וּמָקוֹם כוּ', וְהוּא מִתְנַשֵּׂא וּמְרוֹמָם מֵהֶם כוּ' כַּיָּדוּעַ. אֲבָל "קֹדֶשׁ" בְּלֹא יָו"ו – הוּא עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף קוֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה סוֹבֵב וּמְמַלֵּא כוּ', שֶׁאָז הוּא עִנְיָן הַקְּדוּשָׁה וְהַהִבְדָּלָה בְּעַצְמוּתוֹ, וְלֹא שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִתַּחְתּוֹן הֵימֶנּוּ בִּלְבָד כוּ'. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ עִנְיָן "שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" דַּוְקָא, לִהְיוֹת כִּי מֹשֶׁה, רַעֲיָא־מְהֵימְנָא הוּא לָזוּן וּלְפַרְנֵס הָאֱמוּנָה לִכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל, כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ'". וְהַיְינוּ שֶׁהוּא מַמְשִׁיךְ מִקֹּדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן – הָעַצְמוּת שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, לִהְיוֹת קָדוֹשׁ – בְּחִינַת סוֹבֵב לְמְמַלֵּא כוּ'.

וְהַמְשָׁכַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן הוּא בְּג' קַוִּין: יָמִין וּשְׂמֹאל וְאֶמְצַע כַּנַּ"ל, עַל יְדֵי תּוֹרָה, עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים דַּוְקָא, לִהְיוֹת כִּי עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת אָנוּ מִתְקַדְּשִׁים בְּקֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן כְּמַאֲמָרֵינוּ[39]: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו כוּ'", וְהַיְינוּ בְּחִינַת קָדוֹשׁ בְּיָו"ו כוּ'.

וְהוּא עִנְיָן "שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" – שֶׁנִּשְׁקָל בְּמִדָּה – קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן – בְּג' קַוִּין כוּ'. וְדֵי לַמֵּבִין.

וְעִנְיָן "מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל" דַּוְקָא וְכוּ' – לִהְיוֹת כִּי קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן הַזֶּה בָּא וְנִמְשָׁךְ בִּכְלִי כַּף מֹאזְנַיִם, לְשׁוֹקְלוֹ לַחֲצָאִין שָׁוִין דַּוְקָא, וּמַחֲצִיתוֹ יִתְּנוּ כוּ'. וְעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁשּׁוֹקְלִין אֵיזֶה דָּבָר לַחֲצָאִין שָׁוִין, כָּל שֶׁמַּחֲצִית הָאֶחָד יוֹתֵר כָּבֵד בְּמַשָּׂא, וְיִכְבַּד בְּיוֹתֵר בִּירִידָתוֹ מַטָּה מַטָּה עַל פְּנֵי הַמְעַט שֶׁמַּכְרִיעוֹ – כֵּן לְפִי עֶרֶךְ יִתְעַלֶּה מַחֲצִית הַשֵּׁנִית שֶׁבַּכַּף שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, וְיוּגְבַּהּ וְיִתְרוֹמֵם לְמַעְלָה מַעְלָה כַּיָּדוּעַ.

וּכְמוֹ כֵן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן נִשְׁקָל בְּכַף מֹאזְנֵי הַחָכְמָה עֶלְיוֹנָה – יָמִין וּשְׂמֹאל.

פֵּירוּשׁ: הַמַּחֲצִית הָאֶחָד יוֹרֵד בְּדֶרֶךְ יְרִידָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, בִּבְחִינַת קַוִּין הַנַּ"ל, לְהוֹסִיף אוֹרוֹת בַּאֲצִילוּת עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, שֶׁכְּלָלוּתָם הוּא עִנְיָן "יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ"[40]. דְּהַיְינוּ, לִהְיוֹת בְּחִינַת סוֹבֵב וּמְמַלֵּא כוּ'.

31. (אֻמּוֹת הָעוֹלָם).

32. (סַנְהֶדְרִין קה, א)

33. (דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' ז, ג: "וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בֶּרֶדֶת הָאֵשׁ וּכְבוֹד ה' עַל הַבַּיִת". יִתְרוֹ כ, יד: "וְכָל הָעָם רֹאִים". וּבְרַשִׁ"י: "מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא").

34. (אָבוֹת א, ב).

35. (בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 152 הֶעָרָה 51: "רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א רנ, א. חֵלֶק ב קמח, א־ב. רכד, ב. וּרְאֵה גַּם תַּנְיָא פֶּרֶק נ. תּוֹרָה אוֹר קיא, ד וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת (וּלְהָעִיר שֶׁבְּזֹהַר חֵלֶק ב וּבְתוֹרָה אוֹר שָׁם, מְדוּבָּר בְּעִנְיָן זָהָב וְכֶסֶף שֶׁבַּמִּשְׁכָּן").

36. (פִּיּוּט "יְדִיד נֶפֶשׁ", עַל פִּי (וַיֵּצֵא לא, ל): "נִכְסוֹף נִכְסַפְתָּה").

37. (קֹהֶלֶת יַעֲקֹב בְּעָרְכּוֹ).

38. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה יז, ה. פָּרָשָׁה מד, יז).

39. (בְּרִכַּת הַמִּצְוֹת).

40. (נוֹסַח "לְשֵׁם יִחוּד" שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵי קִיּוּם מִצְוָה. רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק מא דַּף נז, ב וְאֵילָךְ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַחֲצִית הַקֹּדֶשׁ־עֶלְיוֹן בְּכַף הַשְּׂמָאלִי, יְרִידָתוֹ בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה וְהִסְתַּלְּקוּת שֶׁיִּתְעַלֶּה וְיִתְרוֹמֵם לְמַעְלָה כְּשֶׁיַּכְרִיעֵנוּ הַכַּף הַיְמִינִי, כַּנַּ"ל בַּמָּשָׁל. וְהֵיְינוּ מַחֲצִית־הַשֶּׁקֶל שֶׁיִּתְּנוּ "תְּרוּמָה לַה'" – פֵּירוּשׁ: "אַרְמוּתָא לַהֲוָיָה", כַּנִּזְכָּר בַּזֹּהַר[41], וְהוּא עֲלִיַּית כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל – "יִשְׂרָאֵל עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה" בִּתְשׁוּקָה נִפְלָאָה מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, עַל יְדֵי אוֹר חֶסֶד־עֶלְיוֹן דְּקֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, שֶׁיָּרַד לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה בִּבְחִינַת אוֹר חוֹזֵר כו'. וְדַי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – פֵּירוּשׁ: כְּשֶׁתִּרְצֶה לְפַרְנְסָם בֶּאֱמוּנָתָם מֵחֶסֶד־עֶלְיוֹן – מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁל הַקֹּדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, שֶׁיּוֹרֵד לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה בִּבְחִינַת אוֹר־חוֹזֵר, לְהַגְבִּיהַּ וּלְהַנְשֵׂא אֶת רֹאשׁ וּמוֹחִין דִּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל כו' –

"וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ כו' מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כו'", וּמֵאוֹתוֹ הַמַּחֲצִית הָיוּ הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהַעֲלָאַת מַ"ן מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה – "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ כו'" (וַיִּקְרָא א, ט) כַּיָּדוּעַ.

וְ"הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה, וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט כו'" (פֵּרֻשְׁתֵּנוּ ל, טו): וְהַטַּעַם הוּא, כִּי כְּבָר נִשְׁקַל הַמַּחֲצִית בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן מִתְּחִלָּה כַּנַּ"ל, וְאִם כֵּן, הֶעָשִׁיר בְּמִצְוֹת וְהַדַּל בְּמִצְוֹת שָׁוִין, כִּי כַּךְ הָיָה הַמִּדָּה בַּתְּחִלָּה מֵהַמּוֹדֵד, בִּחִינַת מֹאזְנֵי חָכְמָה־עֵילָּאָה כַּנַּ"ל. וְדַי לַמֵּבִין:

"לִפְקוּדֵיהֶם" (פֵּרֻשְׁתֵּנוּ ל, יב) – פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ "וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד כו'" (שְׁמוּאֵל א' כ, כה), שֶׁהוּא לְשׁוֹן חִסָּרוֹן[42].

וְהָעִנְיָן הוּא:

בִּהְיוֹת כִּי הֵרֵי מְבוֹאָר לְמַעְלָה בְּעִנְיַן "שָׁמַיִם לֹא זַכּוּ בְּעֵינָיו כו'" – כְּשֶׁהַעֲלָיָה הִיא בְּתַכְלִית לְגַבֵּי הָעַצְמוּת; וְכֵן לְמַטָּה בִּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים "סְלַח לָנוּ וְכו'" – לְפִי שֶׁאָז מִתְבָּרֵר תַּכְלִית הַבֵּירוּר וְ"יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן" (תְּהִלִּים צב, י) – אֲפִילּוּ הַדַּק שֶׁבְּדַקִּין כַּנַּ"ל;

וְזֶהוּ "לִפְקוּדֵיהֶם" – פֵּירוּשׁ: שֶׁמְּפָרֵשׁ הַטַּעַם לָמָּה "תִּשָּׂא" וְתַגְבִּיהַּ "אֶת רֹאשׁ" וּמוֹחִין מִכְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל כו'? – הוּא כְּדֵי שֶׁיִּפָּקֵד וְיֵחָסֵר הָרַע הַנִּדְבָּק בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם בְּעֵרְבּוּבְיָא בְּהֶעְלֵם. כִּי מֵעַתָּה יִתְפָּרְדוּ וְיִבוּלַע הַמָּוֶת, וְכַנַּ"ל. וְדַי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ "וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה'": לְשׁוֹן "כּוֹפֶר" הוּא כְּמוֹ: "בָּעֵי לְכַפּוּרֵי יָדֵיהּ בְּהַהוּא גַּבְרָא כו'"[43]. דְּהֵיְינוּ, הֶסְרַת הַלְכְלוּךְ וְהַמִּיאוּס כו'. וּכְמוֹ כֵּן יְכַפְּרוּ נַפְשָׁם, דְּהֵיְינוּ, שֶׁיּוּסָר וְיוּבְדַּל כָּל חֶלְקֵי הָרַע מִנַּפְשָׁם, וְ"יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כו'" עַל יְדֵי עִנְיָן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁיִּתְּנוּ תְּרוּמָה לַה'. שֶׁהֲרֵי הַקָּרְבָּן שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ – נֶאֱכָל וְנִשְׂרָף עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ לְגַמְרֵי בְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה – "אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבְּנִין כו'", וְהוּא "אַרְמוּתָא" – הָעֲלִיָּה בְּתַכְלִית, שֶׁאָז יְהוּפַּךְ גַּם הָרַע לְטוֹב, "כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ", כֵּן "יֹאבְדוּ רְשָׁעִים כו'" (תְּהִלִּים סח, ג). וְדַי לַמֵּבִין.

וְזֶהוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הַשֵּׁנִית שֶׁבַּכַּף הַשְּׂמָאלִי – לְהַעֲלוֹת מִרַּפ"ח נִיצוֹצִים תְּרוּמָה לַה' כו'. אַךְ עֵרֶךְ הָעֲלִיָּה הוּא לְפִי עֵרֶךְ הַיְרִידָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ־עֶלְיוֹן שֶׁבְּכַף הַיָּמִין הַמַּכְבִּיד וְיוֹרֵד בְּג' קַוִּין – תּוֹרָה, עֲבוֹדָה, גְּמִילוּת־חֲסָדִים; וּכְלָלוּתָם – רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, רְמַ"ח הַמְשָׁכוֹת מִקֹּדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, כְּעִנְיָן "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ כו'". וְדַי לַמֵּבִין.

וְכָל שֶׁמִּתְגַּבְּרִים יִשְׂרָאֵל בְּיוֹתֵר בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת – אָז נִמְדָּד הַמִּדָּה שֶׁל קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן בְּשֶׁפַע רַב יוֹתֵר, וְאָז מַמֵּילָא עֲלִיַּית כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל הַגְּבֹהָה מְאֹד נַעֲלֶה לְפִי עֵרֶךְ כַּנַּ"ל. וְדַי לַמֵּבִין.

וּמַה שֶּׁכָּתוּב "הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה כו'" – הֲגַם שֶׁתָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת כו' – הֲרֵי יָדוּעַ דִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל – קוֹמָה שְׁלֵימָה הִיא, וְהָרֹאשׁ תָּלוּי בָּרֶגֶל, וּלְכָךְ הַדַּל וְהֶעָשִׁיר שָׁוִין בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. אַךְ בִּמְדִידוֹת כְּלָלוּת הַהַשְׁקָלָה בִּשְׁנֵי הַחֲצָאִין, בִּבְחִינַת אוֹר־יָשָׁר וְאוֹר־חוֹזֵר – תָּלוּי לְפִי עֵרֶךְ מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת בִּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל כַּיָּדוּעַ. וְדַי לַמֵּבִין:

---

41. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קמז, א).

42. (פֵּרוּשׁ רַשְׁ"י וּמְצוּדַת צִיּוֹן עַל הַפָּסוּק).

43. (גִּיטִּין נז, א. "לְקַנֵּחַ יָדָיו [בְּאוֹתוֹ אָדָם]". רַשְׁ"י).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

(י) **והנה** אחר כל הנ"ל יובן ענין הנ"ל בכללות ענין תיבת נח איש צדיק כו' שהוא כמו בחי' פנימי' היחוד דיסוד דאו"א שגם בחי' החו"ג דאימא הן סתומי' ונעלמי' שאין שם שרש אחיזה ויניקה לעה"ד טוב ורע כלל ונק' עץ החיים שבתוך הגן כו' כנ"ל שזהו כמבואר למעלה בענין יחוד דאין דנקודת חכ' העצמי' שמלובש בפנימי' דבינה שהוא כמו ענין עומק המושג כנ"ל שעונג הנעלם דעצמות הפשוט שבנקודה דאין דחכ' אינו בא במורגש ביש דהשגת שכל דבינה אלא הוא סתום ונעלם בהעלם דאין דבינה (כמ"ש והחכ' מאין תמצא ואי זה מקום בינה) אך הנה כמו שמבואר למעלה בה' מדרגות התפעלו' שבבינה שיש מעלה בירידת המדרגה בהשגה והסבר בהגשמה יותר מתמצית ורוחניות דעומק המושג בב' דברים א' שמתרחב בה מעונג העצמו' כנשמות שנהנין כו' וכעוה"ב כו'. והב' מצד הבירור שמתברר שם יותר כמו בעיון דבינה לעמוד על אמיתי' הדבר שמברר לתמצית דעומק המושג יותר כו' כך הוא בירידה דנקודת אין דחכ' שהוא תמצית ופנימי' דעצם הדבר כמו שהוא באמתות מהו"ע שלזה נק' החכ' אמת כנ"ל שלמעלה הרבה מתמצית דעומק המושג כו' מתברר יותר לאמיתתו בבואו בהגשמה יותר כמו בעיון דבינה ובהשגה והסבר החיצוניות שנק' טעם השכל יותר ממה שהוא ברוחניו' דתמצית השכל אעפ"י שנקוד' דחכ' כבר ברור בתכלית כראי' במהות כנ"ל (וכמו החכם האמיתי שאו' דבר חכ' שהיא ברורה מכבר בתכלית שאין בה תערובת פסולת כלל ובלא נטי' לימין ושמאל שמפני זה נק' החכ' אמת שמכוין לאמיתו של דבר כמו שהוא משא"כ מי שאינו חכם שידבר איזה דבר שכל ינטה בדרך עקלתון מן הנקודה האמיתי' שבו ויהי' ממילא דבר שטות או טעות ושקר להחליף טוב ברע כו' וכמו השוטה שידבר גם הוא איזה שכל וסברא אך שיטה מדרך האמת ויהיו דבריו דברי שטות ולא דבר חכ' כלל וכן במי שמדבר רבוי דברי' ביותר בהכרח שינטה מנקודה האמיתי' כו') עכ"ז כאשר נקודה האמיתי' דחכ' באה למטה יותר בהגשמה כמו בהשגה והסבר הדבר להטעים הענין בטעם השכל (כמו מ"ט כו') שנק' טעמו של דבר כנ"ל וכ"ש בעיון דבינה להתבונן ולעיין היטב לעמוד על הדבר איך הוא כו' שזהו לבררו בעיון השכל היטב הדק כמו הפלפול שמקשה קושיות כו' וכה"ג אז נתברר יותר אמיתי' הנקודה דחכ' וגם מתרחב בה מעונג הנעלם הרבה יותר משיש עונג העצמות בעצם נקודה זו מטעם הנ"ל במקיף דכתר בחיצוניות בינה דוקא וכ"ש בירידת עוד הנקודה דאין זה בחו"ג דאוי"ר המגולים שבא במדות אחר קיצור ההשגה דבינה (שהוא בחזה הלב) שם יותר מתברר נקודה דחכ' לעומק' יותר וכמו ולבי ראה הרבה חכ' כו' (וכמ"ש במ"א שזהו יתרון מעלת יסוד אבא דאור אימא מסתיים בחזה דז"א ויסוד אבא מאיר ביסוד ז"א) ונק' עומק החכ' שבלב (וכמו שהלב מבין בבינה לעומקה יותר ונק' עומק בינה שבלב כך הלב רואה ראי' עין השכל דנקודת חכ' יותר לעומק' ממקורו הראשון) מטעם הנ"ל ומתגלה בלב דוקא מעונג הנעלם שבחכ' יותר והוא שיר פשוט ושיר כפול דחו"ב שבא בהבל החיצון דלב בקול גשמי שבו יותר עומק הכונה שבמוח בינה הנק' תמצית השכל ועומק הנקודה דחכ' כמו שהוא בעצם הדבר כמו בראית העין או לכוין לנקודת האמת יותר מכמו שהי' תחילה בנקודת חכ' שבאה מאין כו' והוא מ"ם דממעמקי' מקיף דכתר דחו"ב כו') אך עכ"ז יש יתרון מעלה ביחוד פנימי' דחו"ב כמו שהן בהעלם וסתימות גם בחו"ג שלהם כנ"ל במה שאין שם שום תערובת זר ופסולת כלל כי שם הוא בחי' הפנימית ותמצית דחו"ב ואין שם צד אחיזה ושרש לעה"ד טו"ר כלל כנ"ל שנק' עץ החיים כו' וכמו שרש החכ' דתורה שהיא בפנימי' אבא שנק' חכ' ברורה שכבר הוברר שאין בה נטי' לחוץ להיות' כמו שהוא בעצמיות ופנימי' שנק' תמצית דחכ' וע"כ נק' אמת כמו תתן אמת ליעקב כו' ונק' עה"ח שמתייחדת בפנימי' בינה בתשבע"פ שנק' הלכה למשה מסיני כמ"ש (דברי' לג, ד) תורה צוה לנו משה כו' שגם המדות שבה ברורי' בתכלית שהן ו"ק דמשנה כשר פסול טמא וטהור כו' וכמ"ש (משלי ל, ה. ו) כל אמרת אלוה צרופה כו' אל תוסף כו' ועכ"ז מתברר יותר נקודת אמת זו בפלפול וטעמים וסברות כו' שהוא העיון בהשגות בחיצוניות כו' כתלמוד בבלי כידוע וע"כ א' בינה יתירה ניתנה כו' (וגם העדן דעוה"ב הוא יעשה למחכה לו במי שמדייק מילין דחכ' (כמ"ש במ"א) וכמו שאין חכם כבעל הנסיון כו' וכה"ג) אבל בהגיע נקוד' דחכ' באורך ורוחב דהשגה ברבוי ההסבר יוכל להתערב זר ופסולת כטעות ושקר כמו לומר על טהור טמא כי ינטה שם מנקודת האמת דחכ' שהוא התמצית והפנימית דעצם הדבר ממש (וגם התמצית של ההשגה שהוא עיקר המכוון לא יוכל לכוין ברבוי דברים עד שיוכל להיות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תופס ההיפוך ממנו כתלמיד שקולט השמרים ונק' מים הרעים כו' וזהו מחמת רבוי ההסבר בטעמי' וסברות כו') אבל המעלה בזה הוא לאחר הבירור שבעיון הפלפול שיברר היטב מכל סיג ופסולת ויהי' עי"ז חידוש ההלכה בבירור יותר מכמו שהי' בחכ' מקודם ובתום' מרובה על העיקר והן כל דקדוקי סופרים דתשבע"פ שהוא שלימות דחכ' דתשב"כ וכמ"ש במ"א שז"ש א"ח עט"ב כו' לפי שנתב"ם דוקא ועיקר השלימות יותר ביריד' עוד לסוף מעשה דוקא כמ"ש (קהלת יב, יג) סוף דבר כו' האלקי' ירא כו' וכתיב (תהלי' קיא, י) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם (ברכות יז, א) ולא ללומדיה' כי לא המדרש עיקר אלא המעשה שהוא בירור האחרון יותר כשבא לידי מעשה בפו"מ בסו"מ וע"ט לברר ולתקן לעה"ד טו"ר לו' מדות דק"נ שמקבלים מפסולת המדות דקדושה שנפלו בשבה"כ כידוע:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

מג) **והיו** הדברים כו', להבין ענין והיו הדברים ואח"כ ודברת בם כו', יובן עפמש"ל אות מ"א שהקב"ה נק' חתן וכנס"י נק' כלה ונת' שם איך שיש ב' פירושים בכלה וה"ע ב' מיני מס"נ ונק' שכינתא עילאה שכינתא תתאה, וכמ"כ יובן בענין שהקב"ה נק' חתן לשון חות דרגא ע"ש הירידה והמשכת והתלבשות א"ם ב"ה בהעולמות, והנה יש ב' בחי' ירידות והמשכות וכמשי"ת אי"ה, וזהו ענין מצהלות חתנים מחופתן חתנים לשון רבים כי יש ב' בחי' חתן והיינו שמב' בחי' מס"נ שהן ב' בחי' כלה נמשך אח"כ ב' בחי' המשכות שהן ב' בחי' חתן, וזהו"ע והיו הדברים ואח"כ ודברת כו' שהם ב' ההמשכות שלאחר ב' מס"נ הנ"ל דאחד ובכל נפשך כו', ולהבין זה, הנה בגמ' ובמדרשים קוראים לו ית' הקב"ה, והטעם לזה כי אנו אומרים מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול וכן ארז"ל עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, ולכאורה תמוה איך שייך בחי' שם קודם שנבה"ע דהלא ענין השם הוא מה שזולתו קוראו בו ואיך שייך זה קודם שנבה"ע שהי' הוא לבדו הוא, אך הענין כי הנה התהוות העולמות מאא"ם ב"ה אינו ע"י השתלשלות עו"ע, כי בהשתלשלות עו"ע נעשה שינוי בהעילה ע"י ההשפעה כמו הרב המשפיע להתלמיד, שא"א להיות ההשפעה אא"כ יצמצם שכלו בכדי שיהי' מובן להתלמיד לכך בעת עסקו להשפיע א"א לו להתבונן בשארי ענינים שלו כי כל התבוננותו ועיונו בזה הדבר שמשפיע, ונמצא מהות ועצמות המשפיע נתפס וטרוד בהשפעה הרי נעשה בו שינוי מקודם שהשפיע לאח"כ משא"כ בו ית' כתיב אני הוי' לא שניתי אתה הוא לאחר שנבה"ע כמו קודם שנבה"ע בשוה ממש וא"כ א"א שיהי' ההשתלשלות בדרך עו"ע אלא שהתהוות כל העולמות ממנו ית' הוא רק מבחי' הארה וזיו בעלמא, ונקראת בחי' הארה זו בחי' שם בלבד היינו שם כבוד מלכותו כמו מלך ב"ו שנק' מלך על המדינה אין לו בעצם חיבור עם המדינה רק שמו נק' עליהם, כמ"כ התהוות כל העולמות הוא רק מבחי' שם כבוד מלכותו שהמאציל ית' נק' מלך עליהם, וזיו מאתו ית' הוא מחי' ומהוה כל העולמות, דהיינו מה שעלה ברצונו שיהי' בחי' מלך עליהם ואין מלך בלא עם, זהו מחיה ומהוה כל העולמות, ונגלה בחי' מלכותו ע"י כמה צמצומים והסתרים שיהיו נעשים בחי' עם לשון עוממות בחי' נפרדים שאז שייך בחי' מלוכה, אבל באמת את השמים ואת הארץ אני מלא כמו קודם שנבה"ע כיון שכל העולמות מקור חיותם והתהוותם רק מבחי' הארה וזיו כו', וזהו ענין מארז"ל קודם שנבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, פי' שמו שהי' קודם שנבה"ע היינו המקור והשרש והיכולת שיש באא"ם ב"ה שיהי' יכול להתהוות ממנו כל העולמות שיעלה בחפצו ורצונו ע"י התגלות ההארה וזיו שיוכל לגלות ממנו ית', שבחי' יכולת גילוי זה נק' שמו הגדול ראשית הגילוי, אבל עצמותו ית' למעלה מעלה מהארה זו שהארה זו בטילה במהו"ע ית' כטפה מאוקיינוס ויתר ע"כ לאין ערוך וכזיו השמש במקורו כמש"ל באריכות, אלא שלאחר כמה דילוגים וצמצומים שיש בהמשכת הארה וזיו הנ"ל אז יש בחי' השתלשלות עילה ועלול כו' דהיינו בהשתלשלות הספירות בספירות עצמן כמש"ל, אבל ההמשכה ממה"ע ית' היא בדילוג הערך ולא בהשתלשלות עו"ע וכנ"ל רק מהארה וזיו וגם זה נמשך ע"י צמצומים עצומים הידועים בע"ח. וזהו ענין הפסוק שיר השירים אשר לשלמה, מלך שהשלום שלו, דהיינו שכדי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיהי' נמשך הארה משמו הגדול להתלבש בהעולמות וראשית כל העולמות היא הח"ע והיא בחי' אורייתא דמחכמה נפקת, הנה המשכה זו משמו הגדול בהתורה הוא ע"י בחי' שיר וה"ע נגינות טעמי התורה זרקא סגול, דלכאורה צ"ל מה נצרך זה לאותיות התורה, אמנם הענין כי אורייתא מחכמה נפקת והנה לגבי מהו"ע ית' הוא צמצום גדול וכמאמר אנת חכים ולא בחכמה ידיעא כו' ולאו מכל אינון מדות איהו כלל, לכך כדי שיהי' הארה משמו הגדול להתהוות ספי' חכמה הוא ע"י נגינה ושיר פי' בחי' תענוג נתאוה הקב"ה ועלה ברצונו הפשוט שיהי' התהוות עולמות אבי"ע עי"ז נתהוה בחי' ספי' חכמה אנת חכים ונתגלה חכמת התורה, והנה יש בחי' שיר בפסוק שהוא בלשון זכר (כמ"ש שיר חדש) ויש שירה שהוא לשון נקבה כמ"ש את השירה הזאת והענין כי ההמשכה וההתגלות מלמעלה למטה הוא ע"י שיר ותענוג כנ"ל, וכמ"כ גם העלא' העולמות ממטה למעלה הוא ע"י שיר וכידוע בפי' מ"ש רז"ל כל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר דהיינו בחי' תשוקה וכלות הנפש לעלות ולהתכלל במאצילן ב"ה וכמו בניגון שיש בו קולות עולין ויורדים שהם בחי' רצוא ושוב ולמעלה מעלה הוא בחי' מטולמ"ט ויש כמה מיני עליות לאין קץ ושיעור והכל בבחי' שיר וזהו כל בעלי השיר יוצאין בשיר כו', והנה כל השירים הללו שמלמטה למעלה נק' שירה בה' לשון נקבה בחי' כלה ומבחי' כלה נמשך שמחת חתן מהעלם לגילוי משמח חתן עם הכלה פי' ע"י הכלה, שע"י בחי' השירה בה' בחי' כלה נמשך שיר העליון בחי' דכר הוא המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע מבחי' שמו הגדול טעמי התורה ורננא דאורייתא להתלבש בתורה, וזהו שיר השירים פי' שיר העליון המשכת סוכ"ע שממנו מקבלים השירים שלמטה דהיינו שבעלי השיר יוצאין בשיר כו' בחי' כלה כו' והוא ענין יחו"ד דו"נ, שיר עם השירים, אשר לשלמה, כענין עושה שלום במרומיו מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ב' הפכים כו' כך להיות התחברות והתכללות שני הפכים ממטה למעלה ומלמעלה למטה כי הוא ית' קדוש ומובדל ואין ערוך כו' וכטפה מים אוקיינוס כו' והעולמות הם בחי' יש נפרד, וכדי להיות התחברות אא"ס בטפה זו שאין ערוך ממש כו' מוכרח להיות המשכת עונג עליון שיתענג בהמשכת הטפה כו' ועונג זה הוא ענין השיר שמזה נעשה השלום התקשרות המשפיע במקבל כו' ושלמה בחולם מלך שהשלום שלו היא המשכת טפת דכר וגם שלמה בה' מורה על לשון נקבה היא בחי' ההעלאה שמלמטה למעלה שבהתחברות שניהם נעשה יחוד עליון ונמשך שיר להשירים, והגורם כ"ז הוא מ"ש ישקני מנשיקות פיהו, כי ענין נשיקין גילוי אהבה פנימית כאהבת האב לבנו יחידו שמרוב האהבה הגדולה אשר תוכו רצוף אהבה כאש בוערה אינה יכולה לצאת מכח אל הפועל בגילוי כ"א בבחי' צמצום גדול שמתצמצמת בהבל הפה ורוח פיו, כך התשוקה הגדולה הזאת והענג העליון הזה להיות התגלות והתלבשות אא"ס בבחי' הטפה וההשפעה שבתורה היא בבחי' דילוג וקפיצה שלא בבחי' השתלשלות כ"א בבחי' צמצום גדול יושב ועוסק בתורה כו' משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול. וזהו יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי שיומם ע"י ישראל העוסקים בתורה ממשיכים חסד עליון בכל יום בחי' השפעה מלמעלה למטה וכמארז"ל שלש שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן שלישי' יושב וזן כו' שהוא ענין התלבשות אור א"ס בהשפעה, אבל בלילה שירה עמי הוא שיר של המלאכים ממטה למעלה שהוא אחר המשכות ישראל ביום יומם יצוה ה' חסדו כו' ושירה כתיב שירה קרי בחולם הוא ענין יחוד דו"נ כי שירה בה' הוא בחי' נוק' אבל שירה בחולם בחי' דכר ולכן כתיב ישקני מנשיקות פיהו ולא פיו בתוספת ה"א בחי' יחוד דו"נ, והנה כ"ז הוא בחי' חתן הא' חות דרגא המשכת אא"ס להתלבש בתורה ח"ע חכים ולא בחכמה ידיעא כו' ובזה יובן ג"כ מה שכינו חז"ל לו ית' הקב"ה היינו שבאמת הוא קדוש ומובדל מכל העולמות כמו קודם שנבה"ע וחכמ' היא בחי' עשי' לגבי מהו"ע ית', ואעפ"כ ברוך הוא דהיינו ענין יושב ועוסק בתורה שיושב ומשפיל עצמו להיות מתלבש בתורה כאדם היושב שמשפיל קומתו ונק' לכך חתן חות דרגא כנ"ל וירידה זו היא פי' ברוך הוא לשון ברכה והמשכה כנודע: ובחי' חתן הב' הוא כשכבר נמשך ונתלבש אור א"ס בתורה שיהא נמשך גם למטה בבי"ע ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל להיות גילוי אור א"ס למטה כמו למעלה ויהא נמשך גם למטה עונג העליון בתורה ומצות דבי"ע וזהו אשר קדשנו במצותיו אשר הוא עונג העליון נמשך במצותיו ובתורה כי התורה אינה רק פי' וביאור המצות. והנה במצות נאמר אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם פי' שהאדם עושה אותם להיות מצות וכמ"ש ועשיתם אותם אתם כתיב ואח"כ וחי בהם שמקבל מהם חיות שהן למעלה ממדריגת האדם, דהנה כל המצות הם מדברים גשמיים אתרוג סוכה ציצית וקרבנות מן הבהמה ומן הבקר קרבנו ששרש הבהמה היא מבחי' התוהו לפני מלוך מלך לבנ"י כו' למעלה מבחי' אדם וכמארז"ל אפי' יתוש קדמך אלא שנפל למטה בשבירה ומה שהי' יכול להתברר וליכלל בקדושה נתהוו מלאכים מיכאל וגבריאל כו' ומה שלא הי' יכול להתברר נפל למטה מטה עד שבעולם העשיה נתהוו בהמות וחיות גשמיים וכל אשר נעשה תחת השמש, וע"י האדם ששרשו משם מ"ה דתיקון בחי' חכמה שמעלה ומקריב קרבנו ע"ג המזבח הנה זאת תורת הבהמה היא העולה למקורה ושרשה שבעולם התוהו למעלה מבחי' האדם עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהאדם הוא מקבל חיות מהם וחי בהם כו', ועד"ז הוא בכל המצות שציצית הוא מצמר גשמי ותפילין מקלף כו' הוא ג"כ עד"ז שלמטה הנה האדם הוא העושה אותם להיות מצוה שיומשך בהם המשכת אור א"ס אבל למעלה הנה מעלת המצוה הגבה ומאד נעלה כי תרי"ג מצות דאוריי' וז' דרבנן גי' תר"ך עמודים כמו העמוד שמחבר מעלה ומטה וז"ש אחור וקדם צרתני כו': והנה המשכת ב' חתנים הנ"ל להיות חות דרגא הוא ע"י ב' בחי' כלה משמח חתן עם הכלה כי מבחי' כלה הא' בחי' מס"נ וכליון גורם אתעדל"ע המשכת אור א"ס שמו הגדול להתלבש בתורה ח"ע והחכמה מאין כו' ומבחי' כלה הב' כלתה נפשי כו' בחי' יש מי שאוהב כו' כנ"ל נמשך ח"ע להתלבש גם בתורה ומצות דבי"ע, ולכן אחר המס"נ באחד ואהבת בכל נפשך כתי' והיו הדברים כו' ודברת בם כו' שהם ב' המשכות הנ"ל והיו הדברים אשר אנכי כו' מי שאנכי מצוך כו' היינו המשכת בחי' א"ס שהוא אנכי מי שאנכי להיות מצוך שיתלבש בתורה ח"ע וזהו בחי' חתן הא' כנ"ל ואח"כ ודברת בם הוא בחי' חתן הב' דהיינו שיומשך הגילוי גם למטה וכענין אני המשנה המדברת בפיך וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפיך שהדברים שהאדם מדבר בד"ת למט' הוא ממש כביכול דבורו ית' אשר שם בפיו שנמשך ונתלבש למטה בדיבור האדם וזהו ודברת בם ל' הנהגה והמשכה כמו ידבר עמים תחתינו היינו שמוליך וממשיך בחי' אא"ס המלובש בח"ע שהיא התורה להאיר למטה ע"י דיבורו בד"ת וכמ"ש רז"ל הקב"ה יושב ושונה כנגדו, וב' המשכות אלו נעשים ע"י ב' בחי' העלאות שהם ב' בחי' כלה דהיינו מס"נ באחד ובחי' ואהבת בכל נפשך ובכל מאדך כו', (וכעין זה נת' במ"א ע"פ לבבתיני אחותי כלה שהקב"ה אומר לכנ"י שהיא עושה אותו להיות בחי' לב והלב עד"מ נמשך ממנו ב' המשכות הא' רוח חיים מחלל הימני והב' דם שבחלל השמאלי ורוח החיים מתלבש בדם ועד"מ למעלה ה"ע ב' המשכות הנ"ל והיינו ע"י אחותי כלה ב' העלאות הנ"ל ודו"ק ועיי"ש), וזהו משכיל לאיתן כו' חסדי ה' עולם אשירה פי' איתן הם תנאים (כי איתנים אותיות תנאים כנודע) שע"י תורתם ועבודתם הם ממשיכים בלימוד התורה בחי' משכיל ח"ע להיות נמשך לעולם בבחי' חסד וזהו חסדי ה' עולם אשירה שנמשך לעולם ע"י בחי' שיר ותענוג נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים והיינו ע"י כלות הנפש ומס"נ שמלמטה שהוא בחי' השיר שמלמטה למעלה שעי"ז נמשך השיר שמלמעלה למטה שיר השירים יחוד חתן וכלה כו' והנה מצהלות חתנים מחופתן כי מקודם שיומשך ויתגלה בחי' חתן שהוא התלבשות שמו בח"ע צ"ל מקודם המשכת בחי' חופה ומקיף הוא בחי' סוכ"ע כי על מהותו ועצמותו אין שייך לומר אפי' בחי' סובב שאינו בגדר עלמין כלל רק בבחי' הזיו שייך לומר שהוא בחי' סוכ"ע והיינו שכדי שיומשך איזה גילוי צ"ל מקודם בחי' חופה וסובב ואח"כ מתגלה ונחית הארה בבחי' פנימי' התלבשות בח"ע וזהו קול מצהלות חתנים מחופתן דוקא שמבחי' המקיף נמשך אח"כ הגילוי כו' וז"ש ודברי אשר שמתי בפיך היא בחי' המשכה ע"י התורה כנ"ל ובצל ידי כסיתיך הוא בחי' המקיף כנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

בכ"ה בכסלו

וזהו שמצות נ"ח הוא משתשקע החמה, פי' ענין שקיעת החמה הוא להורות שבעצם אינו מאיר שם השמש הוא אור האצי' כו' כ"א שע"י הנס הנעשה בנרות כמשי"ת נמשך האור גם למרחוק היינו להאיר גם בבי"ע, שבאמת זהו נמשך מבחי' היותר גבוה מאור האצי' בעצם כו' וכמשי"ת. **והענין** הוא, דהנה את זלע"ז עשה האלקי', וכמו שיש בקדושה בחי' שמש וירח שהם מרמזי' לש' הוי' ואלקי' וכנ"ל כן יש לעו"ז נגד בחי' זו, וכמ"ש בזח"א דמ"ט ע"א בענין לא תטע כו', כל אינון פלחי לשמשא איקרון עובדין לבעל, ואינון דפלחין לסיהרא איקרון עובדי אשרה, להיות כי בעל ואשרה הם לעו"ז נגד שמשא וסיהרא. וע' במד"ר ע"פ ואת המאור הגדול כו' דרך ארץ שיהי' הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן, יעקב מונה ללבנה, אנטיוכוס מונה לגדול. וע' בזח"א ויחי דף רל"ז תחלת ע"א, והאי שמשא תחות האי סיהרא הוא, ופי' הרמ"ז שמה שישראל מונין ללבנה זהו מל' דאצי' אבל מה שעובדי השמש והירח מוני' לחמה זהו בעשי'. והענין הוא, דהנה איתא ברבות בא פ' ט"ו דק"ל ע"א ע"פ מי כו' יפה כלבנה ברה כחמה, ברה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כחמה בימי אנטיוכוס, סנדריאוס אם אוליאוס חמה שמה, והשמש נק' גבור שנא' לשמש כו' ישיש כגבור, בתקופת תמוז מי יכול לעמוד נגדה הכל בורחי' כו' שנא' ואין נסתר כו', כך בימי אנטיוכוס הכל ברחו ממנו, ומתתיהו ובניו עמדו באמונתו של הקב"ה ונצחום והבריחו את אנטיוכוס וחיילותיו לקיים מה שנא' ברה כחמה. והיינו ע"י שעמדו באמונתו של הקב"ה ונצחו את בחי' חמה דלעו"ז, שז"ע מה שאם אוליאוס הי' שמה חמה, היינו בחי' תוקף החום דבחי' חם שהוא אבי כנען.

וענין מה שהם מונים לחמה נת' בשל"ה דקצ"ז ע"ב שז"ע חמה בסיבובה, והיינו בחי' גלגל החמה, שפי' במד"ר בראשית פ"ו שהוא נרתק השמש הנק' אהל כמ"ש לשמש שם אוהל בהם, וע' בבחיי פ' בראשית שפי' שזהו גלגל הרביעי. והנה נרתק השמש הוא נמשך מבחי' שם אלקי', ונודע כי בש' אלקי' יש ק"ך צירופי אלקי' כמ"ש בס"י ה' אבנים בונים ק"ך בתי'. והנה מע"ב צירופים הראשונים דש' אלקי' א"א להם לקבל, כ"א מן מ"ח צירופים אחרונים, שז"ע אדמת בני חם הוא בחי' חם אבי כנען שהוא תוקף החום דיצה"ר כו'. ובזה יובן מה שבענין דכתי' בשמש והוא כחתן יוצא מחופתו איתא בילקוט תלים רמז תרע"ג, מה החתן הזה נכנס טהור ויוצא טמא, כך השמש נכנס טהור ויוצא טמא, והיינו לפי שהם עובדים לחמה. וזהו ג"כ ישיש כגבור לרוץ אורח, וארז"ל ברבות פ' אמור פל"א ואין אורח אלא של נשים כמד"א חדל להיות לשרה אורח כנשים, והיינו שנמשך ממנו ג"כ יניקת החיצוני' שז"ע אורח כנשים כמ"ש בלק"ת בשה"ש בד"ה לסוסתי ברכבי השני, כמ"ש ברחל כי דרך נשים לי, ע"ש שנותנת חיות ממותרי השפע והפסולת שדוחה לחוץ מבחי' דרך נשים כו', והיינו כשהשכינה מתלבשת בבי"ע כרחל לפני גוזזי' נאלמה, וזהו נאלמתי דומי' החשיתי ר"ת נדה כמ"ש במ"א. ועד"ז הו"ע מ"ש גבי שמש לרוץ אורח, שע"י הנרתק שהוא הטבע בגימ' אלקים נמשך חיות ויניקה, וע"כ צ"ל יראוך עם שמש לנטרא נהורא דשמשא כו', וכענין המבואר בת"א בראשית ד"ה להבין ענין הברכות בענין חותם בברוך כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ויקח קרח, ש"פ קרח, תער"ג

קמג) **ולפ"ז** מה ששם שדי הוא ל' די פי' וענין די הוא כמו די מחסורו שמתמלא החסרון שלא יהי' שום חסרון כלל, דהנה התהוות העולמות הי' ע"י חסרון האור דמבחי' גילוי אור אא"ל התהוות המציאו' כ"א מבחי' חסרון האור כו', והיינו ע"י שנחסר אור האצי' שאינו מאיר גם בשרש ומקור דבי"ע כו', וכנודע דפנימי' המל' מעלמת על האורות דאצי' ורק חיצוני' המל' הנק' ארץ הוא שנעשה מקור לבי"ע כו', ובחי' זו נק' יבשה שזהו ע"י התעלמות המדרי' העליונות וכמ"ש יקוו המים כו' ותראה היבשה כו', דע"פ פשוט הוא כאשר נקוים ומתעלים המים אז תראה היבשה כו', ובזח"א די"ח ע"א מפרש יקוו ל' קוין והן בחי' המדות, וכאשר יתכנשון אל מקום אחד בחי' יסוד כדין ותראה היבשה דא ה' תתאה דא אתגלו וכל שאר אתכסו כו', והו"ע בנין המל' מהגבו' שצ"ל צמצום שלא יתגלה פנימי' המדות כו', דהיינו כאשר המים נקוים למקום א' ואינם מתגלין עדיין במל' כדין ותראה היבשה כו' (ובפרד"ס פי' יבשה הוא ע"י החטא, והיינו שע"י התעלמו' האור הוא סבת החטא כו' וכמשי"ת). וכמו עד"מ החול שעל שפת הים שהוא יבש מהמים ונעשה חלקים נפרדים ע"י שהים שואב הלחלוחית כו', והו"ע והים עומד עליהם מלמעלה בבחי' התנשאות והסתלקות להעלים אור האצי', ועי"ז בחי' חיצוני' המל' שחסר מאור האצי' ונק' יבשה נעשה מקור לבי"ע כו', וכ"ה בשרש הראשון שע"י סילוק והעלם האוא"ס נעשה מקור לעולמו' וכללו' ההשתל' מבחי' מל' דמל' דא"ס כו'. וכידוע בענין אתה הוא הוי' לבדך דחשיב כאן ג' ענינים והכל במדרי' שלפה"צ, דאתה הוא בחי' עצמו' א"ס ב"ה הנק' עצמו' המאור, ונא' ע"ז אתה שהוא בהתגלות בכל מקום וש"ש שגור בפי כל כו', וענין ההתגלות בזה הוא שמתגלה כמו שהוא בהעלמו להיות שזהו למע' מהעלם וגילוי כו', והיינו שהכל יודעים את העצמיות ואין שום אחד משיגו כו', והוא היינו בחי' אוא"ס ששייך בזה העלם וגילוי להיותו רק גילוי מן העצמות כו', והוי' הוא בחי' התפשטו' האור, דבאוא"ס גופא הוא בחי' אור השייך אל העולמות כו', וזשארז"ל בפדר"א עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, דעד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלא נבה"ע היינו לפה"צ, דע"י הצמצום כבר הי' ברי' שז"ע אדם דברי' דכללות כו', ועד שלא נבה"ע הוא בחי' אצי' דכללות כו', הי' הוא ושמו שזהו ב' מדרי' שבאצי', דכשם שבאצי' הפרטי' יש ב' מדרי' חו"ב וזו"ן דחו"ב הן נסתרות לה' אלקינו, וו"ה הן והנגלות כו', כמו"כ באצי' דפרטיות הו"ע הוא ושמו בחי' עצם האור והתפשטו' האור שהי' אוא"ם ממלא מקום החלל כו', ועז"א אתה הוא הוי' לבדך, שכ"ז הוא כמו שהוא לבדו הוא באוא"ם שלפה"צ כו'. אך מבחי' גילוי האור אא"ל התהוות העולמו' וע"ז הי' הצמצום שנסתלק ונתעלם האור כו', וז"ש אח"כ את עשית את השמים כו' את חסר ה', שנחסרו הה' פרצופים מבחי' הכתר עד המל' דא"ס שז"ע הצמצום שהי' באוא"ס, ונשאר רק בחי' מל' שבמל' לבד שנעשה מקור לעולמות כו'. והנה החסרון שבמל' בשרש הראשון זהו סבת מיעוט הירח, דזה שיש מילוי וחסרון הלבנה הוא מצד חסרון האור במל', דמשום דסיהרא לית לה מגרמה כלום רק מה שמקבלת אור מהשמש ע"כ יש בזה מילוי וחסרון כו' וכמ"ש במ"א, ומצד חסרון האור יכול להיות אחיזה לחיצונים, דכאשר יש גילוי אלקות א"א להם לקבל וכידוע בענין אם בן הוא כו', ורק מבחי' המל' מפני חסרון האור יכול להיות אחיזה כו', וכמ"ש בזח"א דקמ"ו ע"א דכד סיהרא חסרא חויא בישא אתתקף כו'. וכמו בנפש הרי תוקפא דגופא חולשא דנשמתא, הרי ידוע דהתחלה היא החולשא דנשמתא שזאת היא הסבה לתוקפא דגופא כו', דכאשר הכחות דנה"א הן בהתגלות וכמו בעבודה בתפלה שמביאים לידי גילוי הכחות דנה"א בהתבוננו' אלקי ובהתעוררו' אהוי"ר כו', אז הכחות דנה"ב הם בהעלם, וכמ"ש בסש"ב גבי בינונים שהנה"ב שלהם בשעת התפלה הוא כישן, ומבו' שם שיכול להיות כבינוני המתפלל כל היום כו', וע"ה שזהו בהתפשטו' הנה"ב לבד לא בעצם מהותו היינו שבעצם מהותו יתבטל כו', שזהו ע"י עבודה גבוה ונעלה יותר והיא מדרי' הצדיקים כו', מ"מ הרי ההתפשטו' שלו מתעלם שנעשה בו חלישות עי"ז, וכידוע דע"י העדר הפועל נחלש הכח, וכ"ש בהעדר ההתפשטו' שע"י עבודה כו'. אך בהעדר עבודה שאין הכחות דנה"א בהתגלות באים ומתגלים הכחות דנה"ב ומתגברים כנ"ל ופועלים חלישות בהכחות דנה"א כו', ובתחלה הוא בדברים המותרים, והיום אומר לו כך ולמחר כך כו', וז"ש אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות שמכסה על האמת, דהאמת הן הכחות דנה"א, והרוח שטות הוא רוח התאוה דז"מ רעות וה"ז מכסה ומעלים על האמת דנה"א כו', והסבה לזה הוא העדר העבודה כו' כנ"ל וכמ"ש במ"א. וז"ש ונפש כי תחטא ואי' בזהר ע"ז תוהא דאיך שייך שהנפש יחטא שהרי החטא הוא מצד הנה"ב, והאמת הוא שהחטא הוא מהנה"ב, אבל זה שייך במדרי' נפש שאין בזה גילוי אור ועי"ז יכול להיות חטא כו', וידוע שגם הנפש נסרך ונדבק בזה כו', וכמו"כ הוא כבי' למע' דע"י דסיהרא חסרא בבחי' העדר האור כו', עי"ז חויא בישא אתתקף כו'. אך ענין די מחסורו הוא שמתמלא החסרון ומאיר בה גילוי אור אז אין מקום ליניקת החיצונים אדרבה שגם למטה מאיר גילוי אור כו', וז"ע שאברהם התחיל להאיר דעד אברהם הי' העולם מתנהג באפלה שלא הי' נראה ונגלה אלקו' כלל מצד התגברו' ההעלם וההסתר מהקלי' כו', ואברהם התחיל להאיר שהודיע אלקות בעולם והמשיך גילוי אלקו' בעולם כו'.

קיצור. ולפ"ז ש' שדי הו"ע די מחסורו, דהתהוות העולמות הוא ע"י חסרון האור דאצי', מל' נק' יבשה שזהו ע"י יקוו המים התעלמות האור, ובשרשו הו"ע הצמצום, אתה הוא ה' לבדך ג' מדרי' לפני הצמצום, אח"כ אתה עשית חסר ה', והו"ע מיעוט הירח, ועי"ז חויא אתתקף, וכמו חולשא דנשמתא הוא סיבת תוקפא דגופא, דע"י עבודה נחלש החומריות, ואברהם התחיל להאיר מילוי החסרון.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

לב) **והנה** האמת הגמור הוא, דטבע גופא הוא אלקות וזהו דהטבע בגימטרי' אלקי' וכתי' והוי' אלקי' אמת הוא אלקי' חיים, דבאמת הרי הוי' ואלקי' כולא חד, דהנה זריחת השמש ושקיעתה וכן סבוב כל הגלגלים והילוך כל עניני העולם הוא מאלקות, וכן גם אור השמש שמאיר לארץ ולדרים עלי' הוא בכח אלקי דזהו מה שהשמש מאיר הרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אינו לפי שהוא מאור עצמי דכתי' ויתן אותם אלקי' ברקיע השמים להאיר על הארץ והיינו דגם לאחר שנבראו הנה זה מה שהם מאירים הוא בכח אלקי השופע בהם וכתי' האומר לחרם ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום דזהו"ע שמש בגבעון דום וכו' וא"כ זה מה שהשמש מאיר אור הוא מהקב"ה האומר לחרם ויזרח, וכמ"ש בתשו' ח"צ סי' י"ח דהנהגת הטבע הוא אלקו' ומחלק כללות הנהגת הטבע ופרטי עניני פעולתם בב' ענינים וקורא להם בשם טבע כללות ופרטי הטבע, ובזה הוא מבאר הכתו' שא' דהע"ה המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר, דהמכין את המטר הוא הקב"ה מסבב את הסבה והעבים עצמם זהו פרטי הטבע, וביאור דבר זה הוא ע"ד משארז"ל שלישית יושב וזן שהמזונות עצמם זהו הטבע הפרטיות והזן אינו המזון כ"א הקב"ה המזמין את המזון ומהווה אותם, והיינו שמסבב ומנהיג באופן כזה שיתהווה שיהי' מציאות המזון ושיהי' מזון המבריא ומוסיף חיות (וכמ"ש במ"א בפי' ענין ממרום ילמדו עליו ועלינו שבבהמ"ז דמלבד דקאי על כל הנזכרים לברכה בנוסח הרחמן הנה קאי גם על המזון שיהי' למשמרת שלום ואשר נמצא חן ושכל טוב שיהי' מזון המבריא ומוסיף חיות, וכידוע בברכת לחיים ולברכה שאומרים על היין, שיהי' החום והתעוררות רק בדברים וענינים טובים) אשר בזה הרי נראה כח האלקי בהשגחה פרטיות וכמו חלקה א' תמטר שבזה נראה במוחש דהנהגת הטבע היא אלקות.

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג, ריגא

ט. במשך ימי שבתו של כ"ק רבנו הגדול במאסר נעשה רעש גדול בכל המדינות שהגיעה אליהן השמועה המבהילה, וכנודע אשר גם חברי כ"ק רבנו הגדול, תלמידי הרב המגיד, וכל החסידים בכל המדינות, השתתפו בצערם של חסידי חב"ד, ונוסף על התעמולה של קבוצת החסידים בנסיעותיהם בכל היישובים והקיבוצים, כאמור לעיל, הכל יחדיו פעל ועשה כי נתרבו החסידים והנוטים על צדם בכל אתר ואתר, כי נודעו השקרים והעלילות אשר בדו מחרחרי הריב ומבעירי הבערה, וכמה מגדולי המנגדים ראו כי נמשכו בטעות, ונסוגו אחור, וצדקת כ"ק רבנו הגדול נתפרסמה בעולם.

בבוא כ"ק רבנו הגדול לויטבסק התעכב שם כמה ימים, ובבואו לליאזנא כבר חיכו הרבה מאות אנשים מהעיירות הסמוכות, והקול נשמע, אשר מחנות אנשים ממקומות הרחוקים הולכים ובאים לקבל את פני רבנו.

חסידים רצו לכתוב "מגילת י"ט כסלו" ולקובעה כחוק ודין מגילת אסתר. כבר היו נבחרים מעדת החסידים אשר בינם לבין עצמם הכינו נוסחאות המגילה ונדברו ביניהם על מועד מתאים להתאסף יחדיו בליאזנא, כדי לשאול דעת קודש הקדשים, והיו עתידים לבוא בין פסח לעצרת, וכל הדבר היה אצלם בסוד. ובבואם לליאזנא ויציעו לכ"ק רבנו הגדול משאלות החסידים בכתיבת "מגילת י"ט כסלו", ולא הרשה כ"ק רבנו הגדול, באמרו:

לפי נוסחא א'[1]:

"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל, אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה חקוקה בלב ישראל דלעילא וכתובה בלב ישראל דלתתא".

לפי נוסחא ב'[2]:

"זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה כשתהי' חקוקה בלב ישראל סבא[3] תהיה כתובה בלב ישראל דלתתא".

י. אצל רבנו הזקן היו יהודים בכלל, וחסידים בפרט, בבת עינו ממש. ברוח קדשו, נוסף על גאונותו, חישב כל מלה. לא זו בלבד שכל פועל היה מדוד על פי הלכה, בזהירות ודקדוק בהידור של הידור לחומרא, אלא אפילו כל מלה היתה מחושבת, שלא תהיה ממנה יניקה למדה לא טובה.

מדות כפי שהן על פי עבודה, הן מדות טובות, וכשיש שכל במדות, הרי זה אז יופי המדות. מכל מקום, הרי גם במקרה כזה יכולה להיות יניקה למדה רעה.

כשאבי למד אתי "תניא" ו"אגרת הקודש", הרי על המלים[4] "לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו, הס מלהזכיר באזהרה נוראה", הסביר לי אבי את ההסברים העמוקים ביותר בעבודה, כיצד על ילד חסידי לעדן את הלב. הוא הסביר

1) אמרה החסיד ר' אבא פרסון בשם זקנו החסיד ר' זאב נ"ע ווילנקר.

2) אמרה החסיד הרד"ץ נ"ע כפי שקיבל מאביו החסיד הר"פ וזקני החסידים.

3) כ"ק רבנו הגדול היה קורא לבעלי מוחין ובעלי דעה בשם סבא, כמאמר "סבא דעתי' סתים ומיושב".

4) ב"אגרת הקדש" סימן ב' המתחיל קטנתי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לי את הענין של "ויגבה לבו בדרכי ה'"[5], שהנפש הבהמית טוענת שאלו הן מדות טובות דקדושה, והראה לי איך שעל ידי כך עלול אדם להיות מוטעה ר"ל ולרדת מדחי אל דחי, מבלי להרגיש איך הוא נופל ר"ל ונעשה מגושם.

הסכת וראה - אמר לי אבי - למלים שאומר הרבי "או לשרוק עליהם ח"ו". שריקה היא הפנימיות של א הא (ביטוי נצחון) של קדושה, ועל כך אומר הרבי "ח"ו", ואינו מסתפק בכך, אלא מוסיף "הס מלהזכיר באזהרה נוראה".

כמה אהבת ישראל גלומה במלים אלו, כמה קדושה ויראת שמים גלומות בהדרכה זו. זכור ושים לב, מדובר לאחר שעבר ים של יסורים, אין צורך ואסור לחזור על הדברים, אבל להבין ולהרגיש הרי מוכרחים - כמה צרות גופניים ויסורים נפשיים עברו על הרבי ועל החסידים, ולאחר כל זה מזהיר הרבי "באזהרה נוראה - לבלתי רום לבבם מאחיהם כו'".

בכללות הענין של זהירות המדות, הסביר לי אז אבי, שמדות דקדושה זקוקות לשמירה מעולה, שכן במבוי המפולש של קדושה, יכולה להיות יניקה ח"ו לפלשתים.

וזו המשמעות של מה שאמר אבי (על כך שלא רשמו סיפור גאולת י"ט כסלו, וכן רשימת דודי הרה"ח הרז"א נ"ע הנ"ל) "אם לא רצו - אין צורך".

יא. כפי המקובל, התאספו בחג הגאולה י"ט כסלו תק"ס בליאזנא ריכוז גדול של אנ"ש, והתרבו חסידים מבין אלה שהיו תחילה מן המנגדים ואמר אז הדרוש "ברוך שעשה נסים לאבותינו" (ויש נוסחא מדוייקת אשר בתחילת אמירתו אמר בלשון זו: "ברוך שעשה נסים לאבותינו, הבעש"ט ורבנו הרב המגיד, בימים ההם פורים וחנוכה, בזמן הזה י"ט כסלו"), ובמאמר זה משבח את עבודת המוחין, משפיל ומבטל את עבודת הלב בהתפעלות, והיה זה רק הוראת שעה, לפי שהחסידים עמדו כל השנה בהתלהבות גדולה ובהתפעלות עצומה מן החסד הגלוי אשר עשה הוי' עמהם ועמדו בהצלת כ"ק רבנו הגדול והצלת תורת הבעש"ט נ"ע.

המאמר "ברוך שעשה נסים" הוא המשך למאמר "בכ"ה בכסלו" שאמר רבנו הגדול בחנוכה תקנ"ט בויטבסק בנסיעתו חזרה מפטרבורג[6].

וכבר סיפרתי מענין הסיפור המובא בכתב יד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בסיבת אמירת מאמרים אלה. אך שם מסופר בקצרה, ולכן יצא עירבוב ענינים, ועתה אפרשו.

המאמר "בכ"ה בכסלו" הוא העתק, והמאמר "ברוך שעשה נסים" הוא כתב יד קודש כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש, ורשימת המעשה בכתב יד קודש אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש הוא על המאמר "ברוך שעשה נסים" וזה לשונו הקדוש:

"שמעתי מכ"ק אאמו"ר שי', שאאזמו"ר הזקן נ"ע בג"מ כשאמר דרוש זה, היתה כוונתו להסירם מריבוי התפעלות הלב, ותנועות חיצוניות, שהיו נוסעים מהעיר לשדה, נגד העיר, להתפלל שם בצעקה גדולה, לכן אמר דרוש זה והגביה חב"ד בהתפעלות השכל דוקא, ובאמת זהו הוראת שעה שהיה צריך לכך".

עד כאן לשון הרשימה בהנוגע לענין זה, כי יש שם עוד רשימת דברים הנוגעים מאד להבנה בעבודה ובהדרכה, ולכ"ק אאמו"ר הרה"ק בהיותו ב"יחידות" אצלו, הסביר כי ההתפעלות שלהם היתה גדולה כל כך עד שהיו "תולים עצמם בין שמים וארץ", והרבי במאמרים אלה הביא אותם לידי התיישבות.

יב. מאמרי פטרבורג היו דבר שונה לגמרי, הגם שאין הם בדומה למאמרי התקופה הקודמת ולפני הקודמת ושל העבר הרחוק, כי מזמן לזמן סידר ושינה אופן התגלות התורה, כפי שמבואר במקום אחר בארוכה בענין זה, מכל־מקום בין לפני פטרבורג לבין אחרי פטרבורג יש הבדל והפרש גדול.

עובדה היתה בתחילת שנת תקס"ד בענין שאלה חמורה בה השתתפו גם כ"ק דודנו הרי"ל [אחי כ"ק רבנו הגדול] וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק", ובגלל שהעביר על מדותיו[7] זכה שכ"ק רבנו הגדול עשה קביעות ללמוד אתו נגלה ודא"ח, ולמד עמו הכתבים וה"תורות" שהיו לו מהבעש"ט ומהרב המגיד נ"ע. ביחוד חזר רבנו הגדול לפניו על ה"תורות" והמאמרים אשר אמר ברבים וביחידות, בהיות כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" קטן בשנים, ואמר לו: אחזור בפניך התורות והדרושים ששמעת בנשמה ולא בהבנה[8], שברובם היו מן המאמרים שלפני פטרבורג.

---

5) דברי הימים ב. יז, ו.

6) מאמר זה אמר הרבי פעם נוספת לפני כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" בשנת תקס"ג, וישנו בהנחה כפי ששמעו, ומאמר זה עצמו ישנו עם הנחות ארוכות מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" משנת תקע"א או תקע"ב, ויש בו ט"ו פרקים גדולים עם קיצורים המחזיק יותר מתשעה גליונות דפוס בכתב בינוני, אבל בעיקרו כפי שקיבלו מכ"ק רבנו הגדול הוא מאמר לא ארוך, כחמישה עמודים בערך, אמנם זה העיקר שמאמרים אלה הם מהראשונים אחרי פטרבורג.

7) זה היה ענין פרטי של כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" עם הרבנית שלו כ"ק אמנו הזקנה על אשר הראתה הכתבים שלו לכ"ק רבנו הגדול, בהעלם דבר ממנו ושלא ברשותו.

8) וכידוע המעשה דחג השבועות תק"ץ עם הרה"ג הרה"ח ר"א נ"ע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. שאל אחד: לכאורה ההבדל בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג הוא, שלפני פטרבורג היה גילוי אור ואחרי פטרבורג החל ענין ההשכלה.

והשיב: מה פירוש "שהחל ענין ההשכלה", לפי זה יוצא ש"אור" ו"השכלה" הם שני ענינים, ובתחילה היה זמן של אור ולאחר מכן החל זמן של השכלה, כאילו נאמר "עד כאן תחומו של אור ומכאן ואילך תחומה של השכלה" - אין הענין כן, וחס ושלום לומר כך על אור ושכל החסידות שהוא שכל אלקי. האמת היא, שלא זו בלבד שהשכלה שאין בה אור איננה השכלה, דבר שהוא הרי מושכל ראשון, אלא גם אור שאין בו השכלה איננו אור של תיקון אלא אור של תהו ובהו.

אור והשכלה הם כאחד, גוף ונפש. או, בעומק יותר, זה הענין של נר"ן וח"י (הדרגות "נפש, רוח ונשמה" לעומת הדרגות "חיה ויחידה"). זה הכלל, אור בלי השכלה אינו אור, השכלה בלי אור איננה השכלה. אלא, לאחרי שההשכלה מאירה, יכול המשכיל על דבר באמת על ידי עבודת התפלה, להרגיש ולחוש מחד את הגוף של הענין, כלומר ההשכלה, או בפנימיות יותר, הנר"ן של הענין, ומאידך את הנפש, כלומר האור, או, בעומק יותר, החיה־יחידה של הענין.

ברם, מה שקוראים כעת "השכלה" הוא "מסוה". במשה רבנו נאמר "והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו"[1], אבל משה בעצמו לא ידע כי קרן עור פניו. גילוי האור העליון שהאיר במשה היה בתחילה ובסוף כאחד באותה מדה. כלומר, לפני שנודע למשה כי קרן עור פניו - היה גילוי אור, וגם לאחר שנודע לו שקרן עור פניו - היה גילוי אור. אבל על ידי המסוה נוצר השוני בין הזמן שדיבר עם הקב"ה או עם ישראל בתורה, שלא היה במסוה, לבין שאר הזמן שהיה על ידי מסוה, גם בכך שעל ידי המסוה ידע גם הוא כי קרן עור פניו. ההשכלה של זמננו בכלל היא ה"מסוה" מן הבחינה האמורה, וממנה שורש יניקה לחושבי עצמם למשכילים (הלומדים חסידות ואינם עוסקים בעבודה שבלב בבירור המדות ובהנהגה על פי חסידות) להניח שהשכלה ואור הם שני דברים. זה כאב לב, אלא שהיום יום־טוב ויש לדבר רק ענינים של עונג.

יד. במהותו ועצמותו של הרבי, הרי לפני פטרבורג ואחרי פטרבורג - שווה. אמנם מובן שפטרבורג יצרה עילוי גדול, כדוגמת העילוי שנעשה בנשמה בירידתה למטה להתלבש בגוף, ירידה שהיא בבחינת גלות ושביה לנשמה, אך כשהנשמה מבצעת את הכוונה העליונה בירידת הנשמה בגוף, הרי זה עילוי נעלה ומופלג בעצם מהותה. בעילוי זה היה הרבי אחרי פטרבורג. ברם, בגילוי עצמו לגבי הזולת, כלומר לגבי התלמידים והחסידים, הרי המצב של לפני פטרבורג ואחרי פטרבורג מקביל למצב שהיה במשה רבנו לפני שנזקק למסוה ואחרי שנזקק למסוה.

למרות שהמסוה שעל פני משה היה כדי שלא יזונו מקרני ההוד שלא בזמן לימודו תורה, שהרי בשעה שבא לדבר אתו יתברך הסיר המסוה מעל פניו, וכן בשעת לימודו עם אהרן ובניו, הזקנים וישראל[2] היה בלי מסוה, ולפי זה מה היא פעולת המסוה בקשר ללימוד? - אך ענינו ידוע על דרך המבואר בענין הצמצום ממשל השפעת הרב לתלמידו, שבא על ידי צמצום בו עצמו. כך הדבר בענין זה, עצם מציאות המסוה והידיעה שזקוקים למסוה, דבר זה עצמו הוא ההפרש בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג.

שאל אחד: אם כן, מה שתחילה לא ידע משה כי קרן עור פניו, הרי העדר הידיעה עצמו הוא מעלה?

והשיב: ודאי כן הוא, שהעדר ידיעת והרגשת גילוי מהות עצמו הוא מעלה נפלאה, והוא כוח ההתבטלות של עולם התיקון ומעלתו הנפלאה לגבי כוח ההתבטלות של עולם התהו. גם הביטול שבתהו הוא ביטול נפלא, אבל הוא ביטול הנראה לזולת, הזולת רואה איך שהוא בטל, למרות שהוא אינו יודע את מציאותו, הוא אינו מרגיש את מציאותו בתור מציאות, אלא שהוא "עצמי" והעצם בטל לאור אין סוף ברוך הוא בתוקף גדול כזה כפי ש"עצמי" מסוגל להיות בטל. אך תוקף הביטול עצמו נראה וניכר למציאות. ובכך יתרון הביטול שב"תיקון", שהוא ביטול במציאות שאינו מורגש כלל.

בהתאם לכך מובן שהמצב של משה רבנו לפני הכרח המסוה, ושל הרבי לפני פטרבורג, שלא ידעו כי קרן עור פני קדשם - הוא מעלה, וכך היה באמת, אלא שמעלה זו היא של פרט. בכל מעלה ועילוי הרי השינוי בו או העדרו נהפך לחסרון, אמנם זה רק בפרט, כשנעשה שינוי במעלה באיש פרטי - השינוי עצמו הוא חסרון, וטעם הדבר הוא משום שהשינוי בא מסיבה פרטית. ברם, משה רבנו והרבי הם נשמות דאצילות, נשמות כלליות, פרנסי ישראל. וה"מדוע" הוא כללי. כלומר - השאלה מדוע נעשה השינוי, אינה שאלה של פרט.

טו. משה רבנו והרבי כל מהותם העצמי היתה אהבת

מהומיל בעת אשר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר המאמר הראשון "על שלשה דברים העולם עומד", ששמעו מפי קודש הקדשים רבנו הגדול בשנת תקנ"ג או תקנ"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה׳, אהבת התורה ואהבת ישראל, וכל מסירות נפשם היתה לקשרן יחד. הם ראו בכל סוג יהודי את הנשמה שבו, והעניקו תוקף לנשמה שתתגבר על הגופניות - דבר שאנו רואים במוחש בהנהגותיהם.

כאשר שררו אצל בני ישראל אי שביעת רצון, התאוננות או אף מחלוקת, התחנן משה רבנו בפניהם בלשון רכה. לא זו בלבד שהוא מעביר על מדותיו ומוחל לכל אלה שחשדוהו בחשדות גסים וטפלים, אלא שהוא אף מרבה בהשתדלות ובבקשות להחזרת השלום.

כך גם מתחנן הרבי בפני המנגדים, כותב מכתבים ארוכים, להסיר כל עניני החשדות אשר חשדו בשיטת תורת החסידות, מסביר את כל עניני ודרכי עבודת החסידים וכותב בתחנון ובבקשה. נוסף לכך הוא עורך נסיעות של מסירות נפש, והכל למען השלום.

וכל זה, מפני שאצל פרנסי ונשיאי ישראל, כל יהודי הוא בבת עינם ממש, כפי שצריך להיות על פי התורה. לפי זה, ידיעת המסוה במשה רבנו והשינוי שאחרי פטרבורג ברבי, אינם נוגעים למהות עצמם כפי שהיא לגבי עצמם, אלא העיקר הוא כאן - הנוגע לבני ישראל. טובתם של ישראל בגשמיות וברוחניות העסיקה את כל מהותם העצמית, ובשלהבת העבודה של "קוב"ה אורייתא וישראל כולא חד"[3] - פירנסו את בני ישראל.

טז. שאל אחד: לכאורה ההפרש בין לפני פטרבורג לבין לאחרי פטרבורג הוא, שלפני פטרבורג היה גילוי האור ואחר כך נעשה כמו בענין התורה, שגם כשאדם אינו בדרגא הדרושה, התורה היא בכל זאת תורה.

והשיב: כללות הענין בשטחיות הוא אמנם כך. ברם, כשנדייק לבוא לאמיתו של הענין, הרי המלים "אור" ו"תורה" אינן מכילות את כל הענין כפי שהוא לאמיתו. הענין בקצרה הוא: לפני הכרח המסוה, כלומר לפני פטרבורג, היה גילוי המאור, והגילוי היה לכל[4], ואילו לאחרי המסוה ופטרבורג, בא המאור לידי עצמיות בתורה, וכך בא והתבטא בלבושי הטבע של השגה. כלומר, לפני פטרבורג היה גילוי האור בלי לבושי הטבע של השגה, ואילו לאחר פטרבורג בא המאור לידי עצמיות בתורה, להביא לידי זיכוך בלבושי ההשגה.

אכן, ענין התורה הוא גם כאשר אין האדם בדרגא המתאימה, כגון כשהוא אומר אותיות התורה ואינו יודע מה הוא אומר, הרי זה גם כן תורה. כך הדבר גם בתורת החסידות, ש"קאמר ולא ידע מאי קאמר" הרי גם זה תורה, וכשבאים לשמוע דברי חסידות, גם אם מבינים רק מעט, הרי משהו, שיש בכוחו להביא ומביא רוב טוב, נשאר.

ברם, האמת לאמיתה היא, שחסידות כשלא נמצאים בדרגא הראויה לה, איננה חסידות. כי חסידות עושה אדם לחסיד. ואילו חסידות שאינה משפיעה על האדם להיות לחסיד, או לכל הפחות לבעל הכרה במדות חסידות, אין זה ענין של חסידות. אפשר לקרוא לכך ידיעה, הבנה, חכמה, אבל אין זו חסידות. על החסידות להביא את האדם להיות לחסיד עם מדות חסידיות, ואם לא - אין זו חסידות.

אמר השואל: ישנן הרי דרגות גבוהות שאי אפשר להגיע אליהן?

והשיב: כשאי אפשר להיות באותן דרגות, הרי אי אפשר. חסידות היא פנימיות, חסיד הוא פנימי, ופנימי אינו מוטעה, הוא אינו מטעה את עצמו, הוא יודע שישנן דרגות שלא כולן הן בערכו. ישנן דרגות שהוא הגיע אליהן, וישנן כאלו שעדיין לא הגיע אליהן, וישנן דרגות שאי אפשר לו להגיע אליהן, אלא שיש להבין מה פירוש "אי אפשר להגיע אליהן".

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ג

הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר׳ מענדל המתין זמן מה עד שר׳ שמחה זיסל נרגע, חזר לעצמו והחל לדבר ולגלות את לבבו המר איך שזה כבר יותר מעשרים וחמש שנים שהוא עוסק בדרכי החסידות ועדיין לא פעל [=על עצמו] מאומה, ורק בשנים האחרונות מאז שהמגיד מליאזנא [=אדמו"ר הזקן] החל לבקר אצל הרבי [=ר׳ מענדל], זאת אומרת שהוא [אדמו"ר הזקן] מבאר ומסביר את מה שאומר הרבי [ר׳ מענדל], אז הוא מבין דברים אלו. היות וכך נתקשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אליו [=לאדמו"ר הזקן] וברצונו להיות חסידו [=של אדמו"ר הזקן], ובא לשאול עצה מרבו הקדוש [=ר' מענדל] ולבקש ברכה. ואם דעת הרבי הקדוש [=ר' מענדל] מסכימה לכך, יתן לו רשות ללכת למגיד מליאזנא ויתן את ברכתו שהשם ית' יצליחו.

כאשר שמע הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל את דבריו, ענה לו: כולנו קבלנו ממקור אחד, אך רפואה צריכה להיות על ידי סם פלוני ועל ידי איש פלוני, חייבים להיות שני הדברים. לך לליאזנא, היה מקושר באמת, והשם ית' יתן לך אושר.

ביצאו מהיחידות נהיה ר' שמחה זיסל שבור יותר מאשר קודם, הוא הבין כי הרבי – הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל – הוציא אותו מרשימת חסידיו ומקושריו ואמר לו: "לך לליאזנא ותתקשר באמת" זאת אומרת שעדיין חסרה לו האמת, והרי במפורש אמר הרבי "תתקשר באמת", הרי שעד עתה חסרה אמת בהתקשרות, ואם כך החיסרון הוא רק בו, ומה הפלא שאינו מבין את התורות ואין דרך הרבי נדבקת בו? ואם חסרה האמת הרי רע ומר.

כעת – מהרהר ר' שמחה זיסל – הנני מבין מדוע כל ברכות הרביים שקבלתי להולדת ילדים לא עזרו, החיסרון הוא בי, חסרה לי אמת בהתקשרות...

ר' שמחה זיסל מתעמק יותר ויותר בתשובת רבו: רפואה צריכה שני דברים "סם פלוני ואיש פלוני". את ה"סם פלוני" יודעים הם כולם, הרבי אמר בפירוש "כולנו קיבלנו ממקור אחד" מה הוא הדבר שקיבלנו ממקור אחד? אלא משמע, שאת הרפואות לחולי הנפש שזהו סם פלוני, הם – כולם – קיבלו ממקור אחד. אלא מה, הרפואה צריכה להינתן על ידי איש פלוני. נשאלת אמנם השאלה מדוע את זה גופא – שילך לליאזנא – לא אמר לו הרבי מעצמו קודם? ולמה היה צריך הרבי להמתין עד שאני – שמחה זיסל – אבוא אליו ואספר לו על רצוני ללכת לליאזנא? והתירוץ הוא, שאני עדיין לא מקושר באמת, והעצה הטובה שהרבי נתן לי היא להיות מקושר באמת, ורק אז ברכני, ובמה ברכני? והשם ית' יצליחו, הברכה היא בלשון ציווי, אבל הברכה נאמרה בתנאי "כאשר תהיה מקושר באמת".

כאשר ר' שמחה זיסל התעמק יותר ויותר בתשובת רבו, אז הרגיש את הצער והכאב הגדול, עמלתי במשך 25 שנה, ובלי אמת – ואם לא אמת הרי זה שקר, כלומר: 25 שנה הייתי שקרן, בפני ה'רבונו של עולם', בפני הרבי ר' אברהם [=מקאליסק], בפני הקדוש ר' מענדל, ומה הפלא שהברכות לא נתקיימו?!

זה כן כבר כמה ימים שר' שמחה זיסל מתדיין עם עצמו ואין לו שם אחר לקרוא לעצמו אלא שקרן וכזבן, כל הזמן הוא מייסר את עצמו בכנותו את עצמו – בינו לבין עצמו – בכל שמות הגנאי, מגחך מעצמו ונעשה בזוי ומבוזה בעיני עצמו, נמאס ושפל בעיניו, ועל עצמו הביט כעל הבריה השפלה ביותר שיש בעולם.

הוא – ר' שמחה זיסל – צם, אומר פרקי תהילים בדמעות שליש, ובעינוי נפש, מחלק צדקה וכל הזמן עוסק בעבודת התשובה. לומד את כל מאמרי רבותינו ז"ל העוסקים בענייני עבירת השקר, וכן לומד בספרי מוסר המתארים גודל וחומר עבירת השקר, ואת כל העונשים המגיעים לשקרנים, ובפרט למשקרים את ה'רבונו של עולם' והרביים.

כמה שבועות – ללא הפוגה – למד ר' שמחה את ספרי המוסר בנושא אחד ויחיד – בענין עבירת השקר והעונש המגיע עבורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במשך שבועות אלה נזכר – באופן ברור – איך ומדוע נהיה חסיד ומקושר לדרך עבודת ה' של קאליסק.

אביו היה איש פשוט, אשר לא ידע להבדיל בין חסיד למתנגד. היה קם בשעה שלוש לפנות בוקר – בין בקיץ ובין בחורף – הולך לבית המדרש, דבר ראשון היה אומר תיקון חצות ואחר כך למד שיעור גמרא, אמר כמה פרקי תהילים, בקיץ היה מתפלל בשעה 6 ואחרי התפילה לומד פרק משניות, ואילו בחורף לומד יותר גמרא לפני התפילה. וכן, את המשניות היה לומד לפני התפילה ובשעה 8 היה נעמד להתפלל, בשעה 9 היה בביתו, אוכל משהו והולך לחנות להחליף משמרת עם אמו, כי בזמן תפלות שחרית מנחה ומעריב היתה האשה נמצאת בחנות. בין מנחה למעריב למד אגדה, ולאחר מעריב למד הלכה, וכך נהג שנים רבות ללא דאגה. הוא – אביו – אמנם שמע שיש אנשים הנקראים חסידים, אך לא התעניין לדעת מי הם ומה יבקשו.

הוא – ר' שמחה זיסל – היה בן הזקונים, אחיו היו הרבה יותר מבוגרים ממנו, כאשר הוא – ר' שמחה זיסל – היה עדיין ילד, נישאו כבר כמה מאחיו, אחד היה מלמד, אחד היה בעל מלאכה שיצר כלים, אחד היה קצב, כולם ידעו ללמוד היטב, והיו יראי שמים אך מתנגדים איומים, הם דיברו על החסידים כל מיני דברים רעים, ועד שאביהם הזקן על אף שגם הוא שנא מאד חסידים, לא יכול היה לסבול את הדיבורים שדברו בניו על החסידים.

מה הם חסידים, לא ידע ר' שמחה זיסל בהיותו ילד, ורק כאשר היו אחיו מבקרים בבית האב, היה שומע אותם מדברים על החסידים ומקללים את החסידים קללות נמרצות.

כאשר התבגר מעט, מסרו אותו למלמד בדרגה גבוהה יותר – קודם לכן למד אצל האח – אצלו בילה כמה שנים טובות, וכאשר התבגר במקצת קרוב לגיל הבר־מצוה, היה לו ראש די מוכשר ללימודים ואהב ללמוד – היה נכנס לעתים קרובות לבית המדרש ללמוד קצת.

בבית המדרש היה יהודי זקן ולמדן מופלג, קראו לו ר' חיים האלץ [=בול עץ] – כאשר שכב לישון בבית המדרש על גבי הספסל, היה שם למראשותיו בול עץ,

הוא – ר' חיים – היה מתמיד גדול, לעתים קרובות ישב בתענית, מאכלו לא היה יותר מאשר לחם ומים, בשבת היו לו מי חמין – טשאלנט – בימי השבוע היו לו מים קרים, ולכבוד שבת היו לו מי טשאלינט חמים – וקידוש היה עושה על חלה.

בטבעו היה ר' חיים שתקן, לא היה מתעניין בנעשה בבית המדרש, ורק כאשר שאלוהו בלימוד ענה באריכות גדולה.

כאשר דיברו [=לא טוב] על החסידים, היה אומר: למה לכם לדבר על יהודים? לו אני – אומר ר' חיים – הייתי לא כל כך זקן וחולה, הייתי אני עצמי הולך לרבי שלהם – של החסידים.

בפעם הראשונה כאשר שאל ר' שמחה זיסל את ר' חיים מדוע הוא ישן על בול עץ, ענה לו ר' חיים: הגמרא אומרת ששינה היא אחת משישים ממיתה, אמור אתה בעצמך – אומר ר' חיים לר' שמחה זיסל – האם כדאי להשתדל שהשינה תתארך? אפשר כך להרדים את החיים..

ר' חיים יעץ לר' שמחה זיסל, שיסע ללמוד בישיבה והוא – ר' חיים – יתן בידו מכתב [=המלצה] לראש ישיבה מוכר בוהלין, אך ר' שמחה זיסל סירב ונשאר ללמוד בבית המדרש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לאביו היתה אחות, ובעלה – דודו של ר' שמחה זיסל – היה חסיד.

פעם אחת, עקב סכסוך עתיק, דיבר – אביו של ר' שמחה זיסל – קשות עם אחותו ומאוד כעס. בעלה – דודו של ר' שמחה זיסל – התייצב לצידה של זוגתו. התריס אביו – של ר' שמחה זיסל – [=כלפי הגיס־הדוד] שהינו מהכת. ענה לו הדוד "קללה" כזו: "ששמחה זיסל שלך יהיה חסיד". לשמע "קללה" זו נחרד האבא.

ר' חיים האלץ היה גר שנים רבות בקאליסק ואיש לא ידע מי הוא ומהיכן הגיע, היה יושב בבית המדרש ולומד.

באותו זמן היו כמה מניני אברכים שהיו סמוכים על שולחן חותניהם ולמדו בבית המדרש, הם מאוד נהנו מחידושי ופלפולי התורה של ר' חיים. ר' חיים שכנע אותם שצריכים לקיים את דברי המשנה "והוי גולה למקום תורה", והיה טוב עבורם לו היו הולכים ללמוד בערים אחרות.

האברכים התייעצו בינם לבין עצמם והגיעו לידי החלטה שדבר טוב הוא, ובאו לר' חיים עם מענה שהם מעוניינים ללכת ללמוד, כפי שהציע. הוא – ר' חיים – יעץ להם לאיזה ערים ילכו ללמוד, ולכמה מהאברכים הטובים ביותר ובראשם האברך העילוי – הרב הצדיק ר' אברהם ששמו הלך לפניו כעילוי – יעץ ללכת למקום רחוק לעיר במחוז וואלין.

בזמן ההוא כאשר החל שמחה זיסל ללמוד בבית המדרש, החלו לשוב אותם אברכים שכמה שנים קודם לכן יצאו ללמוד בנכר.

האברכים חזרו בריאים ושמחים, בעת תפילתם מזמזמים ניגון, מכים באצבע צרדה, מוחאים כף, משהו מוזר, לא כמו הסדר שהיה נהוג עד היום בעיר. גם באמצע הלימוד היו מפסיקים ומתחילים לנגן, והיו מנגנים בחמימות והתלהבות כזו שגרמו, "להזזת" אנשים ממקומם.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה כ"ט שבט, פ"ב

כבוד ידידי הנעלה, הרב הנכבד ומרומם,
וו"ח אי"א מוהר"ר מרדכי שי'

שלום וברכה,

בטח קרא כבודו מכתביי לידידנו אנ"ש שי' הכללים והפרטים, ועד היום לא הי' לי אדרעס פרטי לבוא אתו עמו בכתובים, וכי כל העת שמור אצלי מחזה העת כמדומה לי ברור בהיות כבודו בליובאויטש, טרם נסעו צלחה למדינת אמעריקע, ונושא הדברים אשר דברנו, אנחנו וידידנו רי"ק שי' זעליקסאן במעמד ההוא.

הוא יתי' מקומו של עולם, ולכן אין המקום מפריד בחלק אלוקה ממעל, אשר שם בקרב לבות בני אדם (אדם אתם קרוים אדם) היודעים כי תעודה להם בחיים, ומד' מצעדי גבר כוננו, זה הולך למזרח וזה למערב, ושניהם ממתיחים קוי אור באור התורה, אשר זה כל האדם הכתוב בספר תולדות האדם על פני האדמה, להרבות ולהפרות מעשים טובי' בנועם להחזיק בני תורה, ושומרי מצוה, לחזק לבות עם הקדש יחיו.

הנני יודע מראש, אשר ההתעוררות אך למותר הוא, כי בטח כל אשר ביכולתם לעשות, עשו יעשו מאהבה וחיבה יתירה אל התורה וציוי האל יתי', ואדם מה הוא כי ירבה לדבר, על אודנין שמעין גם קול דממה דקה מן הדקה.

אמנם מאמינים בני מאמינים אנחנו כי שיתוף הכחות, וההשתתפות ברוח מביאה תועלת בלתי משוערת מראש,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אשר ע"כ חובת נפשי, ככל אחד מישראל, אשר יחם לבבו בדַברו אודות החזקת התורה נשמת עם קדשינו יחיו, ויַרבה לשיח לבקש ולהתחנן, לעורר ולעורר, ואל אלקי ישראל, הוא יעיר לבבינו לעבדו יתי. עלינו לִנְטוֹעַ את כרם ישראל, לשמור ענפיהם (להיות כארזי אל, ע' בפי' הרד"ק תהלי' פ' י"א), ואשר גם עליהם לא יבול, והאלקים יתן את ברכתו ויעשו פרי טוב, ומלאה פני תבל תנובה.

בשנה החולפת עוררתי את אנ"ש שי' על דבר יום הילולא דהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, בשני לניסן, יום אשר בו יזכור איש ואיש מהמתיחס על דגלו את מורו ורבו, וידברו יראי ד' לסדר שיעורי לימוד וזמני התועדות.

וכפי הידיעות שקבלתי רבים מאנ"ש שי' הקדישו את היום הזה לברכת אל בשמים בתורה תפלה ולימוד דא"ח, יהי משכורתם שלמה מאת האלקים בבני חייא ומזונא רויחא, לטוב להם כה"י בגו"ר.

לא אפונה אשר ידידנו אנ"ש שי' הקשורים בעב[ו]תת אהבה, בעלי דעה ורגש אמיתי, יקבעו יום הזה (וגם הבא אחריו) ליום עבודה בצדקה תורה ושיחת רֵעים, בדברים המעוררים לחיזוק התורה.

יהי ד' אלקי אבותינו בעזר אנ"ש שי' בתוך כאחב"י שי' לברך את כל מעשי ידיהם ברו"ג.

מאד ינעם לי לשמוע מנועם שלום ידידנו אנ"ש שי' במחנ[ה] כבודו, ומוסדי התורה אשר במקום מגורם והסביב אליהם כולם יעמדו על הברכה.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הנכבד והנעלה איש המעלה גזע
תרשישים גדול
באישים וו"ח אי"א משכיל על דבר טוב וכו'
מוהר"ר דוד נ"ו ששון

שלום וברכה!

יקרת מכתבו מי"ג בשבט קבלתי בשמחה ובו ג' תמונות מג' כתבי יד עתיקים, אשר מהם ניכר אמיתת הפס"ד של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשלחן ערוך לכתוב מלת **דכא** (בפסוק לא יבוא פצוע דכא) באלף.

ובטח ידוע לכת"ר רבוי הדיעות שנאמרו בזה, אשר כלם נקבצו בספר משנת אברהם.

וראוי לציין מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר בהיותו בעיר ורמיזא (ווארמס) ראה שם הספר תורה שקבלה בידם שכתבה מהר"ם זצ"ל מרוטנברג וכתוב שם דכא באלף. וכן ראה גם כן בספר תורה בפראג שע"פ הקבלה בידם מדור לדור הגיהה עזרא הסופר.

לאות הכרת תודה נשלח לכת"ר בחבילה מיוחדת ה"שדי חמד" לחח"מ הספרדי.

בכבוד ובברכה.

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

בס"ד, כ"ח תשרי תשל"ה

פרופסור זאב גרין

שלום וברכה:

אחרי הפסק ממושך, נהניתי לקבל את מכתבך מה־26 לספטמבר, במיוחד לנוכח הבשורות הטובות שהיו בו בקשר לעשייה בעבר, כמו גם לזו העתידית.

בהכירי אותך, בטוחני שאתה משתדל לחיות לפי העיקרון של המשנה: "אומר מעט, אבל עושה הרבה".

הכוונה היא בוודאי לא "מעט" לכשעצמו, אלא בהשוואה לעשייה; ושהעשייה עצמה תהיה "מעט" בהשוואה להישג הבא, וכך הלאה.

אני מאמין שמכתבי ביחס לחנוכת הספרייה התקבל בעתו, למרות שאינך מציין זאת.

לסיום, כיון שאנחנו באים מימי זמן שמחתנו, שמסיימים את כל חגי תשרי, ייתן ה', שההשפעה של כל הימים המסוגלים הללו תהיה עמך ועם כל המשפחה בתוך כל עם ישראל, ושהשנה הזו באמת תהיה מלֵאה בשמחה בכל מובן.

חתימת יד-קודשו של הרבי

רבנו הזקן זימן אליו פעם אברך מתלמידי המגיד, ואמר לו – בניגון, כדרכו – "לי יש מצוות "ולימדתם את בניכם", לך יש מצוות לזון ולפרנס בני ביתו, הבה נתחלף: אני אתן לך כדי שתוכל לקיים את המצווה שלך, ואתה למד עם בני

היום יום ח אדר א

אם הוא הולך ואינו עסוק בדברי תורה – מטיחה בו האבן עליה הוא דורך: גולם! מדע אתה דורך עלי? במה היא עליונותך אלי?

היום יום ז' אדר שני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

מַעֲשֶׂה בִּשְׁלוֹשָׁה יְלָדִים...

הָמָן הָרָשָׁע וּבְנֵי חֲבוּרָתוֹ פּוֹסְעִים בִּרְחוֹבוֹת שׁוּשַׁן הַבִּירָה צוֹהֲלִים וּשְׂמֵחִים. בִּידֵי הָמָן יֵשׁ אִגְּרוֹת חֲתוּמוֹת בִּידֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּבָהֶן הַגְּזֵרָה נֶגֶד עַם יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה, אֶת מִי הוּא פּוֹגֵשׁ בַּדֶּרֶךְ? אֶת מָרְדְּכַי! אֲבָל בְּאוֹתוֹ רֶגַע מָרְדְּכַי דַּוְקָא הָיָה שָׂמֵחַ... מַדּוּעַ?

מָרְדְּכַי שֶׁכְּבָר שָׁמַע עַל הַגְּזֵרָה הָאֲיֻמָּה, פָּגַשׁ בַּדֶּרֶךְ שְׁלוֹשָׁה יְלָדִים שֶׁשָּׁבוּ מִבֵּית הַסֵּפֶר וּבִקֵּשׁ מִכָּל אֶחָד מֵהֶם לוֹמַר לוֹ מָה הוּא לָמַד בְּאוֹתוֹ יוֹם. הַיְלָדִים הֵשִׁיבוּ לוֹ בִּשְׁלוֹשָׁה פְּסוּקִים מְכֻּרָּים מְאוֹד. הָרִאשׁוֹן אָמַר: "אַל תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא". הַשֵּׁנִי אָמַר: זֶה הַפָּסוּק עִמּוֹ יָצָאתִי הַיּוֹם מִבֵּית הַסֵּפֶר - "עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר, דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵ־ל". הַשְּׁלִישִׁי אָמַר: "וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל, אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט".

לָמָּה בֶּאֱמֶת מָרְדְּכַי כָּל כָּךְ שָׂמֵחַ? כִּי הוּא יָדַע שֶׁגְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַצְלִיחַ בִּגְלַל שֶׁלְּעַם יִשְׂרָאֵל הָיְתָה חֵסֶרָה אֱמוּנָה בְּהַשֵּׁם. לָכֵן, כְּשֶׁהוּא רָאָה אֶת הַיְלָדִים הַשָּׁבִים מִבֵּית הַסֵּפֶר לְבֵיתָם וּבְפִיהֶם פְּסוּקִים הַמּוֹרִים עַל אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן בְּהַשֵּׁם, הוּא הִתְמַלֵּא שִׂמְחָה. הוּא יָדַע שֶׁיְּלָדִים אֵלּוּ יְעוֹרְרוּ גַּם אֶת הוֹרֵיהֶם לָשׁוּב אֶל הַשֵּׁם וְלָכֵן אֵין כְּלָל מָה לְפַחֵד מִגְּזֵרַת הָמָן.

כָּעֵת נַעֲבֹר לְסֵדֶר הַפְּסוּקִים. מְדֻבָּר כָּאן עַל שָׁלוֹשׁ רָמוֹת אֱמוּנָה בְּהַשֵּׁם, אוֹתָן הִנְחִילוּ בְּבֵית הַסֵּפֶר הַשּׁוּשָׁנִי לַיְלָדִים, לְפִי הַגִּיל וִיכֹלֶת הַקְּלִיטָה שֶׁלָּהֶם:

הַיֶּלֶד הָרִאשׁוֹן, הוּא צָעִיר בְּגִילוֹ. יֶלֶד שֶׁלּוֹמֵד פָּסוּק אֶחָד לְיוֹם... לְיֶלֶד כָּזֶה אוֹמְרִים בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה: "אַל תִּירָא"! יֶלֶד יְהוּדִי בּוֹטֵחַ בְּהַשֵּׁם וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין לְפַחֵד מִשּׁוּם דָּבָר, חוּץ מֵהַשֵּׁם. מַמָּשׁ כְּפִי שֶׁאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִבְנוֹ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לִפְנֵי פְּטִירָתוֹ.

הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי, הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר. הוּא כְּבָר לָמַד הַיּוֹם כַּמָּה פְּסוּקִים. הַפָּסוּק - הַמֻּסָּר - שֶׁהוּא לָקַח עִמּוֹ הַבַּיְתָה הוּא: לֹא רַק שֶׁאֵין מָה לְפַחֵד, אֶלָּא אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁעֲצַת הָרְשָׁעִים תּוּפַר וּדְבָרָם לֹא יָקוּם! מַדּוּעַ? "כִּי עִמָּנוּ אֵ־ל"! הַשֵּׁם שׁוֹמֵר וּמֵגֵן עָלֵינוּ.

הַיֶּלֶד הַשְּׁלִישִׁי, הַבּוֹגֵר מִכֻּלָּם, יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא רַק מִשּׂוֹאַת רְשָׁעִים אָנוּ נִנָּצֵל אֶלָּא "עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֲנִי הוּא" - גַּם לַטֶּבַע עַצְמוֹ (כְּמוֹ זִקְנָה וְשֵׂיבָה) אֵין שְׁלִיטָה עַל הַיְהוּדִי, כִּי הַשֵּׁם יָצַר אֶת הַטֶּבַע וְהוּא נוֹתֵן כּוֹחַ לַיְּהוּדִי לְהִתְרוֹמֵם מֵעַל הַטֶּבַע.

מִסִּפּוּר זֶה עָלֵינוּ לִלְמֹד שֶׁהֶעָתִיד שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל נִמְצָא אֵצֶל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל. בְּבֵית הַסֵּפֶר יֵשׁ לְלַמֵּד וּלְהַנְחִיל לָהֶם אֶת הָאֱמוּנָה, וְהֵם יָבִיאוּ אוֹתָהּ עִמָּם הַבַּיְתָה. בְּכוֹחַ לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הַיְלָדִים נַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם וְנִזְכֶּה לְ"וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים . . לִפְנֵי בּוֹא יוֹם הַשֵּׁם הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא" - יוֹם בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(ע"פ לקוטי שיחות כא עמ' 206. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת תשא

ל יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב כִּי תִשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ
כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה | יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר
עַל־הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
לַיהוָה: (לוי) יד כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:
טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית
הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ (ישראל) יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת
לְרִחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: יט וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ
אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: כ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: כא וְרָחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־
עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: פ ע"כ במנחת שבת ובחול כב וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כג וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים
רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם
מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים
וּמָאתָיִם: כד וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
וְשֶׁמֶן זַיִת הִין: כה וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ
רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה: כו וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן
הָעֵדֻת: כז וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: כח וְאֶת־
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
כַּנּוֹ: כט וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־
הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ: ל וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי: לא וְאֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: לב עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ
וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם: לג אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן
מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס לד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף | וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה
סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: לה וְעָשִׂיתָ
אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר
קֹדֶשׁ: לו וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה
לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: לז וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה
לְךָ לַיהוָה: לח אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָּמוֹהָ לְהָרִיחַ
בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס **לא** א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל
בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: ג וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ
רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־
מְלָאכָה: ד לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב
וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: ה וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת
וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה: ו וַאֲנִי הִנֵּה
נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן
וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: ז אֵת | אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן
לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי
הָאֹהֶל: ח וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:
ט וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר
וְאֶת־כַּנּוֹ: י וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: יא וְאֵת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: פ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: יג וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ
אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:
יד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַّבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם
מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: טו שֵׁשֶׁת
יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת
שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
הַשַّבָּת מוֹת יוּמָת: טז וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַשַّבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַّבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית
עוֹלָם: יז בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם
כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

זֶה יִתְּנוּ . . מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל (ל, יג)

נְתִינָה זוֹ מַחְדִּירָה בַּנּוֹתֵן אֶת הַתְּחוּשָׁה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא 'מַחֲצִית', וְאֵין לוֹ שְׁלֵמוּת בְּלִי הַמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה — הַקָּבָּ"ה. וְכִידּוּעַ, שֶׁהַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֵם שְׁנֵי 'חֲצָאִים', שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הוּא 'פְּלֶג גּוּפָא' כִּבְיָכוֹל (כִּי הַנְּשָׁמָה הִיא "חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל"). וּכְתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד עַל הַפָּסוּק "עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת": חֲצוֹצְרוֹת - חֲצָאֵי צוּרוֹת. שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת - הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּיַחַד הֵם צוּרָה שְׁלֵמָה.

(לקוטי שיחות לא עמ' 132)

שני יח וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר
סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים
בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: **לב** א וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ
מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם | עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר
יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ: ב וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי
נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: ג וַיִּתְפָּרְקוּ
כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ
אֶל־אַהֲרֹן: ד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט
וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ה וַיַּרְא
אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג
לַיהוָה מָחָר: ו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ
לְצַחֵק: פ ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי
שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ח סָרוּ
מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל
מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה
אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה
וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא: י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי
וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי
גָּדוֹל: יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר
לָמָּה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: יב לָמָּה
יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם
בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן
אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: יג זְכֹר לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ
וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן
לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: יד וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה
אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ טו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים
מִשְּׁנֵי עֵבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: טז וְהַלֻּחֹת
מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים
הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת: יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחֶמָה
בַּמַּחֲנֶה: יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל
עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: יט וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת
וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר
אֹתָם תַּחַת הָהָר: כ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ
וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי
הַמַּיִם וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ
עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: כב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף
אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא:
כג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ
כִּי־זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ: כד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב
הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל
הַזֶּה: כה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא
כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם: כו וַיַּעֲמֹד
מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי
וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: כז וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ
עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה
וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
אֶת־קְרֹבוֹ: כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל
מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ:
כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְּאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי
אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:
ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם
חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה
אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם: לא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה
גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: לב וְעַתָּה אִם־
תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר
כָּתָבְתָּ: לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר
חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי: לד וְעַתָּה לֵךְ | נְחֵה
אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ
לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם:
לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן: **ס לג** א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר
הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה:
ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי
הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ג אֶל־
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־אֲכַלְּךָ בַּדָּרֶךְ: ד וַיִּשְׁמַע
הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ
אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו: ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר
אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד
אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ
מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ: ו וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב: ז וּמֹשֶׁה יִקַּח
אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ | מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הִרְחִק
מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־
מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה: ח וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ
כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי
מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה: ט וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה
הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל
וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה: י וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד
הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ: יא וְדִבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: **פ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁנֵי לוּחוֹת הָעֵדוּת (לא, יח)

לֵחֹת כְּתִיב, שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת (רש"י)

כְּלוֹמַר: הַלּוּחַ הַשֵּׁנִי, שֶׁבּוֹ מוֹפִיעוֹת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֵינוֹ נָחוּת בְּעֶרְכּוֹ מֵהַלּוּחַ הָרִאשׁוֹן, הַמַּכִּיל מִצְוֹת עֲשֵׂה (וְגַם "לֹא יִהְיֶה לְךָ" וְ"לֹא תִשָּׂא" הֵם הִסְתַּעֲפוּת שֶׁל מִצְוַת עֲשֵׂה, "אָנֹכִי"). שֶׁכֵּן, גַּם קִיּוּם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, הֶעְדֵּר הָעֲשִׂיָּה וּשְׁלִילָה, הוּא עִנְיָן חִיּוּבִי: חִבּוּר הָאָדָם עִם הַקָּבָּ"ה ('מִצְוָה' מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא וְחִבּוּר).

(שיחת ש"פ תשא תנש"א)

שלישי יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי: יג וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: יד וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: טז וּבַמֶּה | יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה (לג, טו)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁבַּמִּשְׁכָּן לֹא הָיָה הָאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה בִּדְמוּת אַרְיֵה, הֵיְינוּ "פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין", כִּי מֹשֶׁה לֹא רָצָה בְּמַלְאָךְ, אֶלָּא "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' ". וְזֶה מַתְאִים לְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י כָּאן: "עַל יְדֵי מַלְאָךְ אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה". אֲבָל בַּזֹּהַר (ח"ג לב, ב) נֶאֱמַר "וַתֵּצֵא אֵשׁ, דָּא אוּרִיאֵ"ל . . וְאִתְחָזֵי כְּאַרְיֵה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ לְפִי פֵּרוּשׁ תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה בְּפָנִים שֶׁל זַעַם.

(לקוטי שיחות יא עמ' 347)

רביעי יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם: יח וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ: יט וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם: כ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר: כב וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי: כג וְהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ (לג, כג)

לִכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר רַק "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי", וְסוֹף הַפָּסוּק מְיֻתָּר. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נִתְמַלְּאָה בְּמִקְצָת עַל־כָּל־פָּנִים: הוּא אָכֵן זָכָה לִרְאוֹת גַּם "פָּנַי", אֲבָל רַק בְּדֶרֶךְ 'הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה' – "לֹא יֵרָאוּ". זֶה הֻרְמַז בַּכָּתוּב: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי (תִּזְכֶּה לִרְאוֹת הֵן אֶת "אֲחֹרַי" וְהֵן אֶת "פָּנַי") לֹא יֵרָאוּ (אֲבָל רְאִיַּת "פָּנַי" תִּהְיֶה רַק בְּאֹפֶן שֶׁל הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה).

(ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 299)

חמישי **לד** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: ג וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא: ד וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: ה וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה: ו וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: ז נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד | עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים: ח וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: ט וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

פְּסָל לְךָ (לד, א)

הַפְּסֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ, וּמִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה (רש"י)

עֲשִׂירוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה תּוֹצָאָה שֶׁל תּוֹרָתוֹ (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמַּחְצָב הָיָה לְשֵׁם עֲשִׂיַּת לוּחוֹת הַבְּרִית), וְהַיְנוּ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הַרְחָבָה גַּשְׁמִית כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִלְמֹד בְּהַרְחָבָה. וּמְסֻפָּר עַל רַבֵּנוּ־תָּם, שֶׁבִּזְמַנִּים יְדוּעִים הִנִּיחַ לְפָנָיו בְּעֵת הַלִּמּוּד ׳תֵּל שֶׁל זְהוּבִים׳ כְּדֵי לִפְעֹל הַרְחָבַת הַדַּעַת.

(לקוטי שיחות יח עמ' 39)

שישי יז וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ
אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְּכָל־הָאָרֶץ
וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ
אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
עִמָּךְ: יח שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: יט הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת
בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ
פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ: כ כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם
תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו
תִּכְרֹתוּן: כא כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה
קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא: כב פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית
לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ | אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: כג וְלָקַחְתָּ
מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ
אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן: כד אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא
תַעֲשֶׂה־לָּךְ: כה אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם:
כו כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר
וָשֶׂה: כז וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי
רֵיקָם: כח שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: כט וְחַג שָׁבֻעֹת
תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף
תְּקוּפַת הַשָּׁנָה: כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה
כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן | יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
כד כִּי־אוֹרִישׁ גוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ
וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:
כה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר
זֶבַח חַג הַפֶּסַח: כו רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (לד, כג)

כָּל דָּבָר מִתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה: רֹאשׁ, תּוֹךְ, סוֹף. וּבִכְלָלוּת, זֶהוּ עִנְיַן תּוֹרָה – יְסוֹד הַכֹּל וְהַתְחָלַת הַכֹּל; עוֹלָם – בְּרִיאַת הָעוֹלָם וְהֶעָבוֹדָה בּוֹ; גְּאֻלָּה – גְּמַר וּשְׁלֵמוּת הַכֹּל. לְפִי זֶה יֵשׁ לִרְמֹז: פֶּסַח – גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה, "הַתְּבוּאָה מִתְבַּכֶּרֶת בְּבִשּׁוּלָהּ". שָׁבוּעוֹת – עֲבוֹדַת הָאָדָם, "בִּכּוּרֵי קָצִיר חִטִּים". סֻכּוֹת – שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה, "חַג הָאָסִיף", אֲסִיפַת כָּל יִשְׂרָאֵל וַאֲסִיפַת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה בְּעֵת הַגְּאֻלָּה.

(ספר השיחות תשנ"ב ב עמ' 427)

שביעי כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי | הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי
אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם
לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית
עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים: כט וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי
וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר
וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ:
ל וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן
עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו: לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם
מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: לב וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר
סִינָי: לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו
מַסְוֶה: לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר
אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצַוֶּה: לח וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה
אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: ססס

קל"ט פסוקים, חננא"ל סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ
וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ.
אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן
כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן
בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו (לד, ל)

יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, מַדּוּעַ לֹא זָכָה מֹשֶׁה לְכָךְ בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בִּלְבַד, וְאִלּוּ בַּלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת נִתְּנוּ גַּם הֲלָכוֹת, מִדְרָשׁ וְאַגָּדוֹת, "תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה" (שמות רבה ריש פמ"ו). לָכֵן נִתְוַסֵּף גַּם בְּמֹשֶׁה, מְקַבֵּל הַלּוּחוֹת, קֶרֶן עוֹר פָּנָיו, עַל־דֶּרֶךְ "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו".

(ספר השיחות תשנ"ב ב עמ' 433)

מפטיר **יט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לֵאמֹר דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־
עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט
אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ
בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ
שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־
עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף:
ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת
וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו
הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה
וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס
בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה
וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה
לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת
הִוא: י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ
אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא
יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־
יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה
לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:
יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא
אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת
יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא
מֵעַפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים
אֶל־כֶּלִי: יח וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר
וְהִזֶּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת
אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ
בַמֵּת אוֹ בַקֶּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בָּעָרֶב: כ וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה
לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עוֹלָם וּמִזֶּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

תוֹכֶן הַנְּבוּאָה הִיא נֶחָמָה לְיִשְׂרָאֵל **טז** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: עַתָּה בָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו, מַה שֶׁאָמַר בַּתְּחִלָּה וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם וְאַחַר כָּךְ וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אָדָם, שֶׁרָמַז בָּזֶה שֶׁגְּאוּלַּת כּוֹרֶשׁ לֹא תִּהְיֶה גְּמוּרָה, וְלָמָּה יִגָּלֶם וְיַחֲזוֹר וּיְקַבְּצֵם? אָמַר. **יז** בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם בְּבֵית שֵׁנִי עֲלֵיכֶם אָדָם, שֶׁרָמַז בָּזֶה שֶׁגְּאוּלַּת כּוֹרֶשׁ לֹא תִּהְיֶה גְּמוּרָה, וְלָמָּה יִגָּלֶם וְיַחֲזוֹר וּיְקַבְּצֵם? אָמַר. **יז** בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם בְּבֵית שֵׁנִי

הפטרה לפרשת פרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

ביחזקאל פרק לו

לו טז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יז בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי: יח וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ: יט וָאָפִיץ

וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא מְרוּחֶקֶת מִבַּעְלָהּ, וְצִפִּיתִי שֶׁיִּטַּהֲרוּ מִטּוּמְאָתָם וְאָשׁוּב אֲלֵיהֶם: יח וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם בַּעֲבוּר דַּם הַנָּקִי אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם תָּקִיא הָאָרֶץ אֶת יוֹשְׁבֶיהָ: יט וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וּמִן הַגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כִּגְמוּל דַּרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם וּמַעֲשֵׂיהֶם שְׁפַטְתִּים:

שי למורא

יז) הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי, הָיְתָה דַרְכָּם טְמֵאָה לְפָנַי עַד לְהַרְחִיקָם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם
וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים: כ וַיָּבוֹא אֶל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם
קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה
וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ: כא וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם
קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה: כב לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־
יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא
לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר
חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם: כג וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־
שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ
הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם: כד וּמַה הוּא הַקִּדּוּשׁ וְלָקַחְתִּי
אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי
אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי
אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם בְּזֶה אֲקַדֵּשׁ
שְׁמִי: כה וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם
טְהוֹרִים כֵּן יִקְרְאוּ מֵי אֵפֶר פָּרָה
אֲדוּמָה וּטְהַרְתֶּם מִכָּל
טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם
אֲטַהֵר אֶתְכֶם: כו וְנָתַתִּי לָכֶם
לֵב חָדָשׁ לֵב שׁוֹמֵעַ וְרוּחַ חֲדָשָׁה
לְקַבֵּל דִּבְרֵי הָאֵל יִתְבָּרֵךְ בְּאַהֲבָה אֶתֵּן
בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן
לֵב הֶחָזֵק וַהֲקִשָּׁה כְּאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר לֵב נִכְנָע וְרַךְ
בְּבָשָׂר: כז וְאֶת־רוּחִי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעַל יְדֵי הַשְׁרָאַת
הַשְׁכִינָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ תִּקְבְּלוּ טֶבַע אַחֵר
וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ
וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם:
כח וְיָשַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבֹתֵיכֶם וְהְיִיתֶם לִי לְעָם
לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי. וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים לַעֲזוֹר לָכֶם
וּלְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: כט וְהוֹשַׁעְתִּי
אַרְחִיק אֶתְכֶם מִכָּל טֻמְאוֹתֵיכֶם
שֶׁהְיִיתֶם רְגִילִים לְהַאֲמִין בּוֹ כִּי יָעִיר
לִבְכֶם לִהְיוֹת נִזְהָרִים מֵהֶם וְקָרָאתִי
אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ אֲצַוֶּה
שֶׁיִּפְרֶה וְיִרְבֶּה וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב: ל וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם
כִּי מֵאָז לֹא יִקְרְאוּ לָכֶם חַסְרֵי לֶחֶם, כְּשֶׁאָדָם יוֹצֵא מֵאַרְצוֹ לְאֶרֶץ אַחֶרֶת בַּעֲבוּר הָרָעָב הוּא חֶרְפָּה: לא וּזְכַרְתֶּם וְכַאֲשֶׁר תִּזְכְּרוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים

עטרת מרים

כ וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם כִּי הַגּוֹיִם הָהֵם אָמְרוּ עֲלֵיהֶם הִנֵּה עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ כִּי אֵין לוֹ יְכוֹלֶת לְהַשְׁאִירָם בְּאַרְצוֹ: כא וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ אֲשֶׁר נִתְחַלֵּל עַל יְדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה:

שי למורא

כ) וַיָּבוֹא, לְפִי פְּשׁוּטוֹ מוּסָב עַל "בֵּית יִשְׂרָאֵל" שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל, שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד. וּמִדְּרָשׁוֹ, הִקֵּה"ה בָּא עִמָּהֶם בַּגּוֹלָה. בֶּאֱמֹר לָהֶם וגו', וּמַהוּ הַחִלּוּל, בֶּאֱמֹר אוֹיְבֵיהֶם עֲלֵיהֶם "עַם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ", וְלֹא הָיְתָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַצִּיל אֶת עַמּוֹ וְאֶת אַרְצוֹ. כב) אֲנִי עוֹשֶׂה, אֶת הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. כד) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וגו', וּבָזֶה אֲקַדֵּשׁ אֶת שְׁמִי. כו) אֶת לֵב הָאֶבֶן, הַלֵּב הֶחָזֵק וְהַקָּשֶׁה כְּאֶבֶן. לֵב בָּשָׂר, לֵב נִכְנָע וְרַךְ בְּבָשָׂר. כז) וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם, כְּלוֹמַר, אַחֲזִיר לָכֶם רוּחַ הַנְּבוּאָה. כח) וְהְיִיתֶם לִי לְעָם, לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי. אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, לַעֲזֹר לָכֶם וּלְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. לא) וּנְקַטֹּתֶם בִּפְנֵיכֶם, וְתִתְקוֹטְטוּ עַל עַצְמְכֶם, לוֹמַר, לָמָה עָשִׂינוּ מַעֲשִׂים כָּאֵלּוּ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם וְהִתְחַרְטוּ תָּמִיד עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: לב לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה אֶת הַגְּאוּלָּה הַזֹּאת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה יוֹדֵעַ לָכֶם יִהְיֶה יָדוּעַ לָכֶם שֶׁאֵין הַגְּאוּלָּה לְמַעַנְכֶם כִּי בֹּוּשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים בֵּית יִשְׂרָאֵל: לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה בְּיוֹם טַהֲרִי כְּשַׁאֲכַפֵּר אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי לְהִיוֹת מְיוּשֶׁבֶת בָּאֲנָשִׁים אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת: לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה הַשּׁוֹמֵמָה תֵּעָבֵד אִו בַּחֲרִישָׁה וּבְזִרִיעָה תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר: לה הָעוֹבְרִים דֶּרֶךְ בָּם יֹתְמְהוּ וְאָמְרוּ הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה עַתָּה כְּגַן הַנִּטּוּעָה בְּעֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ נִתִּישְׁבוּ בָּאֲנָשִׁים: לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה וְלֹא נַעֲשָׂה הַדָּבָר בְּמִקְרֶה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי אֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר שֶׁכֵּן יִהְיֶה, וַאֲנִי הוּא הָעוֹשֶׂה הַדָּבָר:

שי למורא

לד) הַנְּשַׁמָּה, אֲשֶׁר הָיְתָה שׁוֹמֵמָה עַד עַכְשָׁיו. הַלָּזוּ, הַזֹּאת. כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר בִּלְשׁוֹן זָכָר "הָאִישׁ הַלָּזֶה" (בראשית כד,סה). לה) בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ, נִהְיוּ מְיֻשָּׁבוֹת בָּאֲנָשִׁים וּבְמִגְדָּלִים וּבְחוֹמוֹת.

הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: לב לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה יוֹדֵעַ לָכֶם בֹּוּשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל: לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת: לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר: לה וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עטרת מרים

כ וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאוּ מֵאֵלֵיהֶם אֲבָל הַנְּבִיאִים לֹא בָּאוּ, לָכֵן וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל שֶׁלֹּא בִּטּוֹלָם: **כא** וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים כַּחֲגֹר הַזֶּה אֲשֶׁר פַּעַם יְנֻטָּה עַל יָמִין, וּפַעַם עַל שְׂמֹאל, עַד מָתַי תִּהְיוּ נוֹטִים בְּמַחֲשְׁבוֹתֵיכֶם אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר: **כב** וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם יֵשׁ לָכֶם יִתְרוֹן כִּי אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי כִּי מֵאָה הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הֶחְבִּיאָם עוֹבַדְיָה, לֹא הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ וְגַרְאָה עַתָּה תְּפִלַּת מִי תִּתְקַבֵּל: **כג** וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים לִקְרָבָן וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד הַמּוּבְחָר וְיְנַתְּחֻהוּ וְיַחְתְּכוּהוּ לְאֵבָרִים שֶׁיִּהְיוּ הַמִּתְעַסְּקִים רַבִּים וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפָּר הָאֶחָד שֶׁאֲנִי לְבַדִּי וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים: **כד** וּקְרָאתֶם רִאשׁוֹנָה בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ עַל יְדֵי הוֹרַדַת הָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר כִּי הֵם הָיוּ מִסְתַּפְּקִים בֶּאֱמֶת וְרָצוּ לַעֲמוֹד עַל הַבֵּירוּר: **כה** וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד הַמּוּבְחָר וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תָשִׂימוּ: **כו** וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נִתַּן לָהֶם וַיַּעֲשוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ דִּלְגוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְזֶה הָיְתָה מִדַּרְכָּם עֲבוֹדָתָם כִּי־אֱלֹהִים הוּא אֲבָל עֲדַיִן לֹא שָׁמַע כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ מְדַבֵּר הוּא בְּעֵת עִם מִי וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוֹ אוּלַי הוּא בַּדֶּרֶךְ, וּלְמַרְחַק הַמָּקוֹם לֹא יִשְׁמַע וְלָזֶה קָרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל

שי למורא

כא אַתֶּם פּוֹסְחִים, כַּחֲגֹר הַזֶּה אֲשֶׁר פַּעַם יְנֻטָּה לְצַד יָמִין וּפַעַם עַל צַד שְׂמֹאל. עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים, עַל שְׁתֵּי הַמַּחֲשָׁבוֹת. פַּעַם אַחֲרֵי ה׳ וּפַעַם אַחֲרֵי הַבַּעַל. וְלֹא עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים לְהַבְחִין. **כב** נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַה׳ לְבַדִּי, כִּי מֵאָה הַנְּבִיאִים שֶׁהֶחְבִּיא עוֹבַדְיָהוּ לֹא הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם. **כה** כִּי אַתֶּם הָרַבִּים, וְהוּא מֻדְרָךְ הַמּוּסָר שֶׁהָרַבִּים יִבְחֲרוּ וְיַעֲשׂוּ רִאשׁוֹנָה. **כו** אֲשֶׁר נִתַּן לָהֶם, שֶׁהָיָה הַפָּר נִשְׁמָט מֵהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרַב לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וּכְרַח לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו שֶׁל אֵלִיָּהוּ, אָמַר לוֹ, לֵךְ, בִּשְׁנֵיכֶם יִתְקַדֵּשׁ הַקב״ה. וַיְפַסְּחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה, דִּלְגוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב אוֹ מִי שֶׁעֲשָׂאוּ. וְזֶה הָיָה מִדַּרְכֵי עֲבוֹדָתָם. **כז** כִּי אֱלֹהִים הוּא, הֲרֵי אַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁהוּא אֱלֹהִים. כִּי שִׂיחַ, שֶׁפָּא יֵשׁ לוֹ דָּבָר עִם יוֹעֲצָיו עַכְשָׁיו. וְכִי שִׂיג, שֶׁפָּא מַשִּׂיג וְרוֹדֵף הוּא עַכְשָׁיו בַּמִּלְחָמָה. וְכִי דֶּרֶךְ לוֹ, שֶׁפָּא הוּא בַּדֶּרֶךְ רְחוֹקָה.

הפטרה לפרשת כי תשא לשמו״ת

במלכים־א יח

יח כ וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל: כא וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר: כב וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ: כג וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וְיְנַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים: כד וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר: כה וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תָשִׂימוּ: כו וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נִתַּן לָהֶם וַיַּעֲשוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

כח) וַיִּתְגֹּדְדוּ, שָׂרְטוּ בְּשָׂרָם. כְּמִשְׁפָּטָם, כְּפִי שֶׁהָיָה מִנְהָגָם. **כט)** וַיִּתְנַבְּאוּ, עָשׂוּ אֶת עַצְמָם כְּאִלּוּ מְדַבְּרִים בְּנִבּוּאָה שֶׁתֵּרֵד הָאֵשׁ. וְאֵין קָשֶׁב, שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּקְשִׁיב לְהֶם, כִּי אֵינוֹ אֱלוֹהַּ. ל) גְּשׁוּ אֵלַי, וְתִרְאוּ שֶׁאֵינִי מַעֲרִים שׁוּם הַעֲרָמָה בַּדָּבָר. וַיַּרְפֵּא אֶת מִזְבַּח ה' הֶהָרוּס, בָּנָה מִזְבַּח ה' וְהִזְכִּיר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה מִזְבַּח ה' עוֹלֶה עַל לִבָּם וְשָׁגוּר בְּפִיהֶם. שֶׁהָיָה הָרוּס וּבָטֵל שְׁמוֹ וְהִזְכָּרְתוֹ מִפִּי כָּל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. פִּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁהָיָה שָׁם מִזְבַּח שֶׁבָּנָה שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ, וּמֹלְכֵי יִשְׂרָאֵל הָרְסוּ אֶת כָּל הַמִּזְבְּחוֹת וְהַבָּמוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבָנָה אֵלִיָּהוּ וְתִקֵּן אֶת הַמִּזְבַּח שֶׁהָיָה הָרוּס. לב) כְּבֵית סָאתַיִם זָרַע, כְּשִׁעוּר מְקוֹם זְרִיעַת סָאתַיִם זָרַע, כְּדֵי שֶׁיֵּלְכוּ בָהּ הַמַּיִם, לְהַגְדִּיל הַגַּם, כְּמַבְאָר לְהַלָּן. (וְהוּא שֶׁטַח שֶׁל מֵאָה אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה). לד) וְיִצְקוּ, וְיִשְׁפְּכוּ. שְׁנוּ, שִׁפְכוּ פַּעַם שְׁנִיָּה. שַׁלֵּשׁוּ, שִׁפְכוּ פַּעַם שְׁלִישִׁית. לז) עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי, עֲנֵנִי בְּהוֹרְדַת הָאֵשׁ, עֲנֵנִי אַחַר־כָּךְ בִּנְתִינַת הַמָּטָר. וְרז"ל אָמְרוּ, עֲנֵנִי בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם (בְּהוֹרְדַת הָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וּבִנְתִינַת הַמָּטָר), עֲנֵנִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים הֵם. הַסִּבּוֹתָ אֶת לִבָּם אָחוֹרַנִּית, תְּסַבֵּב אֶת לִבָּם אֲשֶׁר הָיָה אָחוֹרַנִּית לִפְנוֹת מִמְּךָ עַד עַכְשָׁיו, שֶׁעַל־יְדֵי הַגַּם הַזֶּה יָסֵבּוּ אֵלֶיךָ אֶת לִבָּם. לט) וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם, לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה'.

עטרת מרים

אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיָקֵץ מִשְּׁנָתוֹ: כח וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל שָׁמְעוּ לְדִבְרֵי אֵלִיָּהוּ, עַם כִּי אָמַר בְּהִתּוּל וְלַעַג וַיִּתְגֹּדְדוּ שָׂרְטוּ בְּשָׂרָם כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבְרֻמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם: כט וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עָשׂוּ אֶת עַצְמָם כְּאִלּוּ מְדַבְּרִים בְּנִבּוּאָה שֶׁתֵּרֵד הָאֵשׁ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה כִּי אָז נִלְאוּ וְלֹא הִתְנַבְּאוּ עוֹד וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב לְפִי שֶׁאֵין מִי יַקְשִׁיב לָהֶם כִּי אֵינוֹ אֱלוֹהַּ: ל וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי לִרְאוֹת שֶׁאֵין הַעֲרָמָה בַּדָּבָר. וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס שֶׁהַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה בָּנָה שָׁאוּל, וְנֶהֱרַס עַל יְדֵי עוֹבְרֵי הַבַּעַל: לא וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ: לב וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ: לג וַיַּעֲרֹךְ סִדֵּר אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּחַ אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים: לד וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מָיִם וְיִצְקוּ וְיִשְׁפְּכוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ: לה וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ סָבִיב מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם: לו וַיְהִי | בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה מִנְחַת הָעֶרֶב וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לְהִתְפַּלֵּל וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: לז עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הַסִּבּוֹתָ אֶת־לִבָּם אָחֹרַנִּית: לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה: לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְּקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיָקִץ: כח וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבְרֻמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם: כט וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב: ל וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס: לא וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ: לב וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ: לג וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּחַ אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים: לד וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מָיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ: לה וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ גַּם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם: לו וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: לז עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבּוֹתָ אֶת־לִבָּם אָחֹרַנִּית: לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה: לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבּוֹתָ אֶת־לִבָּם אָחֹרַנִּית בַּגַּם הַזֶּה תְּסַבֵּב אֵלֶיךָ אֶת לִבָּם אֲשֶׁר הָיָה עַד הַנָּה אָחוֹרַנִּית, לְהִפָּנוֹת מִמְּךָ: לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל תְּחִלָּה אֶת־הָעֹלָה וּכַהֲמִשֵּׁךְ וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה בְּסוֹף לִחֵכָה יִבְשָׁה וְשָׂרְפָה הַכֹּל, כְּמַלְקֵק בַּלְּשׁוֹן, וְתַם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּתְּעָלָה שׁוּם לַחוּת: לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה' וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָם: ב שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: ג לֹא־
תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: פ (לוי)
ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: ה קְחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת
יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: ו וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ז וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים
וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: ח וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר
וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:
ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן:
י וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה: (ישראל) יא אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־
מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחוֹ אֶת־
עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: יב אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־
הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: יג אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־
בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים: יד וְאֶת־
מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר: טו וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ
הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן: טו אֵת | מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: יז אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר
אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר:
יח אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־
מֵיתְרֵיהֶם: יט אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׁרֵת לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו
לְכַהֵן: כ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי
מֹשֶׁה:

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מקשוה"ת של בתו תחי'. יתן השי"ת שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ובבנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

והנה ידוע דרך הקדושה שהוא לאט לאט. ובמילא צריך הי' למצוא דרכים המתאימים לקרב את המיול"ח לתורת החסידות דרכי' והנהגותי'. ובפרט ע"פ מרז"ל דחתנו כבנו וידוע שמצות חינוך הבן היא מוטלת על האב ובפרט מצות חינוך דתלמוד תורה שהוא מדאורייתא על האב וכפסק רבינו ז"ל בהלכות ת"ת בתחלתו ובכמה מקומות. ופשוט אשר לימוד תורת החסידות הוא בכלל זה.

בברכת מזל טוב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תשא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:04	5:56	8:22	8:18	8:56	8:52	9:56	9:53	12:22	12:21	17:42	17:46	18:08	18:12	17:25	18:22
חיפה (ח)	6:04	5:56	8:21	8:17	8:56	8:51	9:56	9:52	12:22	12:20	17:43	17:48	18:06	18:11	17:14	18:21
ירושלים (ח)	6:02	5:55	8:21	8:16	8:55	8:50	9:55	9:51	12:21	12:19	17:44	17:49	18:06	18:10	17:08	18:20
תל אביב (ח)	6:04	5:57	8:22	8:18	8:56	8:52	9:56	9:53	12:22	12:21	17:41	17:46	18:07	18:12	17:23	18:22
אוסטריה, וינה (ח)	6:29	6:17	8:32	8:25	9:16	9:09	10:14	10:09	12:36	12:35	17:44	17:53	18:17	18:26	17:34	18:39
אוסטרליה, מלבורן (ק)	7:08	7:14	9:40	9:43	10:18	10:20	11:24	11:25	14:04	14:02	19:56	19:47	20:23	20:14	19:30	20:25
אוקראינה, אודסה (ח)	6:30	6:19	8:35	8:29	9:18	9:11	10:16	10:11	12:39	12:37	17:48	17:57	18:20	18:29	17:37	18:41
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:03	5:51	8:06	7:59	8:50	8:43	9:48	9:43	12:10	12:09	17:19	17:28	17:52	18:01	17:08	18:14
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:14	6:02	8:17	8:10	9:01	8:54	9:59	9:54	12:21	12:20	17:29	17:38	18:03	18:12	17:19	18:25
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:42	6:29	8:42	8:34	9:27	9:20	10:25	10:20	12:47	12:45	17:53	18:03	18:28	18:38	17:43	18:51
אוקראינה, קייב (ח)	6:34	6:21	8:34	8:27	9:20	9:13	10:18	10:13	12:39	12:38	17:46	17:55	18:20	18:30	17:36	18:44
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:42	6:36	9:05	9:01	9:36	9:32	10:37	10:34	13:04	13:03	18:27	18:30	18:51	18:54	18:09	19:03
איטליה, מילאנו (ח)	6:55	6:44	9:02	8:55	9:43	9:37	10:42	10:37	13:05	13:03	18:17	18:26	18:47	18:55	18:04	19:07
אקוואדור, קיטו (ח)	6:22	6:21	8:53	8:52	9:22	9:20	10:24	10:23	12:56	12:54	18:29	18:27	18:51	18:49	18:10	18:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:44	6:49	9:17	9:19	9:53	9:54	10:58	10:59	13:37	13:35	19:26	19:18	19:53	19:44	19:01	19:55
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:31	7:38	10:02	10:05	10:42	10:44	11:48	11:49	14:29	14:27	20:22	20:12	20:51	20:41	19:56	20:53
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:34	6:24	8:46	8:41	9:24	9:19	10:23	10:19	12:48	12:46	18:03	18:09	18:31	18:38	17:50	18:49
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:24	6:14	8:35	8:30	9:14	9:08	10:13	10:09	12:37	12:36	17:51	17:58	18:20	18:27	17:39	18:38
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:24	6:15	8:36	8:30	9:14	9:09	10:13	10:09	12:38	12:36	17:52	17:58	18:21	18:28	17:39	18:39
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:01	6:51	9:11	9:06	9:51	9:45	10:50	10:45	13:14	13:12	18:27	18:34	18:57	19:04	18:15	19:15
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:43	6:36	9:03	8:59	9:36	9:32	10:36	10:33	13:03	13:01	18:24	18:28	18:49	18:53	18:08	19:03
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:16	6:08	8:33	8:28	9:08	9:03	10:08	10:04	12:33	12:32	17:52	17:57	18:18	18:23	17:38	18:34
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:40	6:34	9:03	8:59	9:34	9:31	10:35	10:32	13:02	13:01	18:25	18:28	18:49	18:52	18:09	19:02
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:20	6:10	8:31	8:26	9:10	9:04	10:09	10:05	12:33	12:32	17:47	17:54	18:16	18:23	17:35	18:35
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	6:48	6:38	9:00	8:54	9:38	9:32	10:37	10:33	13:01	13:00	18:16	18:22	18:45	18:51	18:03	19:03
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:19	6:09	8:30	8:24	9:09	9:03	10:08	10:04	12:32	12:31	17:45	17:52	18:15	18:22	17:33	18:34
בוליביה, לה-פס (ח)	6:33	6:35	9:07	9:07	9:37	9:37	10:40	10:40	13:15	13:13	18:54	18:50	19:18	19:13	18:33	19:22
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:19	7:06	9:18	9:10	10:05	9:57	11:03	10:57	13:24	13:22	18:29	18:40	19:05	19:15	18:20	19:29
בלגיה, בריסל (ח)	7:19	7:06	9:18	9:11	10:05	9:58	11:03	10:57	13:24	13:23	18:30	18:40	19:05	19:15	18:20	19:29
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:04	6:07	8:37	8:38	9:09	9:10	10:13	10:13	12:49	12:48	18:36	18:31	18:56	18:51	18:09	19:00
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:52	5:55	8:26	8:27	8:57	8:58	10:01	10:01	12:37	12:36	18:20	18:14	18:44	18:38	17:57	18:48
בריטניה, לונדון (ח)	6:38	6:24	8:36	8:28	9:23	9:16	10:21	10:15	12:42	12:40	17:49	17:59	18:23	18:33	17:41	18:47
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	6:48	6:34	8:43	8:35	9:33	9:25	10:30	10:24	12:50	12:49	17:54	18:05	18:31	18:42	17:48	18:57
גרמניה, ברלין (ח)	6:45	6:31	8:41	8:34	9:30	9:22	10:27	10:22	12:48	12:47	17:54	18:04	18:29	18:39	17:43	18:54
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:01	6:49	9:02	8:54	9:47	9:40	10:45	10:40	13:07	13:05	18:13	18:23	18:48	18:58	18:04	19:11
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:03	6:06	8:36	8:37	9:09	9:10	10:13	10:13	12:50	12:48	18:41	18:35	18:59	18:53	18:11	19:03
הודו, מומבאי (ח)	6:55	6:51	9:20	9:17	9:51	9:48	10:52	10:49	13:20	13:19	18:45	18:47	19:09	19:10	18:29	19:19
הודו, פונה (ח)	6:51	6:46	9:17	9:14	9:47	9:44	10:48	10:45	13:16	13:15	18:42	18:43	19:05	19:06	18:25	19:16
הונגריה, בודפשט (ח)	6:17	6:06	8:21	8:15	9:04	8:58	10:03	9:58	12:25	12:24	17:34	17:43	18:07	18:15	17:23	18:28

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תשא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:29	6:19	8:40	8:35	9:19	9:13	10:18	10:14	12:42	12:40	17:55	18:02	18:25	18:31	17:43	18:43
יוון, אתונה (ח)	6:52	6:43	9:06	9:01	9:42	9:37	10:42	10:38	13:07	13:05	18:22	18:28	18:50	18:56	18:09	19:07
מולדובה, קישינב (ח)	6:38	6:26	8:42	8:36	9:25	9:19	10:24	10:19	12:46	12:45	17:55	18:04	18:28	18:36	17:44	18:49
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:52	6:48	9:18	9:14	9:48	9:45	10:49	10:46	13:17	13:16	18:42	18:44	19:06	19:08	18:26	19:17
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:10	6:19	8:40	8:44	9:23	9:27	10:31	10:32	13:14	13:11	19:11	19:00	19:43	19:32	18:44	19:44
נפאל, קטמנדו (ח)	6:25	6:18	8:46	8:42	9:18	9:14	10:19	10:15	12:45	12:44	18:06	18:10	18:31	18:35	17:51	18:44
סין, בייג'ין (ח)	6:43	6:33	8:55	8:49	9:32	9:27	10:32	10:28	12:56	12:54	18:10	18:16	18:39	18:45	17:55	18:56
סינגפור, סינגפור (ח)	7:13	7:12	9:44	9:43	10:13	10:11	11:15	11:14	13:46	13:45	19:19	19:18	19:41	19:40	19:00	19:48
פולין, ורשא (ח)	6:14	6:00	8:11	8:03	8:59	8:52	9:57	9:51	12:18	12:16	17:22	17:33	17:58	18:09	17:13	18:23
פרו, לימה (ח)	6:11	6:12	8:44	8:44	9:13	9:13	10:17	10:16	12:50	12:49	18:28	18:25	18:51	18:47	18:07	18:56
צרפת, ליאון (ח)	7:13	7:02	9:19	9:13	10:01	9:54	10:59	10:55	13:22	13:21	18:32	18:41	19:04	19:12	18:21	19:25
צרפת, פריז (ח)	7:25	7:13	9:28	9:21	10:12	10:05	11:10	11:05	13:32	13:31	18:41	18:51	19:13	19:23	18:30	19:36
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:07	6:04	8:37	8:35	9:05	9:03	10:07	10:06	12:38	12:37	18:09	18:08	18:31	18:31	17:51	18:39
קנדה, טורונטו (ח)	6:48	6:37	8:56	8:50	9:36	9:31	10:35	10:31	12:59	12:58	18:14	18:21	18:42	18:49	17:59	19:01
קנדה, מונטריאול (ח)	6:26	6:15	8:32	8:26	9:14	9:08	10:13	10:08	12:36	12:34	17:48	17:56	18:18	18:26	17:35	18:38
קפריסין, לרנקה (ח)	6:10	6:02	8:27	8:22	9:02	8:57	10:02	9:58	12:27	12:26	17:44	17:49	18:11	18:16	17:31	18:27
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:37	7:22	9:30	9:21	10:21	10:13	11:18	11:12	13:38	13:36	18:39	18:51	19:18	19:30	18:31	19:45
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:12	6:56	9:02	8:54	9:55	9:46	10:52	10:46	13:11	13:10	18:15	18:27	18:51	19:03	18:04	19:19
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:55	6:43	8:59	8:52	9:42	9:35	10:40	10:35	13:03	13:01	18:12	18:20	18:44	18:53	18:01	19:06
שוויץ, ציריך (ח)	6:59	6:48	9:03	8:57	9:47	9:40	10:45	10:40	13:07	13:06	18:20	18:29	18:49	18:58	18:06	19:10
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:33	6:29	9:00	8:57	9:29	9:27	10:31	10:29	13:00	12:58	18:27	18:28	18:50	18:51	18:10	19:00

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377